ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍ 31 - ՍԵՊՏ 1
SAMEDI - DIMANCHE
31 AOUT - 1er SEP
2002
LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·502 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.502

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԴԷՄ Է ԻՐԱՔԻ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆ ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ ԱՌԱՆՁԻՆ Է

Օգոստոս 29–ին, էլիզէ հաւաքուած պետականներուն առջեւ, նախագահ Ժակ Շիրաք բուռն կերպով դէմ արտայայտուած է որեւէ միակողմանի նախաձեռնութեան Իրաքի դէմ: Ֆրանսայի նախագահին համար Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան խորհուրդն է եւ միայն ան, որ կրնայ միջոցներ ձեռք առնել, եթէ պաղատատ յամառի մերժել ՄԱԿ–ի քննիչներուն վերադարձը, առանց նախապայմանի:

Գերմանիոյ մէջ ալ, բուռն ընդդիմութիւն մը կայ ամերիկեան որեւէ նախաձեռնութեան դէմ, Շրէօտէր եւ Շթօյպէր դէմ արտայայտուեցան արդէն, իսկ Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, Արտաքին Նախարարը՝ ձէյք Սթրօ այն տեսակէտը կը պաշտպանէ որ հարկ է վերջնագիր մը ուղղել Իրաքի, որպէսզի ընդունի ՄԱԿ–ի քննիչներու վերադարձը: Այս թելադրանքը չատ պաղ ընդունելութիւն մը գտած է Ուաշինկթընի, որ ցարդ երբեք առիթ չէ ունեցած յուսախաբ ըլլալու իր այնքան վստահելի դինակիցէն:

Ֆրանսայի Գլխաւոր վախն ալ այն է որ Իրաքի դէմ գործողութիւն մը նախաձեռնէ Միացեալ Նահանգներ – Արեւելքի անկայունութեան: Շիրաք, ակնարկելով Պուշի արտաքին քաղաքականութեան, դեսպաններուն ուղղած իր ելոյթին մէջ, ըսած է՝ «Տեսանելի է ուժի միակողմանի օգտագործումը օրինականացնելու փորձութիւնը» եւ մտահոգիչ որակած է այդ ձգտումը:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԶԱՅԻ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ, Իսրայէլացիք հրազունդեր արձակած են Օգոստոս 28–էն 29–ի գիշերը եւ իրենց քունին մէջ սպանած մայր մը, երկու զաւակները եւ պզտիկ մը: Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը ներողութիւն խնդրած է եւ ցաւ յայտնած: Քանի մը ժամ ետք ալ 12–ամեայ Պաղեստինցի մանուկ մը սպաննուած է եւ 12 հոգի ալ վիրաւորուած են, երբ իսրայէլեան հրասայլեր Ռաֆահ մուտք գործած են: Համան կը խոստանայ զոհերուն վրէժը լուծել: Միւս կողմէ, Մեծն – Բրիտանիոյ ռաբունապետը կը դատապարտէ Իսրայէլի ներկայ քաղաքականութիւնը: Յայտարարած է՝ «Ներկայ կացութիւնը առնուազն ողբերգական կը դանեմ, որովհետեւ կը ստիպէ իսրայէլի ղեկքեր բռնել որոնք խոտոր կը համեմատին մեր ամէնէն խոր զգացումներուն հետ»:

Սէն – ՏԸՆԻԻ (վարիզեան արուարձան) Մայր Տաճարը ապաստանած «առանց թուղթի» օտարականները պարտին պարպել եկեղեցին մինչեւ Շաբաթ, Օգոստ. 31 առաւօտը, յայտարարեց հոգեւոր հովիւը՝ վերապատուելի Օլիվիէ տը Պերանժէ: Այս յայտարարութիւնը կատարեց Օգոստոս 29–ին, Ներքին նախարարին հետ տեսակցութենէ մը ետք, ինչ որ խորհիլ կուտայ թէ Ն· Սարքոզի կրցած է համոզել հոգեւորականը, որ դեռ նախորդ օրը յստակ էր «եկեղեցին երբեք դուրս չի դներ առանց թուղթի անձերը»: Սարքոզիին հետ հանդիպումէն ետք, Սէն–Տընիի եպիսկոպոսը չէ ծածկած որ լաւ տպաւորութիւն կրած է նախարարէն: Առանց թուղթի այս պաղթողները եկեղեցին դրաւած են Օգոստոս 17–էն ի վեր, ներկայիս նոր վայր մը կը փնտռեն, իրենց զօրաւիղ եղած է ձէյք Լանկ եւ դիմումնագիրը մըն ալ ստորագրած է: Սարքոզի կրկնած էր որ «զանգուածային կանոնադրութիւն» չի կրնար ըլլալ, փըրաքան–չիւր պարագայ պիտի քննուի մարդասիրական եւ իրատես մօտեցումով:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՎՈՒԱՆԷ, նախկին նախագահ Ֆրանսուհի եւ կանանչներու ազգային քարտուղար, յայտարարեց որ պիտի քաշուի իր այս պաշտօնէն Դեկտեմբերի համագումարին առեն: Շատ խիստ ոճով արտայայտուեցաւ կանանչներու մասին, չեշտելով թէ ամէն տեղ քաղաքականութիւնը կոպիտ է, կանանչներու մօտ՝ տմարդի է:

ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ, ցոյց մը տեղի ունեցած է Օգոստոս 29–ին, բողոքելու համար բանտային պայմաններուն դէմ, ցոյց, ոստիկանութիւնը չատ կոպիտ կերպով ցրուած է ցուցարարները, որոնք կ'ուզէին դիմումնագիր մը յանձնել Ֆրանսայի հիւպատոսարանին: Այդ դիմումով, ցուցարարները կը բողոքէին այն լռելեան հաւանութեան դէմ զոր Եւրոպական Միութիւնը ցոյց տուած է, մինչ կացութիւնը անմարդկային բնոյթ ունի: Ցուցարարները չեն կրցած իսկ լրագրողներուն հետ խօսիլ: 100 ոստիկաններ ցրած են 30 ցուցարարներու խումբ մը:

ՊԱՆԿԻՍԻԻ (Վրաստան) կիրճերուն մէջ տարօրինակ սթաթու քուս մը հաստատած է քանի մը օրէ, ըստ մամուլի թղթակիցներու: Լարուած կացութեան մը ատարին Շվարնատէ խոստացած էր 1000 զինուոր զրկելով մաքրել շրջանը ոճրագործ տարրերէն, ինչ որ Թիֆլիսի պատասխանն էր Մոսկուայի, այս վերջինին ամբաստանութիւններէն ետք: Ուաշինկթընի, որ ամերիկացի 200 զինուորական դաստուններ զրկելով, հոգատարութիւնը ստանձնած է Վրաստանի, դիմած է Մոսկուայի որ համբերութիւն ցոյց տայ:

ՊԵԼՖԱՍԹի մէջ, բախումներ պատահած են Օգոստոս 29–ին, որոնց ընթացքին անգլիացի 16 զինուորներ եւ բազմաթիւ անցորդներ վիրաւորուած են: Անգլիական իշխանութիւնները բախած են բողոքական եւ կաթողիկէ խումբի մը որ քարկոծութեան ձեռնարկած էր: Դէպքը տեղի ունեցած է Պելֆասթի արեւելեան կաթողիկէ հողաշերտին մէջ, որ մեծամասնութեամբ բողոքական է:

ՀԱՄՊՈՒՐԿի նաւահանգիստին մէջ, դերմանական մաքսային սպասարկութիւնները զրաւած են երկու իսրայէլեան մեծ նաւուկները (գոնթընէօր) զինամթերքով լեցուն, Իրանի սահմանուած: Բեռը յայտնաբերուած է իսրայէլեան նաւու մը վրայ: Իսրայէլեան հեռատեսիլին համաձայն, զինամթերքը Իրանի համար էր, ինչ որ Թեհրան կը հերքէ:

ԻՐԱՆի նախագահը՝ Խաթամի իր իշխանութեան ամրապնդումը ուղած է, կրկնելով «կրօնական ժողովրդավարութեան» իր խոստումները եւ կամքը՝ ապահովելու պահպանողական թեւին: «Հանրապետութեան նախագահը, Սահմանադրութեան գօտիին մէջ, աւելի իշխանութիւն պէտք է ունենայ» յայտարարած է Օգոստոս 28–ին:

ՂԱԶԱՅի անկախ լրագրող մը հիւանդացնոց փոխադրուած է բիրտ կերպով խոշտանգուելէ ետք: Կը թուի որ յարձակումը քաղաքական բնոյթ ունէր:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 29 / 30)

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄ

Կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէին հովանաւորութեամբ, Օգոստոս 29–ին Հայաստանի ու Ադրբեջանի Տաուշ – Ղազախ սահմանագիծին վրայ փոխանակուած են հայ եւ ադրբեջանցի երկու զերիներ: Տարուան սկիզբէն ի վեր եօթը զերի փոխանակուած է: Ադրբեջան յանձնած է երեք զերի եւ մահացածի մը դիակը, Հայաստան ալ յանձնած է չորս զերի եւ նոյնպէս մահացածի մը դիակը:

*
**

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՁՕՐԱԿՈՉՈՒՄ ԿԸ ՑԵՏԱՋԳՈՒԻ

Կառավարութիւնը Օգոստոս 29–ի նիստին որոշած է արտասահմանի մէջ ուսանող երիտասարդներուն պինուորական ծառայութեան թուտափանը յետաձգելու արտօնութիւն տալ: Ոչ պետական պայմանագրով, սեփական նախաձեռնութեամբ ուսանելու արտասահման մեկնող երիտասարդները պէտք է ստորագրեն զրաւի պայմանագիր մը: Գրաւը սահմանուած է 15 հազար տոլար զոր կարելի է փոխարինել նաեւ կալուածով: Մինչեւ այսօր այս հարցով արդէն քանի մը տասնեակ հետաքննութիւն բացուած է:

*
**

ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ԳԻՒՄԱՐԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 29–ին, Գարեգին Բ·ի ձեռքով օծուած է Գիւմրիի Անի թաղամասին Ս· Յակոբ Մծբնայ եկեղեցիին աւագ խորանը: Ներկայ գտնուած է ամերիկահայ բարերար Սարգիս Յակոբեանի ընտանիքն ալ: Օծումի արարողութենէն ետք Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը պատգամած է Գիւմրեցիներուն որ ամուր պահեն իրենց հաւատքը, քանի որ անոր չնորհիւ դիմացած են դաժան փորձութիւններու: Ապա կատարուած է անդրանիկ պատարագ: Եկեղեցիին ճարտարապետն է Պաղտասար Արզումանեան: Օծման արարողութեան ներկայ գտնուած են Շիրակի մարզպետը Ֆ· Փիրումեան, ԱՄՆ–ու դեսպանը, Հ·Բ·Ը·Մ·–ի կեդր· վարչութեան ատենապետ Լուիզ Սիմոնեան, Գիւմրեցիներ, հոգեւորականներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԻԱՒՈՐՈՒԻ

Յաջորդ տարուան ընտրութիւններուն նախօրեակին Հայաստանի ընդդիմութիւնը բազմաթիւ խորհրդակցութիւններէ ետք միաւորուելու եւ Ռ. Քոչարեանի դէմ մրցեցնել ճակատ մը կազմելու տրամադրութիւն ցոյց կուտայ: Ժողովրդական, Հանրապետական, Համայնավար, Ազգային համաձայնութիւն, ԱԺՄ մաս կը կազմեն այդ խումբին: Անոնց դլխաւոր հարցը նախագահական ընտրութեան մրակ թեկնածու ներկայացնելու հեռանկարն է: Կը կարծուի որ մինչեւ տարեվերջ համաձայնութիւն կը գոյանայ այս ուղղութեամբ: Թէեւ, Ազգային համաձայնութեան ղեկավար Արտաշէս Գեղամեան յայտնած է արդէն թէ ինք իր թեկնածութիւնը կը դնէ, անկախ թէ ընդդիմութիւնը պինք կ'ընտրէ՞, կամ ոչ, որպէս միասնական թեկնածու: Հանրապետական կուսակցութեան ղեկավար Ա.Լ. Բադիեան ալ նիւթ ըրած է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի քաղաքականութեան վերադարձի կարելիութիւնը:

ՓՈՐՁՈՒԱԾԸ ԿՐԿԻՆ ՓՈՐՁԵԼՈՒ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Իրաքեան Քիւրտիստանի Հայրենասէր–ներու Միութեան ղեկավարը Ճ· Թալապանի յայտնած է թէ ԱՄՆ–էն իրենց երաշխիք տրուած է որ Իրաքի դէմ պատերազմի մը պարագային Թուրքիա քրտական չրջանը պիտի չներխուժէ: Ծանօթ է որ Իրաքի Քիւրտերը թէ՛ իրենց ազգային նպատակներուն իրականացումի առիթ մը կը նկատեն Իրաքի դէմ Ուաշինկթընի ծրագրած յարձակումը, թէ՛ ունին այն վախը որ Թուրքիա եւս կը տարուի թ՛ր նպատակները իրականացնելու եւ կը ներխուժէ հիւսիսային Իրաք, փորձելով ձեռք ձգել քարիւղով հարուստ, քրտաբնակ այդ չրջանը:

Թալապանի դարմանալի կերպով վստահութիւն դոյացուցած ըլլալ կը թուի Ուաշինկթընէն տրուած հաւաստիքին· կ'ըսէ թէ ԱՄՆ Քիւրտերուն նեցուկին պէտք չունին Իրաքի վարչակարգը փոխելու համար, տէր ըլլալով անհրաժեշտ միջոցներուն: Ան Լոնտոնի մէջ ըսած է· «Անկախ Քիւրտիստանի մը համար չէ որ կը պայքարինք: Կ'ուզենք վարչակարգ մը ուր ներկայացուած ըլլան թիւրքմէն, քիւրտ, ասորի, չին, սիւնիի հաւաքականութիւնները: Թուրքիոյ բարեկամն ենք· Անկախ Քիւրտիստանի Անդարայի մտահոգութիւնը անհիմն է»:

Պատասխանելով քրտական պետութեան իրենց նպատակին մասին հարցումի մը, քիւրտ ղեկավարը ըսած է թէ երազը եւ պատասխանատուութիւնը իրարմէ տարբեր բաներ են: Իր կուսակցութիւնը կը պայքարի քիւրտ ժողովուրդին համար կարելին ձեռք ձգել: Անկարելի չէ որ յարդելով Իրաքի հողային ամբողջականութիւնը, դաշնակցային ղեկավարութիւն մը սրահանջեն:

Թալապանիի կարծիքով, Ս· Հուսէյնի ընդդիմադիր 100 հազարնոց դանդուած մը պատրաստ է Պաղտատի մէջ փողոց իջնելու: Կը սպասեն որ ԱՄՆ–էն այդ մասին նեցուկ տրուի չարժման անցնելու համար:

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՑ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅ.»Ի ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

ՄԻՆԱ ԴՈՃԱՑԵԱՆ

Ը. ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Արտայայտուած գաղափարներէն շատեր անընդունելի էին առաջին հերթին քաղաքական կազմակերպութիւններու պահպանողական ղեկավարներուն եւ անոնց համակիրներուն համար, հակառակ այն իրողութեան որ բոլոր շրջանակներու մէջ ալ «Ե. Հ.»ը կը վայելէր թանկագին կամրջակայ համակրանք: Կարգ մը ղեկավարներու համար յանդգնութիւն էին այս «խենթ տղոց» գաղափարները: Քաղաքական անցեալ ու փորձ կուտակած կազմակերպութիւններուն տեսանկիւնէն «չափը անցուած» կը կարծուէր, որովհետեւ «Ե. Հ.»ի կողմէ բացէ ի բաց կը հարուածուէին այն ինչ որ «Ե. Հ.»ի տղոց համար հակապատմական էին ու անիրագործ:

Մոլեռանդ դրիչներու յարձակողական ներմուծ մեզադրանքները դաժան էին: Տակաւին առաջին իսկ թիւերուն հրատարակութեան զուգընթաց, ապա նաեւ մինչեւ Թերթի փակումը, անսովոր չէր հանդիպիլ այսպիսի որակաւորումներու. «Ե. Հ.»ի հասցէին. «տղայական լեզուաբարութիւն», «էպի տարազով արուս» «պորտաբոյծներու քաջալերը», «մխամխա, անանկացած, ամբարտաւան, գնդիկ խաղացող տղաք», «անկոչ ոստիկան» եւայլն: Զարմանալի թող չթուին այս արտայայտութիւնները, որովհետեւ այդ օրերուն դժուար էր պատկերացնել եւ ընդունիլ հրատարակութիւն մը, որուն հեղինակները ուղղափառ համայնավար չէին, բայց ընկերվարութեան առաւելութիւնները չէին վարաներ բացատրել: Դաշնակցական չէին, բայց իրաւունք կուտային իրենք իրենց, որպէս ազատ ու անկախ մամուլ, քննադատել խորհրդային կարգերն ու միւս հայ կուսակցութիւնները: Հնչակեան չէին, Ռամկավար ալ չէին, թէեւ երբեմն այս վերջիններուս կարգ մը գաղափարները կը կիսէին: Չէր զոք, բնաւ չէին: Ի վերջոյ ինչ էին այս համալսարանաւարտ ու համարձակ մըզաքը, որոնք տեւէ մէկուն կազապարին մէջ չէին ուզեր տեղաւորուիլ: Եղան նոյնիսկ այսպիսի ծայրայեղ որակաւորումներ ու վերագրումներ, որ իբր ազատ որմնադիրներու եւ նոյնիսկ Սիոնիստներու կողմէ կը փինանսաւորուին ու ամենց քաղաքական ջրաղացին վրայ ջուր կը լեցնեն եղեր...:

Հակազդեցութիւնը այնտեղ հասաւ որ նոյնիսկ բացէ ի բաց արգիլուեցաւ անոր վաճառքը հայկական Պուրճ Համմուտի թաղերուն մէջ: Իսկ 1972_ի Լիբանանի տեղեկատուութեան նախարարութիւնը դատի կանչեց Թերթը, որովհետեւ «Ե. Հ.»ը կը գրաղէր քաղաքականութեամբ, երբոր «Ե. Հ.»ը «հասարակական քաղաքական» Թերթի մը արտօնութիւնը ունէր: Հասկնալի էր անշուշտ որ կարգ մը «կարծրներ ու բռնապետներ» աչքառեր էին այլ լծակի մը միջոցով լռեցնել «Ե. Հ.»ը: Դատի օրերուն պարզուեցաւ որ Թերթին քաղաքական ընդհանուր – չընդհանուր մասին առ որ անկ է «յիշեցուցած էին» կարգ մը հայ «բծախնդիր ու մաքրամաքուր» կուսակցական ղեկավարներ, մինչդեռ պետութիւնն ու նախարարութիւնը այնքան ալ չհաղորդուած էին հայ Թերթի մը ներքին հարցերով զբաղիլ:

«Երիտասարդ Հայ.»ը հրապարակէն դուրս նետելու ծրագիրներուն մէջ կիրարկուեցաւ նաեւ տնտեսական ազդակը: Այսպէս, առեն մը եռք յայտնի դարձաւ որ անուղղակի ճնշումներ պատճառով նուազած են գովազդները, որովհետեւ կուսակցութիւններ գտնուած են, որոնք հետեւողականօրէն ճնշում բանեցնելով իրենց «հսկողութեան» տակ գտնուղ վաճառատուներուն վրայ, ի վերջոյ յաջողած են «համոզել» զանոնք որ հրաժարին գովազդներ տալէ:

Զուշցաւ նաեւ դրական հակազդեցութիւնը: Արդարեւ, ՀՑԴ_ի հովանիին տակ հրապարակ վիժաւ երիտասարդական հետաքրքրական ամսագիր մը՝ «2001»ը, որպէսզի երիտասարդ ընթերցողները հըպատուրուին այս հրատարակութեամբ:

Թ. Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅ.»ԷՆ

Երեսուներեք տարուան հեռաւորութենէն նայելով «Երիտասարդ Հայ.»ին, որպէս հայ իրականութեան մէջ իր տարողութեամբ ու բազմազանութեամբ առաջին երիտասարդական անկախ Թերթերէն մին, նախ եւ առաջ պէտք է հաստատել որ Թերթը հայ երիտասարդութեան ներշնչեց ինքնավստահութիւն ու սեփական կարծիքը անվարան յայտնելու քաջութիւն:

Ընթերցողները կարօտով կը յիշեն այն պահերը, երբ անհամբեր կը սպասէին իւրաքանչիւր նոր համարի լոյս ընծայման: «Վատահ էինք որ ամէն մէկ թիւին մէջ նորութիւն մը պիտի ըլլար», կ'ըսէ Լոս _ Անճելըս հաստատուած Մարտիկ Գէորգեան, որ կը գրաղի ապահովագրութեամբ, «հետաքրքրական էին վերլուծումները լընկերային զանազան երեւոյթներու: Հայ մամուլին մէջ քիչ կը հանդիպինք հարցախոյզներու եւ անկախ տեսակէտներու: «Ե. Հ.»ը յաճախ կը հրամցնէր նման բաներ»:

Ի՞նչն էր ուսանելի հինգ տարուան կարճ կեանք մը ունեցած «Ե. Հ.»էն: Անիկա «ցնցեց հայ ազգային կեանքը, թօթափեց դաղթականի հոգեբանութիւնը, երազ ներով ապրող երիտասարդութիւնը իրապաշտութեան ճամբան առաջնորդեց», կը գրէ Լ. Թապաղեան: Ճիշդ տրուած գնահատական մըն է արդարեւ: Գրիգոր Մահտեսեան, Պէյրութի Սէն _ Ժոզէֆ համալսարանէն, այժմ Ֆրանսա հաստատուած, կը գրէ. «Իսկապէս որ մեզի համար յստակ չէր՝ ո՛վ ենք, ի՞նչ ենք: Շուարած էինք՝ հա՞յ ենք, լիբանանցի՞, որքանո՞վ մէկը կամ միւսը ... «միասին գինքով կայ Հայոց փրկութիւն»ը երգելով ստրճանակ կը պարպէին օդին մէջ»:

Այսօր աչխարհի զանազան կողմերը սփռուած «Ե. Հ.»_ականներ կը գտնուին ազգային, մշակութային, կրթական ու տնտեսական ասպարէզներէ ներս բաւական պատասխանատու դիրքերու վրայ: Անոնք ազգային նոր մտածելակերպ մը մատուցին հայ երիտասարդութեան, մանաւանդ կաղապարներէն դուրս ելլելու, հայահոծ գաղութներու մէջ Հայ Դատի հետապնդումն ու անոր հնարաւոր յաջողութիւնը տեսնելու նոր տեսադաշտ մը պարզեցին:

Հիմնադիրներէն խիզախ մտաւորական Պետրոս Թերզեան, այժմ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի նախագահ եւ հրատարակիչ Ֆրանսատառ «Փեթրօսթրաթեժի» շաբաթաթերթի, կուտայ այսպիսի դնահատում. «Ե. Հ.»ը հիւանդ ընկերութեան մը մէջ՝ հիւանդ Սփիւռքի մը մէջ, առողջութիւն տենչացող ճիչ մըն էր»: Դժբախտաբար «Ե. Հ.»ի գործ մնաց անաւարտ, բայց իրականութիւն է նաեւ այն փաստը որ Սփիւռքի տարածքին իրարու եռեւէ լոյս տեսած կարգ մը Թերթերու հիմնադիրները ներշնչուեցան «Երիտասարդ Հայ.»էն: Այս ալ ուսումնասիրութեան նոր նիւթ մըն է, որ կը կարօտի յատկեալ հետազօտութեան: Այս առընչութեամբ, որպէս օրինակ, պարտաւոր եմ յիշել Ամմէնիըն Ինթերնէշընըլ Մակազինի պարագան: Այնոր հիմնադիրներուն մեծ մասը, ներառեալ տղերուս հեղինակը, միշտ ալ գոհատանքով կը խօսէին «Ե. Հ.»ի ու անոր ողիսականին մասին. մեր գլուխներուն ու կարծիքներու փոխանակութիւններուն ընթացքին «Ե. Հ.»ի իւրատեսակ ներկայութիւնը կը զգայինք յաճախ:

Աւելն է որ ուրիշներ նոյնպէս գրիչ առնեն եւ իրենց փորձառութիւնը Թուղթին յանձնեն, արդարութիւն ըրած ըլլալու համար հնգամեայ թէեւ կարճ, բայց հայ իրականութեան մէջ զգալի ազդեցութիւն գործած «Երիտասարդ Հայ.»ին:

(Վերջ)

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

Հայ իրականութեան մէջ բազմաթիւ են հին աշնուական առուներու ազգանունը կրող դերդաստանները, որոնք սակայն ոչ մէկ կապ ունին անոնց հետ. հին ազնուական տոհմերը ժԱ. դարէն սկսեալ պատմութեան թատերաբեմէն անհետացած են, իսկ ներկայիս անոնց ազգանունը կրող ընտանիքներուն արմատները ընդհանրապէս ԺԹ. դարէն հեռու չեն երթար: Սակայն կան ընտանիքներ, որոնք ունին պատմական այնպիսի ասանդութիւններ, տոհմածառեր կամ փաստաթուղթեր, որոնք հիմ կուտան անոնց ազնուականութեան հաստատումին: Նչենք քնորոշ քանի մը օրինակներ:

ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ համանուն նախարարական տան՝ Շիրակի եւ Արշարունիքի տէր կամսարականներուն չառաւելդնեըը կը նկատուին: Հայաստանի մէջ հայրենազուրկ ըլլալէ եռք անոնց մէկ ճիւղը անցաւ Շաղազամք եւ յետագային հռնկէ հեռանալով հաստատուեցաւ Կարին, ուր մնաց մինչեւ 1768 եւ ապա Պոլիս փոխադրուեցաւ: Կամսարականներէն Տղայ Վասիլ Կիլիկիոյ կողմերը հաստատուած էր եւ Տաւրոսեան լեռներուն վրայ Գող Վասիլի գինակիցն էր, բայց 1116_ին կորնդուց իր տիրոյթները եւ Պոլիս հաստատուեցաւ:

Կամսարականներու այլ ճիւղ մըն ալ Անիի անկումէն եռք Ներսէհ Կամսարականի առաջնորդութեամբ փոխադրուեցաւ Մարմաչէն գիւղը, ուրկէ յետոյ Աչտարակ հաստատուեցաւ: Ոմանք ալ գացին Երեւան եւ Եագուպ խանին ծառայութեան մէջ մտան: Աչտարակ հաստատուած եւ Իրանի Զհան շահին ծառայութեան մըտած Մարզար Կամսարականի սերունդը կոչուեցաւ Շահազիզեան ազգանունով, որ շահին սիրելի կը նշանակէ: Կամսարականներու ճիւղ մըն ալ յետագային եգիպտոս հաստատուեցաւ:

Արեւելեան Հայաստանի Ռուսական կայսրութեան միացումէն եռք Կամսարականներ համապատասխան փաստաթուղթերով յաջողեցան հաստատել իրենց ազնուականութիւնը: Անոնցմէ յիշենք Ներսէս Ե. Աչտարակեցի կաթողիկոս (Շահազիզեան ճիւղէն), ռուսական բանակի զօրավարներ՝ փշխաններ Կոստանդին եւ Պետրոս Կամսարական եղբայրները, որոնք ռուս _ Թրքական 1877 _ 1878_ի պատերազմին հերոսներէն դարձան:

Կամսարական (եւ Շահազիզեան) զերդաստանի սերունդներ ներկայիս բազմաթիւ են Հայաստանի եւ արտասահմանի մէջ:

ՏԱՏԵԱՆՆԵՐԸ ասանդութեան համաձայն Արծրունիներէն սերած են. անոնք Վասպուրականի Սեւնեքերիմ թագաւորի սերունդէն եղած են եւ անոր հետ 1021_ին Սեբաստիա գաղթած են: Անոնց մէ Պետրոս մօտաւորապէս 1350_ին Սեբաստիայէն Ակն փոխադրուեցաւ: Ակնի Կամարակապ գիւղի եկեղեցւոյ մկրտարանին մէջ պահուած էին Տատեաններու նախնիներուն բոլոր անուանները՝ ԺԴ. դարէն մինչեւ ԺԹ. դար: Տատեաններ Պոլիս հաստատուելով հռչակաւոր դարձան օսմանեան արքունիքին եւ պետական շրջանակներու մէջ եւ ամիրայութեան ատիճան ձեռք ձգեցին: Անոնց սերունդները մինչեւ Ի. դարու կէսերը ազդեցիկ էին Պոլսոյ մէջ, ոմանք ալ ցրուեցան դէպի Ամերիկա, Ֆրանսա եւայլն:

ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆՆԵՐԸ ասանդութեան համաձայն Ռշտունի նախարարական տունէն սերած են եւ Թէոդորոս Ռշտունիի զաւկին՝ Վարդ Պատրիկի սերունդն են: Անոնք Սեւնեքերիմ Թագաւորին հետ Վասպուրականէն գաղթելով կեսարիա եւ Թալաս հաստատուած են եւ իրենց Վարդ Պատրիկոնք ազգանունը Թրքերէն հնչումով Կիւլպէնկեանի վերածած են: Առեւտրականներ եւ մեծանուն բարերարներ, անոնց սերունդները, տարբեր երկիրներու մէջ քանի մը հարիւր հոգի կը հաշուեն:

ԱՊՐՈՅԵԱՆՆԵՐԸ ասանդութեան համաձայն Բագրատունիներէն սերած են. Անիի անկումէն եռք անոնք հռնկէ հեռացան եւ կեսրին հաստատուեցան. անոնց նահապետ Ալփիար Ապրօ 1521_ին Պելկրատ փոխադրուեցաւ: Անոր թոռը՝ Աբրահամ օսմանեան պետութենէն չեխպիւթեան տիտղոս ստացաւ: Ապրոյեաններէն մեծ մասամբ Զմիւռնիա հաստատուեցան եւ երեւելի առեւտրականներ դարձան: Ռուսիոյ Մեծն Պետրոս ալ հաստատեց անոնց ազնուականութիւնը: Ապրոյեաններուն մէկ ճիւղը եգիպտոս հաստատուեցաւ, ուր եւս ճանչցուեցաւ անոնց ազնուականութիւնը. անոնցմէ էր եգիպտոսի Արտաքին գործոց նախարար Տիգրան փաշա Ապրօ:

«ԱԶԴԱԿ»

ԲԱՆԱՎԷՃ՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-Ի ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Քանի մը օրէն, Ամերիկացիք պիտի ողեկոչեն տարեվիցը ոճրափորձի մը, որ ցայսօր անբացատրելի կը մնայ իրենց համար: Ճիշդ է որ անոր տարողութիւնը չէր բաղդատուեր մէկ քանի ահաբեկչական փոքր արարքներու հետ: Այս մէկը անըմբռնելի կը մնայ Ամերիկացիներուն համար, որոնք իրենց հոգեմասը անձեռնմխելի կը նկատեն: Պատերազմ, ռմբակոծութիւն, զոհ, քարուքանդ քաղաքներ պէտք է այլ երկիրներու մեննչնորհը մնան: Այդ իսկ պատճառաւ, ինչ որ չէն հասկնար կամ չեն ուզեր հասկնալ կը դառնայ նախնական հակամերիկեան զգացումներու արտայայտութիւն, նոյնիսկ ղրդռութիւն: Հոլիվուտի մարզոց աւետարանը դարձած Վարիէթի պարբերականը տեղեկացեր է որ ֆիլմ մը պիտի ցուցադրուի Ֆրանսա Սեպտեմբեր 11_ին, որու անուն է «11'09 Սեպտեմբեր 11» եւ անուղղակի կերպով նուիրուած ահաւոր ոճրափորձին: Ֆիլմը պատրաստած է Ֆրանսացի մը՝ Ալէն Պրիկոն եւ նախաճաշնութիւնը հետաքրքրական է: Ուզած է դիտնալ թէ ոճրափորձէրը ինչ ձեւով դիմաւորուած են ըստ ցամաքամասերու եւ ուրեմն դիմած է 11 բեմադիրներու, որպէսզի իրենց տեսիլքը ներկայացնեն: Ամէնէն աւելի վըրդովմունք առեղծած է, Ատրամտեանի այն կողմը, եգիպտացի Եուսէֆ Շահինի բեմադրութիւնը: Ֆիլմը պիտի ներկայացուի Վենետիկի Մոսթրային, բայց, չէ ընդունուած Տօվիլի ամերիկեան ֆիլմի փառատօնին:

11 փաստանկարները պատրաստած են 11 հանրածանօթ բեմադիրներ: Անոնք յուզիչ են, ղեկայուն, խանդաղող, տարօրինակ, քաղաքական եւ որակով անհաւասար, բայց եւ այնպէս չահեկան ամբողջութիւն մը կը կազմեն, բացի՝ Ե. Շահինէն: Ո՞ւր է եգիպտացի բեմադիրին մեղքը: Կը տեսնուի բեմադիրը որ, կը խօսի, ձի _ ՍՑ_ի մը ուրուականին հետ Պէյրութի ոճրափորձին ամերիկացի մեեաըներու մասին: Ծօսակցութիւնը կը չարունակուի պատճառնիցի ընտանիքի մը ծոցը, ուր քամիքաղ որդին ոճրափորձ մը կը պատրաստէ:

Զուգահեռ մը ընելով ոճրափորձերու զոհերուն եւ ահաբեկիչներուն միջեւ, Շահին, չընդունելով հանդերձ, կը չեղի դէպի հակամերիկեան դիրքերու: Իր խօսքը կը թուի վրէժինդրական, առանց կարեկցութեան եւ դէչ կէտ մըն է ամբողջութեան մէջ: Հարց կը ղրուի թէ Շահին յարդա՞ծ է, բոլոր բեմադիրներուն պարտադրուած բարոյապիտական ուխտը՝ «փաստանկարները, որեւէ պարագայի, պէտք չէ դրուատանքի ըլլան աւերութեան եւ բրտութեան հանդէպ այլ քաղաքակրթութեանց, այլ ժողովուրդ-

Վարդ Պատրիկոնք ազգանունը Թրքերէն հնչումով Կիւլպէնկեանի վերածած են: Առեւտրականներ եւ մեծանուն բարերարներ, անոնց սերունդները, տարբեր երկիրներու մէջ քանի մը հարիւր հոգի կը հաշուեն:

ԱՊՐՈՅԵԱՆՆԵՐԸ ասանդութեան համաձայն Բագրատունիներէն սերած են. Անիի անկումէն եռք անոնք հռնկէ հեռացան եւ կեսրին հաստատուեցան. անոնց նահապետ Ալփիար Ապրօ 1521_ին Պելկրատ փոխադրուեցաւ: Անոր թոռը՝ Աբրահամ օսմանեան պետութենէն չեխպիւթեան տիտղոս ստացաւ: Ապրոյեաններէն մեծ մասամբ Զմիւռնիա հաստատուեցան եւ երեւելի առեւտրականներ դարձան: Ռուսիոյ Մեծն Պետրոս ալ հաստատեց անոնց ազնուականութիւնը: Ապրոյեաններուն մէկ ճիւղը եգիպտոս հաստատուեցաւ, ուր եւս ճանչցուեցաւ անոնց ազնուականութիւնը. անոնցմէ էր եգիպտոսի Արտաքին գործոց նախարար Տիգրան փաշա Ապրօ:

«ԱԶԴԱԿ»

ԲՐՈՆՑԵ ՕՏԱՐԸ

Գ. ՀԱՍՏԱՏ

ՊԱՏՄՎԱԾՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

Նկարազարդումները Ա. Ղազարյանի

Ներածական 5

Գլուխ առաջին. Ծնունդ 7

Գլուխ երկրորդ. Մանկություն 11

Գլուխ երրորդ. Ուսումնական տարիներ 15

Գլուխ չորրորդ. Ուսուցչական գործունեության սկիզբը 19

Գլուխ հինգերորդ. Ամուսնություն 23

Գլուխ վեցերորդ. Ընտանեկան կյանքի առաջին տարիները 27

Գլուխ յոթերորդ. Ուսուցչական գործունեության շարունակությունը 31

Գլուխ ութերորդ. Ուսուցչական գործունեության ավարտը 35

Գլուխ իններորդ. Ընտանեկան կյանքի վերջին տարիները 39

Գլուխ տասներորդ. Մահ 43

Գլուխ տասնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը 47

Գլուխ տասներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 51

Գլուխ տասներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 55

Գլուխ տասնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 59

Գլուխ տասնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 63

Գլուխ տասնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 67

Գլուխ տասնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 71

Գլուխ տասնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 75

Գլուխ տասնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 79

Գլուխ քսաներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 83

Գլուխ քսանմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 87

Գլուխ քսաներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 91

Գլուխ քսանհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 95

Գլուխ քսանվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 99

Գլուխ քսանյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 103

Գլուխ քսանութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 107

Գլուխ քսանիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 111

Գլուխ երեսներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 115

Գլուխ երեսնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 119

Գլուխ երեսներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 123

Գլուխ երեսներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 127

Գլուխ երեսնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 131

Գլուխ երեսնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 135

Գլուխ երեսնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 139

Գլուխ երեսնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 143

Գլուխ երեսնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 147

Գլուխ երեսնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 151

Գլուխ քառասներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 155

Գլուխ քառասնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 159

Գլուխ քառասներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 163

Գլուխ քառասներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 167

Գլուխ քառասնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 171

Գլուխ քառասնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 175

Գլուխ քառասնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 179

Գլուխ քառասնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 183

Գլուխ քառասնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 187

Գլուխ քառասնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 191

Գլուխ հիսներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 195

Գլուխ հիսնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 199

Գլուխ հիսներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 203

Գլուխ հիսներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 207

Գլուխ հիսնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 211

Գլուխ հիսնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 215

Գլուխ հիսնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 219

Գլուխ հիսնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 223

Գլուխ հիսնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 227

Գլուխ հիսնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 231

Գլուխ վաթսներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 235

Գլուխ վաթսնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 239

Գլուխ վաթսներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 243

Գլուխ վաթսներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 247

Գլուխ վաթսնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 251

Գլուխ վաթսնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 255

Գլուխ վաթսնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 259

Գլուխ վաթսնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 263

Գլուխ վաթսնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 267

Գլուխ վաթսնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 271

Գլուխ յոթանասներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 275

Գլուխ յոթանասնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 279

Գլուխ յոթանասներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 283

Գլուխ յոթանասներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 287

Գլուխ յոթանասնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 291

Գլուխ յոթանասնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 295

Գլուխ յոթանասնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 299

Գլուխ յոթանասնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 303

Գլուխ յոթանասնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 307

Գլուխ յոթանասնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 311

Գլուխ ութսներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 315

Գլուխ ութսնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 319

Գլուխ ութսներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 323

Գլուխ ութսներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 327

Գլուխ ութսնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 331

Գլուխ ութսնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 335

Գլուխ ութսնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 339

Գլուխ ութսնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 343

Գլուխ ութսնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 347

Գլուխ ութսնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 351

Գլուխ իննսներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 355

Գլուխ իննսնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 359

Գլուխ իննսներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 363

Գլուխ իննսներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 367

Գլուխ իննսնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 371

Գլուխ իննսնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 375

Գլուխ իննսնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 379

Գլուխ իննսնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 383

Գլուխ իննսնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 387

Գլուխ իննսնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 391

Գլուխ հարյուրերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 395

Գլուխ հարյուրմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 399

Գլուխ հարյուրերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 403

Գլուխ հարյուրերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 407

Գլուխ հարյուրչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 411

Գլուխ հարյուրհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 415

Գլուխ հարյուրվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 419

Գլուխ հարյուրյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 423

Գլուխ հարյուրութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 427

Գլուխ հարյուրիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 431

Գլուխ երկհարյուրերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 435

Գլուխ երկհարյուրմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 439

Գլուխ երկհարյուրերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 443

Գլուխ երկհարյուրերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 447

Գլուխ երկհարյուրչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 451

Գլուխ երկհարյուրհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 455

Գլուխ երկհարյուրվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 459

Գլուխ երկհարյուրյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 463

Գլուխ երկհարյուրութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 467

Գլուխ երկհարյուրիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 471

Գլուխ երեքհարյուրերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 475

Գլուխ երեքհարյուրմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 479

Գլուխ երեքհարյուրերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 483

Գլուխ երեքհարյուրերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 487

Գլուխ երեքհարյուրչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 491

Գլուխ երեքհարյուրհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 495

Գլուխ երեքհարյուրվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 499

Գլուխ երեքհարյուրյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 503

Գլուխ երեքհարյուրութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 507

Գլուխ երեքհարյուրիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 511

Գլուխ չորսհարյուրերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 515

Գլուխ չորսհարյուրմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 519

Գլուխ չորսհարյուրերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 523

Գլուխ չորսհարյուրերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 527

Գլուխ չորսհարյուրչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 531

Գլուխ չորսհարյուրհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 535

Գլուխ չորսհարյուրվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 539

Գլուխ չորսհարյուրյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 543

Գլուխ չորսհարյուրութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 547

Գլուխ չորսհարյուրիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 551

Գլուխ հինգհարյուրերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 555

Գլուխ հինգհարյուրմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 559

Գլուխ հինգհարյուրերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 563

Գլուխ հինգհարյուրերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 567

Գլուխ հինգհարյուրչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 571

Գլուխ հինգհարյուրհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 575

Գլուխ հինգհարյուրվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 579

Գլուխ հինգհարյուրյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 583

Գլուխ հինգհարյուրութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 587

Գլուխ հինգհարյուրիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 591

Գլուխ վեցհարյուրերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 595

Գլուխ վեցհարյուրմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 599

Գլուխ վեցհարյուրերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 603

Գլուխ վեցհարյուրերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 607

Գլուխ վեցհարյուրչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 611

Գլուխ վեցհարյուրհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 615

Գլուխ վեցհարյուրվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 619

Գլուխ վեցհարյուրյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 623

Գլուխ վեցհարյուրութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 627

Գլուխ վեցհարյուրիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 631

Գլուխ յոթհարյուրերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 635

Գլուխ յոթհարյուրմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 639

Գլուխ յոթհարյուրերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 643

Գլուխ յոթհարյուրերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 647

Գլուխ յոթհարյուրչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 651

Գլուխ յոթհարյուրհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 655

Գլուխ յոթհարյուրվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 659

Գլուխ յոթհարյուրյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 663

Գլուխ յոթհարյուրութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 667

Գլուխ յոթհարյուրիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 671

Գլուխ ութհարյուրերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 675

Գլուխ ութհարյուրմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 679

Գլուխ ութհարյուրերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 683

Գլուխ ութհարյուրերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 687

Գլուխ ութհարյուրչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 691

Գլուխ ութհարյուրհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 695

Գլուխ ութհարյուրվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 699

Գլուխ ութհարյուրյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 703

Գլուխ ութհարյուրութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 707

Գլուխ ութհարյուրիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 711

Գլուխ իննհարյուրերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 715

Գլուխ իննհարյուրմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 719

Գլուխ իննհարյուրերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 723

Գլուխ իննհարյուրերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 727

Գլուխ իննհարյուրչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 731

Գլուխ իննհարյուրհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 735

Գլուխ իննհարյուրվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 739

Գլուխ իննհարյուրյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 743

Գլուխ իննհարյուրութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 747

Գլուխ իննհարյուրիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 751

Գլուխ երկհազարերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 755

Գլուխ երկհազարմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 759

Գլուխ երկհազարերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 763

Գլուխ երկհազարերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 767

Գլուխ երկհազարչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 771

Գլուխ երկհազարհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 775

Գլուխ երկհազարվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 779

Գլուխ երկհազարյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 783

Գլուխ երկհազարութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 787

Գլուխ երկհազարիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 791

Գլուխ երեքհազարերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 795

Գլուխ երեքհազարմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 799

Գլուխ երեքհազարերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 803

Գլուխ երեքհազարերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 807

Գլուխ երեքհազարչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 811

Գլուխ երեքհազարհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 815

Գլուխ երեքհազարվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 819

Գլուխ երեքհազարյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 823

Գլուխ երեքհազարութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 827

Գլուխ երեքհազարիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 831

Գլուխ չորսհազարերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 835

Գլուխ չորսհազարմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 839

Գլուխ չորսհազարերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 843

Գլուխ չորսհազարերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 847

Գլուխ չորսհազարչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 851

Գլուխ չորսհազարհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 855

Գլուխ չորսհազարվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 859

Գլուխ չորսհազարյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 863

Գլուխ չորսհազարութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 867

Գլուխ չորսհազարիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 871

Գլուխ հինգհազարերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 875

Գլուխ հինգհազարմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 879

Գլուխ հինգհազարերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 883

Գլուխ հինգհազարերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 887

Գլուխ հինգհազարչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 891

Գլուխ հինգհազարհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 895

Գլուխ հինգհազարվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 899

Գլուխ հինգհազարյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 903

Գլուխ հինգհազարութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 907

Գլուխ հինգհազարիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 911

Գլուխ վեցհազարերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 915

Գլուխ վեցհազարմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 919

Գլուխ վեցհազարերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 923

Գլուխ վեցհազարերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 927

Գլուխ վեցհազարչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 931

Գլուխ վեցհազարհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 935

Գլուխ վեցհազարվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 939

Գլուխ վեցհազարյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 943

Գլուխ վեցհազարութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 947

Գլուխ վեցհազարիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 951

Գլուխ յոթհազարերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 955

Գլուխ յոթհազարմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 959

Գլուխ յոթհազարերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 963

Գլուխ յոթհազարերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 967

Գլուխ յոթհազարչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 971

Գլուխ յոթհազարհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 975

Գլուխ յոթհազարվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 979

Գլուխ յոթհազարյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 983

Գլուխ յոթհազարութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 987

Գլուխ յոթհազարիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 991

Գլուխ ութհազարերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 995

Գլուխ ութհազարմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 999

Գլուխ ութհազարերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1003

Գլուխ ութհազարերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1007

Գլուխ ութհազարչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1011

Գլուխ ութհազարհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1015

Գլուխ ութհազարվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1019

Գլուխ ութհազարյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1023

Գլուխ ութհազարութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1027

Գլուխ ութհազարիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1031

Գլուխ իննհազարերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1035

Գլուխ իննհազարմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1039

Գլուխ իննհազարերկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1043

Գլուխ իննհազարերեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1047

Գլուխ իննհազարչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1051

Գլուխ իննհազարհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1055

Գլուխ իննհազարվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1059

Գլուխ իննհազարյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1063

Գլուխ իննհազարութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1067

Գլուխ իննհազարիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1071

Գլուխ տասներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1075

Գլուխ տասնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1079

Գլուխ տասներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1083

Գլուխ տասներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1087

Գլուխ տասնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1091

Գլուխ տասնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1095

Գլուխ տասնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1099

Գլուխ տասնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1103

Գլուխ տասնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1107

Գլուխ տասնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1111

Գլուխ քսաներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1115

Գլուխ քսանմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1119

Գլուխ քսաներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1123

Գլուխ քսաներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1127

Գլուխ քսանչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1131

Գլուխ քսանհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1135

Գլուխ քսանվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1139

Գլուխ քսանյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1143

Գլուխ քսանութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1147

Գլուխ քսանիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1151

Գլուխ երեսներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1155

Գլուխ երեսնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1159

Գլուխ երեսներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1163

Գլուխ երեսներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1167

Գլուխ երեսնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1171

Գլուխ երեսնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1175

Գլուխ երեսնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1179

Գլուխ երեսնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1183

Գլուխ երեսնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1187

Գլուխ երեսնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1191

Գլուխ քառասներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1195

Գլուխ քառասնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1199

Գլուխ քառասներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1203

Գլուխ քառասներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1207

Գլուխ քառասնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1211

Գլուխ քառասնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1215

Գլուխ քառասնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1219

Գլուխ քառասնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1223

Գլուխ քառասնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1227

Գլուխ քառասնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1231

Գլուխ հիսներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1235

Գլուխ հիսնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1239

Գլուխ հիսներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1243

Գլուխ հիսներեքերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1247

Գլուխ հիսնչորսերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1251

Գլուխ հիսնհինգերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1255

Գլուխ հիսնվեցերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1259

Գլուխ հիսնյոթերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1263

Գլուխ հիսնութերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1267

Գլուխ հիսնիններորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1271

Գլուխ վաթսներորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1275

Գլուխ վաթսնմեկերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1279

Գլուխ վաթսներկուերորդ. Ստեղծագործական ժառանգությունը (շարունակություն) 1283

Գլուխ վաթսներեքերորդ

ՔԱՌԱՅԻՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վերժին Միհրան,
Օրիորդներ՝ Սօֆի եւ Սթէֆանի Միհրան,
Միհրան եւ Մխիթարեան ընտանիքները,
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմինները,
կը ծանուցանեն, թէ՝

Կիրակի օր, Սեպտեմբեր 8_ին *Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ, Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոյն իրենց յաւէտ սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, հարազատին, Ներկայացուցչական Ժողովի երախտաշատ անդամին ու Մայր Տաճարիս բարերարներէն՝*

ՄԻՇԷԼ ՄԻՀՐԱՆԻ

անոր մահուան քառասունքին առիթով։
«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»։

Informations Artistiques

EVENEMENT

CENTRE CULTUREL CANADIEN
PARIS

A l'occasion de la sortie de **Ararat** de **Atom Egoyan**, le **Centre culturel canadien** et **ARP**, en collaboration avec le **Centre de recherches sur la diaspora arménienne**, sont heureux de vous convier à une semaine de culture arménienne

5 septembre à 19 heures
Projection du film **Mémoire arménienne** de **Jacques Kebadian**, suivi d'une table ronde sur le thème **Comment écrire la mémoire d'un génocide?** avec des personnalités et des spécialistes.

6 septembre à 19 heures
Black Angel, a life of Arshile Gorky, conférence (en français) et performance de **Nouritza Matossian**

Du 4 au 28 septembre
Projection continue de **films sur les arts et la culture de l'Arménie**
au Café du Centre culturel canadien
Exposition **Photographies de tournage** de **Lousnak Abdalian**
Installations, Early Development et Hors d'usage de **Atom Egoyan**

Early Development — Production Le Fresnoy.

Centre culturel canadien — Paris
5, rue de Constantine 75007 Paris
horaires d'ouverture
mardi, mercredi et vendredi de 10h à 18h, jeudi de 10h à 21h, samedi de 14h à 18h, fermé dimanche et lundi
Réservation indispensable:
01 44 43 24 90

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

ՇԱԲԻԼ «ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑ

Շաբլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը իր վերամուտը կը կատարէ՝ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11, ժամը 9։30_ին։

Կը խնդրուի այն ծնողքներէն որոնք իրենց զաւակները (3 տարեկանէն սկսեալ) կ'ուզեն արձանագրել հայկական դպրոց, դիմել Եկեղեցւոյ վարչութեան, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.

01 47 09 23 18

կամ՝

01 39 46 21 66

Կարելի է նաեւ, ներկայանալ ուղղակի եկեղեցի, Սեպտեմբեր 4_ին, կամ՝ Սեպտեմբեր 11_ին, ժամը 9։30_էն։

***

Ecole hebdomadaire «Siamanto»

Dans une ambiance chaleureuse et le parti-pris d'un entourage familial, l'école hebdomadaire **« Siamanto »** de Bagneux-Cachan continue depuis plus de 60 ans, et de façon constante, d'accueillir nos enfants de la maternelle au baccalauréat.

Avec la maîtresse Zépur Méhrabi nous inscrirons les élèves :

LE MERCREDI 18 SEPTEMBRE A 14H30

à l'école Henri Wallon;
2, avenue de Stalingrad, à Bagneux

Ils bénéficieront des cours de langue arménienne de Zépur Méhrabi, de l'initiation à leur art par des parents peintres, sculpteurs etc., et d'activités récréatives. Ils verront leurs parents devenir des amis, et auront envie de continuer à se rencontrer.

Ils auront des correspondants en Arménie, et auront envie de les voir. Ils connaîtront le théâtre, le cinéma arméniens et continueront la tradition des Arméniens renommés qui ont fréquenté leur école.

La mission de ses responsables: que l'école poursuive sa longue tradition, pour la transmettre à d'autres qui prendront à leur tour l'engagement de la perpétuer.

Pour tout renseignement :
Mme Lucie Dossikian: 01. 45. 46. 10. 11
ou
Mme Elisabeth Davidian:01. 46. 65. 81. 53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux infomre que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.
Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18

ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

***

ՄԱՐՍԷԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 2002 _ 2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի պաշտօնեաները կը վերսկսին

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18

առաւօտեան ժամը 10_ին

Սահակ _ Մեսրոպ *Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ*

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն։
Հեռաձայն։ _
04 _ 91 _ 77 _ 84 _ 70

INFORMATIONS ARTISTIQUES

Soirée - Débat à Antony

A l'occasion de la sortie nationale du film **ARARAT** d'Atom Egoyan, une soirée-débat aura lieu à l'issue de la projection du film, le Vendredi 6 Septembre à 21 heures.

Cinéma Select
10 avenue de la Division Leclerc
Antony
(Tél. 01 46 68 79 79)

Cette soirée sera animée par Sylvie Rollet et Anahid Ter-Minassian.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ամէն եւ Մարի Մուրադեան 150 ֆրօ կը նուիրեն «Ցարաջ»ին Մեսրոպ Տէր Յակոբեանի մահուան առթիւ։

Vient de paraître

«NOTRE HISTOIRE»
Septembre 2002, No 202

Arménie: Les ages d'or

Ce mois-ci, **Notre Histoire** propose aux lecteurs de découvrir l'histoire de l'Arménie. Un pays dont les frontières furent toujours fluctuantes et dont la puissance connut naturellement des hauts et des bas, car sa survie entre de très puissants empires, fut toujours aléatoire.
Malgré tout, l'Arménie a connu plusieurs âges d'or qui lui ont permis d'affirmer une forte identité.

Découverte de l'Histoire de ce pays à travers **un grand dossier illustré de 15 pages,** où cinq aspects sont traités par des spécialistes:

Les royaumes combattants ou l'histoire de l'Arménie ancienne: un pays partagé en de multiples principautés qui a dû constamment se battre pour conserver son identité, composant avec les énormes empires qui l'entouraient. (p.20)

Au nom du père Tigrane II le Grand: est-ce lui qui a donné à l'Arménie son identité, ou bien n'est-il qu'une légende qui a nourri des rêves irréalistes? (p.23)

Ani aux mille et une églises: aux confins de la Turquie actuelle, l'ancienne capitale arménienne dormait sur un plateau aussi somptueux que désolé. Les archéologues la réveillent aujourd'hui. (p.26)

La puissance et la grâce: les arts arméniens, l'architecture, l'enluminure, les katchkars, témoignent du rayonnement de l'Arménie. (p.30)

Aux marches du monde chrétien: de sa naissance à sa consolidation, par le martyre ou par les armes, le christianisme se trouve au cœur de l'ancienne Arménie. (p.36)

«Notre Histoire» propose également dans sa rubrique «les clés pour comprendre» **un retour sur la guerre de 14-18:** chronologie des événements, la vie sur le front, l'arrière, la guerre au cinéma... (p.43 à 52)
Et aussi: une visite du **musée portuaire des bateaux de Dunkerque** (p.39), **l'agenda historique** (p.5), et les **histoires vivantes.** (p.53)

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du

Dimanche 15 Septembre

pour participer à la

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « SPITAK »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
MARDI
3 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20·503 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.503

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ գլխաւոր կուսակցութիւներուն ամբողջ համալսարանները վերջ դրած Սեպտեմբեր մէկին: Ամէնէն կարեւորն էր, անշուշտ, Ընկերվարական կուսակցութեան համախմբումը, որ առիթ ունեցաւ Լա Ռոշէլ եւ որու չմասնակցեցաւ Լիոնէլ Ժոսփէն: Համերաշխութիւն չի տիրեր կուսակցութեան ծոցը եւ հոսանքները կը բազմանան: Սուլոցներով ընդունուած է նախկին ենթանախարար՝ Մարի-Նոէլ Լինըման, որ իր «Հաշւեփակի իմ բաժինս» հատորով խստօրէն քննադատած էր Ժոսփէնը: Շատ են անոնք որոնք կը նախընտրեն կուսակցութեան ձախողանքը ստանձնել հաւաքքար: Իմանուէլլիի համար, կուսակցութիւնը պէտք է աւելի ձախ թեքում ունենայ, դէմ է ազատական ձգտումին, որու պարագլուխը կը նկատուի Լ. Ֆապիուս: Նման համալսարաններ դումարած էին նաեւ Ժ.-Փ. Շեվէնմանի «Հանրապետական Բեւեռը», Պայրուի ԻԻ-ԷՖ-ը, Ժ.-Մ. Լը Փէնի Ազգ· ճակատը: Շեվէնման կը մերժէ որեւէ պատասխանատուութիւն ձախի պարտութեան մէջ, Պայրու չուզեր ենթարկուիլ ԻԻ-ԷՄ-ՓԼ-ի (Միութիւն Նախագահական Մեծամասնութեան համար), իսկ Ժ.-Մ. Լը Փէն կ'ուզէ որ իր կազմակերպութիւնը կառավարական կուսակցութիւն մը դառնայ:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ Օգոստոսի վերջին չաթաթավերջին 11 պաղեստինցիներ սպանած է, որոնց մէջ երկու մանուկներ եւ երկու պատանիներ: Այս արարքը կը գործուի երեք օր եռք ուրիշ արարքէ մը, որու ընթացքին ընտանիքի մը չորս անդամները սպանուած էին «սխալմամբ» եւ իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը ներողութիւն խնդրած էր: Այս անգամ թիւպասի դիւղին մէջ պատահած են մահերը: Ըստ բնակչութեան, թռան մըն է որ երկու հրթիռներ արձակած է եւ ցահալ «ներողութիւն» խնդրած է իր նոր «սխալ»ին համար: Ցահալի այս «սխալ»-ներուն չուրջ բառեն քանավէճեր ծագած են:

ՉԻՉԻՆ ապստամբները, Օգոստոս 31-ին վար առած են ռուսական թռան մը, իր երկու օդաչուներով: Երկու չաթաթ առաջ, ուրիշ թռան մըն ալ վար առնուած էր 118 Ռուսերով:

ՊԱՊԻՆ առողջական վիճակին որոշ բարելաւումը, որ յայտնուած էր Լեհաստան իր այցելութեան ընթացքին, մանաւանդ խօսակցութեան մարդին մէջ, կը բացատրուի Ֆրանսացի բժիշկ՝ Լիւք Մոնթանիէի թելադրած դարմանումով: Ան որ սիտալի մանրէին գտած է, Յունիսին այցելած էր Պապին եւ ինքնատիպ բուժում մը թելադրած Փարքինսոնի հիւանդութեան համար: կը թուի որ արդիւնք տուած է: Մըջնաթքին հիմը կը կազմեն փափաքները (հնդկասեխ): Վատիկան հակազդած է այս լուրի հրապարակումին 48 ժամ եռք եւ յայտնած թէ եթէ փրոֆ. Մոնթանիէ դեղահատեր տուած է Պապին, փաստ չը-կայ որ առած է, քանի Յովհ.-Պօղոս Բ. միշտ իր բժիշկներուն կը վստահի:

ԴԷՊԻ ԵՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿ իր ճամբուն վրայ, Շիրաք Ջատ հանդիպած է, ինչ որ Ֆրանսայի պետական դեկավարի մը առաջին այցելութիւնն է 1972-էն ի վեր: Շիրաք խոստացած է ամրապնդել դործակցութիւնը:

ՍԱՆ ՍԵՊԱՍԹԻԷՆԻ մէջ (Սպանիոյ պաղ չրջան) ծանր բախումներ պատա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 31 / Սեպտեմբեր 2)

Ա. ՍԱՆԹԻՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Օգոստոս 30-ին Ազգ· ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեան ընդունած է Իսիի քաղաքապետ Երեսփոխանը Անտրէ Սանթինին: Ան գլխաւորած է պատուիրակութիւն մը: Նախագահը չնորհակալութիւն յայտնած է իր հիւրին, Հայաստանի մէջ ձեռնարկած բարեսիրութիւններուն համար, նաեւ ցեղասպանութեան ճանաչումին բերած նեցուկին:

Ա. Սանթինի պատասխան խօսքով հաստատած է Իսիի հայութեան հայրենասիրութեան որ կարեւոր ազդակ կ'ըլլայ Ֆրանքեւհայկական յարաբերութիւններու խորացումին համար:

Իսիի քաղաքապետը Երեւանի այցը սաստրեկէ առաջ, մամուլի ասուլիս մը տուած է: Ըսած է թէ հպարտ է որ Ֆրանսան առաջինը ընդունած է Հայերու ցեղասպանութիւնը դատապարտող օրէնքը եւ հիմա ժամանակն է որ զարգացած այլ երկիրներ եւս հետեւին այդ օրինակին:

Քաղաքապետը Սեպտ· 1-ին ալ այցելած է Էջմիածին որուն հետ Իսի զուգորդ քաղաք է: Փաստաթուղթ մը ստորագրուած է երկու քաղաքապետներուն միջեւ, Էջմիածնի դպրոցներուն դրենական պիտոյքով օժանդակելու մասին: Ա. Սանթինի գլխաւորած պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին կողմէ:

*
**

ԳԻՒՄՐիի Բ· ԵՐԿԱՄԵԱՆ

Երկրորդ անդամ ըլլալով, Նկարիչ Վազգէն Թադեւոսեանի գլխաւորութեամբ խումբ մը նախաճեռնողներ կազմակերպած են Գիւմրիի ժամանակակից արուեստի փառատօնը: Ամսուան մը ընթացքին Հայաստանէն ու 15 երկրէ արուեստագէտներ կը ցուցադրեն իրենց արուեստը. նկարչութիւն, գծանկար, համերգ, պար, եւլն.: Երկամեայն բացումը կատարուած է Օգոստոս 31-ին, ներկայութեամբ Շիրակի մարզպետ Ֆ· Փիրումեանի, ԱՄՆ-ու, Իտալիոյ, Գերմանիոյ դեսպաններուն, ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչներուն, արուեստագէտներու:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ԿԸ ԳՆՈՒԻՆ

Վրաստանի կառավարութեան յատուկ հիմնադրամներու պիւտճէներով ճամբայ դրուելիք տուներ կը գնուին Նինոծմինդա չրջանի հայաբնակ եւ ռուսաբնակ դիւղերուն մէջ: Վաճառողները մեծ մասով ռուս աղանդաւորներ են: Ամէն մէկ տուն կ'արժէ մէջինչ հաշուով 3·000 տոլար: Հիմնադրամներու պատասխանատուները պատրաստակամութիւն յայտնած են առնուազն 30 տուն գնելու:

*
**

ՏԱՐՈՒԱՆ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ

Տարուան առաջին վեցամսեայ բնական աճը անցեալ տարուան նոյն չրջանին համեմատ 41,6% նուազած է: Ազգային վիճակագրական ծառայութեան տուեալներով, 2002-ի առաջին վեց ամսուան ընթացքին 15·389 ծնունդ արձանագրուած է, 14·022 մահ· ծնունդները-րուն 4851-ը Երեւանի մէջ: Նոյն ծառայութեան համաձայն, առանձին մարզերու մէջ բնական աճի ժխտական ցուցանիչ արձանագրուած է, ծնունդներէն աւելի մահերով: Լոռիի մէջ մահերը 7,8% աւելի եղած են ծնունդներէն, Շիրակի մէջ 5,9%:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԻՆԻՍ

Նիւ-Եորքի Եու-Էս Օփընին (Ֆլըշինկ Միտո), Բ· չրջանին Սարգսեան յաղթեց դերմանացի Փուիւ 2-6, 6-3, 6-4, 6-7, 6-4:

Աղասի ալ պարտութեան մատնեց Ճիմըլթոփը (նոյնպէս ամերիկացի) 6-0, 6-1, 6-1· 3-րդ չրջանին, Աղասի յաղթեց Տելկատոյի 6-2, 6-1, 6-2:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO MAGAZINE»

(31 août)

CHARLES AZNAVOUR

Non, il n'a rien oublié

Աթոմ Եղոյեանին ֆիլմը՝ «Արարատ» պատճառ է որ մամուլը լայն տեղ տայ գլխաւոր դերակատարներէն Շ· Ազնաւուրի:

«Փիկառօ Մակազին» կ'անդրադառնայ ֆիլմին եւ վեց պատկերազարդ էջերու երկայնքին կը խօսի ոչ միայն Ազնաւուրի եւ անոր ընտանիքին մասին, այլեւ, առանձին՝ «Հայաստանի նահատակութեան»: 2001 Յունուար 29-էն ի վեր, երբ Ֆրանսա ճանչցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը, այս բառը, վերջապէ՞ս ազատած է իր չակերտներէն եւ լրագրողները առանց կաչկանդումի կ'արտայայտուին հայ ժողովուրդի սեւ օրերուն մասին: Ժան-Քրիսթոֆ Պիւիսոն, նախ կը ներկայացնէ հարցազրոյց մը Ազնաւուրի հետ, Փրովանսի անոր տան մէջ: Ամբողջովին կու տայ «Իլ Սոն Թոմպէ»ի այնքան ցնցիչ բառերուն վերջին մասը: Ազնաւուր կ'ըսէ՝ «խաչակրութեան չեմ ելած, բայց կ'ուզեմ հասկնալ ի՞նչպէս Թուրքիա կըրնայ չարունակել ուրանալ ինչ որ պատահեցաւ 1915-ին՝ քրիստոնեայ առաջին ժողովուրդին բնաջնջումը Պատմութեան մէջ, մարդոց կողմէ որոնք հետամուտ էին մաքրակրօն ցեղի մը»:

Ջատ բաժին մը կայ նուիրուած ցեղասպանութեան, բոլոր մանրամասնութիւններով: Թուրքերը ի՞նչ մեղադրանք ունին Ա. Եղոյեանի ֆիլմին հանդէպ· պարզապէս զոյութիւն ունենալը, քանի որ ըստ իրենց ցեղասպանութիւն չկայ: Թէեւ, կը հաստատէ լրագրողը, կա՛յ, գործուած՝ օսմանեան բանակներու կողմէ Ա. Աչխարհամարտին: Ջարդերը մէկ ու կէս միլիոն հայ զոհեր պատճառեցին, Քեմալ իսկ ընդունեցաւ, բայց, ոչ իր յաջորդները: Ու կը յիշէ Ռընանի խօսքը՝ «Մոռացութիւնը նոյնիսկ պատմական սխալը կենսական տարրն են ազգի մը ստեղծման»:

Երրորդ բաժնի մը մէջ, ակնարկ մը կայ ֆիլմին եւ անոր նիւթին:

Ազգային վիճակագրական ծառայութեան տուեալներով, 2002-ի առաջին վեց ամսուան ընթացքին 15·389 ծնունդ արձանագրուած է, 14·022 մահ· ծնունդները-րուն 4851-ը Երեւանի մէջ: Նոյն ծառայութեան համաձայն, առանձին մարզերու մէջ բնական աճի ժխտական ցուցանիչ արձանագրուած է, ծնունդներէն աւելի մահերով: Լոռիի մէջ մահերը 7,8% աւելի եղած են ծնունդներէն, Շիրակի մէջ 5,9%:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԻՆԻՍ

Նիւ-Եորքի Եու-Էս Օփընին (Ֆլըշինկ Միտո), Բ· չրջանին Սարգսեան յաղթեց դերմանացի Փուիւ 2-6, 6-3, 6-4, 6-7, 6-4:

Աղասի ալ պարտութեան մատնեց Ճիմըլթոփը (նոյնպէս ամերիկացի) 6-0, 6-1, 6-1· 3-րդ չրջանին, Աղասի յաղթեց Տելկատոյի 6-2, 6-1, 6-2:

«JOURNAL DU DIMANCHE»

(1er Septembre)

Charles Aznavour: «si je t'oublie, Arménie»

«Արարատ» ֆիլմի մերձաւոր ներկայացման առթիւ (օրաթերթերը արդէն հսկայ եւ ճաշակաւոր ծանուցումով մը կը հրատարակեն քանի մը օր է), «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» հարցազրոյց մը լոյս ընծայած է Շարլ Ազնաւուրի հետ, որ դերակատարներէն է ֆիլմին: Տանիէլլ Աթթալի, հարցազրոյցի որպէս յառաջաբան, կը դնէ «Իլ Սոն Թոմպէ» երգին կարդ մը բառերը («Ես կը պատկանիմ այն ժողովուրդին որ կը հանդչի առանց չիրիմի», եւլն.):

Լրագրողուհին կ'անդրադառնայ Աթոմ Եղոյեանի ֆիլմին, 1915-ի ցեղասպանութեան, Հիթլէրի խօսքերուն, ըսելու համար որ զարմանալի ոչինչ կայ Ազնաւուրը տեսնելու նման ֆիլմի մը մէջ, ուր կը կատարէ ֆիլմի բեմադիրի մը դերը: Գեղեցիկ ֆիլմ մը, կը զրէ յօդուածադիրը, որ յիշողութեան եւ ներկայ ժամանակի հոլովոյթ մըն է, առանց ատելութեան եւ ընդդէմ մոռացումի: Ազնաւուր, Հայը, Փարիզ ծնած 1924-ին, ծնողքին փախուստէն ետք Թուրքիայէն, կը խորհի թէ այս ֆիլմը կրնայ արթնցնել «խիղճերը անոնց որոնք կ'ուզեն դիտնալ»:

«Երգիչ մը, դերասան մը եւ չափաւոր մէկն եմ» կ'ըսէ Ազնաւուր: Կ'աւելցնէ թէ եօթը Հրեայի եւ երեք Հայու դեր խաղացած է սինեման եւ թէ կը խորհի ըլլալ այն անձը որու հետ կարելի է խօսիլ: Թրքական բոլոր դիւանները կեղծ եւ չինծու են կ'ըսէ, բայց Ֆրանսա, Իտալիա, Ամերիկա, Վատիկան դիւանները ուրիշ զորս չեն հրապարակեր: Ամէն մարդ ֆիլմը սիրած է, բացի Թուրք մամուլէն, կ'ըսէ· ընդունած է Թուրք լրագրող մը եւ չատ լաւ անցած է տեսակցութիւնը: Ան ուզած է որ Ազնաւուր Պոլիս երթայ ֆիլմը ներկայացնելու, բայց Ազնաւուր պայման դրած է որ Թուրքիոյ կառավարութիւնը պաշտօնապէս հրաւիրէ զինքը, ինչ որ չէ եղած: Այն հարցումին զոր լրագրողը կ'ընէ Ազնաւուրի՝ «Այն զգացումը կայ որ Թուրք ժողովուրդին հետ հաշտութիւն կ'երազէք», ան կը պատասխանէ.– «Նախ ճանաչում, հաշտութիւնը վերջը կու գայ, կամաց – կամաց»:

Վերջաւորութեան, Ազնաւուր կը խոստովանի որ 20 տարի է կ'ուզէ այլեւս չաշխատիլ, բայց կ'աւելցնէ.– «Կեանքս այս է: Բեմի վրայ երջանիկ եմ: Պիտի երթամ երգելու Գանատա, Գերմանիա: Հինգ ամիս է չեմ աշխատած: Շարունակեցի կենսագրութիւնս դրել, 200 էջ, ինչ որ դէչ չէ, քանի արձակագիր մը չեմ: Քանի մը ֆիլմ ալ պիտի դարձնեմ, մէկը Թուրք բեմադիր՝ Էօզփէթէք Ֆերպանի հետ»: Ու կը բացատրէ ընդունելուն իր պատճառը, քանի լրագրողը հարց կու տայ՝ «քաղաքական արարք մը չէ՞»: «Նախ, դերասան մըն եմ: Ընդունեցայ այս ժամանակակից ֆիլմը, ուր Հրեայի մը դերը կը խաղամ Իտալիա: Բայց, չատ խօսեցանք: Երկուքս ալ բաւարար չափով խելացի մարդիկ ենք վերէն նայելու համար որոշ հարցերու: Ուրեմն քաղաքական արարք մը չէ, բայց, դէպքերու բերմամբ, այդպէս կ'ըլլայ»:

ՍԱԿԱԽԱԿՕՍ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԸՍԱԾՆԵՐԸ

Սերժ Սարգսեան Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարն է: Բնական է որ իր անունը, լուսանկարները, գործունէութիւնը տեղ կը գտնեն հայաստանեան ամէնօրեայ լուրերուն, մամուլի էջերուն մէջ: Գրաւած դիրքով ու նախագահ Ռ. Քոչարեանի մօտիկ գործակցութեամբ, արդարօրէն կը նկատուի երկրին իշխանութեան գլխաւոր օղակը եւ ընթացքին ուղղութիւն տուողը: Մասնաւորաբար, Վազգէն Սարգսեանի նման մեծազօրն հեղինակութեան տէր դէմքի մը անհետացումէն ետք:

Հակառակ նման դիրքի տէր ըլլալուն, երկրին քաղաքական չրջանակին մէջ իր արտայայտութիւններով, յայտարարութիւններով, ելոյթներով յաճախակի ուշադրութիւն հրաւիրող մը չէ ան: Նկատի առած՝ ազդեցութեան լայն գօտին, հզօրութիւնը, սխալ պիտի չըլլայ ըսել որ ամէնէն խորհրդապահ նախարարն է:

«Իրաւունք» շաբաթաթերթին (Օգոստոս 2 - 5) թղթակիցներուն հարցումներուն տուած պատասխաններով ալ կը չեշտուի այս պարագան. ամէն առիթի կը կրկնէ թէ իր անունին կապուած պնդումներու, ամբաստանութիւններու, վերագրումներու տեղեակ է, նաեւ իրմէ բացատրութիւններու ակնկալութեան, բայց կը նախընտրէ ձգել որ մարդիկը խօսին, գրեն: Ճշդումները, հերքումները, վիճարկումները իր գործը չեն: Ժամանակը կուգայ, ամէն բան կը յստականայ:

Մ. Սարգսեանի ուղղուած հարցումները գլխաւորաբար կ'առընչուին Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններուն, Ջաւախքի Հայերուն վիճակին, Հայաստանի քաղաքականութեան վրայ արտաքին - Ռուսաստան, կամ ԱՄՆ - ազդեցութիւններուն: Յատկապէս առաջինին ու վերջինին տրուած պատասխանները կը ձգեն այն տպաւորութիւնը թէ նախարարը կ'ուզէ ըսել. «ես քիչը կ'ըսեմ, դուք չատը հասկցէք»...:

Ղարաբաղի կարգաւորման մասին հարցնող թղթակիցը կ'ուզէ դիտնալ թէ յաճախ արտայայտութիւն գտած «փոխադարձ զիջումի»ներուն մէջ ո՞րն է հայկական կողմին առաւելագոյն սահմանը: Մ. Սարգսեանի պատասխանին բուն մասը կրկնութիւն մըն է: Հանրապետութեան նախագահին, իր ու Արտաքին գործերու նախարարին կեցուածքը մէկ է. հայկական փոխադարձ զիջումներուն առաւելագոյն գիծը գծուած է երեք կէտով. առաջինը այն է որ Լ.Ղ.ն չի կրնար այլեւս գոնուիլ Ազրբեջանի ենթակայութեան մէջ: Երկրորդը Հայաստան - Ղարաբաղ ցամաքային սահմանին անհրաժեշտութիւնն է, երրորդը՝ Ղարաբաղի բնակչութեան ապահովութեան լուրջ երաշխիքները: Երբ հարցասէրը կը չեշտէ թէ ինք նկատի ունի հողային զիջումը, պատասխանը բաւական լակոնական է. «Էական նշանակութիւն չունի՝ 1 քիլոմեթր աւյս, թէ այն կողմ»:

Ջաւախքի հարցին մասին, նման հարցի մը դոյութիւնը ազդակող հատուածէն բաւական տարբեր է Մ. Սարգսեանի կեցուածքը: Թէ Ջաւախքի հայութիւնը իսկապէս զժուար պայմաններու մէջ է, թէ՛ անհատապէս, թէ՛ որպէս հաւաքականութիւն, համոզնք, տարակուսելի բան չէ: Աւտր մէջ ճիշդ է նաեւ որ մեծագոյն դերը ունի երկրին՝ Վրաստանի ընդհանուր կացութիւնը. բայց, անշուշտ, նաեւ կայ Հայաստանի կից չըրջանի մը մէջ մեծ թիւով Հայերէ բնակուած գօտի ըլլալու հանգամանքը, Թիֆլիսի դեկավարութեան համար: Յատկապէս Ղարաբաղի նախընթացէն ետք: Մանաւանդ երբ Վրաստան անկախութենէն ի վեր ունեցաւ եւ ունի արդէն ի՛ր Ղարաբաղները որոնք այսօր մօտ են միջազգային կռուանխնձորի դեր կատարելու, Վրաստանէն բոլորովին տարբեր կողմերու չահուն: Ջաւախքի ինքնավարութիւնը Թիֆլիսի ոչ նպաստաւոր կեցուածքին հիմնողներէն չէ Մ. Սարգսեան: ան Ջաւախքը երկրին ընդհանուր կացութեան մէջ դիտելու տրամադրութեամբ կը յայտնուի: Կ'ըսէ նաեւ թէ եթէ Ջաւախքը քաղաքական ինքնավարութեան հարց բարձրացնէ, ինչ որ ինք անհրաժեշտ չի նկատեր, ատիկա Հայաստանի համար մեծ խնդիրներու պատճառ կ'ըլլայ, թէ՛ Վրաստանի, թէ՛ այլ երկիրներու հետ: Մինչդեռ, Վրաստանի կայունութիւնը Հայաստանի համար կենսական է. այսօր, երբ այդ կայունութիւնը խախտած է, կարելի չէ հայկական բեռները այդ ճամբով փոխադրել: Կը մնայ, ինչպէս 1992 - 1994 չրջանը, Իրանի ճամբան, կամ օդային, որպէս արտաքին աշխարհի կապ:

Մ. Սարգսեան Ջաւախքի հայութեան կացութիւնը բարելաւելու համար հարկաւոր կը նկատէ ու կը թելադրէ ամէն ինչ ընել: Անցեալ տարի Հայաստանէն ելեկտրականութիւն տարուած է հոն, դպրոցներ, հիւանդանոցներ նորոգուած են: Ասով հանդերձ, երբ թղթակիցը կ'ըսէ թէ Ջաւախքի Հայերը իրենք զիրենք անտեսուած կը զգան թէ՛ Վրաստանի, թէ՛ Հայաստանի կողմէն, Մ. Սարգսեան կը յիշէ զարթաղեան նախընթաց մը: Կ'ըսէ թէ ինք նոյն հոգեվիճակին վկաներէն եղած է հոն. «Գետնուելով Ղարաբաղում, մեզ այնպէս էր թուում որ Հայաստանը մեզնով լաւ չի զբաղւում: Անշուշտ, կարող էր ուշադրութիւնն աւելին լինել, բայց միեւնոյն է, չլինէր Հայաստանը, մենք այնտեղ ոչ մի բան էլ չէինք կարող անել: Նոյնն է այսօր Ջաւախքում»: Հրահանգելու պէս կը թելադրէ որ խրախուսուին Ջաւախք եղած, ըլլալիք ներդրումները: Նաեւ մշակութային աջակցութիւնը: Պարտաւելի կը նկատէ բոլոր այն Ջաւախցիները որոնք կարեկրութիւններ ունենալով հանդերձ, ամենափոքր բան մը իսկ չեն ըներ Ջաւախքի համար:

Զրոյցին հետաքրքրական մասերէն մէկն է արտաքին ազդեցութիւններու նիւթը: Հարց տուողը կ'ուզէ դիտնալ թէ Մ. Սարգսեան որպէս նաեւ Հայաստանի պահովութեան խորհուրդի քարտուղար, ի՛նչ քայլերու կը ձեռնարկէ այդ ազդեցութիւնը չեզոքացնելու համար, մանաւանդ որ կը պնդէ թէ Ռուսաստան, կամ ԱՄՆ չեն կրնար վճռորոշ ազդեցութիւն ունենալ Հայաստանի ընտրութիւններուն վրայ: Նախարարը կը ճշդէ իր դիրքը, ըսելով որ եթէ ԱՄՆ փափաքին, որպէս զերագոյն նպատակ, ուրիչ կարզեր տեսնել Հայաստանի մէջ, անշուշտ կ'ընեն ատիկա: «Եթէ Ամերիկան Աֆղանստանում դա արեց, Հայաստանում էլ կ'անի»: Բայց կ'աւելցնէ անմիջապէս թէ այդ կարգի մտածումներու առջեւը դողը ղեկավար չրջաններու ցանկութիւնը չէ եւ թէ պէտք չէ երկրորդական - երրորդական պաչտօնեաներու կարծիքը որպէս այդ նկատել:

Վերջին հարցումը պետութեան մէջ ապականութեան, խմբակային յարաբերութիւններու ներկայութեան մասին է: Լրագրողը կ'ուզէ դիտնալ թէ ատիկա երկրին ապահովութեան սպառնացող վտանգ չէ՞:

Իր գլխաւորած հատուածին ուղղուած այս մտանոնչումը գրական արձագանգ չի գտներ Մ. Սարգսեանի մօտ: Ընդունելով հանդերձ թէ հասանական է նոյնիսկ իր նախարարութեան մէջ կաշառակեր պաչտօնեաներու գոյութիւնը, կը մերժէ երեւոյթը ընդհանրացնել ամբողջ նախարարութեան վրայ: Նման բան փորձողները չարականներ կը նկատէ. կ'աւելցնէ թէ ցաւալի է որ քաղաքականութեամբ զբաղողներու մէջ եղերու, դիտելիքներու տարրական իմացութենէն զուրկ մարդիկ կան: Այլ խօսքով՝ կաշառակերութիւնը պէտք չէ չափազանդել ընդհանուր ապականութեան, այլասերումին հետ: Կաշառակերութիւնը կայ, այդ մասին կասկած չունի:

Սակաւախօսութեան եւ որոշ կէտերու չրջանցումներով Մ. Սարգսեան կուտայ պաղարիւն, վերապահ, ինքնամփոփ դեկավարի պատկերը: Ամբողջովին տարբեր այն մեծամասնութենէն որ միշտ պատրաստ է վիճաբանելու, յամառօրէն պնդելու իր տեսակէտին վրայ, ի հարկին երբեմն նոյնիսկ կոպտօրէն: Տարբերութիւն որ եթէ առանձին չի թուեր իսկապէս դեկավարը կերտելու, անպայմանն կը ներկայանայ անոր անհրաժարելի բաղկացուցիչներէն մէկը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

Պատմութեան հնագոյն ժամանակներէն մարդկային հաւաքականութիւններու կազմաւորման առաջին կառոյցները եղած են տոհմերը կամ ցեղախումբերը: Արեւնակցական ու ազգականական կապերով, բարքերով, աւանդութիւններով ու սովորութիւններով, իրերօգնութեան պարտաւորութիւններով եւ երբեմն ալ լեզուական կամ բարբառային առանձնայատկութիւններով իրարու կապուած ընտանիքներ կազմած են գերդաստաններ, տոհմեր ու ցեղախումբեր, որոնք տնտեսական, զինուորական եւ քաղաքական կազմակերպական կառոյցներ եղած են: Անոնցմէ չատեր ունեցած են իրենց տոհմանչանը (յաճախ անասուն մը եղած է), որ պաչտամունքի առարկայ եղած է:

Ծայրագոյն Արեւելքէն, Հնդկաստան, Կեդրոնական Ասիա, Մերձաւոր - Արեւելք, Ափրիկէ, Եւրոպա կամ այլուր, հաւաքականութիւններ կազմաւորուած են իրրեւ ցեղախումբեր: Ցեւտագային, կազմաւորուած են ազգեր, կերտուած են մշակոյթներ, կազմաւորուած են պետութիւններ: Այս բոլորէն ետք տոհմական կառոյցներ եւ աւանդութիւններ չատ մը ժողովուրդներու մօտ մնացած են անեղծ, աստիճանաբար տարածուած է ազգանունի գործածութիւնը, կազմուած են տոհմանչաններ, տոհմական նչանաբաններ, տոհմածառեր, եւ հասած մինչեւ ներկայ ժամանակները: Տարբեր ժողովուրդներու մօտ ազգանունի գործածութեան վերաբերեալ տանք քանի մը օրինակներ:

Սկսելով Ծայրագոյն Արեւելքէն՝ ճապոնի մէջ անցեալին ազգանուն գործածած են գլխաւորաբար միայն ազնուական եւ սամուրայ (պատերազմիկ) տոհմերը (Քոնոէ, Շիմազու, Պոսոքաուա եւ այլն), իսկ ժո. գարու կէսէն ետք ազգանունի գործածութիւնը պարտադիր դարձած է. ամէնէն տարածուած ազգանուններն են՝ Թանաքա (թա կը նչանակէ բրնձի արտ, նաքա՝ մէջ), Սուզուքի, Եամամոթօ, Ոսաթանապէ եւ Սայթօ: Գորէայի մէջ ազգանունները կազմուած են հին ցեղային բաժանումներու հիմամբ, եւ Գորէացիներուն մէկ հինգերորդը Քիմ ազգանունը կը կրէ: Վիեթնամի մէջ ամէնուրեք տարածուած են Նկուէյն, Նկօ, Թրինհ ազգանունները: Նչենք, որ ծայրագոյն արեւելեան ժողովուրդներուն մօտ ազգանունը անհատի անուան սկիզբը կը դրուի, թէեւ օրինակ ճափոնի մէջ ներկայիս ընդհանրացած է նաեւ անուան վերջաւորութեան դնելու սովորութիւնը:

Իսլամ ժողովուրդներու մօտ ազգանունի գործածութեան սովորութիւն ընդհանրապէս չէ եղած. Իրանի եւ Թուրքիոյ մէջ, օրինակ, 1930-ական տարիներուն պարտադիր դարձաւ ազգանունի գործածութիւնը:

Եւրոպայի մէջ միջնադարուն տարածած է ազգանունի գործածութիւնը: Ֆրանսայի մէջ, օրինակ, մօտաւորապէս 250 հազար ազգանուն կայ, որոնցմէ աքսէնէն տարածուածներն են՝ Մարթէն (168 հազար), Պեռնար (98 հազար), Մորօ եւ Տիւբան (78 հազար), Փլթի, Թոմաս եւ Տիւպուա (77 հազար) եւ այլն: Սպանիոյ մէջ ազգանուններ կան, որոնք ցեղային ծագումնական տուեալները կը բնորոչեն. օրինակ՝ Սուարէս (սուկ հաբի, որ արիւն, ցեղ կը նչանակէ, վիսիգոթերու ներխուժումներուն ժամանակ Սպանիա մտած են): Իսկ պապերը, որոնք դարեր չարունակ ընտանեկան ադարակներու՝ ֆասերիոներու մէջ ապրած են, այդ ադարակներուն անունով ճանչցուած են. օրինակ՝ Արիսթեկի (կաղնուտ), Մինտոսա (ցուրտ լեռ) եւայլն:

ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այլ ժողովուրդներու նման, Հայեր եւս նախաքրիստոնէական դարերէն տոհմերու բաժնուած էին: Միեւնոյն նախահօրմէն սերած, իրարու արիւնակից եւ ազգական ընտանիքներէ քաղկացած տոհմը ունեցած է իր տանուտէրը կամ նահապետը, նուիրական օճախը (ուր կարդ մը վայրերու, ինչպէս՝ Տերսիմի մէջ, կրակը անմար կը պահուէր. այդ պատդուքիւնը գոյատեւած է մինչեւ Մեծ եղեռն), բնակավայրը (կամ բնակավայրերը, յաճախ նաեւ՝ պաչտպանական ամրութիւնները) կալուածները, խաչինքները, իրեն յատուկ առանձնայատկութիւններ, սրբութիւններ, աւանդութիւններ, բարքեր ու սովորութիւններ:

Հայերը աչխարհի առաջին ժողովուրդներէն եղած են, որոնք տակաւին նախաքրիստոնէական դարերէն ազգանուն գործածած են, մինչդեռ օրինակ Եւրոպայի մէջ միջնադարուն ալ կասկ ժամանակ ազնուական տոհմերն են, որ իրենց ազգանունով ճանչցուած են, մինչդեռ ցինական ժողովուրդը աւելի իր բնակավայրին անունով ճանչցուած է, իրրեւ այս կամ այն գիւղի կամ գաւառի բնակիչ:

Ամէնէն աւելի մեծ, հզօր, ազնուական եւ գինուորական կառոյց ունեցող տոհմերը՝ Աբծրունի, Ռչտունի, Բագրատունի, Մամիկոնեան, Սիւնի եւ այլն, հայ ժողովուրդին պատմութիւնը կերտող ուժերը եղած են:

Պատմութեան դարաւոր տակնուվրայութիւններու պատճառով, եւ յատկապէս՝ սելճուք - թրքական արչաւանքներէն ետք, ԺԱ. - ԺԲ. դարերուն հայ աւանդական եւ մանաւանդ ազնուական տոհմերէն չատեր ցիր ու ցան եղած կամ սպառած են: Բայց այնուհետեւ երեւան եկած են հին ազնուականներէն սերած կամ նոր կազմաւորուած տոհմեր, որոնք ժամանակի ընթացքին բազմացած են: Ցիշենք Զաքարեաններուն, Արղութեաններուն, Օրբէլեաններուն, Պռոշեաններուն, Լոռու Մելիքեաններուն, Արցախի մելիքական տուներուն, Սասունի, Հաճընի, Զէյթունի իչխանական գերդաստանները, որոնցմէ չատեր հայ ժողովուրդին առաջնորդած ժամանակի մինչեւ պատմութեան նորագոյն ժամանակները:

Եղած են նաեւ եկեղեցական ծառայութեան նուիրուած գերդաստաններ. վինպէս որ հին ժամանակ կաթողիկոսութիւնը ժառանգական եղած է, չատ մը թիւնը եպիսկոպոսութիւնները սերունդէ սերունդ ժառանգական եղած է. այդ գերդաստանները վարկ ու յարգանք վայելած են իրենց չրջապատին մէջ: Ֆանտաստական սերունդ նկատուող գերդաստանները բազմաթիւ են. անոնք ընդհանրապէս Տէր մականունը կը կրեն իրենց ազգանունին սկիզբը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Օրակարգի վրայ է Ռուսաստանի մէջ 1917 Հոկտեմբերէն առաջ եկեղեցիին պատկանած կալուածներուն վերադարձի հարցը: Պատրաստ է օրէնքի նախագիծ մը որ Խորհրդարանին կը յանձնուի աշնան: Կատարուած հաշուարկներով, ինդրոյ առարկայ հողերը կը հասնին 3 միլիոն հեկտարի: Բանագնեալին օրէնքի ընդմէ ստանալուն մասին ապահովու-թիւն տուած է Դաշնակցային խորհուրդի հողագործական յանձնախումբին նախագահը Սաարիկով: Ան մերժած է յայտնել բանագնեալը պատրաստողին ինքնութիւնը:

Կասկած չկայ որ Մոսկուայի պատրիարքը ծրագրին ամէնէն եռանդուն զօրակիցը պիտի ըլլայ: Եկեղեցիին արտաքին յարաբերութեան բաժնին հաղորդակցութեան պատասխանատուն ըսած է թէ ներկայիս եկեղեցիներու, վանքերու կողմէ որպէս մշակելի հող գործածուող տարածքները երկար ժամանակով, ձրի վարձու տրուած են ռուս օրթոտոքս եկեղեցիին: Այսուհանդերձ, եկեղեցապատկան վարուածներու վերաիրաւութեան հարցը բազմիցս քննարկուած է զանազան յանձնախումբերու ժողովներուն: Ցակաւին չէ պատրաստուած եկեղեցիին եւ ուզած հողերուն լման ցանկը: Պատրիարքը կը սպասէ որ նախ սկզբունքի հարցը լուծուի:

Հարցը առաջին անգամ լրջօրէն ձեռք առնուած է 2000 Սեպտեմբերին: Կղերականները իրենց թեմերուն նիւթական դժուարութիւններով արդարացուցած են իրենց կորսուած ստացուածքին համար հատուցումի պահանջը: Աւելցուցած ալ են թէ մերժումի պարագային պետութիւնը պէտք չէ ազդին բարոյական կայունութիւնը ապահովելու համար վատահի եկեղեցիին այակցութեան: Կրեմլին տատամսոտ է, կ'ըսէ թէ 1992-էն ի վեր արդէն կարեւոր չանքեր զոր-ծադրուած են. Ելցինի օրով մեծ թիւով չինքեր, հազարաւոր սրբապատկերներ, եկեղեցական իրեր վերադարձուած են: Կղերը վերստացած է որոշ ատենաձնաչը-նորհումներ, զլխաւորաբար մաքսերէ անցքին: Բան մը որ պատճառ ալ եղած է ծխախոտի ու վոտկայի ծաւալուն գայթակղութեան մը:

Հարց առուղներ ալ կան թէ ինչո՛ւ «պատմական արդարութիւնը վերահաստատելո»ու օրէնքը միայն եկեղեցիին համար պիտի կիրարկուի: 1917-ի բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն բոլոր տուժողներէն նոյն իրաւունքը պիտի պահանջեն: Տարածուն է նաեւ համոզումը թէ նըման օրէնք նոյնիսկ եթէ ընդունուի, չի կրնար դիւրութեամբ կիրարկելի ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

Գիտական - Այժմէական

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆԴԸ ՄԵԾ ԱՂԷՏ ՄԸ ՓՐԿՈՒԱԾ

Մօտաւորապէս 100 մեթր տրամագիծով երկնաքար մը երկրագունտին 120 հազար քիլոմեթր հեռաւորութենէն անցած է վերջերս: Ցունիս 14-ին, մոլորակիս բնակիչները, առանց գիտնալու, ծայրը ծայրին ազատած են չատ կարեւոր փորձանքէ մը: Ի դէպ, ոտնագնդակի մարզադաշտի մը երկայնութեան տրամագիծով աստղակերպ ժայռը մեր երկրին 120·000 քիլոմեթր հեռաւորութենէն, ժամական 38·000 քիլոմեթր արագութեամբ անցած է: Այսինքն լուսնէն երկու հեռաւորութեան մօտաւորապէս մէկ երրորդէն: Ուրիշ խօսքով, աստղագիտական չափանիշով՝ թերթ մը թուղթի հաստութեան համարժէք հեռաւորութենէ մը: Հակայ աստղագիտականներու գործունէութեան արդիական շրջանին սկիզբէն ի վեր առաջին անգամն է որ այսքան խոշոր երկնաքար մը նշմարուած է:

Ամէնէն մտահոգիչ կէտը այն է որ այս դիտարկումը կատարուած է անջրպետային հակայ զանգուածին մեր երկրագունտի գրեթէ հպումի թուականէն երեք օր յետոյ, այսինքն Ցունիս 17-ին: Նոր Մէքսիքոյի համեստ աստղադիտականներէն մէկն է (մէկ մեթր տրամագիծով) որ յաջողած է բնորոշել այս հակայ զանգուածը զոր գիտնականները կոչած են 2002 MN: Իր փայլի ուժգնութեան դիտական ուսումնասիրութիւնն է որ արտօնած է արժեւորել իր մեծութեան համեմատութիւնը, 100 մեթրի չուրջ տրամագիծով: Եթէ այս մարմինը թախէր մարդաբնակ վայրի մը, անխուսափելի մեծ աւերներ կրնար գործել: Իսկումին ստեղծած ուժանիւթը, բարձր կարողութեամբ հիւլէական ռումբի մը չափուժին համարժէք կրնար ըլլալ:

Ցունուար 7-ին, 300 մեթր տրամագիծով երկնաքարի մը մեր երկրագունտէն 830·000 քիլոմեթր հեռաւորութենէ անցքը հաստատուած էր: Գիտական վիճակագրութիւններու համաձայն, 2002 MN-ի նման աստղակերպերուն երկրագունտին թախումի վտանգը դարաշրջանի մը ընթացքին մէկ անգամ է: Վերջին թախումը պատահած էր 1908 Ցունիս 30ին: Այս անօրինակ երեւոյթը բարեբախտաբար պահ չէ տուած, տրուած ըլլալով որ երկնաքարը Սիպերիոյ գրեթէ կեդրոնական հողամասին թախած է: Վերջերս հրատարակուած հաշիւներու համաձայն, այս հակայ զանգուածը 60 մեթր տրամագիծ ունէր: 2000 քառ. քիլոմեթր տարածքով անտառ մը ճմռելով, 60 միլիոնէ աւելի ծառերու փճացման պատճառ դարձած է: Այս պայթումին ուժգնութիւնը 10-էն 15 մեկաթոն թնդանումին պայթումին համազօր կը նկատուի. ուրիշ խօսքով՝ Հիրոշիմայի հիւլէական ռումբին կարողութեան գրեթէ հազարապատիկը:

Երկնային մարմնի մը բախումին պատճառած վնասները կախում ունին, բացի անոր խոշորութենէն եւ անկումի վայրէն, նաեւ քիմիական բաղադրութենէն, արագութենէն եւ հողամասի բախումի անկիւնէն կամ ուղղութենէն: Ամերիկեան անջրպետի կեդրոնը, 1998-ին կայացած վեհաժողովին իր պիտանականութիւն հրահանգած է դիտարկել բոլոր այն աստղակերպերը որոնք 1 քիլոմեթրէն աւելի տրամագիծ ունին եւ երկրագունտի ծիրը խաչաձեւելու հաւանականութիւն, կամ աւելի ճիշդը՝ լուրջ վտանգ կը ներկայացնեն: Որովհետեւ այս մեծութեամբ երկնաքարի մը բախումի պարագային, քաղաքակրթութիւնը ահաւոր վտանգի կրնայ ենթարկուիլ: Սոքորրոյի աստղադիտարանը մինչեւ օրերս մէկ միլիոն հարիւր հազարէ աւելի մեծ ու փոքր երկնաքարեր արձանագրած է, որոնցմէ արդէն 951-ը այս կարգի վտանգ կը սպառնան: Բոլորը դեռ չեն բնորոշուած եւ իրենց ծիրերը յատկանշող հաշիւները հակամէտ են սրբագրութեանց:

Կը կարծուի որ 65 միլիոն տարի առաջ, այսօրուան Մեքսիքայի Եուքաթան թերակղզիին համապատասխանող վայրին բախած բացառիկ խոշորութեամբ աստղաքարը, սինոզորներու ոչնչացումին գլխաւոր պատճառը եղած է. անոր տրամագիծը, կ'ենթադրուի թէ 10 քիլոմեթրի չուրջ էր:

*
**

ԼՈՒՍՆԹԱԳԻ 11 ՆՈՐ ԱՐԲԱՆԵԱԿՆԵՐԸ

Այս հակայ մոլորակին չուրջ 11 նոր արբանեակներու գոյութիւնը երեւան հանուած է վերջերս: Այսպէսով, անոր արբանեակներուն ընդհանուր գումարը կը հասնի 39-ի, ինչ որ արեգակնային դրութեան մէջ մրցանիշ մը կը կազմէ: Այս գիւտը իրագործուած է 2001 Դեկտեմբերին, Գանատա-Ֆրանսա-Հաւայի երբեմակ գործակցութեամբ կատարուած աստղադիտային փորձարկութեանց շնորհիւ: Իրենց 20-է աւելի նախորդ դրացիներուն նման այս վերջին 11 արբանեակներն ալ արտակէդրոն ծիրերու կը հետեւին: Իսկ իրենց տրամագիծերը 2-էն 4 քիլոմեթրի միջեւ կը տարբերին:

*
**

ՄՈՐԹԱԳԻՏԱԿԱՆ - ՔԱՂՑԿԵՂԻ ԴԷՄ ԱՆՏԱՁԱՆԱՉ «ՊԱՍՏԱՌ»

Մորթի քաղցկեղը յաճախ լաւ կը խըմամուի եթէ ախտաճանաչումը բաւականաչափ կանուխէն կատարուի: Ուշացումի պարագային ապաքինման հաւանականութիւնը զգալիօրէն կը պակսի: Ախտագնութիւնը դիւրացնելու համար հնարուած «Մօլարսքան» կոչուած սարքաւորումը զեղեցկութեան պիսակներուն ճշդրիտ նկարահանումը կ'ապահովէ: Սարքաւորումին մաս կազմող բանակարգի մը (լոժիսիէլ) վերջիններուն քաղաքրութիւնը եւ դոյնը կը մանրազնին, բաղդատելով լաւորակ եւ վատորակ ուռեցքներու լայն պատկերաշարքի մը հետ: Այսպէսով, սարքաւորումը մանագէտին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ կարգ մը լուրջ պարագաներու, ուր առանց գործի դնելու պիսակը պիտի բնորոշուէր լաւորակ: Սոյն սարքաւորումին ծննդավայրն է Աւստրալիան ուր տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը մորթային քաղցկեղներուն տոկոսը չատ բարձր է:

Քաղեց՝ Ս. Շ.

ԹԻԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՄՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՑ

- Այս օրերուս օգնութիւն ըրա՞ւ:
- Քանի մը օր առաջ տասը ոսկի ղրկած էր:
- Ո՞վ բերաւ ղրամը:
- Անծանօթ մէկը:
- Առաջին անգա՞մ կը տեսնէիր:
- Այո՛:
- Հայերէ՞ն խօսեցաւ ձեզի հետ:
- Չէ՛, թուրքերէն, կարծեմ յոյն էր, արդէն չատ չխօսեցաւ, ղրամը յանձնեց, մեր ինչպէս ըլլալը հարցուց եւ մեկնեցաւ... տունէն ներս անգամ չմտաւ:
- Քանի՞ տարեկան մարդ էր:
- Երիտասարդ մըն էր՝ հազիւ 25 - 26 տարեկան:
- Եթէ տեսնաս, կը ճանչնա՞ս զինքը:
- Բնականաբար:
- Եղբօրմէդ ի՞նչ լուր բերաւ:
- Ըսաւ, որ ողջ - առողջ էր եւ դեռ բաւական ժամանակ տուն պիտի չկրնար դալ:

Երկու լրտեսները մէկմէկու նշանին վրայ մուավինը բաւ համարեց այս հարցաքննութիւնը եւ ըսաւ.

- Հիմա քեզի ոստիկանի մը հետ միտիւրիէթ պիտի ղրկեմ, որ եղբայրդ տեսնաս:
- Նա՛ տղէկ, բայց նախ տուն երթամ եւ անկողին մը ու վերմակ մը առնեմ ու տանիմ հետս:
- Պէտք չի կայ, մայրդ, ինչ որ պէտք էր, հետը տարաւ:

Ոստիկան մը աղջիկը հեռացուց:

- Այս անգամ յաջողեցանք, - ըսաւ Տավուտ:
- Եւ այս յաջողութիւնը քեզի պարտական ենք, - պատասխանեց մուավինը, - որովհետեւ դուն հնարեցիր Սերգիսի ձերբակալման սուտը:
- Հիմա կը մնայ մայր ու աղջիկ երեսյըսնել փրարու հետ, - դիտել տուաւ Ադիզ:
- Այդ գործողութիւնը անմիջապէս կրնանք ընել հիմա. առանց ժամանակ կորսնցնելու միւտիւրիյէթ երթանք:

Երկու լրտեսները ոտքի ելան, մուավինն չնորհակալութիւն յայտնեցին իր աջակցութեանը համար եւ արագ - արագ մաղկեցան կէտիկ փաշայի պաւիլիերէն: Այնչափ չուտ կը քալէին, որ քանի վայրկեան ետքը հասան միւտիւրիյէթ, երբ տակաւին Սուրբիկ ճամբան էր:

Տավուտ անմիջապէս մտաւ ոստիկանութեան տնօրէնին սենեակը: Այս վերջինը բաւական խիստ ձեւով մը բարեւեց եւ սրտնեղ ձեւով մը հարցուց.

- Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ'ուզես:
- Փոքրիկ հետք մը գտանք, եւ ասիկա ուզեցի գալ ձեզի իմացնել:
- Ի՞նչ հետք:
- Գիտէք, որ զատապիրներուն հետ Սերգիս անուն հայ մըն ալ կայ: Այդ մարդուն մայրն ու աղջիկը գտան:
- Անմիջապէս պէտք էր, որ ձերբակալէիք:
- Ձերբակալեցինք:
- Ո՞ւր են:
- Մայրը արդէն հոս է, իսկ աղջիկը կուգայ կոր, ճամբան է:
- Ձիրենք հարցաքննեցի՞ք:
- Անմիջապէս:
- Արդիւնք:
- Արդիւնքը այն է, որ մայրը ուրացաւ Սերգիսի Պոլիս գտնուիլը եւ պնդեց, թէ իր զաւակը Պուլկարիա հաստատուած է պատերազմէն առաջ, բայց քոյրը վարպետութեամբ խոստովանեցուցինք:

Եւ Տավուտ պատմեց, թէ ինչ հնարքով Սուրբիկ խոստովանած էր Սերգիսին Պոլիս գտնուիլը:

- Այդ աղջիկը հոս գալուն պէս մօտս բերէք, - հրամայեց ոստիկանութեան տնօրէնը, - նախ զինքը տեսնեմ, յետոյ մայրը:
- Գլխուս վրայ:
- Զըլլայ, որ մայր ու աղջիկ զիրար տեսնեն:
- Այդ մասին բնաւ հոգ մի՛ ընէք:

Ինչ եաքը Սուրբիկ կը բերուէր ոստիկանութեան տնօրէնին սենեակը, ուր գրեթէ կրկնեց ինչ որ ըսած էր Գումգումի պահականոցի մուավինին: Բայց այս անգամ իր բոլոր խօսքերը մանրամասնօրէն արձանագրուեցան, եւ ինք ստիպուեցաւ ստորագրել:

Երբ ամէն գործողութիւն աւարտեցաւ, ոստիկանութեան տնօրէնը հրամայեց.

- Հիմա հոս քերէք այս աղջկան մայրը:

Տասը վայրկեան ետքը Մարիամ հանդամալ ներս մտաւ:

Երբ նշմարեց իր աղջիկը, իր կորովի դիմագիծները կարծես պրկուեցան, բայց կրցաւ իր արտարիւնութիւնը պահել:

- Ձաւակդ՝ Սերգիսը, ո՞ւր է, - հարցուց տնօրէնը՝ խօսքը պատռելին ուղղելով:
- Պուլկարիա կը գտնուի այս միջոցիս:
- Որչա՞փ ատենէ վ ի վեր հոն գացած է:
- Երկու տարիէ ի վեր:
- Ու անկէց ի վեր բնաւ Պոլիս ոտք կոխած չէ:
- Ոչ, - պատասխանեց պառաւը:
- Ճշմարի՞տ կը խօսիս կոր:
- Բնականաբար ճշմարիտ կը խօսիմ:
- Ձաւակդ՝ Սերգիս, Պոլիս չէ, - պնդեց տնօրէնը:
- Չէ՛, - պատասխանեց պառաւը:

Տնօրէնը Սուրբիկին դարձաւ եւ ըսաւ.

- Եղբայրդ՝ Սերգիսը, ո՞ւր է հիմա:

Աղջիկը պահ մը վարանեցաւ: Իր մօրը խօսքերը լսելով, հասկցած էր, թէ զոհ գացած էր խաբէութեան մը, թէ իր եղբայրը ձերբակալուած չէր եւ թէ փոր բերնէն վարպետութեամբ իմացած էին Պոլիս գտնուիլը: Եւ, սակայն, հիմա չէր կրնար ուրանալ ինչ որ ըսած էր թէ՛ Գումգումի պահականոցը եւ թէ՛ ոստիկանութեան տնօրէնին: Իր յայտարարութիւնները արձանագրուած էին եւ ինք ստորագրած էր զանոնք:

Այսուհանդերձ վարանոտ ձայնով մը ըսաւ.

- Չեմ գիտեր:
- Ինչպէ՞ս չես գիտեր, - պոռաց տնօրէնը, - քիչ մը առաջ ըրած յայտարարութիւններդ հոս են, եւ դուն ալ ստորագրած ես:
- Շուարելով այդ տեսակ յայտարարութիւն մը ըրի:
- Նոյնը ըրած ես նաեւ Գումգումի պահականոցը:
- Հոն ալ ըսածս չէի գիտեր:
- Ուրեմն հիմա առջի ըսածներդ կ'ուրանա՞ս:

Աղջիկը չպատասխանեց:

- Աղջիկս, - ըսաւ տնօրէնը, - չատ գէշ ճամբու մը կը հետեւիս կոր այսպէս քիչ մը առաջ ըսածներդ ուրանալով, գիտցի՛ր, որ պատիժը չատ ծանր պիտի ըլլայ:

Աղջիկը կրկին լռեց:

- Տարէ՛ք ատոնք ու բոնի խոստովանեցուցէ՛ք, - գոչեց տնօրէնը բարկացած:

Երկու ոստիկանները կոպտութեամբ քաշկռտելով դուրս հանեցին երկու կիները:

Ծեծի ու խարազանի հարուածներուն տակ, վերջապէս երկու կիներն ալ խոստովանեցան, թէ Սերգիս Պոլիս կը գտնուէր ու կ'աշխատէր քարափներուն մօտ չինքի մը մէջ, որուն որոշ հասցէն չէին գիտեր:

(Շար. 294)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նուպար Դավիթեանի յիշատակին Գլօտ Մուքաճեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ANNIVERSAIRE

Le 2 Septembre 1972 disparaissait

Hovsep TERZIAN

une pensée particulière est demandée à ceux qui l'ont connu et estimé

De la part de ses enfants qui offrent 200 Euros à Haratch en son souvenir.

Urgent pour fin septembre

Jeune homme, originaire de Tours, 1ère année Ecole d'Architecture Paris-Malaquais (6e art.), Ecole des Beaux Arts, cherche chambre dans famille arménienne ou logement indépendant 250 à 350 Euros maximum.

Contacter Alain Garabédian,
19, rue Jean Macé, 37000 Tours
tél. travail 02 47 76 11 05
domicile 02 47 38 22 05 après 18h.

(Շար. Ա. էջէ)

հած են Սեպտ. 1–ին, Պաթասունայի արդիման դէմ տեղի ունեցած խաղաղ ցոյցի մը աւարտին։ Ցոյցը արտօնուած էր եւ 5–էն 7 հազար հոգի կը մասնակցէր, երբ բախումները ծայր տուած են ապահովութեան ուժերուն հետ։

ՆԱՆԹի մէջ (Պրըթաներ) հակոզութեան տակ առնուած է պաղնդ մը որ աչխարհի վախճանը յայտարարած է Հոկտեմբեր 24–ին։ Պաղնդը, որ կը կոչուի «Նոր – Փարոս», բազմաթիւ անդամներ ունի եւ կը ղեկավարուի 36–ամեայ կուռուի մը կողմէ։ Աչխարհի կործանումին նախատեսութիւնը պատճառ եղած է որ անդամներէն մէկը անձնասպան ըլլայ Ցուլիս 14–ին, երկու ուրիչներ ալ նման փորձեր ընեն աւելի ուչ։

ՔԱՏԱՖի յայտարարած է Օգոստոս 31–ին, որ Իրաքի դէմ որեւէ նոր յարձակում Ծոցի չրջանը քաոսի կը վերածէ։ Ան չեչտած է.– «եթէ Իրաք յարձակման ենթարկուի, այդ կը նչանակէ որ ամբողջ իսլամական աչխարհը սպառնալիքի տակ է»։

ՊԱՂՏԱՏ դիւանագիտական արչաւի մը ձեռնարկած է սիրաչահելու համար Եւրոպան։ Որոչած է բանադնացներ դրկել քանի մը երկիրներ, ինչպէս Ֆրանսա, Գերմանիա, բացատրելու համար ամերիկեան սպառնալիքներու տարողութիւնը իրաքցի ժողովուրդին դէմ եւ այն վտանգները որոնց ծնունդ կու տան աչխարհի խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ տեղեկացուցած են որ Ալ–Քաիտա միչտ սպառնալիք մը կը մնայ եւ թէ Սեպտ. 11–ը չատ վտանգաւոր օր մըն է, ըստ վերջ ուիտ Զոնդակ թերթին։

ԵՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԳի «երկիր մոլորակի վերաժողովին առթիւ, Օգոստոս 31–ին, 10–էն 15 հազար հոգի ցոյց մը ըրին համաչխարհայնացման դէմ, առանց որեւէ միջադէպի։ Սեպտ. 2–ին, կը ժամանէին պետութեան ղեկավարները, որոնց կարդին Շիրաք, բայց մեծ ցոյս չկար որ այս ժողովը դրական եւ գործնական արդիւնք մը տայ. հոգեչահ խօսքերէն անդին չեն անցնիր ելոյթները։

ԱԼԺԵՐԱՑի չորս զինուորականներ ըսպանուած են, 6 ուրիչներ ալ վիրաւորուած Օգոստոս 31–ին, զինեալ խումբի մը ծուղակն իյնալով Ալժէլ արեւելեան չրջանը։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈՎԱՆԱԻՈՐՈԻԹԵԱՄԲ

Նպատակ՝ ստեղծել միջավայր մը, ուր մշակուին քնականօրէն հայերէնով արտայայտուելու կարելիութիւնները

Միջոցներ՝ ա) Թատերական եւ արտայայտչական տարբեր ձեւերով հայերէն լեզուի ուսուցում, բ) Հայոց պատմութիւն, գ) հայերէնով համակարգիչ, դ) երգ, ե) Աւետարանի ուսուցում, զ) ձեռային աչխատանք

Նորաստեղծ աչխատանոցը իր գործունէութիւնները կը սկսի
Սեպտեմբեր 21–ին
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

8–էն 16 տարեկան աշակերտներու համար
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք ժամը 14–էն 17

3–էն 7 տարեկան աշակերտներու, ինչպէս նաեւ հայերէնի կատարելագործման *դասընթացքներ՝ Փետրուարեան եւ Ապրիլեան արձակուրդներուն։*

Մանրամասնութիւններուն համար դիմել՝
ՏԻԿԻՒ ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ–ՊԱՆԻՓԵԱՆԻՆ
☎ 01. 48. 93. 57. 33

Appel aux bénévoles !

PHONETHON 2002

du Fonds Arménien de France

Participez à la construction de la Route Dorsale du Karabagh en offrant un peu de votre temps

Dates et horaires du PHONETHON 2002
du Jeudi 14 novembre à 18 heures
au Dimanche 17 novembre à 20 heures

Pour participer, s'adresser à:
LYON: Christiane Kulhandjian
au 04 78 86 95 69 ou 06 12 21 00 91
MARSEILLE: Philippe Krikorian
au 04 91 55 67 77 (de 11h à 12h et après 17h30)
MONTPELLIER: Georges Mouchighian
au 04 67 94 24 48
NICE: Gaspard Kayadjanian
au 04 93 45 37 03
PARIS: Souren Kévorkian
au 01 48 83 51 06

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660, Paris Cedex 14
Tél: 01 48 83 51 06, Fax: 01 48 83 53 86
e-mail: info@fondsarmenien.net

CINEMA LE LUXY
77, avenue Georges Gosnat
94200 Ivry sur Seine
Grande Soirée d'Amitié
Franco-Arménienne
PROJECTION - RENCONTRE

Ararat

Mercredi 4 Septembre à 20h30
DEBAT
en collaboration avec le
Mouvement des Arméniens de France pour le Progrès
Tarif unique pour la soirée 3 Euros

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

ՇԱԻԻԼ «ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑ

Շաբիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը իր վերամուտը կը կատարէ՝ Չորեքչաբթի, Սեպտեմբեր 11, ժամը 9·30–ին։

Կը խնդրուի այն ծնողքներէն որոնք իրենց զաւակները (3 տարեկանէն սկսեալ) կ'ուզեն արձանագրել հայկական դպրոց, դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.

01 47 09 23 18

կամ՝

01 39 46 21 66

Կարելի է նաեւ ներկայանալ ուղղակի եկեղեցի, Սեպտեմբեր 4–ին, կամ՝ Սեպտեմբեր 11–ին, ժամը 9·30–էն։

*
**

Ecole hebdomadaire «Siamanto»

Dans une ambiance chaleureuse et le parti-pris d'un entourage familial, l'école hebdomadaire **« Siamanto »** de Bagneux-Cachan continue depuis plus de 60 ans, et de façon constante, d'accueillir nos enfants de la maternelle au baccalauréat.

Avec la maîtresse Zépur Méhrabi nous inscrirons les élèves :

LE MERCREDI 18 SEPTEMBRE A 14H30

à l'école Henri Wallon;
2, avenue de Stalingrad, à Bagneux

Ils bénéficieront des cours de langue arménienne de Zépur Méhrabi, de l'initiation à leur art par des parents peintres, sculpteurs etc., et d'activités récréatives. Ils verront leurs parents devenir des amis, et auront envie de continuer à se rencontrer.

Ils auront des correspondants en Arménie, et auront envie de les voir. Ils connaîtront le théâtre, le cinéma arméniens et continueront la tradition des Arméniens renommés qui ont fréquenté leur école.

La mission de ses responsables: que l'école poursuive sa longue tradition, pour la transmettre à d'autres qui prendront à leur tour l'engagement de la perpétuer.

Pour tout renseignement :
Mme Lucie Dossikian: 01. 45. 46. 10. 11
ou
Mme Elisabeth Davidian:01. 46. 65. 81. 53

ՓԱՐԻԶ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մանաճիւղի մէօրեայ դպրոցի վերամուտը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 14·30–ին։

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux infomre que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.

Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18

ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

*
**

ՄԱՐՍԷՑԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 2002 – 2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18

առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի
Ա.Ծ.Ե. Չրքաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեչտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն։
Հեռաձայն.
04 – 91 – 77 – 84 – 70

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **avec sa méthode audiovisuelle**
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau

21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ՀԱՍԿ» ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, Թ. ՏԱՐԻ, 1997 – 2001)

ԱՆԹԻԼԻԱՍ – 2001

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Անցնող Նոյեմբերին, Անթիլիասի մէջ տպագրուելէ կարճ ժամանակ անց, երեւանի մէջ սարքուած շնորհահանդէսով մը պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ՀԱՍԿ Հայագիտական Տարեգիրքի նորագոյն մէկ հատորին լոյս ընծայումը։

«Հասկ» Տարեգիրքը, որ համանուն ամսագրին նման պաշտօնական հրատարակութիւնն է Անթիլիասի կաթողիկոսարանին, հայագիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններ մէկտեղող սփիւռքեան հազուագիւտ բեմ մըն է (ինչպէս Պէյրութի իր պաշտօնակիցը՝ «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէսը»), որուն չուրջ կուգան համախմբուիլ արտասահմանէն թէ Հայաստանէն պատկառելի անուններ։ Տարեգիրքին նախորդ հատորը հրատարակուեր էր 1997-ին, Իչխան Զիֆճեանի խմբագրութեամբ, որպէս 1995 – 1996 տարիներու միացեալ համար (տե՛ս «Յառաջ», 1998, Մայիս 5 – 6)։ Ներկայ հատորը, որ դարձեա՛լ լոյսին կուգայ աներեւոյթին՝ անխուսափելի) յապաղումով մը, միացեալ թիւի մը մէջ կ'ընդգրկէ 1997 – 2001 տարիները, այս անգամ իբրեն խմբագիր ուներեւելով Կիլիկեան Ս. Աթոռի երիտասարդ միաբաններէն Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեանը, մինչ հրատարակչական ծախքերուն ամբողջական մեկնեասութիւնն ստանձնած է Լիզպոնի «Գալուստ Կիւլպէնկեան» հիմնարկութիւնը։ Տարեգիրքին «Նոր Շրջան»ին (1980) սկիզբէն ցայսօր՝ ներկայ հատորը հրատարակուած 6-րդ թիւն է։

ՀԱՍԿ հայագիտական Տարեգիրքի նորատիպը կը բաղկանայ 536 երկսիւնակ մեծադիր էջերէ, ուր տեղ գտած են 28 տարբերնոյթ ուսումնասիրութիւններ, ստորագրուած՝ սփիւռքահայ թէ հայրենի ծանօթ բանասէրներու կողմէ։

Հատորին հրատարակութիւնը ողջունող իր «Յառաջաբան»ին մէջ, Կիլիկիոյ Ա. Բարձր Աթոռին Ս. կաթողիկոսը ընդգծելէ ետք թէ հայագիտութիւնը սկսած է նահանջ արձանագրել ամէնուրեք, նկատել կուտայ որ «հայագիտական» պիտակին տակ կազմակերպուած շատ մը նախաձեռնութիւններ յաճախ զուրկ են բաղձալի լրջութենէ եւ խորքէ։ Ան յաւելով կը մատնանշէ, թէ «մեր լեզուն, մեր հոգեմտաւոր արժէքները, մեր պատմութիւնը, մեր մշակոյթը, սկսած են գոյն եւ դիմագիծ, խորք ու որակ փոխել՝ յատկապէս սփիւռքի ապահայացնող պայմաններուն մէջ»։ Այս դառն իրականութեան դիմաց, Բարձր Աթոռի ՀԱՍԿ Հայագիտական Տարեգիրքին դոյութիւնը կը դնահատէ իբրեւ կիլիկիոյ կաթողիկոսարանին «բազում նախաձեռնութիւններու կարգին նիգ մը՝ առկայծ պահելու կրակը մեր հոգեմտաւոր արժէքներուն»։

Հատորին խմբագիր վարդապետը, իր կարգին, որպէս մուտք ստորագրած իր «Երկու խօսք»ին մէջ իրաւամբ դիտել ուզած թէ «ՀԱՍԿ Հայագիտական Տարեգիրքը սփիւռքեան անապատացեալ ու անկպաստ պայմաններուն եւ իրավիճակներուն մէջ՝ գիտնականներուն տուն տրուող ովասիս մըն է»։

Այս «ովասիս»ն է ահա որ կը բացուի բարեյիշատակ Գարեգին Արք. Սարգիսեանի (յետագային՝ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց) անխիղճ մէկ ուսումնասիրութեամբը, որ հատուած մըն է «Հայաստանեայց եկեղեցւոյ աստուածարանութիւնը ըստ հայ շարականներու» խորագրեալ անոր վարդապետական ատենաճառէն, զրի առնուած՝ հատնանաբար քառասնամեակ մը առաջ։ Խմբագրութիւնը դիտել կուտայ, թէ նչեալ ատենաճառէն երեք այլ հատուածներ հինակին ողջուցը հրատարակուեր էին արդէն Տարեգիրքին 80-ական թուականներու թիւերուն մէջ։

Ներկայացուած յօդուածով՝ Գարեգին Արեղայ մեր եկեղեցւոյ «Շարականոց»ին մէջ խորասուզուելով՝ հոնկէ դուրս կը բերէ Ս. Երրորդութեան բաղկացուցիչ մասը կազմող Հայր Աստուծոյ մասին եղած բոլոր բնութագրումները։ Առանձինն ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ Աստուծոյ բնութիւնը, արարչագործութիւնը եւ նախախնամութիւնը։ Այս առթիւ, ան դիտել կուտայ որ «Աստուծոյ գործը չի պարփակուիր ստեղծագործականի իր արարքին մէջ միայն, այլ կը տարածուի նաեւ արարչագործութենէն ետք՝ մարդկութեան պատմութեան ամբողջ երկայնքին – մինչեւ մեր օրերը – շարունակելու համար տակաւին ընդեր կար, գալիք օրերուն՝ մինչեւ աշխարհի վախճանը։ Որովհետեւ, Աստուած տիեզերքէն վեր, անոր ստեղծիչը ըլլալէ ետք, կայուն ցոյց, իբ իր մէջ փակուող, ներամփոփուող, առանձնացող էակ մը չէ, այլ ընդհակառակն, իր ստեղծած տիեզերքին մէջ գործող, մարդկային կեանքի եղափոխութեան յառաջխաղացքին ընթացքը որոշող ու անոր վրայ հսկող էակ մըն է»։ Ուշադրաւ է հեղինակին աստուածաբանական հմտութիւնն ու վերլուծելու ակադեմական կարողութիւնը՝ երբ տակաւին նորընծայ արեղայ մըն է ան։

Քանի մը տասնամեակներու վաղեմիութիւն ունեցող անտիպ մըն ալ կը պատկանի Արամ Արեղայ Քէշիշեանի (այժմ՝ Արամ Ա. Կաթողիկոս) դրչին։ «Մամբրէ վերծանող» խորագրեալ ուսումնասիրութիւնը հատուած մըն է հեղինակին վարդապետական ատենաճառէն, որուն մէջ լուսարձակի տակ կ'առնուի Ե. դարու Սահակ – Մեսրոպեան Թարգմանիչներու սերունդին պանծալի մէկ դէմքը, որ ըստ հեղինակին՝ «մեր մատենագրական աշխարհի սուտերտա անկիւնն է մնացած»։ Արդարեւ, Մամբրէի մասին պատմական տեղեկութիւններ խիստ սակաւ են եղած։ Գլխաւոր ուսումնասիրութիւնը երեւցած է «Բազմավէպ»ի մէջ, 1904-ին, Հ. Ներսէհ Ակնդրիկեանի ստորագրութեամբ։ Արամ Արեղայ, աչքի առջեւ ունենալով Մամբրէի մասին խօսող տարբեր սկզբնաղբիւրները, քննարկումի կ'ենթարկէ անոնց վաւերականութիւնը, ապա կը վերլուծէ իր հերոսին վերագրուած չորս ճառերը, որոնցմէ երկուքը կ'առընչուին Ղազարու յարութեան դէպքին, երկուքը՝ Ցիսուս Երուսաղէմ մուտքին։ Այս ճառերուն արժեւորումը կատարելու առթիւ՝ հեղինակը ստէպ կը հակաճառէ Ակնդրիկեան վարդապետի վիճելի նկատուած որոշ տեսակէտներուն, յառաջ մղելով իր սեփական մեկնաբանութիւնները ու եզրակացութիւնները։

Կորիւն Արք. Պապեան, որ անցնող 25 տարիներուն վարեց Սպահանի թեմակալ առաջնորդի պաշտօնը (եւ որ վերջերս նոյն պաշտօնով փոխադրուեցաւ Քուէյթ), կարճաչունչ ակնարկ մը ունի Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի որմնանկարներուն մասին։ Այդ նկարները, թիւով 21, կուգան 17-րդ դարէն՝ զարմանք ու հիացում պատճառելով ականդիտին, առանց որ հաստատապէս յայտնի ըլլայ ինքնութիւնը անոնց հեղինակին։

Կորիւն Արք. ի այս հպանցիկ դրութիւնը, որ ըստ երեւոյթին մէկ կրկնօրինակն է Երեւանի մէջ սարքուած դիտաժողովի մը ընթացքին (Մայիս, 1999) իր կարդացած զեկոյցին, դժբախտաբար նոր լոյս մը չի սփռեր նչեալ որմնանկարներու ստեղծման թաքուն ծալքերուն վրայ, այլ կը բաւարարուի նչելով՝ թէ անոնց հեղինակ – նկարիչը «մեծ հաւանական հմտութեամբ Յովհաննէս Տիեզերացոյց վարդապետեան է»։

Վենետիկէն Հ. Լեւոն Զէքիեան «Ընդկովկասեան տարածաշրջանին մէջ էրիս տոնէական ներմշակութայնացման հայկական բնորդը» բարդ խորագրին տակ՝ ձեռք կ'առնէ Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից մօտ քրիստոնէական մշակոյթին յարուցած դիմայեղումները, ու ատոնց անդրադարձը՝ ըլլանին քաղաքական եւ ընկերային կեանքին վրայ։ Սոյն դրութիւնը, որ հայերէն տարբերակին է հեղինակին կողմէ զերմաներէնով մատուցուած պետական զեկոյցի մը (Վիէննա, 1999), վեր կ'առնէ միաժամանակ Մաշտոցի այբուբենական դիւտին բացառիկ դերը՝ հայ ժողովուրդի ինքնութեան ամրապնդման մէջ, ընդգծելով որ «Մեսրոպ գոնէ մեր միջերկրականեան բաղաքակրթութեան աշխարհին մէջ, մեծագոյն ուղեղներէն մէկն է որ ժողովուրդի մը վերապրումին հարցը տեղափոխած է՝ գեղին կամ թագաւորութեան միութեան հարթակէն դէպի մշակոյթի միասրտող արդիւնքներուն հետապնդման հարթակը»։

Ո՛չ – հայերէն 3 դրութիւններ, յաջորդաբար, պրաւած են Տարեգիրքին չուրջ 65 էջերը։ Առնչմէ առաջինը կը պատկանի Անթիլիասի երիտասարդ միաբաններէն Պարթեւ Վրդ. Կիւլիւմեանին (փոխարէնն) եւ թարգմանաբար կը կրէ «Հիւանդաց օծումը Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ» խորագիրը։ Կը նչուի, որ մագիստրոսի աստիճանի համար պատրաստուած ատենաճառի մը պատմութիւն ունեցող գերդաստաններէն յիշենք Լոռիի Արղութեանները, Լոռու Մելիքեանները, Խոտրեաններ, Շահվերտեանները, Սիւնիքի Մելիք Փաշտպաղեանները, տարբեր վայրերու մէջ կեդրոնացած կամսարականները եւայլն։ Գաղթաշխարհի մէջ ազգանունի գործածութիւնը գրեթէ ամէնուրեք պահած էր։ յիշենք Ռումանիոյ կամ Հունգարիոյ երբեմնի հայահոծ քնակավայրերուն մէջ կեդրոնացած, գարեր շարունակ եւ մինչեւ հիմա իրենց գոյութիւնը պահած Մխիթեան, Գաբրիեան, Փըրունդուլեան, Գալաչոնի, Լուքաչ գերդաստանները եւ այլ։

Զարթօնքի շրջանէն եւ յատկապէս Ազգային սահմանադրութենէն ետք, ժ. դարու կէսերուն սկսաւ վերականգնիլ ազգանուն գործածելու աւանդութիւնը. Պոլսոյ Ազգային իշխանութիւնները որոշեցին, որ գալոց յաճախող իւրաքանչիւր ընտանիքի գլուխ ազգանունով պէտք է արձանագրուի։ Շատեր իրենց հօր կամ մեծ հօր անունը ազգանունի վերածեցին. կարգ մը ընտանիքներ, որոնք որոշ մակդիրով ճանչցուած էին, զայն ազգանունի վերածեցին, ոմանք ալ իրենց արհեստին անունով ճանչցուեցան։ Սակայն, մակդիրով կամ արհեստի հիմամբ կազմաւորուած ազգանուններդ ընդհանրապէս թրքերէն էին։ Կարգ մը ընտանիքներ ալ իրենց բնակավայրին կամ օրրանին անունը ազգանունի վերածեցին, օրինակ՝ Վանեան (վանեցի), Մուշեան (մշեցի), Գայսէրեան (կեսարացի)։ Բացի նիմաց կարգ մը ընտանիքներ ալ հին ազնուական տուներու ազգանուններ որդեգրեցին։

***

Ներկայիս, աշխարհի տարբեր ժողովուրդներու մօտ գործօնք մը կայ արմատներուն վերադառնալու. իբրեւ նոտացի, սկովտացի, սպանացի, պասք եւ այլ տոհմեր (որոնցմէ շատեր դարեր առաջ ցրուած են աշխարհի չորս ծագերուն) սկսած են համախմբուիլ, տոհմական ընկերակ-

---

նականութեամբ Յովհաննէս Տիեզերացոյց վարդապետեան է»։

մէկ բաժինն է ասիկա, եւ ուր հեղինակը բազմաթիւ մէջբերումներով կը քննարկէ «Հիւանդաց օծումի»ին վերաբերեալ հայ եկեղեցւոյ ծիսակարգին տրամադրութիւնները՝ 4 – 14-րդ դարերուն։

Երկրորդ դրութիւնը կուգայ լիբանանեան Սեդա Պարսումեան – Տատոյեանէն (անգլերէն), ու կը չօչափէ միջին դարերուն Հայաստանի տարածքին յայտնուած աղանդաւորական չարժումներու ընդդիմախօս գաղափարաբանութիւնը՝ իբրեւ «ինքնութեան մեքանիզմ»։ Հեղինակը, որ մասնագէտ մըն է միջնադարու աղանդներու պատմութեան, հետազօտական մեթոտով մը կը փորձէ առընչութիւններ ալ որոնել հայկական աղանդներու (Պաւղիկեաններ, Թոնդրակեցիներ եւ այլն) եւ դրացի օտար ազանդներու դաղափարախօսութեանց միջեւ։

Երրորդ դրութիւնն ալ կը պատկանի վարդապետական ծանօթ պատմաբան Անահիտ Տէր – Մինասեանի (Ֆրանսերէն), նիւթ ունենալով՝ «Հայ կինը սփիւռքի մէջ»։ Այս համապարփակ ուսումնասիրութիւնը մասնաւորապէս կանգ կ'առնէ Ժ. դարէն սկսեալ հայութեան մօտ ձեւաւորուող ֆէմինիզմի արդի չարժումներուն վրայ, կ'արժեւորէ հայ իգական սեռին նպաստը՝ ազգին ընկերային, կրթական եւ գրական գարթօնքին մէջ, հուսկ անդրադառնալու համար այն ուղիներուն, որոնք կրնան սփիւռքի հանրային մեր կեանքին մէջ։

(Շար. 1)

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՆԱՓՈԼԵՈՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ

Հայաստանի մէջ նախաձեռնուած է Նափոլէոնեան գրադարանի մը հիմնարկութեան: Նախաձեռնողներէն հրապարակագիր Ռուբէն Բագրատեան եւ գործակիցները անհրաժեշտ կը նկատեն որ ձեռնարկը արձագանգ գտնէ Սփիւռքի մէջ ալ, ակնկալելով մտաւորականութեան եւս աջակցութիւնը:

Գրադարանի գրականութիւնը կ'ըլլայ բազմալեզու, բազմօրինակ: Իւրաքանչիւր անոնք որոնք տրամադիր կ'ըլլան Նափոլէոն Պոնափարթի մասին հատոր նուիրելու, կրնան դիմել՝

Տիկին Ռայա Ճաչահի
Հեռաձայն. _
01 34 24 80 16

Ռ. Բագրատեանի հասցէն է՝_
Երեւան 375062
Թոթովենցի 64 (6), բն. 7
Հեռաձայն. _
64 _ 42 _ 59
53 _ 34 _ 79

«ԹԻՒՐՔՄԷՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԻԿ»ԻՆ ՆՈՐ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿՆԵՐՔ

Թիւրքմէնիստանի նախագահը Ս. Նիյազով որ ինքզինքը Թիւրքմէնպաշի մը կոչուած է, չարթնուան օրերուն, տարեմուտի ամիսներուն ալ տուած է իր հպարտ պատներուն անուններուն, վերջերս հրապարակած է իր մտածումները ամփոփող հատոր մըն ալ. ան խորագրուած է՝ «Ռուխնամա» եւ կը ներկայացուի որպէս նորօրեայ Գուրան մը:

Թիւրքմէնները իրենց նախագահին կը պարտին «կենաց օրացոյց» մըն ալ. անով ամսամնուած են մարզկային կեանքին հանդրուանները. մանկութիւնը պաշտօնապէս կը տեւէ 13 տարի. 25 _ 37 տարեկաններըը երիտասարդ են, 61 _ 73 տարիները հոգեկան հասունութեան շրջանն են. կեանքի վերջին հատուածը կ'ապարտի 109 տարեկանին: Միակ կէտ մը բուն վէճերու պատճառ եղած է. նշուած հատորին հեղինակ Թիւրքմէնպաշին պէտք է ցկեանս նախագահ հռչակուի ու արժանանայ «Մեծագոյն գրագէտ» պատուանունին: Խորհրդարանի ամէն մէկ անդամ դրական պատասխանած է. միայն ինք դէմ քուէարկել փորձած է, բայց ոչ ոք հետեւած է իր օրինակին: Ընդհակառակը, Խորհրդարանը առաջարկած է որ Նիյազով պարգեւատրուի Ոսկեդար մետալով, իր անունով միջազգային մրցանակ հաստատուի, նաեւ միջազգային ակադեմիա մը ուրկէ ղեկավար տարրը չրջանառարտ ըլլայ: Այս մարդին մէջ ընդունուած է նախագահին կարեւոր մէկ առաջարկը. երբ պաշտօնատար մը նշանակուի, մինչեւ երեք սերունդ իր նախնիները պիտի ստուգուին: Պատճառը այն է որ մեծ թիւով պատահանատուներ կատակածելի ընտանիքներէ կը սերին:

Խորհրդարանը որ Ժողովուրդին խորհուրդը կը կոչուի, որոշած է բանտարկեալներու 95%_ը ներումի արժանացնել, ինչ որ կը նշանակէ աւելի քան 16 հազար հոգի: Ցայտնի չէ թէ այդ թիւին մաս պիտի կազմեն մեծաթիւ նախկին ղեկավարներ որոնք կը վերադաստիարակուին բանտերու մէջ: Անոնց մեծ մասը ընդդիմութեան չարքերը անցած դէմքեր են որոնք ամբաստանուած են հանրապատական ստացուածքի չարաշահումով:

Այսօր աշխարհի վրայ չկայ աւելի արտասովոր ղեկավար մը, քան՝ Թիւրքմէնպաշին: Ան արդիլած է պալէն ու կրկէսը, այն նկատումով որ ազգային ոգիին օտար են: Մայրաքաղաք Աշխապատի ու այլ քաղաքներու իր հսկայական արձանները փարաւոններու ժամանակը կը յիշեցնեն: Ժամանակէն ու մէջոցէ դուրս մէկն է ան:

Այսուհանդերձ, հակառակ իր արտառոցութիւններուն, պէտք է ընդունիլ որ նախագահ Նիյազովի ղեկավարութիւնը անհերքելի չէ: Ցետխորհրդային շրջանակին մէջ ան առաջինն է որ ՄԱԿ_ի մէջ ձեռք ձգած չէզոք երկրի օրինակին: Առաջինն է նաեւ որ թալիսաններուն հետ համաձայնութիւններ կնքած է, իր սահմաններուն վրայ խաղաղութիւն ու նեղնալու համար: Փոքր ու շատ ազգատ իր երկիրը որ թէեւ հարուստ է կազով ու քարիւղով, ան վերածած է ճորտատիրական կղզեակի մը: Ինչպէս արեւելքցի նախկին տիրակալները, Նիյազովի գործունէութիւնը մէկ նպատակ ունի. մուտք գործել պատմութեան մէջ: Կարելի է ըսել որ այդ ուղղութեամբ բաւական ճամբայ կտրած է, երբ նկատի առնուի որ 1985_էն ի վեր կը գրաւէ իշխանութեան բարձրադոյն դիրքը, մինչեւ անկախութիւն դլխաւորելով երկրին համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ 10_ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Լաս Վեկասի էմ _ ճի _ էմ պանդոկի «Կրանտ Արենա» սրահին մէջ, Օգոստոս 24_ին, տեղի ունեցած է «Հայաստան» հիմնադրամի 10_ամեակին նուիրուած ձեռնարկը, կազմակերպութեամբ Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի վարչութեան: Ներկայ եղած են շուրջ 4 հազար հոգի, որոնց կարգին՝ Հայաստանի Սահմանադրական դատարանի նախագահ եւ Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ _ նախագահ Գագիկ Ցարուքեանեան, Հայաստանի ատեաց հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, հիմնադրամի հովանաւորներ եւ հիւրեր: Բացումը կատարելով Գագիկ Ցարուքեանեան նախ չնորհաւորած է հիմնադրամի 10_ամեակը, ապա անդրադարձած է «Հայաստան» հիմնադրամի ծնունդին եւ ցարդ կատարած աշխատանքներուն եւ ձեռք ձգուած յաջողութիւններուն: Գեղարուեստական յայտագրին մաս կազմած են Հայաստանէն ժամանակ մեծ թիւով արուեստագէտներ, ինչպէս նաեւ Լոս _ Անճելըսէն երգիչներ եւ պարախումբեր: Երգ, պար, արտասանութիւն, նկարներու եւ ժապաւէններու ցուցադրութիւն կազմած են տօնախմբութեան ընդհանուր պատկերը: Փակման խօսքով ներկաներուն չնորհակալութիւն յայտնած է հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի վարչութեան ատենապետ Թոմիկ Ալէքսանեան եւ կոչ ըրած զօրավիգ կանդնելու յառաջիկային կազմակերպուելիք դրամահաւաք _ թելեթոնին:

***

ՁԵՌՆԱՐԿ Ի ՊԱՏԻԻ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԻ
ՀԱՅ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Հոլիվուտի «Գաւառ» ճաշարանին մէջ, Օգոստոս 15_ին, տեղի ունեցած է ձեռնարկ մը, ի պատիւ Լոս _ Անճելըսի Գերագոյն Ատեանի նոր նշանակուած Հայ երկու դատաւորներու՝ Կրէկ Քէօսեանի եւ Զաւէն Սիմոնեանի: Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի յանձնախումբի կազմակերպած ձեռնարկին ներկայ եղած են 150 պաշտօնատարներ եւ գաղութի ղեկավարներ: Ցայտագիրը վարած է Րաֆֆի Համբարեան: Շանթ Քոչունեան խօսած է դատաւորներուն մատուցած ծառայութեան մասին ամերիկահայ գաղութին մէջ: Սթիւ Տէյէեան խօսք առնելով նշած է թէ երկու դատաւորները օրինակելի եղած են, պիտակցելով կարեւորութիւնը գաղութային ծառայութեան:

ԼՐԱՏՈՒ

«ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԼՐՏԵՄՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՑ

Բայց այդ տրուած տեղեկութիւնը արդէն չատ թանկագին էր: Տավուտ եւ Ա. պիզ ուրիշ քանի մը չափ ծպտեալ ոստիկաններով հսկողութեան ներքեւ առին քարափին մօտ գտնուած չէնքերը եւ օր մը եռքը կրցան ձերբակալել Մառքօն եւ փիէռը, երբ վողոցը կը գտնուէին:

Ասիկա մեծ յաղթանակ մը եղաւ ոստիկանութեան համար:

Երկու դատաւորները մին աւստրիական եւ միւսը գուիցերիական անցագիրներ ցոյց տուին, բայց օգուտ չըրաւ ու ձեռնակապով բերուեցան ոստիկանութեան տնօրէնին:

Ինիա հարցաքննութենէ մը եռքը տեսնուեցաւ, որ փիէռ անունին տակ ծածկուած էր Թուրք մը:

Թուրքը չուտով մտաւ խոստովանութեան ճամբուն մէջ:

_ Բուն անունդ ի՞նչ է, _ հարցուց ոստիկանութեան տնօրէնը:

_ Նուրէտտին, _ պատասխանեց Թուրքը:

_ Ի՞նչ գործով կը զբաղէիր:

_ Բանակին մէջ հարիւրապետ էի:

_ Ինչո՞ւ պաշտօնիդ գլուխը չես գըտնուիր պատերազմի միջոցին:

_ Որովհետեւ պատերազմական նախարար Էնվէր փաչա մեզ բանակէն վտարեց, ուրիշ հարիւրաւոր սպաներու հետ:

_ Ի՞նչ պատճառաւ:

_ Որովհետեւ Իթթիհատի կուսակցութեան համակիր չէինք եւ կասկածելի նըկատուած էինք:

_ Ի՞նչ ըրիր բանակը ձգելէ ետքը:

_ Եւրոպա գացի ու Զուիցերիա հաստատուեցայ:

_ Ցետո՞յ...

_ Հոն ծանօթութիւն հաստատեցի Իթթիհատի հակառակորդ Օսման փաչայի որդիին՝ Համդէթ պէյի հետ, որ ինքն ալ կատաղի հակառակորդ մըն էր այժմու կառավարութեան: Հոն ճանչցայ նաեւ փարիզի Թուրքիոյ նախկին դեսպան Միւնիւր փաչան:

_ Այնաե՞ղ ձեր դաւադրութիւնը ծրագրեցիք:

_ Այո՛, բայց յետոյ Համդէթ եւ ես եկանք Վիէննա:

_ Ո՞ւր կը բնակէիք Վիէննայի մէջ:

_ Հեռաւոր թաղի մը մէջ, Ֆիշէր վողոցը, տուն մը:

_ Ձեզի հետ ուրիշ ընկերներ ունէի՞ք:

_ Հեծելազօրներու հարիւրապետ Ֆահրէտտին պէյը կար:

_ Ի՞նչ էր ձեր նպատակը:

_ Մեր նպատակն էր օգի հանել բոլոր իթթիհատական պետերը:

_ Բայց ատոր համար պէտք եղած պայթուցիկները ուրկէ՞ պիտի ճարէիք:

_ Համդէթ պէյ Ցիւրիխի մէջ կրցած էր ձեռք անցընել մէկ քանի զօրաւոր պօմպաններ, որոնք յաջողեցանք միասին Վիէննա բերել:

_ Բայց պէտք էր գտնէք Պոլի՞ս վոխադրել:

_ Արդէն իսկ փոխադրած ենք, _ ըսաւ Թուրք դաւադիրը՝ տեսակ մը հպարտութեամբ:

_ Ի՛նչ, այդ պօմպանները Պոլի՞ս կը գտնուին, _ գոչեց ոստիկանութեան տնօրէնը զարմացած:

_ Այո՛, _ պատասխանեց Նուրէտտին:

_ Սակայն ի՞նչպէս կրցաք փոխադրել:

_ Շոգեկառքով:

_ Ձուգարկութիւններէն չի վախցա՞ք:

_ Ատոր համար հնարք մը մտածեցինք, եւ յաջողեցաւ:

_ Ի՞նչ էր այդ հնարքը:

_ Համդէթ եւ Ֆախրէտտին պէյերը կրցան Ցիւրիխի Թրքական ընդհանուր հիւպատոսարանի կնիքը կեղծել եւ կեղծ արտօնագիրներ լեմբագրել սահմանագլուխներէն անարգել անցընելու համար մեր ծրարները: Այս վարպետութեան շնորհիւ մեր ծրարները իրրեւ դիւանադիտական սուրհանդակ ներկայացուցինք եւ պահանջեցինք, որ մաքսերու մէջ զանոնք չբանան: Եւ մեր պահանջում ներուն զոհացում արուեցաւ:

_ Բայց հոս, Սիրքէճիի կայարանը դինուորական քննութիւն կայ եկած բոլոր ապրանքներուն համար:

_ Որովհետեւ մեր ծրարները իբր թէ Ցիւրիխի օսմանեան ընդհանուր հիւպատոսարանի կողմէ ղրկուած էին, զերծ մնացին այդ քննութենէն:

_ Ուրիշ ո՞վ կայ դաւադիրներուն մէջ:

_ Սալիհ էֆէնտի մըն ալ կայ, որ չատ մեծ դեր կատարած է:

_ Ո՞ւր է այդ Սալիհ էֆէնտին:

_ Հոս, Պոլիս կը գտնուի, բայց հասցէն չեմ գիտեր:

_ Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ հասցէն չես գիտնար, քանի որ ձեր ընկերներէն է:

_ Ինք չատ կասկածոտ մարդ է եւ չուզեր ոչ մէկուն վստահիլ: Հոս հասնելէս ի վեր հազիւ երկու անգամ երեսը տեսած եմ եւ այն ալ հինդ վայրկեան:

_ Դուն այստեղ ո՞ւր կը բնակիս:

_ Ղալաթիա քարափներուն մօտ մեծ չէնքի մը վերնայարկը, զոր վարձած է պարոն Շեվարց անուն մարդ մը:

_ Ո՛վ է այդ պարոն Շեվարցը:

_ Աւստրիացի մը:

_ Ան ալ մասնակի՞ց է ձեր դաւադրութեան:

_ Չէ՛, թան մը չգիտեր:

_ Նոյնիսկ չգիտե՞ր, որ դուք կատարութեան թշնամի մարդիկ էք:

_ Չգիտեր, քանի որ իրեն հետ երբեք քաղաքականութեան վրայ չենք խօսիր: Մենք հոն կը բնակինք իբրեւ պարզ վարձակալներ:

_ Ո՞վ է Մառքօն:

_ Ցոյն մըն է:

_ Դաւադի՞ր:

_ Այսինքն մեզի գործակից է եւ պարզապէս ղրամ չահելու համար եւ ո՛չ թէ հայրենասիրական գործ մը կատարելու նպատակով:

_ Մառքօն ո՞ւր կը բնակի:

_ Նոյնպէս պարոն Շեվարցի բնակարանը:

Տնօրէնը բաւական տեղեկութիւն առած էր եւ հարկ չտեսաւ հարցաքննութիւնը աւելի երկարելու, մանաւանդ որ չատ մը գործեր կար ըլլալիք եւ պէտք չէր վայրկեան մը իսկ կորսնցնել:

Ամենախիտ հրամաններ տուաւ, որպէսզի ամբաստանեալը խցիկի մը մէջ արգելափակեն, ոտքերն ու ձեռքերը չըղթայեն եւ դուրսի հետ յարաբերութիւնը բացարձակապէս արգիլեն:

(Շար. 295)

COMMUNIQUE

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF), se félicite tout particulièrement de la diffusion, en France, du film « Ararat ».

L'événement de la rentrée cinématographique sera, sans nul doute, la diffusion, dès le 4 septembre 2002, du film de Monsieur Atom Egoyan, «Ararat», qui retrace l'histoire du génocide arménien de 1915, tout en mettant en perspective la nécessité de reconnaître sa réalité historique.

Encore aujourd'hui, la Turquie, héritière de ceux qui ont commis les crimes, continue à nier farouchement ce génocide dont furent victimes 1 500 000 Arméniens, selon un plan mis en œuvre par le gouvernement Jeune-Turc.

Dans ce cadre, des œuvres artistiques et cinématographiques telles qu'Ararat contribuent nécessairement à la reconnaissance internationale du génocide et participent de manière encore plus active à une prise de conscience par les nouvelles générations turques des responsabilités de leurs arrières grands-parents, même si ce film est interdit de diffusion dans leur pays.

En effet, il est extrêmement paradoxal de constater que le gouvernement turc, tout en faisant semblant de montrer des signes de modernité, en vue de sa candidature à l'Union Européenne, décide d'interdire la diffusion d'une telle œuvre, et empêche ainsi ses citoyens d'exercer l'un de leurs droits les plus fondamentaux, celui de la libre expression artistique.

C'est pourquoi, tout en souhaitant la levée de cette interdiction en Turquie, le CCAF se félicite de la libre diffusion d'Ararat en France. La sortie de ce film dans les salles doit être couronnée d'un véritable succès. Il appartient ainsi à tous les Français d'origine arménienne et à leurs très nombreux amis, démocrates et républicains, épris de justice, de vérité mais aussi d'art, de faire en sorte que «Ararat» soit l'événement majeur de la rentrée en France, tant sur le plan pédagogique qu'artistique.

Paris, le 2 septembre

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

77ՐԴ ՏԱՐԵԳԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿՐՃՆՈՊԼԸ.– Տիկին Շաքէ Մանուկեան 50 Եւրօ։

DEMANDE D'EMPLOI

Dame arménienne, sérieuse, de 55 ans cherche un poste de dame de compagnie ou garde d'enfants.

Bonnes références.
Tél. : 01 46 31 65 92
06 12 24 44 60

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱԽՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա. հանդիսումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

MESSE

Croix Bleue des Arméniens de France
Section «SEVAN» de VIENNE

Pour honorer la mémoire de ses membres disparus

une MESSE DE REQUIEM

sera célébrée à la Chapelle St Théodore de Vienne, le **Dimanche 8 septembre à 10h30,** suivie d'un **REPAS,** à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne, à partir de 12h30.

Prix du repas (apéritif, vin et café compris) : 15 Euros.

Réservations : **avant le jeudi 5 sept.** en téléphonant au 04 74 53 43 80 (de 14h à 19h) et au 04 74 53 25 91 (après 19h).

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la DIrection des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de
M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

ՇԱԽԻԼ «ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը իր վերամուտը կը կատարէ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11, ժամը 9·30–ին։

Կը խնդրուի այն ծնողքներէն որոնք իրենց զաւակները (3 տարեկանէն սկսեալ) կ'ուզեն արձանագրել հայկական դպրոց, դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.

01 47 09 23 18

կամ՝

01 39 46 21 66

Կարելի է նաեւ ներկայանալ ուղղակի եկեղեցի, Սեպտեմբեր 4–ին, կամ՝ Սեպտեմբեր 11–ին, ժամը 9·30–էն սկսեալ՝
6, rue Père Komitas, 92370 CHAVILLE

Դասերուն մակարդակը կը սկսի մանկապարտէզէն (սկնակ), մինչեւ պաքալորէա եւ... աւելին։

*
**

VIENNE
Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :

MERCREDI : de 14h à 16h :

— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien.

— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre.

SAMEDI : de 14h à 17h :

— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien, chants, danses folkloriques...

— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre...

— Pour les troisième et seconde cours de mise à niveau pour les débutants

— A partir de la troisième et jusqu'en terminale, préparation pour les épreuves d'arménien du BAC.

Inscriptions :
le samedi 14 septembre à partir de 14h

— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.

— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**

— Le goûter est offert aux enfants.

— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

ՓԱՐԻԶ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 14·30–ին։

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux infomre que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.

Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18

ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

*
**

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 2002 – 2003 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18
առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ *Մշակութային* կեդրոնի
Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր եկեղեցւոյ Դիւանատուն։

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70

Pensez dès maintenant à réserver votre journée du

Dimanche 15 Septembre

pour participer à la

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « SPITAK »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

(Շար. Ա. էջէն)

որ Ծնունդէն առաջ Պաթասունան օրէնքէ դուրս հռչակուի։

ՊՈԿՈՒԱՅԻ (Գոլոմպիա) Ֆրանսական հիւպատոսարանի վարչական մէկ քննութիւնը երեւան հանած է չուրջ 100 կեղծ վիզաներու չահատակութիւն մը։ Ֆրանսուհի մը ձերբակալուած է եւ ձերբակալման հրամանագիր մըն ալ ելած է գոլոմպիացի երկու ոստիկաններու համար։ Ֆրանսայի հիւպատոսը այս քննութիւնը պահանջած էր անդրադառնալէ առք անկանոնութիւններու, վիզաներու սպասարկութեան մէջ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Նոր որոշումով, Սեպտ. 2–ին սկսած են գործել քրտերէնի դասընթացքները։ Այդ մասին պատրաստուած կանոնադրութիւնը արդիլած է օտարականներու անոնց մասնակցութիւնը. արգիլուած է նաեւ այդ դասընթացքներուն հետեւիլ քրտական ազգային գոյները –դեղին, կարմիր, կանանչ– կրող դրեսաններով։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Նախարարներու խորհուրդը Սեպտ. 1–էն կասեցուցած է Հիւսխոյին Իրաքի եւ Նախիջեւանի ճամբով կատարուող քարիւղի ներածումները եւ առհասարակ այդ չրջանի սահմանային առեւտուրը։ Որոշումը տրուած էր անցեալ Ճունիսին։ Կարգադրութիւնը զանգուածային գործազրկութեան պատճառ եղած է չրջանին մէջ որ Քիւրտերու խիտ բնակութեան վայր է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
JEUDI
5 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·505 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.505

ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀԱՄՈԶԵԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ ղեկավարները անհամբեր են Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար բանակցութիւններու յստակ թուական մը ունենալու։ Համարկումի չափանիշներուն որդեգրումը, –մահապատիժի ջնջում, փոքրամասնութիւններու լեզու ներու ուսուցման ազատութիւն, եւլն.– մեծ յոյս ներշնչած էր անոնց որ երկրին անդամակցութիւնը այլեւս լուրջ հոլովոյթի մը մէջ կը մտնէ։ Այսուհանդերձ, Միութեան ընդլայնումի մարզին պատասխանատուն Կ. Վէրհէօկըն նոր-նոր յայտարարեց թէ այդ հոլովոյթին համար անհրաժեշտ է սպասել Թուրքիոյ վրայ արձանագրուած վճիռներու կիրարկումին։

Անցարայի չրջանակները յայտնի դժգոհութեամբ արձագանգեցին եւրոպացի պաշտօնատարին յայտարարութեան, իսկ մամուլը արհամարհանքի չեշտով մըն ալ հաղորդեց լուրը։ Թրքական լրատուիւներու լուրջ անուններ մեկնաբանութեան էջեր ունին Եւրոպական Միութեան անվստահութեան, կասկածամտութեան մասին։ Անոնցմէ օրինակ Ս. Գոհէն բնական գտնելով հանդերձ Գոփընհակընի չափանիշներուն ամբողջական իւրացումի Եւրոպայի պահանջը, կը կրկնէ թէ դժուարահաճութեան բուն պատճառը Թուրքիոյ հանդէպ նախկին պաղ եւ ժխտական կեցուածքին չարունակութիւնն է։ Իր կարծիքով Եւրոպա լաւ չի ճանչնար Թուրքիան ու Թուրքերը եւ կանխակալ կարծիքներով, թիւր տպաւորութիւններով կը չարժի։ Ասիկա մասամբ հետեւանք է կրօնքի ու մշակոյթի տարբերութեան, ինչպէս նաեւ բնակչութեան մեծ թիւի տէր Թուրքիոյ Միութիւն մուտքին ստեղծած մտահոգութեան։ Կ'ըսէ թէ երկրին աշխարհագրական դիրքն ալ որոշ անհանգստութիւն կը պատճառէ, քանի որ ապագային Եւրոպա սահմանակից կը դառնայ Իրանի, Իրաքի նման խնդրայարոյց երկիրներու։

Մ.– Ալի Պիրանտ ալ չարք մը օրինակներով կ'արդարացնէ Եւրոպայի կասկածամտութիւնը· ի միջի այլոց կը յիշէ Թուրք երդչուհիի մը հայերէն ու քրդերէն երգելուն պատճառով պինուորական զեկավարներէ քննադատուած ըլլալու պարագան, ըսելու համար թէ նման մտայնութիւն տեղ չի կրնար ունենալ Եւրոպական Միութեան տրամաբանութեան մէջ։

Որպէս եզրակացութիւն կը թերադրէ Գոփընհակընի յառաջիկայ վեհաժողովին (Դեկտ· 12) չատ ուշագիր ըլլալ, ի հարկին նրբազգածութիւնները մէկդի ձգելու ու իրաւունք փնտռել։ Կը յիշեցնէ թէ ոչ ոք մէկուն նուէր կու տայ, անհրաժեշտ է առնել գիտնալ։

«ԱՐԱՐԱՏ»ԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆԱԽԱԲԱՆԸ

Ա.Թոմ Եղոյեանի «Արարատ»ին փարիզեան ցուցադրութեան նախօրեակին, Սեպտ· 3, Երեքշաբթի երեկոյեան դահնատական մշակոյթի կեդրոնին մէջ բացումը կատարուեցաւ լուսանկարներու ինքնատիպ ցուցահանդէսի մը։ Ան կը չարունակուի մինչեւ Սեպտ· 28։ Ցուցադրուածները Լուսնակ Ապտալեանի լուսանկարներն են, քաչուած՝ ժապաւէնին պատրաստութեան ընթացքին։ Անոնց հետ ներկայացուած էին քանի մը զգեստաւորումներ ալ, գործածուած ֆիլմին մէջ։

Լուսնակ Ապտալեան «Արարատ»ի դերակատարներէն է նոյն առեն։ Մարմնաւորած է նկարիչ Արշիլ Կորքիի մայրը։ Հրաւիրուեցաւ խօսք առնելու, մանաւանդ որ միակ արուեստագէտն էր բացումին ներկայ գտնուող։ Ա. Եղոյեան, Արսինէ Խանճեան ու Ազնաւուր Գանատա էին, Թորոնթոյի ֆիլմի փառատօնին, որ կը բացուէր «Արարատ»ի ցուցադրութեամբ։

Լ. Ապտալեան հրաւիրուեցաւ նաեւ երգելու «Արարատ»ին մէջ երգած Տըլէ եամանը որ հազիւ թէ կը յիշեցնէր Վասպուրականի կարօտաբաղձ կանչը։

Վերջաւորութեան մօտ հասաւ Փաթրիք Տէվէճեան, Տեղական ազատութեանց պատուիրակ նախարարը որ գոհունակութեան, քաջալերանքի արտայայտութիւններ ունեցաւ «Արարատ»ին ու ներկայացուած ցուցահանդէսին մասին։

Ատեն մը խօսեցաւ Ֆրանսայի Ազգային ժողովի պատգամաւոր Ժան-Փոլ Տիտիէն, որ ներկայ գտնուող պինուորական զեկավարներէ քննադատուած ըլլալու պարագան, ըսելու համար թէ նման մտայնութիւն տեղ չի կրնար ունենալ Եւրոպական Միութեան տրամաբանութեան մէջ։

Որպէս եզրակացութիւն կը թերադրէ Գոփընհակընի յառաջիկայ վեհաժողովին (Դեկտ· 12) չատ ուշագիր ըլլալ, ի հարկին նրբազգածութիւնները մէկդի ձգելու ու իրաւունք փնտռել։ Կը յիշեցնէ թէ ոչ ոք մէկուն նուէր կու տայ, անհրաժեշտ է առնել գիտնալ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿԻ վեհաժողովը վերջ կը գտնէր Սեպտ· 4–ին, վճռական որոշումով մը գործի անցնելու եւ քաղաքական յայտարարութեամբ մը, որոնք արդիւնք են երկար բանակցութիւններու, բարձր մակարդակի վրայ։ Ոգեկոչելով Երկիր Մոլորակի առաջին վեհաժողովը տասը տարի առաջ, Շիրաք չեչտած է որ «Պետութեան եւ կառավարութեան ղեկավարները հաստատեցին Ռիոյի սկզբունքները, որոնք այս ձեւով ընդհանրական յղումի հասցէ կը դառնան»։ Ժողովէն հեռացած պահուն, Շիրաք նկատած է որ «առաջին սերունդն ենք որ կը գիտակցի երկիր մոլորակին վրայ ճնշող սպառնալիքներուն եւ առաջին սերունդը որ ի վիճակի է արգելք հանդիսանալու անդարմանելիին»։ Միւս կողմէ, Ռուսաստանի վարչապետը՝ Մ. Կասիանով յայտարարած է որ Ռուսաստան ի մօտոյ պիտի վաւերացնէ Քիոթոյի համաձայնագիրը։

ԻՍՐԱՑԻԼ սկսած է արտաքսել ահաբեկիչներու ընտանիքները դէպի Գազա։ Այս առթիւ, պաղեստինցի բանագնացը՝ Սալէպ Էրաքաթ յայտարարած է «սեւ օր մըն է մարդկային իրաւանց համար»։

ՊԱՆԿԻՍԻի կիրճերուն մէջ (Վրաստան) ձերբակալուած է Ֆրանսահպատակ Յալէտ Օլտալի, որ կ'ամբաստանուի ահաբեկչական կազմակերպութեան մը պատկանելուն համար։ Ինք կը գործէ Ջէչէններու ի նպաստ եւ քանիցս գտնուած է Ռուսիոյ դէմ։

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(4 septembre)

«ARARAT», L'ARMENIE AU COEUR

Mémoires vives du génocide arménien

Ա· Եղոյեանի «Արարատ»ին մասին Լը Մոնտ բազմիցս արտայայտուած է, առաջին անգամ, առաջին էջին վրայ, երբ տարուոյս սկիզբը Թուրքերը սկսած էին աղմուկ հանել, ինչ որ ըրական հետեւանք ունեցած էր։ Թերթը կրկին արտայայտուած էր Մայիս 22–ին եւ 25–ին (տե'ս· «Յառաջ» Մայիս 23 եւ 28) երբ կը ներկայացուէր Գաննն, մրցաշարքէն դուրս, ինչպէս ուզած էր Եղոյեան իսկ։ Սեպտ· 4–ին, անոր աղգային ներկայացման առթիւ (այսինքն ամբողջ Ֆրանսայի տարածքին), մամուլը կրկին լայն տեղ կու տայ։ Անգամ մը եւս Լը Մոնտ Ա· էջէն եռք (ուր հրատարակուած է ֆիլմէն նկար մը՝ Ազնաւուր եւ Արսինէ Խանճեան) ամբողջ էջ մը նուիրած է ներսը։ Տեղ մը, կ'արձագանգէ նաեւ Թուրքիոյ դեսպանատան հակազդեցութեան։ Ֆիլմին ներկայացումէն երկու չաբաթ առաջ, դեսպանատունը վատէ–մեֆուա (առաձեռն ուղեցոյց) մը ղրկեր է այն լրագրողներուն, որոնք կրնան արտայայտուիլ ֆիլմին մասին, յիշեցնելով, կը գրէ Լը Մոնտ, Անգարայի աւանդական դիրքը։ Դեսպանատունը կը կրկնէ իր ծանօթ յանկերգը՝ «Առաջին Աշխարհամարտին պատահած դէպքերը անսովոր պայմաններու մէջ, զոհեր պատճառեցին չրջանի ամբողջ բնակչութեան մէջ, մահմետական թէ հայ...»։ Գրութիւնը կը վերջանայ ազդարարութեամբ մը՝ ցաւալի պիտի ըլլար որ առասպելի եւ իրականութեան խառնուրդը արուեստի գործ մը քարոզչութեան գործիքի վերածէ։

Թրքական այս փակագիծը քիչ տեղ գրաւած է։ Էջը կը ներկայացնէ Ա· Եղոյեանի հետ հարցազրոյցը եւ առանձին յօդուած մը ֆիլմին մասին, զոր ստորագրած է Թոմա Սոթինէլ։ Հարցազրոյցին մէջ, Ա· Եղոյեան անգամ մը եւս կը բացատրէ իր մօտեցումը։ Ֆիլմը ցեղասպանութեան մասին ֆիլմ մը չէ, այլ՝ անոր ուրացման։ Կ'ոգեկոչէ իր երիտասարդութիւնը, առաջին չփումները Մոնրէալի հայ գաղութին հետ, երբ հայ ուսանողներու չրջանակի մը մէջ կը լսէ Հայոց ցեղասպանութեան մասին, 18 տարեկանին, հանդիպումը Արսինէ Խանճեանի հետ։ Կը խօսի ֆիլմին մասին· ի՞նչ ուզած է ըսել։ Վերջաւորութեան, լրագրողներու այն հարցումին, թէ ֆիլմը կրնա՞յ ներկայացուիլ Թուրքիոյ մէջ, Եղոյեան կը պատասխանէ· – «Շատ լաւատես եմ։ Ծանօթ եմ հոն։ Ֆիլմերս ներկայացուած են։ Մեծ ծնողքս Թուրքիայէն են։ Պիտի ուզէի որ հոն ներկայացուէր լաւ չրջածիրի մը մէջ։ Եթէ Թուրքիա կ'ուզէ ցոյց տալ որ բաց ընկերութիւն մըն է, հրաչալի առիթ է»։

L'HISTOIRE PRISONNIERE D'UN LABYRINTHE INTELLECTUEL

Այս խորագրին տակ է, որ Թոմա Սոթինէլ կը խօսի ֆիլմին մասին, սկիզբէն ըսելով թէ անգամի մը համար՝ ծանուցումը չի ստեր, ակնարկելով հսկայ աղբերուն, ուր յիշուած են Ուիմ Ուէնտէրսի սա տողերը՝ «Պատկերները կրնան աշխարհը փոխել»։ Ապա, երկարօրէն կ'անդրադառնայ ֆիլմին։

«LE CANARD ENCHAINE»

(4 septembre)

LES FILMS QU'ON PEUT VOIR A LA RIGUEUR
«ARARAT»

Ըստ երեւոյթին թերթը չատ չէ հաւնած Եղոյեանի ֆիլմին, քանի գայն կը դասէ «ի հարկին» տեսնուելիք ֆիլմերու չարքին, քանի մը հակիրճ տողերով անդրադառնալէ եառ նիւթին, կը խորհրդածէ.– «Հաւաքական ողբերգութիւն։ Երէկուան եւ այսօրուան անհատական ողբերգութիւններ։ Պէ՞տք է յիշել, թէ էջը դարձնել։ Պիտի ուզէինք ծայրէ ծայր տարուիլ, բայց "Արարատ" երբեմն աւելի խիտ է քան տարուող»։

«FIGAROSCOPE»

(4 septembre)

ALLEZ-Y.
«ARARAT»

Atom Egoyan évoque le génocide arménien. Un peu confus mais un Charles Aznavour toujours remarquable

Օրաթերթին չաբաթական դեղարուեստական յաւելուածը չատ ջերմ տողերով կ'արտայայտուի։ Նախ, Բ. էջի իր ընտրութիւններուն մէջ վերնչեալ ձեւով, ապա ներսի էջին յայտագրերու չարքին մէջ, ուր չի վարանիր ըսելու թէ Ա· Եղոյեան «դրաւիչ ֆիլմ մը պատրաստած է յիշողութեան սրտին մէջ»։

«LIBERATION»

(4 septembre)

«ARARAT»
EN MAL D'AURA

Իզապէլ Փոթէլ չատ չէ հաւնած ֆիլմին։ Անդրադառնալէ եառ նիւթին, կը գրէ թէ Եղոյեան չէ կրցած մինչեւ ծայրը երթալ։ Վերջին տարիներուն, կը գրէ, հակասական նշաններ ցոյց տուած է Ֆելիսիայի ճամբորդութեան ձախողանքին եւ «Մինքան գեղեցիկ վաղորդայիններու» պատմողական զօրութեան միջեւ։ Արարատի հետ, կը չեչտէ մանաւանդ իր հարցազրումին հարստութիւնը։ Ցիշենք, որ Մայիս 21–ի իր թիւով ալ («Յառաջ», Մայիս 23) թերթին աչխատակիցը չէր հաւնած ֆիլմին, երբ ան ցուցադրուած էր Գաննի փառատօնին ընթացքին։

Լիպերասիոնի այս թիւին մէջ, գրութիւն մըն ալ կայ Ա.Թոմ Եղոյեանէ, խորագրուած.– «Հանալի թուականներս»։ Այդ թուականներն են· – 1973, Ապրիլ, երբ կը գրէ եւ կը բեմադրէ իր առաջին թատերգութիւնը, զոր կը ներկայացնէ իր դպրոցին մէջ, ապա՝ 1987 Նոյեմբեր, երբ կը ստանայ իր առաջին մրցանակը, իր երկրորդ ֆիլմին համար՝ «Family Viewing», Մոնրէալի նոր սինեմայի փառատօնին, հուսկ՝ 2002 Մայիս 20, երբ «Արարատ» կը ներկայացուի։

Այս երկու գրութիւններուն կողքին կայ նաեւ անդրադարձ մը ցեղասպանութեան, խորագրուած.– «Des carnages effroyables», ուր կը խօսուի Ջարդերու ահաւորութեան մասին։

«20 MINUTES»

(4 septembre)

LA NOSTALGIE
DU PAPIER D'ARMENIE

Այս ձրի օրաթերթն ալ քանի մը տող հրատարակած է ֆիլմին մասին, զոր աստղադրած է Լիզա Թելֆեզեան։ Կ'ընկերանայ Արսինէ Խանճեանի եւ Ա.Թոմ Եղոյեանի նկարը։

Միւս ձրի օրաթերթն ալ՝ «Մեթրօ», կ'ակնարկէ ֆիլմին։

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ՀԱՄԿ» ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, Թ. ՏԱՐԻ, 1997 – 2001)

ԱՆԹԻԼԻԱՍ – 2001

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Վերադառնալով հայագիր գրութեանց, Տարեգիրքը տեղ կու տայ Գէորգ Մրլոյեանի եւ Նիկողոս Թահմիզեանի ուսումնասիրութիւններուն: Առաջինը սեւեռումի կ'ենթարկէ Ժ. դարու մեծ սուրբին՝ Գրիգոր Նարեկացիի խմաստասիրական որոշ հայեացքները՝ հաւատքի եւ բարոյագիտական հարցերու վերաբերեալ, մինչ երկրորդը ձեռք կ'առնէ Ժ. – ԺԲ. դարերուն «երաժշտա – գեղագիտական հայեացքների յեղաշրջումը հայ իրականութեան մէջ», չարաչարելով տեսակէտները Յովհաննէս Սարկաւագ վարդապետի, Յովհաննէս Պլուզ Երզնկացիի, Յակոբ Ղրիմեցիի, Ներսէս Լամբրոնացիի, Խաչատուր Վրդ. Էզրումցիի, Սայաթ-Նովայի եւ այլոց:

Հայագիտական հանդէսներու մէջ, ա-նանդաբար, մնայուն ներկայութիւն է դրամագիտական գրականութիւնը: Եւ որքան ալ տխուր ըլլայ հաստատել, թէ սփիւռքահայ դրամագէտներու երբեմնի պատկառելի փաղանգը (Հ. Կղեմէս Սիպլեան, Կարապետ Բասմաջեան, Զարեհ Պոտուկեան, Ասպետ Տօնապետեան, Պերճ Սապպաղեան, Պերճ Մ. Կարապետեան եւ այլն), անխուսափելիօրէն պատմութեան դիրկն անցած է այլեւս, այնուհանդերձ նոր անունի մը յայտնութիւնը սփոփանք ու յոյս կը ներշնչէ մեզի: Ե. Թ. Ներսէսեանի «Հայկական կիլիկիոյ պարոնութեան դրամները» կ'իյնայ այդ չրջագծին մէջ, եւ ուր մանրամասնութիւններ կը հաղորդուին ո՛չ թէ կիլիկիոյ թագաւորական չրջանի դրամներուն (նիւթ՝ զոր ուսումնասիրած են չատեր), այլ Ռուբէն Ա.-էն մինչեւ Լեւոն Բ. երկարող իշխանապետական չրջանի (1080 – 1198) պղնձեայ դրամներուն մասին, որոնք արդէն չափազանց հազուագիւտ են եւ անգտանելի: Հեղինակը կ'ընդգծէ, որ տուեալ ժամանակահատուածի դրամներուն մասին գոյութիւն ունեցող անորոշ հարցերը «պէտք է սպասեն նոր դրամագիտութեան, որպէսզի հայագէտները կարողանան ուսումնասիրել եւ լուծել Հայկիլիկիոյ պարոնութեան դրամներու մութ մնացած օղակները»:

Հայաստանէն թանգարանական վերծանումներու հետամուտ անուն մը՝ Ստեփան Վարդանեան կը խօսի Մատենադարանին մէջ պահուած 90 էջանի ձեռագիր «Պատկերազարդ դեղագիտարան»ի մը մասին, որ կուգայ Ժէ. դարէն, որպէս հեղինակութիւնը՝ անյայտ գրիչի մը: Կ'ըսուի, թէ նչեալ «Դեղագիտարան»ը փոքրածաւալ նմանակն է ԺԵ. դարու համբաւաւոր բժշկապետ Ամիրդովլաթ Ամասիացիի «Անգիտաց Անգէտս»ին, եւ ուր մէկտեղուած են բուսական, կենդանական ու հանքային դեղանիւթերու 1320 նկարագրութիւն: Աւոնցմէ չուրջ 80 բառյօդուած – նկարագրութիւն տեղ գտած են Տարեգիրքի ներկայ հատորին մէջ, ճոխացած՝ հեղինակին բժշկագիտական վերլուծումներով եւ մեկնաբանութեամբ:

Լիբանանահայ ծանօթ գրականագէտ Գրիգոր Շահինեան, որ վերջին տարիներուն չնորհակալ աշխատանքի լծուած է Անթիլիասի Մայրավանքի արխիւանոցին մէջ ու արդէն լոյսին բերած անտիպ նորութիւններ, «կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան վերակազմակերպումը՝ Սահակ Բ. եւ Բարգէն Ա. կաթողիկոսներու թղթակցութեան ընդմէջէն» խորագրեալ յօդուածով՝ ընթերցողին ուչքը կը սեւեռէ 1922 – 1930 երկարող ուսումնասիրին վրայ: Զոյգ կաթողիկոսներու նամակներէն կատարուած մէկ քաղուածով՝ կը պատմուի թէ ի՛նչպէս Սիսի Աթոռը կայք հաստատեց Լիբանան, կիւլպէնեան Բարդէն եպիսկոպոս աթոռակից նչանակուեցաւ Սահակ Հայրապետին, Երուսաղէմի թեմերը փոխանցուեցան Անթիլիասի, բացուեցաւ Դպրեվանքը: Ի դէպ, զրեթէ այս միեւնոյն նիւթին է որ կ'արձագանգէ Վահէ Թաչճեանի յօդուածը (Ֆրանսերէն), այն տարբերութեամբ սակայն՝ որ հոս օգտագործուած վաւերաթուղթերը կը բխին Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան դիւանէն: Թաչճեան կը նչէ որ «1920-ական թուականներուն, Ֆրանսան ստանձնած ըլլալով Սուրիոյ եւ Լիբանանի հոգատարութիւնը, ուղղակիօրէն առընչակից էր կաթողիկոսական Աթոռին հաստատումին շուրջ տեղի ունեցող բանակցութիւններուն»:

Արխիւային հետազօտութիւններու արդիւնք են նաեւ Վարդան Մատթէոսեանի (Նիւ – Ճըրզի) եւ Էմիլ Յակոբեանի (Նորոդ Հանգուցեալ) հրապարակումները: Մատթէոսեան Պուէնոս – Այրէսի Հայ կեդրոնի արխիւէն վերցուած նամակներու քանի մը պատառիկներ ի լոյս կը հանէ՝ ստորագրուած՝ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի կողմէ: Իսկ Է. Յակոբեան կը հրապարակէ Ատրպատականի «Եկեղեցական Խորհուրդ»ի 1906 Նոյեմբեր 6 – 1907 Նոյեմբեր 5 երկարող տարուան մը ընթացքին գումարուած քանի նիստերուն օրակարգի առեղնագրութիւնները, համադրում յայտնելով որ «նիստերի մէջ արծարծուած խնդիրներն ու տրուած լուծումները օրինակելի եւ օգտաւէտ կը լինին հայ եկեղեցու կառավարման խընդիրներով հետաքրքրուող ու մտահոգ ողջ մեր հոգեւոր եւ աշխարհական եղբայրներին»:

Հալէպէն 3 դրիչներ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններով իրենց աչխատակցութիւնը բերած են Տարեգիրքին: Այսպէս, Վարդի Քէշիշեան լուսարձակի տակ առած է Ժ.Դ. – ԺԸ. դարերուն Հալէպի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ գործող հայկական ըղձրատունը ու ըղչագրական եւ ձեռագրական այն բազմերես աչխատանքները՝ որոնք իրագործուեր են անոր երդիքին տակ: Կը հաւաստիացուի, թէ Հալէպի մէջ ընդօրինակուած ու ծաղկուած ձեռագիր մատեաններուն թիւը կը հասնի 250-ի, մեծաւ մասամբ՝ ծխական ընոյթի գիրքեր: Հոգեւոր – մչակութային այս վերելքին մեծապէս սատարեր է Սուրբ Աթոռին կարգ մը գահակալներուն առաջամարթ Հալէպ հաստատուիլը, բայց նաեւ՝ զաղութին տնտեսական ներուժը, մասնաւորաբար ԺԶ. – ԺԷ. դարերուն:

Միհրան Մինասեան, որ արդէն մնայուն ներկայութիւն է հայագիտական հրատարակութիւններու մէջ, կը խօսի հայերէն նորայայտ ձեռագիրի մը մասին, որ ընդօրինակումն է Էջմիածնայ լուսամիտ միաբաններէն Պետրոս Արք. Աղամալեան – Բերթումեանի (ԺԸ. դար) «Քարոզգիրք»ին: Ձեռագիրը, որ 1820-ին օրինակուած ու ծաղկուած է Զմիւռնիոյ երբեմնի հարաբնակ դիւղերէն Էօտէմիչի մէջ, Մինասեանի կողմէ յայտնաբերուած է Հալէպի յոյն կաթողիկէ համայնքին ենթակայ հաստատութեան մը գրադարանէն: Մ. Մինասեան նորայայտ ձեռագիրը նկարագրած է ամենայեղին մանրամասնութեամբ, կցելով անոր՝ հանրամատչելի ծանօթագրութիւններ ալ, ու մանաւանդ նչելով որ նկարագրուող ձեռագիրին արժէքը կը կայանայ մասնաւորաբար իր յիշատակարանին մէջ, որ լի է Արցախ – Սիւնիքի մօտաւոր անցեալի պատմութեան առընչուող տեղեկութիւններով:

Իր կարգին, Հուրի Ազէզեան, համայնապատկերի մը ծիրին մէջ ներկայացուցած է «Բերիոյ թեմը եւ իր եկեղեցիները»: Սուրիոյ մէջ Հայերու դարաւոր գոյութիւնը վկայակոչող պատմական հատուած անդրադարձ մը եւս՝ հեղինակը մի առ մի կը խօսի Հալէպի, Ճէզիրէի (Գամիշլի, Հասիչէ, Ռաս Իւլ Այն, Տէրիկ, Թէլ Ադիատ, Բազդա, Տէր Զօր), Լաթաքիոյ ու մերձակայ դիւղաչրջաններու (Եագուպիէ, Ղընէմիէ, Արամօ), ինչպէս նաեւ Քեսապի հայկական եկեղեցիներուն մասին, համայնքային կեանքի հպանցիկ նչումներով: Կը պարզուի ուրեմն, որ Բերիոյ թեմի ամբողջ տարածքին պաչտամունքի բաց են 21 եկեղեցիներ:

Տարեգիրքի ներկայ թիւին բովանդակութեան մաս կը կազմեն նաեւ դրութիւններ՝ նուիրուած՝ մանրանկարչական արուեստին (Լմմա Կորիւմազեան), ձեռագիր պատառիկներու (Լ. Գ. Մինասեան, Մխիթար Մինասեան), լեզուի եւ քերականութեան (Էդ. Մկրտչեան), մարեմատեանութեան (Թամար Տասնապետեան):

Զափազանց չահեկան է Երեւանէն Գէորգ Տէր – Վարդանեանի ծաւալուն յօդուածը, ուր կ'արծարծուին «Հայ եկեղեցու պատմութեան աղբիւրների հրատարակման եւ գիտական շարադրանքի ստեղծման խնդիրները»: Զեռք բերելով Հայաստանի Թէ Սփիւռքի մէջ վերջին քանի մը տարիներուն լոյս ընծայուած այն հատորները՝ որոնք կ'առընչուին Հայ Եկեղեցւոյ ժամանակակից պատմութեան, Տէր-Վարդանեան ձեռնհասօրէն կ'արժեւորէ զանոնք, առաւելաբար մատնանչելով բնագրապիտական մչակումի եւ մատենագիտական այն բազմաթիւ թերիները՝ որոնք վիրաւոր կամ խոցելի կը դարձնեն տուեալ հրատարակութիւնները: Ան անհրաժեչտ կը նկատէ, որ նրբիրապետական աթոռներու համեմատչէն գործակցութեամբ՝ մէկտեղուին բոլոր սկզբնաղբիւրները ու վաւերագիրները, ի խնդիր «Հայ եկեղեցու պատմութեան գիտական նոր՝ ներկայիս գիտութեան պահանջները բաւարարող շարադրանքի ստեղծման»:

Հատորը տեղ տուած է նաեւ երեք դրախօսականներու: Գրիգոր Փիտէճեան (Միացեալ – Նահանգներ) կը ներկայացնէ երաժչտագէտ Նիկողոս Թահմիզեանի «Տիգրան Զուխաճեան» մենագրութիւնը, Տօքթոր Արմենակ Եղիայեան (Պէյրութ) կը քննարկէ Փրոֆ. Լեւոն Գ. Խաչերեանի «Հայ դպրութեան պատմութիւնը՝ ճնչական տեսութեամբ» եռահատոր աչխատասիրութիւնը, իսկ Էդուարդ Մկրտչեան (Երեւան) արժեւորումի կ'ենթարկէ Մարտիրոս Մինասեանի «Դասական հայերէնի նկարագրական քերականութիւն»ը: Թերեւս աւելորդ չէ նկատել տալ, որ դրախօսականներէն առաջինը կը յատկանչուի գովերգական զեղուն ոճով, երկրորդը՝ չարժակողական ու կրքոտ չեշտերով, մինչ երրորդը՝ բարեխառն ու հաւասարակչռեալ մերձեցումով...:

Տարեգիրքին վերջին յօդուածը կը պատկանի Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեանին (Անթիլիաս): Ատիկա ամբողջական մատենադիտութիւնն է «Տաճար» կրօնական ժողովրդային չաբաթաթերթին, որ լոյս տեսած է Պոլիս, 1909 – 1918, առաւելաբար Զարմայր Քհնյ. Կէօզլիւբեանի խմբագրութեամբ: Զիֆթճեան Վրդ. նիւթերու բնոյթին համաձայն դասաւորեր ու ցուցակագրեր է «Տաճար»ի մէջ տարուրեր երկայնքին երեւցած գրութիւնները լրիւ ցանկը, որ անտարակոյս օգտակար ուղեցոյցի մը կրնայ վերածուիլ բանասէրներու թէ առհասարակ հոգեւոր – գրական հետաքրքրութիւններ ունեցող ընթերցողին համար: Նչենք, որ մատենադիտական այս աչխատանքը 90-ական թուականներուն արդէն լոյս տեսեր էր «Հասկ» ամսագրին մէջ, յաջորդական տասնեակ մը թիւերով:

(Շար. 2)

ԻՆՉ ՄՆԱՑԱԾ Է ԱՆՏԻՈՔԷՆ

«Գուտիէ Էնթէրնասիոնալ» չաբաթաթերթը եգիպտական թերթէ մը ընդարձակ թղթակցութիւն մը արտատպած է. Գաւրա Տոտի կը նկարագրէ Անտիոքը որ Սուրիոյ մեծագոյններէն ըլլալէ ետք, կցուելով Թուրքիոյ, տարուէ տարի կորսընցուցած է արաբական պատմական ոստանի նկարագիրը ու վերածուած թրքական սովորական քաղաքի մը:

Անտիոք հիմնուած է Ն.Ք. 300-ին, հռոմէական չրջանին. զարերով եղած է առեւտուրի կարեւոր կեդրոն մը: Այսօր Թուրքիոյ կը պատկանի, ըլլալով Հաթայ նահանգին գլխաւոր քաղաքը:

Անտիոքի հարցը գոյութիւն ունի երկար առենէ ի վեր. յատկապէս այն ժամանակէն երբ 1920-ին Ֆրանսայի խնամակալութեան տակ, Սուրիա եւ Լիբանան կը պատրաստուէին անկախութեան, Օսմանեան կայսրութեան փլուզումով: Այդ չրջանին Անտիոք կը նկարագրուէր որպէս քաղաք մը Որոնդէսի ձախ ափին, բարեբեր ձորի մը մէջ, ջուրի ակերով ու անձրեւներով հարուստ:

Քաղաքին մէջ կը գտնուի կաթողիկէներու Ս. Պետրոս եկեղեցին, կատարեալ ամայութեան մէջ: Այդ վայրը, ըստ աւանդութեան, պատկանած է Ղուկաս աւետաբերին որ անտիոքցի էր եւ իր քարայրը բացած է առաջին քրիստոնեաներուն, որպէս պաչտամունքի վայր: Այդ պատճառով կ'ըսուի թէ Ս. Պետրոսը քրիստոնէութեան առաջին եկեղեցին է:

Քաղաքը որ Հռոմէացիներու օրով կէս միլիոնի մօտ բնակիչ ունէր, այսօր ունի միայն 150 հազար: Կորսնցուցած է առեւտրական կարեւոր կեդրոնի հանդամանքն ալ: Հոն 1920-ին միայն 63 հազար Թուրք կ'ապրէր, երբ ընդհանուր բնակչութիւնը 180 հազար էր, բազկացած՝ գլխաւորաբար Արաբներէ: Կար կարեւոր թիւով հայ փոքրամասնութիւն մը: Օսմանեան կայսրութեան անկումին Մ. Քէմալի կառավարութիւնը հմայուած էր այդ չրջանին հարստութեամբ. ծիրանիներ, թթենիներ, բամպակի ընդարձակ դաչտեր: Սկսաւ խրախուսել Թուրք քաղաքացիները որ երթան հոն հաստատուին: Ֆրանսացիները մեծ ընդդիմութիւն ցոյց չտուին:

1938-ին, Թուրքերը բնակչութեան արդէն 63%-ը կը կազմէին: Նախորդ տարին Ազգերու դաչնակցութիւնը որոչած էր որ այդ գաւառը ինքնավար ըլլայ, բայց արտաքին քաղաքականութեան եւ պիւտճէի մարզերէն, որոնք Սուրիոյ կապուած պիտի ըլլային: Ազմկալի ընտրութենէ մը ետք, 1939 Յունիսին, միջազգային մեծ լարումի մը պայմաններուն մէջ, Անտիոք Թուրքիոյ ձգուեցաւ: Սուրիացի հայրենասէրներու համոզումով այդ գիչումը հեռեւանք էր Ցըրնասյի դաւաճանութեան: Բ. Աչխարհամարտի նախօրեակն էր ու 1939 Հոկտեմբերի անդլեւֆրանքեւթուրք դաչինքին ստորագրութեամբ Անտիոքը զոհուեցաւ արդի իրականութիւններու սիրոյն:

Երկար առեն «Անտիոքեան օրեր» նըչուած են Սուրիոյ մէջ եւ այսօր ալ դիւրութեամբ կարելի է հանդիպիլ քարտէսներու ուր Անտիոքը երկրին սահմաններուն մէջ ցոյց կը տրուի: Սակայն, ինչպէս չուտով կ'անդրադառնայ լրագրողուհին, այլեւս չատ ուչ է հողային պահանջներ բանաձեւելու համար: Կցումէն ետք Թուրքիա ամբողջական ճնշումի քաղաքականութիւն մը տարած է հոն: Խոչընդոտած է արաբերէնին գործածութիւնը, դպրոցներէն վտարած լեզուն: Մանաւանդ որ չրջանի արաբախօսները որոնք կրօնական պանազան համայնքներու կը պատկանէին, երբեք միացեալ ճակատ մը չեն կազմած Թրքական պետականութեան դէմ:

Դարերէ ի վեր տեղացի մահմետականներն ու քրիստոնեաները չաղող համակեցութիւն մը ունեցած են, փոխադարձ յարգանքի մթնոլորտի մը մէջ, նոյն լեզուն՝ արաբերէնը գործածելով: Երբ Թրքական կարգերը հաստատուած են, ամէնէն հարուստ համայնքները նախընտրած են մեկնիլ: Սիւնիները բռնած են Հալէպի ճամբան, Յոյները մեկնած Սուրիա եւ Գերմանիա, Հայերը՝ զանազանաբար Լիբանան: Միայն աղքատ արհեստաւորներն ու վաճառորդները մնացած են տեղւոյն վրայ:

Լրագրողուհիին տպաւորութիւնը այն է որ քրիստոնեաները չատ հատ ու կէս մնացած ըլլալով հանդերձ, նիւթական բարեւոք պայմաններ ունին: Ատիկա կը յիչեցնէ անցեալը երբ քրիստոնեայ առեւտրականներ ծանօթ էին որպէս ոսկեղէնի եւ դրհարեղէնի գործառնութեամբ զբաղողներ:

Ալեւիներէն մաս մը աղքատ ընտանիքներ քրիստոնէութիւն ընդունած են, անչուչտ, հմայուած՝ կաթողիկէ եկեղեցիին նուիրած առաւելութիւններէն: Ալեւիները ընդհանրապէս միչտ ընդդիմութեան մէջ եղած են օսմանեան սիւննիներուն հետ. յետոյ, զօրակցած են Մ. Քէմալի որ սիւննիներու համահաւասար դիրք տուած է անոնց:

Ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ամէն կողմ, բացի Անտիոքէն, ալեւիները մչակոյթը եւ աւանդութիւնները վերակենդանացնելու ջանք կ'ըլլայ: Անտիոքի արաբախօս ալեւիները Թուրքիոյ միւս ալեւիներուն

DE L'ORDRE ET DU DESORDRE APPARIES

Assadour

Artiste complet, Assadour pratique alternativement la peinture, l'aquarelle et la gravure. Demeuré fidèle au référent à sa manière, quelle que soit la discipline, il a pu instruire une iconographie destabilisée, voire déconcentrée, dont les composantes s'interpénètrent dans un tangage métaphorique en lévitation.

Par conséquent, ici, le rapport au réel ne s'établit pas suivant un processus linéaire convenu, mais émerge d'un amalgame inespéré de formes et de symboles projetés aux quatre coins de la surface, à linstar des stances d'un récit inachevé ou en phase de constitution, où se rejoignent les ressacs de l'arrière-conscience et une sensation vécue.

Néanmoins, c'est plutôt par le biais de l'allégorie mentale, que s'agrègent ces images flottantes, déconstruites et reconstruites avec un fallacieux abandon. Mais en dépit de la précision de son agencement, cet éparpillement en cascade de figures lilliputiennes, de signes, d'objets volants, de particules ou d'artères semi-circuliaires, n'obéit pas à des schémas présupposés ou aux attraits de l'arrangement favorable. Pourtant libre et inventive, l'écriture d'Assadour fonde essentiellement ses assises sur une infrastructure construite, dont les trames finement quadrillées et légèrement piquetées, respirent à l'aune des éléments géométriques et organiques qui en qualifient l'harmonieuse synthèse.

Alors se tisse et s'ébroue, un peu tel un puzzle, cette scénographie fragmentée, disséminée dans un foisonnement d'étoiles, de tirets, de flèches, d'anneaux, de parenthèses, de lettres, de roues, de croix, d'échelles, de guérites, de maisonnettes et de mini personnages de guingois, le tout non pas absorbé par des fonds marbrés en ogive, en trapèze, en carré ou en triangle, mais posé en surimpression, avec un soin étudié, sur autant de supports parcheminés fermement architecturés.

Dans ces régions, il faut distinguer le sens de chaque posture, de chaque courbure, de chaque signe, la définition du moindre mouvement, l'impact du moindre raccord des glissements ombrés ou des rehauts chromatiques. Il faut aussi savoir apprécier la force maîtrisée qui s'apparie à la rigueur des combinatoires graphiques et à la discrète effusion des formes, et enfin, prendre en compte l'étrange fusion de l'homme et de l'objet, de l'ordre et du désordre.

De ces cartographies souvent émaillées de repères autobiographiques et de vertiges récurrents, émanent donc des bribes d'histoires intimes, de souvenirs diffus, mais également un sentiment de solitude et de gravité, de ludisme et de dérision, traversés par une inclination à l'absurde où se déchiffrent les dérèglements du monde.

En nous entraînant bien au-delà des apparences, sans radicalement pencher vers la fantasmagorie, l'œuvre singulière et cohérente d'Assadour, ne cesse de renaître dans notre imaginaire.

Gérard XURIGUERA

Paris, 2002

Préface de l'exposition Assadour à la galerie Keum San SEOUL septembre 2002.

հետ չէ որ կապ կը պահեն, այլ Սուրիոյ իրենց զարմիկներուն:

Անթաքիա մկրտուած այսօրուան քաղաքը գրեթէ չի յիշեր Անտիոքը, իր նախահայրը: Բիւզանդիոնի Յուստինէ կայսեր օրով տօներու, պարերու, խիզախ ներկայացումներու վայր այդ նախահայրը հաճոյքներու դրախտ մըն էր: Այսօր անոր նեղ փողոցները լուռ են, դիչերն ալ ամայի: Միայն երկու թուական կը տօնախմբուի· Յունիս 29 եւ Յուլիս 23: Առաջինը Ս· Պետրոսի տօնն է· քաղաքացիական, կրօնական, զինուորական իշխանաւորներ բնակիչներու խուռներամ ամբոխի մը ընկերակցութեամբ կը բարձրանան տաճարին գտնուած բլուրը:

Երկրորդ տօնը նուիրուած է քաղաքին Թուրքիոյ կցումին: Անտիոքի երիտասարդները, ներառեալ՝ արաբական ծագումի տէրերը, անհամբերութեամբ կը սպասեն այդ օրուան երբ երաժշտութեան, հրաւառութեան չնորհիւ քաղաքը բոլորովին ուրիչ դիմագիծ կը ստանայ, դուրս գալով թմրածի վիճակէն: Մինչ այդ, սերունդը որ տակաւին կը յիչէ սուրիական նախկին Անտիոքը, կամաց-կամաց կ'անհետանայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17

ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ· ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ·

ԼՐՏԵՄՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՑ

Ցետոյ կանչեց Տավուտ եւ Ազիզ լըրտեսները եւ ըսաւ, որ պէտք եղած օժանդակ ուժերով երթան պարոն Շվարցի բնակարանը պաշարեն եւ բոլոր տնեցիները, անխտիր, բռնեն, միւսիւրիյէթ բերեն:

Այս դաւադրութիւնը թաւական մեծ յուզում պատճառած էր կառավորական շրջանակներուն մէջ, մանաւանդ որ անիկա կը սպառնար գործի գլուխ գտնուղ բոլոր իթթիհատականներուն կեանքին:

Երեւան ելած էր, որ դաւադիրները պաղտնաբար ականի նրբանցք մը փորած էին դէտնին տակ, չորս _ հինգ մեթր խորութեամբ: Այս նրբանցքին միջոցաւ պիտի կրնային հասնիլ մինչեւ Սատարէթ, ուր ամէն օր նախարարները ժողով կը գումարէին, ինչպէս նաեւ իթթիհատի հոգին եղող ուրիչ կարեւոր անձնաւորութիւններ:

Գետնափոր ճամբուն երկայնութիւնը լաւ մը չափելէ ետքը, գետնափորին ծայրը, որ ճիշդ Սատարէթի ներքեւ պիտի ըլլար, պիտի գետեղէին ցիւրիխէն բերուած պայթուցիկ ականները: Եւ յարմար վայրկեանին պիտի պայթեցնէին՝ օդը հանելով Բ· Դուռը՝ հոն գտնուղներուն հետ միասին:

Դաւադիրները կը խորհէին, որ եթէ իրենց փորձը յաջողէր, մեծ տակնուվրայութիւն մը առաջ պիտի գար, եւ մայրաքաղաքին մէջ խառնվուածքին եւ ապստամբութիւն պիտի ծագէր, ու Իթթիհատը պիտի կործանէր:

Պէտք է խոստովանիլ, որ ասիկա չատ յանդուգն ու վտանգաւոր ծրագիր մըն էր:

Ինչպէ՞ս կառավարութիւնը խմացած էր այսպիսի դաւադրութեան մը գոյութիւնը:

Կ'արժէ ասիկա պատմել մեր ընթերցողներուն:

Այն առեն, երբ Համդէթ եւ Ֆախրէտտին Վիչինսկա կը գտնուէին, յաճախ կ'երթային խորհրդակցելու Ռինկ Շեթրասէի վրայ գտնուղ սրճարանները:

Իրիկուն մը, երբ նստած էին սեղանի մը քով եւ գարեջուր կը խմէին, Համդէթ սկսաւ թուղթի մը վրայ հաշիւ մը ընել Թրքական թուանշաններով:

Վիչինսկի իթթիհատական դեսպան Հիլմի փաչայի լրտեսներէն մին նոյն միջոցին հոնկէ կ'անցնի եւ կը տեսնէ այդ Թրքական թուանշանները:

Այս բանը իր հետաքրքրութիւնը կը դրգռէ:

Երկու անձերը, գլուխնին գլխարկ դրած ու ածիլուած, բնաւ Թուրքի չէին նմաներ, ինչպէ՞ս կ'ըլլար, որ Թրքական թուանշաններով հաշիւ կը տեսնար իրենցմէ մին:

«Ասոր տակ խորհրդաւոր բան մը կայ» _ կը մտածէ դեսպանատան լրտեսը:

Եւ կ'որոչէ գանոնք հետապնդել:

Հիլմի փաչա խնդիրը կ'իմանայ եւ ահա՛ Վիչինսկի ոստիկանութեան օժանդակութեան կը դիմէ: Շատ մը ճարպիկ լրտեսներ կը սկսին հետապնդել երկու երիտասարդները:

Թալէաթ փաչայի գործակալներէն մէկը, Հըֆզի, որ այդ միջոցին Վիչինա կը գտնուէր, կը յաջողի Համդէթի ընկերներէն մէկուն հետ ծանօթութիւն հաստատել եւ անոր միջոցաւ տարտամ գաղափար մը կը կազմէ այդ խորհրդաւոր երիտասարդներուն գործունէութեան մասին:

Մինչ կողմէ Համդէթ պէյ եւս անխոհեմութիւն մը կը գործէ:

Երիտասարդ թուրք դաւադիրը էմմա անուն երգիչ-պարուհիի մը սիրահարած էր խենթի պէս եւ ինքնալքումի վայրկեանի մը մէջ անոր կը յայտնէ իր բոլոր արկածախնդրական եւ փառատենչ ծրագիրները:

Արդ, Հիլմի փաչայի լրտեսները վերջապէս կ'իմանան, թէ թուրք երիտասարդը էմմայի սիրահարած է, եւ իրենցմէ մին յարաբերութիւն կը հաստատէ գեղանի կիսաչխարհիկին հետ:

Օր մըն ալ վարպետութեամբ խօսք կը բանայ Համդէթ պէյի վրայ:

Էմմա մեծ գովեստով կը խօսի իր թուրք բարեկամին մասին:

– Այո՛, – կը պատասխանէ լրտեսը, – չատ ազնիւ երիտասարդ մըն է եւ միեւնոյն ատեն մեծ հայրենասէր մը, ճչմարիտ հերոս մը, որ մեծամեծ ծրագիրներ ունի...

– Գիտեմ այդ ծրագիրները, – կ'ըսէ գեղուհին:

– Ինչպէ՞ս կրնաք գիտնալ, քանի որ իր ամէնէն մտերիմներէն իսկ գաղտնի կը պահէ:

– Ինծի համար ո՛չ մէկ գաղտնիք ունի, եթէ իր ծրագիրները յայտնի, մեծ դիրքի պիտի տիրանայ Պոլսոյ մէջ:

– Անշուշտ, – կը պատասխանէ լրտեսը:

Օր մը եաքը կրկին լրտեսը խօսք կը բանայ երիտասարդին ծրագիրներուն մասին եւ այս անգամ բացէիբաց կ'առարկէ, որ էմմա իրեն հաղորդէ իմացածները:

Սակարկութիւնը կը սկսի եւ վերջապէս մեծ դումարի մը փոխարէն լրտեսը բանական տեղեկութիւն ձեռք կը բերէ, որնք իսկոյն կը հաղորդէ դեսպանին. այս վերջինը, բնականաբար, առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, դաւադրութեան գոյութիւնը ծանկապիր կը հեռագրէ Պոլիս, ուր մեծ յուզում առաջ կը բերէ:

Եւ ահա ոստիկանութիւնը կը սկսի գործել:

Այս լրացուցիչ տեղեկութիւնները տալէ ետքը գտնանք մեր պատմութեան:

Տավուտ եւ Ազիզ երկու ժամ ետք վերադարձան միւսիւրիյէթ՝ իրենց հետ բերելով պարոն Շվարցը եւ իր խոհարարուհին:

Տավուտ իսկոյն եկաւ իր տեղեկատուութիւնը ընելու ոստիկանութեան տնօրէնին:

– Ամբողջ բնակարանը խուզարկեցինք, բայց որեւէ կասկածելի բան չգտանք, այդուհանդերձ ձերբակալեցինք ձեր բացարձակ հրամանին վրայ պարոն Շվարցը եւ խոհարարուհին, թէեւ պարոն Շվարց բաւական նեղութիւն տուաւ մեզի:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ չուզեց մեզի հետ գալ հոս եւ բուռն կերպով բողոքեց իր ձերբակալման համար, ստիպուեցանք գրեթէ բռնի բերել զինքը:

– Ուրիչ մարդ չգտա՞ք տանը մէջ:

– Ո՛չ ոք կար:

– Բոլոր սենեակները խուզարկեցի՞ք:

– Մանրամասնաբար, նոյնիսկ տախտակամածները քակեցինք:

– Եւ կասկածելի բան մը չգտա՞ք:

– Ո՛չ:

(Շար· 296)

ՄԵՂՄ ԲԱՇԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՂՐՈՎ ԻՆՔՆԱԴԱՐՁԱՆՈՒՄ

Գիտնականներու եւ մասնագէտ բժիչկներու կարծիքով, չատ մը հիւանդութիւններ կարելի է բուժել մեղրով, պայմանաւ որ անիկա հետեւողական ձեւով գործածուի: Նոյն բժիչկներուն կարծիքով, մեղրով զարմանալի առաւելութիւններէն մէկն ալ այն է, որ կարգ մը դեղերու նման անիկա անբաղձալի հետեւանքներ չունենար:

Սառեւ մեղրով զարմանուող հիւանդութիւններու ցանկ մը, բայց հարկ է չեչտել, որ մեղրը ոչ մէկ ձեւով կրնայ փոխարինել մասնագէտ բժիչկներուն կարծիքը, որ չափազանց հիմնական է, որեւէ հիւանդութեան պարագային:

ՀԵՐԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆ

Հերաթափութեան պարագային ապուրի երկու դդալ տաք ձէթին աւելցնել դդալ մը մեղր եւ թէյի դդալ մը կասխա, խառնել միատարը նկուղ մը ստանալու համար, ապա գլուխը ծեփել եւ սպասել քառորդ ժամ եւ լուալ:

ԱԿՈՒԱՑԻ ՑԱՒ

Թէյի դդալ մը կասխային աւելցնել հինգ թէյի դդալ մեղր, խառնուրդը դնել ցաւդ ակռային վրայ, օրական երեք անգամ, մեղրը բորբոքումը կ'առնէ եւ ցաւը կը չէզոքացնէ:

ՀԱՐԲՈՒԻ ԵՒ ՀԱՁ

Հարբուխն ու հազը դարմանելու համար օրական ապուրի դդալ մը դաղջ մեղր կլլել՝ քառորդ դդալ կասխայի հետ: Կրկնել երեք օրուան վրայ:

ՔՈԼԵՍԹԵՐՈԼ

Քանի մը ժամուան ընթացքին արեան մէջ քոլեսթերոլին տոկոսը 10 առ հարիւրով նուազեցնելու համար դաւաթ մը թէյին մէջ աւելցնել ապուրի երկու դդալ մեղր եւ թէյի երեք դդալ կասխայի փոչի խառնել ու խմել:

Բարձր քոլեսթերոլի պարագային եթական վերոյիչեալ բաղադրութենէն թող խմէ օրական երեք անգամ եւ ամբողջովին պիտի բուժուի:

ՍՐՏԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Ցատկապէս սրտի տագնապ անցուցած անձեր օրական կտոր մը հացի վրայ թող մեղր քսեն, վրան կասխայի փոչի ցանեն եւ նախաճաչին ուտեն: Այսպէսով նախ պիտի նուազի անոնց քոլեսթերոլը, ապա պիտի նուազի նոր տագնապներու հաւանականութիւնը եւ, վերջապէս, պիտի զօրանան սրտին զարկերը, ինչպէս նաեւ՝ տկար երակները:

ԱՆՄԱՐՍՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ճաչէն առաջ ապուրի երկու դդալ մեղրին աւելցուած փոչի կասխան կը դիւրացընէ մարսողութիւնը եւ կը կանխարգիլէ ստամոքսի թթուածութիւնը, յատկապէս եթէ ճաչը խղոտ է:

ԵՐԿԱՐԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

Օրական առնուազն երկու անգամ, մեղրով եւ կասխայով թէյ խմելը կ'երկարէ կեանքը, կայտառ եւ առողջ կը պահէ ենթական:

ՄՈՐԹԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Էֆզեման եւ մորթային այլ հիւանդութիւններ դարմանելու համար մորթը ծեփել փոչի կասխա աւելցուած մեղրով:

ՆԻՀԱՐՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամէն առաու եւ իրիկուն դաւաթ մը ջուրի մէջ լուծուած երկու դդալ մեղրը կը հալեցնէ մարմնին ճարպերը եւ կ'արդիւէ անոնց կուտակումը:

ՔԱՂՑԿԵՂ

Բժչկական լուրջ ուսումնասիրութիւններու համաձայն, ստամոքսի եւ ոսկորի յառաջացած քաղցկեղները աստիճանաբար բուժուած են մեղրին եւ կասխային չնորհիւ:

Օրական երեք անգամ երկու ապուրի դդալ մեղր մէկ թէյի դդալ փոչի կասխայով խառնել եւ ուտել ամիս մը:

ԲԵՐՆԻ ԳԱՐՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային Ամերիկայի ժողովուրդները առաւօտները գաւաթ մը ջուրի մէջ մէկական թէյի դդալ մեղր եւ փոչի կասխա կը լուծեն եւ կը խմեն ամբողջ օրը բերնի գարշահոտութիւնը արգիլելու համար:

ԱՑԼ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փոչի կասխայով մեղրը լաւ դարման է բոլոր անոնց, որոնք ստամոքսի խանգարում, կազ, լողութեան տկարացում ունին, յոգնած կը զգան եւ կամ կոչտուկ ունին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Միշու Շալճեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

– Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան

Պօյաճեան ընտանիք 300 Եւրօ, Շալճեան ընտանիք եւ Վարդուհի Պօյաճեան 30-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան 15 Եւրօ:

– Հայաստան Հիմնադրամին

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ Վարդուհի Պօյաճեան 30-ական Եւրօ:

– «Յառաջ»ին

Շալճեան ընտանիք, Վարդուհի Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, Օր. Սոնիա Յովսէփեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 30-ական Եւրօ:

*
**

Անահիտ Տէր-Մինասեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Մեսրոպ Տէր-Յակոբեանի մահուան առթիւ եւ անոր ծնողաց՝ Զարուհիի եւ Յակոբ Տէր-Յակոբեանի յիշատակին:

(Շար. Ա. էջէն)

ւած է այդ չրջանին մէջ, տարի մըն ալ հոն ապրած է ըստ իր փաստաբանին:

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒ յաւելեալ բաժնին համար համաձայնութիւն դոյացաւ, այլ խօսքով ներկայ դրութիւնը կ'երկարաձգուի մինչեւ 2003 Հոկտեմբեր:

ԻՄԱՔի փոխ-վարչապետը՝ Թարէք Ա-զիզ, Եոհաննէսպուրկի մէջ հանդիպում ունեցած է ՄԱԿ-ի քարտուղարին՝ Քոֆի Անանի հետ եւ յայտնած թէ իրաք տրամադիր է գործակցելու Միացեալ-Ազգերուն հետ, ամբողջական կարգադրութեան մը չրջագծին մէջ: ՄԱԿ-ի քարտուղարին համար նորութիւն մը չկայ, քանի դիւանագիտական ճեւ մըն է յետաձգելու քննիչներու վերադարձը Իրաք: Թոնի Պլէր յայտարարած է այս հարցին կապակցութեամբ, որ իրաքեան սպառնալիքներու փաստերն ունի:

ՌԻԻԶԱ մրրիկը աւեր գործած է երկու Գորէացիներուն մէջ, ահաւոր ողողումներ պատճառելով անցեալ չաբաթավերջին: Հարաւային Գորէա 200 հոգի մեռած է, նաեւ տասնեակներով՝ Հիւսիսային Գորէա: Շուրջ 600 հազար Գորէացիներ առանց լուրի եւ էլեկտրական հոսանքի են չորս օրէ ի վեր: Մրրիկը 522 կմ/ուրջ քանդած է, 3816 չէնքեր եւ 17 հազար բնակիչներ միչտ ողողուած են:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MESSE

Croix Bleue des Arméniens de France
Section «SEVAN» de VIENNE

Pour honorer la mémoire de ses membres disparus
une MESSE DE REQUIEM

sera célébrée à la Chapelle St Théodore de Vienne, le **Dimanche 8 septembre à 10h30,** suivie d'un **REPAS,** à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne, à partir de 12h30.

Prix du repas (apéritif, vin et café compris) : 15 Euros.

Réservations : **avant le jeudi 5 sept.** en téléphonant au 04 74 53 43 80 (de 14h à 19h) et au 04 74 53 25 91 (après 19h).

Association Arménienne d'Aide Sociale

77, rue La Fayette, 75009 PARIS

Le Conseil d'Administration dans le cadre de la restructuration de la Direction des Maisons de Retraite

CHERCHE

pour l'Etablissement de Montmorency

UN DIRECTEUR
ou
UNE DIRECTRICE

chargé(e) de la gestion complète du site (Organisation, Personnel, Budget, Finances).

— Contrat à durée indéterminée
— Logement de fonction neuf assuré

Envoyez C.V. à l'attention de

M. Yedikardachian
Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette
75009 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաւիլի
«ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅՈՒՐՇԱՆ»-Ի

պաշտօնական բացումը օրհնութեամբ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆի
եւ ներկայութեամբ քաղաքապետ՝
Պ. ԺԱՆ ԼԸՎԻՆի

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 11-ին
Chaville R. D.
կայարանին
հանդիպակաց հրապարակը

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վերժին Միհրան,
Օրիորդները՝ Սօֆի եւ Սթէֆանի Միհրան,
Միհրան եւ Միւթվէլեան ընտանիքները,
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմինները,
կը ծանուցանեն, թէ՝

Կիրակի օր, Սեպտեմբեր 8-ին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ, Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոյն իրենց յաւէտ սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, հարազատին, Ներկայացուցչական Ժողովի երախտաչատ անդամին ու Մայր Տաճարիս բարերարներէն՝

ՄԻՇԷԼ ՄԻՀՐԱՆի

անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵՆՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանճախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

Հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎԸՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆի
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի «Ա. Չրպաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa méthode audiovisuelle
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau

21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

Atelier de Langue Arménienne

ARMAD

Sous le parrainage de l'Eglise Evangélique Arménienne

BUT : Cultiver l'utilisation spontanée de la langue arménienne par le biais d'ateliers de travail

MOYENS : Atelier d'expression théâtrale en langue arménienne, atelier de l'histoire, atelier d'ordinateur et programmes arméniens, atelier de chant, atelier biblique en langue arménienne, atelier de travaux manuels.

DEBUT DES COURS : le 21 Septembre
Dans les locaux de l'Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

AGE : pour les enfants de 8 à 16 ans.

JOUR : le Samedi après-midi de 14h à 17h.

- Pour les enfants de 3 à 7 ans, de même que pour les cours de perfectionnement : des stages seront organisés aux vacances de Février et de printemps.

- Renseignements et inscriptions :
Madame Baroudjian-Baninkyan Nora
☎ 01 48 93 57 33

Dimanche 15 Septembre

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France
animée par **l'Orchestre « SPITAK »**
qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
VENDREDI
6 SEPTEMBRE
2002
LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·506 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.506

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ վճռած է յարձակիլ Իրաքի վրայ եւ այդ ուղղութեամբ մտքերը կը պատրաստէ, կը թուի որ Թուականն ալ որոշուած է՝ Նոյեմբեր 30: Մնաց որ Շարոն իր ժողովուրդը կը հրաւիրէ ինքնապաշտպանութեան Նոյեմբեր 1–էն իսկ: Գալով Պուշի, Սեպտ· 12–ին, ՄԱԿ–ի ընդհ· ժողովին արտասանելիք իր ելոյթի ընթացքին է որ պիտի ջանայ համոզել աշխարհը, որ հարկ է վերջ տալ Իրաքի ներկայացուցած սպառնալիքին: Սպիտակ Տան հաւաքոյթի մը աւարտին, Սեպտ· 4–ին, յայտարարած է·– «Նախ պիտի յիշեցնեմ Միացեալ – Ազգերուն, որ 11 տարի է, Սատտամ Հիւսէյն մուկ – կատու խաղայ իր ստանձնած յանձնառութիւններուն հետ, զարկ տալով զանգուածային բնաջնջման զէնքերու: Ա՛ր հարհէն պիտի պահանջեմ որ ընդունի խարէութիւնը»: Այս առընչութեամբ, Պուշ կը սպասէ Թոնի Պլէրի, որ Սեպտ· 7–ին Քէմփ Տէյվիտ կ'երթայ եւ հոն ջանք պիտի չխնայէ համոզելու համար իր ամէնէն հաւատարիմ դաշնակիցը: Գահիրէի մէջ, սակայն, արաբական երկիրներու Արտաքին նախարարները իրենց ընդդիմութիւնը արտայայտեցին եւ Արաբական Լիկայի ընդհանուր քարտուղարն ալ՝ Ամր Մուսա զգուշացուց այն ծանր հակադարձութիւններուն համար զոր նման յարձակում մը կրնայ առեղծել, վտանգելով ամբողջ շրջանի կայունութիւնը:

ԵՈՀԱՆՆԷՍՊՈՒՐԿԻ վեհաժողովին Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Ա.–Ն· Սէզէր հանդիպում մը ունեցած է ԱՄՆ–ուն Արտաքին գործերու նախարար Գ· Փաուըլլի հետ, Իրաքի դէմ ծրագրուած դինեալ յարձակումին նիւթով· Սէզէր նախ չեշտած է որ դինեալ միջամտութիւն մը հարկ է որ միջազգային կանոններու յարիր ըլլայ եւ համաձայնութիւն վայելէ: Աւելցուցած է նաեւ թէ Թուրքիա չատ կողմնակից չէ նման միջամտութեան, յատկապէս այն պատճառով որ Ծոցի պատերազմին տնտեսապէս լուրջ վնաս կրած է եւ չի փափաքիր կրկին նոյն կացութեան մէջ դտնուիլ: Ամերիկացի նախարարը ապահովութիւն տուած է որ Ուաշինկթըն Անգարան պիտի չդնէ անակնկալօրէն կատարուած իրողութեան առջեւ, իսկ դինեալ միջամտութեան մը մասին վերջնական վճիռ տակաւին արձակուած չէ: Սէզէր Իրաքի մասին տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է ՄԱԿ–ի ընդհ· քարտուղար Անանի հետ, կրկնելով միջամտութեան պարագային Թուրքիոյ սպառնացող տնտեսական մեծ վնասները:

ԻՍՐԱՑԻԼ քիչ մը ջուր եւ 1000 չեքէլ (շուրջ 200 տոլար) տալով իրենց ապրուստին համար, դէպի Գազա արտաքսեց երկու տարուան համար, այսրյորդանանցի քամիքազի մը քոյրն ու եղբայրը, Իսրայէլի գերագոյնատեանի հաւանութեամբ: «Մարդկութեան դէմ ոճիր է» յայտարարեց Արաֆաթ, Դանիոյ Արտաքին նախարարին հետ տեսնուելէ ետք: Արաֆաթ միշտ փակուած է Ռամալլայի իր կեդրոնատեղիին մէջ, Իսրայէլացիք ըսած են իրեն որ կրնայ դուրս ելլել բայց այլեւս չի կրնար վերադառնալ: Կը թուի թէ Իսրայէլացիք յաջողած են իրենց մը ներթափանցել Արաֆաթ օրհ օր կը քննադատուի նաեւ իր շրջապատին կողմէ: «Ալ–Հայաթ»ի մէջ, իր հին նախարարներէն մէկը՝ Նապիլ Ամր կ'ամբաստանէ զինք որ քարուքանդ ըրած է ինչ որ Պաղեստինցիք կառուցանած էին խաղաղութեան դործընթացին ընթացքին: Միւս կողմէ, քաղաքացիական հարցերու իր փոխ–նախարարն ալ՝ Սուֆիան Ապու Զայտէհ, երբայերէն, քննադատած է պաղեստինեան ոճրափորձերը, ինչ որ մեծ հաճոյք պատճառած է Շարոնի, որ պատակառումի նշաններ կը տեսնէ պաղեստինեան կողմը:

ԳՐՈՋՆի այցելելով, Եւրոպայի Խորհուրդի մէկ պատուիրակութիւնը յայտարարած է, Սեպտ· 4–ին, որ աւելի քան 700 բնակիչներու անհետացումի հարց կայ, որ չէ լուծուած:

ՄԵՏԷՈՑի չրջանը (Ալժերիա) երկու յարձակումներու ընթացքին հինդ հոգի սպաննուած են Սեպտ· 2–էն 3–ի գիշերը: Զինուորական մըն ալ սպաննուած է Պարքուքա, ոումբի մը պայթումէն:

ԷՈ–ՖՐԱՆՍԻ օդաչուները չորս օրուան (Սեպտ· 6 – 10) գործադուլի դիմած են, ինչ որ զգալի կերպով կը խանգարէ երթեւեկը չարաթաթերջին: Աչխատավարձի յաւելում կը պահանջեն:

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ կառավարութիւնը յայտարարած է որ միակողմանի հանրաքուէ մը պիտի կազմակերպէ Նոյեմբեր 7ին բրիտանական գաղթավայրին ինքնիշխանութեան համար, ինչ որ ձեւով մը ասպարէզ կարդալ է Սպանիոյ եւ Անգլիոյ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետին՝ Շրէօտէրի Ֆրանսուհի խորհրդականը խնդրոյ առարկայ է եւ կրնայ պատճառ ըլլալ որ պաղ հով մը փչէ Ֆրանքեւգերմանական յարաբերութիւններուն վրայ: Արդարեւ, ըստ «Պիլտ» օրաթերթի կիրակնօրեայ թիւին, Պրիժիթ Սոզէ չրջաբերական նամակներով դիմեր է Ֆրանսայի ընկերվարական պարագլուխներուն, դործատէրերուն, դիտնականներու եւ արուեստագէտներու, որ զօրավիդ ըլլան Շրէօտէրի թեկնածութեան, ինչ որ բուական անսովոր բան մըն է միջազգային դետնի վրայ, ըստ «Պիլտ»ի:

ԲԱՔՈՒԻ դինուորական վարժարանին երեք հազար ուսանողները բողոքի ցոյցեր ըրած, ապա լքած են վարժարանը: Ցոյցերը լուրջ իրարանցումի պատճառ եղած են քաղաքին մէջ: Դժգոհ ուսանողները ոստիկանական ուժով, կամ ընտանիքներուն չանքերով վերադարձած են վարժարան: Դժգոհութեան տեղի տրուած է թուրք ուսուցիչներուն մեկնումը եւ անոնց ադրբեջանցիներով ու ռուսերով փոխարինումը: Վերջինները անբաւական նկատուած են ուսանողութեան կողմէ, իրենց չափազանց խիստ ընթացքով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԻՆԻՍ

Եու – Էս Օփընի 3–րդ չրջանին Շալքէն (Հոլանտա) յաղթեց Սարգսեանի 7–5, 6–3, 3–6, 6–1:

Իսկ ութերորդ աւարտականին, Աղասի պարտութեան մատնեց ամերիկացի իր հայրենակիցը՝ Կէմպել 6–2, 6–3, 6–3:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 4/5)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՊՕՂՈՍ Բ· ՋՕՐԱԿԻՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·Ի

Մայր Աթոռը ուրիշ կրօնապետներէ եաք, ստացած է Հռոմի քահանայապետին նամակն ալ որ պատասխան է Գարեգին Բ·ի դիմումին, Երուսաղէմի հայապատկան կալուածին հարցով: Յովհ· – Պօղոս Բ· մտահոգութիւն յայտնած է ու տեղեկացուցած թէ յանձնարարած է Վատիկանի Արտաքին գործերու դրասենեակին, դիմելու Իսրայէլի կառավարութեան, որպէսզի նոյն կալուածին խընդրին արդարացի լուծում մը բերուի:

Պապը գրած է· «Կը յուսամ որ բարեացակամութեամբ եւ փոխադարձ յարգանքով կարելի կ'ըլլայ այս ցաւոտ կացութեան լուծում գտնել ու կը պահպանուի Երուսաղէմի հնագոյն պատրիարքութիւնը եւ այս կերպով կը կանխուի Ս· քաղաքին մէջ քրիստոնէութեան ներկայութեան ուղղուած յաւելեալ հարուած մը»:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԱՔՈՒ ՄԵԿՆԱԾ

Ներքին գործերու նախարար, ներքին զօրքերու հրամանատար Հայկ Ցարութիւնեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Սեպտ· 5–ին երկօրեայ այցով Բաքու կը մեկնէր, մասնակցելու ՀԱՊ–ի երկիրներու Ներքին գործերու նախարարներու հերթական ժողովին:

*
**

ՋԱԻԱԽՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Ուսումնական տարուան առաջին օրերուն ստուգուած է որ Ջաւախքի չրջանին մէջ առաջին դասարանի աշակերտութեան թիւը անցեալ տարուան համեմատութեամբ պակսած է: Նինոծմինդայի ու Ախալքալաքի առաջին դասարանները ունին 1300 աշակերտ: Թէեւ Սեպտեմբեր 1–էն 30% յաւելում կրած են ուսուցիչներու թոշակները, բայց Ախալքալաքի կրթութեան բաժնի վարիչը Օ· Օքրոյեան դժգոհած է որ տեղացի պատասխանատուներ ամէն մէկ ուսուցչի աչխատավարձէն 5 լարի վար կը դնեն:

Նոյն չրջաններուն մէջ մտահոգութեան աղբիւր է այն նոր կարգադրութիւնն ալ որ կը պահանջէ դպրոցներու վրացերէնի ուսուցիչներէն բարձրագոյն կրթութեան վկայական ունենալ: Մինչդեռ, նշեալ հայկական չրջաններու այդ դասի ուսուցիչներուն մէկ մասը չունի այդ կըրթութիւնը: Նախարարական հրամանագրով անոնց երկու ամիս ժամանակ տրուած է համալսարան ընդունուելու, այլապէս վերջ կը տրուի իրենց աչխատանքին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(6 septembre)

«A R A R A T »
LA MEMOIRE D'UN GENOCIDE

Շաբաթաթերթը կ'արձագանգէ նախ Աթոմ Եղոյեանի արժեւորումին.– «"Արարատ" Հայոց ցեղասպանութեան վրայ փիլմ մը չէ, այլ այդ ցեղասպանութեան յիշողութեան դանատահայ Սփիւռքին մէջ, 85 տարի եաք»:

Ֆրանսա–Կիւմ Լորէն կ'անդրադառնայ Փիլմին, Փիլմին մէջ Փիլմին բեմադիր Էտուար Սարոյեանի, որու դերը կը կատարէ Շ· Ազնաւուր ու կը խօսի նևութին մասին: Կը մատնանչէ որ այս Փիլմը առանձին տեղ մը ունի Եղոյեանի դործին մէջ: Գործ մըն է, կ'եզրակացնէ, որ պիտի դրաւէ բոլոր անոնք որոնք իրենք զիրենք կը հարցապնդեն իրենց մշակոյթին եւ ինքնութեան մասին:

*
**

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

(5 septembre)

Շաբաթաթերթը «Հայերու ցեղասպանութեան մեծ նրբութեամբ կատարուած ոգեկոչումը» կը նկատէ «Արարատ»ը: Ըրած արժեւորումը այն է որ որքան փայլուն է հոգեբանական վերլուծումը, նոյնքան յուսաբեկող է կառոյցը:

*
**

ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԱՅԻՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ ԳԻՒՄԲԵՑի ԱՒՈՑԵԱՆԸ

Մէյրլի մէջ Օգոստոս 18–25 տեղի ունեցած համակարգչային միջազգային 14–րդ ողպիմպիականին Հայաստանէն երկու պատանի մասնակցած է: Անոնցմէ Դաւիթ Հայկազեան որ Գիւմբրիի Ֆոտոն վարժարանի 10–րդ դասարանի աչակերտ է, արժանացած է պրոնզէ մետալի:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԻՄ–Ը ԻՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ Կ'ՈՒՆԵՆԱՑ

Սեպտեմբեր 3–ին, Ազգային Ինքնորոչում Միութեան մամուլի ասուլիսին, նախագահ Պ· Հայրիկեան յայտարարած է թէ Միութիւնը նախագահական ընտրութեան կը մասնակցի իր թեկնածուով: Ան յայտնած է նաեւ թէ ազգային ազատական դաղափարականի տէր կուսակցութիւնները, ինչպէս՝ Օրինաց Երկիր, ՀՅԴ, ԱԻՄ, Արժանապատիւ Ապագայ, կրնան դաշինք մը կազմել: Ամէն պարագայի, ԱԻՄ–ը տրամադիր է դործակցելու մարդու իրաւունքներու, պետականութեան եւ ժողովրդավարացման համար պայքարող բոլոր ուժերուն հետ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ՀԱՄԿ» ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, Թ. ՏԱՐԻ, 1997 – 2001)

ԱՆԹԻԼԻԱՍ – 2001

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին Մաս)

ՀԱՄԿ Հայագիտական Տարեգիրքին նը-ւիրուած մեր այս քննական ակնարկը հարկ կը սեպենք փակել քանի մը երե-ւոյթներու մատնանշումով, նախ՝ փո-խանցելու համար մեր անձնական դի-տարկումները, ապա նաեւ՝ սոյն պատ-կառելի հրատարակութեան յետագայ հատորները աւելի կատարեալ տեսնելու բաղձանքով.

1. *– Այն տպաւորութիւնն ունինք, թէ Տարեգիրքը չէ խմբագրուած փափաքելի բծախնդրութեամբ: Եթէ ուղղագրական կամ տպագրական վրէպներըյ այլեւս «սո-վորական» դարձեր են պարբերական մա-մուլին մէջ, ապա հայագիտական հանդէ-սի մը պարտադիր անունք ներելի չեն բնաւ: Դժբախտաբար, նմանօրինակ տաս-նեակներով վրէպներ գլուխ կը ցցեն մէկ յօդուածէն միւսը: Քաղուածաբար տանք պարզապէս աչք քթթող քանի մը բա-ռեր.– իրՈք (էջ 63), Հանուն (143), մչանչենականութիւն (149), Հոռեռեսու-թիւն (151), անփոյԴ (178), Հովազ (211), փնաՐել (251, 426, 428, 444), Համամարադոյն (320), աՒուցուած (418), ԼաթաքիաՅ (421), մարմաՁ (474) եւլն.:*

2. *Տեղ-տեղ նշմարելի են նաեւ քերա-կանական սխալագրութիւններ, բոլորն ալ արդիւնք՝ բայերու ժխտական խո-նարհման թիւրըմբռնումի: Օրինակ՝ «մը-շակոյթը, հարկաւ չէր կարող չ'ենթար-կուել նոյն պայմաններին...» (էջ 169), կամ՝ «որոնք իրենց ետին չ'ունեն համա-պատասխան...» (էջ 175), ուր 2 օրի-նակներուն մէջ ալ ապաթարցը անտե-ղի է: Կամ՝ «նոյնիսկ չի կրցան հան-դուրժել...» (էջ 177, պէտք է գրել՝ չը-կրցան), նմանապէս՝ «իր որդին եւ յա-ջորդը չի կրցաւ զայն շարունակել...» (էջ 179), եւ կամ՝ «ասոնցմէ որեւէ մէ-կուն վրայ նման տառեր չեկան...» (էջ 182, պէտք է գրել՝ չկան):*

3. *Մեր ուշադրութենէն չվրիպեցան նաեւ տեղեկատուական սխալներ, որոնց պատասխանատուութիւնը կ'երթայ ան-շուշտ յարգելի յօդուածագիրներուն: Ա.յսպէս.*

– Տարեգիրքին առաջին յօդուածին մէջ, որ կը պատկանի Գարեգին Աբեղայի գըր-չին, խմբագրութիւնը տողատակի ծա-նօթագրութեան մէջ վախճանեալ հայ-րապետին Կիլիկիոյ գահակալութեան շրջանը կը թուագրէ 1976–1995 (տե՛ս. էջ 11): Ճշդել՝ 1977–1995:

– Անահիտ Տէր-Մինասեանի ֆրանսե-րէն յօդուածին մէջ, Պոլսոյ գրական դէմքերէն կը յիշուին, ի միջի այլոց, «Արմինէ Տատրեան» եւ «Իրինա Ա.ճէմ-եան» (էջ 123): Ճշդել՝ Ատրինէ Տատըր-եան, Իրմա Ա.ճէմեան:

Նոյն գրութեան մէջ, այլ տեղ մը, Փարիզի «Ցառաջ»ին համար կ'ըսուի թէ օրաթերթի վերածուած է 1929–ին (էջ 133): Մինչդեռ «Ցառաջ» օրաթերթ է 1927 Յունուար 1–էն ի վեր:

– Ե. Ներսէսեանի դրամագիտական յօդուածին մէջ Լեւոն Բ.ի պատմական թագադրութեան եւ օծման Թուական նշուած է 1198 Յունուար 6–ը (էջ 191): Ընդհանրացած սխալ մըն է ասիկա, որ կը բխի Զամչեանէն՝ հասնելու համար մինչեւ երեւանեան ժամանակակից հան-րագիտարանները: Թուականին տրամա-բանական եւ գիտական ճշդումը (1199 Յունուար 6) կատարեր է արդէն Օրմա-եան իր «Ազգապատում»ին մէջ (տե՛ս. նշեալ երկին Ա. հատորը, էջ 1545–1546): Ճշդիւիտ Թուականը կու տայ նաեւ Ալի-շան իր «Սիսուան»ին մէջ:

– Վարդի Քէչիշեանի գրութեան հա-մաձայն՝ Ազարիա Ջուղայեցի «շուրջ 17 տարի կը վարէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսա-կան աթոռը, աթոռանիստ ընելով Հալէպ քաղաքը» (էջ 261): Ասիկա սխալ հաշիւ մըն է, որ հիմնուած է Ջուղայեցիի ընտ-րութեան եւ վախճանումի տարեթիւերուն վրայ (1584–1601): Իրականութիւնն այն է, որ Ա. Ջուղայեցին իբրեւ կաթողիկոս գահակալած է լոկ 11 տարի, ընդմիջ-բար, 1584–86 եւ 1592–1601: Հռոմէն պա-հանջուած գաւառական պիջումներու ան-սացած ըլլալուն համար՝ Ջուղայեցի գա-հընկէց կ'ըլլայ 1586–ին ու իր տեղը կա-թողիկոս կ'օծուի Տիրատուր Սսեցին: Երկու տարի անց, այս վերջինն ալ կը յաջորդէ Յովհ. Այնթապցի: Ազարիա Ջուղայեցի, որ մինչ այդ Պոլիս վա-խած ու այնտեղ պատրիարք ալ ընտրուած էր (1591) վերադառնալով կրկին ձեռք կ'առնէ Կիլիկիոյ Աթոռը ու կը վախճա-նի իր նստավայր Հալէպի մէջ, 1601–ին (տե՛ս. Օրմանեանի «Ազգապատում»ը, Բ. հատոր, էջ 2283):

– Հուրի Ազէդեանի ուսումնասիրութեան մէջ եւս սպրդած են քանի մը անճշդու-թիւններ: Ան Հալէպի «առաջին հայերէն օրաթերթը» կը նկատէ «Փըրաթ»ը, դրե-լով որ անիկա «լոյս տեսած է Հալէպի մէջ 1868–ին եւ շարունակուած է մինչեւ 1914» (էջ 386), այն թիւր տպաւորութիւնը թողլով՝ թէ ամբո՛ղջ այդ ժամանակա-շրջանին հայերէն թերթ ունեցած են ք աղաքին մէջ: Ճշդենք, որ «Փըրաթ» հա-յերէն կամ հայապատկան օրաթերթ մը չէ եղած, այլ Հալէպի կուսակալու-թեան տեղեկատու պաշտօնաթերթը, երկ-լեզու (արաբերէն եւ օսմաներէն) բո-վանդակութեամբ ու հաւանաբար՝ եռօր-եայ պարբերականութեամբ: Հիմնադրու-թենէն տարի մը յետոյ (1868–ին), ո՛չ թէ «հայերէն բաժին» մը աւելցուած է թեր-թին մէջ, ինչպէս կը դրէ Ազէդեան, այլ հայատառ թրքերէն բաժին մը, որ այլա-պէս ալ չատ կարճատեւ կեանք մը ունե-ցած է, չուրջ տարի մը միայն: Անկէ ետք, թերթը կրկին վերադարձած է իր նախկին երկլեզու դրութեան: Ի դէպ, սուրիահայ մամուլի առաջին անունը կը նկատուի «Ադրիւր» խմորատիպ թերթը, լոյս տեսած՝ 1913–ին:

Այլ տեղ մը (էջ 391), յօդուածագիրը կը նշէ որ «1652–ին, դէպի Երուսաղէմ ի-րենց ուղեւորութեան ճամբուն վրայ, Ս. Էջմիածնի Տ. Փիլիպպոս Աղբակեցի եւ Սիսի Տ. Ներսէս Սեբաստացի վեհափառ Հայրապետները» միասնաբար Հալէպ դտնուած են: Ճշդել՝ 1651 թ. (տե՛ս. «Ազգապատում»ի Բ. հատորը, էջ 2455–2456):

Այլ էջի մը վրայ, Հալէպի Ազգ. Ջա-ւարեան վարժարանի հիմնադրումի թը-ւական նշուած է 1925–ը: Ճշդել՝ 1936:

Բայց ինչ որ ամէնէն լուրջ վրիպումն է Հ. Ազէդեանի գրութեան մէջ, կը վերա-բերի Հալէպի Հայոց Ս. Աստուածածին հնադարեան եկեղեցւոյ դպրութեան ակ-նարկող առաջին ձեռագիրը յիշատակու-թեան: Արդարեւ, ան երկիցս կը կրկնէ, թէ նշեալ եկեղեցին «առաջին անգամ յիշուած է 1429–ին՝ Ստեփանոս Քհնյ. Կրակեցիի կողմէ Հալէպի մէջ գրչագըր-ւած ժողովածուի մը յիշատարակութեան մէջ»· այդ մասին աղբիւր ցոյց տալով Ա.րտաւազդ Աբք. Սիւրմէեանի «Պատմու-թիւն Հալէպի Հայոց»ը: Այս հատատումն հիման վրայ ալ կը յաւելու՝ թէ «հալէպահայ գաղութի գոյութիւնը հաս-տատող հայերէն առաջին վաւերագիրը կը նկատուի 1355–ին Հալէպի մէջ գրուած Աւետարանի մը յիշատակարանը»:

Վերեւի տարեթիւերուն անճշդութիւ-նը արդէն սրբագրուած է հայ բանասէր-ներու կողմէ (Ակինեան, Ա.ճառեան), ու յայտնի դարձած՝ թէ Հալէպի Ս. Աստ-ւածածնին եկեղեցւոյ ակնարկող առաջին ձեռագիրը կը կրէ ո՛չ թէ 1429 Թուականը, այլ՝ 1329 (չփոթը սկիզբ կ'առնէ Ա.րտա-ւազդ Աբք.ի սխալ վերծանումէն): Մնաց որ, Տարեգիրքին նոյն այս թիւով, Վար-դի Քէչիշեանի յօդուածին մէջ, ճշգրտո-րէն յիշուած է արդէն միեւնոյն պարա-գան (տե՛ս. էջ 259):

– Գ. Տէր-Վարդանեանի գրութեան մէջ (էջ 447)՝ «Ազգապատումի յատուկ ա-նուններու Յրուացանկի հատորին հեղի-նակ ցոյց կը տրուի «Տիրան Ծ. Վրդ. Տէրվիշեան»ը: Ճշդել՝ Տիրայր Ծ. Վրդ.:

4. *Տարեգիրքը պէտք է տեղ տայ աւե-լի մեծ թիւով գրախօսականներու, թէ-կուզ կարճառունչ ու սեղմ տողերով: Հա-յագիտը թէ օտարալեզու բազմաթիւ արժէ-քաւոր գիրքեր լոյս կը տեսնեն ամէն տա-րի, որոնք կը կարօտին համապատասխան արձագանգի: Կը խորհինք որ Տարեգիր-քին աշխատակիցներէն ոմանք, խմբա-գրին թելադրութեամբ, դիւրաւ կրնան առանձնել նման պարտականութիւն մը:*

5. *Տարեգիրքին մէջ մեծադոյն բա-ցակայն է մահագրութեան բաժինը: Մենք վարժուած ենք հայագիտական հանդէս-ներու վերջին էջերուն մէջ փնտռելու անհետացող ակնառու դէմքերու ամփոփ կենսագրութիւնները, որոնք տարուէ տա-րի ալ կուտակուելով՝ հանրագիտարանա-*

Ա.րա Գրիգորեան, նախկին նախագահ Ֆրանսայի Հայ Դատի Յանձնախումբին (1993–2001) գնահատելի գաղափարն ու-նեցած է հրատարակելու «Հայ Դատի Բա-ռարան» մը: Դժբախտաբար, մեր գնա-հատանքի խօսքը պիտի սահմանափակուի գաղափարին միայն:

Արդարեւ, կը խորհէինք որ իր հանգա-մանքն իսկ թելադրած կ'ըլլար Ա.րա Գրի-գորեանի որ նման ձեռնարկի մը մօտե-նայ լրջութեամբ, պատասխանատուու-թեան դիտակցութեամբ, ժամանակ տրա-մադրէ, որպէսզի արդիւնքը ըլլայ օգ-տակար, վաւերական եւ իսկապէս կարե-նայ ծառայել որպէս référence:

Ներածականին մէջ, հեղինակը կ'ակնար-կէ անխուսափելի խոչընդոտներու (կամա-յական ընտրութիւններ, ենթակայակա-նութիւն, թերացումներ, սխալներ), բայց այդ բոլորը մանրուք քաներ (միեւոր) թուացեր են իրեն, «բաղդատմամբ օգ-տակարութեանը գործի մը, որ չունի ու-րիշ բառասիրութիւն բան ծառայել որ-պէս աշխատաւորի գործիք բոլոր աւոնց ո-րոնք կը հետաքրքրուին Հայ Դատով»: Et c'est là que le bât blesse. *Ինչպէ՛ս կարելի է միեւոր նկատել այդ բոլոր թե-րացումները, երբ գիրքը այդպիսի նպա-տակ մը կը հետապնդէ: Եւ դժբախտա-բար, այդ թերինները ոչ միայն միեւոր չեն, այլեւ մաժէօրէն ալ անդին, տեղ-տեղ մաժորիսսիմօ են:*

Նման ձեռնարկ մը տարիներու աշխա-տանք կը պահանջէ, լուրջ աշխատանք, պրպտումներ, ուսումնասիրութիւններ, փնտռտուքներ, ստուգումներ եւ ոչ թէ հապճեպ, ժամ առաջ հրապարակ հանե-լու միտումով պաղիէ գործեակերպ մը:

Հաճոյքով չէ որ կը գրենք այս տողե-րը: Հայ Դատի բառարան մը անհրա-ժեշտ գործ մը ըլլալով, անկեղծօրէն պիտի նախընտրէինք ողջունել նման հրատարա-կութիւն մը: Մեղք որ չենք կրնար եւ դեռ միտք ալ չունինք էջ առ էջ ծանրա-նալու հատորին բոլոր սխալներուն, թե-րացումներուն եւ վրիպումներուն վր-րայ, համբերութիւն ունեցողներու թող-լով այդ անհրաժեշտ աշխատանքը, այն յոյսով որ այս հատորը հրապարակէն կը քաշուի եւ Բ. տպագրութեան մը պարա-գային, հեղինակը հարկ եղած աշխա-տանքը կը տանի լուրջ գործ մը հրապա-րակ հանելու համար:

Մենք պիտի դոհանանք միայն մեր աչ-քին զարնող քանի մը մատնանշումնե-րով:

Սկիզբէն ծուռ բան մը կայ: Կամ դիր-քին խորագիրը սխալ է, կամ՝ բովան-դակութիւնը, քանի որ իրարու հետ ոչ մէկ կապ ունին: Օրինակները բազմաթիւ են: Ի՞նչ կապ ունին Հայ Դատին հետ հատորին մէջ տեղ գտած բազմաթիւ ա-նուններ, ինչպէս՝ Գուրգէն Ալէմշահ, Կարպիս Ափրիկեան, Սիլվա Կապուտիկ-եան, Հուրի Իփէքեան, Ա.հարոն, Շահան Շահնուր, Կոստան Զարեան, Գուրգէն Մեծատուրեան, Վահան Տէրեան, Տիրու-հի Մխսաքեան, Սայաթ-Նովա, Յակոբ Պարոնեան, Ֆրէտերիք Ֆէյտի, Միսաք Մեծարենց (որու գլխաւոր երկու գրքոյկ-ներն ալ կ'ոգեկոչեն եղեր «Թուրքիոյ Հա-յոց սարսափելի վիճակը...») եւ դեռ ու-րիշներ:

Տիրուհի Մխսաքեան Տէօրթ-եօլ գայեր է, նպատակ ունենալով աղջկանց դպրոց մը հիմնել եւ մինչեւ մահն ալ «Ցառաջ» աշխատեր է (երկուքն ալ սխալ): Շատոր Մխսաքեան «Ցառաջ» չէ հրատարակեր ի նշան բողոքի գերման բանակի մամուլի սեղմումներուն..., մինչ Շաւարշ «Ցա-ռաջ»ի հրատարակութիւնը դադրեցուցած է 1940 Յունիս 9–ին, գերման բանակի Փարիզ մուտքէն հինգ օր առաջ եւ ոչ մէկ կապ կայ գրաման բանակին հետ: Դեռ ըսե՞նք նաեւ որ Շաւարշ ձերբակալու-թենէն ետք մահուան դատապարտուած է եւ ոչ թէ հինգ տարուան բանտարկու-թեան, միայն մէկ անգամ եւ ոչ թէ բազ-մաթիւ անդամներ Բիւրոյի անդամ ընտ-րուած է, եւլն., եւլն.:

Բաւական տարօրինակ արժեւորումներ ալ կան անձէ անձ: Հայ Դատի բուն հե-րոսներէն՝ Արշաւիր Շիրակեան ութ տո-ղի արժանացած է, Միսաք Թորլաքեան՝ վեց տողի, մինչ Ֆ. Ֆէյտի 28 տող կը վայելէ, 17 տող ալ Սիլվա Կապուտիկ-եան, պարզ օրինակ մը տալու համար: Պետրոս Դուրեանի կցուած իր նկարը, իրականին մէջ Դանիէլ Վարուժանն է: Ի դէպ, ուրկէ՞ ուր Վարուժանի «Հա-յին Երգը» ներշնչուեր է Սասունցի Դա-ւիթէն:

Սխալները կը վխտան եւ անկարելի է թուել բոլորը: Ցիշենք մէկ քանին եւս. Մխիթար Աբբահօր անունը Մկրտիչ է ե-ղեր, մինչ Մանուկ է, ի՞նչպէս Գէորգեան ճեմարանը ակադեմիայի կը վերածուի, ի՞նչպէս «Ցառաջ, նահատակ (ցեղիս անմահները)» «Martyrs, en avant» կը թարգմանուի, Ռուբէն Զարդարեանի կը վերագրուի «Les amis des écrivains martyrs» հատոր մը, Հրանտ-Սամուէլը (զոր գտնելու համար պէտք է ՀՐԱՆՏ նայիլ եւ ոչ՝ Սամուէլ) 1965–ին յուշ-գիր մը ներկայացուցեր է ՄԱԿ–ին, վազ-դէն կաթողիկոսին բուն անունը վազգէն չէր (չէր ալ կրնար ըլլալ), այլ՝ կարա-պետ, մահուան Թուականն ալ 1995 չէ, այլ՝ 1994, Անիի համար սկիզբը գրուած է «Նախկին մայրաքաղաք պատմական Հայաստանի ԺԱ.էն ԺԳ. դար», քանի մը տող վարն ալ կ'ըսուի թէ Սելճուքներուն ձեռքն իննկած է 1045–ին (այս թուա-կանն ալ 1064 պէտք է ըլլայ, բայց բան չի փոխեր, ինչ կը վերաբերի ԺԳ. դա-րուն...): Պոլսոյ երջանկայիշատակ Շը-նորհք Պատրիարքը երկու անգամ մե-ռած է, նախ 1990–ին, անգամ մըն ալ նա-խապէս, 1989–ին, Ագնաւուր 1923–ին (էջ 447)՝ «Ազգապատումի յատուկ ա-նուններու Յրուացանկի հատորին հեղի-նակ ցոյց կը տրուի «Տիրան Ծ. Վրդ. Տէրվիշեան»ը: Ճշդել՝ Տիրայր Ծ. Վրդ.:

4. Տարեգիրքը պէտք է տեղ տայ աւե-լի մեծ թիւով գրախօսականներու, թէ-կուզ կարճառունչ ու սեղմ տողերով: Հա-յագիտը թէ օտարալեզու բազմաթիւ արժէ-քաւոր գիրքեր լոյս կը տեսնեն ամէն տա-րի, որոնք կը կարօտին համապատասխան արձագանգի: Կը խորհինք որ Տարեգիր-քին աշխատակիցներէն ոմանք, խմբա-գրին թելադրութեամբ, դիւրաւ կրնան առանձնել նման պարտականութիւն մը:

5. Տարեգիրքին մէջ մեծադոյն բա-ցակայն է մահագրութեան բաժինը: Մենք վարժուած ենք հայագիտական հանդէս-ներու վերջին էջերուն մէջ փնտռելու անհետացող ակնառու դէմքերու ամփոփ կենսագրութիւնները, որոնք տարուէ տա-րի ալ կուտակուելով՝ հանրագիտարանա-

« Dictionnaire de la cause arménienne »

Ա.Հ.Ե.Լ.Ի Ճ.Ի.Շ.Դ՝

pot-pourri de la vie arménienne

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

ՀԱՅԿԱԳԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՏՈՐ ԺԱ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

ՀԱՅԿԱԳԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՏՈՐ ԺԱ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

ծնած չէ այլ՝ 1924–ին, նախկին նախարար Ժոզէֆ Դոմիթի 2000–ին մեռաւ եւ ոչ թէ 1989–ին, Հայաստանի երկրաշարժը Դեկտ. 7–ին էր եւ ոչ թէ 8–ին, Ա. Մալաքեան 1920–ին ծնած է, ոչ՝ 1921–ին, Շահնուր Փարիզ մեռած չէ, այլ՝ Ժրէժիւս – Սէն Ռաֆայէլ, Գլօտ Մուրթաֆեան ,որու ծննդեան թուականն ալ սխալ է, հեղինակն է եղեր «Atlas géographique sur l'Arménie et le Karabagh», ուրկէ՞ աշխարհագրականը, եւ ուրկէ՞ Ղարաբաղը, հատորն է՝ «Atlas historique de l'Arménie»: Գլ. Մուրթաֆեան դեռ հեղինակն է եղեր Սոմզայիթի եւ Բաքուի ողբերգութեան նուիրուած հատորներու, Մուրթաֆեան լուր ունի՞ այդ գոյութիւնն (չ)ունեցող հատորներէն, Համաստեղին անունը ֆելէքեան չէ, այլ՝ կելէնեան, բայց այնքան չատ են ծննդեան, մահուան թուականներու, վայրերու, դէպքերու սխալները, որ անկարելի է բոլորն ալ թուել: Երբեմն այնքան կոպիտ սխալներ կան, որ ծիծաղելի սահմանն ալ կ'անցնին:

Այս հատորը Հայ Դատի բառարան մը չէ, այլ իսկական փո–փուրի մը, հայ կեանքի խառնարան մը:

Աւելի չենք ուզեր երկարել եւ կը կըրկնենք որ այս չատ հակիրճ մատնանչումներն ալ ըրինք ցաւով:

Վերջացնելէ առաջ, կ'ուզենք սակայն անդրադառնալ մէկ դրական կէտի: Հեղինակը, բարերախտաբար, կողքի ճախ էջին վրայ, կը յիշեցնէ խիստ ոճով ֆոփիոայթի իրաւունքները, չեչտելով թէ ամբողջական կամ մասնակի որեւէ արտատպում բացարճակապէս արգիլուած է եւ ինչ որ կայ հատորին մէջ, զուտ սեփականութիւնն է հրատարակիչին: Լաւ է որ այդպէս է եւ թող այդպէս ալ մնայ:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Livres reçus

WRITERS OF DISASTER

Armenian Literature in the Twentieth Century

MARC NICHANIAN

Volume one; The National Revolution

The Gomidas Institute 2002

ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ՀԱՑԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ, ՏՕՔԹ. ՎԻԳԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ... ԵՒ ՀԻԱՑՄՈՒՆՔԻ ՊԱՀԵՐ

Հայապահպանում. դիւրաւ կ'արտայանենք այս բառը եւ յաճախ մամուլի մէջ կը գրուի այս մասին: Բայց արդեօք նոյնքան դիւրաւ ալ կը գործադրուի՞ ան ամէնուրեք:

Իրականութիւնը այն է որ, սփիւռքեան պայմաններու մէջ Հայու բեկորները կը կրկնեն հետեւեալ արտայայտութիւնը. – «Այստեղ դժուար է Հայ մնալ, հոսանքը չատ զօրաւոր է, ... եւլն.»: Ֆրանսահայ բժիշկ Վիգէն Կարապետեան կը պատասխանէ.– «Ճիշդ է, դժուար է Հայ մնալ, սակայն պէտք է որոշել: Ամէն սփիւռքահայ հանճար է իր մարդին մէջ եւ կը յաջողի միայնակ, չնորհիւ իր լուրջ աշխատանքին, սակայն երբ կարգը գայ հայապահպանման, կու գայ կարծես դադարի եւ հանգիստի պահը...»:

Ինչպէ՞ս ընել որ հայապահպանման խնդիրը սփիւռքահայուն համար գառնայ կարեւորագոյն խնդիր: Համոզել պէտք է... բայց ինչպէ՞ս:

Չէ՞ որ հոգեկանը նոյնքան կարեւոր է մարդուս որքան մարմնայինը: Չի բաւեր կերակրել մարմինը այլ պէտք է մտածել հոգեկան հացին մասին: Իսկ երբ կը կորսնցնենք մեր իսկական հոգեկան կապը, մեր ինքնուրոյն հայութիւնն ու հաւատքը, կ'անցնինք ուրիշ էակներու չարքին: Եւ երբ կ'իւրացնենք ուրիշինը, մէկ խօսքով՝ մեր կեանքը կ'ըլլայ ապարդիւն: Այս պատճառաւ, պէտք է լաւ ճանչնանք մենք զմեզ, մեր պատմութիւնն ու մեր ազգի հարստութիւնները, որպէսզի նախ մենք զմեզ զօրաւոր զգանք եւ դիւրաւ չյանձնուինք օտար ազգերուն, հիանալով անոնց մշակոյթին, բան մը որուն նմանը եւ թերեւս աւելի լաւը մեր ազգը եւս ունի բայց որուն գոյութեան մասին կրնանք գաղափար իսկ չունենալ:

Ինչո՞ւ չմտածել ներգրաւել օտարը դէպի մեզ, նման այն գժուարին գրաւին զոր որոշեց անպայման յաղթանդրել Տօքթ. Կարապետեան: Հակառակ անոր որ իր մանկութեան ու պատանեկութեան ապրած է զուտ ֆրանսական միջավայրի մէջ եւ նոյնիսկ զրկուած է հայերէն լեզուի հետ չփումէ, բայց երբ առաջին հանդիպումը ունեցած է իր հայկական ջերմ ընտանիքին հետ, որոշած է եւ ուխտած ոչ միայն Հայ մնալ, այլեւ իր օրինակելի հայաբոյր ու քրիստոնեայ ընտանիքով փաստել որ այս անվերջանալի պայքարը Արեւմուտքի մէջ կարելի է մղել, չարունակել եւ յաղթել:

Ահա, հիացմունքի այս պահերը վայելելինք Հայաստանի Ազգ. Հեռատեսիլէն, Արթիւր Բախտամեանի ծրագրի՝ «Կէս գիշերային ճեպընթաց»ի ընթացքին, Օգոստոս 26–ի երեկոյեան:

Տօքթ. Կարապետեանի կեանքի պատմութիւնը, ընտանիքի իւրաքանչիւր անդամին հետ զրոյցը եկաւ փաստելու որ իրօք, ինչպէս ինք յայտնեց.– «Ապրանք մը ունենալու համար դինը պէտք է վճարել», եւ այս պարագային իր ընտանիքը հայ քրիստոնեայ պահելու դինը ինք վճարած է մեծ զոհողութիւններով: Բնութագրելով այդ ճամբան, Տօքթ. Կարապետեան նշեց նախապայմանները ու գործադրման հարկաւոր քայլերը.– «Ունենալ փափաքը, խստապահանջութիւնը, ամուսնութիւնները * կնքել Հայերու մէջեւ, տան մէջ խօսակցութեան լեզուն ըլլայ հայերէնը, եւ գործնականօրէն մօտ ըլլալ հայ եկեղեցւոյ»:

Տօքթ. Կարապետեանի իւրաքանչիւր միտք եւ արտայայտութիւն իսկական էր, ապրուած եւ մտածուած, քանի կու գար խորունկ համոզումէ: Չկար որեւէ չափազանցութիւն: Կարելի է ըսել որ միակ չափազանցութիւնը որ կար դրական էր: Ինք նմանած էր իր հօրը «չափէն աւելի Հայ էր»... այս վերջինը չենք համարիր չափազանցութիւն, այլեւ անհրաժեշտութիւն: Նկատի ունենալով Արեւմուտքի պայմանները պէտք է ըլլալ չափէն աւելի Հայ, խստապահանջ եւ այդպէս միայն կարելի է յաղթել:

Շատերը քննադատած են զինք, մանաւանդ դարուս ազատամիտ սկզբունքներու վրայ հիմնուած դաստիարակութիւն կիրարկող ազգայինները: Ունենալով նման հայրիկ մը, երբեք սխալ չեմ տեսներ եւ լիովին համաձայն եմ այս ընթացքին, որովհետեւ եթէ որոշ պահու մը մեզի թուացած է թէ ստիպողաբար կը կատարենք մեր ծնողքին փափաքը, ապա յետագային այդ կը գառնայ համոզում եւ սիրով կը գործադրենք: Տարիներ ետք, երբ յետադարձ ակնարկով կը նայիմ, ես ինծի

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
Ա. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կլենտէյլի Հանրային գրադարանի սրբահին մէջ, Օգոստոս 18–ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ «Նոր Օր»ի նախկին խմբագիր Յակոբ Պօղոսեանին, անոր մահուան Ա. տարելիցին առիթով, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս–Անճլըսի մասնաճիւղին եւ Հ. Բ. Ը. Մ. Յովակիմեան – Դարուհի Յակոբեան վարժարանի Սանուց Միութեան: Ցայտագիրը վարած է տոքթոր Մինաս Գոճայեան: Խօսք առած են Արսէն Տէմիրճեան, Սամուէլ Սեւադա, Լօրա Գույումճեան, Ռուդիկ Յովսէփեան, Օշին Քէշիշեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, ներբողելով ողբացեալին մէջ հայրենասէրը, ճշմարտասէրը, յանդգնութիւնն ու արիութիւնը: Իրենց հօր բարեմասնութիւնները նկարագրած են ողբացեալին զաւակները՝ Նայիրի եւ Հայկ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիրը մը:

ԼՐԱՏՈՒ

կ'ըսեմ.– «ի՛նչ լաւ ըրեր է հայրիկս, մեզ այս նոյն ճամբուն վրայ դնելով: Միւս կողմէն, հայապահպանման հարցերուն հանդէպ աւելի ներողամիտ եւ անտարբեր աչքով նայող ծնողքները տարիներ ետք, նոյն յետադարձ ակնարկը ուղղելով պիտի ըսեն.– «Որքա՜ն սխալած ենք չպարտադրելով»:

Հայ գաղտու, Հայ ըլլալու առաջին պայմանը հայերէն խօսիլն է, կարդալն ու չփուիլը մեր գրականութեան, երգին ու բարքերուն հետ, նաեւ յարատեւ հաղորդուիլն է մեր սրբազան հաւատքով: Հայ մնալու միւս մակերեսային տարրերակները կրնան գոյատեւել մէկ կամ երկու սերունդ եւ վերջ:

Մենք հազարամեայ պատմութիւն ունեցող ազգ ենք, իսկ աւելի ջարդուած ազգ ենք...: Մեր վրէժը կը լուծենք մեր ջարդարարներէն եթէ չարունակենք գործնականօրէն հայ մնալ եւ չբաւարարուիլ օտար լեզուով կրկնելով.– «Իմ արմատներս հայկական են, բայց ափսոս հայերէն խօսիլ չեմ գիտեր»:

Թող այսուհետեւ, սփիւռքեան մեր պատասխանատու ազգային եւ կրօնական մարմիններուն մտահոգութիւններուն առաջինը ըլլայ հայապահպանման պայմանները բազմապատկելու հրամայականը:

Այս միտքերը որոնց արձագանգեցի արտայայտուած են ու արծարծուած բազմիցս, սակայն իրական կեանքի մէջ երեւոյթները հիասթափ կ'ընեն մեզ ամէն օր: Զուլումը մեր առօրեային մաս կը կազմէ, մեր չուրջի բոլոր մարդիկը կը կառչին օտարին, ինչ որ աւելի դիւրին կը նկատեն, իսկ մենք կը մնանք բացառութիւն կամ փոքրամասնութիւն մը եւ երբեմն ալ ծիծաղի առարկայ:

Հիացմունքի, հպարտութեան եւ խնարհելու արժանի այս ընտանիքը որ ձեռք ձեռքի տուած լուծած է մեր ժողովուրդի վրէժը, եկաւ տալու զօրաւոր այն ապտակը բոլոր անոնց որոնք թերահաւատ են եւ միայն խօսքով Հայ են եւ ոչ գործով:

ՆԱՑԻՐԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆ

Պրիւսէլ, Օգոստոս 27

(*) Այս պայմանի բացակայութեան պարագային, յարգարժան բժիշկը օրինական տուաւ իր անձնական պարագան. ինք հայացուցած է իր կինը եւ օրինակելիօրէն յաջողած:

ԹԻ ԻՆ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՄՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

– Չէ՞նք եւ ա՞յլն, – հարցուց ոստիկանութեան տնօրէնը:

– Փոքրիկ ըէվոլվէր մը գտանք պարոն Շվարցի սենեակէն:

– Այդ կարեւորութիւն չունի: Հիմա հո՛ս բերէք պարոն Շվարցը, – հրամայեց ոստիկանութեան տնօրէնը:

Վայրկեան մը եառքը ներս կը մտնէր աւտրիացին, որ չոր բարեւ մը տալէ եառքը գոչեց՝ առանց սպասելու, որ տնօրէնը իրեն խօսք ուղղէ.

– Այս ինչ ապօրինութիւն է, ինչպէ՞ս կը համարձակիք ձերբակալել տալ աւըստրիացի մը, առանց մեր դեսպանատան դիմելու նախապէս, կը բողոքեմ իմ անձիս դէմ եղած այս ապօրէն գործողութեան եւ ինծի կը վերապահեմ հատուցում պահանջելու իրաւունքս:

– Հանդարտեցէ՛ք, պարոն Շվա՛րց, – ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնը, – յուզուելու պէտք չկայ:

– Ինչպէ՞ս յուզուելու պէտք չկայ, նոյնիսկ խոհարարուհիս ալ ձերբակալեցիք:

– Ձեզի պիտի հարցաքննենք ու ազատ թողունք:

– Ի՞նչ իրաւունք ունիք հարցաքննելու առանց մեր թարգմանին ներկայութեան:

– Պարզ հարցումներ պիտի ընեմ:

– Կրնաք վստահ ըլլալ, որ ո՛չ մէկ հարցումի պիտի պատասխանեմ:

Ոստիկանութեան տնօրէնը պահ մը խորհեցաւ եւ յետոյ ըսաւ.

– Կրնա՞ք ապացուցանել ձեր աւստրիական հպատակ ըլլալը:

– Ահա՛ անցագիրս:

Եւ Պարոն Շվարց ցոյց տուաւ իր անցագիրը:

– Ձեր խոհարարուհի՞ն:

– Ահա՛ անոր անցագիրն ալ:

Տնօրէնը երկու թուղթերը քննեց եւ վերադարձուց:

– Ձեր բնակարանին մէջ ուրիշ անձեր ալ կը գտնուին, այնպէ՞ս չէ:

– Ըսի, որ պիտի չպատասխանեմ ձեր հարցումներուն:

– Խնդիրը չատ ծանրակշիռ է, պարո՛ն, եւ կը խնդրեմ, որ իբրեւ Թուրքիոյ դաշնակից պետութեան մը հպատակ, պատասխանէք իմ հարցումներուս, որովհետեւ այդ կերպով ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլաք մեր կառավարութեան:

– Իմ դեսպանատան արտօնութեամբը միայն կրնամ խօսիլ:

– Խնդիրը մեծ դաւադրութեան մը վրայ է, դաւադրութիւն մը ուղղակի մեր կառավարութեան դէմ ուղղուած եւ հանօրէն մեզ թշնամի կառավարութիւններու ձեռքով պատրաստուած:

– Առանք ձեր դիտնալիք բաներն են ու դիս չեն չահագրգռեր:

– Դաւադիրներէն մէկ քանին ձերբակալուած ու խոստովանած են, որ ձեր բնակարանը կը նստին:

– Բան մը չեմ կրնար ըսել:

– Բայց գիտէք, որ ձեր բռնած ընթացքը բնաւ արդարանալի չէ:

– Ես իմ իրաւունքիս մէջն եմ եւ կրկին կը բողոքեմ այս կամայական եւ ապօրէն ձերբակալման դէմ:

Ոստիկանութեան տնօրէնը տեսաւ, որ իր ոստիկանները անօգուտ էին եւ որովհետեւ չէր համարձակեր բռնի ուժի դիմելու, ըսաւ.

– Լաւ ուրեմն, հիմա մէկը կը զրկեմ դեսպանատուն, եղելութիւնը կը բացատրեմ եւ թարգման մը կ'ուղեմ:

– Ըրէ՛ք, ինչ որ յարմար կը տեսնէք:

Տնօրէնը պաշտօնեայ մը կանչեց, պէտք եղած հրահանգները տուաւ եւ դեսպանատուն զրկեց:

Երկու ժամ եառքը պաշտօնեան վերադարձաւ թարգմանի մը ընկերակցութեամբ:

Թարգմանը ներս մտնելուն պէս բարկացած երեւոյթով մը ըսաւ ոստիկանութեան տնօրէնին.

– Կը ցաւիմ, որ չատ ապօրէն գործ մը տեսած էք պարոն Շվարցը ձերբակալելով առանց մեր դիտութեան եւ կը պահանջեմ, որ զինքը անմիջապէս ազատ արձակէք. պարոն Շվարց մեր պատուաւոր քաղաքացիներէն մէկն է, եւ իրեն հանդէպ ձեր այս ընթացքը անարդարանալի է:

– Այնքա՞ն կենսական գործ մըն էր, որ ստիպուեցանք զինքը հոս հրաւիրել...

– Հրաւիրե՞լ, – գոչեց պարոն Շվարց, – բռնի կերպով հոս բերիք:

– Սխալմունք մը եղաւ, որուն համար ներում կը խնդրեմ, – ըսաւ տնօրէնը, – ես ըսած էի, որ ձեզի հոս բերեն եւ ո՛չ թէ ձերբակալեն:

– Ինչ որ է, – պատասխանեց թարգմանը, – հիմա զինքը թող պիտի տա՞ք:

– Արդէն ազատ է ուզած տեղը երթալու, միայն թէ կը խնդրեմ, որ մեր մէկ քանի հարցումներուն պատասխան տայ:

– Լաւ, բայց պէտք է, որ ես հոս ներկայ ըլլամ:

– Բնականաբար:

– Ուրեմն ըրէ՛ք ձեր հարցումները:

(Շար. 297)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պետիկեան, Թումմասեան, Շահմիրեան, Նոտարեան, Նեթիլեան ընտանիքներուն, իրենց մօր, մեծ–մօր՝ Մարիամ Պետիկեանի մահուան առիթով։

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Վաղէն Երամեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց կնոջ եւ ազգականին՝ Սոնա Երամեանի (Հիմնադիր անդամ Մշակոյթի Տան) մահուան առիթով։

***

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր անդամներուն՝ Ցովհաննէս, Երուանդ, Մարի եւ Ժիրայր Պառաւեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝ Թագուհի Պառաւեանի մահուան առիթով։

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վերժին Միհրան,
Օրիորդներ՝ Սօֆի եւ Սթէֆանի Միհրան,
Միհրան եւ Մխիթարեան ընտանիքները,
Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ
Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմինները,
կը ծանուցանեն, թէ՝

կիրակի օր, Սեպտեմբեր 8–ին

Փարիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ, Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարուի վասն հոգւոյն իրենց յաւէտ սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, հարազատին, Ներկայացուցչական Ժողովի երախտաշատ անդամին ու Մայր Տաճարիս բարերարներէն՝

ՄԻՇԷԼ ՄԻՀՐԱՆԻ

անոր մահուան քառասունքին առիթով։

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԻԱ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱԻՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսութիւններու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր հարքին, որուն Ա. Հանդիսումը տեղի կ'ունենայ
Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

MESSE

Croix Bleue des Arméniens de France
Section «SEVAN» de VIENNE

Pour honorer la mémoire de ses membres disparus

une MESSE DE REQUIEM

sera célebrée à la Chapelle St Théodore de Vienne, le **Dimanche 8 septembre à 10h30,** suivie d'un **REPAS,** à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne, à partir de 12h30.

Prix du repas (apéritif, vin et café compris) : 15 Euros.

Réservations : **avant le jeudi 5 sept.**
en téléphonant au 04 74 53 43 80
(de 14h à 19h)
et au 04 74 53 25 91 (après 19h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **SPFA,** 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
——— (Programme détaillé sur demande) ———

Appel aux bénévoles !

PHONETHON 2002

du Fonds Arménien de France

Participez à la construction de la Route Dorsale du Karabagh en offrant un peu de votre temps
Dates et horaires du PHONETHON 2002

du Jeudi 14 novembre à 18 heures
au Dimanche 17 novembre à 20 heures

Pour participer, s'adresser à:

LYON: Christiane Kulhandjian
au 04 78 86 95 69 ou 06 12 21 00 91
MARSEILLE: Philippe Krikorian
au 04 91 55 67 77 (de 11h à 12h et après 17h30)
MONTPELLIER: Georges Mouchighian
au 04 67 94 24 48
NICE: Gaspard Kayadjanian
au 04 93 45 37 03
PARIS: Souren Kévorkian
au 01 48 83 51 06

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660, Paris Cedex 14
Tél: 01 48 83 51 06, Fax: 01 48 83 53 86
e-mail: info@fondsarmenien.net

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մեծացեալին։

Աւելորդական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

HOM ——— C. B. A. F.

10ème Anniversaire des parrainages d'orphelins en Arménie et en Artsakh

Plus de 4 000 enfants parainés par les Croix de Secours du monde entier dont plus de 400 par la CBAF

18 SEPTEMBRE

GRANDE FETE A EREVAN ORGANISEE PAR LE HOM

Les parrains du monde entier sont invités à la rencontre de leur filleul.

Projet de voyage du 16 au 23 septembre.
Pour tous renseignements, contacter les numéros suivants :

Région Ile-de-France	01.48.24.46.57
Région Rhône-Alpes	04.74.85.61.33
Région PACA	04.91.34.86.24

Dimanche 15 Septembre

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « SPITAK »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	: 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian	: 06.14.74.92.97
C.B.A.F.	: 01.48.24.46.57
Mme Madoyan	: 01.46.45.15.11
Mme Hakimian	: 06.19.21.18.36

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
SAMEDI
7 SEPTEMBRE
2002
LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·507 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.507

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ա. Ֆ Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

ՋՈՅԳ ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐ

30 ՄԵՌԵԱԼ ՔԱՊՈՒԼԻ ՄԷՋ, ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԱՐԶԱՅԻ ԿԸ ՓՐԿՈՒԻ

Հինգշաբթի, Սեպտ. 5–ին, երկու յաջորդական ոճրափորձեր գործուեցան Աֆղանիստան, մէկը՝ Քապուլ, ուր 30 մեռեալ եւ աւելի քան 150 վիրաւոր կայ, միւսը՝ Քանտահար ուր կը գտնուէր Նախագահ Քարզայի : Նախագահը զացած էր ներկայ ըլլալու իր եղբօր ամուսնութեան, երբ սկսած են կրակել իր կառքին վրայ «համազգեստաւոր» անձեր : Թիկնապահները հակազդած են եւ երեք հոգի ըսպանուած է, մէկ ամերիկացի թիկնապահ եւ երկու յարձակող :

Քապուլի ոճրափորձը այնպէս ծրագրուած էր, որ առաւելագոյն թիւով զոհ պատճառէ, պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն 30 մեռեալ կար եւ 50 վիրաւոր, բայց այլ աղբիւրներու համաձայն, վիրաւորներու թիւը 150–է աւելի է : Քապուլի մէջ, այս ոճրափորձը 8–րդն է Օգոստոս 15–էն ի վեր եւ մթնոլորտը չատ լարուած է :

Արարքները կը վերագրուին Ալ–Քաիտայի զինուորեալներուն որոնք այս ձեւով «կը տօնեն» Սեպտ. 11–ի մերձաւոր տարեդարձը : Այս արարքներն ալ կը փաստեն որ Ալ–Քաիտայի դէմ բոլոր գործողութիւնները չեն կրցած հիմնայատակ մաքրագործել բոլոր տարրերը, հակառակ թափուած բոլոր ջանքերուն, պէսպէսորաբար Ամերիկացիներուն կողմէ : Քաթարի Ալ–Ճեզիրա հեռատեսիլի կայանը յայտարարած է Սեպտ. 5–ին որ ձեռքն ունի Ալ–Քաիտայի երկու անդամներու խոստովանութիւնները, ըստ որոնց Ալ–Քաիտան հեղինակն է Նիւ–Եորքի Սեպտ. 11–ի ոճրափորձերուն : Ենթականերուն ինքնութիւնը ճշդուած է եւ անուններն ալ տրուած :

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թել–Ավիվի մէջ, Սեպտ. 5–ին, տեղի ունեցաւ Ինթիֆատայի զեկավարին՝ Մ. Պարզուքիի զատաւարութիւնը քաոսական մթնոլորտի մը մէջ : Կ'ամբաստանուի որ բազմաթիւ ոճրափորձերու հեղինակ է, որոնց հետեւանքով 26 հոգի մեռած են եւ տասնեակներով ալ վիրաւորուած : Ան չէ ընդունած դատարանին լիազօրութիւնը եւ յայտարարած է.– «Իսրայէլեան կառավարութիւնն է որ պէտք է իմ տեղս ըլլար : Իրաւունք չունիք զիս դատելու» :

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ «Նոյեմբեր 17» ահաբեկչական խումբին զլխաւոր անդամներէն մէկը որ կը փնտռուէր երկու ամիսէ ի վեր՝ Տմիթրիս Քուֆոթինաս, ինք ներկայացած է Աթէնքի ոստիկանութեան եւ յանձնուած : Կառավարութեան բանբերը յայտարարած է որ չատ կարեւոր է այդ ձերբակալութիւնը : Քուֆոթինաս զլխաւոր գործադիր տարրը կը նկատուի այդ խումբին որ տէր եղած է 23 սպանութիւններու, իւ մասնաւորի ամերիկացի, բրիտանացի եւ թուրք դիւանագէտներու :

ԼԻՈՆԻ Փեռաչ կայարանի կամուրջին վրայ պատկող ապաստանի իրաւունքի դիմող զաղթողներու վիճակը յատուկ քննութեան նիւթ է, յայտարարած է Ռոնի նահանգապետութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Թիլպէր Փայէ, մամուլի առաւիսի մը ընթացքին : Գոնէ երկու ընտանիքներու պարագան պէտք է կարգադրուի : 40–էն 60 հոգի, ամիս մըն է, կը քնանան գետինը : Գլխաւորաբար Հայեր, Զէչէններ, Անկոլացիներ, Քոսովացիներ, Պոսնիացիներ կամ Աֆղաններ են :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ բնակիչները չնչահեղձ ըլլալու վիճակին մէջ են եւ անասելով քաղաքապետ՝ Լուժկովի հրահանգները, տունէն դուրս չեն ելլեր : Մայրաքաղաքին վրայ տարածուող մուխը հետեւանք է անտառներու հրդեհներուն :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արեւմտեան չրջանը հակահրեայ զգացումները կը ծաւալին եւ յառաջդիմութիւնը «հսկայ» դտնուած է 31% տոկոսով 14–ի դէմ 1998–ին : Հարցախոյզը կատարած է Լայփցիկի համայսարանը :

ՖՐԱՆՍ–ԹԵԼԵՔՈՄԻ բացը 8,3 միլիառ եւրօ էր 2001–ին եւ կը սպասուի որ 10–էն 15 միլիառի կորուստ մըն ալ յայտարերէ դալ չաբթու, առաջին վեցամսեակին համար : Ցունուարէն ի վեր արժէթուղթը 70%–ի անկում արձանագրեց : Պետութիւնը որ դրամագլուխին 55%–ին տէրն է, անդամ մը եւս պիտի չանայ փրկել :

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ դանազան քաղաքներու մէջ ցոյցեր տեղի ունեցած են պահանջելու համար նախագահ Կուչմայի մեկնումը : Ժողովուրդին 72%–ը կողմնակից է որ հրաժարի :

ԳԱՀԻՐէ հաւաքուած Արաբական Լիկայի նախարարական ժողովը իր բանբերին միջոցաւ յայտնեց որ «ՄԱԿ–ի քննիչներու վերադարձը Իրաք կարեւոր քայլ մը կ'ըլլայ ստուգումի եւ ցոյց տալու համար աշխարհի որ Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերու բռնաբարում չկայ» :

ԳՈԼՈՄՊԻԱՅԻ մէջ, հիւսիսային Ամերիկայի նահանգին գաղտնի ոստիկանութեան նոր տնօրէնը սպանուած է : Նոր նշանակուած էր կառավարութեան կողմէ եւ ոչ-տնօրէնի դլուխ պիտի անցնէր ի մօտոյ :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ոստիկանութիւնը, Սեպտ. 4–ին փակած է հեռատեսիլի ոչ պետական ԼՄ – Թէ – Վէ կայանը, որ ընդդիմութեան դլխաւոր ձայնն է : Իշխանութիւններուն մեղադրանքն այն է որ Սուրիոյ հետ յարաբերութիւններուն վնասող արտայայտութիւններ կան :

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Գոլին Փաուըլ ափրիկեան չրջապտոյտի մը ձեռնարկած է : Առաջին առթիւ Անկոլա հասած է, ուրկէ կ'անցնի Կապոն, որ արեւմտեան Ափրիկէի քարիւղ արտադրող երրորդ երկին է, Նիժերիայէն եւ Անկոլայէն ետք :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԷՆԻՍ

Եու–Էս Օփընի քառորդ աւարտականին Աղասի յաղթեց Միրնիի (Բելառուս) 6–7 (5–7), 6–3, 7–5, 6–3 եւ կէս աւարտականին կը մրցի աւստրալիացի Հէուիթի դէմ :

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՃՐՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 5/6)

ԼՂՀ

ՁՕՐԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱԻԱՐՏԱԾ

Բանակին Օդուստոս 30–ին սկսած զօրավարժութիւնները աւարտած են Սեպտեմբեր 5–ին ու նոյն օրը ամփոփուած արդիւնքները : Նչմարուած թերութիւններուն սրբագրութեան համար տրուած են յատուկ յանձնարարութիւններ : Զօրավարժութիւններու մանակիցներուն չնորհակալութեան դիրեր ու նուէրներ յանձնած է Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեան :

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՎԿԱՅԱԿԱՆ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻՆ

Ստեփանակերտի ԼՂՀ կեդրոնական ընտրական յանձնախումբը Սեպտ. 5–ին վաւերացնելով Օգոստոս 11–ի ընտրութեան տարած յաղթանակը, նախագահի վկայականը յանձնած է Ա. Ղուկասեանին : Ան յառաջիկայ 5 տարուան համար կը վերստանձնէ պաշտօնը : Սեպտ. 7–ին ալ տեղի կ'ունենայ երդման արարողութիւնը, ներկայութեան ԼՂՀ եւ Հայաստանի բարձրաստիճան դեկավարներու, պաշտօնատարներու :

*
**

ԱԼԻԵԻԻ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԵՒՈՐ Է ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՋԱՆՔԸ

Ազրբէյճանի նախագահը ընդունելով Ֆրանսայի միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկի տնօրէնը եւ անոր հետ քննարկելով Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ընթացքը, ըսած է թէ չատ կարեւոր կը նկատէ Ֆրանսայի հետ յարաբերութիւնները եւ նախագահ Շիրաքի կեցուածքը Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ : Ալիեւ չեչտած է թէ Ֆրանսա առաջնային դեր կը կատարէ հայեւազրբէջանական հարցին մէջ միջազգային միջնորդութեան գործով :

*
**

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ

Սեպտ. 20–22 Երեւանի մէջ Անկախութեան տօնին նուիրուած «Կենաց» փառատօն մը տեղի կ'ունենայ : Հանրապետութեան հրապարակին վրայ կը տրուին դասական, ազգային, փոփ երաժչտութեան համերգներ, տեղի կ'ունենան մրցումներ, տօնական հանդիսութիւններ, նկարչական, դորգադործական, լուսանկարչական աշխատանքներու ցուցահանդէս – վաճառք : Կը նախատեսուի փառատօնը վերածել ամէնամեայ աւանդութեան :

*
**

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եօթը տարուան դոյութեան ընթացքին Յեղասպանութեան Թանգարանը հրատարակած է 90 հատոր : Այս տարի լոյս

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՁԱԽՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Շ. Կիւրէլ Պրիւսէլ եկած է, իր երկրին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բանակցութիւններուն համար որոշ թուական մը ունենալու հեռանկարով հանդիպումներ ունենալու : Ան նախ դիմած է Կ. Վէրհէօկընի որ Միութեան ընդլայնումի յանձնաժողովին նախադահն է : Այս վերջինը չատ պաղ ընդունելութիւն մը ըրած է թուրք նախարարին, կրկնելով որ Միութիւնը կ'ուզէ Անդարայի տուած որոշումներուն գործադրութիւնը տեսնել, ինչ որ կը կարծէ թէ դիւրին բան չէ մինչեւ տարեվերջ : Ըսած է նաեւ թէ ընտրական նախապատրաստութեան մէջ գտնուող երկրի մը համար դժուար է այդ յանձնառութիւնն ալ կատարել : Իսկ Կիւրէլ պընդած է թէ ընտրութենէն առաջ պիտի սկսի որոշումներուն գործադրութիւնը, առոր համար նոյնիսկ թուական որոշուած է :

Երկու պաշտօնատարներուն հանդիպումը առաւել պաղ մթնոլորտի մը մէջ մտած է, երբ Կիւրէլ «Եւրոպական Միութեան մէկ պաշտօնեան» կոչած է Վէրհէօկընը :

Կացութեան նպաստած չէ քաղաքական բանտարկեալներու հարցին արծարծումն ալ Վէրհէօկընի կողմէ : Թուրք նախարարը ըսած է իրեն թէ եթէ կ'ակնարկէ քիւրտ երեսփոխանուհի Լէյլա Զանայի, ան ահաբեկիչ մըն է : Ինսակիցն ալ պատասխանած է. «Զանայի մասին Եւրոպական Խորհրդարանը չատ գիտցուն է» :

տեսած է ութ աշխատութիւն : Անոնց մէջ են Ի. Աբաբեանի «Ցեղասպանութիւնն ու դրա պատժելիութիւնը», Ա. Վանտալի «Հայերը եւ բարենորոգումները Թուրքիայում», Մ. Միւրէի «Մարաչի կոտորածը (1920 Փետր)». Ռ. Բիւրի «Զմիւռնիայի վախճանը» :

*
**

ՎԵՑ ԼԵՌՆԱԳՈՐԾ ԱՐԿԱԾԻ ՁՈՀ

Սեպտ. 3–ին Զանգեզուրի պղինձ–մոլիպտենի գործատան ինքնաչարժը արկածի ենթարկուած է, պատճառ ըլլալով 6 բանուորներու մահուան : Զորս հոգի ալ վիրաւորուած են :

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻԱՍՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միասք եւ Արուեստ»ի նոր (284) թիւը, ամբողջովին նուիրուած Նարեկացիի, հետեւեալ յօդուածներով. –

Յարակայող յաւերժութիւնը
Հ. ԼԵՒՈՆ ՋԷՔԻԵԱՆ

Sur une nouvelle traduction du Nareg
JEAN-PIERRE MAHE

Գրիգոր Նարեկացիի աւանդութիւնը
ԳՐԻԳՈՐ ՊՐԼՏԵԱՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ Կ՛ԱՊՐԻ ԿՐԱՍՆՈՅԱՐՍԿԻ ՀԱՅԸ

Ռուսաստանի Կրասնոյարսկի երկրամասը եւս լայնօրէն բաժին ստացած է Հայաստանի արտագաղթէն ու կարեւոր հայ համայնք մը ունի ներկայիս: Նկատելով որ ամբողջովին նորերէ բաղկացած չէ ան, քանի որ արդէն հոն կար հայութիւն մը, դժուար չէ ենթադրել ներքին խմորումները, ինչպէս ուրիշ կողմերու արտագաղթողներով բազմապատկուած համայնքներուն մէջ: Օժանդակութիւն կազմակերպելու, այդ հրամայականով կազմակերպուելու անհրաժեշտութիւն, բարքերու տարբերութիւններէ ծագած ճակատումներ, դժգոհութիւններ, եւլն.:

Սակայն, այս բոլորին հետ Կրասնոյարսկի մէջ, ինչպէս նախկին խորհրդային ուրիշ անկիւններու, կան «դուրս»էն մերժուելու երեւոյթին յարուցած խնդիրները: «Դուրս»ը հայութիւնը չընդունող տեղացի տարրն է, ռուս, վրացի, եւլն., որ աւելի դժուար կ՛ապրի օտարներու հոսքը: Այդ օտարներուն մէջ ամէնէն արհամարհելիներէն են Հայը, Ադրբեջանցին, Չէչէնը, ուրիշներ որոնք մկրտուած են «սեւահեր Կովկասցիներ»: Արդէն վերջին ամիսներուն գլխաւորաբար Կրասնոյարսկի մէջ այդ «օտար»ներուն դէմ ցոյց տրուած թշնամական վերաբերումները, –կռիւ, վիրաւորանք, սպանութիւն–, բացէ ի բաց կը խօսին տիրող անհրանդուրժողութեան մասին:

Դժուար են ժամանակները, յատկապէս աշխարհի ընթացքէն բոլորովին անջատ համակարգի մը մէջ բանուելէ ետք, այդ աշխարհին բացուած ու չուարած ժողովուրդներուն համար: Կարելի՞ է որ տասը–տասնըհինգ տարին բաւարար ըլլայ տասնեակ միլիոնաւորներու համաչափարհային հոլովոյթին ընդգրկուելու, անոր համաքայլ ընթացք կարենալ պահելուն համար: Ու ինչպէս անելի առջեւ նախ ելք մը, ապա յանցաւոր կը փնտռուի, օրինակ, Կրասնոյարսկի պարագային, երբ տնտեսութիւնը չի յաջողիր բոլորին փորը կուշտ, կռնակը տաք պահել, անկարողութեան, զրկումին պոռթկումը թիրախ կ՛առնէ ամէնէն դիւրին ամբաստանելին:

Այս ընդհանուրէն կարելի չէ անջատել մեռելին միւս երեսը: Չկա՞ն մասնաւոր դրդապատճառներ ալ, որպէսզի տեղացին ժխտական զգացումներ մշակէ եկուրին հանդէպ: Հարցում, որուն դժուար է առանց այլեւայլի հաստատական պատասխան տալ յաճախ:

Ռուբէն Հայրապետեան Սոչիի մէջ հանդիպում ունեցած է տեղի «Հայ համայնքի ղեկավար» անուանուած Ցակոր Կոչկոնեանի հետ որ 1996–էն ի վեր հոն կ՛ապրի: Ծնած է 1948ին, Սուխումի ուսանելէ ետք 28 տարի ծայատած է խորհրդային բանակին մէջ, զօրավար – դնդապետի կոչումով հանգստեան անցած: Որպէս տեղի հայութեան վիճակին քաջատեղեակ անձ, պատասխանած է Ռ. Հայրապետեանի հարցումներուն («Ազգ», Օգոստոս 22):

Սոչիի մէջ պաշտօնապէս 80 հազար է Հայերու թիւը, բայց իրականութիւնը տարբեր է. անոնք չատ աւելի են ու կը կազմեն քաղաքի բնակչութեան մէկ չորրորդը: Համայնքը ունի «Սեւան» կազմակերպութիւնը որ 12 տարիէ ի վեր կը գործէ: Կայ 25 հոգինոց նախագահութիւն որուն մէջ ներկայացուցիչ ունին քաղաքին հայաչատ բոլոր չրջանները: Ունին հինգ միայն հայկական, քանի մը հատ ալ խառն դպրոցներ: Ունին մարզական, արուեստի բաժիններ, երգի–պարի խումբեր, եւլն.: Կանոնաւոր կերպով լոյս կը տեսնէ ռուսերէն–հայերէն 16 էջնոց ամսաթերթ մը: Մտաւորականներու եւ գործի մարդոց ուշագրաւ խաւ մը կայ ու համայնքը քաղաքային օրէնսդիր ժողովին մէջ ունի հինգ երեսփոխան: Հող ստացած են որ համայնքի նոր գրասենեակ կառուցանեն: Սոչիի հայկական կազմակերպութիւնը անդամ է Ռուսաստանի Հայերու Միութեան:

Ց. Կոչկոնեանի հետ զրոյցին լայն բաժինը գրաւած են երկրամասին մէջ տիրող հակահայ տրամադրութիւնը, անոր հակազդեցութիւնը, քաղաքական քայլերը, եւլն.: Առաջին ըսուածը այն է որ նախկին նահանգապետին օրէն չօչափելի ճնշում կար տեղացի հայութեան վրայ: Ցաջորդին՝ Տկաչովի օրով հակակովկասեան, մանաւանդ հակահայ քարոզչութիւնը աւելի բացայայտ ու աւելի յարձակողական բնոյթ ստացած է: Հայերու առջեւ փակ են վարչական բարձր պաշտօններ առաջնորդող ճամբաները եւ բնակութեան արտօնագիր, կամ քաղաքացիութիւն չունեցող Հայերը ոչ մէկ հեռանկար կրնան ունենալ: Այդ պայմաններուն մէջ դիմադրական ոգին միացուցած է Հայերը որոնք նախ անդամակցած են Ռուսաստանի Հայերու Միութեան: Այդ միութեան նախագահը Աբա Աբրահամեան նախագահ Պուտինի կողմէ «բարեհաճ վերաբերմունք»ի արժանացած մէկն է: Գացած է Կրասնոդար, մեղմացնելու լարւած մթնոլորտը: Հանդիպում ունենալով երկրամասի հայկական կազմակերպութիւններու ղեկավարներուն հետ, թելադրած է կարգապահ եւ զուսպ ըլլալ, ուժի չտալ սադրանքներու, միջադէպերու:

Ց. Կոչկոնեան կ՛ըսէ թէ հակահայ տրամադրութիւններու, արարքներու մէջ դեր ունին ռուս բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ալ «որոնք ռուս էլ չեն ու Ռուսաստանի չահերի պաշտպանութիւնը նրանց համար վերջին տեղն է դրաւում»: Այսուհանդերձ, բանակցութիւններու, հանդիպումներու որպէս արդիւնք, նահանգապետ Տկաչով դոնէ հրապարակային վարկաբեկումներուն վերջ տուած է եւ այլ պաշտօնի ղրկած իր ամէնէն «ջանասէր» տեղակալներէն մէկը:

Զրոյցին նիւթ կ՛ըլլայ չրջանին մէջ որպէս հակահայ տարր՝ կազակներուն դոյութիւնը, ներգործութիւնը: Նոյնիսկ եթէ ոչ ամբողջութեամբ, անոնք իրենց «մութ զանգուածներ»ով կրնան քաղաքական մութ ուժեր Հայերուն դէմ ուղղել:

Ինչ կը վերաբերի մեռելին միւս երեսին, մեղքի հայկական բաժինն է: Զրուցավարը կ՛ըսէ թէ հանդիպում ունեցած է Սոչիի քաղաքագօրքին տեղակալներէն մէկուն հետ որ իրեն տեղեկացուցած է թարմ չարագործութիւն մը: Տասներկու Հայեր դաժանօրէն բռնաբարած են ռուս երիտասարդուհի մը: Իսկ Ց. Կոչկոնեան կը յիշէ պարագան այն հայ ստահակին որ ծծումբի թթու նետած է սոչեցի դեղեցկուհիի մը դէմքին: Հայանուն նման տականքներու արարքներն են որ լեզու կու տան Հայերու թշնամիներուն:

Եզրակացութիւնը այն կ՛ըլլայ որ ինչպէս ուրիշ տեղ, Ռուսաստան ապրող Հայն ալ պարտաւոր է ներկայանալ իր լաւագոյն կողմերով: «Ռուսաստանը մեզ աւելի մօտ է, քան Ամերիկան» կ՛ըսէ Ց. Կոչկոնեան, նախագահութեամբ մը ամփոփելով ամբողջ կացութիւն մը: Այլ հարց որ Ամերիկայի հայ համայնքներն ալ, գլխաւորութեամբ Գալիֆորնիայի, ղերծ չեն նման թշնամական հակազդեցութիւններէ:

Բարեբախտաբար, Սոչիի մէջ դրական լուրջ բաներ ալ կան: Քաղաքին համալսարանին մէջ հայագիտական բաժին բացուած է ուր հայ երիտասարդներու հետ Ռուսեր ալ կ՛ուսումնասիրեն հայերէնը, հայ գրականութիւնը, պատմութիւնը, մշակոյթը: Այդ նախաձեռնութիւնը կարելի եղած է Սոչիի մեծագոյն մէկ պանդոկին տնօրէն Վիկտոր Համբարձումեանի յատկացումին չնորհիւ:

Թերթին նոյն էջին վրայ ներկայացուած է Ուկրանիա հաստատուած ուրիշ գործի մարդ մը որ կը կոչուի Սանասար Դուլումճեան. արմատներով չաւախքցի է, 1994–ին Հայաստանէն մեկնած է Դնեպրոպետրովսկ ուր կաշիի արտածումով կը զբաղի ներկայիս: Ան տիպար առած է Մանթաչեւը որուն դումարներով, կ՛ըսէ, տասնեակ հայ երիտասարդներ Եւրոպայի համալսարաններուն մէջ ուսանեցան ու անոնց սերունդները կերտեցին այսօրւան Հայաստանը: Անհրաժեշտ կը նկատէ հիմնադրամ մը ստեղծել ու նոյն առաքելութիւնը տանիլ այսօր: Ինք պատրաստ է այդ հիմնադրամին հովանաւորներէն մէկը ըլլալու:

Այսպէս կը թուի թէ Հայաստանի նոր հարուստներուն ծայրայեղութիւնները, արտառոցութիւնները մատնանչելէ ետք, –դղեակներ, ամբարտաւանութիւն, ապօրինութիւններ, եւլն.–, հայկական լաւագոյն տիպարները ասկէ ետք աւելի ադիթ պիտի ունենան ճանչնալու եւ ծանրացընելու դէմքեր որոնք կը քալեն Մանթաչեաններու, Պօղոս–Նուպարներու ճամբէն:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ ԵՒ ԻՐ "ԱՐՄԷՆԻԱ" ԹԵՐԹԸ

— • —

Մկրտիչ Փորթուգալեան ժթ. դարու վերջին քառորդի հայ ազատագրական չարժումի առաւիլներէն մէկն է: Ծնած Պոլիս 1848–ին, աշակերտած է Գում Գարուի Պէզճեան մայր վարժարանին, եւ Սամաթիոյ Սահակեան վարժարանին: Սակայն պզտիկ տարիքէն հօրմէ որբ՝ ստիպուած է ընդհատել ուսումը, եւ զարգանալ ինքնաչխատութեամբ:

Ազգային Սահմանադրութեան հռչակման բուռն տարիներուն ան դեռ պատանի, ականատեսը եղած է Ազգային երեսփոխաններուն բուռն վէճերուն, քանի ժողովին նիստերը տեղի կ՛ունենային վարժարանին մէջ իսկ: Համոզուած որ դատի ժողովուրդին զարգացումով է որ հայ ժողովուրդի ազատագրումը կարելի կը դառնայ, ան իր հայեացքը կ՛ուղղէ դէպի Արեւմտահայաստան: Կ՛երթայ նախ Սեբաստիա, յետոյ Վան: Հոն կը հիմնէ կեդրոնական Վարժարանը որուն տեսուչը կը դառնայ: Լուսաւորութեան հետ մէտտեղ, դաւառը պէտք ունէր նաեւ քաղաքական զարթօնքի. եւ Փորթուգալեան կը հիմնէ նախ Հայկական Արարատեան Ընկերութիւնը եւ յետոյ Արմենական Շարժումը: Այդ ամէնը 1877–78–ի ռուսեւթրքական պատերազմէն յետոյ, երբ Սան–Սթեֆանոյի 16րդ յօդուածին կապուած յոյսերը թաղուած էին Պէրլինի դաշնադրի 61րդ յօդուածին մէջ...:

Նման գործունէութիւն իրեն չուտով պիտի բերէր հետապնդում, ձերբակալութիւն եւ բանտ. ասոնց մէջ դժբախտաբար անմահան չեն մնացած տեղւոյն խաւարեալ, յետադիմական տարրերը: Ու ան 1885–ին կու գայ հաստատուիլ Մարսէյլ ուր կար արդէն փոքրիկ հայ գաղութ մը, որ երեք տարիներէ ի վեր ունէր իր մատուռը: (Զենք գիտեր թէ ի՞նչու Փորթուգալեան Մարսէյլը ընտրեց եւ ոչ ուրիշ քաղաք մը, զոր օրինակ՝ Փարիզ):

Ու հոս գալէն անմիջապէս եռք կը հիմնէ «Արմէնիա» թերթը որ 38 երկար տարիներ ամբողջ, կանոնաւորութեամբ լոյս կը տեսնէ չաբաթը երկու անգամ: Խիստ ցաւօք սրտի, այդ թերթի հաւաքածոն –ինչպէս չատ մը ուրիշ հայ թերթերու– չէ պահուած: Հետաքրքրական է թերթին ենթախորագիրը, «ազգային, քաղաքական եւ այլն»: Իր թոռնուհին, տիկին Սաթենիկ Ցարութիւնեան, ծրնեալ Թորոսեան, մեզի տրամադրեց քանեակ մը թիւեր 1915–էն 21 երկարող, որոնք 80 եւ աւելի տարիներ նկուղներու մէջ մնացած ըլլալով, չատ անմխիթար վիճակի մէջ են: Տեղեակ չենք թերթին տպաքանակին: Խմբագիրը ինք, առաջնորդող յօդուածի մը մէջ կը խօսի իր դժուարութիւններուն մասին... Ժամանակի մը մէջ, երբ չկային արդիական հաղորդակցութեան միջոցները, հեռաձայնն ու հեռատիպը –չխօսինք համակարգիչն ու համացանցին մասին,– օտար երկրի մէջ ու առանձին, որքա՜ն դժուար ըլլալու էր լուրերը հաւաքելը, թերթը խմբագրելն ու առաքելը, երբ մտածենք նաեւ որ ան ունեցած է բազմանդամ ընտանիքի մը հոգը իր ուսերուն. (Վանի մէջ ամուսնացած է օր. Վարդանոյշ Ոսկերիչեանի հետ որմէ ունեցած է 10 զաւակ):

Թէոդիկ դերու գիւտի եւ Աստուածաչունչի թարգմանութեան 1500–ամեակին առթիւ Պոլիս հրատարակած Տիպ ու Տառ պատկառելի հատորին մէջ –որուն մէկ օրինակը ձօնած է Մեծամեծար Մկրտիչ Էֆէնտի Փորթուգալեանին, լայնօրէն կ՛անդրադառնայ թէ՛ անձին, թէ՛ ալ թերթին: Նոյնիսկ գետեղած է գրաչար մեքենային լուսանկարը: Այդ դրութենէն կ՛իմանանք որ աւեն մը հայ գրաչար չունենալով, Մ. Փորթուգալեան հայերէն սորվեցուցած է տպարանի ֆրանսացի գրաչարին: Հուսկ ուրեմն, իր աղջիկները Շուշան եւ Հայկանոյշ իրենց «կուսական ձեռքերօք» ինչպէս կը գրէ Թէոդիկ, հայ տպագրութեան 400–ամեայ պատմութեան մէջ աննախադէպ պարագայ մը, կատարած են այդ դժուարին գործը:

Մկրտիչ Փորթուգալեան մահացած է Մարսէյլ 1921 Սեպտեմբերին:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ, Օգոստոս 28

Օրուան Հարցը

ՌՈՒՍ-ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐ

Ռուսական մամուլը կ՛արձագանգէ այն առաջարկին որ Օգոստոս 14–ին եղած է նախագահ Պուտինի կողմէ բելառուս իր պաշտօնակիցին: Ռուսաստանի նախագահը առաջարկած է որ Լուկաչէնկօ հրաժարի իշխանութենէն, բելառուս ժողովուրդն ալ իր պետութենէն, հանրաքուէով մը Ռուսաստանի կցուելու հեռանկարով: Այս անօրինակ առաջարկին գլխաւոր պատճառը կը կարծուի Պուտինի մերժումը Ռուս – Բելառուս Միութեան խաղին որուն հերոսները եղան Լուկաչէնկօ եւ Ելցին:

Իրատեսօրէն դիտելով, կարելի չէ երկու երկիրներուն մէջեւ հաւասարակշիռ միութիւն մը ակնկալել: Այլ խօսքով՝ կարելի՞ է մտածել որ Բելառուսիա 10%–ի մասնակցութիւն բերելով հասարակաց պիւտճէին, ընկերակից ըլլայ չահու կէսին: Այդ կարգի միութիւն խորհրդային չրջանին միայն կարելի էր, երբ Միութեան գործերը սահմանադրութեամբ չէին կարգաւորուեր, այլ Համայնավար կուսակցութեան վճիռներով:

Երբ այս է իրականութիւնը, Լուկաչէնկօ եւ Ելցին ի՞նչպէս չհասկցան. սրխալ արժեւորումի՞ մը հարցն է, թէ խաբեբայութեան մը: Երկուքն ալ չահ ունէին կատարուածին մէջ. Ելցին կ՛ուզէր այդ միութեամբ ցոյց տալ ընտրողներուն որ նոյնիսկ եթէ քանդեց Սորհ. Միութիւնը, իր օրով Ռուսաստան սկսաւ մեծնալու: Իսկ Լուկաչէնկօ արդէն իշխանութեան հասած էր Սորհ. Միութեան վերադարձի խոստումով եւ Ելցին տասը փոխարժէքը վճարելու պատրաստ էր:

Պուտինի գալէն ի վեր կացութիւնը տարբեր է: Ան միութիւնը քանդողը չէ եւ դիրքը հաստատուն է. ուստի պէտք չունի իր ընտրողները պատրանքներով օրօրելու: Կրնայ իրականութեան ուղղակի նայիլ: Լուկաչէնկօ ինք է որ ինքզինք այս անելին մատնած է, տարուելով զգացականէն, առանց մտածելու թէ օր մը կրնայ գտնուիլ Ելցինէն տարբեր նախագահի մը ու տարբեր Ռուսաստանի մը դէմ յանդիման: Այս փուլին վրայ, կամ պէտք է անճնասպանական արարքի մը դիմել ընդունելով հրաժարիլ, կամ պէտք է վերածուի բելառուս հայրենասէրի մը: Որքան ալ դժուար ըլլայ, անկարելի չէ ենթադրել որ երկրորդ ճամբան պիտի ընտրէ:

Բելառուս ժողովուրդին համար կայ հիմնական հարց մըն ալ որ կը յայտնուի այս առթիւ: Պատմութիւնը այդ ժողովուրդին երբեք կարելիութիւնը չէ տուած ազգի մը վերածուելու, ինչպէս՝ Ռուսերը, Լեհերը, Լիթուանացիները: Ոչ ալ ամբողջովին լուծուած են Ռուսերուն մէջ: Սորհրդային չրջանը անոնց համար պետական կազմակերպութեան գերաստիճանը եղած էր:

Այսօր թէ՛ բելառուս նախագահին, թէ՛ ժողովուրդին համար իրատեսութեան ժամը հնչած է: Անչուչտ, առաջինը պիտի չհրաժարի, երկրորդն ալ ինքնալուծարում պիտի չվճռէ:

Թերեւս Լուկաչէնկօ իր ժողովուրդը տառապեցուցած վերջին ղեկավարն է որուն հետ այս անգամ պիտի սկսին բնականոն կեանք մը ապրիլ, մոռնալով ինքնութեան վերիվայրումները եւ վարժուելով պետութիւն ունենալու: Իսկ Ռուսաստան պէտք է վարժուի սահմանակից փոքր դրացի մը ունենալու որուն մշակոյթը մօտ է իր մշակոյթին ու ձեռնարկէ ԱՄՆ – Գանատայի ունեցածին նման համակեցութեան մը:

ՔԱՂՂԱՆ

Կ'ՈՒԶԷՔ ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԽՕՍԻԼ

«ԹԱՅՄ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ, ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՎԵՐԱԾՆԻ ԱՆԳԼԻԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԼԵԶՈՒԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Դժուար է երեւակայել, թէ «էօրօվիզիոն» երգի մրցանքը հասարակաց որեւէ եզր կրնայ ունենալ Անգլիախօսներու Միութեան հետ: Երաժշտական այս անդուսպ մրցանքը ամէն տարի կայացող փառատօն մըն է, որ կը յիշեցնէ, թէ նեղ ազգայնականութիւնը տակաւին կը գոյատեւէ այժմու Եւրոպայի մէջ: Ի տարբերութիւն, Անգլիախօսներու Միութեան առաքելութիւնը աւելի մեծ է. անիկա կը ձգտի համաշխարհային հասկացողութեան՝ անգլերէնի գործածութեան ճամբով: Սակայն որքան ալ անհաւանական թուի, այս երկու կառոյցները զատ են հասարակաց եզր մը: Անցեալ Մայիսին փոքրիկ Լատվիան չահեցաւ 2002-ի «էօրօվիզիոն» մրցանքին առաջնութիւնը՝ «Այ ուաննա» երգով: Ինքնին երգէն աւելի յատկանշական էր (խենթ ու խելառ բառերը կարելի է կարդալ համացանցի կայքէջին մէջ) այն իրողութիւնը, որ անիկա մրցանքին անգլերէնով կատարած 16 երգերէն մէկն էր: Եւ կարծէք բաւարար չէր, որ այս երեւոյթը վրդովէր լեզուական այլազանութեան ջատագովները, Յունիսի սկիզբը Լատվիա դարձաւ Անգլիախօսներու Միութեան՝ մէկ նոր մասնաճիւղը հիւրընկալող նորագոյն երկիրը:

Այս օրերուն, երբ երկու չաբաթը անդամ մը լեզու մը կը մեռնի աշխարհի մէջ տեղ մը, Լատվիոյ կրկնակիօրէն անգլիախօս տրամադրութիւնը յատակօրէն կը հաստատէ այն իրականութիւնը, թէ մարդիկ ամէն տեղ կ'ուզեն անգլերէն խօսիլ: Զինական մանտարինը կրնայ ամէնէն աւելի մեծ թիւով խօսողներ ունենալ (չուրջ 800 միլիոն հոգի մանտարին կը խօսի), սակայն ընդունուած է, որ անգլերէնը, զոր կը խօսի չուրջ 1,9 միլիառ հոգի, եւ որոնց 350 միլիոնը զայն կը գործածէ իբրեւ մայրենի, չատ աւելի տարածուած համաշխարհային լեզուն է: Ամէնէն աւելի տարածուած երկրորդ լեզուն սպաներէնն է, զոր կը խօսի չուրջ 450 միլիոն հոգի, իսկ աշխարհի բնակչութեան մէջ ֆրանսերէնն կը գործածէ միայն 130 միլիոն հոգի: Ամէնէն յատկանշական վիճակագրական տուեալը այն է, թէ աշխարհի տարածքին չուրջ 1,5 միլիառ հոգի անգլերէնը կը գործածէ իբրեւ երկրորդ լեզու: «Անգլերէնը համաշխարհային գիւղին աշխատանքի լեզուն է», կ'ըսէ Անգլիախօսներու Միութեան նախագահը՝ Ալըն Ուաթսըն:

Անգլերէնին ծաղկումը պատճառ դարձած է, որ Անգլիախօսներու Միութիւնը վերադառնայ հրապարակ: Անիկա հիմնուած է Ա. Աշխարհամարտէն ետք, Լոնտոնի մէջ, «բարեկամութիւնը քաջալերելու համար անգլիախօս ժողովուրդներու միջեւ»: Կը թուէր, թէ անոր գործադիրին էր Բրիտանիոյ հարստութեան հայելին դառնալ: Սակայն մինչ Բրիտանական կայսրութեան արեւը մար կը մտնէր, Անգլիախօսներու Միութիւնը կ'ապրէր իր վերջալոյսը՝ դանդաղօրէն ծերանալով իր անդամներուն պէս: Այժմ ամէն ինչ փոխուած է: Անցեալ Մայիսին այս Միութեան կազմակերպած հրապարակախօսութեան միջազգային մրցանքին աւարտական մրցումները, որոնք տեղի ունեցան Լոնտոնի մէջ, 50 պատանիներ մէկտեղեցին 32 երկիրներէ, որոնց չարքին՝ Ռուանտան, Արժանթին, Փիլիպպեանները եւ Մոնղոլիա: Թէեւ ՀԱՊ-ի երկիրներէն մասնակցողները տիրական ներկայութիւն էին, սակայն առաջնութիւնը չահեցաւ վրացի Սոֆիա Կորկոծէն, իսկ 2-րդ հանդիսացաւ լիբանանցի Փիա Ջէյնունը: «Անոնք, որոնք անգլերէնը իբրեւ բնաւ մայրենի լեզու չեն գործածեր, անգլերէնի զգայացունց մակարդակ մը ցուցաբերեցին» կ'ըսէ Սըր Ճերրմի Ամյաաք, որ պատկերաստիճեց եւ արժեւորեց իրադարձութիւնը:

Համացանցի գործածութեան վարժ սերունդ մը հասակ կը նետէ աւելի յաճախ անգլերէն լսելով եւ զայն գործածելու ընթացքին մշակութային նուազ պատուարներու հանդիպելով: Ասիկա Անգլիախօսներու Միութեան տարածումին պատճառներէն մէկն է: Ամէն պատճառ մըն է գործնապաշտութիւնը: «Ձեմ ձգտիր անգլերէնը տարածել Ֆրանսերէնին հաշուին,– կ'ըսէ Անգլիախօսներու Միութեան Ֆրանսայի մասնաճիւղին ներկայացուցիչը, – սակայն նոյնիսկ Ֆրանսացիներուն համար անհրաժեշտ է, որ անգլերէնը ծաղկի համաշխարհային տնտեսութեան մէջ»: Անգլիախօսներու Միութեան վերակենդանացումին այլ պատճառներէն մէկը այն է, թէ այս միութիւնը ապաքաղաքական է եւ անկախ, ինչպէս կը բացատրէ Ֆրանսայի մասնաճիւղին ընդհանուր տնօրէնը՝ Վալերի Միչէլ: Ի տարբերութիւն Ֆրանսական Դաշնակցութեան կամ գերմանական Կէօթէ Հիմնարկին, անիկա պետական ֆինանսաւորում չի ստանար եւ չի խրիր լեզուական դասաւանդումի ծրագիրներու մէջ: «Կը քաջալերենք լեզուին գործածութիւնը հրապարակային խօսքի եւ բանավէճերու ճամբով», կ'ըսէ Միչէլ:

Անգլիախօսներու Միութիւնը ունի 77 մասնաճիւղերով ամերիկեան տարբերակ մը: Անիկա նաեւ կ'իրականացնէ աշակերտներու փոխանակումի եւ անոնց կրթաթոշակ ապահովելու ծրագիրներ: Վերջերս Սիեռա Լէոնի մէջ, ուր մանուկ պինուորներ աւելի հաւանական է, որ ֆալաշնիֆովով կրակել սորվին, քան թէ՝ անգլերէն, Անգլիախօսներու Միութիւնը տեղւոյն բրիտանական հիւպատոսարանին հետ գործակցելով կ'աշխատի բարերաշել մանուկներուն լեզուական եւ արտայայտուելու կարողութիւնները: Արդեօք անգլերէնը ունի՞ իր մութ կողմը: «Զենք կրնար յաղթական կամ գոհունակ ըլլալու կեցուածք ցուցաբերել անգլերէնին յաջողութեան ի տես, – կը զգուշացնէ Ուաթսըն, – մանաւանդ՝ երբ ատիկա տեղի կ'ունենայ այլ լեզուներու եւ մշակոյթներու հաշուին»: Ան կը նախընտրէ անգլերէնը տեսնել իբրեւ պիտանի հաղորդութիւն՝ բոլորին համար: «Անգլերէնը կը կամրջէ վիհերը մարդոց եւ մշակոյթներու միջեւ: Անիկա Բրիտանացիներուն եւ Ամերիկացիներուն սեփականութիւնը չէ, այլ կը պատկանի բոլորին»:

Ռուանտայի մէջ վերջերս տեղի ունեցած ցեղասպանութիւնը ապացուցեց, թէ հասարակաց լեզու մը համակեցութեան երաշխիք չէ: Սակայն ինչպէս Ուինսթըն Չըրչիլ, որ Անգլիախօսներու Միութեան նախագահ եղած է, առիթով մը յայտարարած է՝ «աւելի լաւ է խօսիլ – խօսիլ խաղալ, քան թէ՝ պատերազմ – պատերազմ»: Անգլիախօսներու Միութիւնը կ'օդնէ, որ մարդիկ աւելի դիւրին եւ աւելի ընդհանրական մակարդակի վրայ խաղան խօսելու խաղը: Միայն թէ անիկա կարենար նաեւ փրկել «էօրօվիզիոն»ի մրցանքը:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸ «Ճանապարհեան» խաղավայրին մէջ, Օգոստոս 24-ին տեղի ունեցած է տեղւոյն Կազդուրման կայանի փակման հանդիսութիւնը, որու նախագահած է Մայր Աթոռի միաբաններէն Ներսէս Արք. Պոզապալեան: Բացման խօսքը արտասանած է կայանին տնօրէնուհին՝ Տիկին Մարի Գալայճը, որ շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր բարերարներուն, ուսուցիչներուն եւ բոլոր անոնց որոնք զօրավիգ եղած են Կազդուրման կայանին: Աշակերտներու կողմէ պատրաստուած են գեղեցիկ յայտագրեր, որոնք բաժնուած են ներկաներուն: Գործադրուած է գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը, հանդիսութիւնը իր աւարտին հասած է Մատակարար մարմնի առենապետ՝ Գարուն Գոլանի փակման խօսքով: Ապա, ձեռամբ Ներսէս Արք.ի, յուշապնակներ յանձնուած են կայանին մէջ անձնուիրաբար ծառայող անձերուն: Հուսկ բանքը արտասանած է Ներսէս Արք.:

*
**

ԳՆԱԼԸ կղզին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դարաւանդին վրայ, Օգոստոս 26-ին, ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է 2002-2003 կրթական վերամուտի առթիւ, նախաձեռնութեամբ՝ Թրքահայ Ուսուցչաց Հիմնարկին, գլխաւորութեամբ Կարօ Կարապետեանի: Ներկայ եղած են վարժարաններու տնօրէնները, հիմնադիրներ, ուսուցիչներ, ընդամէնը չուրջ հարիւր հրաւիրեալներ: Ելոյթներ ունեցած են Հիմնակի վարչութենէն Բաֆֆի Պիլալ, Սնոյչ Նագդաչեան եւ Գէորգ Պաղտիչեան: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

Livres reçus

DE QUOI JE ?
Tentative V

JEAN-JACQUES VAROUJEAN

EDIPOL, Créteil 2002

ԹԻ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԴՈՐՇԻ ՎՐԱՑ

Տնօրէնը դէպի պարոն Շվարցին դարձաւ եւ ըսաւ.

– Ձենէ եւ ձեր խոհարարուհիէն զատ ո՞վ կայ ձեր բնակարանը:

– Որովհետեւ բնակարանս բաւական ընդարձակ է, մէկ քանի սենեակները վարձու տուած եմ:

– Որո՞նց...

– Փիւլ, Փիէր, Մառքօ եւ Սերգիս անուն անձերուն:

– Այդ անձերը ի՞նչ գործ կ'ընեն:

– Չեմ գիտեր:

– Իրենց հետ յարաբերութիւն չունի՞ք:

– Տանտիրոջ եւ վարձակալի միջեւ եղած յարաբերութիւնը:

– Հետերնին չէ՞ք տեսնուիր:

– Շատ քիչ անգամ:

– Այդ մարդիկը ամէնքը միեւնոյն օր եկա՞ծ են սենեակ բռնելու:

– Նախ երկու հոգի եկան, յետոյ միւս երկուքը:

– Երբեք հետաքրքիր չեղա՞ք հասկնալու համար, թէ այդ մարդիկը ինչ բանով կը զբաղէին:

– Ոչ, – պատասխանեց պարոն Շվարց:

– Այդ մարդիկը միայն դիչերէ դիչեր պառկելո՞ւ կու գային, թէ ցերեկներն ալ տունը կը մնային:

– Երբեմն ցերեկներն ալ դիրենք տան մէջ կը տեսնէի:

– Ձորսը միչտ միասի՞ն կ'ըլլային:

– Ընդհանրապէս միասին էին:

– Այդ մարդիկը մեծ դաւադրութիւն մը պատրաստելու վրայ էին, – ըսաւ տնտիկանութեան տնօրէնը, – եւ իրենց ծրագիրն էր կառավարութեան դլուխը գտնուողները օդը հանել, միեւնոյն ժամանակ ապստամբական չարժում մը առաջ բերել ու տակնուվրայ ընել երկիրը:

– Կրնայ ըլլալ, բայց ես լուր չունիմ, – պատասխանեց պարոն Շվարց:

– Այդ անձերէն մէկը, Սերգիս, հայ արհեստաւոր մըն է, այսինքն՝ ատաղձագործ մը, գիտէի՞ք ասիկա:

– Չէի գիտեր:

– Տանը մէջ բնաւ իր արհեստը կ'ործ չէ՞ր դներ:

– Երբեք անոր տան մէջ աչխատիլը չեմ տեսած:

Բոլոր այս ժխտական պատասխաններըը կը չզադրեցնէին տնտիկանութեան տնօրէնը, բայց կարող չէր բան մը ընելու:

«Ա՛խ, – կը խորհէր, – եթէ աւստրիացի չըլլար, ես կրնայի չատ լաւ խօսեցնել դինքը»:

Ցետոյ խօսքը կրկին պարոն Շվարցի ուղղելով՝ ըսաւ:

– Իրենց վարձքը կանոնաւոր կերպով կը վճարէի՞ն:

– Շատ կանոնաւոր:

– Ուրեմն առատ դրամ ունին:

– Այնպէս կ'երեւայ:

– Ուրկէ՞ կը գտնեն այդ դրամը:

– Տեղեկութիւն չունիմ:

Տնտիկանութեան տնօրէնը տեսաւ որ աւելորդ էր աւելի առաջ տանիլ հարցաքննութիւն մը, որմէ կարելի պիտի չըլլար որոչ տեղեկութիւն մը քաղել:

– Ալ ուրիչ հարցնելիք մը չունիմ, – ըսաւ:

– Կրնա՞մ երթալ, – հարցուց պարոն Շվարց:

– Ազատ էք երթալու, – պատասխանեց տնտիկանութեան տնօրէնը:

– Իսկ խոհարարուհի՞ս:

– Պէտք է, որ ինքն ալ հարցուփորձենք:

– Ուրեմն կը սպասեմ, որպէսզի միասին երթանք:

– Ինչպէս որ կ'ուզէք:

Քիչ մը ետքը ներս բերուեցաւ նաեւ խոհարարուհին, որ գերմաներէն ուրիչ լեզու չէր գիտեր: Պարոն Շվարց, որ թրքերէն կը խօսէր, առաջարկեց թարգմանի պաշտօն կատարել, բայց տնտիկանութեան տնօրէնը մերժեց եւ մէկը ղրկեց, որպէսզի գերմաներէն գիտցող մը բերեն:

Բարեբախտաբար միւսիւրիյէթին մէջ Հայ մը կար, որ գիտէր այդ լեզուն:

Հարցաքննութիւնը չատ կարճ տեւեց: Խոհարարուհին այնքան անգիտակ էր տան մէջ անցած-պարձածին, որքան պարոն Շվարց:

Ձորս երիտասարդներուն անունն իսկ չէր գիտեր:

Տնտիկանութեան տնօրէնը յուսահատ՝ ճամբու դրաւ պարոն Շվարցն ու խոհարարուհին:

– Եթէ դարձեալ ձեղի պէտք ունենամ, լուր կու տամ, – ըսաւ:

– Կը յուսամ, որ պէտք չէք ունենար, – պատասխանեց պարոն Շվարց չոր ձայնով մը եւ հեռացաւ տնօրէնին քովէն:

Այս վերջինը անմիջապէս իր մօտ կանչեց Տավուտը եւ անոր պատմեց, ինչ որ տեղի ունեցած էր Պարոն Շվարցի հետ:

– Մե՛ղք որ այդ մարդը աւստրիացի է, ըսաւ լրտեսը, .. եւ չենք կրնար վինքը բանտարկել:

– Ի՛նչ օգուտ բանտարկելէ, քանի որ բան մը չի գիտեր կոր...

– Ես վստահ եմ, որ ինքն է այդ խումբին գլխաւորը կամ գլխաւորներէն մին:

– Աւստրիացի մը ի՞նչ պէտք ունի դաւելու Թուրք կառավարութեան դէմ:

– Կը կարծէք, որ ամէն դաւադիր դաւփարի կամ համոզումի մը համա՞ր կը գործէ... մարդիկ կան, որոնց համար այս տեսակ դաւադրութիւնները պարզապէս առեւտրական ձեռնարկներ են, ապրուստի, դրամ չահելու միջոց մը:

– Իրաւունք ունիս, բայց պարոն Շվարցը, կ'երեւայ, որ ծանօթ է դեսպանատան:

– Այդ ալ նչանակութիւն չունի:

Նոյն միջոցին հեռաձայնը հնչեց:

Տնտիկանութեան տնօրէնը խօսքը դադրեցուց եւ գործիքը ականջին տարաւ:

– Պէտրի պէյը հո՞ղ է, – հնչեց ձայնը գործիքին մէջէն:

– Այո՛, ես իսկ եմ Պէտրի պէյը:

– Լաւ ուրեմն, ես ալ ներքին գործերու նախարար Թալէաթն եմ:

– Աղէկ, հրամա՞ն մը ունիք:

– Ուչադրութեամբ մտիկ ըրէ, խիստ կարեւոր բան մը պիտի ըսեմ:

– Մտիկ կ'ընեմ:

– Ծածկագիր հեռագիր մը առի Սոֆիայի մեր դեսպան Ֆէթհի պէյէն, իմացա՞ր:

– Այո՛, Ֆէթհի պէյէն հեռագիր.

– Կ'ըսէ, որ Ֆախրէտտին եւ Սէլիմ Վիէնայէն գալով՝ Սոֆիա հասեր եւ հոնկէ ճամբայ ելեր են Պոլիս գալու համար, հետերնին ալ պայթուցիկ նիւթեր ունին եղեր:

– Կառախումբը ե՞րբ հոս կը հասնի:

– Հաւանօրէն այս իրիկուն, որովհետեւ հեռագիրը յապաղում կրած է եւ չատ ուշ հասաւ ձեռքս:

– Ուրեմն պէտք եղած հրահանգները կու տամ, որպէսզի կառախումբէն իջնելնուն պէս ղիրենք ձերբակալեն:

(Շար. 298)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահէ Տամլամեան 100-ական Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Մեսրոպ Տէր-Յակոբեանի մահուան առթիւ եւ Գրիգոր Պոտոսեանի յիշատակին :

*
**

Նուպար Դաւիթեանի յիշատակին Օր. Տօրա Մանուկեան 5 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՃԱԽՂԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարի Շահմիրեանի եւ ընտանիքին, ինչպէս նաեւ Պետիկեան, Թոմմասեան, Նոտարեան, Նէտէլեան ընտանիքներուն, իրենց մօր, մեծ-մօր, ընկերուհի Մարիա Պետիկեանի մահուան առիթով : Այս առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Օր. Նուարդ Գումրուեանէ 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Շահմիրեանէ 50 Եւրօ :

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Արտեմիս Իսքենտերեանի եւ իր ընտանիքին, իրենց հօր՝ Յակոբ Քաբլանեանի մահուան առիթով : Այս առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ազաչեանէ 50 Եւրօ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԻԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսպատմներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա. հանդիսպատմը տեղի կ'ունենայ
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրպաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

COMMUNIQUE

Dans le cadre du 58ème anniversaire de la Libération de Marseille, une messe de requiem, en hommage aux combattants morts au Champ d'Honneur, sera célebrée par Mgr. Daron GEREJIAN, le **dimanche 8 septembre à 11 heures** en la Cathédrale Apostolique arménienne. A l'issue de cette messe, M. Charles DERDERIAN, président fondateur de l'AMICALE DES ANCIENS COMBATTANTS FRANCAIS D'ORIGINE ARMENIENNE 14/18 et 39/45 annoncera son départ et procédera à l'investiture au poste de président de Jean-Pierre AZILAZIAN.

Վերադարձ — Rentrée des classes 2002

ARNOUVILLE

Le Vendredi 13 SEPTEMBRE
de 18h à 20h,au 71, ave. Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

La reprise des cours aura lieu le **lundi 16 septembre.**

Les cours de **langue arménienne** sont dispensés à partir de l'éveil (3 ans) jusqu'au baccalauréat, ainsi qu'un cours du soir destiné aux adultes. Les cours de **chant** sont dispensés aux enfants, adolescents et adultes. Conférence trimestrielle **d'histoire arménienne** ouvert à tout public. Les cours de **danse folklorique** sont dispensés aux enfants et adolescents de 6 à 18 ans. Les cours de **kotchari** mensuels sont dispensés aux adultes et adolescents. Des cours d'art culinaire auront lieu une fois par mois.

*
**

VIENNE
Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :
MERCREDI : de 14h à 16h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien.
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre.
SAMEDI : de 14h à 17h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien, chants, danses folkloriques...
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre...
— Pour les troisième et seconde cours de mise à niveau pour les débutants
— A partir de la troisième et jusqu'en terminale, préparation pour les épreuves d'arménien du BAC.

Inscriptions :
le samedi 14 septembre à partir de 14h
— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.
— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**
— Le goûter est offert aux enfants.
— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈՎԱՆՆԱԻՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Նպատակ՝ ստեղծել միջավայր մը, ուր մշակուին քնականօրէն հայերէնով արտայայտուելու կարելիութիւնները

Միջոցներ՝ ա) Թատերական եւ արտայայտչական տարբեր ձեւերով հայերէն լեզուի ուսուցում, բ) Հայոց պատմութիւն, գ) հայերէնով համակարգիչ, դ) երգ, ե) Աւետարանի ուսուցում, զ) ձեռային աշխատանք

Նորաստեղծ աշխատանոցը իր գործունէութիւնները կը սկսի
Սեպտեմբեր 21-ին
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

8-էն 16 տարեկան աշակերտներու համար
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք ժամը 14-էն 17

3-էն 7 տարեկան աշակերտներու, ինչպէս նաեւ հայերէնի կատարելագործման *դասընթացքներ՝ Փետրուարեան եւ Ապրիլեան արձակուրդներուն :*

Մանրամասնութիւններուն համար դիմել՝
ՏԻԿԻՒ ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ-ՊԱՆԻՔԵԱՆԻՆ
☎ 01. 48. 93. 57. 33

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
——— (Programme détaillé sur demande) ———

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Dimanche 15 Septembre

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France

animée par **l'Orchestre « SPITAK »**

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros

Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
DIMANCHE
8 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 284

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·508 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.508

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊՕԼՏԵԱՆ

Հաղարամեակ մը առաջ գրուած, Մատեան Ողբերգութեանը կը ստեղծէ գրեթէ անմիջապէս իր աւանդութիւնը: Ծանօթ է որ այս բառը բազմադիմի յղացք է, իր մէջ կը համադրէ հէքեաթը, առասպելը, կազմակերպուած կրթանքը, սերունդէ սերունդ փոխանցուող գաղափարները, սովորութիւնները, գրական ձեւերը եւ դեռ շատ մը ուրիշ գրաւոր թէ բանաւոր, գիտակից թէ անգիտակից, սիտի ըսէի, տուեալ, որ նոյն ատեն տեւականապէս ենթակայ է փոփոխութեան: Գրիգորի գլխաւոր երկի ստեղծումէն ետք՝ աւանդութիւնը իր բոլոր եզրերով կը յայտնուի գրքին առընթեր: Ցայսմաուրիի կէս–ճշմարիտ–հրաշալուր վարքը, ժողովրդական հէքեաթին սուրբը, եկեղեցիին ճգնողը, բայց նաեւ գրքին սրբազան ու բուժիչ առարկայի, համայնքի վերածումը, մաս կը կազմեն այն հոլովոյթին, որուն աւելի վերին խաւին կը պատկանին Նարեկին տրուած մեկնութիւնները, յարաստութիւնները ու թարգմանութիւնները:

Ցղումի վայր, սրբազան խօսք, բանաստեղծական բնատիպ, աղօթագիրք, աստուածաբանական ճեռնարկ, լեզուական չափաբաժան՝ Մատեանը կեդրոնն է մեր մտային կեանքին ու գրականութեան, եւ իրեւ այդ՝ թիրախը այլազան ներգրոսումներու, որ անոր ընթերցողները կը փոխանցեն սերունդէ սերունդ: Եթէ երկը կ'արտադրէ ընթերցողներու դասեր –ամէն մեծ երկ ատիկա հարկ է ընէ, աւելի կամ նուազ չափով– այդ ընթերցողները կը բանեցնեն մեկնաբանութեան մեքենան, ինչ ալ ըլլայ ատոր օրինաւիճակը: Ի հարկէ փորձը պիտի ըլլայ հոս քակելու այս հազարամեայ աւանդութեան կծիկներէն մի քանին: Մատեանի ընկալումին ամբողջական քննութիւնը, անոր ենթադրեալներուն բացայայտումը, պիտի պահանջէին համապարփակ աշխատանք մը, որ համարժէքը պիտի ըլլար մեր մշակութային ամբողջ աւանդութեան քննարկումին:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԸ ՄԱՏԵԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մատեանը կը պահանջէ գիրքերու այն բացառիկ կարգին, ուր ընթերցողը անդադար ներկայ է: Սկիզբէն: Ընթերցող է նախ եւ առաջ գրքին «հսկողը», որ, Աստուծոյ հետ իր երկխօսութեան երկայնքին, չի դադրիր անդրադառնալէ իր գրածին ու ըսածին, յղուելով միշտ նախորդ կամ գալիք էջերուն: Մատեանի գրողին այս ինքնայղումները, բազմաթիւ եւ բազմատեսակ, անխուսափելիօրէն կը կրեն իրենց մէջ ինքնամեկնաբանական տարրեր: Ուստի կարելի է ըսել որ գիրքը կը կարդացուի գրուած պահուն, կարծէք անոր վերջը սկիզբն ըլլար: Ըսեր եմ այլ տեղ, որ գիրքը կը գրուի ժամանակէն ու տարածութենէն դուրս, ցերեկէն, գիշերէն ու չրջապատէն անդին, վերջին Դատաստանի հորիզոնով: Յարօրինակ լուսաբիւն մը կայ հոն, ինչ որ կը վերաբերի առօրեային, պատմութեան կամ պատմական իրադարձութիւններուն հանդէպ: Հիմնովին բանասիրական մարզանք է Նարեկացիի ժամանակը հոն փրկագրելը: Ամէն գլուխ, որոշ չափով, կը կրկնէ նախորդը, կ'աւելնայ, կը բարդուի անոր վրայ· ենթախորագիրը՝ «վերջաբանին յաւելուած կրկին հեծութեան» նշումը մըն է որ նկատի ունի այս անհուն «միօրինակութիւնը», տեւական դրդապատճառ մը որուն յանգման կէտը կը խուսափի: Ամէն գլուխ կ'ենթադրէ, երբեմն կը յիշէ, կը կարդայ նախորդը եւ կ'արձակուի դէպի յաջորդը: Օղակ մըն է ընդարձակ շղթայի մը մէջ: Իր մատեանը Գրիգոր ինք կը կոչէ բազմաստեղնեան «հրաշակերտութիւն միաղոյ», բազմամաս եւ մէկ հրաշակերտ· այդ բառը հինեւրուն մօտ կը նշանակէր միայն հրաշալի կառուցուածք եւ կը գործածուէր, քիչ մը հեռաւորական զեղեցկագիտութեան մը սահմաններուն մէջ, ամէն բացառիկ կամ չքեղ կառուցուածքի համար· բնաւ երբեք «եկեղեցիի» համարժէքը չէր: Կարեւորը սակայն այն է որ Գրիգոր, ինք արդէն մեկնաբան, իր գործը կարդալու բոլոր անթացուպերը կու տայ իր ընթերցողին: Մեկնաբանութեան մեքենան կը սկսի երկէն իրեւ անոր մէկ մասը: Գրքին հրապոյր–գրողը անոր առաջին ընթերցողն է· իսկ գիրքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Աստուծմէ չնորհուած խօսք մը եւ Աստուծոյ ընծայուող նուէրը մը (Գ, գ), յիշատակարան մը, կտակ մը կամ պարզապէս աւանդ մը: Ըսուած է արդէն, կը բաւէ կարդալ· «Մ'ո զաւանդ մաղթանացս եւ տուր զողորմութիւն քո չնորհացդ» (Բ, բ): Աստուծոյ ուղղուած խօսքը, զոր անոր Հոգին կը յարուցանէ, կը ներշնչէ հսկողին, աւանդ մըն է· նրէն, ընծայ, տուր, ի պահ դրուած խօսք, փոխանցուած բան: Ուրիշ տեղ Գրիգոր խոստովանութիւնը կը նկատէ նոյնպէս աւանդութիւն (ՀԲ, ա): Բայց ոչ միայն երկը է «աւանդ գովեստի» (ՀԲ, բ), այլեւ մեղաւոր հոգին է «աւանդ վաճառեալ» (ԾԶ, բ), կամ «աւանդ կորուսեալ» (Դ, ա):

Տեղը չէ այստեղ հետեւելու աւանդ–աւանդութիւն–աւանդել յղացքի ճիւղաւորումներուն, որոնք կը ցանցարկեն Նարեկացիի գրութիւնը ծայրէ ծայր: Սատյպ է սակայն որ Գրիգորի համար գրած խօսքը (խօսքը միշտ կը գրուի Մատեանին մէջ, գիրը միշտ կը խօսուի, այսինքն՝ միշտ ձայնի, ձայնականութեան մակարդակին ենք) աւանդ մըն է, որ կու գայ աստուածային առաջին աւանդէն եւ կ'աւանդուի, կը փոխանցուի հսկողէն Աստուծոյ, կը վերադարձուի անոր: Գիրքը իր սկիզբը ունի աստուածային չնորհը, որով կը մտնէ սրբացման հոլովոյթին մէջ կը դառնայ սրբազան մատեան, մատեանին իսկ մէջ (Բան ՁԸ): Նրէն գրուած է· «Օրհնեալ սրբեա՛ զտառ մատենի այսր ողբերգութեան»: Սրբելը թէ՛ մաքրել, ջնջելն է, թէ՛ սրբացնելը:

Ըստ ամենայնի Մատեանը կը կանչէ ընթերցողը, որուն կը փոխանցուի: Երբորդ Բանը գրեթէ ամբողջութեամբ անոր կը վերաբերի: Ըսուած է որ գիրքը կ'ուղղուի համայն բանականներուն, «առ ամենայն հասակ անկեղեալ յերկրի ազգ բանականաց» (Գ, բ), տեսակ մը տիեզերական ընթերցողի, ազգութեան, դասակարգի, դասանքի սեռի տարբերութիւններէն անդին: Նոյն ատեն գիրքը կ'աւանդուի ընթերցողներու մարմնական ու հոգեկան ցաւերու բժշկութեան համար· «Եւ արասցես զսոյն ընթերցողացն ի սիրտս յոտակս բժշկութիւն հոգւոց եւ մարքութիւն յանցանաց···», իրրեւ դեղ կենաց: Անշուշտ, գիրքը կրնայ դեղ նկատուիլ եւ կրնայ բանիլ իրրեւ այդ՝ միայն այն ատեն երբ անոր մէջ կը խտանուի աստուածային բուժիչ չունչը, որով ինք ալ կը դառնայ արարող, ազդող, ընթերցողը փոխող միջոց:

Այսպէս, Աստուծոյ հետ երկխօսութիւնը կը մտնէ աւանդի մը տուչութեան հոլովոյթին մէջ, փոխանցումին, յօրինումին, ուր գրողը կ'աւանդէ իրեն աւանդուածը: Երկխօսութիւնը կը կանչէ բոլոր ընթերցողները որ կարդան գիրքը: Ինչ որ կ'ըսուի գրքին մէջ, տեղ մը, ճըշդ–նաւորներու դասին առթիւ, կը զօրէ նաեւ բոլոր կարդացողներուն· «Ընկալարո՛ւք», ընդունեցէ՛ք, «աւանդութիւն խոստովանութեան» (ՀԲ, ա), այս գիրքը ձեր հոգեկան չէնքի փրկութեան համար: Իրրեւ այդ՝ Մատեանը կը ստեղծէ բոլոր պայմանները մեկնութեան, բոլոր պայմանները «թարգմանութեան», ինչպէս կ'ըսէ Գրիգոր այլազան առիթներով (Գ, գ): Թարգմանելը հոս լեզուէ լեզու անցումի մը չի վերաբերիր, որքան փոխանցումին, փոխադրումին, վերլուծումին, մեկնումին, իմաստի տնտեսումին:

Մատեան Ողբերգութեանը ինք իսկ կը հիմնէ աւանդումի չղթային անհրաժեշտ մեկնաբանութեան կարելիութիւնը: Փաստօրէն ան կ'ուզէ, կը պահանջէ իր թարգմանութիւնը, նոյնիսկ եթէ անթարգմանելի է: Ցարակարծիքը պէտք է պահպանել, եթէ որեւէ բան կ'ուզենք հասկնալ թարգմանութենէն: Փոխանցումը, ժառանգումը կ'ենթադրեն մեկնաբանութեան աշխատաքը· գիրք մը, իմաստային ցանց մը, որ որոշադրելի ըլլայ, յղմնակիի աշխարհը, ուրկէ ամէն ընթերցող ընարէ իր կարդալիքը, որուն չնորհիւ թարգմանէ աշխարհը իրեն, ուր թարգմանէ, ճանչնայ ինքզինք, որուն լեզուին մէջ իր գոյութիւնը վերծանէ: Ասով է որ մեկնաբանութիւնը կը դառնայ ծնուցիչ ու ստեղծիչ: Նարեկին սուրբ առարկայի, բարձի տակ դրուող հատորի վերածումը հեռու չէ ասկէ: Ան ալ մեկնաբանութեան կերպ մըն է: Ի հարկէ սրբազան մատեան, ուր խօսող չունչը մասամբ գերբնական է, եւ ըստ այնմ՝ կը փակէ խօսքին չրջանակը, կազմելով անոր աւարտը· «Զսկսեալս իմ դո՛ւ կատարեա՛», սկսածս դո՛ւն աւարտէ՛ (Գ, դ): Մատեանը կը մնայ թարգմանելի· այսինքն՝ հոն աւանդուող խօսքը յստակ ու մեկին չէ: Ուր բացարձակի փորձառութիւն մը կայ, այլ խօսքով՝ ուր բացարձակը կու գայ չնորհուիլ, տրուիլ, այնտեղ խօսքը կը դառնայ վերծանելի, մեկնելի, բացայայտելի: Որովհետեւ մութ, որովհետեւ կրող անասելիի կնիքը: Ուստի՝ Մատեանի մթութիւնները կամ անոր վերագրուած խրթնութիւնները պարագայական չեն, սանկ քիչ մը քմահաճ, արուեստակեալը սիրող, ճոռոմ, դեռ «սոֆիսթ» հեղինակի մը յատուկ: Բացարձակին բախումին ձգտող, գերագոյն իմաստը սպառելու ելած գիրք մը հակիւ թէ կարենայ ամբողջովին «թափանցիկ» ըլլալ: Հոն գրուած փորձառութիւնը անոնցմէ չէ որ մարդկային լեզուին մէջ ու անով կրելի ու լիովին գրելի ըլլար: Այս անկարելիութիւնը, անկրելիութիւնը չի գար միայն լեզուէն, մարդկային տակարութենէն, որքան փորձառութեան իսկ «էութենէն»:

Եւ կը սկսին մեկնութիւններն ու լուծմունքները:

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջնադարուն, ճեռագրի առատ արտադրումէն անդին Մատեանին ժառանգումն ու ստանձնումը կ'առնեն կրկնակ ճամբայ· մեկնողական ու բանաստեղծական: Այս բաժանումը յարաբերական իմաստ ունի, ինչ որ բանաստեղծական կը կոչուի կ'ենթադրէ մեկնողականը, երկուքն ալ ըլլալով գրքին տարբեր ընթերցումները, բացայայտ կամ ներկայ կերպով անոր հետ յարաբերութեան մէջ գտնուող «կրկնադրութեան» մը կերպին տակ:

Ինչ կը վերաբերի մեկնողականին, ասոր աւանդութիւնը թերեւս կ'երթայ գրքի անմիջական յօրինումին չրջանակը: Անկարելի չէ որ Մատեանի կազմուելէն առաջ, անկէ մասեր չրջած ըլլային: Մեզի հասած են սակայն ոչ մին այն իսկ Մատեանի օրինակը (1173), այլեւ մեկնողական փորձի հաստուածները: Պատարագի Մեկնութիւն (ՊՄ) աշխատութեան մէջ (1177), արդէն խորհրդատետրի երկու հատուածները կ'ենթադրեն «բացայայտութեան» աշխատանքին: Լամբրոնացի իր կերպը կը սահմանէ իրրեւ «իմաստասիրութեամբ բացայայտութիւն աստուածային խորհրդոց» (աստուածային խորհուրդներու իմաստասիրական բացայայտութիւն): Բացայայտելը, ի բաց հանելն է, ծածկեալը վեր բերելը, արտաբերելը, դժուարիմաց խօսքերու պարզումը: Միջնադարու գրեթէ բոլոր Սուրբ գրքերու մեկնութիւնները կը միտին «զմթութիւն բանի» լուսաւորելու, գրուածին մէջէն հանելու, թարգմանելու «աստուածային խորհուրդը»: Մեկնութիւնը, իր ամէնէն բարդացեալ կերպերուն մէջ անգամ, կ'ենթադրէ քօղարկուած, մթնցած, բայց դոյ իմաստ կամ խորհուրդ: Լամբրոնացի գիտէ որ մեկնողական աշխատանքը կը սկսի քննութեամբ «զզօրութիւն բանի» (ՊՄ 55): Իսկ այդ զօրութիւնը գրեթէ արիստոտելեան «էներկէյան» է, երկին ներգոյակ ուժը, ինչ որ յետնաբար կոչուած է բանին զօրութիւնը, խօսքին չարժիչ ներգործօնութիւնը: Մեկնութեան չրնորհիւ գրուած խօսքին մէջ զօրութենապէս եղածը կու գայ լոյսին, կը դառնայ մեկին (մութէն բաժնուողը եւ ընթերցողին մեկնուողը կը դառնայ մեկին, պարզ ու մէկ):

Նարեկեան հատուածներու մեկնութեան –աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել խորհրդանշական յարաստութեան– ընթացքին է որ Լամբրոնացի կը խօսի մեկնութեան մը սահմանին մասին: Այսպէս, կը գրէ թէ «անմարթ եւ անկար է ուրուք զաղօթից բան մեկնել· զի նա իւր լծակից եւ աղ համեղութեան ունի զիւղ տուիման հոգւոյն ասողին՝ որում քաղցրանայ յաւէտ» (ՄՊ 255)· այսինքն՝ անկարելի է աղօթքը պարզել ամբողջովին, «զայն բանիւ մարմնացուցանել չիք հնար»: Ուստի՝ ինչպէ՞ս կարելի է զայն «ուսուցանել»· «փորձիւ ոք ընդ կիրթ նորին անցեալ ծանիցէ»: Ուրիշ խօսքով՝ միայն անձնական փորձով գրուածը կը դառնայ ընթեռնելի: Նոյն էջին մէջ, կ'ըսէ· «Մի կարծես գիտել բնաւ կամ ուսանել յօտարաց մինչ չեւ ի քէն է սորին տեղեկութիւն բղխեցեալ· եւ յորժամ ուսանիս, ապա հաստատես յանձն թէ ոչ գիտես»: Եթէ քու մէջդ, քեզմէ չի բխիր բանին ճանաչումը, ապա չես կրնար զայն սորվիլ գրուածէն: Ուրեմն՝ մեկնութիւնը պայմանաւոր է անձնական փորձով, որ մեղ կը դնէ գրուածի փորձառութեան մէջ:

Ըստ ամենայնի, այս փորձը կարեւոր յղացք մըն է Լամբրոնացիի աշխատանքին մէջ: Փորձը նկատի ունի ոչ միայն ինչ որ կը կոչենք անձնական փորձառութիւն, «ապրում», այլեւ տեսակ մը «յայտնութիւն»: Անոր մէջ տեղի կ'ունենայ բնոյթը, անոր մէջ կը յայտնուի այլութիւնը, այն որ կարելի դարձուցած է գրուածը: Փորձին մէջ մեղի կը տրուի «տեղեկութիւն» մը, որ ի վերջոյ ուսանելի չէ: Կը հասկցուի որ մեկնութիւնը սահման մը ունի, որ զայն թէ՛ կը սահմանաւորէ, թէ ալ կը սահմանէ: Ամէն ոք պարտի ընել իր փորձը, անիկա անհրաժեշտ է մեկնիչին ինչպէս ընթերցողին: Մեկնութիւնը ունի մէկ պաշտօն· կը պատրաստէ ընթերցողը խորհուրդի ընկալումին· ընկալում՝ որ ինք անհնար է, եթէ արդէն զայն չես փորձած··· Մեկնողական գոյ չրջանակն է ասիկա, արդէն ծանօթ: Սրբազան խորհուրդը, խօսքը կը վրիպի մարմնաւորումէն, եւ զայն «ի բաց ձգել, պատմել անարդութիւն է», կ'ըսէ Լամբրոնացի: Որով մեկնութիւնը հոգիի ու մարքի պատրաստութիւնն է դալիքի մը որ կախեալ չէ մեկնողէն, ինչպէս չէ ընթերցողէն: Մեկնութեան մը ծայրակէտին կը բացուի անծանօթը: Հոնկէ կրնայ բխիլ, հպիլ–անցնիլ բոլոր անունները զանցող Աստուած:

Մեկնութեան այս տեսութիւնը վճռական դեր կը կատարէ Մատեան Ողբերգութեան ապագայ ընկալումներուն համար: Ինչ որ զայն կը հիմնէ անոր սրբա–

(Շար·ը Գ· էջ)

Sur une nouvelle traduction du NAREG(1)

par Jean-Pierre MAHÉ
Membre de l'Institut

Si l'on pouvait comparer entre eux, indépendamment de leur langue et de leur nation, les auteurs chrétiens de toutes les époques, saint Grégoire de Narek prendrait place, à coup sûr, parmi les plus grands, à côté de saint Ephrem, saint Augustin ou saint Jean de la Croix. Et s'il est, actuellement, beaucoup moins célèbre que bien d'autres pères de l'Eglise qui n'ont pas le centième de son génie théologique et littéraire, cela tient simplement au fait qu'il a écrit en arménien et que la première traduction française complète de son œuvre, par le Révérend Père Isaac Kéchichian, ne remonte qu'à 1961, tandis que la version anglaise de Thomas Samuelian vient seulement de paraître en 2001.

C'est pourquoi, bien qu'il n'ait pas cessé pendant dix siècles —de l'achèvement de son œuvre, en 1002, jusqu'à nos jours— d'être lu, copié, expliqué et médité en langue arménienne, c'est, du point de vue de la littérature mondiale, un auteur tout neuf et qui reste encore presque entièrement à découvrir. Mais justement les deux dernières décennies du XXe siècle ont vu paraître, en Arménie et à l'étranger, d'importants travaux de recherche qui nous ouvrent la voie d'une compréhension plus profonde et historiquement mieux fondée du **Narek.**

Ainsi, par un examen méthodique des manuscrits du Matenadaran, Hratchia Tamrazian a reconstitué, en 1986, l'œuvre du maître de Grégoire, son oncle Anania de Narek, que l'on croyait à tort à jamais disparue[2]. Peter Cowe a donné en 1991 une traduction anglaise du **Commentaire sur la liturgie** de l'évêque Khosrov, le père de Grégoire, avec une très précieuse étude sur la vie et sur la théologie de cet auteur[3], dont Vazguen Galstian a retrouvé et édité en 1994[4] les **Discours aux ecclésiastiques,** jusqu'alors tout à fait inconnus.

Ces découvertes nous invitent à ne plus considérer le **Narek** comme un chef-d'œuvre sans antécédent ni postérité, isolé par son éminence, comme un météorite tombé du ciel sur la rive sud du Lac de Van, quelque cent ans après la cathédrale d'Aghtamar, aussi étrange, aussi inattendu que ce prodigieux édifice ! Bien au contraire, nous connaissons maintenant la famille qui l'a fait naître, l'école[5] dont il est issu, l'évolution dont il est le fruit, et nous saisissons mieux le génie personnel de son auteur.

Grégoire a vécu l'époque où l'empereur byzantin Basile II, écrasant les Bulgares dans les Balkans, a cru pouvoir reprendre son expansion vers l'Est, en annexant progressivement les royaumes et principautés arméniens. Condamnée par les historiographes de l'Arménie bagratide, —Aristakès de Lastivert et Yakob de Sanahin (source de Mathieu d'Edesse), qui y voient, **post eventum** la cause principale des victoires seldjoukides de la seconde moitié du XIe siècle—, la politique byzantine était beaucoup mieux tolérée au Vaspourakan. Rien ne prouve, en fin de compte, que les rois Artsrouni aient quitté leurs domaines sous la contrainte en 1021. En tous cas, leur fidèle sujet, Grégoire de Narek, était un admirateur de Basile II et un partisan de l'empire, où il reconnaissait une institution providentielle, au service de toute la «nation» des chrétiens.

Invité à écrire en 1993, pour l'**Histoire du Christianisme**[6], un long chapitre sur l'église arménienne de 611 à 1066, j'ai pu replacer à loisir la position originale de l'école de Narek dans le développement du monachisme arménien. Au lieu d'axer la formation théologique sur les «arts liberaux» littéraires (grammaire, rhétorique, dialectique) et mathématiques (arithmétique, musique, géométrie et astronomie) pour s'élever vers Dieu par abstraction et généralisations successives, comme on le faisait à Sanahin, Anania de Narek, avait retrouvé, chez Evagre et Korioun, l'art des larmes, l'intuition et l'illumination du cœur. Au parcours didactique des disciplines intellectuelles, il avait substitué une voie intérieure de cheminement spirituel.

Pour ma part, ayant appliqué aux traités hermétiques, les analyses de Pierre Hadot sur les exercices spirituels dans la philosophie antique[7], je fus convaincu par la lecture de Tamrazian que la même clef valait également pour le **Narek,** dont je m'appliquai à comprendre le plan, non pas comme un exposé discursif, mais comme un recueil gradué ordonnant les étapes d'une procession symbolique, de la porte à l'autel, à travers les trois salles d'un temple immatériel, à la fois familier et céleste. Car, de franchir le seuil d'une église implique la profession de foi et la confession des péchés; prier sous la coupole, semblable au ciel visible, c'est déjà aspirer à la vie céleste, quitter les mœurs des quadrupèdes pour se mettre à l'école des anges; communier aux mystères de l'autel, c'est anticiper les fins dernières, crever le firmament et gagner le glorieux sanctuaire.

Mais l'exercice n'est profitable que s'il est effectivement pratiqué, c'est-à-dire non seulement lu, mais intériorisé, éveillant tour à tour les facultés sensibles et intellectuelles de l'âme: ouïe, raison, jugement, et imagination. C'est ici que la forme poétique du discours joue un rôle essentiel. A vrai dire on pourrait douter que Grégoire ait réellement écrit en vers. Aucun manuscrit ne l'indique dans tout le Moyen âge. Garegin Trapizoni fut le premier à disposer le texte en lignes inégales pour en dégager la structure rythmique dans son édition du **Narek** parue à Buenos Aires en 1948.

Cependant les indications de l'auteur lui-même nous assurent de ses intentions poétiques. Dans son mémorial, il se qualifie de բանահիւս «tresseur ou ajusteur de mots». Il prétend imiter les thrènes lyriques des plureuses (Բանաստեղծութիւն, LL26, 1. 27,1) et s'accuse, à l'occasion, de limiter chichement sa componction à la mesure du vers (LL5,6). Il définit son livre comme «un poème de supplications, pleines de figures et d'arcanes» (LL93, 7).

Simplement, la métrique complexe du texte obéit à des règles qui nous sont partiellement inconnues, autorisant une très grande variété. Rien à voir avec les quatrains réguliers et les vers monorimes de Nersès Chnorhali. Le rythme puissant du **Narek** ne se laisse par emprisonner dans des formules prévisibles et uniformément répétitives. Il ne cesse de nous surprendre par ses brusques ruptures et la force de ses élans.

Il est extrêmement difficile d'en communiquer l'intuition à un lecteur français. Isaac Kéchichian s'y est efforcé en décalquant le texte avec beaucoup de minutie et d'exactitude philologique. Il s'est même astreint à respecter l'équilibre syllabique de nombreux développements. Mais l'exactitude a ses limites. Elle peut conduire à des traductions trop longues et si lourdes qu'elles compromettent le rythme poétique.

Par exemple, quand le poète s'écrie

Մի՛ լիցի ինձ երկնել, եւ ոչ ծնանիլ,
Ողբալ, եւ ոչ արտասուել,
Խորհիլ, եւ ոչ հառաչել,
Ամպել, եւ ոչ անձրեւել··· (LL2,3)

Isaac Kéchichian traduit scrupuleusement : «Ne permets pas que j'aie les douleurs de l'enfantement et que je n'enfante pas/ ; que je me lamente et que je ne verse pas de larmes/ ;que je médite et que je ne soupire pas/ ;que j'amasse des nuages et qu'ils ne se résolvent pas en pluie».

Irréprochable du point de vue grammatical, cette exactitude sourcilleuse coûte stylistiquement très cher à l'interprète. La première personne du singulier, que le poète indique une fois pour toutes par un simple monosyllabe (ինձ)est ici répétée à huit reprises, aggravée à chaque fois de la conjoction «que». Ce que Grégoire dit d'un mot (ԵրկնեԼ), le traducteur le dit en huit («que j'aie les douleurs de l'enfantement»); et ainsi pour tous les verbes suivants.

C'est pourquoi j'ai préféré être plus elliptique: «Ecarte loin de moi, douleurs sans enfantement/, deuils sans larmes/, méditation sans soupirs/, nuages sans pluie». Le rythme ainsi créé est assurément plus rapide que celui de l'original, mais il est immédiatement sensible au lecteur français. Il lui épargne l'enlisement syntaxique d'une longue série de subjonctifs et de locutions nominales-verbales.

On pourrait objecter que le sens du texte est moins clairement rendu. Encore faut-il s'entendre sur ce qu'est la clarté. C'est, à mon avis, l'absence d'ambigüité. En ce sens là, «nuages sans pluie» n'est pas une traduction moins claire de ամպել եւ ոչ անձրեւել que «que j'amasse des nuages et qu'ils ne se résolvent pas en pluie». Cette dernière interprétation est assurément plus explicite. Mais la traduction d'un texte poétique ne doit être ni une paraphrase ni une explication. Elle doit au contraire préserver les énigmes et les ellipses du texte.

La clef de ces mystères est souvent scripturaire. Par exemple, le poète implore :

Բա՛ր յիւէն, կեցուցիչ, զվտանգ պարտեացս,
պանծալի լծակաւք ամբառնալեաց նոր տապանակիդ: (LL92, 10)

Isaac Kéchichian propose: «Ote de moi, Source de vie, le poids de mes dettes, grâce au joug glorieux des commandements de ton nouveau tabernacle», et il renvoie à Matthieu 11,30: «Mon joug est doux et mon fardeau est léger».

Cette interprétation présente l'inconvénient de traduire լծակ «levier», comme si l'on avait լուծ «joug». Il est vrai qu'étymologiquement լծակ est un diminutif de լուծ. A supposer même que ce sens primitif de «petit joug» (en grc **zygion** et non **zygon**) soit conservé ici, l'imposition d'un joug, même léger, n'est pas le meilleur moyen de soulager un fardeau. L'allégement n'est que relatif par rapport à un joug plus lourd. Assurément, le Christ entend que l'évangile est plus facile à supporter que la Loi.

Toutefois, dans ce passage de **Narek,** ce n'est pas de la Loi qu'il s'agit, mais de l'Arche d'alliance (տապանակ). Cela nous oriente vers **Exode** 25,14, où l'on voit les barres d'acacia plaquées d'or, passer dans des anneaux de métaux précieux, qui permettaient de transporter l'Arche. Comme sa devancière de l'Ancien Testament, l'Eglise, arche de la nouvelle alliance, dispose, grâce aux sacrements, de semblables leviers, qui lui servent à soulever les masses de péchés d'une façon plus prodigieuse encore. Nous traduisons donc : «Soulage-moi, toi qui donnes la vie, du fardeau menaçant de mes dettes, grâce aux glorieux leviers, aux prodigieux élevateurs de ton arche nouvelle. On préserve ainsi le sens habituel de լծակ, on identifie correctement l'allusion scriptuaire de l'auteur et surtout —ce qui est essentiel à la poésie— on préserve la cohérence de la métaphore.

Tout traducteur lutte sur deux fronts à la fois: celui de la langue originale, et celui de la langue de traduction. Il lui faut arracher son secret à l'une et domestiquer l'autre, l'habituer à recevoir un message étranger, qu'elle a naturellement tendance à rejeter. Ce double combat est encore plus dur quand on traduit le **Narek,** non seulement parce que la langue de Grégoire est obscure, d'une syntaxe extrêmement complexe, truffée de composés savants et de néologismes, mais surtout parce que le poète, comme l'a bien noté Krikor Beledian[8], place le langage devant une épreuve impossible : dire Dieu, exprimer l'illimité dans un nombre limité de mots et de vocables, signifier le toujours-présent, l'éternel, l'immuable, dans une succession de sons et de syllabes.

C'est un défi prométhéen, un effort titanesque, pour se placer, comme créature finie, sous le regard infini de Dieu. Mais j'ajouterai, de mon point de vue personnel, que ce qui distingue radicalement les paroles que Grégoire adresse à Dieu des profondeurs du cœur du dialogue de Zeus avec Prométhée, ce qui oppose la tragédie d'Eschyle à la tragédie chrétienne de Narek, c'est le mystère de l'Incarnation.

Goethe fait dire à Prométhée: «Me voici, je pose; modèle les hommes à mon image ! Une race qui me ressemble, pour souffrir, pour pleurer, pour jouir et pour s'amuser, et sans aucun respect pour toi — comme moi-même!» On ne saurait mieux faire sentir combien l'immortel et le mortel sont opposés, étrangers l'un à l'autre. Mais le Dieu de Grégoire n'est pas une abstraction céleste, une puissance surhumaine, c'est le Verbe incarné, c'est Jésus-Christ qui s'est fait homme. C'est lui qui nous apprend comment prier le Père, c'est sa propre parole qui supplée aux insuffisances de notre langage.

On le voit bien dans le déroulement du **Narek.** Au début (LL1) Grégoire tente d'offrir en holocauste l'aveu exhaustif et sincère de ses fautes. Mais il se découvre aussitôt, déchiré au fond de lui-même —mauvaises pensées contre bonnes— incapable de vraies larmes de repentir, effrayé par la horde hideuse des péchés mortels (LL6). Il sombre dans le désespoir et referme la porte du dialogue avec Dieu (LL7). Au moment où il anticipe déjà sa propre damnation (LL8), les trois vertus théologales, foi, espérance et charité (LL10-15), viennent à son secours. En s'incarnant, le Christ, bon Samaritain (LL14), le ramasse inanimé, sur la route de Jéricho,, à l'opposé de la Ville sainte; comme un bon pasteur (LL15), il le hisse sur ses épaules et lui rend la parole, que lui avait ôtée l'abrutissement du péché.

Si je pouvais formuler un vœu, je souhaiterais m'être laissé emporter, moi aussi, par cette analogie. Certes, quand j'ai commencé à traduire le **Narek**, en 1980, je n'étais pas vraiment conscient des difficultés où je m'engageais. Mais j'ai été captivé dès les premiers mots; l'émotion m'a fait découvrir un langage que je ne connaissais pas. En réfléchissant aux meilleures transpositions des phrases arméniennes, j'ai souvent eu l'impression de reconstituer de mémoire une musique que j'avais entendue autrefois, de retrouver les harmoniqus cachées de poésies françaises apprises par cœur depuis l'enfance.

Ayant achevé, en 1985, une première traduction, j'ai commencé à avoir des doutes. Etant agrégé de grammaire, je suis le premier conscient des risques que j'ai pris en traduisant selon le sens beaucoup plus que selon la structure lexicale et syntaxique du texte. Pourtant, quelque quinze ans plus tard, une lente pénétration de l'œuvre, de son environnement historique et de sa signification intrinsèque m'a peu à peu incité à reprendre le travail et à le mener à terme avec la collaboration très active et très diligente de mon épouse.

---

(1) *Grégoire de Narek*, Tragédie, *introduction, traduction et notes par Annie et Jean-Pierre Mahé, Louvain* (Peeters), *CSCO* 584, 2000, 837 *p. Ci-dessous, nous renvoyons à l'œuvre de Grégoire, par* LL (Livre de Lamentation), *avec le numéro du chapitre et du paragraphe.*

(2) Հ. Հ. Թամրազյան, Անանիա Նարեկացի, Երեւան, 1986:

(3) *S. Peter Cowe*, Commentary on the Divine Liturgy by Xosrov Anjewaci', *NY* 1991.

(4) Վ. Գալստեան, «Խոսրով Անձեւացի· խօսք առ եկեղեցականս», Էջմիածին, 1994, N° 6–7, էջ 38–46:

(5) Հ. Հ. Թամրազյան, Նարեկյան դպրոցը, Երեւան 1999:

(6) *Jean-Pierre Mahé*, «*L'église arménienne de* 611 *à* 1066», Histoire du christianisme, *t.* 4, *Paris* 1993.

(7) *Pierre Hadot*, Exercices spirituels et philosophie antique, *Paris*, (*Etudes augustiniennes*), 1981.

(8) *Krikor Beledian*, Grégoire de Narek dans les limites du langage, *Venise* 1985 (*en arménien, avec un résumé français, p.* 155-157).

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար.ը Ա. Էջէն)

զան խօսքի վերածումն է: Լամբրոնացիին մինչեւ Հ. Գ. Աւետիքեանի Նարեկլուծը, անցնելով մինչնաղարեան անունն մեկնութիւններէն, Նարեկացիի աւանդութիւնը կը մանէ սրբազան խօսքի պարտումի հոլովոյթի մէջ, կը հպատակի ուսուցողական, ճգնողական կամ աստուածաբանական պէտքերու: Պատահական չէ որ Նալեան պատրիարքի աշխատութիւնը սկսի ընդարձակ ներածութեամբ մը, կեդրոնացող՝ գլխաւորապէս ազօթքը իբրեւ «երկնային բանալի» թեմային չուրջ:

Արդի ժամանակներու երկու մեկնողական ձեռնարկները, Նալեանի եւ Աւետիքեանի, հաւատարիմ են Լամբրոնացիի աւանդութեան կամ պարզապէս մեկնութեան մինչնաղարեան տեսութեան: Նալեան պատրիարք իր մեծածաւալ գործը կը սկսի «մտաբերելով» որ «ներքին գիտակութիւնք բանից Սրբոյն Վարդապետիս, բաւիւք՝ իբր ամպովք թագուցեալ էին, վասն այնորիկ չանացաք ձեռնարկել առ ի գտառն լուծանել» (էջ ԺԵ): Իսկ Հ. Գ. Աւետիքեան Մատեանին մէջ «համատարած սիրեալ տեսանեմք զանյայտութեանն ծածկոյթ, դողանալով զխմաստիցն տեսութիւն բազում ուրեք ի սրատեսացն իսկ՝ թող թէ ի թերատեսաց»: Հետզինակը իր կարգին կը խօսի գրքին խրթնութիւններէն իբրեւ «անյայտութիւն գրոց» –հակադրուող ի հարկէ բացայայտութեան– եւ զանոնք կը բաժնէ երեք կարգի· անյայտութիւն բառից՝ որ կը վերաբերի խրթին բառերու կամ անսովոր նշանակութիւններու: Անյայտութիւն բանից՝ որ կարելի է կոչել քերթողական մթութիւն, բառերու անսովոր դասաւորումին հետեւանք: Վերջապէս՝ անյայտութիւն տեսութեանց կամ խմաստից, այսինքն՝ խմաստասիրական, սուրբ գրային ակնարկութիւններ: Երրորդ անյայտութեան տեսակը, ըստ Աւետիքեանի, ամէնէն դժուարն է, որովհետեւ անպայման տեսանելի–ընթեռնլի չէ եւ կըրնայ պահուըտիլ ... հասկնալի եւսին իսկ:

Մեկնիչները աւանդութեան իսկ զօրութեամբ զիրար կը կարդան եւ իրենց խօսքին մէջ կը ներգրաւեն նախապէս ըսուածը: Ասոր համար կարելի է ըսել որ մեկնութիւնը միշտ յոգնակի է: Զարմանալի չէ որ մեկնողները մերթ տատոց մերթ գաղափարային կրկնում կատարեն, չարունակելով, իրացնելով պիտի ըսէի կրկնագրումի գործը (կրկնագիրը palimseste–ն է), գրուածին վրայ գրելով երկրորդ անգամ: Այսպէս, անոնք վերտին կ'ընդգծեն աւանդական դարձող մեկնողականի սահմանը: Ամէն ինչ անհնար է բացայայտել: Նալեան կը թելադրէ թէ «խրթին եւ գաղտնի մըտաց··· բանից մեկնողն՝ իւր նման հոգելից այր պարտէր լինել»: Մեկնողը հարկ է գրողին չափ «հոգելից» ըլլայ, լեցուի անոր հոգիով, նոյնանայ անոր, իւրացնէ անոր փորձառութիւնը· մեկնողական ձեռնարկները բոլորն ալ հին յիշողութեան արուեստը իւ գործ կը դնեն, ներյայօրէն, որուն ամէնէն ծանօթ օրէնքն է գրութիւն մը գոց սորվիլը եւ վերարտադրելը: Սակայն լեցուիլ Սուրբ Հոգիով խօսուն այրի մը չունչով չատ դժուար է, եթէ ոչ անկարելի: Իսկ Նարեկլուծին հեղինակը կը կրկնէ Լամբրոնացիի վերոյիշեալ տողերը: Խորքին մէջ, Նարեկի խմաստը «ոչ ընդ քննութեամբ գայ եւ ոչ բանիւ կերպարանուի», այլ միայն «յաստուածնուստ անտի» կը թափանցուի: Այլ խօսքով՝ գիրքը կը հասկցուի ի վերջոյ աստուածային չնորհքի միջամտութեամբ: Ցայտնօրէն մեկնութիւնը տեղ մը դէմ յանդիման կու գայ իր սահմանին, այսինքն՝ իր անկարելիութեան եւ կանգ կ'առնէ:

Մինչեւ ԺԹ. դար երկարող մեկնողական այս աւանդութիւնը ներյայօրէն կը մնայ դերիշխող Մատեանի բոլոր յետագայ ընթերցողներուն մօտ· նկատի ունիմ Գ. եպիսկ· Տրապիզոնիէն մինչեւ Վ. Գէորգեանը, բնագրագէտէն մինչեւ հայ թէ օտար թարգմանիչներու փաղանգը, ընթերցման ուղեցոյց կազմողէն մինչեւ Մատեանի արուեստը քննողը: Ան կը պատրաստէ ընթերցողը խորհուրդի մը ընկալումին, սակայն ամբողջական ընկալումը անհնար է առանց անձնական փորձին, առանց վերին չնորհին: Ուստի սրբազան խօսքը կը վրիպի մեկնութեան խօսքէն, իր խօսքէն զատ ուրիշ խօսքի մը մարմնաւորումէն: Այսուհանդերձ՝ հակառակ այս ներքին խոչընդոտին, մեկնութիւնը չի դադրիր բանելէ, պարզելէ: Ձիշդ անոր համար որ ան ի վերջոյ զանցառելի նախապատրաստութիւն է, անհրաժեշտ ու աւելորդ փուլ մը, հոգիին ու միտքը մօտեցնող բանի ու լեզուի առկախումին: Մեկնութեան յարակարծային դրութիւնն է ասիկա: Ան կը բացայայտէ մթնած խմաստը, ծածկուած բայց գոյ ճշմարտութիւնը, պայմանաւ որ ճշմարտութիւնը ինք յայտնըւած ըլլայ իր անյայտէն: Ինչ որ կախեալ չէ մեկնաբանութենէն: Ցամենայն դէպս՝ մեկնողական ձեռնարկը կը միտի գրութեան հետ փորձառութեան մը, ուր ինք իրբեւ մեկնութիւն կը ջնջուի: Որով թէ՛ անհրաժեշտ է, թէ՛ աւելորդ: Ամէն աանդութե՞ն նման:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴԸ

Մեկնողական աւանդութեան քով, անոր հետ, կը յայտնուի Մատեան Ողբերգութեանի բանաստեղծական աւանդութիւն մը, բխող վերստին գրքէն, ասոր համայքէն, ասոր անդրանցական զօրութենէն, բանաստեղծականը այստեղ կրկնակ եղր մը կ'ընդգրկէ ողբերգութիւնը եւ տագաչափական կազմածը: Կարելի է այստեղ ալ գտնել աւանդութեան կրկնողական, միմոզական ազդակը, այն որ նոյնին հետ տարբերը կը բերէ եւ ատով իսկ կ'արդարանայ երբեմն:

Ինչպէս ցոյց տուած եմ արդէն, այլ տեղ, Նարեկը կը մեկնի գոյութեան ողբերգական ըմբռնումէ մը, տարազուած իբրեւ հակադրական եզերու բախում: Ողբերգական ըմբռնումին մաս կը կազմեն տակաւին ժամանակի եւ տարածութեան ընկումը, վերջին Դատաստանի մշտակայ պատկերը, խօսողին բաժանումը աչխարհէն, ինքն իր մէջ երկփեղկումը, ներքին սատանայականի յայտնաւորածումը: Ողբերգական ըմբռնումին մաս կը կազմէ գրութեան երկխօսական կառոյցը, որ «խօսք ընդ Աստուծոյ» ենթախրագիրը կը բնորոշէ: Սակայն երկխօսութիւնը որ Թատերական տրամախօսութիւնը չէ, այլ զայն կարելի դարձնողը, ունի երեք բեւեռ· Աստուած, Ես եւ ընթերցողը, ուստի երկխօսութիւնը կը բանի եռանկիւնի մը մէջ:

Մեր մատենագրութեան մէջ, առաջինը որ կը թուի ողբերգականը ընկալած ըլլալ եւ զայն ներառած գրքի մը կառոյցին մէջ, ան ալ Յովհաննէս Սարկաւագն է ,որուն Աղօթ-ամատոյցը, յայտնօրէն Մատեանի ընթերցումին կնիքը կը կրէ: Ալիշանի հրատարակած հատորիկը, որ քննական հանգամանք մը չունի դժբախտաբար, գաղափար մը կու տայ Սարկաւագի «աղօթական»էն, որուն մասին կը խօսի բաւական խրթնարան նամակի մը մէջ: ԺԸ գլուխը կոչուած է «ողբք» եւ որ որոշ ձեռագիրներու մէջ մակագրուած է «ամբաստանութիւն դանձէ»: Առանց ինքնաբնորոշումի, սակայն իրողապէս բոլոր երկխօսական յատկանիշները ներկայ են հոս· Եսին երկփեղկումը, գոյութեան աղէտը, ողբին անհրաժեշտութիւնը, եւայլն:

Շնորհալին եւ իր ժամանակակից Գրիգոր Մարաչեցին սորկականի հասնելու աստիճան կը կրկնեն ողբերգական կառոյցը: Շնորհալիի ընդարձակ քերթուածներէն Ողբ Եդեսիոն (1145–46) եւ Յիսուս Որդին (1152) այդ կառոյցը կը բանեցնեն, իմաստի չատ որոշ սահմանափակումով: Առաջինը իբրեւ առաղձ ունի պատմական ազէտ մը՝ Եդեսիոյ անկումը: Սակայն Շնորհալի քերթուածը կը նկատէ «ողբերգական բան», ողբերգական բառին տալով ողբախառն երգի իմաստը: Սակայն բոլոր անկեալ քաղաքներուն դիմող Եդեսիա քաղաքին խօսքը –պատկերուած իբրեւ որդեկորոյս մայր– կը ստեղծէ երկխօսական միջոց, ողբերգութեան յատուկ· այս պարագային կարելի է նոյնիսկ խօսիլ թատերական վիճակի մասին, երեւութապէս մենախօսական: Աւելի մօտիկ կաղապարով մը կը ներկայանայ Յիսուս Որդին, որ սահմանուած է իրբեւ «ողբերգութիւն վիպասանական ի տառից սրբոց» եւ, ինչպէս յիշատակարանը կը թելադրէ, ան գրուած է «ընդ Աստուծոյ դէմ յանդիման/խօսակցելով անձն անարժան»: Քերթուածը մեղաւոր հոգիին ընդարձակ երկխօսութիւնն է Աստուծոյ հետ, արարչութենէն մինչեւ անկում, ապա դարձող դէպի Աստուած: Շնորհալի կը պատմէ հոգիին դերեզարձութիւնը չատ աւելի միուղի կերպով քան Գրիգոր Մատեանին մէջ: Անուշտ, այս քերթուածն ալ «աղօթական» է, «մաղթանաց բան» (ԲՋ 174). հոս ալ խօսողը կը ներկայացնէ մարդը ընդհանրապէս, որուն բոլոր մեղքերը կը ստանձնէ· «Զբան եւ զդործ համանգամայն/առ իս փոխեալ զիմառնական»: Շնորհալիի քերթուածին մարդը ընկերն է Գրիգորի հսկողին կամ անոր մէկ տարբերակը: Վերջապէս Շնորհալին ալ քերթուածի ընթերցումին կը վերագրէ ազդողական ուժ մը, երբ զայն կը նկատէ «զարթուցիչ», մթին ու նեամ հոգին հասնող հոգէն եւ զայն փոխող «պարզական» լոյսին, խառնելով զայն անմարմինները ու երկնայիններուն (ԲՋ 172):

Ոտանաւորի կաղապարէն անկախ, որուն պիտի վերադառնամ, ողբերգութեան կառոյցը պահպանուած է իր ժամանակակից Գրիգոր Մարաչեցիի եւ Գրիգոր Տղային մօտ: Մարաչեցին գրեթէ անտիպ գրող մըն է: Հրատարակուած հատուածները եւ ձեռագրերու ցուցակներու տուած տեղեկութիւններէն մեկնելով կարելի է բաւական սերտ հանգիստութիւնը գտնել Մատեանին հետ: Մարաչեցիի կատրները կը կրեն գրեթէ Նարեկեան ենթախորագիրը· «Նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղթանաց բանից խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ»: Իր «Մեղայ» գրութեան վերջաբանին՝ Մարաչեցի կը կրկնէ Նարեկացիի որոշադրումը գրքին իրրեւ ողբերգութեան մատեան· «Գրեմ աղօթս··· առ ողորմութեան աղերս թախծագին ճայնի ողբերգութեան այսր մատենի···: Եւ քանզի գլուխ կատարման հասեալ սակաւամատեան կտակի այս ողբերգութեան աղաչել չեղ, Տէր···»: Այս տողերուն ամէն մէկ բառը միջդրութենականօրէն կը յղուի Մատեանին, որ ըստ երեւոյթին կը խաղայ բնատիպի դեր: Մարաչեցիի «Մեղայ»ները, «Վայ»երը, աղօթական հատուածները կը բանեցնեն ողբերգական «արտայայտութիւններ»· ամէն պարագայի՝ կը տեղափոխուին ողբերգութեան կառոյցին մէջ, վերստին ի գործ դնելով անգամ հակադրական սխեմաները· «Մի ապերախ առներ զսարսափելի երկս վաստակոց քոց· յանցաւոր եմ, այլ դու բարձիչկ ես···»: Ինչպէս Գրիգորի գրչին նոյնպէս Մարաչեցիի մօտ նման սխեմաներ կը հասնին յանգաւորման սկզբունքին·

«Տեսանեմք որ ամենայն հասակ անդ է խափանեալ,
որ ամենայն գեղեցկութիւն մարմնոյ անդ է թառամեալ·
որ ամենայն վայելուչ աչք անդ է խաւարեալ,
որ ամենայն խօսող բերան անդ է լռեալ···»:

Մարաչեցիէն, Շնորհալիէն անմիջապէս ետք Գրիգոր Տղան է (Գրիգոր Դ. Կաթողիկոս, 1.174–1194) որ կը մանէ Մատեանի առքին մէջ, իր «տառապեալ անձին եւ խոցալից սրտի, անողջանալոյ հոգւոյ եւ դերեալ մտաց խօսք» չարքին մէջ: «Ընդ Աստուծոյ դէմ յանդիման» գրուած հինգ ընդարձակ մասերով «բան մաղթանաց»ը կը մատնէ նարեկեան լուրջ ընթերցումներ, որոնք փաստօրէն ի գործ կը դնեն ողբերգութեան կառոյցը, առանց որեւէ չեղումի, ոչ իսկ տաղաչափական, երբ նոյն հեղինակը իր Երուսաղէմի անկման «Բան ողբերգական»ին մէջ, հետեւելով Շնորհալիին, արդէն որդեգրած է ութ վանկնոց ոտանաւորը:

Ինչ որ սակայն Նարեկացիի երկէն կը ժառանգուի մեր գրականութեան մէջ, ի միջի այլոց, ան ալ տաղաչափութեան սկզբունքն է (չեմ խօսիր Գրիգորին վերագրուած տաղերէն): Մատեան Ողբերգութիւնը առաջին երկն է ուր կը տարազուի եւ կը կիրարկուի կրկնումի ըստ կրզբունքին մէկ մասնաւորեալ բայց էական եղրը՝ յանգաւորումը: Նարեկացի, իր գրքին քանի մը հատուածներուն մէջ, «ի նոյն դիր» կը բերէ «աւարտումս ոտանցն», տողերը կ'աւարտէ նոյն ձայնով, որպէսզի խօսքը գառնայ աւելի գորեղ, «առաւել սաստիկ» (ԻՋ, ա): Տողավերջի նոյնաձայնութեամբ կամ նոյնաձեւութեամբ Նարեկը զսպանակող կըրկնումն է որ կը հասնի իր ծայրագոյն կէտին, այսինքն՝ նոյնութեան: Ցանդը կրկնումն է իբր վերադարձը նոյնին, récurrence-ը: Իսկ հիներուն համար այնքան մեծարժէք միայանդը՝ այդ կրկնումին կատարը: Ցանգաւորեալ հատուածներուն քննութիւնը ցոյց կու տայ որ Նարեկացիի տողերը ենթակայ չեն տաղաչափութիւնը հիմնող միւս օրէնքին, որ է ռիթմային միաւորի կրկնում: Անոնք անհատապար երկարութեամբ տողեր են ուր հատածային միաւորը կը տարուբերի չորս վանկի եւ վեցի միջեւ, չեչտերու թիւն ալ կը մնայ մօտաւոր: Ցանդը, առանց ռիթմային միաւորին, պարզապէս տողավերջին նշանն է: Ունի իր փոխառնորդները, կրկնուող բառեր, տողավերջին կամ տողասկիզբին, չարահիւսական նոյնատիպ կառուցուածքներ, որոնց կը հանդիպինք մեր որոշ պատմիչներու մօտ ալ, երբ ասոնք կ'ուզեն «քերթողական» ոճ մը տալ իրենց գրութեան: Որով կարելի է ըսել որ յանգաւորումը կը բխի կրկնողական կառոյցներէն, անոնց մէկ գերազանց կերպն է, բանաղարճումը (figure): Հետու եմ մտածելէ որ յանգաւորումը կատարելագործումն է ոտանաւորի արհեստին, ինչպէս կը դաւանին որոշ մեկնաբաններ, որոնց համար բանաստեղծութիւնը ոտանաւորէն տարբեր բան չէ եւ որպէսզի Նարեկը իր բոլոր մասերուն մէջ գառնայ բանաստեղծութիւն չեն վարանիր··· ապաւորէն տաղաչափերու, ըստ կամս եւ ի պէտս:

Արդ՝ Նարեկացիէն Շնորհալի տեղի կ'ունենայ բանարուեստի ըմբռնումի եւ կիրառման յեղաշրջում մը: Ձեմ արհամարհեր ոչ ալ սակայն վճռական կը նկատեմ Մագիստրոսի գրչախաղերը: Պահլաւունի Ներսէսին կողմէ յետագային այնքան լաւ իւրացուած: Ստոյգ է որ Շնորհալիով տաղաչափութիւնը իր նեղ իմաստով կը գառնայ բանաստեղծական խօսքին գլխաւոր յատկանիշը: Անչուշտ, նախկին «ազատ չափը» կը կիրարկուի տակաւին հոս–հոն (Գրիգոր Տղայի մօտ երբեմն, չարականներուն մէջ) բայց տիրապետողը միայանդ ոտանաւորն է: Շնորհալի գիտակից է այս անցումին (եւ զանցումին), երբ Յիսուս Որդիի մէջ կը գրէ որ քերթուածը գրած է «ոտիւք ··· պարզական/եւ ոչ բանիւ անչափական» եւ կ'աւելցնէ որ ինք ստէպ–ստէպ կը փոխէ յանդը որպէսզի ընթերցողներու ճանճրոյթը փարատէ··· (ԲՋ 240): Զարմանալի չէ որ Շնորհալիի մօտ կը նշանակէ յանգաւորել նոյնաթիւ վանկերով եւ միեւնոյն ռիթմային միաւորով (կան չնչին չեղումներ, որոնք վճռական դեր մը չեն կատարեր): Մինչդեռ «չափաբերեալ» խօսքը Նարեկացիի մօտ ընդարձակ իմաստ մը ունի եւ կը վերաբերի խօսքի էական, սահմանաւորեալ օրինավիճակին, ան որուն պատճառով մարդկային լեզուն «սակաւամատնեալ» յօդերով ու թիւերով կազմուած է: Նարեկացիէն Շնորհալի տիեզերք կը փոխենք· Կ'աւանդուի, կը կտակուի յանգաւորման որոշ սկզբունք մը, որ պիտի դառնայ տիրական, ետ կը մղուի յանգաւորումը հիմնաւորող խօսքի ըմբռնումը: Կը հասկցուի լինչու, ներկայիս, Մատեանը ոտանաւոր քերթուածի վերածող բնագրագէտներն ու թարգմանիչները երկի չատ մասնայատուկ եւ սահմանափակիչ ընթերցումը կը դարձնեն ընդհանուր· զայն կը կարդան յետ–չնորհալիական ակնարկով: Ամէն պարագայի՝ Շնորհալիի coup de force-ը մեր բանաստեղծութիւնը պիտի դրկէ խօսքի կերպերու հարուստ կարելիութիւններէն, քերթուածը բանտարկելով յանգաւոր տողերու սեղմիրանին մէջ: Պէտք է ըսել որ Հ. Ա. Բագրատունիի փորձերը (Հայկ Դիւցազնը) անկարող պիտի ըլլան հայ բանաստեղծութիւնը ազատագրելու չնորհալիական այլապէս աանդութիւն դարձած ոտանաւորէն:

ՑՂՄԱՆ ԲԱՅԱՐՁԱԿ ՎԱՅՐԸ

Մեկնողականին եւ բանաստեղծականին միջեւ կը տարուբերին Նարեկացիի արդի մեկնաբանութիւններուն մեծ մասը, սկսելով Մատեանի «վերայայտնութենէն», ԺԹ. դարու վերջերուն, չնորհիւ գլխաւորաբար Ա. Զօպանեանին, որ «միտիք» բանաստեղծի գաղափարը առաջ կը քաշէ իր «Մաղիկ»ին մէջ հրատարակած ուսումնասիրութեամբ (1895), եւ այդ չընաչխարհիկ «միտիքականը» պիտի դառնայ տեսակ մը նորօրեայ, քիչ մտածուած մօթիֆ մը: Ատիկա կը դանենք Թորգոմ Գուշակեանի, Եղիչէ Դուրեանի, Եղիվարդի յօդուածներուն կամ ուսմունքներուն մէջ: Մ. Աբեղեանի պարագան տարբեր է հայ հին գրականութեան պատմութիւնին մէջ, որ կ'ուզէ ըլլալ աւելի քննական ու առարկայական մօտեցում, ամբողջովին տարուած գերմանական դրբագիտական դպրոցի սկզբունքներէն: Սովետական չրջանի ամբողջ «նարեկացիագիտութիւնը» (Մ. Մկրեան, Վ. Առաքելեան, Վ. Նալբանդեան, եւ ուրիշներ) կը հետեւի Աբեղեանի աւանդին, պարզ է, տեսակ մը վարք–սրբոցային պաչտուամով մը, եւ մտածումի դաչտէն արդիլեալ՝ ինքզինք կը յանձնէ սովորական poncifներուն, անկարող նոյնիսկ օգտագործելու Հր. Թամրազեանի բանասիրական պրպտումներուն արդիւնքները: Եթէ մեր կրօնական հեղինակներուն համար Գրիգոր «սուրբ» մըն է, յետ–աբեղեանական չրջանին վերածուած է «հոգեմանիսա պոէտի»: Շատ աւելի անձնա–

ՅԱՐԱԿԱՅՈՂ ՅԱՒԵՐԺՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ Հ. ԼԵՒՈՆ ՋԷՔԻԵԱՆ

Գրեալ դրոշմեսցես յարձան յաւիտեան...
Կացցէ առաջի Ֆո մշտնջենաւոր
Եւ յիշատակեսցի ի լսելիսդ Ֆո
հանապազ...
Պատմեսցի ի յականջս ազգաց
Եւ բարոգեսցի ի լուր ժողովրդոց...
Մատեան Ողբերգութեան, ՁԸ, բ

Նարեկացիի ծննդեան՝ 1950-ին տօնախմբուած հազարամեակին առթիւ, անոր բանաստեղծական ներբողութեան ի. դարու խորագոյնս ներբնահաղորդ մեկնաբաններէն Լիւք Անտրէ-Մարսէլ հետեւեալ նըկատողութիւնը կը կատարէր. «Իր գործը, այս տեսակէտէն գուցէ միակը՝ աշխարհի վրայ, ինը դարերու տեւողութեամբ բովանդակ ժողովուրդի մը ծառայութեան դրուած մոգական էացում մը եղաւ: Այս պարագան դե՛ռ աւելի համոզիչ փաստարկ մը կ'ընծայէ այդ գործին գերազանցութեան՝ քան զուտ գեղագիտական կարգին մէջ մնացող որեւէ ապացոյց»:

Հիմա որ նոյնինքն Մատեանի ծննդեան հազարամեակը կը բոլորենք, տեղին է որ մի պահ կանգ առնենք խորհրդածելու, եթէ կարելի է՝ գոյզն իսկ պարզաբանելու որոնումով, Մատեանի ահաւոր մեծութեան գաղտնիքին, անոր յարակայող յաւերժութեան խորհուրդի մասին: Ճիշդ է, հաւանօրէն այնքան ալ խորհրդասքող պէտք չէ ըլլայ հուսկ այդ գաղտնիքին էութիւնը: Իրաւ բանաստեղծութեան կենդանութիւնը ինքնի՛ն, անմեռ կենդանութիւնը: Ծանօթ է Ափոլինէրի խօսքը՝ Զկայ դրուածք մը այնքան հին, որքան առաւօտեան թերթը, եւ այնքան թարմ՝ որքան Հոմերոսի Իլիականը: Գեղեցկութեան նշոյլ մը՝ յաւերժական ուրախութիւն է, կը փոխասէ իր կարգին Իրլանտացի Եիթս: Այնու ամենայնիւ Անտրէ-Մարսէլի յիշեալ նկատողութիւնը մեզ կը ստիպէ քայլ մը առաջ մղելու հարցադրումի մեր սահմանագիծը, ճնշելու հարցամիջուկի եզերքը, ճեղքելու տեսադաշտի մեր հորիզոնը: Միշտ չէ՛ որ ամէն մեծ կամ մեծագոյն գործ կը դառնայ բովանդակ ժողովուրդի մը առօրեայ սեփականութիւնը, հոգիին համաբոյն սնունդը, տեսիլներուն մոգական խթանը: Շատ քիչերու վիճակած է այս հրաշքը, եւ իրաւացի է, կը կարծեմ, Ֆրանսացի զրդռադատին պնդումը՝ թէ աւելի հզօր փաստարկ է այդ մէկը քան սոսկ գեղագիտական պատճառաբանութիւնները:

Տուեալ պարագային, արդարեւ, կըրկնապատկուող կրողականութեամբ մը կը տոգորուին՝ բանաստեղծութեան եւ, աւելի ընդհանուր առմամբ, արուեստի գործին բնորոշիչ համայնականութիւնը, համամարդկայնութիւնը. այն է՝ հանուրը չօշափելու, հանուրը ներառնելու կարողունակութեան կողքին և անկէ անդին՝ հանուրին մատչելի ըլլալու, հանուրին խօսելու, հանուրին կողմէ եւ հանուրին մէջ իւրացուելու կարողունակութիւնը: Գեղեցիկէն վսեմին եւ վսեմագոյնին անցքին մէջ՝ բացարձակ պարզութեան հասնելու տրամասութիւնն է այստեղ խընդրոյ առարկան: Վսեմին ու պարզին միաւորման, համաճուրման տրամասութիւնը, այնքան տարերային՝ ըստ երեւոյթին, եւ այնքան բարդ ու խիզախ՝ ըստ էութեան: Խիզախում՝ որ աստուածայնութեան ոլորտներուն մէջ կը մխի: Մէկ բառով բնութագրելի՝ որպէս բիբլիական իւրայատկութիւն, որ իր դերագոյն բնորդը կը գտնէ հո՛ն, այդ միակ ու եզակի գրքին մէջ, որ է Գիրը անձնաւորուած, Բիբլիան, Մատեանը գերազանց, կոչուած՝ Աստուածաշունչ, եւ որ է՛ իսկապէս աստուածաշունչ ու աստուածահունչ, անկախաբար՝ կարդացողին կամ լսողին հաւատքէն ու պատկանելիութենէն:

Սակայն, թերեւս զարմանալի թուի խօսիլ պարզութեան մասին բուն իսկ Նարեկի առընչութեամբ: Զարմանքը կ'արդարանայ անշուշտ Մատեան Ողբերգութեանի վերածնման կեղեւային մէկ հարթակին վրայ: Շրջափոխենք խօսքի մարզը: Ըսուած է, թէ Մատեանի հեղինակին կը պակսի չափի գիտակցութիւնը: Դարձեալ կը գտնուինք կեղեւապատեանի երեւոյթները զանցել չդիտցող վերծանումի մը դիմաց: Եթէ ի վիճակի չենք Նարեկի ստեղծարանական բանարկումի հենքին մէջ, առէջներու աւազահատիկներու պէս անթուարկելի բազմութեան ընդմէջէն ներտեսնել բառերու այդ հեղեղը ենթալարող տարերայնութիւնը, միութիւնը, եթերային պարզութիւնը, խոստովանելու ենք մեր հեռակայութիւնը Հոկոզէն, հաշտարկելու՝ մեր եւ իր միջեւ բարձրացող պատուարը: Պատմական փաստը ցոյց կու տայ, սակայն, որ ասիկա հարցն է՝ Մատեանին ո՛չ թէ մերկաբար, կանխակալումներէ զերծ, աննախապատ մատչող ընթերցողին, ինչպէս է «պարզ ժողովուրդ»ը, «ռամիկ»ը, «մարդ»ը առանց վերնախաւային զրահապատ կառոյցնե-

կան է եւ թելադրական Շանթի «Գրիդոր Նարեկացի» յօդուածը: Անձնականութիւն, որ աւելի չեշտուած կերպով կը յայտնուի Օշականի «խորհրդածութիւններուն» մէջ: Օշականի ձեռնարկը «դրականը» մօտեցում մըն է, իր վերջին չրջանի եղանակը կիրարկող և գրութեան ընդմէջէն սեւեռող Նարեկացիի «հոգին»: Անձնական յիշատակներով ու տպաւորութիւններով հարստացած այս էջը, «չի ձգտիր ճշմարտութեան... Իմ նախասիրութիւնը, թերեւս կրցածը, վերակազմելն է, տանելի չափերու վրայ, հէնքը ջիղերուն, որոնք իրենց կախարդական ցանցին մէջ առին աշխարհին ոգեղէն սարսուռը, զայն պատմել փորձեցին աւելի կամ նուազ իրականութեամբ, հաւատարմութեամբ»: Հոս «քննադատութիւնը» տեղի կու տայ գրականացման չատ որոշ ճիգի մը, որով վերլուծումը կ'անջատուի գիրքէն, մեկնաբանուածէն, դառնալու համար ինքնաբաւ, «տպաւորութեանց հանդէս»:

Նման ճիգի մէկ թերեւս տարբեր արտադրութիւնն է Մեծարենցի «Նարեկացիի հետ» խորագրուած էջը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Մատեանի հատուածներու կազմուած «արձակ քերթուած» մը, այդ հատուածները վերստին բանեցնող միջդրութենական յարաբերութեամբ: Նոյն չրջանին, գուցէ Զօպանեանի եւ Եղիշէ Դուրեանի կրկնակ մղումին տակ, Նարեկացի կը թափանցէ Ներաշխարհին մէջ, ուր Մատեանը կատարեալ բնատիպի դեր կը կատարէ: Նման ներթափանցում-ներէ անդին կը սկսի կալուածը Նարեկեան սխեմաներու քերթողական գործածութեան, սկսեալ Սիամանթոյի Սուրբ Մեսրոպէն (կրկնադրական դրականութեան ամէնէն բացայայտ օրինակներէն մին) մինչեւ Զարենցի «Տետրապտիկոս»ը, «ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ», ուր Նարեկեան բնատիպը՝ ողբերգութիւնը, իբրեւ արդի ժամանակներու յարացոյց, կը մտնէ հնչեակի ձեւին տակ: Աւելի անդին ալ կայ, բայց այդ մասին հարկ է լռել:

Միջնադարու գրողի մը որեւէ արտադրութենէն աւելի Նարեկացիի Մատեանը կը մնայ այսօր յղումի վայր մը: Սուրբ, միստիք, ճգնող, բանաստեղծ, իմաստասէր, էստետ, մեծ հումանիստ եւ ուրիշ որակումներ, փաստարկուած կամ ոչ, այդ վայրը կը չանան կոչել: Երբեմն իրարու այնքան հակոտնեայ ճաշակներու, մարդոց թէ գաղափարախօսութիւններու համաձայնութիւնը Գրիգորի անունին չուրջ թելադրական է այն հզօր ձգողութենէն որ երկը կը պահէ տակաւին, երբեմն միայն իր խորհրդանիշ խորագիրով, «հաւաքական» գիտակցութեան – անգիտակցութեան մէջ: Քիչ անդամ կը գտնայ խնդրոյ առարկայ: Նոյնիսկ Շահնուրի հերոս Սուրէնը «պոռնկագրութեան մասին» խօսած ատեն, սրբապղծութիւն մը կատարողի հաստատակամութեամբ կը դիմէ Մատեանին: Այս բոլորի եաին չի՞ բանիր արդեօք սրբազան գրքի բնատիպը, ասոր պէտքին ու պահանջին լծորդուած: Սրբազան գիրք՝ որ հիմնէր –ինչպէս ըրած էր աղէտէն առաջ–, հաւաքէր, միաւորէր, իմաստ եւ ուղղութիւն տար զայն կարդացող մարդոց:

Նարեկեան աւանդութիւ՞ն թէ պարզպէս սրբազան աւանդ:

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

րու, այլ անոր՝ որ կը մօտենայ մեկնաղաբանական արդէն կազմաւորուած ներյղացումներով եւ ստորոգութիւններով, ինչպիսին է յաճախ մտաւորականին, գըրադատին եւ նմաններու դիրքը:

Բարեբախտաբար, վերջին երեք տասնամեակները մասնաւորապէս ճոխ հանդիսացան՝ Նարեկեան արժէքաւոր, մերթ անկիւնադարձային տարողութեամբ ուսումնասիրութիւններով, որոնք կը չօշափեն թէ՛ բովանդակութեան, բնանիւթի, մոթիւներու, խորհրդաշդածութեան, եւ թէ բանարկումի, ձեւի, կշռոյթի, խօսքի բանուածքին ու եղանակաւորման վերաբերող հարցեր: Այսպէս, յիշելու համար միայն մէկ քանին կարեւորագոյններէն, Գրիգոր Պըլտեանի, Ժան-Փիէր Մահէի, Պօղոս Խաչատրեանի, Գլաուտիս Կուճերոթթիի, Ճէյմս Ռասըլի, Թամար Տանիալեանի, Հայունիի երկասիրութիւնները, իւրաքանչիւրն իր ուրոյն չափւոիներով ու ոչ միշտ համընկնող մերձեցումներով, չարունակեցին և ընդլայնեցին Նալեանեանով եւ Աւետիքեաններով ըսկիզբ առած, Աբեղեաններով ու Քիպարեաններով ուռճացած Նարեկացիագիտական աւանդը, առանց մոռնալու անշուշտ Հ. Սահակ Ֆէշլիեանի առաջին ամբողջական ֆրանսերէն թարգմանութեան բերած անգնահատելի նպաստը, յատկապէս աստուածաբանական տարաւիզու չրջանակներու մէջ, Մատեանի ծանօթացման եւ գնահատման ուղղութեամբ: Կարելի է ըսել՝ թէ այս վերջին տասնամեակներուն, Նարեկացին՝ Խորենացիի հետ՝ հայ միջնադարեան գրականութեան առաւելագոյն հետաքրքրութիւն արծարծող դէմքը եղած է:

Ցիշեալ եւ նման հետազօտութիւնները, ինչպէս ակնարկեցինք, ուսումնասէրներու միջեւ մերձեցումի եւ տեսակէտներու մերթ նոյնիսկ չեշտուած տարբերութիւններով հանդերձ, կը ցուցաբերեն սակայն հասարակաց յայտարար մը. այն՝ թէ կը գտնուինք վիթխարի մեծութեան մը առջեւ, բացարձակապէս ուրոյն եւ անկրկնելի: Կարելի չէ, հետեւաբար, համընկեցօրէն մօտենալ անոր՝ կաղապարած հասկացութիւններով, նախամտածուած ստորոգութիւններով, կանխաճեւուած, եթէ նոյնիսկ դասականացած բնորդներու լուսարձակումներով: Նարեկեան անծիր ովկէանին մէջ թէպէտեւ կը հոսին մարդու հոգիին եւ ստեղծարարութեան բազմահուն ուղիները՝ Աստուածաշունչէն մինչեւ ժամանակին երիտասարդ եւ առոյգ արաբական մշակոյթը, բայց Նարեկացին եւ իր գործը կը կանգնին այդ բոլորէն անդին՝ իրենց անձայլայլ, անդիջարկելի ինքնատպութեամբ:

Երկրորդ չատ կարեւոր հասարակաց յայտարարը, որ դուրս կը ցայտէ յիշեալ հետազօտութիւններէն, հետեւեալն է. այն երեւութաբար բարդ ու բազադրեալ կառոյցը, զոր կը պարզէ Նարեկ՝ դրթական ստուար տաճարի մը նման, կը յենու ներքնապէս կուռ, ուժգնօրէն ամուր եւ խոր, եւ հուսկ՝ իր ելակէտով ու վախճանադրութեամբ էականօրէն պարզ միութեան մը վրայ, որ բովանդակ գործին բողբոջման ու ձեւաւորման առանցքային զսպանակը եւ բեղմնաւէտ ուժա-լարն է:

Հուսկ, այդ քննարկումները միշտ աւելի ակնյայտօրէն կը համոզեն մեզ, իրենց տարբերակումներուն մէջ յաճախ իրար լրացնող դիտանկիւններէ, թէ Նարեկացիագիտութիւնը, ի հեճուկս աւելի քան երկդարեան իր անցեալին, դեռ հազիւ նախաքայլերու սկզբնական հանգրուանը կը բոլորէ:

Կարելի է անվարան հաստատել՝ թէ լեզուի հարցը – լեզուն ըմբռնուած՝ որպէս նշակարգ, որպէս «լանկաժ» – Նարեկացիի մօտ անդնդային տարածքի մը կը հասնի. այնպիսի տարածք մը՝ որու նըմանը հաւանօրէն տեսնուած չէ մարդկային խօսքին եւ գրելութեան մէջ, իրմէ առաջ կամ իրմէ վերջ: Դիտմամբ կը գործածեմ այստեղ «անդնդային» ածականը՝ քանի որ կը խորհիմ թէ, ինչպէս աւելի հանդամանօրէն չանացած եմ բացատրել այլուր (տե՛ս. Ներածութիւն Նարեկի առաջին երեսուներեք Բաներուն լատերէն թարգմանութեան, Հռոմ, 1999) աւելի քան ուրիշ որակումներ – ինչպէս օրինակ՝ միութեան կամ բացատումի, լոյսի կամ խաւարի –, անդունդի պատկերը լաւագոյնս կը բնութագրէ Նարեկեան խորհրդաշդածութեան ներքնագոյն եւ խորագոյն էանիչը: Եթէ պարզ է որ Նարեկեան միստիցիզմին համաճառագ, համընդգրկիչ կորիզը՝ աստուածամարմնական փոխակերպիչ միութեան երանաւետու-

մը չէ, ո՛չ ալ սակայն Աստուծոյ ծանօթութեան, «աստուածագիտութեան», Աստուծոյ մասին ստորոգումներու բովանդակութեան ու կերպին հարցն է, ասոր բիւրաւոր երփնաւորումներու տարբերակներէն ոչ մէկով: Նարեկացիի առջեւ ծառացող հարցը, զինք մտալկող, հոգին տոչորող տրամը՝ չէ «բաց–աստում»ը (ափոփասիս) կամ ոչ, այլ է նոյնինքն ասելու կամ չասելու հարցը, խօսքի արտաբերման հնարաւորութեան կամ մարդկական պապանճումի, Աստուծոյ առջեւ բան–աւոր եւ կամ բան–ազուրկ / ան–բան ներկայանալու հարցն է, բան–աւորութեան եւ ան–բանութեան միջեւ փոխընդբանքին արմատաքանց տրամը: Հակոզին համար Աստուծոյ մէջ կամ Աստուծմէ դուրս, Աստուծոյ հետ կամ Աստուծոյ դէմ ըլլալու գոյութենական պայմանաւորիչը, նախ եւ առաջ, ո՛չ թէ Աստուծոյ ներկայութիւնը, Աստուծոյ ճայնը, Աստուծոյ պարգեւը ընկալելու կամ չընկալելու, փորձընկալելու կամ ոչ փորձընկալելու, հարցն է, այլ Աստուծոյ առջեւ իբրեւ բանական գոյ կանգնելու հնարաւորութիւնն է կամ ոչ, այլ խօսքով՝ Աստուծոյ հետ հաղորդակցելու, Աստուծոյ հետ մաս եւ բաժին ունենալու կամ չունենալու՝ ըստ արարչութեան էական, բայց ըստ տնօրէնութեան նաեւ փրկչաբանական հիմնահարցն է, վերանցական նախապայմանը՝ որպէս մարդ եղանումի եւ քրիստոնէաբար փրկանաւորումի:

Մեր ներկայ հարցադրումին առընչութեամբ եւ վերադառնալով վերջին տասնամեակներու վերոյիշեալ ներդրումին՝ Նարեկեան պրպտումներու անդաստանին մէջ, պիտի ուզէի մատնանշել ի մասնաւորի երեք հետազօտական ուղեգիծեր, որոնք կը խոստանան յատկապէս բեղուն հանդիսանալ նորանոր հորիզոններու ուրուագրումով: Ա. Խօսքին բեկում / նաւթեկումը կամ «երկփեղկում»ը, որ կը ներփակէ Աստուծոյ բացարձակ անասելիութեան / անճառութեան խնդրարկումը, զինք խոստովանելու եւ գովելու անհրաժեշտութեան հետ՝ իր ներքին եւ անխուսափելի յարադրութեամբ: Այս հունին վրայ գլխաւորապէս ընթացած են Պըլտեանի հետազօտութիւնները: Բ. «Վարպաչուհի»ի, յունարէն բառով «փենթոս»ի, զգայնութիւնը, իր եզակիօրէն Նարեկեան չեշտերով, թէպէտեւ խորապէս արմատացած՝ բանի եւ խօսքի պաչտամունքին հայկական հին եւ ճոխ աւանդութեան մէջ: Այս երթուղին յատկապէս մշակուած է Գլաուտիս Կուճերոթթիի կողմէ: Գ. Նարեկեան հոգեւորութեան գոյախնդրութեան մէջ անձնական եռ–ին բացառիկ ներդրաւումը, մինչեւ իսկական ներպայթումի առաջնորդող, որուն զուգահեռ մը կը գտնենք թերեւս Ս. Օգոստինոսի Խոստովանութիւններուն եւ կամ Վեռնա լերան կատարին Աստեղացի Փրանկիսկոսի կեցուածքին մէջ, որ գեռնամած, Նարեկեան աստութեամբ՝ «հոզ ի բերան», կը գոչէր եւ կը հեծէր անդադրում. «Աստուած իմ, ո՞վ ես Դու, եւ ո՞վ եմ ես»: Ահա՛ խորհրդազդած ապրումի, միստիք վերացութեան՝ մարդկային հոգիին կողմէ երբեւիցէ հպանցուած բարձրագոյն գագաթը կամ ներքնագոյն յատակը:

Ցիշեցինք Օգոստինոսի Խոստովանութիւնները: Ընթացիկ տարին կը նշէ այս անզուգական եւս գլուխ գործոցին տասնվեցերորդ դարադարձը: Վիթկենչթայնի նման փորձարկապաշտ հանճար մը պայն նկատած է մատենական վսեմագոյն կոթողը յետ Աստուածաշունչի: Վիէննացի փիլիսոփային անչուշտ ծանօթ չէր Նարեկը: Ան քարիզմը, զոր ինքը Հոկոզը ուզած, մշակած, հետապնդած է գիտակցաբար ու տեսանողաբար, Հոկոզի իր հառաչն ու հեկեկանքը փոխակերպելով Տեսանողի խօսքին, եւ այդ նոյն խօսքին յարակայ յաւերժութեան:

Հ. ԼԵՒՈՆ ՋԷՔԻԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
MARDI
10 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·509 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.509

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ–ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ վճռած են առանձին գործել Իրաքի դէմ, եթէ հարկ ըլլայ, յայտարարած է Պուշի Ազգ· Ա–պահովութեան խորհրդականը՝ Գոնտոլեցա Ռայս: Պաշտպանութեան նախարարն ալ կազմ ու պատրաստ է եւ հրաւէր կը կարդայ գործի անցնելու: Հարցախոյզի մը համաձայն, Ամերիկացիներու 68%–ը կողմնակից է զինուորական գործողութեան մը Իրաքի դէմ: Թոնի Պլէր ալ, իր կարգին, յայտարարած է՝ չգործելը քաղաքականութիւն մը չէ, ո–րու կրնանք ենթարկուիլ: Ուաշինկթըն վստահ է որ Իրաք վտանգաւոր զէնքեր ունի եւ վերջերս հիւլէական ռումբ պատրաստելու կազմածներ ներածած է եւ Հիւսէյն վեց ամիսէն կրնայ գայն պատրաստել: Հանովրի մէջ, սակայն Շիրաք եւ Շրէօտէր կրկնեցին իրենց ընդդիմութիւնը որեւէ միակողմանի նախաձեռնութեան: Իրանի Արտաքին նախարարն ալ բուռն կերպով դէմ արտայայտուեցաւ: ՄԱԿ–ի քննիչ մը կ'ըսէր թէ որեւէ փաստ չկայ, որ Իրաք քիմիական նոր զէնքեր կը պատրաստէ:

ՖՐԱՆՍԱՑի Աչխատանքի եւ ընկերային հարցերու նախարարը՝ Ֆրանսուա Ֆիյոն ընկերային կազմակերպութեանց (գործատիրութիւն եւ սենտիքա) ներկայացուց հրովարտակ մը որ տարեկան յաւելեալ 130 ժամերը կը բարձրացնէ 180–ի, ինչ որ կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը ճամբան կը բանայ դէպի 39 ժամերու վերադարձի մը, նոյնիսկ եթէ աչխատանքի չաբաթական օրինական ժամանակաչրջանը կը մնայ 35 ժամ: 18 ամսուան չրջանի մը համար որոշուած այս հրովարտակը թոյլ կու տայ գործատիրութեան եւ սենտիքաններու որ կրկին բանակցին աչխատանքի ժամանակաչրջանը իւրաքանչիւր արհեստի մէջ: Նախարարապետը ապահովութիւն տուաւ Սեպտ· 8–ին, որ 2003–ին ալ եկամուտի տուրքը 2% նուազում պիտի վայելէն, բայց ճաչարաններու Թ–Վ–Ա–ն միայն 2004–ին կրնայ նուազիլ, այսինքն 19·6%–էն իջնել 5,5%–ի, ինչ որ ճաչարանապետերը կը պահանջէն: Կառավարութեան առարկութիւնը այն է որ Եւրոպական Միութեան հաւանութիւնը անհրաժեչտ է:

ԿԻՊՐՈՍի թուրք եւ յոյն ղեկավարներու հետ Քոֆի Անանի հանդիպումը Փարիզի մէջ, ձախողեցաւ: ՄԱԿ–ի ընդհ· քարտուղարը յայտարարեր ընդունած էր Տէնքթաչը եւ Գլեերիէոը, բայց խօսակցութիւնները անելի մանուածեան, հակառակ միջազգային ճնչումներուն, երկու կողմերուն վրայ: Միջկիպրական համաձայնութիւն մը մինչեւ տարւոյն վերջ թոյլ կու տայ որ կղզին անդամակցի Եւրոպական Միութեան, մինչ բաժանեալ կղզի մը ընդունիլ Միութեան մէջ կը համապատասխանէ ռումբ մը մացնելու: Գլխաւոր տարակարծութիւնը «Հիւսիսի կիպրոսի Թրքական Ինքնակոչ Հանրապետութիւնն է»:

ՎԻՐՁԻՆԻԱ. արգելափակուած ծագումով մարօքցի Ֆրանսացի՝ Զաքարիաս Մուսաուիի սխալմամբ յանձնուած են Ալ–Քաիտայի վերաբերող գաղտնի փաստաթուղթեր, հեռատեսիլի ԷՖ–Պի–Այ կայանին համաձայն: Անոնք կցուած էին այն փաստաթուղթերուն, որոնք պէտք է իրեն տրուէին իր պաշտպանութեան համար:

ԱՖղԱՆԻՍՏԱՆի մէջ, Փաքիստանի սահմանին մօտ՝ Ումոթ չատ բուռն բախում–

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(7 septembre)

CINEMA
«ARARAT» D'ATOM EGOYAN

L'Arménie pour conscience

Տոմինիք Պորտ կ'անդրադառնայ Եղոյեանի ֆիլմին, նախ նկարագրելով ֆիլմի մը պատրաստութիւնը ֆիլմին մէջ: Պատմութիւնն է, կը դրէ, ոչ լաւ ծանօթ ջարդի մը, յաճախ թաքնուած, որ գործուեցաւ 1915–ին, երբ Թուրքերը բնաջնջեցին հայ ժողովուրդը: Այդ դէպքն է ֆիլմին գլխաւոր կէտը: Ծագումով հայ դանատացի Աթոմ Եղոյեան ուզած է, ինչպէս կ'ըսուի, յիշողութեան գործ մը պատրաստել: Բայց, աւելի քան վերարտադրել անցեալը, նախընտրած է զայն ոգեկոչել, զայն արձանագրել ներկային մէջ:

*
**

«T G V»

(septembre)

LA VIE REVEE D'AZNAVOUR

Եղոյեանի ֆիլմին առթիւ, Ֆրանսական ճեպընթացի այս թերթն ալ հարցազրոյց մը հրատարակած է Շ· Ազնաւուրի հետ: Ան կը խօսի իր ասպարէզին մասին, սինեմա եւ երգ, Հայաստանի, եկամուտներուն, Սեպտ· 11–ի, քաղաքականութեան եւ անչուչտ՝ «Արարատ»ի: Վերջին բաժնի մը մէջ, ակնարկ մը կայ իր ընտանիքին «բաղմազգեան» բնոյթին: Ազնաւուր կ'ըսէ· «Հրեայ թոռներ ունիմ, աղջիկ մը որ կէս մաղրեպցի զաւկի մը մայր պիտի ըլլայ, ամուսնացած եմ բողոքականի մը հետ (չուէտացի), առաքելական եմ, տղայ մը ունիմ որ կէս Հայիթիցի կնոջ մը հետ կ'ելլէ, միւս տղուս ըսի որ եթէ Զինացիի մը հանդիպի, աչխարհի ամէնէն զեղեցիկ պատկերը կը կազմուի»:

ներ տեղի ունեցած են կառավարական ուժերուն եւ պատերազմիկ՝ Զատրաի կողմնակից ուժերու միջեւ: 15 մարտիկներ սպաննուած են, 50 ուրիչներ ալ վիրաւորուած: Զատրան կը մերժէ ճանչնալ Քարզայիի կառավարութիւնը:

ԿԱՌի նահանգին մէջ, տեղատարափ անձրեւներուն յաղորդած ողողումները աւեր գործած են եւ նոյնիսկ մէկ մեռեալ կայ, հարիւրաւոր բնակիչներ ալ ստիպուած եղած են պարպելու իրենց տուները: Սեպտ· 9–ին, ահազանգ կար նաեւ այլ նահանգներու համար, ինչպէս՝ Տոոմ, Առտէչ, Պուչ–ու–Ռոն, Վօքլիւզ, Ալվերն, Հեռօ, Հօթ–Լուառ, Թառն:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻԻՐՏԻՍՏԱՆի երկու խմբակցութիւնները՝ ժողովրդավար քիւրտ կուսակցութիւն եւ Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւն, համաձայնագիր մը ստորագրած են Սեպտ· 8–ին, որ վերջ կը դնէ իրենց տարակարծութիւններուն:

ՓԵՔԻՆ պաչտօնապէս ընդունեցաւ որ սիտայի համաճարակ կայ երկրին մէջ եւ արդէն մէկ միլիոն Զինացի վարակուած է, ինչ որ 17%–ի յաւելում մը կը նշանակէ մէկ տարուան ընթացքին:

ՎԵՆԵՏԻԿի սինեմայի 59–րդ Մոսթրան վերջ գտաւ Սեպտ· 8–ին: Պարգեւատրուեցաւ (Ոսկեայ Առիւծ) սկոտիացի փիթըր Միլլընի ֆիլմը՝ «Մակոտալչն Քոյլերը»: Դատակազմի մեծ մրցանակը ստացաւ ռուս Անդրէյ Կոնչալովսկիի «Ննեթերու տունը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 7/9)

ՄՈՒՏՔի ՎԻՃԱԿՆԵՐԸ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՁԱՄԲՈՎ

Յառաջիկայ Հոկտեմբերին ՄԱԿ–ի Զարգացման Ծրագրի Երեւանի գրասենեակին օգնութեամբ, կը կիրարկուի մուտքի արտօնագրի ելեկտրոնային ձեւը: Անով աչխարհի որեւէ մէկ կէտէն մէկը պիտի կարենայ համացանցի միջոցով դիմում ներկայացնել Հայաստան մուտքի արտօնագիր ունենալու: Վճարումը կ'ըլլայ վարկաքարտով եւ 24 ժամէն պատասխանը կը ստացուի: Արտօնագիրը կը տրուի երկիր մուտքին, Զուարթնոց օդակայանին մէջ: Փորձի չրջանէ մը ետք, նոյն ձեւով կը սպասարկեն Վրաստանի եւ Իրանի հետ սահմանակիցները:

Մուտքի արտօնագրին այս ձեւը առաջին քայլն է աւելի ընդարձակ ծրագրի մը որ հիւպատոսական սպասարկութիւնները համացանցի միջոցով կարելի կ'ընէ: Կարեւոր զարդացում է այս մէկը երբ նկատի առնուի որ Հայաստան միայն 30–ի չափ քաղաքի մէջ դեսպանատուն եւ հիւպատոսարան ունի, բայց Հայեր ու Հայաստանով հետաքրքրուած այլ ազգերու ներկայացուցիչներ կան չատ աւելի մեծ թիւով վայրերու մէջ:

Հոկտեմբերէն վերոյիչեալ ծառայութենէն կարելի կ'ըլլայ օգտուիլ համացանցի հետեւեալ հասցէներով·
www.armeniaforeignministry.am
www.armeniadiaspora.com

*
**

ԼՂՀ

ՄԱՍՆԱԿի ՆԵՐՈՒՄ ՍԱՍՈՒՆ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻՆ

Նախագահ Ա· Ղուկասեան Սեպտ· 6–ի հրամանագրով մասամբ ներում չնորհած է Ս· Աղաջանեանին որ իր անձին դէմ մահափորձին առընչութեամբ 2001 Փետրուար 26–ին 14 տարուան դատապարտուած էր: Հրամանագրին համաձայն, Աղաջանեանի բանտարկութեան պատիժին մնացեալ չափը կը ներուի, նկատի առնելով առողջական ծանր կացութիւնը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ–2004

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՈՒԿՐԱՆԻԱ՝ 2 – 2

Շաբաթավերջի արդիւնքներն են· –

Ա· ԽՈՒՄԲ·– Սլովենիա – Մալթա 3–0, Կիպրոս–Ֆրանսա 1–2:

Բ· ԽՈՒՄԲ·– Նորվեկիա – Դանիա 2–2, Պոսնիա–Ռումանիա 0–3:

Գ· ԽՈՒՄԲ·– Աւստրիա – Մոլդովա 2–0, Հոլանտա – Բելառուսիա 3–0:

Դ· ԽՈՒՄԲ·– Ս· Մարէն – Լեհաստան 0–2, Լատվիա – Շուէտ 0–0:

Ե· ԽՈՒՄԲ·– Ֆերէօ կղզիներ – Սկով–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊՈՒՇ, ԻՐԱՔ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ԴԻՐՔԵՐ

Պուչ ջանք չի խնայեր համոզելու համար աչխարհը որ անպայման պէտք է յարձակիլ Իրաքի վրայ եւ հրապարակէն վերցնել Սատտամ Հիւսէյնը: Առաջին անգամ արտայայտուեցաւ ԱՄՆ–ու նախկին նախագահ Պիլ Գլինթըն: Ան կ'ըսէ թէ նախ հարկ է պէն Լատէնի հետ հարցը փակել, նախքան Իրաքի վրայ յարձակում գործելը: Գալիֆորնիա դամարան դեմոկրատ ժողովի մը ընթացքին է որ Գլինթըն յայտարարած է, որ գլխաւոր սպառնալիքը պէն Լատէնն է, քանի կը չեչտէ.– «Սատտամ Հիւսէյն բարի մարդ չէ, բայց Սեպտ· 11–ին 3100 հոգի չէ սպաննած»:

Գալով միջազգային հաւաքականութեան, դիրքերը կը տարբերին, բայց հեռու են հլու հնազանդ ըլլալէ Ուաչինկթընի:

ՄԵԾՆ–ԲՐԻՏԱՆԻԱ· – Գէմփ Տէյվիսի տեսակցութեան ընթացքին Պուչ կը համոզէր իր ամէնէն հաւատարիմ դինակիցը՝ Թոնի Պլէր, որ պատրաստ է իր զինեալ օժանդակութիւնը բերել Իրաքի վրայ յարձակման պարագային: Թ· Պլէր համոզուեցաւ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ· – Պուչին նամակ մը դրելով, Շրէօտէր ապահովութիւն կու տայ իր «անսահման զօրակցութեան» մասին, բայց ամբողջովին կը բացառէ որեւէ մասնակցութիւն, նոյնիսկ ՄԱԿ–ի հաւանութեան մը պարագային:

ՖՐԱՆՍԱ· – Ամէն բանէ առաջ, Ֆրանսա օրինաւոր քաղաքականութեան մը կը հետեւի: Որեւէ զինուորական լուծում պէտք է ՄԱԿ–ի վաւերացումն ունենայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ· – Գլխաւորաբար Իրաքն է, որ Պուտինի եւ Պուչի նորածին բարեկամութիւնը կը խոռվէ: Մոսկուա դէմ է որեւէ զինեալ գործողութեան, մանաւանդ չրջանի իր տնտեսական չահերուն կապակցութեամբ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ· – Կողմնակից է քաղաքական լուծումի մը: Կ'ուզէ որ ՄԱԿ–ի քննիչներ կարենան վերադառնալ Իրաք:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ· – Արաբական դիրքը յստակ է եւ արտաքին նախարարները միաձայնութեամբ զօրավիգ են Իրաքի: Արաբական Լիկայի ընդհ· քարտուղարը կ'ըսէ նոյնիսկ· – «Իրաքի վրայ յարձակում մը Մերձաւոր – Արեւելքի դժոխքին դուռները կը բանայ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ· – Բացարձակապէս դէմ է, մտահոգ ըլլալով իր երկրին կայունութեամբ: Արտաքին նախարարը չի վարանիր յայտարարելու· – «Մեր պարտականութիւնն է տեղեկացնել ամերիկացի մեր բարեկամներուն նման վտանգներ: Թուրքիա միչտ պաչտպանած է հողային ամբողջականութեան սկզբունքը, իր դրացիներուն եւ ամբողջ աչխարհի համար»:

ԻՐԱՆ· – Սկզբունքով դէմ է որեւէ զինուորական գործողութեան: Նախկին նախագահը՝ Ռաֆսանճանի յայտարարած է որ չրջանին մէջ ոչինչ կարելի է ընել առանց Պարսկաստանի համաձայնութեան:

ԻՍՐԱՑԷԼ· – Միակն է որ գոհ կ'ըլլայ: Ս· Հիւսէյն ամէնէն տարաւիեալ թչնամիներէն մէկն է Իսրայէլի: Կ'ուզէ միայն նախապէս լուր ունենալ յարձակման պարագային, որպէսզի ինք ալ պատրաստուի:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԱԲԽԱԶԻՈՑ ՀԱՅԵՐԸ

Խորհրդային կարգերու փլուզումէն ի վեր Վրաստանը անկայունացնող խռովութեան կէտերէն է Աբխազիան: Չէչէնիոյ հարցին չափ տեղ չի գրաւեր հանրային կարծիքին հետաքրքրութիւններուն մէջ, սակայն, պարբերաբար յայտնուելով կը յիշեցնէ թէ Վրաստան մխաճոյղ, ամրոջովին խաղաղ երկիր մը չէ եւ դիւրութեամբ կարելի է անկայունութեան ապտիճանը աւելցնել:

Աբխազիոյ ինքնավար հանրապետութիւնը խորհրդային կարգերու օրով, 1921-ին, ձեւաւորուած է: Կը գտնուի Վրաստանի հիւսիս-արեւմտեան մասին մէջ, Սեւ ծովու ափին: Ամառնոցային ծանօթ գօտի էր, յատկապէս Մոսկուայի մեծամեծներուն համար: Այսօր, Նախիջեւանին նմանակ այդ հանրապետութիւնը հայութեան զանգուածները կը հետաքրքրէ ոչ այնքան պարբերաբար թիֆլիսին հակադրուող իր ընթացքով, որքան՝ հոն ապրող հայ գաղութին վիճակով: Գաղութ մը որմէ յաճախ ու առատ լուրեր չեն հասնիր յատկապէս ըմբռիւռեքի մեր անկիւնները:

Աբխազիոյ Հայերուն ներկայի կացութեան տեղեկացնող էջ մը ունի «Ազգ»ը (Օգոստոս 23), Թաթուլ Յակոբեանի ստորագրութեամբ. ան գտնուած է հնգնամեայ այդ Հանրապետութեան մայրաքաղաքը Սուխումի, նաեւ Գագրա, Արակիչ: Աբխազիոյ հայ բնակչութեան թիւը, կ'ըսէ թէ 70 հազար է, որուն 22 հազարը կ'ապրի Գագրայի շրջանը: Հանրապետութեան վեց շրջաններէն միայն Գալիի մէջ Հայ չկայ. Սուխումիի մէջ մեծ թիւ կը կազմեն անոնք:

Արակիչ գիւղը որ կը գտնուի Հանրապետութեան հիւսիսի Օչամչիրի շրջանին մէջ, հայութեան ամէնէն խիտ գըտնուած վայրերէն մէկն է: Ունի 1260 բնակիչ որոնց 99%-ը Հայեր են: Մինչդեռ, վրացեւաբխազական պատերազմէն առաջ, հոն 2500 հայ ընտանիք կ'ապրէր: Այդ գիւղէն է 80-ամեայ Աբշաւիր Մինասեանը որ այդ պատերազմը գրի առած է ամէն օր:

Աբխազիոյ մէջ հայկական ներկայութիւնը նոր չէ. կը հասնի Միջնադարուն: Հիմնական մասը Համչէնահայերու չառաւիղներ կը կազմեն, եկած՝ Սեւ ծովու Թրքական գօտիէն՝ Տրապիզոնէն, Օրտուէն, Սամսունէն, եւյն.: Կ'ըսեն թէ իրենց արմատները Անիէն են:

Թ. Յակոբեան հանդիպումներ ունեցած է գիւղացիներէն գատ, տեղացի հայ պաշտօնատարներու, կրթական գործիչներու հետ: Բոլորն ալ կը խօսին պատերազմի չրջանին աւազակախումբերու կատարած թալանիներուն մասին, որոնց գոհ դարձած են Հայեր: Այսօր, չնորհիւ Սուխումիի ազդեցիկ միջամտութեան, հարցը կարգադրուած է ու մեկնողներ կը վերադառնան:

Համայնքը տուժած է նաեւ վրացական քաղաքագործքին պատճառով ալ: Պատերազմի տարիներուն (1992-93) անոնք գրաւած են Արակիչի հայկական միջնակարգ դպրոցին չէնքը եւ հոն հաստատած իրենց կեդրոնը: Դպրոցը որ 380 աշակերտ ունէր, քարուքանդ եղած է: Վերանորոգումէն ետք, 1996-ին 200 աշակերտ վերադարձած է հոն, այսօր միայն 100 է անոնց թիւը:

Գիւղապետը կը պատմէ իրենց դըժուար մէկ յաղթութեան մասին: Կռիւներու ընթացքին Վրացիները փորձած են հայ երիտասարդները հանել Աբխազներու դէմ, բայց չեն յաջողած: Հայերը որոշած են գիւղի երիտասարդութիւնը Ռուսաստան, այլ ապահով վայրեր ղըրկել: Անոնք սկսած են վերադառնալ, կայունութիւնը խաղաղելէն ետք:

Սակայն, երիտասարդներուն մեկնումով բոլոր հարցերը կարգաւորուած չեն: Աբխազները սկսած են կողոպտել տուներ, բռնի ուժով դրամ հատաքել: Գիւղապետը կը պատմէ թէ մտնելով տուներ որոշ գումար մը կը պահանջէին, յետոյ կ'առնէին-կը տանէին ինչ որ կարժէք ներկայացնող: Այդ ասպատակութիւնը եօթը տարի տեւած է Օչամչիրի շրջանի երեք հայկական գիւղերուն՝ Արակիչի, Լաբրայի, Աթարա Ամեանների մէջ: Ամէնէն չատ տուժած է Լաբրան:

Վրացեւաբխազական պատերազմին ընթացքին արձանագրուած են 260 հայ գոհեր. 20 Հայեր ալ Աբխազիոյ հերոսներ դարձած են: Անոնցմէ մէկն է Գալուստ Տրապիզոնեան որ մշակութային, բարեսիրական «Կռունկ» միութեան նախագահն է: Կ'ըսէ թէ ամբողջ երկրին մէջ հայկական 41 վարժարան կայ, իրենք կ'օգնեն որ անոնց չրջանառարանները ընդունուին Հայաստանի բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնները: Այդ դըպրոցները դասագիրքեր կը ստանան երեւանէն:

Այդքան դպրոցի գոյութիւնը աբխազական խորհրդարանի երեսփոխան Ալ. Յովսէփեանի համոզումով՝ իշխանութիւններու համբերատար, օրինաւոր վերաբերումին նշան է, հանդէպ՝ Աբխազիոյ բնակիչ ժողովուրդներուն: Այդ դպրոցները կը մատակարարուին պետական պիւտճէէն: Այսուհանդերձ, մայրաքաղաքին մէջ կարեւոր թիւով հայ գտնուելով հանդերձ, հայկական միակ դպրոց մը կայ: Տեղացի 2000 հայ մանուկներ ռուսական վարժարան կը յաճախեն:

Աբխազահայերը տնտեսապէս դէշ պայմաններ չունին: Հողը բարեբեր է: Լուրջ հարց է այն որ պատերազմէն ետք Աբխազիա – Հայաստան կապը խզուած է, ճամբաները փակուած ըլլալով: Այդ պատճառով ալ անոնք գրկաբաց կ'ընդունին իրենց երկիրը ոտք դրած որեւէ Հայ:

Յօդուածին նիւթ այս Հայերը ո՛վ գիտէ քանի՛ քանի օրինակներէն մէկն են մեր աշխարհասփիւռ բեկորներուն: Երեւանի, կամ Արեւմուտքի, Արեւելքի մեծ ոստաններուն մէջ ապրող Հայը ի՞նչ կը լսէ անոնց մասին, ի՞նչ գիտէ: Բան մը կ'ըսե՞ն անոր աբխազական տեղեկութիւնները՝ Գագրա, Արակիչ, Օչամչիր, Լաբրա, եւլն.: Ո՛վ գիտէ քանի՛ սերունդի աստանդականութիւն ամփոփուած է Անիէն Տրապիզոն, կամ Սամսոն, անկէ աբխազական ափը յանգած իրենց իրականութեան մէջ: Անոնք իրենց ներկայով ալ կը կրկնեն մեր ամէն մէկ հատուածին փորձառութիւնը. դարձած են գոհն ու նոյն տեսն հերոսները իրենց չպատկանած պատերազմի մը, լայնօրէն ստանալով թալանի, գաղթի, քանդումի իրենց բաժինն ալ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՒՃԵԱՆ

Հարցազրոյց Արեւելագէտ՝ Ցասմիկ Ստեփանեանի հետ

«ՀԱՅԱՏԱՌ ԹՐՔԵՐԷՆԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՒՈՒԹ Է»

ԽՄԲ.– Օգոստոսի վերջ, Պոլիս գտնուած է հայաստանցի մտաւորական, պատմական գիտութիւններու թեկնածու՝ Ցասմիկ Ստեփանեան, որ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ իր վերջին հատորը ամբողջացնելու համար («Հայատառ թրքերէն գրականութիւնը»): Աղբիւրագիտական այդ հետազօտութիւնը հեղինակին այդ ճիւղին նուիրուած երրորդ ուսումնասիրութիւնն է: Այդ աշխատանքին նախորդած են նախ թեկնածուական թեզը՝ «Հայատառ թրքերէն գրականութեան դերը Օսմանեան կայսրութեան ընկերամշակութային կեանքին մէջ» (1987), եւ «Հայատառ թրքերէն գիրքերու մատենագրութիւնը 1727-1968» (1985) ու «Հայատառ թրքերէն պարբերական մամուլը» (1987) մատենագիտական հառաջեզու ուսումնասիրութիւնները: Պոլսոյ մեր պաշտօնակիցը՝ «Մարմարա», արեւմտահայերէնի վերածելով յոյս ընծայած է հարցազրոյց մը Ցասմիկ Ստեփանեանի հետ, զոր կատարած է հայաստանցի լրագրող՝ Ցասմիկ Գուլակեան:

*
**

Հ.– Ինչ ակունքներէն է որ կը սնանի ձեր մեծ հետաքրքրութիւնը հայատառ թրքերէնի նկատմամբ:

Պ.– Նախ նչեմ որ իմ արմատները կը սերին Երզնկայէն, Մուշէն, Շապին Գարահիսարէն, Պոլիսէն: Հայրս՝ Աւետիս Ստեփանեան, յայտնի լրագրող էր: Ան աչխատած է արտասահմանեան երկիրներու հետ մշակութային կապի ընկերութեան մօտ, մաս կազմած է «Սովետական Հայաստան» ամսագրի խմբագրութեան: Հօրեղբայրս է հայաստանցի նշանաւոր մտաւորական՝ Գառնիկ Ստեփանեան: Մեր ընտանիքի զրեթէ բոլոր անդամները ուսումնասիրութիւններ կատարած են արեւմտահայ իրականութեան զանազան բնագաւառներու մէջ: Ինծի բաժին ինկած է հայատառ Թրքերէնը: Հօրեղբայրս կը հաւատար որ այս ոլորտը անհուն ու անսահման ուսումնասիրութեան աղբիւր մըն է, որ դրեթէ չէ ուսումնասիրուած: Ըսեմ որ ես Թրքերէն սորված եմ Երեւանի Պետական Համալսարանի մէջ իմ ուսանողական տարիներուն, իսկ 1972-էն ի վեր կը զբաղիմ հայատառ Թրքերէնով: Այնպէս որ այս մէկը ընտանեկան ժառանգութիւն մըն է, տուրք՝ մեր երկրի նկատմամբ ունեցած սիրոյ եւ պարտականութեան: Յանուն այս բոլորին ո՛չ միայն թէզեր ու դիրքեր պէտք է գրուին սեղանին վրայ, այլ նաեւ եւ անհրաժեշտ է որ հայատառ Թրքերէնն ալ գրականութիւնը փրկուի ուծացումէն: Պէտք է փորձել այս ժառանգութիւնը վերադարձնել հայ ժողովուրդին:

Հ.– Դուք ձեր ուսումնասիրութեան յառաջարանին մէջ բանի մը անգամ շեշտած էք որ հայատառ թրքերէն գրականութեան մէջ մասնաւոր ուշադրութիւն կեդրոնացած է հայ ազգային նկարագրի վրայ: Ձեր կարծիքով, ի՞նչ ազդակներ դեր ունեցած են այդ նկարագիրը կերտելու գործին մէջ եւ որո՞նք են ատոր ընկերա-մշակութային հիմերը:

Պ.– Հայատառ Թրքերէնն գրականութիւնը չափազանց բազմաչերտ, բազմաբովանդակ ու բազմասեռ գրականութիւն մըն է: Այս գրականութիւնը ստեղծուեցաւ ո՛չ թէ հայ ժողովուրդի հիմնական հատուածին համար, այլ անոնց համար, որոնք կորնչցնելով իրենց սեփական լեզուն, այնուամենայնիւ, պահած ու պահպանած էին ազգային աւանդութիւնները, իրենց դաւանանքը: Ծանօթ է, որ մօտաւորապէս կէս միլիոն Թրքախօս Հայեր կ'ապրէին Օսմանեան կայսրութեան Թրքաչատ գաւառներուն մէջ եւ 19-րդ դարու կէսերուն «Թանզիմաթ»ի չրջանին անոնք համեմատաբար լայն հնարաւորութիւններ ստացան ազգային աչխարհիկ դպրոցներ բանալու համար:

Երկար տասնամեակներ կարիքը կը զգացուէր Թրքախօս այս սերունդը հայախօս դարձնելու, զանոնք ազգային զարթօնքին ու մտաւոր վերելքին հաղորդակից դարձնելու: Այս հանգամանքով պէտք է բացատրել ստեղծումը հայատառ Թրքերէնն ձեռագիր եւ յատկապէս տպագիր գրականութեան՝ կրօնա – դաւանաբանական, պատմական ու գեղարուեստական բովանդակութեամբ, իսկ աւելի ուշ՝ թերթեր ու հանդէսներ: Հայերէնն ու հայատառ Թրքերէնն գրականութեան կարդին գոյութիւն ունէին հայատառ դպչաղերէնն, արաբերէնն, քրտերէնն եւ այլ հայատառ գրականութիւններ, որոնք գլխաւորաբար զուրկ ըլլալով հանդերձ ընկերա-քաղաքական հիմերէն, իրականութեան մէջ գործնական մեծ դեր չկրցան ունենալ:

Հ.– Ե՞րբ է որ սկսաւ հրատարակուիլ առաջին թրքերէն ձեռագիր գիրքերը եւ առհասարակ ի՞նչպիսի գրականութիւն մը ստեղծուած է հայատառ թրքերէնով:

Պ.– Թրքերէնն գրականութիւնը կը բովանդակէ աւելի քան վեց հարիւրամեակ՝ 14-րդ դարէն սկսեալ զրեթէ մինչեւ մեր օրերը: Այդ գրականութիւնը ունեցած է իւրօրինակ զարգացում մը, որ կը պայմանաւորուի մէկ կողմէ հայ ժողովուրդի պատմական ճակատագրով, իսկ միւս կողմէ քան հայ կեանքին մէջ տեղի ունեցած քաղաքական ու ընկերա-տնտեսական վերիվայրումներով:

Հայատառ Թրքերէն գրականութիւնը ունեցած է զարգացման երկու չրջաններ՝ ձեռագրական եւ տպագիր: Առաջին չրջանը տեւած է մօտաւորապէս 600 տարի (14-19-րդ դարեր): Իսկ տպագիր չրջանը սկսած է ո՛չ թէ անմիջապէս ձեռագիր չրջանէն ետք, այլ ամբողջ հարիւրամեակ մը գոյութիւն ունեցած է ձեռագիր չրջանին առընթեր: Տպագիր չրջանը գոյատեւած է մօտաւորապէս 250 տարի եւ այս չրջաններէն իւրաքանչիւրը ունեցած է իր մասնայատկութիւնները:

Գալով հայատառ Թրքերէն ձեռագիր չրջանին, անիկա ունեցած է հարուստ բովանդակութիւն եւ ընդգրկումներու լայն չրջանակ մը, որ կը նմանի մեր հայերէն ձեռագրական չրջանին: Այս չրջանը կը ներառնէ աչուղական գրականութեան հսկայ հատուած մը, ազգագըրական բազմազան ու բազմասեռ գրականութիւն մը. Աւետարաններ, կրօնա – դաւանաբանական, քարոզախօսական գործեր, քարոզներ, վարքագրական երկեր ու մարտիրոսութիւններու պատմութիւններ, ինչպէս նաեւ տարրաբանութեան, բժչկութեան, թուաբանութեան, աստղագիտութեան, անասնաբուծութեան առընչուող գիտական ձեռագրեր, գեղարուեստական, պատմական գործեր, եւլն.:

Հայատառ Թրքերէն տպագիր գիրքի չրջանակները իրենց բովանդակութեամբ այլազան թէմաներ կ'ընդգրկեն: Գոյութեան առաջին հարիւրամեակի ընթացքին, փոքր բացառութիւններով, գլխաւորաբար այս գրականութեան մէջ ներկայացուած են կրօնա – դաւանաբանական, բարոյախօսական երկեր: Աւելի քան ամբողջ հարիւրամեակ մը (1727 – 1849-ական թուականներ), հայատառ Թրքերէն գրականութիւնը մեծ մասամբ ծառայած է կաթողիկէ միսիոներներուն՝ Հայերու մօտ կաթոլիկութիւնը տարածելու համար: Առոր գուգահեռ, հրատարակուած է այլ գրականութիւն մը, որով Հայց. Առաքելական Եկեղեցին պայքարած է ազգադաւ օտար ներխուժումներու դէմ:

19-րդ դարու երկրորդ կէսին հայատառ Թրքերէն տպագիր գրականութիւնը սկսաւ հակիլ դէպի աչխարհիկ թէմաներ: Հայ քաղաքական կեանքի համար բաղդատմամբ բարենպաստ տարիներուն (1850-1870-ական թուականներ) հայատառ Թրքերէն գրականութիւնը մեծապէս նպաստեց հայ ժողովուրդի Թրքախօս հատուածի հոգեւոր վերելքին, անոր ազգային, ազատագրական ոգիի վերածնունդին եւ ընդհանուր առմամբ, Օսմանեան կայսրութեան մէջ հասարակական մտքի զարթօնքին: Այս չրջանի հրատարակութիւններուն մէջ ուչադրութիւն կը գրաւէին մօտաւորապէս տասը գրական սեռեր. գեղարուեստական (ինքնուրոյն ու թարգմանական) եւ պատմական գրականութիւն, պատմա – կրօնական աչխատութիւններ, լուսաւորական գրականութիւն, հրապարակախօսութիւն, փիլիսոփայական ուսումնասիրութիւններ, գիտական գիտա-հանրամատչելի եւ կենցաղային գրքեր, դասագրքեր, բառարաններ, օրէնսգիրներ, իրաւագիտական թուղթեր, դաւանաբանական հրատարակութիւններ, մանկական հրատարակութիւններ, եւլն.:

Նոյնիսկ հայ ժողովուրդի համար դժուար տարիներուն, երբ Օսմանեան պետութիւնը խիստ արգելքներ կը կիրարկէր ազգային ինքնագիտակցութեան զարգացման նպաստող իւրաքանչիւր գիրքի ու յօդուածի վրայ, հայատառ Թրքերէն գրականութիւնը կրցաւ իրականացնել իր քաղաքակրթական պարտքը՝ հայ ժողովուրդի մշակութային, հասարակական - քաղաքական միտքը համախմբելու առաքելութեան առումով:

Հ.– Ո՞ր թուականներուն է որ լոյս տեսնել սկսաւ առաջին հայատառ Թրքերէն պարբերականները:

Պ.– 1840 – 1950-ական թուականներուն հրատարակուած են աւելի քան 105 անուն պարբերականներ: Առանք լոյս տեսած են մեծ տպաքանակով: Թերթերը բաժանորդներ եւ բազմաթիւ թղթակիցներ ունէին Թուրքիոյ գաւառներուն մէջ եւ արտասահմանէն ներս: Թերթերու անուններուն առընթեր կը տպագրուէր պարբերականի կողմնորոշումը՝ քաղաքական, ազգային, ազատական, պաշտօ-

նաթերթ, բանասիրական, գրական, քաղաքական, գիտական, ուսումնական, առեւտրային, տնտեսական, հասարակական, թէքնիք, մանկական, մշակութային, երգչախմբային, պատկերազարդ եւլն. եւլն.:

Այս հրատարակութիւնները անպատ աղբիւրներ են Օսմանեան կայսրութեան կեանքի բոլոր երեսակներու ուսումնասիրութեան համար՝ ընկերա – տնտեսական, քաղաքական վիճակ, կայսրութեան տիրապետութեան տակ գտնուղ ժողովուրդներու ազգային – ազատագրական չարժումներ, եւլն.: Հայատառ թրքերէնն պարբերական մամուլը ներկայացուցած է արեւմտահայերու բազմադէմ կեանքի ամէնօրեայ հայելին, անդրադարձած է գրեթէ այն բոլոր հարցերուն, որոնք կը յուզէին Իսթանպուլը՝ մշակութային եւ ազգային հարցերէն մինչեւ քաղաքի մաքրութեան հարցը: Գաւառին նուիրուած յօդուածները, ճանապարհորդներու ու թղթակիցներու տպաւորութիւններուն հետ միասին, ընդարձակ տեղեկութիւններ փոխանցած են այդ գաւառներու բերնութեան, պատմական յուշարձաններու, ազգային եւ կրօնական ատանդութիւններու, ընկերա – տնտեսական վիճակի, գաւառներու մէջ հայ եւ ոչ–հայ բնակիչներու կեանքի մասին: Գաւառական զանազան կեդրոններէն (Մուշ, Վան, Թոքատ, Պարտիզակ, Հաճըն եւլն.) ստացած նամակներու տպագրութիւնը երեւան հանած է համայնականութիւններու ճնշիչ մթնոլորտը, փաստած է կատարեալ անիշխանութիւնը, օրինականութեան չգոյութիւնը:

Այս պարբերականները կը հրատարակուէին ժամանակի ֆրանսական պարբերականներու նմանութեամբ եւ տեղեկատուութեան միակ աղբիւրը կը հանդիսանային բազմաթիւ ընթերցողներու համար: Առաջիններէն էին, որ եւրոպական պարբերականներէն թարգմանուած նորութիւնները տպագրած են, ունէին թերթօններու բաժին: Ատոնց մէջ, չարունակաբար, օրը օրին տպագրուած են հիմնականին մէջ ֆրանսական յայտնի վէպեր, երբեմն ալ՝ հայ ու նոյնիսկ թուրք հեղինակներու գործեր: Այդ թերթերը, ատոնց մէջ տպագրուած հետաքրքրական յօդուածները կարդացուած ու քննարկուած են թէյարաններու եւ սրճարաններու մէջ: Պէտք է նշել նաեւ որ հայատառ թրքերէն որոշ պարբերականներ այնքան մեծ հեղինակութիւն կը վայելէին, որ միւս ազգերու յառաջադէմ մտաւորականները, մասնաւորապէս թուրքերը, ո՛չ միայն կը համագործակցէին անոնց հետ, այլ նաեւ կը սորվէին հայերէն այբուբենը ու կը կարդային այդ թերթերը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՆՉ ԵՂԱՆ ԳՈՒԼԱԳՆԵՐԸ

Լուսանկարիչ Գարլ տը Քէյզէր յայտնած է մուտք գործել Սիպիրիոյ 135 պատժական ճամբարներէն 35–ը եւ լուսանկարել անոնց ներկայի վիճակը: Կըրասնոյարսկի ցամաքամասին վրայ սըփռուած այդ արգելարանները Սոլժենիցինին անուանած էր «Գուլագեան կղզեպարը»: Ցամաքամաս որ Եւրոպային հաւասար մակերես ունի, Մոսկուայէն հազարաւոր քմ.երով հեռու է եւ ուր կը տիրէ դաժան կլիմայ մը:

«Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ»ի մէջ այս մասին հրատարակուած յօդուածը կ'ըսէ թէ ըստ մարդկային իրաւունքներու պաչտպան ռուսական աղբիւրներու, 1917–1987 խորհրդային վարչակարգը 62,5 միլիոն հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Անոնց 40 միլիոնը անհետացած են գուլագներու մէջ: 1953–ին գուլագներու բնակչութիւնը 12 միլիոնէն աւելի էր: Անոնց մէջ կային թէ՛ քաղաքական բանտարկեալներ, թէ՛ քրէական յանցաւորներ: Խրուչչովեան սառնահալի տարիներուն անգամ 4–6 միլիոն բնակիչ ունէին գուլագները:

1988–ին կազմուած Մէմորիալ չարժումը որ կը պայքարի մոռացումին դէմ, 1990–ին արտօնութիւն ստացած էր Մոսկուայի ԿԱ–կէ–Պէ–ի չէնքին առջեւ յուշաքար մը դնելու: Կրասնոյարսկի մէջ մահացածներու 40 հազար անուն ցանկագրուած է անոր կողմէ:

1990–ական թուականներուն կարելի էր կարծել թէ սիպիրեան ճամբարները անցեալին կը պատկանէին: Մինչդեռ, այսօր իսկ արգելափակման կայաններ կը գործեն հոն, ծայր աստիճան դժուարին պայմաններու մէջ:

Ամէնային մարզի հետազօտիչ մը որ ինք ալ որպէս քաղաքական բանտարկեալ վեց տարի անցուցած է Սիպիրիա, խորհրդային չրջանին, կ'ըսէ թէ բանտարկեալներու թիւը մէկ երրորդով պէտք է պզտչել: Սակայն, նախագահական ներում մի յանձնաժողովը չատ դանդաղ կը գործէ. 2000–ին 70 հազար դիմում քննած է, միայն 12 հազարը ընթացք գտած: Կարելի չէ ըսել որ հանրային կարծիքն ալ մեծ կարեւորութիւն կու տայ հարցին:

Խորհ. Միութեան անկումի օրերուն, ճամբարներուն մէջ անմարդկային պայմանները այնքան չէչտուած էին որ 1991ի աշնան Կրասնոյարսկի մէկ ճամբարին բանտարկեալները ապստամբեցան ու չարժումը չարունակեցին հինգ չաբաթ: Արարքը չուտով նախընթացի արժէք ըստացաւ ու կրկնուեցաւ ամբողջ Ռուսաստանի մէջ: 1998–ին գուլագները Ներքին գործերու նախարարութենէն անցան Արդարութեան նախարարութեան: Անոնց մէջ ներկայիս 960 հազար հոգի արգելափակուած է: Երկու տարիէ ի վեր պատասխանատուները կը ջանան աւելի մարդկային դարձնել այդ վայրերը, արձագանգած ըլլալու համար միջազգային հանրութեան քննադատութիւններուն: Այսուհանդերձ, ճամբարները կը չարունակեն թոքախտի, սիտայի վարակման վայրեր ըլլալ:

Այս կացութիւնը իր վճռական դերը կ'ունենայ Ռուսաստանի բանտային համակարգին ուղղուած ծանր քննադատութիւններու մէջ: Վերջերս երկու իրաւադէտներ «Ոճիրներ եւ պատիժներ» խորագրուած էջով մը դիտել տուած են թէ երկրին պատժական դրութիւնը կը վերածուի ոճրային դրութեան մը: Անոնք ամբաստանած են պետութիւնը որ իր պատժական համակարգով ոճրագործներու դէմ չի պաչտպաներ ընկերութիւնը: Հեղինակներուն կարծիքով, Ռուսաստան տակաւին չատ ճամբայ ունի կտրելիք, հասնելու համար «քաղաքակիրթ երկիր»ի մակարդակին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԵԾՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՊԱՌԱԿՏԻՉ

Ցոյնեւամերիկեան հիմնարկութիւն մը որոչած է Ցունաստանի հիւսիսի մէկ լեռան կողին 80 մեթր բարձրութեամբ եւ 57 մեթր լայնքով Մեծն Աղեքսանդրի արձան մը քանդակել: Անով նպատակը կը հետապնդէ Մակեդոնիոյ յունական նկարագիրը չեչտելու եւ զբօսաչրջիկներ գրաւելու: Նախատեսուած է նաեւ թանգարանի մը, ամփիթատրոնի մը եւ կառատան մը կառուցումը: Ամէնը պիտի արժէ 30 միլիոն Եւրօ: Տեղական իչխանութիւնները հաւանութիւն տուած են ծրագրին, բայց մամուլի մէջ թերահաւատութիւն կը յայտնուի այդ նախաձեռնութեան դեղագիտական արդիւնքին մասին, յատկապէս չրջապատին համար: Հնագէտներն ու բնապահները «ճիւաղային» կ'նշուակեն մտածումը եւ կը սպառնան արդարութեան դիմելու:

*
**

ԿՐՕՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՏՔԸ

Երկու հազար բրիտանացի կրօնաւորներու վրայ հարցախոյզ մը կատարուած է, տեսնելու համար թէ որքա՞ն հաւատք ունին քրիստոնէութեան հիմնական վարդապետութիւններուն: Անոնց հարց տրուած է թէ կը հաւատա՞ն Քրիստոսի յարութեան եւ Աստուածամօր Անարատ յղութեան: Պատասխանողներու մէկ երրորդը ըսած է թէ չի հաւատար յարութեան. իսկ անարատ յղութեան հաւատացողները միայն 50 տոկոսը կը կազմեն հարցապնդուած եկեղեցականներուն:

*
**

ՄԱՔՍԱՁԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

Նիւքասըլի օդակայանը, Քրիսթոֆըր Ռոճըրսըն, հին–կաթողիկէ եկեղեցւոյ եպիսկոպոս մը, չէ կրցած օդանաւ մըտնել: Ապահովութեան սպասարկութիւններուն համար իր հովուական գաւազանը «սպառնալիք» մը նկատուած է:

Ճոն Քենըտի, Նիւ–Եորքի օդակայանն ալ, Ամերիկուհի մը ստիպուած եղած է իր իսկ ծիծերուն կաթը խմել միւս ճամբորդներուն առջեւ: Էլիզապէթ Մըք կարի մայրական կ աթի երեք ծծակ կը փոխադրէր ու երեքն ալ խմած է փաստելու համար որ վտանգաւոր խմիչք մը չէր...:

*
**

ՍԵՊՏ. 11–Ի ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Փոխանակ դրասեղեակ երթալու, ձեր առաւօտեան ժամերը կ'անցընէք ձեր հոմանուհիին հետ: Երբ ձեր առձեռն հեռաձայնը կը բանաք, ջղագրգռուած ձեր կինն է որ կը պոռայ.– «Բայց, ո՞ւր ես»: – «Գրասենեակն եմ, անշուչտ» կը ստէք: Ինչ որ չէք դիտեր, այն է որ այդ Սեպտ. 11–ին, ձեր գրասենեակը, ինչպէս ամբողջ Ուրբաթ Թրէյտ Սէնթըրը աւերակ է: Այսօր, անհաւատարիմ ամուսինը ողջ առողջ է, բայց, ամուսնալուծուած, կը գրէ «Ֆար Իսթէրն Էքոնոմիք Ռիվիու»ն:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՄՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՑ

– Զըլլայ որ փախչին:
– Անհոգ եղէք...
– Պէտք է, որ դուն անձամբ հսկես գործողութեան:
– Շատ աղէկ, ես ալ Սիրքէճի կը գըտնուիմ:
– Եթէ խիստ կարեւոր գործեր չունենայի՝ ես ալ կու գայի, բայց դուն անպատճառ պէտք է երթաս:
– Այդ մասին վստահ եղէք, ձեր գալուն պէտք չկայ:
– Ձերբակալուելնուն պէս ինծի իմաց տուր:
– Բնականաբար:
– Ուշադրութիւն... այդ մարդիկը պէտք չէ, որ մեր ձեռքէն խուսափին:
– Պիտի չխուսափին:
– Իրենց դէմքերը ծանօ՞թ են ձեզի:
– Այո՛, երկուքին ալ լուսանկարները ունինք մեր քով... Վիէննայէն ղրկուած:
– Լաւ ուրեմն:

Հոս դադրեցաւ խօսակցութիւնը: Պէտրի պէյ Տավուտին դարձաւ եւ ըսաւ.

– Հիմա թողունք այդ պարոն Շվարցը, աւելի կարեւորը կայ:

Եւ լրտեսին հաղորդեց Թալէաթի տրուած տեղեկութիւնը:

– Անմիջապէս մեր միջոցները պէտք է ձեռք առնենք, – ըսաւ Տավուտ, – նախ հասկնանք, թէ կառախումբը ժամը քանիո՞ն կը հասնի:

– Հիմա կը հասկնամ:

Եւ Պէտրի պէյ ձեռք առաւ հեռաձայնը եւ հաղորդակցութեան մտաւ Սիրքէճիի կայարանապետին հետ:

– Երկու ժամէն կը հասնի կոր կառախումբը, – ըսաւ՝ դործիքը վար դնելով:

– Ուրեմն իսկոյն մեր կարգադրութիւնները ընենք:

Ժամ մը ետքը Սիրքէճիի կայարանը պաչարուած էր ոստիկաններով ու լրտեսներով:

Բայի անհրաժեչտ պաչտօնեաներէն՝ մէկը ներս չէր թողուած:

Պէտրի պէյ ինք անձամբ, քարափին վրայ կեցած, պէտք եղած հրահանգները կու տար:

Երբ կառախումբին հասնելու տեղը մօտեցաւ, ոստիկանները կրկնապատկեցին իրենց հսկողութիւնը:

Հեռւեր սուլում մը լսուեցաւ յանկարծ:

Կայարանապետը, որ ոտիկանութեան անօրէնին քով կեցած էր, ըսաւ.

– Ահաւասիկ կառախումբը կու գայ:

Քիչ ետքը, արդարեւ, պալքանճուկը, իր գնացքը դանդաղեցուցած, կը մտնէր Սիրքէճիի կայարանը:

Կառախումբը կանգ առաւ, եւ ճամբորդները՝ մեծ մասամբ գերման պինտորականներ, սկսան վար իջնել:

Երկու դաւադիրները՝ Ֆախրէտտին եւ Սէլիմ, նոյնպէս վար իջան վակոնէն, մէկմէկ խոչոր պայուսակ բռնած ձեռքերնին:

Հազիւ քանի մը քայլ առած էին, երբ ոստիկաններ պաչարեցին զիրենք:

– Ինչո՞ւ մեզ կ'արգիլէք, մենք պաչտօնական անձեր ենք, – գոչեց Ֆախրէտտին, – ահաւասիկ մեր թուղթերը:

– Այդ թուղթերը յետոյ ցոյց կու տաք, հրամմեցէ՛ք մեզի հետ, – ըսաւ քոմիսէր մը եւ զանոնք առաջնորդեց կայարանին մէջ գտնուած սենեակ մը:

Պէտրի պէյ իրենց կը սպասէր:

– Բայէ՛ք ձեր պայուսակները, – ըսաւ:

– Իրաւունք չունիք զանոնք բանալու, – գոչեց Ֆախրէտտին, – դիւանագիտական պայուսակներ են, Ցիւրիխի թուրք հիւպատոսարանէն ղրկուած, ահաւասիկ մեր թուղթերը, առէ՛ք, քննեցէ՛ք:

– Ձեր թուղթերը դրպանիդ դրէք, դիտենք, թէ ի՛նչ միջոցաւ ձեռք ձգած էք, պայուսակները բացէ՛ք:

– Ձենք կրնար բանալ, պատասխանատուութիւն կը ծանրանայ մեր վրայ, պետական գաղտնիքներ կան մէջը:

– Ես իմ պատասխանատուութեանս ներքեւ պիտի բանամ – ըսաւ Պէտրի պէյ:

Եւ հրաման ըրաւ քովիններուն, որ բանան պայուսակները:

Երկու դաւադիրները տեսնելով, որ ճար չկայ, պայուսակներուն բանալիները յանձնեցին:

Երկու պայուսակները զգուչութեամբ բացուեցան: Երկուքն ալ պօմպաներ եւ ուրիչ պայթուցիկ գործիքներ կը պարունակէին:

Ժամ մը ետքը, Ֆախրէտտին եւ Սէլիմ կը տարուէին մէրքէզ քոմանտանի՝ ճչտիւատ պէյի մօտ, պատերազմական նախարարութիւնը: Բնականաբար միասին կը տարուէին նաեւ երկու պայուսակները՝ իրենց վտանգաւոր պարունակութեամբ:

Ճչտիւատ պէյ ինք անձամբ հարցաքննեց երկու դաւադիրները:

Այս վերջինները այնպիսի պարզութեամբ մը կը խոստովանէին իրենց ոճրային գործունէութիւնը, որ ուրեւէ ուրացում անկարելի էր:

Երիտասարդները հասկցան, թէ ի՛նչ պատիժ կը սպասէր իրենց եւ ուզեցին քաջութեամբ մեռնիլ:

– Այո՛, – յայտարարեց Ֆախրէտտին, – ես ու բարեկամս՝ Սէլիմ, Վիէննայէն յատկապէս Պոլիս եկած ենք մեր հայրենիքի թշնամիները բնաջինջ ընելու համար:

– Որո՞նք են հայրենիքի թշնամիները:

– Բոլոր իթթիհատական պետերը:

– Ինչպէ՞ս կը համարձակիք այդպէս խօսելու:

– Ինչո՞ւ պիտի չհամարձակինք ճչմարտութիւնը խօսելու:

– Ի՞նչ միջոցաւ բնաջինջ պիտի ընէիք ձեր թշնամի համարած անձերը:

– Գիտենք, որ այդ մարդիկը յաճախ, գրեթէ ամէն օր, կը հաւաքուին Թալէաթի բնակարանը: Մեր նպատակն էր այդ բնակարանը օդը հանել:

– Ի՞նչ միջոցով:

– Միասին բերուած պայթուցիկները բաւական էին գործին:

– Բայց միայն պայթուցիկով գործը չի լմննար, պէտք էր նաեւ միջոցը գտնել զանոնք բնակարանին մէջ տեղաւորելու:

– Այդ միջոցը պիտի գտնէինք:

– Ինչպէ՞ս:

– Ատիկա մեր դիտնալիք բանն է:

– Հոս ուրիչ ընկերներ ունի՞ք:

– Ո՛չ, – պատասխանեց Ֆախրէտտին:

– Կը ստէք, հոս ուրիչ ընկերնե՛ր ունիք:

– Ո՛չ մէկ ընկեր ունինք Պոլսոյ մէջ:

– Նոյնիսկ այդ ընկերներէն մէկ քանին ձերբակալած ենք, ու այս միջոցիս բանտը կը գտնուին:

(Շար. 299)

ՅԱԽԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Վաղէն Երամեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց կնոջ եւ ազգականին՝ ընկերուհի Սոնա Երամեանի (ծնեալ Զէրչեան) մահուան առթիւ: Այս առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Շամոյեանէ, Տէր եւ Տիկին Կրեկ Շամոյեանէ, Տիկին Սեդա Ագաչեանէ, Տիկին Մարիէլն Ղազարեանէ 40-ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ագաչեանէ 100 եւրօ:

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սոնա Պառաւեանի, Յովհաննէս Պառաւեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց քրոջ եւ ազգականին՝ Թագուհի Պառաւեանի մահուան առթիւ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive
la MCA fait sa rentrée
le **LUNDI 23 SEPTEMBRE**
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

(Շար· Ա· էջէ)

տիա 2–2, Լիբուանիա – Գերմանիա 0–2:

Զ· ԽՈՒՄԲ· – Յունաստան – Սպանիա 0–2, Հայաստան – Ուկրանիա 2–2:

Է· ԽՈՒՄԲ· – Թուրքիա – Սլովաքիա 3 – 0:

Ը· ԽՈՒՄԲ· – Պելժիա – Պուլկարիա 0–2, Խրուաթիա – Էստոնիա 0 – 0:

Թ· ԽՈՒՄԲ· – Ադրբէջան – Իտալիա 0–2, Ֆինլանտա – Կալլէս 0–2:

Ժ· ԽՈՒՄԲ· – Ռուսաստան – Իրլանտա 4 – 2:

*
**

Սեպտ· 7, Շաբաթ իրիկուն երեւան տեղի ունեցած Հայաստան – Ուկրանիա մրցումին առաջին կիսախաղը վերջ գտած է 2 – 0 Ուկրանիոյ ի նպաստ: Բ· կիսախաղին Հայաստանի հաւաքականը չատ աւելի իրատես, մանաւանդ արդիւնաւէտ խաղ մը ցուցադրած է ու 73-րդ վայրկեանին Արթիւր Պետրոսեան Սարգսեանի մէկ փոխանցումը կոլի վերածած է: Հայաստանցի մարզիկները մինչեւ վերջին վայրկեանները չեն վհատած եւ իրենց ջանքերը վարձատրուած են փենալթիով մը, զոր նշանակած է Սարդսեան ապահովելով 2 – 2 հաւասար արդիւնքը Ուկրանիոյ դէմ, որ ֆութպոլի միջազգային հոլիզոնի «փոքր»երէն մէկը չէ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԹԻՆԻՍ

Ֆլորինկ Միտոյի եու-էս Օփընին, կէսաւարտականին յաղթելէ եոք Էհուիթի 6–4, 7–6 (7/5), 6–7 (1/7), 6–2, աւարտականին Աղասի պարտուեցաւ փիթ Սամփրասէ 6–3, 6–4, 5–7, 6–4:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՄԷՑԻՒ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Յանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱԽՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսապատրաստութեան ծիրին մէջ կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԹԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա· հանդիսպատմը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա· Չրպաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Vente aux enchères au profit de l'école TEBROTZASSERE

Les Dames du Conseil d'Administration de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction, sont heureuses de vous annoncer la prochaine vente aux enchères dont le lieu et la date sont sur le point d'être définis.

Monsieur Edouard Vartanian, mandaté par le Conseil d'Administration, a collecté près de 190 œuvres d'art, comprenant peintures, lithographies, photos, sculptures, infographies et autres objets de collection tels que le script original des films MAYRIG et 588, RUE PARADIS, donnés généreusement par les artistes et donateurs.

Cette vente sera menée bénévolement par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr.

Un catalogue de ces œuvres sera édité avec le concours d'un généreux mécène en 36 pages couleurs, ainsi qu'un recueil retraçant la vie et le parcours artistique de chacun des artistes.

Pour la première fois, plus de 70 peintres, sculpteurs, photographes et créateurs, d'origine arménienne vivant et travaillant en France, ayant donné une ou plusieurs œuvres seront réunis dans un catalogue prestigieux.

Se sont joints à eux de nombreux artistes français et polonais.

Le profit total de cette vente sera destiné à la construction d'un préau et à l'aménagement de sanitaires au rez-de-chaussée au sein de l'Ecole Tebrotzassère.

Des informations complémentaires vous seront données au fur et à mesure de l'avancement du projet.

Le Conseil d'Administration de l'Ecole TEBROTZASSERE

Pour tout renseignement complémentaire s'adresser à Monsieur Edouard Vartanian,
tél. : 01 48 94 01 14 ou 06 14 32 40 45

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Վերամուտ — Rentrée des classes *2002*

ARNOUVILLE

Le Vendredi 13 SEPTEMBRE
de 18h à 20h,au 71, ave. Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

La reprise des cours aura lieu le **lundi 16 septembre.**

Les cours de **langue arménienne** sont dispensés à partir de l'éveil (3 ans) jusqu'au baccalauréat, ainsi qu'un cours du soir destiné aux adultes. Les cours de **chant** sont dispensés aux enfants, adolescents et adultes. Conférence trimestrielle **d'histoire arménienne** ouvert à tout public. Les cours de **danse folklorique** sont dispensés aux enfants et adolescents de 6 à 18 ans. Les cours de **kotchari** mensuels sont dispensés aux adultes et adolescents. Des cours d'art culinaire auront lieu une fois par mois.

VIENNE

Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :
MERCREDI : de 14h à 16h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien.
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre.
SAMEDI : de 14h à 17h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien, chants, danses folkloriques...
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre...
— Pour les troisième et seconde cours de mise à niveau pour les débutants
— A partir de la troisième et jusqu'en terminale, préparation pour les épreuves d'arménien du BAC.

Inscriptions :
le samedi 14 septembre à partir de 14h
— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.
— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**
— Le goûter est offert aux enfants.
— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

*
**

ՀԱՒԱԼ «ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը իր վերամուտը կը կատարէ՝ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11, ժամը 9·30-ին:

Կը խնդրուի այն ծնողքներէն որոնք իրենց զաւակները (3 տարեկանէն սկսեալ) կ'ուզեն արձանագրել հայկական դպրոց, դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն.

01 47 09 23 18

կամ՝

01 39 46 21 66

Կարելի է նաեւ ներկայանալ ուղղակի եկեղեցի, Սեպտեմբեր 4-ին, կամ՝ Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը 9·30-էն սկսեալ՝
6, rue Père Komitas, 92370 CHAVILLE

Դասերուն մակարդակը կը սկսի մանկապարտէզէն (սկանակ), մինչեւ Պաքալորիա եւ··· աւելին:

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa méthode audiovisuelle
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau

21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11
MERCREDI
11 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.510 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.510

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հարաւային չրջանի ազատալի փոթորիկները թէեւ վերջ գտած էին Սեպտ. 10-ին, բայց աւերը զործըւած էր արդէն: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 16 մեռեալ կար եւ բազմաթիւ անհետացած անձեր: Սեպտ. 9-ին, կէս գիշերին թունաւ մը տեղի կու տար Կառ նահանգին մէջ, չրամոյն ընելով Արամոն գիւղը, ուր բնակիչները յանկարծ կ'արթննային ջուրերու մէջ: Ամէնէն աւելի տուժած են Հեռօ, Կառ եւ Վօքլիւզի նահանգները: Ճամբաները փակ են, երկաթուղին չի կրնար երթեւեկը ապահովել որոշ չրջաններու մէջ, նիւթական վնասները ահաւոր են: Ներքին նախարարը, ապա, նախարարապետը Սեպտեմբեր 10-ի առաւօտուն, փոթորկին տեղւոյն վրայ: 24 ժամուան ընթացքին վեց ամսուան անձրեւ տեղացած է:

ՔԱԹԱՐԻ Ալ – Ճեղիրա կայանը, Սեպտեմբեր 9-ին, ճայներիզ մը ստեղծած է, որու թուականը չէ ճշդուած, բայց, ուր պէն Լատէն կը ստանձնէ Նիւ-Եորքի եւ Ուաշինկթընի ռճրափորձերը: Ան, դեռ կու տայ արարքներու ենթադրեալ հեղինակներու անունները, որոնց կարդին Մոհամետ Ատթայի անունը, որու համար կ'ըսէ թէ վարած է առաջին երկնաքերին քանդումի գործողութիւնը: Պէն Լատէն ուրիշ անուններ ալ կու տայ:

ԱՐԱՖԱԹ, Սեպտ. 9-ին, ելոյթ ունենալով պաղեստինեան Օբչնզրական Ժողովրդին առջեւ, յայտարարած է. – «Քաջերու խաղաղութիւնը դեռ մեր առջեւն է, ոչ՝ մեր ետին: 50 տարուան ահրինալի պայքարէ եւ տառապանքէ ետք, կը բաւէ՛ կը բաւէ՛ թափած արիւնը»: Պաղեստինցի խորհրդարանականներուն եւ դէսերուն համար, Արաֆաթ երբեք այսքան տկար չէ եղած, խօսած ճառն ալ վատթարագոյնը կը նկատուի:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ արեւելեան չրջանը՝ Պիհարի նահանգին մէջ, խափանարարական արարքի մը պատճառով ճեպընթաց մը գիծէն ելած է, որու հետեւանքով 100 մեռեալ կայ եւ 150 վիրաւոր, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ հարաւը, հանրակառք մը ջրանցքը ինկած է, 45 ճամբորդներով:

ՋԷՋԷՒՈՅ ԵՒ ԻՆԳՈՒՇԻՈՅ ռահմանին վրայ ռակրակոյա մը յայտնաբերուած է Սեպտեմբեր 6-ին, հաղորդած է մարդասիրական ռուսական Մեմորիալ կազմակերպութիւնը. 15 դիակներէն 7-ին ինքնութիւնը ճշդուած է:

ՊՐԱԶԻԼՑԻ կարդինալ՝ Լուքաս Մոբէյրա Նեվէս, որ կը ներկայացուէր որպէս մէկ հաւանական յաջորդը պապին, մեռած է Հռոմի մէկ հիւանդանոցը: 76 տարեկան էր եւ չաքարախտէ կը տառապէր:

ՋՈՒԻՑԵՐԻԱ, Սեպտ. 10-ին, Միացեալ Ազգերու 190-րդ անդամը դարձաւ: Ցարդ, մաս կը կազմէր դէմի կարգավիճակով:

ԱՆՐԻ ՌՈԼ-ԹԱՆԿԻ, Փարիզի ազատագրման հերոսներէն, մեռաւ Փարիզ, 94 տարեկանին: Ինք է որ զօր. Լըքլէրքի կողքին ընդունած էր Փարիզի կառավարչին՝ Տիթրիխ Փոն Շոլթիցի անձնատուութիւնը:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-ի ռճրափորձերու տարեդարձին առթիւ, Հարցախոյզ մը կատարուած է Ռուսաստան: Ռուսերու աւելի քան 52%-ը կը խորհի թէ Ամերիկայիներուն պատահեցաւ ա՛ն, որուն արժանի էին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՃԸՄՊԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 9/10)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԳՄԱՆ ԱՐԱԲՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտ. 7-ին, Ազգ. Ժողովի յատուկ նիստին նախագահ վերընտրուած Ա. Ղուկասեան երդում ըրած ու վերստանձնած է նախագահութեան պաշտօնը: Արարողութեան մասնակցած են Հայաստանի պատուիրակութիւնը, բաղկացած՝ Ազգային Ժողովի նախագահէն, Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարներէն, նաեւ չճանչցուած հանրապետութիւններու ներկայացուցիչներ, այլ հիւրեր:

Ա. Ղուկասեան երդում ըրած է պետական դրօշին, զինանշանին տակ, ձեռքը դրած Ժբ. դարու Աւետարանի մը ու Ղարաբաղի անկախութեան հռչակագրին բնագրին վրայ: Երդումին յաջորդած ելոյթին մէջ ան հաւաստած է ժողովրդավարութեան ու յառաջդիմութեան ճամբուն հետեւելու Արցախի վճռակամութիւնը, պատրաստակամութիւն յայտնելով ամէն բան ընելու համաչխարհային հանրութեան որպէս անկախ, ժողովրդավար երկիր ներկայանալու համար:

Ակնարկելով զէնքի դիմելու Ադրբեջանի պարբերական յայտարարութիւններուն, Ա. Ղուկասեան «ամենայն պատասխանատուութեամբ» յայտարարած է. «Ռազմական ուժի դիմելու եւ Արցախի անկախութեան ընկատմամբ ոտնձգութեան Ադրբեջանի ցանկացած փորձ արժանի պատասխան կը ստանայ ԼՂՀ Պաշտպանութեան բանակի կողմից»:

Օրհնութեան եւ մաղթանքի խօսք ուղղած է Արցախի Թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան. ապա ներկաները չնորհաւորած են Ա. Ղուկասեանը:

*
**

Ա. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Սեպտ. 9-ին հրամանագրով մը կրկին վարչապետ նչանակած է Անուշաւան Դանիէլեանը: Նոյն հրամանագրով յանձնարարուած է 1 ամսուան մէջ կառավարութեան կառուցուածքը ներկայացնել եւ կազմին մասին առաջարկներ ընել: Ներկայի կառավարութեան անդամներուն ալ յանձնարարուած է չարունակել իրենց պաշտօնները մինչեւ նոր կառավարութեան կազմութիւնը:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Եոհաննէսպուրկի վեհաժողովին օրերուն հանդիպումներ ունեցած է չարք մը երկիրներու դեկավար եւ պաշտօնատարներուն հետ, ինչպէս՝ Ուկրանիոյ, Ռումանիոյ, Ռուսաստանի, Գանատայի, Ճունաստանի, Ինտոնէզիոյ: Նիւթ եղած են տնտեսական հարցեր, Հայաստան – Եւրոպական Միութիւն յարաբերութիւնները, չրջանային խնդիրներ, եւլն.:

ՀԱՆԳԻՍՏ

ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿ. ՍԵԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԿԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՑԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՀԱՅՈՑ

Ցաւով լսացանք, որ Կիբրակի, Սեպտեմբեր 8-ին, Կլէնտէյլի Մեմորիըլ Հիւանդանոցին մէջ վախճանած է Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի Կաթողիկէ Հայոց Նախկին Առաջնորդ Ներսէս Եպիսկ. Սեթեան: Հանգուցեալը վերջին վեց ամիսներու ընթացքին կը տառապէր չաքարախտի եւ երիկամային բարդութեան պատճառով:

Ներսէս Միքայէլ Եպիսկ. Սեթեան ծնած է 1918 Հոկտ. 18-ին՝ Սերաստիոյ Զարա աւանը: Իր երկրորդական ուսումը ստանալէ ետք Պոլսոյ Սէն Լուի Ֆրանսական վարժարանէն, մեկնած է Հռոմ, ուր աշակերտած է Լեւոնեան Վարժարանին (1935–1945) եւ հետեւելով Կրէկորիանա Միջազգային Համալսարանի փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան դասընթացքներուն, ստացած է իրաւագիտութեան դոկտորի տիտղոսը:

Կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է 1941 Ապրիլ 13-ին, Հռոմի մէջ: 1946-ին մեկնած է Պոլիս, ուր նչանակուած է հովիւ Հայ Կաթողիկէ Աթոռանիստ եկեղեցւոյ, ապա՝ դիւանապետ եւ ընդհ. փոխանորդ Հայ Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոսարանի եւ դատախազ եկեղեցական առեանի: 1946–1960 տարիներու ընթացքին դասաւանդած է դրաբար, մատենադրութիւն, քարոյագիտութիւն, հոգեբանութիւն եւ փիլիսոփայութիւն Պոլսոյ Կեդրոնական, Խասեան, Մխիթարեան եւ Ժէրմէյէվի վարժարաններուն մէջ, հասցնելով սերունդներու փաղանգ մը: 1950–1951 թուականներուն կատարած է պարտաւորիչ զինուորական ծառայութիւնը Թրքական նաւատորմիղին մէջ որպէս պահեստի սպայ:

1960-ին, Կարդինալ Գրիգոր-Պետրոս Աղաճանեանի կարգադրութեամբ կանչուած է Հռոմ եւ ստանձնած Լեւոնեան Դպրեվանքի տեսչութիւնը: Իր պաշտօնավարութեան 20 տարիներու ընթացքին ձեռնադրուած են 35 վարդապետներ: 1966-ին հիմնած եւ 15 տարի վարած է Վատիկանի միջազգային ռատիօկայանի հայկական հաղորդումները: 1976-ին հիմնած է Լիոնի (Ֆրանսա) մէջ Նարեկեան հայ կաթողիկէ վարժարանը:

1981 Յուլիս 17-ին ընտրուած է իբրեւ առաջին առաջնորդ Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի Կաթողիկէ Հայոց: Նոյն տարուան Դեկտ. 5-ին օծուած է Եպիսկոպոս Ֆիլատելֆիոյ Աթոռանիստ եկեղեցւոյ մէջ:

Ներսէս Եպիսկ. Սեթեան 14 տարի վարած է առաջնորդութեան պաշտօնը եւ 1995-ին վերջնապէս հաստատուած Լոս Անճըլըս, ուրկէ յաճախ այցելած է Հայաստան, քրիստոնէական գաստիարակութեան առաքելութեամբ:

Ներսէս Եպիսկ. Սեթեան մասնակցած է միջազգային եկեղեցական համագումարներու՝ Իտալիա, Գերմանիա, Հընդկաստան, Աւստրիա, Ամերիկա: Հրատարակած է բազմաթիւ յօդուածներ դրական, ազգային, եկեղեցական նիւթերու չուրջ, լոյս տեսած՝ Սիփւանքի հայկական մամուլին մէջ: Լոյս ընծայած է Կարդինալ Աղաճանեանի ճառերը եւ Լեւոնեան վարժարանի յուշերը:

Քահանայապետ կարգը կը կատարուի Զորեքչաբթի, Սեպտ. 18-ին, Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ:

ՊՈԼԻՍ

ՊԱՅԹՈՒՄ ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՌՋԻՒ

«Մարմարա» կը տեղեկացնէ թէ Սեպտեմբեր 7, Շաբաթ գիշեր մեծ աղմուկով ռումբ մը պայթած է Պաքըրգիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցիին եռեւի դրան առջեւ: Բարեբախտաբար, պայթումը լուրջ վնաս չէ պատճառած: Հետաքննիչ մեղական կայաններ արձագանգած են լուրին:

«Մարմարա»յի լրատուութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով. «Ուշագրաւ է որ վերջին շրջաններուն յաճախակի դարձած են մեր եկեղեցիներուն վրայ կատարուած ռմբահարումները: Տրուած ըլլալով որ գործածուածները պարզապէս փոքրիկ պայթուցիկներ են, կը հետեւցուի որ այս արարքները ունին ազդարարիչ նշանակալից բնոյթ: Բայց կ'արժէ հարց տալ թէ այս ձեռնարկները ո՞յն աղբիւրէն կը կազմակերպուին, թէ իւրաքանչիւրը առանձին ու պատահական ձեռնարկ է»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՔՄԲԻՇ ԱՐԱՄ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՍՇԽԱՐՀԻ Բ. ԱԽՈՑԵԱՆ

Քմբչամարտի Թեհրանի աշխարհի ախոյենութեան ազատ ոճի քմբիչ Արամ Մարգարեան (60 քգ.) չահած է արծաթէ մեռալ: Ան մխայն վերջին փուլին պարտուած է թուրք մարզիկէն:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS» (LE MAGAZINE)

(5/11 septembre)

La métamorphose d'Erevan

Շաբաթաթերթին Մակագին յատկածին մէջ, վերնչեալ խորագրին տակ Վահէ Տէր-Մինասեան չահեկան յօդուած մը ստորագրած է, ուր կը նկարագրէ Երեւանի ներկայացուցած այսօրուան դիմագիծը: Յօդուածին կ'ընկերանան Մաքս Սվազլեանի նկարները:

ՄՇԱԿՈՒՅԹ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԸ

Սեպտեմբեր 9-ին Մայր Աթոռի մէջ Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ սկսած է եկեղեցիներու համաչխարհային խորհուրդի կլոր սեղանի կեդր. ընդլայնուած յանձնախումբին տարեկան եռօրեայ ժողովը: Կը մասնակցին Հայց. Եկեղեցիէն, Հայ կաթողիկէ եւ Հայ աւետարանական եկեղեցիներու համաչխարհային խորհուրդի, միջազգային նուիրատու կազմակերպութիւններու, նաեւ Հայաստանեան բարեսիրական տարբեր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Roland Bareilles

LE CRÉPUSCULE OTTOMAN

1875-1933 un Français chez le dernier grand sultan *

Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Ժթ. դարու կիսուն, Ղրիմի պատերազմի վաղորդայնին, Սուլթան Ապտիւլ – Մէճիտի 1856 Փետր. 18 թուակիր բարենորոգումներու կայսերական հրովարտակը (Թանզիմաթը Հայրիէի Ֆէրմանը) որ երկրորդ դասակարգի հպատակ նկատուած օսմանահպատակ ոչ – իսլամ (ռայա) ժողովուրդներուն մահմետականներու հաւասար իրաւասութիւններ կը ճանչնար, օտար հպատակներուն եւս որոշ նոր արտօնութիւններ կը չնորհէր: Անոնք այսուհետեւ պիտի կարենային Օսմանեան կայսրութեան որեւէ մէկ նահանգին մէջ գործատեղիներ բանալ, գրամատուներ հիմնել, եւ մանաւանդ կալուածատէր ըլլալ: Այս արտօնութիւններով Բարձր Դուռը կը յուսար երկրին տնտեսական զրութեան եւ առեւտուրին նոր զարկ տալ ու ժողովուրդին ընկերային կացութեան բարելաւման նպաստել: Օտարներու չնորհուած այս նոր արտօնութիւնները խթան մը եղան որպէսզի բազմաթիւ եւրոպացիներ –մանաւանդ անգլիացի, ֆրանսացի եւ իտալացի– Բիւզանդիոնի մայրաքաղաքը երթան եւ հաստատուին:

Վերոյիշեալ խորագրով հատորը որ վերջերս լոյս տեսաւ, կենսագրութիւնն է անձի մը որ երիտասարդ տարիքին Պոլիս պիտի երթար ուր նախապէս քանի մը հայրենակիցները եւ յետոյ մայրը զացած ու հաստատուած էին: Ան ոչ առեւտրական նախաձեռնութիւններու յաւակնութիւններ ունէր, ոչ դիւանագիտական ասպարէզի հեռանկարներ եւ ոչ ալ որեւէ մէկ արհեստի մասնագիտութիւն: Հատորին հեղինակը՝ Ռոլան Պարէյ, որ իր մեծ–հօր Պէրթրան Պարէյի կենսագրութիւնը կը ներկայացնէ, կը զրէ թէ «ան ոչ զրամ ունէր եւ ոչ ալ նեցուկ, այլ միայն արեւելագիտական լեզուներու քանի մը վկայականներ եւ ապրուստ ապահովելու համար քանի մը բարեկեցիկ ընտանիքներու տղոց ֆրանսերէն լեզուի մասնաւոր դասեր տալ սկսաւ» (տե՛ս էջ 21): Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ Ա.էն Տրքօ հակիրճ բայց ներքոզուլից նախաբանով մը հատորը կը ներկայացնէ:

*
**

Պէրթրան Պարէյ երբ Ժթ. դարու 80–ական թուականներու սկիզբը Պոլիս հասաւ, հազիւ թէ քսանը անձ երիտասարդ մըն էր: Ռոլան Պարէյ կը զրէ թէ «կարզ մը պաշտօնական թուղթերու վրայ իր ծննդավայրը փիրէնեաններու Միլհաս գիւղը նչուած է, մինչ կարզ մը ուրիշ փաստաթուղթերու վրայ Պոլիս ըլլալով կր յիշուի: Ծննդեան թուականը եւս մերթ 1857, մերթ 1858 ըլլալով ցոյց կը տըրուի»: Երբ Պէրթրան Պարէյ Պոլիս հասաւ, Օսմանեան պետութիւնը Ռուսաստանի հետ վերջին պատերազմին (1877–78) չարաչար պարտուած, հազիւ թէ արեւմտեան մեծ պետութիւններու ազդու միջամտութեան չնորհիւ իսկական փլուզումէ մը կրցած էր ազատիլ: Իսկ պալքանեան ժողովուրդները կատարեալ անկախութեան քայլ մը եւս մօտեցած էին: Աղաղութիւնը ժամանակաւորապէս Միջին Արեւելքի մէջ վերահաստատուած էր, բայց Պէրլինի դաշնագիրը դիւանագիտական սեղանին վրայ նոր հարց մը եւս բերած էր որ ծանրակչիռ հետեւանքներով համաչխարհային հանրային կարծիքը պիտի յուզէր: Ասիկա Հայկական հարցն էր:

Ապտիւլ–Համիտ հազիւ թէ քանի մը տարիներէ ի վեր գահ բարձրացած էր: Որոմանկ թէ կասկածամիտ, իր հօր եղբօր Ապտիւլ–Ազիզի անձնասպանութեան(**) այնքան խորապէս ազդուած, որքան եղբօրը Սուլթան Մուրատ Ե.ի հազիւ թէ երեք ամսուան գահակալութենէն յետոյ արգելափակումէն, նոյն ճակատագրէն զերծ մնալու համար պալատը Երլդըզի բարձունքը փոխադրեց, ուրկէ իրեն հաւատարիմ ծառաներով եւ լրտեսներով չրջապատուած, ամբողջ 33 տարիներ երկրին ներքին թէ արտաքին քաղաքականութիւնը վարեց: Ինչպէս ծանօթ է, այդ թուականներուն Ֆրանսերէնը լեզուն դիւանագիտական ասպարէզի թէ միջազգային առեւտուրի, օտար չրջանակներու, թէ սալոնի հաղորդակցութեան դլխաւոր լեզուն էր: Այս պատճառաւ Պէրթրան Պարէյի համար չատ դըժուար չեղաւ ապրուստը ապահովելու համար քանի մը բարեկեցիկ ընտանիքներու տղաք գտնել: Այդ դասաւանդութիւններու ընթացքին է նաեւ որ Ֆրանսացի եւրիտասրդուհիի մը, Լէոնթինի հետ ալ ծանօթանալով պիտի ամուսնանար: Ռոլան Պարէյ իր մեծ–հօր եւ մեծ–մօր ծանօթութեան մասին ընտանեկան դիւանների յենլով մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ:

Պէրթրան Պարէյի Պոլսոյ ապրելակերպի պայմանները բոլորովին փոխուեցան երբ Սուլթան Ապտիւլ – Համիտի թիկնապահ Տէրվիշ փաշայի տղոց եւս սկսաւ Ֆրանսերէն լեզուի մասնաւոր դասեր տալ: Ինքնավստահ բայց համեստ, անկեղծ եւ միշտ պատրաստակամ, ան չատ լաւ տըպաւորութիւն թողած էր Տէրվիշ փաշայի վրայ որ երբ Ապտիւլ – Համիտ գահաժառանգ պատանիներուն համար Ֆրանսերէն լեզուի ուսուցիչ մը ունենալ ուզեց, անվարան զայն սուլթանին յանձնարարեց: Այսուհետեւ, երիտասարդ Ֆրանսացիին համար Պոլսոյ մէջ ամէն ինչ արագ ընթացաւ: Ծունական վարժարանի մը եւս Ֆրանսերէն լեզուի դասաւանդութեան պաշտօնին կոչուած էր: Ասոր յաջորդեցին Պոլսոյ Զինուորական բժշկական վարժարանի եւ Հէյտպէյի կղզիի Ծովային վարժարանի Ֆրանսերէն լեզուի դասատուի պաշտօնները: Բժշկական վարժարանին մէջ բարեկամութիւն հաստատեց սուլթանին անձնական բժիշկներէն Անտոն փաշա Նաֆիլեանի եւ տոքթ. Սերվիչէնի հետ որ վարժարանին տեսուչն էր: Իսկ այս երկու երեւելի եւ խիստ յարգուած անձերուն միջոցաւ ալ ծանօթացաւ ժամանակակից բոլոր բարձրաստիճան հայ պաշտօնեաներուն հետ, ինչպէս Արթին փաշա Տատեան՝ Արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդական, Եմմական նախարար Յակոբ փաշա Դազեան, Յովհաննէս Սագըզ, Միքայէլ Փորթուգալ փաշա: Այս վերջինին աղջկանց եւս ֆրանսերէնէն լեզուի ուսուցիչ անուանուեցաւ: Այս այլազան ծանօթութիւնները եւ մտերիմ յարաբերութիւնները բնականաբար Պէրթրան Պարէյի երկրին քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային յարաբերութիւններու հանդէպ հայեացքը խորապէս զարդացուցին: Պարէյ երկրին մէջ քաղաքական թէ տնտեսական այն հարցերը որոնք մեծ պետութիւններու կողմէ կը չահագործուէին, յաւ կչոած էր: Սկսաւ քաղաքին օտար լեզուներով լոյս տեսնող Սթանպուլ եւ Լէվանթ Հերըլտ (երկլեզու) օրաթերթերուն «Մթամպուլին» ստորագրութեամբ աշխատակցիլ: Ֆրանսայի դեսպանը՝ կոմս Մոնթէպէլլո եւ իր յաջորդը Փօլ Գամպոն, չաճախ զայն դեսպանատուն կը հրաւիրէին զանազան հարցերու չուրջ իր գաղափարը չօչափելու: Ժթ. դարու վերջին տասնամեակի տնտեսական ամենակարեւոր հարցերը որոնք Պոլսոյ դիւանագիտական չրջանակներու օրակարգին վրայ էին, առաջինը Միջագետքի քարիւղի հանքերը չահագործելու մենաչնորհի մրցակցութիւնն էր, իսկ երկրորդը՝ Պոլիս – Պաղտատ (կամ աւելի յըստակօրէն Հայտար փաշա – Պաղտատ) երկաթուղիի չինութեան վիթխարի ծրագիրը: Կը թուի թէ Պարէյ առաջիններէն մին եղած էր որ կռահած էր թէ Գերմանիա երկաթուղիի չինութեան մենաչնորհը ստանալով միաժամանակ Մուսուլի եւ Քէրքիւքի նաւթահորերուն արտադրութեան մենաչնորհը եւս կ'ուզէր ունենալ: Մեծ ընկերութիւններու զուգահեռ անհատական նախաձեռնութիւններ եւս ուչադրաւ դեր ունեցան Միջագետքի բնական հարստութիւնները օգտագործելու ծրագիրներու յաջողութեան մէջ: Ռոլան Պարէյ կը զրէ թէ իր մեծ–հայրը ուշի ուչով կը հետեւէր «Քուլինդ Գոլէճ»ի նախկին ուսանող Գալուստ Կիւլպէնկեանի ձեռնարկներուն: Բազմաթիւ էջերու մէջ ան կը զրուատէ Կիւլպէնկեանի օտար ընկերութիւններու հետ բանակցութիւններու ընթացքին ցուցաբերած արտակարզ կարողութիւնը: «Պէրթրան որ ինք եւս կ'ուզէր հարցերուն մէջ դեր մը ունենալ, նախանձեցաւ անոր հետաոտես եւ ուչիմ քաղաքականութեան, բայց գնահատեց զայն», կը զրէ:

Այդ ժամանակներուն կը զուգադիպի նաեւ Հայկական հարցի տաղնապալի չրջանը (տե՛ս էջեր 125–128): Ռոլան Պարէյ խստիւ կը քննադատէ Ֆրանսական Արտաքին գործոց նախարար Հանոթոյի Արեւմտահայաստանի դաւառներու մէջ տեղի ունեցած կոտորածներու ընթացքին որդեգրած քաղաքականութիւնը ,մինչ դեսպան Գամպոն անընդհատ հեռագրեր ուղարկելով բոլոր անցուդարձերէն օրը օրին զայն տեղեակ կը պահէր: Հեղինակը կ'աւելցնէ թէ Փարիզի մէջ 17 օրաթերթեր օսմանեան դեսպանատունէն նըպաստ ստանալով ոչ թէ միայն կոտորածի լուրերը չէին հաղորդեր, այլ նոյնիսկ երբեմն զոհը ոճրագործ ցոյց կու տային:

Երիտթուրքերու յեղափոխութիւնը անչուչտ այս հատորին մէջ կը յիչուի, բայց ըստ մեզի, ոչ բաւարար կերպով: Զոր օրինակ, Պէրթրան Պարէյ որ չուրջ երեսուն տարիներ ապրած էր երբ Երիտթուրքերը 1908 Յուլիս 24–ին յեղափոխութեամբ երկրին զեկը ձեռք առին, իՙնչ էր արդեօք այդ անձերուն նըկատմամբ իր կարծիքը: Պ. Պարէյի ածականներ եղած էին Պահէստտին Շաքիր եւ Նազըմ, բժշկական վարժարանի մէջ: Արդեօք երբ անոնք զործի գլուխ անցան, բնաւ չհանդիպեցա՞ն իրենց նախկին ուսուցչին: Մենք առենօք Պէրթրան Պարէյի «զաղտնի» մէկ նամակը զտած էինք պետական դիւանններու մէջ ուր ան յոյժ կարեւոր յայտնութիւններ կ'ընէ Երիտթուրքերու հասցէին: Միւս կողմէ ,Պէրթրան Պարէյ բազմաթիւ պալատականներու հետ յարաբերութիւն հաստատած էր. արդեօք անոնցմէ որեւէ կարեւոր յայտնութիւն չէ՞ր իմացած, որոնք կրնային զանազան հարցերու չուրջ լուսաբանութիւններ բերել:

Ռոլան Պարէյ չատ լաւ կը նկարագրէ Երիտթուրքերու Պոլիս մուտքէն յետոյ ժողովուրդին մէջ տիրող խանդավառ մթնոլորտը, անվերապահ հրճուանքը, որ ճիշդ յար եւ նման է ինչ որ աւելի քան յիսուն տարիներ առաջ իմացած էի այդ պատմական օրերուն վկայ հօրմէս եւ քանի մը տարեց անձերէ: «Ապտիւլ – Համիտ որ իր կամքով երեսուն տարի Սահմանադրութիւնը առկախ թողած էր, կը զրէ, հիմա երբ պարտադրուած զայն կը վերահռչակէր, օրուան հերոսը եղած էր» (տե՛ս էջ 214):

Երիտթուրքերու իչխանութեան տիրանալը բարեբաստիկ չեղաւ Պէրթրանի համար: Ան յաջորդաբար կորսնցուց Բժշկական վարժարանի եւ Ծովային վարժարանի պաշտօնները: Իսկ երբ տարի մը յետոյ, 1909–ին, Ապտիւլ – Համիտ գահընկէց եղաւ, պալատականներու տղոց մասնաւոր դասերն ալ կորսնցուց: Ապտիւլ–Համիտի յաջորդ Սուլթան Ռէչատ անհատականութենէ զուրկ անձ մըն էր: Գերմանական ազդեցութիւնը բացայայտօրէն հաստատուիլ սկսած էր: Ճաչորդական երկու պատերազմներու պարտութիւնները նախ Իտալիոյ եւ յետոյ Պալքանեան երկիրներու դէմ, Երիտթուրքերու իչխանութիւններու վարկին զօրաւոր հարուածներ տուին: Իրենց միջեւ եւս սկսաւ մրցակցութիւն մը: Ծայրայեղականները որոնց պարագլուխներն էին Թալէաթ, Էնվէր, Ճէմալ եւ Նազըմ, չափաւոր ազատականներ, որոնց պարագլուխն էր Ապտիւլ – Համիտի քրոջ Սենիհա սուլթանի անդրանիկ տղան՝ Սապահէտտին, Պէրթրան Պարէյի նախկին աչակերտ եւ լաւ բարեկամ: Առաջինները երբ օսմանցիութեան դրօչակին տակ կ'ուզէին ճուլել բոլոր ոչ–իսլամները, երկրորդ հոսանքի կուսակիցները կը ցանկային իւրաքանչիւր ազգութեան ազատութիւնները յարգելով օսմանեան դրօչին տակ բոլորը համախմբել: Ոչ–իսլամները, բնականաբար այս վերջինին համակիր էին:

1909 Ապրիլին առանց որեւէ պատճառի երբ Երիտթուրքերը Կիլիկիոյ մէջ հայկական կոտորածը կազմակերպեցին, չատերու պէս Պէրթրան եւս խորապէս հիասթափ եղաւ: Այլեւս համոզուած էր որ ոչ–իսլամները սուլթաններու օրով իրենց վայելած որոչ ազատութիւնն ալ կորսընցուցած էին: Ա. Համաչխարհային պատերազմին երբ հայկական տարագրութիւնը սկսաւ, Պէրթրան Ֆրանսա կը զտնուէր արդէն: Ըմբոստացաւ չատերու պէս, երբ փիէր Լոթի, որուն հետ Պոլիս բնակութեան չրջանին ծանօթացած եւ բարեկամութիւն հաստատած էր, դեռ կը չանար Հայերը զրգռիչ նկատել եւ կոտորածը արդարացնել: Պէրթրան Պարէյ Թուրքերու թշնամի մէկը չէր· այլապէս, այդքան թուրք պաշտօնատարներու հետ բարեկամութիւն չէր ըներ, կը զրէ Ռոլան Պարէյ, այլ ոճիրը զործադրող տարրերն էին որ զայն ընդվզեցուցած էին: Պատերազմէն յետոյ, հակառակ չերմ փափաքին, այլեւս Պէրթրան չվերցաւ Պոլիս վերադառնալ: Հանրապետական Թուրքիան մի առ մի օսմանեան դերդաստանի բոլոր անդամները վտարեց երկրէն: Գրեթէ բոլորն ալ, նոյնիսկ վերջին սուլթանը՝ Ապտիւլ–Մէճիտ, Ֆրանսա եկան: Հայ տարագիր վերապրողներէն մաս մը Սուրիա եւ Լիբանանան հաստատուեցան, մինչ ուրիչներ յաջողեցան Ֆրանսա գալ: Պէրթրան Պարէյ Պոլսոյ իր հին ծանօթներէն չատեր վերագտաւ Փարիզի մէջ, ինչպէս՝ Արշակ Զօպանեան, Աւետիս Ահարոնեան, Նաֆիլեաններբը, Զապէլ Եսայեան, Շաւարչ Միսաքեան, Լուիզ Սերվիչէն, Հրանտ–Սամուէլ եւլն.: Այս հատորէն կը տեղեկանանք նաեւ թէ Հրանտ–Սամուէլ Պէրթրան Պարէյի թելադրութեանէն քաջալերուելով է որ լատինական Թաղամասի արեւելագիտական հրատարակութիւններու դրատունը հիմնած է: Հեղինակը կը զրէ· «Պէրթրան այլեւս Պոլիս մեկնելու փափաք չունեցաւ քանի որ Պոլսոյ իր բարեկամները՝ Թուրք, հայ եւ քիւրտ, իրենք փարիզ փոխադրուած էին»:

Ռոլան Պարէյ իր մեծ–հօր կենսագրութեան նուիրուած այս հատորին համար օգտագործած է ի բաց առեալ ընտանեկան փաստաթուղթերը, պատերազմի տարիներուն եւ անկէ ետք անոր հրատարակած հատորները, բազմաթիւ յօդուածները: Ան թղթատած է նաեւ Ֆրանսական պետական դիւաններու մէջ պահուած բազմաթիւ վաւերագրեր եւ զանազան հրատարակութիւններ: Սակայն մեր ուչադրութիւնը զրաւեց թէ ինչո՞ւ ոչ մէկ ֆրանսական կամ անգլիական վաւերագրի պաշտօնական հրատարակութիւն տեսնել անհրաժեչտ չէ նկատած: Իր զըբացուցակին մէջ չտեսանք նաեւ սա վերջին երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին հայկական հարցին վերաբերեալ լոյս տեսած որեւէ բարձրորակ հրատարակութիւն, ինչ որ կարզ մը պատմական սխալ եզրակացութիւններէ զինքը պիտի զգուչացնէր: Զոր օրինակ, Թուրքիոյ Ֆերմանիոյ կողքին պատերազմի մասնակցութիւնը 1914 Օգոստոս 2–ին Պոլսոյ մէջ ստորագրուած գերմանեւթրքական զինուորական զաղտնի դաչինքով որոչուած էր արդէն եւ ոչ թէ ինչպէս ինք կը զրէ «1914 Հոկտ. 25–ին է որ Պատերազմական նախարար Էնվէր ծրագրեց» (տե՛ս էջ 275): Հայկական տարագրութիւնը յայտարարող օրէնքը 1915 Մայիս 27 թուակիր է եւ ոչ թէ 1915 Յունիս 2 (տե՛ս էջ 284): Իսկ երրորդ յոյժ կարեւոր սըխալ մը որ երկիցս կը կրկնէ հեղինակը, Հայաստանի սահմաններուն կը վերաբերի: Դաչնակիցները Սայքս – Փիքոյի համաձայնութեամբ (1916 Մայիս 16), «Հայաստանը յետ պատերազմին Ֆրանսայի հոգատարութեան կը յանձնէին» կը զրէ (տե՛ս էջ 288): Մինչդեռ սոյն համաձայնութեամբ Ռուսաստանն է որ հայկական նահանգները պիտի կցէր, իսկ Ֆրանսա Կիլիկիան է որ պիտի զրաւէր: Աւելի յետոյ նոյն սխալը կը կրկնէ երբ կը զրէ թէ «Դաչնակիցները Սեւրի զաշնագրի իրենց խոստումները չէին յարգած, հետեւաբար իրենց նախահայրերուն պատկանած Կիլիկիոյ հողերուն վրայ անկախ Հայաստան մը պիտի չըլլար, բայց ուրիչ հայրենիք մը պիտի վերածըներ: Աւելի հիւսիսը, Կովկասի ստորոտը, Սովետները ինքնավար Հայաստան մը ստեղծած էին» (տե՛ս էջ 330): Մինչդեռ ծանօթ է թէ Սեւրի դաչնագիրը (1920 Օգոստոս 10) որ Օսմանեան պետութեան Պոլսոյ պատուիրակը ստորագրեց, Կիլիկիոյ համար չէր, այլ կը հասկնար Տրապիզոնէն մինչեւ Վան ճահճագի միջեւ գտնուող Արեւմտահայաստանի ճահճագները:

Եւ վերջապէս, Ռոլան Պարէյ երբ կը զրէ թէ «Պահէստտին Շաքիր Հայու մը կողմէ սպանուեցաւ» (տե՛ս էջ 356), արդեօք անհրաժեչտ չէ՞ր քանի մը տողով Պահէստտին Շաքիրի հայ ժողովուրդի տարագրութեան ընթացքին կատարած դերին անդրադառնալ որ վստահաբար բ. Համաչխարհային պատերազմի տարինե-

Հարցազրոյց Արեւելագէտ՝ Ցատիկ Ստեփանեանի հետ

«ՀԱՅԱՏԱՌ ԹՐՔԵՐԷՆԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՒՈՅԹ Է»

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Հ. – Հայատառ թրքերէն գրականութիւնն ու մամուլը ի՞նչպիսի աշխարհագրութեամբ տարածուն դարձած էին:

Պ. – Հայատառ թրքերէն տպագիր գիրքը ընդարձակ աշխարհագրութիւն մը ունեցած է: Գիրքերը կը տպուէին Օսմանեան կայսրութեան զանազան քաղաքներուն մէջ եւ անոր սահմաններէն դուրս՝ այլազան պատճառներով: Մօտաւորապէս 250 տարիներու ընթացքին հայատառ տպագիր գիրքերու թիւը կ'անցնէր 2000ի սահմանը: Հայատառ թրքերէնով գիրքեր հրատարակուած են աշխարհի աւելի քան 50 քաղաքներու մօտաւորապէս 200 տպարաններուն մէջ: Մինչ Իսթանպուլի մէջ հայատառ թրքերէն գրքեր կը հրատարակուէին հայկական տպարաններու մէջ, որոնց թիւը կը հասնէր 85–ի: Հրատարակչական կեդրոններ հանդիսացած են նաեւ Մխիթարեան Միաբանութեան Վենետիկի ս. Ղազար կղզին, Թրիէսթէ, Վիէննայի վանքերը՝ իրենց տպարաններով: Արժէքաւոր բազմաթիւ գրքեր հրատարակուած են Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքի տպարանին մէջ, ապա Պէյրութի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Ֆրանսայի, Ամերիկայի, Պուլկարիոյ, Մալթա կղզիներու, Ռուսաստանի մէջ եւ այլուր:

Հ. – Կրնայի՞ք ըսել արդեօք թէ հայատառ թրքերէն գրականութիւնը ի՞նչպիսի ազդեցութիւն ունեցած է թրքագիտութեան զարգացման վրայ:

Պ. – Ձեր հարցումը բաւական հետաքրքրական հարցում մըն է եւ քանի մը երեսակներ ունի: Եթէ կը խօսինք Օսմանեան կայսրութեան ժողովուրդներու եւ անոնց համար հայատառ թրքերէնի նշանակութեան մասին, այն առեն հայատառ թրքերէնը նկատի պէտք է ունենանք որպէս լեզուական երեւոյթ, գրականութեան փոխանցման լեզու, թատրոնի լեզու: Իսկ եթէ դուրս ելլենք հայ ազգային շրջանակներէն, կը տեսնենք որ հայատառ թրքերէն գրականութիւնը միաժամանակ Թուրքերու եւ Թրքերէնին տիրապետող այլ ազգերու սեփականութիւնը դարձած էր՝ ձեռք ձգելով տարածքչրջանային կարեւոր նշանակութիւն:

Յատկապէս թարգմանական գեղարուեստական հայատառ թրքերէն գրականութիւնը ստեղծուած է ժողովրդական, խօսակցական թրքերէնի հիման վրայ: Ասիկա իւրայատուկ ճուլումն է ժողովրդական «կոպիտ թրքերէնի» եւ գրական թրքերէնի՝ «յետ – օսմաններէնի»: Թրք. գարու նշանաւոր բոլոր թուրք լուսաւորիչները այսպիսի ժողովրդավարութեան կը ձգտէին: Թարգմանութիւններու այս լեզուն լիովին հասկնալի է մեր օրերուն եւս: Հայատառ թրքերէն գրականութեան լիակատար ուսումնասիրութիւնը առիթ պիտի ստեղծէ որպէսզի վեր հանուի բնագաւառ մը, որ ցարդ չէ ուսումնասիրուած: Ասիկա հետեւեալն է՝ հայ ժողովուրդի լուսաւորչական գերը Օսմանեան կայսրութեան մշակութային կեանքին մէջ: Մասնայատուկ ուշադրութեան արժանի է այն հանգամանքը, որ հայատառ թրքերէն թարգմանական գրականութեան միջոցով Արեւմուտքի յառաջադէմ գաղափարները կը թափանցէին ո՛չ միայն հայկական, այլ նաեւ կայսրութեան բոլոր ժողովուրդներու, մասնաւորապէս թրքական չրջանակներէն ներս՝ ազատական–սահմանադրական պաղափարախօսութեան սերմերը տարածելով յեսամնայ, ռազմական–աւատական կայսրութեան մէջ: Հայատառ թրքերէն գրականութիւնը անկասկած իր ազդեցութիւնն ունեցաւ Թուրք գրողներու ու հասարակական գործիչներու նոր սերունդը ճեւաւորելու ու զարգացնելու աշխատանքին վրայ: Այս վերջինները հանդէս կու գային Օսմանեան կայսրութեան մէջ սահմանադրական բարեփոխումներ իրականացնելու եւ Թուրք հասարակութեան մօտ աշխարհիկ, մշակութային կեանքը զարգացնելու ի նպաստ: Թրքական գիտական գրականութիւնը սկզբնական հանգրուաններուն կը զաւեանդուէր եւ կը հրատարակուէր հայատառ Թրքերէնով (տնտեսագիտութիւն, Թրքերէնի դասագիրքեր, առեւտրական ճեռնարկներ, դիւղատնտեսութեան, հանքագործութեան եւ այլ բնագաւառներու առընչուող գրքեր եւլն.):

Հայատառ Թրքերէնը այնուհետեւ վերափոխուեցաւ աւելի լայն ազդակի մը, ծառայելով Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող այլ ազգերու եւս եւ իր բաժինն ունենալով այդ ժողովուրդներու գարգացման ու լուսաւորութեան գործին մէջ:

Հ. – Հայատառ թրքերէն ո՞ր գրականութիւնն է որ մասնայատուկ դեր կը խաղար եւ արդեօք անիկա կարեւոր նշանակութիւն ունի՞ր Օսմանեան կայսրութեան համար:

Պ. – Հայատառ թրքերէնի միջոցով ֆրանսական գրականութիւնը թափանցեց Թուրքիոյ սահմաններէն ներս: Սկզբնական շրջանին հայատառ Թրքերէնի կը թարգմանուէին առաւելաբար յառաջդէմ մտածողներու՝ Հիւկոյի, Էօժէն Սիւի, Տիւմայի, Լը Սաժի եւ ուրիշներու ստեղծագործութիւնները: Աւելի վերջ առատօրէն կը հրատարակուէին նաեւ Թերթօնային վէպ կոչուող գրական նոր սեռի գործեր: Եւրոպական գրականութիւնը եկաւ Թուրքիոյ ցոյց տալ որ կայ նաեւ այլ, օսմանեան հասարակութենէն բոլորովին տարբեր հասարակութիւն մը:

Հ. – Դուք ըսիք որ հայատառ թրքերէնը եղած է նաեւ թատրոնի լեզու:

Պ. – Այո՛, հայատառ Թրքերէն գրականութեան մասին գիտական աշխատութիւններու կարելի է հանդիպիլ Թրքական Թատրոնի պատմաբաններու՝ Ահմէտ Րէֆիքի, Թուրկութ Քուքի, Պուրհան Արփատի, Պահա Տուրտէրի, Վասֆը Րզգա Զօղուլի, Ահմէտ Ֆէհիմ Պէյի, Մուհսին Էրթուղրուլի, Մէթին Անտի աշխատութիւններուն, յուշերուն եւ յօդուածներու մէջ, ինչպէս նաեւ Թուրք Թատրոնի մասնագէտ՝ իտալացի Աուղիօ Թալասոյի գործերուն մէջ: Ի տարբերութիւն պատմաբաններու՝ այս քնագաւառներու գործիչները իրենց աշխատութիւններուն մէջ բաւական ազնուօրէն արտայայտած են իրականութիւնը: Անոնք էսկսէս կ'ընդունին որ Թրքական Թատրոնի գոյութիւնը՝ սկզբնաւորումը եւ կայացումը եղած է միմիայն չնորհիւ հայկական Թատերական խումբերու եւ ա. նոնց դերասանապետներու: Թրքերէն Թատերախաղերու բեմադրութիւնն ու դերերը դրի կ'առնուէին հայատառ Թրքերէնով: Առաջին Թուրք դերասանները եւս իրենց դերերը կը սորվէին հայատառ Թրքերէնով եւ մաս կը կազմէին հայկական Թատերախումբերուն: Թուրք լուսաւորիչներու կողմէ գրի առնուած կամ Թարգմանուած Թատերախաղերը հայատառ Թրքերէն էին: Աւելցնեմ նաեւ որ հանրապետական չրջանի Թուրք Թատերախումբերը եւս իրենց գործունէութեան սկզբնական չրջանին մեծ յաջողութեամբ օգտագործած են հայատառ Թրքերէնով Թատերախաղերը:

Հ. – Ըստ ձեզի, հայատառ թրքերէն գրականութիւնը ամբողջովին ուսումնասիրուա՞ծ է:

Պ. – Բազմաթիւ պիտնականներ իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են հայատառ Թրքերէն գրականութեան վրայ: Անոնք ամէնէն աւելին զբաղած են հայատառ աչուղական գրականութեամբ, որովհետեւ այս գրականութիւնը ո՛չ միայն ամբարած է հայ ժողովուրդի ստեղծագործութիւնները, այլ նաեւ պահպանած է հայատառ Թրքերէնով, առիթ ըստեղծելով որպէսզի յետագային բազմաթիւ անդամներ հրատարակուին արեւելքի մէջ տարածում գտած սիրավէպեր, աւանդապատումներ, Օսմանեան կայսրութեան վերաբերող բազմաթիւ նիւթեր, Թուրք վեպիրներու եւ սուլթաններու կենսագրութիւններ եւ բազմաթիւ ճեռագրեր:

Կարգ մը պիտնականներ, մանաւանդ անոնք, որոնք կը հետեւէին Թրքական պատմական ընկերային սկզբունքներուն, որոնց համաձայն պատմութիւն գրելը նոյնքան կարեւոր է, որքան պատմութիւն ստեղծելը, միշտ չէ որ ազնուօրէն եւ գիտական ճամբով քննարկած են այս հարցը: Բազմաթիւ աշխատութիւններու մէջ փորձ կատարուած է սեփականացնել հայ ժողովուրդի պատմութեան այս կամ այն հատուածը, մչակոյթի այս կամ այն բնագաւառը:

Նոյնը կը վերաբերի նաեւ հայատառ Թրքերէնին. լեզուն Թրքերէնն է, կարդացեր են Թուրքերը, աշխատակցեր են Թուրք լուսաւորիչները, Թատրոնը եղած է Թրքերէն եւլն., եւլն.:

Հ. – Հիմա քիչ մը հեռանանք այս նիւթէն: Վերջերս, յաճախ կը բնութագրուի սա նիւթը. հայ–թրքական յարաբերութիւնները կարգաւորել երկու կողմերու գիտնականներու միջոցով: Ձեր ուսումնասիրած նիւթը կրնա՞յ դրապէս իր ազդեցութիւնը գործել այդ յարաբերութիւններուն վրայ:

Պ. – Այս հարցումը եւս բազմաշերտ է: Կարեւորութեան սահմաններու մէջ պէտք է հրատարակուին հայատառ Թրքերէնով գրուած բոլոր այն աշխատութիւնները, ճեռագրերը, գրքերը, որոնք կ'առընչուէին Օսմանեան կայսրութեան եւ անոր միրապետութեան տակ գտնուող ժողովուրդներու պատմութիւններուն: Կարեւոր է վեր հանել այնպիսի Թէմաներ, որոնց մէջ ո՛չ միայն Թշնամութիւն կ'արտայայտուի, այլ նաեւ գործեր, որոնք ապացոյցը կը հանդիսանան հետեւեալ իրականութեան. հայ եւ Թուրք ժողովուրդները դարեր չարունակ ապրած են կողք կողքի, ունեցած են լաւ օրեր, գործակցութեան չրջաններ, ազդած են մէկզմէկու գրականութեան, արուեստի, առեւտրական կապերուն վրայ: Բազմաթիւ Թուրք պիտնականներ ազնուօրէն այս իրողութիւնները արձանագրած են իրենց աշխատութիւններուն մէջ, հիմնական նիւթ դարձնելով այն արժէքները՝ զորս Թրքական իշխանութիւններն ու ժողովուրդը ճեռք ձգած են Հայերու չնորհիւ:

Կը կարծեմ որ նմանօրինակ մթնոլորտի մէջ աւելի դիւրին պիտի ըլլայ համախմբուիլ սեղանի մը չուրջ եւ լուծել հարցերը: Ըստ իս, հայատառ Թրքերէնը ուսումնասիրութեան նիւթ պէտք է դարձնել ո՛չ միայն գիտական չրջանակներու համար, այլ նաեւ դպրոցներու մէջ ու համալսարաններէ ներս: Այդպէս միայն մենք կրնանք մեր յարգանքի տուրքը մատուցանել այն հայ գործիչներուն, որոնք իրենց կեանքը նուիրեցին այս գրականութեան, պայքարեցան հայ ժողովուրդի ուծացման դէմ, դանոնք մասնակից դարձուցին ազգային մչակութային գարթօնքին եւ նպաստեցին դանոնք հայախօս դարձնելու ճիգերուն:

Հ. – Իսկ ո՞ր տարիներուն է որ հայատառ թրքերէն գրականութիւնը սկսաւ վայրէջք արձանագրել:

Պ. – Վայրէջքը սկսաւ արձանագրուիլ 19–20–րդ դարերու սահմանագծին: Հիմնական պատճառը անշուշտ 1915–ի դէպքերն էին, որոնց զոհ գացին ո՛չ միայն հայատառ Թրքերէնի մչակները, այլեւ անոնց ընթերցողները: Կարգ մը տպարաններ եւ գործիչներ իրենց գործունէութիւնը չարունակեցին Մերձաւոր Արեւելքի եւ այլ երկիրներու մէջ՝ չարունակելով իրենց հայապահպան գործունէութիւնը: Ուրեմն կրնանք ըսել որ 20–րդ դարու սկզբին հայատառ Թրքերէն գրականութիւնն արդէն իսկ ժամանակավրէպ դարձած էր:

Հ. – Ամփոփենք մեր զրոյցը: Ո՞րն է հայատառ թրքերէն գրականութեան նշանակութիւնը:

Պ. – Առաջինն այն է որ դարեր չարունակ այդ գրականութիւնը ո՛չ միայն պահպանեց Թրքախօս Հայեր, այլ նաեւ հայախօս դարձուց դանոնք եւ կապեց իր ժողովուրդին: Ժողովուրդը հասու դարձաւ եւրոպական գրականութեան, գիտական մտքի, հասարակական երեւոյթներու յառաջընթացին: Երկրորդ՝ այդ գրականութիւնը մեծ նշանակութիւն ունեցաւ կայսրութեան ժողովուրդներու մչակութային կեանքին մէջ: Երրորդ՝ հայատառ Թրքերէն գրականութեան չնորհիւ էր, որ ճեւաւորուեցան այժմու ժամանակակից Թրքերէն լեզուն, գրականութիւնն ու հրապարակախօսութիւնը:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՑԱՄՄԻԿ ԳՈՒԼԱԿԵԱՆ

---

* Toulouse, **Editions Privat,** 2002, 366 p., 24 Euros.
Կարելի է ապահովել նաեւ՝
Librairie Orientale
51, rue Monsieur le Prince,
75006 Paris

** Թէեւ յաճախ կը յիշուի թէ Ապտիւլ-Ազիզ անձնասպան եղած էր, իրականութեան մէջ սպանուած էր. տե՛ս այս առթիւ Գրիգոր Օտեանի կենսագրութեան նուիրուած մեր յօդուածը՝ **Revue du monde arménien,** Paris, 1994, vol. I.

ԳԱՂՈՒԹԸ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ «Ցառաջ» վարժարանի Գալուստ Կիւլպէնկեան սրահին մէջ, Օգոստոս 21–ին, կազմակերպութեամբ Ազգային Առաջնորդարանին, տեղի ունեցած է Լիբանանի Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւններու միօրեայ սեմինարը: Մասնակցած են Ազգային Առաջնորդարանի տիկնանց յանձնախումբերը, Ս. Նշան, Ս. Յակոբ, Ս. Ցարութիւն (Ռումէյլ), Ս. Գէորգ, Ս. Վարդանանց, Ս. Սարգիս, Ս. Քառասնից Մանկանց, Ս. Ցարութիւն (Ձիւնի), Ս. Պօղոս եկեղեցիներու եւ Ֆանարի ու Ռաուտայի մատուռներուն տիկնանց միութիւններու անդամներ, ինչպէս նաեւ Տէր Զօրի երիտասարդաց համագումարին Լիբանանի թեմը ներկայացնող երիտասարդներ: Բացումը կատարուած է Ա.ինճարի Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ ժամերգութեամբ, որմէ ետք «Գալուստ Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ Գեղամ Եպիսկ. Յաչերեան իր խօսքը արտասանած է, չեշտը դնելով սեմինարին կարեւորութեան եւ անոր ընդմէջէն զանազան չրջաններու մէջ գործող տիկնանց միութիւններու տարբական դերակատարութեան վրայ: Առաջնորդին խօսքէն ետք, տիկնանց միութիւնները ներկայացուցած են իրենց գործունէութեան տեղեկագիրները: Ապա, խմբակային աչխատանքով սեմինարին մասնակիցները փորձած են պատասխան գտնել՝ «ի՞նչ բան կը մղէ կամ մղած է հայ կինը տիկնանցի անդամակցելու» եւ «ի՞նչ կ'ակընկալեն իրենց գործէն եւ ի՞նչ դժուարութիւններ ունին» հարցումներուն: Տէր Զօրի համագումարին Լիբանանի թեմը ներկայացնող երիտասարդներն ալ ներկայացուցած են իրենց դեկուցումը: Սեմինարը վերջ գտած է Գեղամ Եպիսկ.ի եզրափակիչ խօսքով:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նուպար Պալիքեանի յիշատակին, կոմինիէդի նախկիններէն՝ Տէր եւ Տիկին Ժ. Պրուսալեան (Լիոն) 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր: Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Աւետաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16

ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վան Համօրէն Ննջեցելոց»:

*
**

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Վերացման Սուրբ Խաչի Տօնին առիթով կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Թափօր–Անդաստան՝ ժամը 17–ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Յանձնախումբը

«ԼՈԻՍԱԻՈՐՉԻ ԼՈՒՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր հարցին, որուն Ա. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի «Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ

339, avenue du Prado, Marseille 8e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է վոխան ծաղկեպսակի.–

Ընկերուհի Մարիամ Պետիկեանի մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Քրիսթ Նէտէլեանէ 150 Եւրօ:

Յակոբ Քաբլաեանեանի մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եագիզեանէ 75 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Իսկէնտէրեանէ 50 Եւրօ:

Ընկերուհի Սոնա Երամեանի մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Քրիսթ Նէտէլեանէ 100–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եագիզեանէ եւ Տիկին Մարիամ Խաչատուրեանէ 75–ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Իսկէնտէրեանէ 50 Եւրօ:

Վերամուտ – Rentrée des classes 2002

ARNOUVILLE

Le Vendredi 13 SEPTEMBRE
de 18h à 20h,au 71, ave. Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

La reprise des cours aura lieu le **lundi 16 septembre.**

Les cours de **langue arménienne** sont dispensés à partir de l'éveil (3 ans) jusqu'au baccalauréat, ainsi qu'un cours du soir destiné aux adultes. Les cours de **chant** sont dispensés aux enfants, adolescents et adultes. Conférence trimestrielle **d'histoire arménienne** ouvert à tout public. Les cours de **danse folklorique** sont dispensés aux enfants et adolescents de 6 à 18 ans. Les cours de **kotchari** mensuels sont dispensés aux adultes et adolescents. Des cours d'art culinaire auront lieu une fois par mois.

*
**

VIENNE
Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :

MERCREDI : de 14h à 16h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien.
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre.

SAMEDI : de 14h à 17h :
— De 5 ans à 8 ans : initiation à l'arménien, chants, danses folkloriques...
— De 9 à 13 ans : cours d'arménien, chants, danses folkloriques, théâtre...
— Pour les troisième et seconde cours de mise à niveau pour les débutants
— A partir de la troisième et jusqu'en terminale, préparation pour les épreuves d'arménien du BAC.

Inscriptions :
le samedi 14 septembre à partir de 14h
— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.
— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**
— Le goûter est offert aux enfants.
— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

ՓԱՐԻԶ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա.ըչալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 14·30–ին:

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux infomre que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.

Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18

ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

*
**

ՄԱՐՍԷՑԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մեծ. սէյլի հայութեան, թէ 2002 – 2003 ուս. տարեշրջանի տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Սեպտեմբեր 18
առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի *Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ*

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն:

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70

Appel aux bénévoles!

PHONETHON 2002

du Fonds Arménien de France

Participez à la construction de la Route Dorsale du Karabagh en offrant un peu de votre temps
Dates et horaires du PHONETHON 2002
du Jeudi 14 novembre à 18 heures
au Dimanche 17 novembre à 20 heures
Pour participer, s'adresser à:
LYON: Christiane Kulhandjian
au 04 78 86 95 69 ou 06 12 21 00 91
MARSEILLE: Philippe Krikorian
au 04 91 55 67 77 (de 11h à 12h et après 17h30)
MONTPELLIER: Georges Mouchighian
au 04 67 94 24 48
NICE: Gaspard Kayadjanian
au 04 93 45 37 03
PARIS: Souren Kévorkian
au 01 48 83 51 06

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660, Paris Cedex 14
Tél: 01 48 83 51 06, Fax: 01 48 83 53 86
e-mail: info@fondsarmenien.net

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive
la MCA fait sa rentrée
le **LUNDI 23 SEPTEMBRE**
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **S P F A**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
01 47 35 30 23 ou **06 83 09 08 19**
——— (Programme détaillé sur demande) ———

Dimanche 15 Septembre

Grande Fête Champêtre

organisée par l'Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France
animée par **l'Orchestre « S P I T A K »**
qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse; 69, avenue Henri Barbusse, 95400 Arnouville)

Programme :
Divine Liturgie à 11h.
Repas
Musique par l'orchestre «SPITAK»
Jeux pour les enfants
Tirage de la tombola

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 euros
Enfants 12 euros
Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12
JEUDI
12 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.511 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.511

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ–ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ, ամէնէն ա-ռաջ, բայց նաեւ իր բարեկամ երկիրներըը Սեպտ. 11–ին ոգեկոչեցին Նիւ–Եորքի եւ Ուաշինկթընի ահաբեկչական յարձակումներուն տարելիցը: ԱՄՆ–ու մէջ, քաղաքական ոչ մէկ ճառ կ'արտասանուէր, այլ ոգեկոչումը կը տեւականանուէր արարողութիւններով, համերգներով, աղօթքներով: Նիւ–Եորքի մէջ, կառավարիչը, այժմու եւ նախկին քաղաքապետները՝ Մայքըլ Պլումպերկ եւ Ռուտի Ճուլիանի կարգացած են 3020 զոհերու անունները: Փոխ – նախագահ Տիք Չէնէյ, անգամ մը եւս դաղտնի ապաստան մը գացած է, այն պատճառով որ նոր ահաբեկիչի վախ կար: Պուշ, նոյն իրիկունը իր խօսքը կ'ըսէր ազգին: Ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են մայրոդի երկրին մէջ: Ֆրանսա ալ միջոցներ ձեռք առած է, քանի զերծ չի նկատուիր ահաբեկչական արարքներու սպառնալիքէ: Ուաշինկթընը, այսինքն Պուշ, կը չարունակէ պայմանաւորել հանրային կարծիքը յարձակելու համար Իրաքի վրայ, այսինքն կը պատրաստէ իր պատերազմը, հակառակ անոր որ ոչ մէկ փաստ կայ որ Իրաք իսկական սպառնալիք մըն է աշխարհի համար եւ թէ Հիւսէյն կապ ունի Պէն Լաճէնի հետ: Սեպտ. 11–ը կը միչեցնէ նաեւ այլ տարեդարձ մը, զոր ԱՄՆ չեն ուզեր յիշել հաւանաբար: Ա-րդարեւ, 1973 Սեպտ. 11–ին էր որ փինոչէ ամերիկեան օժանդակութեամբ, պետական հարուածով կը տապալէր Զիլիի նախագահը՝ Ս. Այէնտէ: Մնացեալը ծանօթ է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւային չրջանի աղէտալի ողողումները վերջ գտան բայց, կացութիւնը մահոդիչ կը մնայ եւ ա-նթեւան բնակիչներու թիւը մեծ է: 20 մեռեալ կայ եւ 12 հոգի ալ անհետացած է:

ԱՐԱՖԱԹի Ֆաթահը ներքին ծաւալուն խորհրդակցութիւններու ձեռնարկած է վերջ տալու համար ոճրափորձերուն, բայց, հաստատ մը կայ որ բոլորովին դէմ է: Տարակարծութիւնը յայտնուած է Սեպտ. 10–ին, երբ հրապարակուած է ոճրափորձերու դադրեցումը խոստացող բնագիրը, որ պատրաստուած էր Եւրոպական Միութեան հետ խորհրդակցաբար, Ինթիֆատայի Բ. տարեդարձին առթիւ:

ՆԵՓԱԼԻ մէջ յայտնաբերուած են մայականներու 172 դիակները: Կը կարծուի որ սպանուած են Սեպտ. 7–ին եւ 8–ին զանգուածային երկու բախումներու ընթացքին, որոնք նաեւ 114 մեռեալ պատճառած են ապահովութեան ուժերուն մէջ:

ԼԻԲԱՆԱՆի հակաասլիական քրիստոնեայ ընդդիմութեան դլխաւոր կայանին՝ ԷՄ – Թի – Վի –ի փակումը բաւական մեծ աղմուկ հանած է երկրին մէջ, նոյնիսկ կառավարութենէն ներս: Տեղեկատուութեան նախարարը, մինչեւ հրաժարում չէ գացած, բայց ո-րովհետեւ տեղեակ իսկ չէր պահուած որոչումէն, չէ մասնակցած նախարարական խորհուրդին, ի նշան բողոքի: «Կը յարգեմ արդարութիւնը, ըսած է նախարարը, բայց, դիտեմ որ երկու ամիս է կ'ուզեն փակել հեռատեսիլի կայանը քաղաքական պատճառներով»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի եւ Ս. ԱՒՈՒի միջեւ մթնոլորտը կրկին լարուած է, կաթողիկէ քահանայի մը արտաքսման պատճառով: Սեպտ. 10–ին, Մոսկուա արտաքսած է լեհ վարդապետ մը, մինչ որ հինդի կը բարձրացնէ արտաքսուած կաթողիկէ կրօնաւորներու թիւը Ապրիլէն ի վեր: Վատիկան բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցած է եւ իր բանբերը ըսած է.–

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(11 septembre)

Arménie à la folie et pas du tout

ENTRE HP ET POESIE,
L'INEGALE «SYMPHONIE DU SILENCE»

Յօդուածի սկիզբը, ժերար Լերքոր կ'ըսէ թէ եթէ հայկական չըլլար, ապահով չէ որ պրաղուէր «Լուսթեան Համանուագ»ով այդքան հետաքրքրութեամբ ու հարց կու տայ՝ ֆիլմերը ապրումին ուրնի՞ն:

Ֆիլմը կը նկատէ «միջին–լաւ ֆիլմ մը», կ'արձագանդէ պատմութեան (տե՛ս Բ. էջ, Արփի Թոթոյեանի յօդուածը) մանրամասնօրէն, չծածկելով տեղ–տեղ իր վերապահութիւնը, ընդհանուր ձեւով անհաւասար գտնելով ամբողջութիւնը:

*
**

Նոյն թուականը կրող Ֆիկառօն, նախ ընթացիկ թիւին մէջ, ապա նաեւ չաբաթական դեղարուեստական յաւելուածին («Ֆիկառօսուփ») կարճ անդրադարձներ ունի: Ընթացիկին մէջ նիւթը կու տայ չատ ամփոփ ձեւով մատնանչելով թէ փրկութեան նուիրուած այս ֆիլմը Հայաստանը ներկայացուցած է 2002–ի Օսքարներուն, իսկ յաւելուածին մէջ, նիւթին ակնարկելէ ետք, կ'եզրակացնէ «ինքնատիպ խոկում մը»:

«LE CANARD ENCHAINE»

(11 septembre)

LES FILMS QU'ON PEUT VOIR CETTE SEMAINE

LA SYMPHONIE DU SILENCE

Անդրադառնալէ ետք նիւթին հակիրճ կերպով, քննադատը կ'եզրակացնէ թէ կ'արժէ ֆիլմը տեսնել:

«Այնքան ծանրակչիռ դէպք մըն է, որ ամենք հալածանքի մասին կը խօսին»: Ռուսերուն համար կաթողիկէ եկեղեցւոյ գործունէութիւնը մարդորսութիւն կը նկատուի:

Էճէվիթ յայտարարած է որ չի հրաժարիր, հակառակ անոր որ կառավարականները իր համախմբումին անդամներէն մէկը կը սպառնայ պատակել այդ խախուտ դինակցութիւնը: Էճէվիթ կ'ըսէ թէ իմաստուն բան չէ փոփոխութեան կոչ ընել մինչ երեսփոխանական ընտրութիւններ նախատեսուած են Նոյեմբեր 3–ին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Ն. Սարքոզի յայտնած է Սեպտ. 10–ին, որ Ֆրանսա չաճախ կը մերժէ մուտքը օտար իմամներու, որոնք կ'ուզեն Ֆրանսա հաստատուիլ: «Այսէն չարաթ, կ'ըսէ Սարքոզի, ստիպուած եմ մերժել մուտքը քարոզիչներու եւ իմամներու, որոնք մէկ բառ ֆրանսերէն ալ չեն դիտեր եւ կու դան մզկիթներու մէջ քարոզելու համար Հանրապետութեան արժէքներուն խոտոր համեմատող տեսութիւններ»:

ՀԱՐԱԻի ԱՓՐԻԿԷի Սահմանադրական Առեանը, Սեպտ. 10–ին, արտօնեց միասեռականներուն որ զաւակ որդեդրեն: Ըստ առեանին, երախային անհրաժեշտ «կայունութիւնը եւ դուրգուրանքը» կրնան ապահովուիլ միասեռական դոյդի մը կողմէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 10/11)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆԻՍՏԵՐԸ

Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենան Եւրոպական Միութիւն – Հայաստան խորհրդարանական գործակցութեան յանձնաժողովին նիստերը: Օրակարգի նիւթ եղած են մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ ժողովրդավարութեան կացութիւնը, բնապահական խնդիրները, Ղարաբաղի հակամարտութիւնը, դրացիներու հետ յարաբերութիւնները, եւլն.:

Բնապահական խնդիրներէն ձեռք առնուած է Սեւանի պահպանումը: Ըսուած է թէ վերջին տարիներուն ջուրի մակարդակին նուազումին դէմ հարկ է փոքր ջրամբարներ կառուցանել որոնց համար նիւթական միջոցներ անհրաժեշտ են: Եւրոպական Խորհրդարանէն տիկին Պէկկէն համակարծիք գտնուած է, ըսելով որ մօտ ատենէն Թիֆլիսի մէջ չրջանային բնապահական կեդրոն մը գործել կը սկսի: Նիւթ եղած է նաեւ Հայաստանի մէջ արեգակնային ուժանիւթ գործածելու խնդիրը:

Ղարաբաղի հարցին մասին ելոյթ ունենալով Ազգ. Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահը Ց. Յովհաննիսեան, ծանրացած է Ղարաբաղը բանակցութիւններուն մասնակից չընելու կեցուածքին վրայ: Անհասկնալի համարած է Ղարաբաղի նախագահական ընտրութիւնը չճանչնալու Եւրոպական Միութեան յայտարարութիւնը:

ՀՑԴ խմբակցութեան ղեկավար Աղուան Վարդանեան խօսած է Հայաստանի դրացիներուն հետ յարաբերութիւններուն մասին: Եւրոպական Միութիւն – Հայաստան գործակցութեան յանձնաժողովին փոխ–նախագահը Դ. Վոլչիչ հաւաստած է որ Միութիւնը կը դատապարտէ Թուրքիոյ կիրարկած չրջափակումը որ Միութեան անդամակցութեան լուրջ խոչընդոտ է անոր համար:

Յանձնաժողովի նախագահներէն Ու. Շլայխեր խօսած է Միութեան ընդլայնումի հեռանկարներուն մասին: Ցոյս յայտնած է որ Հայաստան այդ ընտանիքին անդամ կը դառնայ, քանի որ ատոր համար կան անհրաժեշտ հիմերը. հայ ժողովուրդը եւրոպական կողմնորոշում ունի, եւրոպացիներու հետ նոյն արժէքներն ու ճակատագիրը կը բաժնէ եւ կը փափաքի սերտօրէն ընդգրկուիլ Եւրոպային:

*
**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ՝ «ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ»

Սեպտեմբեր 10–ին Ազգային Ժողովին մէջ կազմուած է երեսփոխանական չորրորդ խումբ մը, կոչուած՝ «Ժողովրդի Ձայն»: Ան բաղկացած է 10 երեսփոխաններէ: Անոնք կը պատկանին Ժողովրդական, Ազգ. Ժողովրդավարական, «Հայրենիք ու պատիւ» կուսակցութիւններուն: Խումբին ղեկավարն է Գրիգոր Ճարուքիւնեան (Ժողովրդական Կուսակցութիւն):

*
**

ՀԱՅԱՀԱՏԻԿի ԱՌԱՏ ԲԵՐՔ

Շերակի մարզին մէջ գրեթէ աւարտած է հայահատիկներու բերքահաւաքը: Այս տարի բերքը մրցանիչ հաստատելու ատիճան առատ եղած է: Մասնագէտներն ու հողագործները գոհ են արդիւնքէն: Անոր նպաստած են պարարտացուցիչի աւելցած քանակութեամբ գործածութիւնը, կանոնաւոր ոռոգումը: Նաեւ, կարկուտէն չատ քիչ տուժած են ցորենի արտերը:

*
**

«ԱԺՄ»Ը ԿԸ ՎԵՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

ԱԺՄ կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Ազգ»ը մօտ երեք տարուան ընդմիջումէն ետք վերստին լոյս կը տեսնէ, չաբաթը երկու անգամ, 12 էջով, 1500 տպաքանակով: Փոխուած է խմբագրական կազմը եւ գլխաւոր խմբագիրը. թերթը կը խմբագրէ Նարինէ Մկրտչեանը:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՄՏԱՒՈՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Եւրոպական Միութիւն – Հայաստան խորհրդարանական գործակցութեան յանձնաժողովը Սեպտեմբեր 10–ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ան ըսած է թէ Հայաստանի եւրոպամէտ դիրքը անչրջելի է եւ պիտի չարունակուի այդ ընթացքը: Նախագահը պատասխանած է յանձնաժողովի անդամներուն բազմաթիւ հարցումներուն, ապա հետեւեալ ձեւով բնութագրած Հայաստանի ապագային իր պատկերացումը. «Հայաստանը լինելու է այս տարածաշրջանում ամենակազմակերպուած երկիրը եւ մտաւոր ծառայութիւնների կենտրոն»:

*
**

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԻՋ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԻ ԿՈՉ

Թիֆլիսեան հաւաստի աղբիւրներէ տրուած այն լուրերը թէ մինչեւ Սեպտեմբեր 13 կ'որոշուի ռուսական զօրքը Ախալքալաքէն դուրս բերելու հարցը, լուրջ վրդովում ստեղծած է չրջանի հայ բնակչութեան մէջ: Քանի մը հանրային–քաղաքական կազմակերպութիւններ կոչ ըրած են բողոքի ցոյց կատարելու Սեպտ. 12–ին: Նոյն կազմակերպութիւնները դիմած են նաեւ Ախալքալաքի չրջանային իշխանութեան նախագահութեան, որպէսզի նոյն հարցով արտակարգ նիստ դումարուի:

*
**

ԱՄՆ–ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

ԱՄՆ–ու Երեւանի դեսպանը Ճ. Օրտէյ Սեպտ. 10–ի մամուլի ասուլիսին անդրադարձած է Հայաստան – Թուր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԻԳԷՆ ՉԱԼԴՐԱՆԵԱՆԻ «ԼՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆՖՈՆԻՆ» ԴԱԺԱՆ, ՀՐԱՇԱԼԻ, ԳԵՂԵՑԻԿ

— • —

«Արարատ»էն չաբաթ մը եաք, Սեպտ. 11–ին Ֆրանսայի մէջ ցուցադրութեան կը դրուէր Հայաստանէն բեմադիր Վիգէն Չալդրանեանի «Լուսթեան Սէնֆոնին», որուն Ամերիկայի մէջ արձանագրած յաջողութեան ատենէ մը ի վեր կ'արձագանգէ տեղական մամուլը: Մամուլի յատուկ ցուցադրութիւններուն վերջինը տեղի ունեցաւ փարիզեան սրահի մը մէջ, Սեպտեմբեր 4, Չորեքշաբթի երեկոյ:

Բոլոր անոնք որոնք արուեստագէտին գործին ծանօթ չեն, նախորդ ժապաւէններէն մէկը դիտելու առիթը չեն ունեցած, ընդհանրապէս պարզ հետաքրքրութեամբ մը կ'երթան, պիտի երթան դիտելու «Լուսթեան Սէնֆոնին». ու կանխակալ կարծիքի, տրամադրութեան բացակայութիւնը աւելի՛ պիտի չեչտէ գործին ցնցող, չմեցնող տպաւորութիւնն ու առթած հիացումը:

Հայաստան կոչուած փոքրիկ կէտէն մեկնած ալիքներու ամբողջ աշխարհը ընդգրկող յորձանքին մէկ պատմութիւնը, աւելի ճիշդ՝ հէքեաթն է ֆիլմը: Իրականութեան դաժանութիւնն ու երազին հզօրութիւնը հրաշալիին չրջանակին մէջ ներկայացնող գործ է ան: Այս երանկիւնին մէջ մեծ յաջողութեամբ զետեղուած բեմանկութին գեղեցիկ եղած է յիմարանոց մը: Ան զետեղուած է իրականութեան տաժանքին ու հրաշքներու աշխարհին սահմանագծին վրայ: Սահմանապիճը քաշողն ու սահմանապահը իր անձին մէջ կը մարմնաւորէ երկու բեւեռները: Անցեալին «գիժ» անուանուած չարագործ մըն է ան որ իրմէ խուսափող կեանքին վրէժը կը փորձէ լուծել, յանդուգն, խենթ մարտահրաւէրով մը որուն առիթ կրնայ տալ մինչեւ մարդուն կեանքն ու ճակատագիրը առեւտուրի ապրանք ըրած հայաստանեան իրականութիւնը:

Կոնդի գիժ պատանին, «Կոնդի Գժօ»ն չատոնց մեռած մէկն է գինք ճանչցողներուն համար երբ քառորդ դարու հեռաւորութենէ մը եաք կը վերադառնայ որպէս ամերիկացի մեծահարուստ քաղաքացի, կեանքին վերջին չարաթներուն, ամիսներուն ապաստան դանելու համար հրաշալիին ծոցը: Դիւրին ու բաւական տափակ մօտեցում մը պիտի մատնէ ըսել թէ մարմինը օրէ օր փճացնող ցաւը չարագործը բարերարի, գիժը իմաստունի փոխակերպած է: Արդէն ժապաւէնը անդադար կը պտտկի «չար»ի – «բարի»ի, «յիմար»ի – «առողջ»ի, «տգեղ»ի – «գեղեցիկ»ի նման հիմնաքարերու խորունկ յարաբերականութեան վրայ: Ո՞վ է յիմարը, ո՛վ չարագործը, ո՛վ առողջը, դաժան աշխարհի մը մէջ ուր նիւթականը բացարձակ ամենազօրն է: Գիժերին յիմարանոցին բնակիչներուն ամէն մէկը ցաւերու անյատակ անդունդ մըն է, մեր «իրականութիւն» կոչածէն այլ տեղ ապաստանած, որպէսզի կեանքը չարունակէ կարելի ըլլալ: Սակայն, այնքա՜ն փխրուն է այդ «այլ»ին սահմանապիճը որ քաղաքական հռետոր «Հիւանդ»ին տիպարին մէջ ո՛չ մէկ գժուարութիւն կ'ունենաս այս կամ այն աթոռին «դուս»ի թեկնածուն նչմարելու:

Չալդրանեանի գործը հիմնուած չէ ժխտականները անտեսելու, չրջանցելու կեցուածքի մը վրայ: Ընդհակառակն. անոնք ներկայ են ամէն պահ, ամէն զարգացումի մէջ: Մուրացկան մանչուկը, անօթիներու բազմութիւնը, պատեհապաչա չարագործը, դաւաճան բժիշկը եւ միւսները թոյլ չեն տար որ հրաշալին մէկդի ձգել տայ այն որ մշտական ներկան է: Բեմադիրը դերադոյն յոյսի, անխախտ լաւատեսութեան չունչը պատգուցած է այդ բոլորին վրայ, գեղեցիկը հակադրելու եւ անո՛ր դերիչխանութեան հաւատացողի ջանքով: Պարագանովեան չեչտերով, երանգներով կը թարգմանուի երբեմն այդ ջանքը· բայց Չալդրանեանի

ԿԵՆՍՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆ՝

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՂԷՏԱԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԵՆ ԻՒՐԱՅԱՏՈՒԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ

Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպան դիմագրաւեց իր արդի պատմութեան ամէնէն ծանրակչիռ ողողումները: Տեղատարափ անձրեւներ եւ ողողումներ անցնող քանի մը չաբաթներուն հարուածեցին Չեխիոյ, Սլովաքիոյ, Իտալիոյ, Սպանիոյ, Գերմանիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Խրուաթիոյ, Հունգարիոյ, Ուկրանիոյ եւ Աւստրիոյ լայնածիր չրջանները, աւելի քան 100 տոհ խլելով:

Ասիոյ մէջ, տեղատարափ անձրեւները Չինաստանի մէջ այս տարի 900 տոհ խլած են: Հիւսիսային եւ Հարաւային Գորէայի, Վիէթնամի, Հնդկաստանի, Նեփալի եւ Պանկլատէշի մէջ, ողողումները անցեալ Յուլիսին աւելի քան 700 հոգի սպաննած են:

Մինչ Եւրոպացիք ահ ու սարսափով կը դիտեն իրենց տուներուն, աշխատավայրերուն, ենթակառոյցին եւ պատմական կառոյցներուն քանդումը, չատեր ողողումները կը նկատեն մարդու պատճառած ընդհանրական չերմացումին հետեւանք:

Դարերէ ի վեր, ողողումներու եւ օդերեւութաբանական այլ աղէտներու զոհեր բացատրութիւն մը եւ այսպանելի անձեր փնտռած են իրենց տանջանքներուն համար: Ցայտնել, թէ պարզապէս չար բախտ է, զոհունակութիւն չի պատճառեր:

Անցեալին մարդիկ խօսած են Աստուծոյ զայրոյթին մասին՝ յանցանքները պատժելու համար: Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ անցնող քանի մը չաբաթներու ողողումներուն համար մարդոց մօտ նախասիրութիւն վայելող յանցաւորը ընդհանրական չերմացումն է:

Մինչ Միացեալ–Նահանգներու մէջ դիտական չրջանակներ երկփեղկուած են անոնց միջեւ՝ որոնք համոզուած են, թէ կլիմայական անբնական փոփոխութիւն տեղի կ'ունենայ եւ անոնց՝ որոնք չեն համոզուած ասոր, Եւրոպայի մէջ մասնագէտներ աւելի հակում ունին ըսելու, թէ ընդհանրական կլիման հոսկայ փոփոխութիւններու կ'ենթարկուի եւ մարդկային գործունէութիւնը եւ ճարտարարւեստը մեծ դեր ունին:

Ցամենայն դէպս, նոյնիսկ եթէ ներկայ ողողումներուն համար կարելի չէ ընդհանրական չերմացումը այպանել, այսուհանդերձ, մասնագէտներ մեծ համամտութեամբ համաձայն են ըսելու, թէ ընդհանրական չերմացումը սկսած է հետեւանքներ ունենալ եւ թէ անիկա կարդ մը փոփոխութիւններ պիտի պատճառէ:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ՝ ՔՆՆԱՐԿՈՒԻՄԻ ԱՌԱՐԿԱՅ

Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի ողողումներուն գծով ընդհանրական չերմացումը այպանելը ներկայիս քննարկումի առարկայ է, նոյնիսկ Եւրոպացիներուն կողմէ:

«Անհերքելիօրէն, մարդիկ պատասխանատու են այս աղէտին», կ'ըսէ Սլովաքիոյ ոչ կառավարական Մարդիկ եւ Չուր կազմակերպութեան մէկ անդամը: «Կեդրոնական Եւրոպան գարնան եւ աշնան երաչտ, իսկ ամրան չափազանց անձրեւներ եր դիմագրաւէ: Կ'ակնկալուի, որ ամառնային անձրեւները 2010–էն սկսեալ 20–30 առ հարիւրի չափով աճեցնան: Այսիկա աղէտալի ողողումներ պիտի պատճառէ», կը յայտնէ ան:

Սակայն բազմաթիւ դիտնականներ կը զգուշացնեն արագօրէն եզրակացութիւններու դիմելէ:

Անոնք կը նչեն, թէ դիտականօրէն անկարելի է ողողումի կամ երաչտի, պաղի կամ տաքի մէկ պարագայի համար կլիմայական փոփոխութիւնը այպանել, որովհետեւ պարագայական փոփոխութիւններ միչտ ալ երբեմն ծայրայեղ օդ չառաջացուցած են:

Բրիտանիոյ կառավարութեան օդերեւութաբանական գործակալութեան մասնագէտներէն Շոն Գլարք կ'ըսէ, որ դիտնականներ համոզուած են, թէ չառաջիկայ 50–էն 80 տարիներուն կլիմայական փոփոխութիւն տեղի պիտի ունենայ՝ գլխաւորաբար իրրեւ հետեւանք մարդկային գործունէութեան: Թերեւս արդէն իսկ կարդ մը ազդեցութիւններ կը նկատենք, սակայն անկարելի է ստոյգ կերպով դիտնալ, դիտել կու տայ ան:

Բրիտանիոյ եունիվերսըթի Գոլէճ Լանտընի մասնագէտներէն Պիլ Մըք Կուայրի համաձայն, դիտնականներ միչտ ալ կարելիութիւնը պիտի ունենան ըսելու, թէ յատուկ դէպք մը՝ ընդհանրական չերմացումի արդիւնք չէ՝ նոյնիսկ 50 տարի եաք, «սակայն հարցը ատիկա չէ»:

Ան կը չեչտէ, որ կասկած չկայ, թէ օդի ծայրայեղ դէպքեր հետզհետէ աւելի չաճախակի կը դառնան եւ թէ ընդհանուր վիճակը հետզհետէ աւելի ծանրոկչիռ պիտի դառնայ:

ԱՇԽԱՐՀ ԿԸ ՏԱՔՆԱՑ

Անցնող տասնամեակը մինչեւ հաչուով դրեթէ մէկ աստիճան սելսիուս աւելի տաք եղած է՝ քան 19–րդ դարու վերջերուն:

Միացեալ–Նահանգներու Ալասքամա համալսարանին երկրագունդի Դրութեան Գիտութիւններու կեդրոնին եւ Բրիտանիոյ Իսթ Անկլիա համալսարանին կլիմայական հետազօտութիւններու Միաւորին կողմէ կատարուած նախատեսութիւնները ցոյց կու տան, որ 2002–ը 1998–էն եաք երկրորդ ամէնէն տաք տարին պիտի ըլլայ:

Օդը նուազ կայուն կը դառնայ երբ աչխարհ կը տաքնայ, որովհետեւ յատկապէս ջերմութիւնը աւելի չուր կը հասցնէ մթնոլորտ: Խոնաւութիւնը չատ աւելի արագօրէն կ'աւերնայ՝ քան ջերմաստիճանը: Հետազօտողներ անցնող տարիներուն հիւսիսային կիսագունդին բարեխառն չրջաններուն վերեւ 10–էն 20 առ հարիւրի յատկում մը չափած են չուրի քանակին մէջ:

«Այդ պատճառով է, որ ընդհանրական ջերմացումի ազդեցութիւնը կը տեսնուի ամէնէն աւելի ուժեղ փոթորիկներու եւ ողողումներու պարագային, նման Արեւելեան Եւրոպայի ողողումներուն», կ'ըսէ Քեւին Թրէնպըրկ, որ ամերիկեան Մթնոլորտային Հետազօտութիւններու Ազգային Կեդրոնին մասնագէտներէն է:

Թէեւ կլիմայաբաններու մեծամասնութիւնը համոզուած է, որ օդը աւելի ծայրայեղ կը դառնայ, ընդհանրական իմաստով յատկապէս անկայունութեան փաստ դանելը չատ դժուար է՝ օդերեւութաբանական տեղեկութիւններ վերլուծելով: Սկսելու համար, օդի փոփոխութեան եւ ծայրայեղ վիճակներու միջազգային ճանաչում վայելող չափեր չկան:

Այսուհանդերձ, տեղական կարգ մը ուսումնասիրութիւններ ցոյց կու տան, թէ կլիման աւելի մեծ թիւով փոթորիկներ կ'ընդդրկէ: Օրինակ, Իսթ Անկլիա համալսարանին դիտնականները կ'ըսեն, որ քանի մը օրուան վրայ տարածուող ճնճղային տեղատարափ անձրեւները, անցնող 40 տարիներուն, Բրիտանիոյ մէջ 50–էն 60 առ հարիւրի չափ արձանագրած են: «Այսիկա չատ նչանակալից է ողողումի վտանգի առումով», կ'ըսէ ուսումնասիրութեան պատասխանատու թիմ Օգլըզն:

«ՍՐՃԱԳՈՅՆ ՄՇՈՒՇ»

Ընդհանրական չերմացումը մարդու պատճառած միակ ազդակը չէ, որ օդին կ'ազդէ:

Ասիոյ համար, ուր ողողումներ չատ աւելի մահ եւ քանդում կը պատճառեն՝ քան աչխարհի որեւէ այլ վայրի մէջ, աւելի մեծ հարց կրնայ ըլլալ «սրճագոյն մշուշը»:

Անիկա ապականումի հսկայ «ծածկոյ»ն է, որ ամէն տարի կը կազմուի յամաքամասին հարաւային բաժինին տարածքին, անտառային հրդեհներու, երկրագործութեան կապուած հրդեհներու եւ դործատուներու, տուներու եւ փոխադրակառքերու մէկ աղտոտ վառելանիւթի հետզհետէ յատկեալ գործածութեան պատճառով:

ՄԱԿ–ի կենսոլորտի Ծրագրին անդամ դիտնականներ երկու չաբաթ առաջ ըզգուչացուցին, թէ «սրճագոյն մշուշը» արդէն իսկ կը խանգարէ Ասիոյ կլիման: Նախնական ուսումնասիրութիւններ ցոյց կու տան, թէ ապականումը, որ մոխրի, թթուններու, կազերու եւ այլ մասնիկներու խառնուրդ մըն է, վատ ազդեցութիւն կ'ունենայ կենսական նկատուող մուսոն անձրեւներուն վրայ:

Մշուշը երկրագունդին մակերեսը հասնող արեգակնային ուժի համեմատութեան 10–էն 15 առ հարիւրը կը կրճատէ, միաժամանակ ստորին մթնոլորտը ջերմացնելով: Դժբախտ հետեւանքը հիւսիս–արեւելեան Հնդկաստանի, Պանկլատէշի եւ Նեփալի ողողումներու հակում ունեցող չրջաններուն մէջ անձրեւներուն աճն է, մինչ երաչտի հակում ունեցող չրջանը՝ հիւսիս–արեւմտեան Հնդկաստանը, Փաքիստանը եւ Աֆղանիստանը աւելի չոր կը դառնան:

ՄԱԿ–ի կենսոլորտի Ծրագրին դրծադիր տնօրէն Քլաուս Թէպֆըր կ'ըսէ, որ «սրճագոյն մշուշը» «ընդհանրական հետեւանքներ ունի, որովհետեւ երեք քմ. բարձրութեան վրայ տարածուող նման ապականում մը կրնայ մէկ չաբթուան մէջ աչխարհի կէսը ճամբորդել»:

Ա.Յ.Ի. Ա.ԶԴԱԿՆԵՐ

Հարցը աւելի կը բարդացնեն մարդոց պատճառած ապականումին եւ «բնական չրջաններուն» մէջեւ տեղի ունեցող «խաղերը», որոնք կարեւոր դեր ունին կլիմայական փոփոխութիւններու մէջ:

Ընդհանրական իմաստով ամէնէն կա-

ԴԱՆԴԱՂՕՐԷՆ ԿՈՒՏԱԿՈՒՈՂ ԱՂԷՏ ՄԸ

Հակառակ օդերեւութաբաններու օգտագործած հեռահար աւելի զերարդիական համակարգիչներուն, անոնք տակաւին դժուարութիւն կը դիմագրաւեն ճշդրտօրէն նախատեսելու, թէ ի՞նչ պիտի պատահի հինգ օր ետք, իսկ յիսուն տարի՞ ետք…:

Կլիմայական փոփոխութեան մասնագէտներու մշակած համակարգչային նախատեսութիւնները կրնան ըսել, թէ յաջիկայ տարիներուն որքա՞ն անձրեւ պիտի տեղայ միջին եղանակի մը ընթացքին սակայն չեն կրնար ճշդրտօրէն նախատեսել ծայրայեղ օդի պարագաներ, նման Եւրոպայի արձանագրած տեղատարափ անձրեւներուն:

Ի տարբերութիւն յանկարծակի ողողումներու, որոնց պատճառը կրնայ ըլլալ «պայթուցիկ» փոթորիկ մը, որ «կը յաղթահարէ» բնական եւ արուեստական ջուրի հոսանքներու դրութիւնները, գետերու լայնածիր ողողումները տարբեր բանի պէտք ունին:

Մասնագէտներու համաձայն, առնւազն մէկ չաբթուան անդադար անձրեւ անհրաժեշտ է, որպէսզի մեծ գետ մը ողողում ունենայ:

Անոնք կ'ըսեն, թէ նոյնիսկ ամրան եղանակին անբնական չէ, որ անձրեւ բերող, ցած ճնշումի դրութիւններ Եւրոպայի մէկ մասէն միւսը երթան: Ասիկա ալ կրնայ ողողումներ առաջացնել:

Կը թուի, թէ նորագոյն պարագային օդի դրութեան ուղին անբնական եղած է: Օդի դրութիւններուն ուղղութիւնն ու ընթացքի համեմատութիւնը մասամբ կը ճշդուին «Ձէթ Սթրիմ»ի դիրքին կողմէ: «Ձէթ Սթրիմ»ը արեւմուտքէն արեւելք, մթնոլորտի բարձր խաւերուն մէջ արագօրէն շարժող օդի «գետ» մըն է: Անիկա ողողումներու օրերուն անբնական դիրքի վրայ գտնուած է՝ օդի դրութիւնները մղելով իրենց բնական ուղիէն դուրս:

Փոխանակ ուղղուելու արեւելք՝ հիւսիսային Ատլանտեանէն անցնելով եւ համեմատաբար փոքր քանակութեամբ ջուր առնելով (ցած ջերմաստիճաններու պատճառով) դրութիւնը աւելի ցած մակարդակի վրայ Եւրոպա անցած է, իրրեւ արդիւնք շատ աւելի խոնաւութիւն կը բերլով:

Երբ անիկա այդ ջուրը պարպած է Գերմանիոյ, Ռուսաստանի, Իտալիոյ եւ Զուիցերիոյ նման երկիրներու մէջ, տակա բնականէն շատ աւելի տեղատարափ անձրեւներու դուռ բացած է:

Աւելի՛ն. դրութեան դանդաղ ընթացքը հարցը աւելի եւս ծանրակշիռ դարձուցած է, յանդելով չաբթուան մը տեղատարափ անձրեւներու եւ դուռ բանալով աղէտներու:

Ծայրայեղ օդի հանդէպ սովորական պատասխանը կլիմայական փոփոխութիւնը այսպանել է: Այս անգամ, կ'ըսեն մասնագէտներ, այդ բացատրութիւնը չի յարմարիր պատահածին:

Եւրոպական Միութիւնը որոշած է նոր ուսումնասիրութիւն մը ֆինանսաւորել՝ ապագային դետերու յաւելեալ ողողումներու հաւանականութիւնը հետազօտելու համար, սակայն արդիւնքները քանի մը տարուան կը կարօտին:

ՄՈՍԿՈՒԱ - ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐ ՊԱՂԻՈՆ

Ռուսական մամուլին մէջ հրատարակուած յօդուածով մը վիմուորական մասնագէտ Պ. Ֆէլկէնհաուըր այս կարծիքը կը յայտնէ: Շուրջ տարի մը առաջ կատարեալ համաձայնութիւն կար երկու մեծերուն միջեւ: Մոսկուա կ'օգնէր Ուաշինկթընի որ Թալիպաններու վարչաձեւը տապալէ, փոխադարձը ունենալով Կովկասի մէջ գործելու ազատութիւն: Յատկապէս Չէչէններու հանդէպ: Սակայն, այսօր, այնպէս կը թուի թէ ռուսեւամերիկեան դաշինքը աւարտելու մօտ է: Օգոստոս 24-ին Սպիտակ Տան բանբերը ամբաստանած է ռուսական իշխանութիւնները որ ստած են ըսելով թէ իրենց օգանաւերը չեն ռմբակոծած Վրաստանը: Բանբերը Ռուսերուն վերադրած է նաեւ չրջանին մէջ յարուցած վիճակը եւ կոչ ըրած է որ չոտով քաղաքական լուծում մը բերուի Չէչէնիոյ հարցին:

Ռուսական օգանաւերու Պանկիսիի կիրճին վրայ ըրած ռմբակոծումը արձանագրուած է Թրքական հողին վրայ առաջին անգամ, նաեւ լրտես արբանեակներու: Նման ստուգումներ նախապէս ալ եղած են երբ ռուսական սաւառնակներ բազմաթիւ անգամներ ռմբակոծած են Վրաստանը, բայց ԱՄՆ մինչեւ այսօր ոչ մէկ անդրադարձ ունեցած են: Ինչո՞ւ այսօրուան հակազդեցութիւնը, հարց կու տայ յօդուածագիրը:

Վրաստանի նախագահը է. Շեվարնատզէ ճիշդ է որ ԱՄՆ-ու բարեկամ է, բայց իր վարչակարգը հեռու է ազդեցիկ ըլլալէ, տակէ զատ նաեւ ամբողջովին ապատկանած է: Եթէ Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի անհամաձայնութիւնը Կովկասով սահմանափակուէր, անկարելի չէր որ Սպիտակ Տունը այդքան խստութեամբ կարդի չհրաւիրէր Ռուսաստանը: Ի վերջոյ, Պուտին աւելի օգտակար դաշնակից է, քան Շեվարնատզէն: Սակայն, հարցը հոն է որ ԱՄՆ այլեւս դաշնակից չեն նկատեր Պուտինը:

Տարուան սկիզբէն ի վեր անոնք հետզհետէ մեծցող ճնշում բանեցուցին Ռուսաստանի վրայ, որպէսզի վերջ տայ Իրան հիւլէական թէքնոլոժի փոխանցելուն, նաեւ պակսեցնէ Իրանի, Չինաստանի եւ կասկածելի այլ երկիրներու արդիական զէնքերու վաճառքը: Երկիրներ որոնք կրնան այդ զէնքերը ուղղել ամերիկեան եւ անոնց դաշնակից ուժերու: Սակայն, Մոսկուա նկատի չառաւ ազդարարութիւնները եւ զարկ տուաւ Ուաշինկթընի կողմէ հակամերիկեան որակուած գործունէութիւններու:

Վերջերս, հակառակ ամերիկեան բողոքներու Ռուսաստան կը հաստատէր թէ Իրանի մէջ, Ծոցի չրջանը, հիւլէական բարդ մը գործունէութեան պիտի դնէ: Ցուլիսին ալ պայմանագրութիւն կը ստորագրէր հինգ ուրիշներու համար: Մոսկուա յայտնած էր նաեւ թէ Իրաքի հետ 40 միլիառ տոլար արժէքով գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրելու նպատակ ունէր: Սպառազինումի ուրիշ պայմանագրեր ալ ռուսական օրակարգին վրայ են, Չինաստանի ու Իրանի հետ: Եւ որպէս բաժակը յորդեցնող կաթիլ, նախագահ Պուտին մեծ գովասանքներ չռայլած է Հիւսիսային Գորէայի մենատէր Քիմ Եոնկ-Իլի երբ Օգոստոսի վերջ այցելած է իր երկրին ծայրագոյն արեւելքի չրջանը:

Ձիշդ է որ թէ՛ Մոսկուայի, թէ՛ Ուաշինկթընի ազդեցիկ որոշ չրջանակները երբեք կատարեալ վստահութիւն չեն ունեցած միւս կողմին, հակառակ երկու երկիրներու բարեկամութեան սրտագոյդ յայտարարութիւններուն: Նոր տագնապն ալ այդ նոյն չրջանակներուն գործն է եւ եթէ նախագահ Պուտին լրջօրէն ձեռք չառնէ հարցը, վարչարարներն ու ճնշումի խմբակները պիտի հասնին իրենց նպատակին, արեւմուտքին մօտենալու Ռուսաստանի չանքերը անգամ մը եւս ի դերեւ հանելով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԲԱՄԲԱՍԱ՞ՆՔ, ԹԷ ԲԱՆՆ ԱՍԱՆԿ

Աստուածածնայ Վերափոխման յաջորդող Երկուշաբթին, յիշատակ մեռելոց է: Ցարգելի անձնաւորութիւն մը նըկատողութեանս կը յանձնէ երեւոյթ մը, որ իմ կարծիս զայն կը յանձնեմ ձեզի:

– Ուրախ ժօներէն եռք ինչո՞ւ այս լացի ժօնը. Մեռելոց… Այն ալ՝ տարին հինգ անգամ, տաղաւարներուն յաջորդող Երկուշաբթի օրերուն: Իմ կարծիքովս մէկ կամ երկու յիշատակ մեռելոց օր կը բաւէ. մէկը Զատիկին՝ Քրիստոսի Ցարութեան յիշատակին, միւսն ալ Ասչվերացին՝ ի յիշատակ Ասչեալին: Ցիշեմ նաեւ, որ Ամերիկացիները տարին մէկ անգամ իրենց մեռելները կը յարգեն: Ունին «Մեմորիըլ տէյ» կոչուած օրը, որ կարծեմ կը զուգադիպի Մայիսին: Մենք ալ մէկ օրուան պէտք է վերածենք այս օրը: Պէտք է մեր զոյգ վեհափառները այս մասին բարեկարգում մը կատարեն:

– Այո՛, բարեկամ, իրաւունք ունիք, – ըսի յարդելիին, – քանի որ ողջերը կը հեռեւին ամերիկեան նիստ ու կացին, հարկ է որ մեռելներն ալ հետեւին աշխարհին տիրապետելու տենչերով յագեցած ամերիկեան ՄՕՏԱ-ին…:

ԱՔԱՄԻՆ

«Ազդակ»

Իրանի մէջ, Ծոցի չրջանը, հիւլէական բարդ մը գործունէութեան պիտի դնէ: Ցուլիսին ալ պայմանագրութիւն կը ստորագրէր հինգ ուրիշներու համար: Մոսկուա յայտնած էր նաեւ թէ Իրաքի հետ 40 միլիառ տոլար արժէքով գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրելու նպատակ ունէր: Սպառազինումի ուրիշ պայմանագրեր ալ ռուսական օրակարգին վրայ են, Չինաստանի ու Իրանի հետ: Եւ որպէս բաժակը յորդեցնող կաթիլ, նախագահ Պուտին մեծ գովասանքներ չռայլած է Հիւսիսային Գորէայի մենատէր Քիմ Եոնկ-Իլի երբ Օգոստոսի վերջ այցելած է իր երկրին ծայրագոյն արեւելքի չրջանը:

Ձիշդ է որ թէ՛ Մոսկուայի, թէ՛ Ուաշինկթընի ազդեցիկ որոշ չրջանակները երբեք կատարեալ վստահութիւն չեն ունեցած միւս կողմին, հակառակ երկու երկիրներու բարեկամութեան սրտագոյդ յայտարարութիւններուն: Նոր տագնապն ալ այդ նոյն չրջանակներուն գործն է եւ եթէ նախագահ Պուտին լրջօրէն ձեռք չառնէ հարցը, վարչարարներն ու ճնշումի խմբակները պիտի հասնին իրենց նպատակին, արեւմուտքին մօտենալու Ռուսաստանի չանքերը անգամ մը եւս ի դերեւ հանելով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՑ

– Կը կրկնեմ, որ հոս ընկեր չունինք:

– Իսկ Վիէննայի՞ մէջ:

– Վիէննայի մէջ թերեւս ունենանք ընկերներ:

– Որո՞նք են:

– Կը տեսնեմ, որ չատ հետաքրքիր էք, բայց մենք հոս մատնութիւն ընելու չենք եկած:

– Համզէթ պէյը կը ճանչնա՞ք:

– Չենք ճանչնար:

– Ինչպէ՞ս չէք ճանչնար, քանի որ ձեր դլխաւորը ան է:

– Մենք դլխաւոր չունինք:

– Ի՞նչ հարկ կայ ուրանալու, քանի որ ձեր մասին ամէն բան ըսիք, նոյն քաջութիւնը ցոյց տուէք նաեւ այս հարցումները պատասխանելու ատեն:

– Աւոր քաջութիւն չենք ըսեր, այլ վատութիւն:

– Հիմա, որ այդ գործը վիժեցաւ, կըրնաք ամէն բան ըսել, – դիտել տուաւ ձէվատ պէյ:

– Եթէ մենք չյաջողեցանք, ուրիշներ կրնան յաջողիլ, – պատասխանեց Ֆախրէտտին:

– Դուք ինչպէս օձիքը ձեռք տուիք, ուրիշներ ալ օձիքը ձեռք պիտի տան:

– Չեմ կարծեր:

– Ըսէք, տեսնեմ, թէ ո՛վ դրդեց ձեզի այս դաւադրութիւնը սարքելու:

– Մեր հայրենասիրութիւնը:

– Աւոր մէջ հայրենասիրութիւն չկայ, ճիշդ այն միջոցին, ուր կառավարութիւնը հայրենիքը կը պաշտպանէ արտաքին թշնամիներու դէմ, ելլել կառավարութիւնը տապալել փորձել ո՛չ թէ հայրենասիրութիւն, այլ դաւաճանութիւն է: Զեզ այդ գործին մղողը պարզապէս մեր թշնամիները կրնան ըլլալ:

– Մենք թշնամիներու հետ յարաբերութիւն չունինք:

– Գիտէք, որ ձեր կացութիւնը չատ ծանրակշիռ է, մանաւանդ որ պայուսակներն ալ միասին բռնուած են… կը դուչակէք, անշո՛ւշտ, թէ ինչ պատիժ կը սպասէ ձեզի:

– Գիտենք, – ըսաւ Սէլիմ, – մահուան պատիժը:

– Ձեր այդ երիտասարդ տարիքին մէջ մեռնիլը չատ դժուար է:

– Մենք ատիկա մեր աչքը առած ենք:

– Ինչ որ ալ ըլլայ, յիմարութիւն է մահուան դիմել երբ կարելի է խուսափիլ անկէ:

– Ինչպէ՞ս, – հարցուց Ֆախրէտտին:

– Մենք, հակառակ ձեր ամենածանր յանցանքին, կրնանք ներողամտութեամբ վարուիլ: Միայն թէ ասոր համար պայման մը կայ:

– Ի՞նչ պայման, .. հարցուց երիտասարդներէն մին:

– Նախ պէտք է, որ ձեր ընկերները յայտնէք մեզի, յետոյ ըսէք, թէ ո՞ր թշնամի պետութեան հաչուոյն կը դործէք:

– Մենք արդէն յայտարարեցինք, ընկեր չունինք:

– Լա՛ւ, ըսէ՛ք, թէ ո՞ր թշնամի պետութեան հաչուոյն կը դործէք:

– Ենթադրենք, որ չկայ, – ըսաւ ձէվատ պէյ, – բայց ձեր գլուխը ազատելու համար դոնէ այնպէս ըսէ՛ք, որ այս դաւադրութիւնը սարքած այս կամ այն թշնամի պետութեան դրդումով, թէ ասոր համար մեծաքանակ դրամ ըստացած էք եւայլն: Եթէ այս տեսակ դըրաւոր յայտարարութիւն մը ընէք եւ ստորագրէք, կը խոստանամ ձեզի մահուան պատիժէն ազատել:

– Ես այդպիսի կեղծ յայտարարութիւն մը չեմ կրնար ստորագրել, – ըսաւ Ֆախրէտտին:

– Իսկ դո՞ւն, – հարցուց ձէվատ պէյ՝ Սէլիմին դառնալով:

– Ես ալ նմանապէս չեմ ստորագրեր, – ըսաւ երիտասարդ դաւադիրը:

– Հիմա ձեր մահուան վճիռը ձեր ձեռքովը տուիք, – ըսաւ կեդրոնի հրամանատարը:

– Ըրէ՛ք, ինչ որ կ'ուզէք, ասկէ աւելի բան մը չենք կրնար ըսել:

– Վաղը երբոր ձեր միւս ընկերներուն հետ երեսցուենք, այն ատեն ուզէք – չուզէք՝ ամէն բան կը խօսիք:

– Մենք չենք դիտեր, թէ հոս ընկերներ ունինք, ատ բանը ձենէ կ'իմանանք:

– Ինչ որ է, վաղը կը տեսնուինք:

– Եւ ձէվատ պէյ հրամայեց, որ զատ զատ գնտաններու մէջ արգելափակուին, մինչեւ որ իրենց մասին վերջնական որոշում մը տրուի:

Մինչ կեդրոնի հրամանատարութեան մէջ այս անցքերը տեղի կ'ունենային, անդին Պէտրի պէյ կը փութար ներքին գործերու նախարարութիւնը՝ բերանացի կերպով Թալէաթի հաղորդելու համար օրուան մեծ եղելութեան մանրամասնութիւնը:

Հազիւ թէ նախարարին սրահը մտած էր՝ Թալէաթ դոչեց.

– Ի՞նչ եղաւ:

– Երկուքն ալ ձերբակալեցինք իրենց հետ բերած պայթուցիկ նիւթերովը, – պատասխանեց ոստիկանութեան տնօրէնը՝ յաղթական ձեւով մը:

(Շար. 300)

Պ. Մովսէս Պետիրեան եւ զաւակները՝ Մինաս եւ Լեւոն,

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քեչէեան եւ զաւակները՝ Քնարիկ եւ Մինաս,

Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Յակոբեան եւ զաւակները (Պէյրութ),

Տիկին Մարի Ասլանեան եւ զաւակները (Գալիֆորնիա),

Տէր եւ Տիկին Յորճ Պալըքճեան եւ զաւակները (Հալէպ),

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պալըքճեան եւ զաւակները (Հալէպ),

Պետիրեան, Պալըքճեան, Ասլանեան, Փիլաւճեան եւ Քիլիսլեան ընտանիքները

եւ ընտանեկան համայն պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը գուժեն իրենց կընոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԷՄԻ ՄԵԼԻՆԷ ՊԵՏԻՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Փիլաւճեան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ 2002, Սեպտեմբեր 9-ին, իր բնակարանը, 67 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 15-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»։ – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մ. Պետիրեանի, զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քեչէեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

(Շար. Ա. էջէն)

քիա յարաբերութիւններուն. ըսած է թէ այդ յարաբերութիւններուն կարգաւորման խոչընդոտ են չարք մը դժուարութիւններ որոնց յաղթահարման համար երկու երկիրներէն բարեացակամութիւն եւ չօշափելի քայլեր կը պահանջուի։ Կարեւոր նկատելով Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւնները, դեսպանը ըսած է թէ իր երկիրը զօրավիզ է Անգարայի հետ կառավարական մակարդակով յարաբերութիւն հաստատելու Երեւանի պատրաստակամութեան, բայց հարկաւոր կը նկատէ նաեւ գործակցութեան փուլը։ Օրուընէյ աւելցուցած է թէ իրենք Թուրքիոյ յայտնած են իրենց յստակ կեցուածքը եւ չատ օգտակար կ'ըլլայ, եթէ բնականոնացման միտող առաջին քայլեր առնուին այդ երկրին կողմէ։

*
**

ԳԻՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին նախագահութեամբ վերամուտի հանդիսաւոր արարողութիւն կատարուած է, Սեպտ. 10-ին։ Ուսումնական այս տարին ճեմարանը կը սկսի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեան կարգավիճակով, ըստ կառավարութեան որոշումին։ Այդ առթիւ Գարեգին Բ. կոնդակով մը նշած է փոփոխութիւնը, ոգեկոչելով հաստատութեան պահպանումին սատարած հայրապետները, բարերարներն ու կրթութեան մշակները։

ԸՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարմինը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար ընծրհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Պ. Ալէքսի Կէօվճեան իր հօր՝ կարպիս Կէօվճեանի յիշատակին 300 եւրօ։ Պ. Վանիկ Պէրպէրեան 160 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Շաւլ Անդրէասեան 100 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գ. Թիւեաքեան 150 եւրօ, Տոքթ. եւ Տիկին Ա.րա Տանտիկեան 150 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գոչէրեան 20 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ա.յտապիրեան 300 եւրօ, Օր. Սիլվէթ Ճաքորեան 100 եւրօ։

Միշէլ Միհրանի մահուան եւ մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արծիւ Սարհատեան 250 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ռիչար եւ Լիւսի Ճէզվէճի (Նիս) 100 եւրօ, Տիկին Ա.րշա Քիւթիւպեան 100 եւրօ։

ՃՇԴՈՒՄ

Սեպտ. 7, Շաբաթ օրուան մեր թիւին Բ. էջի Ա. յօդուածին (Ա. Թոթոյեան) վայրը ոչ թէ Կրասնոյարսկն է, ինչպէս նշուած է խորագիրէն իսկ, այլ՝ Կրասնոդարը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՄԻՆԻ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱԽՈՐՁԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսպուռներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՁՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա. հանդիսպուռը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Informations artistiques

La symphonie du silence
de VIGUEN TCHALDRANIAN

Rencontre avec le réalisateur:

Jeudi 19 sept. à Paris,
Cinéma Espace St. Michel, 7, place St. Michel, 5e tél: 01 44 07 20 49
après la séance de 20h.

Samedi 21 sept. à Ris Orangis,
Cinéma Cinoches 1.2.3., allée Jean Weiner, tél: 01 69 02 78 20
après la séance de 16h.

Dimanche 22 sept. à Décines (Lyon),
Cinéma Le Tobogan (en collaboration avec la MCA de Décines)
tél: 04 78 49 42 97

Lundi 23 sept. à Marseille,
Cinéma Chambord, 386, av du Prado, 8e

Mercredi 25 sept. à Brétigny sur Orge,
Cinéma Ciné 220, 3, rue Anatole France
tél: 01 60 84 11 45
après la séance de 20h30.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne — Préparation au BAC — Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical — (*Piano — Violon — Guitare*) Solfège — Musique d'ensemble — Danse traditionnelle, académique — Arts plastiques — Echecs — Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆԹԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ՄԱՆՏԷ. – Ժիրայր եւ Արշալոյս Մուրատեանէ՝ 200 եւրօ։

*
**

ԳԼԱՄԱՐ. – Քրիսթին եւ Միքայէլ Փափազեանէ 70 եւրօ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչը խորապէս ազդուած Իրէն-Թագուհի Պառաւեանի մահէն, յետ անողոք եւ երկարատեւ հիւանդութեան, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պառաւեան ընտանիքին եւ մասնաւորաբար իր մօր՝ Եղսանոյշ Պառաւեանի։

Իրէն-Թագուհի Պառաւեան միշտ մօտ եղած է Կապոյտ Խաչին թէ՛ Տէսին, ուր ուսուցչի իր թանկագին թելադրանքները ըրաւ մասնաճիւղին դպրոցին եւ թէ Պէյֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին, ուր ձեռնհասութեամբ եւ եռանդով ապահովեց տնօրէնուհիի պաշտօնը 1975-ին եւ 1976-ին։ Թող ժամանակն ու յիշատակները մեղմացնեն ընտանիքին վիշտը։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15
Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Սկիզբը ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։ Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Աղօթաստան։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16

ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
Պատարագէ ետք տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

*
**

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15
Վերացման Սուրբ Խաչի Տօնին առիթով կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։
Սկիզբը ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին։
Թափօր-Աղօթաստան՝ ժամը 17-ին։

Վերամուտ — Rentrée des classes 2002

VIENNE
Croix Bleue — Section «SEVAN»

Dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne; 9, rue du Cirque :

Inscriptions :
le samedi 14 septembre à partir de 14h

— A cet effet, et pour la bonne organisation de cette année scolaire, la Section de Vienne souhaite vivement rencontrer et dialoguer avec tous les parents qui recevront des documents à remplir.

— **La rentrée scolaire** sera effective **le mercredi 18 septembre et le samedi 21 septembre.**

— Le goûter est offert aux enfants.

— Possibilité de transport pour les cours du mercredi à partir du 2 octobre.

ՓԱՐԻԶ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թոփէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14, ժամը 14·30-ին։

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section d'Issy les Moulineaux infomre que la reprise des cours d'arménien est fixée au **Mardi 17 Septembre.**

Ces cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h à la M.C.A. 45 rue de la Défense à Issy les Moulineaux.

Cours pour tous niveaux (débutants ou avancés) — préparation au BAC — Niveau BAC — etc.

Renseignements et inscriptions sur place aux heures de cours.

Tél. de la MCA: 01 45 29 20 18

ou auprès de Mme Chaké Guiragossian le soir au: 01 46 42 45 25.

Atelier de Langue Arménienne
ARMAD

Sous le parrainage de l'Eglise Evangélique Arménienne

BUT : Cultiver l'utilisation spontanée de la langue arménienne par le biais d'ateliers de travail

MOYENS : Atelier d'expression théâtrale en langue arménienne, atelier de l'histoire, atelier d'ordinateur et programmes arméniens, atelier de chant, atelier biblique en langue arménienne, atelier de travaux manuels.

DEBUT DES COURS : le 21 Septembre
Dans les locaux de l'Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

AGE : pour les enfants de 8 à 16 ans.

JOUR : le Samedi après-midi de 14h à 17h.

- Pour les enfants de 3 à 7 ans, de même que pour les cours de perfectionnement : des stages seront organisés aux vacances de Février et de printemps.

- Renseignements et inscriptions :
Madame Baroudjian-Baninkyan Nora
☎ 01 48 93 57 33

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13
VENDREDI
13 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՆԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.512 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.512

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ, Սեպտեմբեր 11-ի արարողութեանց աւարտին, ռազմաչուներ ճառ մը արտասանեց Նիւ-Եորքի մէջ, չեչտելով թէ Միացեալ-Նահանգները լսած են պատմութեան կոչը եւ թէ թոյլ պիտի չըտան որ բռնակալներն ու ահաբեկիչները սպառնան քաղաքակրթութեան, զանգըւածային զէնքերով: «Մեր թշնամիները սկան, ըսած է ԱՄՆ-ու նախագահը, մենք պիտի վերջացնենք»: Յաջորդ օրն ալ կ'արտայայտուէր Ազգաժողովին առջեւ, բացատրելու համար թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է Իրաքի վրայ յարձակիլ:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ եւ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ոճրափորձերու տարելիցը ոգեկոչուեցաւ Սեպտ. 11-ին ԱՄՆ-էն զատ բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Պրիւսէլ, Լոնտոն, Մոսկուա, Հռոմ, Մատրիտ, Փրիսթինա, Պէրլին, Թորոնթօ, Պանկոք, զանազան արարողութիւններով իրենց զօրակցութիւնը յայտնեցին Ամերիկայի: Փարիզի մէջ, նախագահ Շիրաք մասնակցեցաւ ամերիկեան դեսպանատան կազմակերպած արարողութեան եւ արտայայտեց Ֆրանսայի վշտակցութիւնը զոհերուն, չեչտելով թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը միշտ կողքին է ամերիկացի ժողովուրդին:

ՊՈՒՏԻՆ կը սպառնայ զինեալ միջամըտութեան մը ձեռնարկել Վրաստան, եթէ այս վերջինը չչեզոքացնէ Չչէնիոյ սահմանը համախմբուած ապստամբները: Դիմած է նաեւ իր սպայակոյտին, որպէսզի ուռսմնասիրէ յարձակման մը կարելիութիւնը Վրաստանի վրայ: Համոզուած է, որ վրացական հողամասին վրայ ապաստան գտած են «անոնք որոնք մատնին Միացեալ-Նահանգներու ոճրափորձերուն մէջ»: Պուտինի պահանջն այն է որ Վրացիները ապահովութեան գօտի մը ստեղծեն սահմանային այդ չրջանին մէջ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ իր հրաժարականը տուած է Սեպտեմբեր 11-ին, մինչ Արաֆաթ կը յայտարարէր որ նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Յունուար 20-ին: Կը թուի որ Արաֆաթ աւելի քան երբեք տկարացած է, իր չրջապատին մէջ իսկ չատեր չեն ծածկեր իրենց ընդդիմութիւնը: Դէպերու համաձայն մթնոլորտը չատ ծանր է եւ ապըստամբական չարժումի ալ հաւանականութիւն կայ:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԳԱՇՄԻՐԻ մէջ, չրջանային կառավարութեան նախարար մը սպաննըւած է ինչպէս նաեւ երեք ոստիկաններ: Դէպքը պատահած է տեղւոյն երեսփոխանական ժողովէն հինգ օր առաջ: Իսլամական կեռիլլան չի ճանչնար Հընդկաստանի դերիչխանութիւնը գաւառին վրայ եւ կը սպառնայ բոլոր անոնց որոնք կը մասնակցին քուէարկութեան:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երկաթուղիին նիւթական կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ եւ ըստ Թրիպիւն օրաթերթին, ձեռնարկութիւնը 150 միլիոն Եւրոյի բաց մը պիտի յայտարարէ տարւոյն վերջ, ինչ որ կըըկնապատիկն է անցեալ տարուան բացին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՑ Արդարութեան նախարարները հանդիպում մը ունեցան Սեպտ. 11-ին եւ իրենց համակրութիւն յայտնեցին, թաղուեցաւ լինչ որ «Միթերան վարդապետութիւն» մկըրտուած էր եւ որ 1984-էն ի վեր կը պաշտպանէր Ֆրանսա ապաստանած Կարմիր Լոկանները յանցագործ անդամները: Ֆրանսա այլեւս պիտի յանձնէ Իտալիոյ պահանջած անձերը: Փարիզի իտալական

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(11 septembre)

«LA SYMPHONIE DU SILENCE»

La nef des fous

Մեր նախորդ թիւով արձագանգած էինք Լիպերասիոնի, Գանար-Անշէնէի եւ Ֆիկարոյի անդրադարձներուն Վիդէն Զալըրեանեանի «Լաութեան Սէնֆոնին» ֆիլմին. աւելցնենք թէ նոյն օրուան Ֆիկարոյին մէջ, Տոմինիք Պորտ առանձին պրութիւն մը ստորագրած էր ֆիլմին մասին: Կը պատմէ նիւթը, բեմադիրին նպատակը ու դրուատալից տողերով կը վերջացնէ իր յօդուածը:

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՅԱՂԹՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ ՎԱՐՊԵՏԷՆ

Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենայ «Դարուն մրցումը» ճատրակի ախոյենութիւնը: Աչխարհի հաւաքականը որուն մաս կը կազմէ նաեւ Հայաստանէն Վլադիմիր Յակոբեան, 8-րդ փուլէն ետք, 3 կէտով Ռուսստանի խումբը ետին ձգած է: Վերջին փուլին Վլ. Յակոբեան սպիտակներով խաղալով յաղթած է Կարի Գասպարովի:

դաղութը բաւական իրար անցած է եւ կը վախնայ որ ձերբակալութիւններ կատարուին: Մարդկային իրաւանց կազմակերպութիւններ եւ մտաւորականներ խիստ կերպով քննադատած են Ֆրանսայի որոշումը:

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կոչ ըրած է Իրանի որ ճանչնայ Իսրայէլի «գոյութիւնը», պաղեստինեան ապագայ պետութեան մը կողքին: Սեպտ. 9-ին, Իրանի Արտաքին փոխ-նախարարը Եւրոպական Միութեան դիմած էր որպէսզի «աւելի գործօն» դեր մը խաղայ Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, Սեպտ. 11-ին, ամերիկեան երեք ռազմակայաններ յարձակման ենթարկուած են, բայց ոչ մէկ վիրաւոր կար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հարաւային չրջանի ողողումներու ստեղծած կացութիւնը պատճառ եղաւ որ Ներքին նախարարը որոշէ «բնական աղէտ» հռչակել պատահածը (որոշումը պաշտօնական ընոյթ կ'առնէ Սեպտ. 18-ի նախարարաց խորհուրդին):

ԳԼԷՐՄՈՆ Լ'ՀԷՐՈՑԻ ծանրաբարձութեան ակումբին հայաստանցի մարդիչը՝ Յաչատուր Գեափանցեան ճամբուած է պաշտօնէն երբ խթանիչ դեղեր դործածել առաջարկած է իր մարզիկներուն: Ակումբին պատասխանատուները այդ դեղերու պաչար մը գտած են իր բնակարանէն երբ ձեռնարկած են հոն մաքրութիւն ընելու: Յ. Գեափանցեան արձակուրդի մեկնած է Հայաստան ուր թղթատարով իրեն տեղեկացուած է պաշտօնազրկումը: Մարզիչ նչանակուած էր անցեալ տարուան Սեպտեմբերին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 11/12)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ՎԱԽՃԱՆԱԾ

Սեպտեմբեր 11-ի դիչերը Թիֆլիսի մէջ յանկարծամահ եղած է Մայր Աթոռի աւագ եկեղեցականներէն, Վրաստանի թեմին 30 տարուան առաջնորդը՝ Գէորգ Աբք. Սէրյոտարեան: Ծնած էր 1938-ին Պուքրէչ: 1948-ին ներգաղթած է, 1956-ին միջնակարգ կրթութիւնը աւարտելով մտած է Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանը: 1962-ին չրջանաւարտ ըլլալով սարկաւագ ձեռնադրուած է, 1964-ին կուսակրօն քահանայ: Տարի մը ետք ստացած է վարդապետի աստիճան: 1968-71 Դոնի Ռոստովի մէջ պաշտօնավարած է, յետոյ Վազդէն Ա.ի կողմէ նչանակուած Վրաստանի թեմի առաջնորդական տեղապահ, 1973-ին՝ առաջնորդ նոյն թեմին: 1973-ին ձեռնադրուած է եպիսկոպոս: 1995-ին իրեն տրուած է արքութեան աստիճան: Եղած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամ: 1971-էն ի վեր կը կազմէր ու կը խմբագրէր Մայր Աթոռի պաշտօնական օրացոյցները:

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳԱՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ

Սեպտեմբեր 11-ին մամուլի ասուլիս մը տալով Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան արտայայտուած է զանազան հարցերու մասին, որոնց դլխաւորները եղած են Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն վերջին հանդիպումը, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները:

Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումին մասին նախարարը ըսած է թէ որոշ հարցերու չուրջ լրացուցիչ տեղաչարժ արձանագրուած է, թէեւ վերջնական եզրակացութեան չեն յանգած անոնք: Աւելի տեղեկութեան համար, նախարարը ըսած է թէ պէտք է համբերել որ երկու նախագահները նպատակայարմար գտնեն հանդիպումին արդիւնքները մանրամասնել:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն, զանոնք բնականոն վիճակի բերելու փափաքը փոխադարձ է, ըստ Վ. Օսկանեանի, սակայն, ակնյայտ հարցեր կան, յատկապէս թրքական կողմէն յարուցուած: Իր եւ Թուրք պաշտօնակիցին երկխօսութիւնը ընդհատուած է Թուրքիոյ վերջին չրջանի անցքերուն պատճառով, սակայն, նախարարը յայտնի որ Թուրքիոյ ընտրութիւններէն եւ նոր կառավարութեան կազմութենէն ետք երկխօսութեան կրկին ձեռնարկել կարելի կ'ըլլայ, դրական տուեալ ունենալու ակնկալութեամբ: «Մենք ցանկանում ենք մեր հարեւանի հետ հաստատել բնականոն յարաբերութիւններ եւ դրա համար որեւէ նախապայման չենք առաջադրում, յուսալով որ Թուրքիա նոյնպէս կը հրաժարուի իր նախապայմաններից, ի նպաստ երկկողմ յարաբերութիւնների բարելաւման» ըսած է Վ. Օսկանեան:

***

ՈՂԵԿՈՉՈՒՄ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-Ի ՉՈՀԵՐՈՒՆ

ԱՄՆ-ու երեւանի դեսպանատան կազմակերպած երեկոյթով 2001 Սեպտեմբեր 11-ի զոհերը ոգեկոչուած են, ներկայութեամբ Գարեգին Բ.ի, նախագահ Ռ. Քոչարեանի, կառավարութեան անդամներու, դեսպաններու, բարձրաստիճան հիւրերու: Ելոյթ ունեցած են դեսպան Ճ. Օրտուէյ ու Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, ապա նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Երեկոյթին Բ. մասին Հայաստանի Փիլհարմոնիք «Սերենատ» նուագախումբ – երգչախումբը մեկնաբանած է Մոցարթի Ռեքուիէմը:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՄՆ ՍՏՅԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Սեպտեմբեր 13-ին կը մեկնի ԱՄՆ, մասնակցելու ՄԱԿ-ի 57րդ նստաչրջանին: Վ. Օսկանեան ելոյթ կ'ունենայ Սեպտեմբեր 15-ին: Նոյն չրջանակին մէջ նախատեսուած են չարք մը հանդիպումներ, Ռուսաստանի, Իսրայէլի, Իրանի, Կիպրոսի, Պուլկարիոյ, Յորդանանի եւ այլ երկիրներու իր պաշտօնակիցներուն հետ:

Նախարարը Սեպտ. 18-ին ելոյթ կ'ունենայ Պոսթընի Թաֆց համալսարանին մէջ, Սեպտեմբեր 19-ին ալ Եէյլ համալսարանին մէջ կը մասնակցի «Մեսաքսի ճամբան ԻՒ. դարուն» ժողովին որ կը կազմակերպուի Թրքական Հիմնադրամի մը ու Թէյլ-Ավիվի համալսարանին մէկ կեդրոնին կողմէ: Սեպտ. 20-ին տարածքային չրջանային խնդիրներու մասին նախարարը կը դասախօսէ Միչիկանի Անն Արպըր համալսարանին մէջ:

ՈՐԴԵԳՐՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի մէջ տարուան առաջին վեց ամիսներուն որդեգրելի 105 երախաներէն 75-ը որդեգրուած են. 50-ը Հայաստանցիներու, 20-ը օտար քաղաքացիներու կողմէ: Որդեգրուածներու 40%ը աղջիկ է: Որդեգրելի երախաներէն միայն երկուքը ամբողջովին ծնողազուրկ են, 28-ը առանձին մայրերու զաւակ, 32-ին ծնողքը որդեգրումի դրաւոր համաձայնութիւն տուած է, 25-ինը դրաւոր հրաժարած է զաւկէն: Երախաներուն մեծամասնութիւնը երեւանէն է (53), Լոռիէն կայ 12 երախայ, Արմաւիրէն 9:

ՊԱՏՄԱԲԱՆԻ ԱՆՈՒՐԱՆԱԼԻ ՎԱՍՏԱԿԸ

Վերջին չրջանում սփիւռքահայ ու հայաստանեան մամուլում ժամանակ առ ժամանակ յայտնուում են հրապարակումներ, որոնց հեղինակները հարցականի տակ են դնում ամերիկահայ ճանաչուած պատմաբան, Հայաստանի Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ Ռիչըրտ Ծովհաննէսեանի գիտական աւանդը եւ հայրենասէր մտաւորականի բարի անունը: Դրանց թուից իր հարցազրոյցների սրուքեամբ եւ պիտակների առատութեամբ աչքի էր ընկնում «սփիւռքահայ մի խումբ մտաւորականների» բաց նամակը, ուղղուած Հայաստանի բարձրագոյն ղեկավարութեանը, ինչպէս նաեւ հայագիտական գիտական հաստատութիւնների ղեկավարներին (տե՛ս. «Գոլոս Արմենիի» լրագրի ս. թ. Յունիսի 6-ի համարը): Նրա հեղինակները նոյնիսկ չեն ղլացել բնութագրել Ռ. Ծովհաննէսեանի գործունէութիւնը որպէս «ազգի համար վնասաբեր»:

Վերը նշուած հրապարակումները ըստիպում են մէկ անգամ եւս անդրադառնալ Ռիչըրտ Ծովհաննէսեանի գիտական ու հասարակական գործունէութեանը:

Երկար տարիներ ղեկավարել է ամերիկեան առաջատար համալսարաններից մէկի՝ Լոս-Անճըլըսի Գալիֆորնիական Համալսարանի արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնը, հեղինակ է բազմաթիւ բարձրարժէք գիտական աշխատութիւնների, նուիրուած Հայաստանի ու հայ ժողովրդի նոր ու նորագոյն չրջանի պատմութեան առանցքային հարցերի լուսաբանմանը, կազմակերպել ու ղեկավարել տասնեակ միջազգային գիտական նստաչրջաններում, որտեղ արծարծել է Արեւմտեան Հայաստանի եւ Հայոց ցեղասպանութեան պատմական կը լինենք ստրկամտութեան վերջին կաթիլները:

Ինքներս էլ չիմացանք, թէ ինչպէս յայտնուեցինք մի իրականութեան մէջ, որտեղ ամենայն արժէքներ ոչնչացուած են, մտաւորականութեան ազգային արժէքը՝ նոյնպէս: Մէջտեղ են եկել ու դեռ գալիս են նորերը, որոնց «մտաւորական» կարծելը վիրաւորական է հատուկենտ ոգեմիտ մարդկանց համար:

Չեղչուած Հաւատի անմիջական հետեւանքը եղաւ Բարոյական կողմնորոշումները, Գութն ու Կարեկցանքը, Քրիստոնեայի Արժանապատուութիւնն ու Ազատութիւնը կորցնելը... Եւ կուռքերի պատկերներն էին «զարդարում» Հայաստանի փողոցներն ու հրապարակները, մատնութիւնները ու զրպարտութիւնները դարձան ապրելակերպ, «ազատարար» եւ «փրկիչ» կոչուեց գաղութարարը, մարդկային արժանապատուութիւնը տեղի տուեց նուաստացնող քծնանքին եւ ստրկամիտ մեր ապրելակերպին...

Լեզուն ճեւախախտուեց ու փճացաւ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ օտար ափերին յայտնուած հայ համայնքների մէջ, քանի որ դարձաւ Նեռի զաղափարներ կրողն ու տարածողը... Հաւատի հանդանակը փոխարինուեց «Կոմունիստական կուսակցութեան մանիֆեստո»ով, եւ Քրիստոնէական հաւատով պայմանաւորուած մեր էութիւնը նահանջեց դիալեկտիկական մատերիալիզմի վիժած կոմունիզմի ու սոցիալիզմի դիւային անաստուածութեան դիմաց: Մեռելածին այս ուսմունքներով «նոր մարդ» ստեղծելու եւ «նոր աշխարհ» կառուցելու տասնամեակներին մենք հետացանք ազգային մշակոյթի արմատներից, կորցնում ենք Հայերէնը, ինքներս մեր մէջ սպանում ենք մեր Ինքնութիւնը եւ ամօթից գետինն էլ չենք մտնում, երբ մեր չուրջն ամէնուրեք հանդուրժում ենք եղծուած հայրենասիրութեան թմրկահարութիւններ եւ չեփորումներ:

Եւ այլեւս որեւէ սահման չի ճանաչում հոգեւոր ու մշակութային ամլացումի տանող մեր մեծամտութիւնը:

Եւ սա այն դէպքում, երբ մեր աչքի առաջ յայտնուեցին ուսուցիչներ, որոնք սովրեցնել չգիտեն. ճարտարագէտներ, որոնք կառուցել չգիտեն. բժիշկներ, որոնք բուժել չեն կարողանում. փիլոնաւորներ, որոնք հաւատ չունեն. իրաւագէտներ, որոնք օրինապանց են. աշակերտներ, որոնք սովորել չեն ուզում. գրողներ, որոնք գրել չգիտեն...

Եւ լեզուաբաններ... Բայց սրանց մասին Մովսէս Խորենացին որեւէ յիշատակութիւն չունի:

Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի տիրապետութեան տակ, մէկ էլ աչքներս բացեցինք ու զարասկզբին տեսանք, որ կէս ենք մնացել, մէկ էլ բացեցինք եւ այս երկրորդ դէպքում հմայուած նապաստակի պէս մեր միւս կէսը նետեցինք փիթոն օձի բերանն ու տասնամեակներ շարունակ դանդաղ մարսւում ենք, մարսւում եւ վերջնականապէս կը հալուենք, կը վերանանք, եթէ վերջին մի կամքով չխորտակենք աշխարհից մեկուսացնող Ինքնախաբէութեան պատը եւ չյաղթահարենք այդ Ինքնախաբէութիւնից ծընւած մեծամտութիւնը, որին սխալմամբ տալիս են «ազգային արժանապատուութիւն» անունը եւ որն էլ որեւէ կապ չունի ոչ ազգայինի եւ ոչ էլ արժանապատուութեան հետ:

Ա՛յս է մեր կերտած իրականութիւնը:

Մեր այս իրականութիւնը կոմունիստական իրականութեան չարունակութիւնն է, ինչը եւ ապացուցում է Հաւատի եւ Լեզուի երդուեալ հակառակորդներին մինը թէ «Ոչ թէ գիտական, այլ զուտ քաղաքական բնոյթ ու նպատակ ունի Մէկ ազգ մէկ ուղղագրութիւն կարգախօսը»:

Նախ ճչդենք այս կարգախօսը՝ Մէկ Հայ ազգ՝ Քրիստոնեայ, մէկ լեզու՝ Հայերէն, մէկ ուղղագրութիւն՝ Ազգային:

Եւ ի հարկէ, կարգախօսն ունի քաղաքական յստակ նպատակ:

Այս կարգախօսը ունի ազգային ոտնահարուած ու պղծուած Արժէքը վերահաստատելու քաղաքական նպատակ ճիշդ այնպէս, ինչպիսի քաղաքական նպատակ է ունեցել Հաւատը եղծելու եւ Հայերէնի Այբուբենն ու Ուղղագրութիւնը ձեւախախտելով՝ Հային ապազգայնացնելու եւ ճուլելու սովետական, նոյնն է թէ բոլշեւիկեան, նոյնն է թէ կոմունիստական կամ, որ ամէնից ստոյգն է՝ ռուսական ծաւալապաշտական գաղութարարութեան հետեւողական ծրագիրը:

Բայց, բայց ի՞նչ կարիք կայ այսքան իրար անցնել: Ո՞վ գիտէ, թէ ինչ է մեզ սպասւում վաղը, յիսուն, հարիւր կամ երեք հարիւր տարի յետոյ, երբ ոչ միայն մենք չենք լինի, այլեւ նոյնիսկ յիշողութիւններ պահպանուած չեն լինի մեզնից որեւէ մէկի մասին՝ սկսած սնկերի պէս բուսնող նուաճենկլատուրային պետական հերոսներից մինչեւ դիպլոմաւոր մուրացկանը կամ հայկական բանակի երկկ ծեծամահ արուած անանուն դինուորը:

Ուրեմն, ի՞նչ կարող ես փոխել եւ ո՞մ կարող ես դարձի բերել, ի՞նչ ես ինքդ քեզ պատէ պատ տալիս: Չէ՞ որ վաղը ոչինչ չի փոխուելու, միւս օրը՝ նոյնպէս:

Ի՞նչ արած... Արդէն իսկ մեր կենսափորձով գիտենք, որ Հաւատարակութիւնը բնաւ չի փոխուում, թէեւ մարդիկ կարող են նորանոր անուններ գտնել հաստատակութեան համար՝ իրենց Ինքնախաբէութեան հաճոյքը երկարաձգելու նպատակով: Բայց փոխուում են սերունդները: Երբեւէ կը հասունանայ այն հարցը, թէ ինչո՞ւ էին ոմանք չարունակ ճըզդում, թէ մեր ուզածը անկախ ազատութիւն է եղել եւ ոչ թէ առկախ այս «անկախութիւնը»: Եւ հասունացած հարցը կը ստանայ իր սպառիչ պատասխանը: Բայց մինչ այդ մենք պէտք է Լեզու սովորենք, որ չգիտենք, պէտք է խորանանք Իմաստասիրութեան չերտերի մէջ, որտեղից դուրս ենք մղուած եղել ամբողջ մի դար, պէտք է նորէն հաղորդակցուենք Քրիստոնէական Լուսաւոր մտքին, որպիսին մերժել ենք մեր խաւարամտութեան պատճառով:

Երկա՜ր, չա՜տ երկար ճանապարհ ենք անցնելու, որպէսզի մէկընդմիշտ ըմբռնենք, որ Հայերէնն է մեր անեզրական Հայրենիքը եւ Քրիստոնէական Հաւատն է Հայի Աստուածային մեր Էութիւնն ու Ինքնութիւնը:

Եւ եթէ ես եւ դուք, հէնց այսօր, ձեռքի տուած դուրս չդանք այդ երկար ճանապարհն անցնելու համար մեր առաջին քայլերն անելու, ապա էլ ո՞վ եւ ե՞րբ պէտք է կատարի առաջին քայլը...

ԿԱՐԻՆ, Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Հռոմ-Փարիզ

ՄԵՐ ՄԵԾԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՆՔ ԿԱՐԾՈՒՄ ԵՒ ՄԵՐ ՍՏՐԿԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐ ԱԶԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ

Ինքնախաբէութի՛ւն... դա մի հասարակ բառ է, բայց դրա մէջ թաքնուած են մարդու բոլոր թշուառութիւնները:

ՐԱՖՖԻ

Դու վախկո՛տ ես, ստրո՛ւկ ես, Հա՛յ ես դու...

Ալեքսանդր ՊՈՒՇԿԻՆ

Ամառուայ Քրիստոսի ծնունդից յետոյ Ի. դարը, որ մեր ժողովրդի համար ծանր փորձութիւնների մի ժամանակաչրջան եղաւ: Ես նկատի ունեմ ոչ միայն 1915 եւ 1937-ի զանգուածային կոտորածները, որոնք այնպէս էլ մնացին անպատիժ, այլեւ երկամեայ Հայաստանի վերանուաճումը ռուսական գաղութարարների կողմից, նկատի ունեմ տասնեակ հազարաւոր հայ երիտասարդների անխմաստ կորուստը աչխարհամարտի տարիներին, որ սանձազերծեցին իրար համազօր Զարիքները՝ Կոմունիզմն ու Ֆաշիզմը, նկատի ունեմ հայ ժողովրդի հոգեւոր չարդը այսպէս յորչորչուող «զարգացած սոցիալիզմ»ի ճահճացումի չրջանին, որ իրականի մէջ ամենայն բարոյականի վերջին հետքերը վերացնելու աչխոյժ տարիներն էին, նկատի ունեմ նաեւ մեր հէնց այս օրերը, երբ Ռուսաստանը երրորդ անգամ լինելով, վերանուաճում է ախտահարուած Հայաստանը Ռուսաց լեզուով, Ռուսաց դպրոցներով ու դասագրքերով եւ Ռուսաց համալսարանով, այսինքն ո՛չ թէ հերթական կարմիր բանակով, այլ Հինգերորդ չարասիւնով, որ սովետական տիրապետութեան տասնամեակներին հետեւողական գործողութիւններով ստեղծել էր իմ երկրի մէջ:

Ցիրաւի, մեր հայրերն ու մենք ապրել ենք կորուստների հարիւրամեակ եւ հիմա, երբ Հազարամեայ Ոսկիից հազիւ յիսուն տարի յետոյ փլուզուեց նաեւ անհաւատների Երրորդ Հռոմը, մեր կորցրածի ծանր բեռն ուսերիս՝ մոլորուած սպասում ենք, թէ երբ են գալու եւ մեր թաթիկները բռնած՝ տանելու ապահով մի տանիքի տակ:

Պատմութեան համար 20-րդ դարը չի սկսուել 1901 Յունուար 1-ի եւ չի աւարտուել 2000-ի Դեկտեմբերի 31-ի օրացոյցային թուականներով:

20-րդ դարը որպէս Պատմութեան մի հերթական էջ սկսուել է 1914-ին՝ Առաջին աչխարհամարտով եւ աւարտուել է 1990-ին՝ Պէրլինի պատի փլուզումով:

Նշանակո՞ւմ է արդեօք, թէ արդէն տասը տարի է, ինչ բացուել է Պատմութեան յաջորդ էջը եւ մենք՝ Հայերս էլ նոյնպէս տասը տարի է, ինչ 21-րդ դարի մէջ ենք:

Ո՛չ... Մենք ո՛չ միայն 21-րդի մէջ չենք, այլեւ 20-րդից դուրս չենք եկել: Նոյնիսկ ելնելու ընթացքի մէջ չենք:

Մենք՝ Հայերս յայտնուել ենք քարացած մի ժամանակի մէջ, որ կարելի է նաեւ անցման շրջան անուանել: Եւ այդ անցման չրջանի մէջ Հային յորդորում են որոնել հայրենիք եւ ինքնութիւն: Այն Հային, որ մեր աչքի առաջ կորցնում է լեզուն եւ հրաժարուել է հաւատից: Մտաւոր խաւարի մէջ կատարուող այս ոտրոնումները իրենց նպատակն են բերում Հայի Ինքնախաբէութեանը որպէս երանութեան թմրադեղ:

Քանի որ ի՞նչ է ինքնութիւնը, երբ չըկայ հաւատը:

– Հոգու եւ մշակոյթի ամայութիւն, եթէ նոյնիսկ այդ ամայութեան խորքերին երբեմն առկայծում է դողդոջուն լոյսը այն կանթեղի, որ վառեցին Սուրբ Գրիգորը եւ Սուրբ Սահակն ու Սուրբ Մեսրոպը:

Քանի որ ի՞նչ է հայրենիքը, երբ լեզուն չկայ:

– Աչխարհագրական մի ամայութիւն, եթէ նոյնիսկ այդ ամայութեան վրայ դէպի երկինք է ճգուած Աբրահամ լեռը:

Ե՞րբ կ'աւարտուի մեր անցման շրջանը: Քանի՞ տարի կը տեւի այն... Ցիսո՞ւն, հարիւ՞ր, երե՞ք հարիւր տարի... Ի՞նչ է մարդու կեանքի տեւողութիւնը Պատմութեան այդ հեռանկարի դիմաց: Նոյնիսկ նորածինները մինչեւ խոր ծերութիւն դուրս չեն գալու անցման շրջանից: Իսկ նրանց զաւակնե՞րը... Հազիւ թէ...

Ե՞րբ կը սթափուենք եւ կը հասկանանք, որ Խաբէութիւնից չատ աւելի աղէտալի է Ինքնախաբէութիւնը: Անցեալ դարի 60-ականներից ի վեր բաւականին ժամանակ ու նաեւ հնարաւորութիւն ենք ունեցել քննախուզելու ինքներս մեզ՝ մեր մոլորութիւնները, մեր վրիպումները, պարտադրուած մեր աչխարհայեացքը եւ օտարի կողմից մեզ ներչնչուած համոզմունքները: Բայց յարմարուել ենք Խաբէութեանը, որն հալած իւղի տեղ ընդունելով՝ ապրել ու ծառայել ենք Սովետական Զարիքի կայսրութեանը եւ այսօր էլ չարունակում ենք մեր այդ ամօթալի կեանքը: Երկկ կարող էինք արդարանալ, թէ՝ չգիտէինք, չէինք հասկանում: Թէեւ միայն 37-ը լիուլի բաւական էր, որպէսզի գիտենայինք եւ նոյնիսկ հասկանայինք: Գոնէ այսօր կարծես թէ գիտենք ու հասկանում ենք: Բայց չարունակում ենք մեր գոյութիւնը պատրանքների մէջ, սեփական տէրութիւն ենք ուզում ստեղծած լինել, սակայն օտարի ձեռքով, չողոքորթում ու քծնում ենք հասարակութեան տականքին, որ այսօր գրաւել է երկիրն ու իչխանութիւնը, հանդուրժում ենք, որ պրիմիտիւ հայրենասիրութիւնը չարունակի իր գոյութիւնը որպէս գաղափարախօսութիւն:

Մենք չենք ուզում կամ ձեռնտու չէ կամ պարզապէս անկարող ենք ըմբռնել, որ այն ամէնը, ինչ սովորել ենք սովետական մանկապարտէզների, գպրոցների եւ ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւնների մէջ՝ խմորուած են եղել կեղծիքի ու Խաբէութեան մերանով: Զըննայած 1956-ին «մերժեցին» Կոմունիստական կուսակցութեան պատմութեան «Համառօտ դասընթացը», սակայն անձամբ Ի. Ստալինի չարադրած չորրորդ գլուխը մինչեւ հիմա էլ չարունակում է իր առաջնորդող դերը: Չորրորդ գլխի դրոյթները փոխանցուել են սերնդէ սերունդ եւ դեռ չարունակում են փոխանցուել՝ գետնատարած վիճակի մէջ պահելով մտաւոր աչխատանքի, դիտութեան, արուեստի ու գրականութեան մարդկանց, որոնց կոչում ենք մտաւորականութիւն:

Բայց մտաւորականութիւնը Չորրորդ գլխի փոխարէն էր իր մէջ կրելու Ազգային Էութիւնը եւ այդ Էութիւնն էր փոխանցելու սերունդներին: Որպէսզի լինէր ոչ միայն ազգային անվերապահ արժէքների կրող, այլեւ ինքնին՝ ազգային արժէք:

Չէ՞ որ ինքնին այդ ազգային արժէք լինելու համար էր, որ հայ մտաւորականութեանը մէկ հարուածով թրատեցին 1915-ին: Մեր մտաւորականութեանը չարունակեցին թրատել 1920-ից ի վեր՝ հարկադրելով վտարանդիութեան, դնդակահարելով, աքսորելով եւ ենթակելով հոգեւոր ճեւախախտումների: Վրատահ եմ, որ վաղ թէ ուչ սկսելու են հրատարակել կոմունիստական տերորից վերապրողների յուչերը ճիշդ այնպէս, ինչպէս այսօր լոյս են տեսնում 15-ը վերապրածների յուչերը: Եւ դա կը լինի այն ժամանակ, երբ մեր միջից քաջ կերպարներ կը գտնուեն, որոնք կը համարձակուեն ասել, թէ ինչո՞ւ մենք ենք մեզ ստրկացրել, ինչո՞ւ ենք մեզ ստրկացնում, ինչո՞ւ ենք մեզ ստրկացնելու իրաւունք տալիս:

Ա՛յս է մեր կերտած իրականութիւնը:

Մեր այս իրականութիւնը կոմունիստական իրականութեան չարունակութիւնն է, ինչը եւ ապացուցում է Հաւատի եւ Լեզուի երդուեալ հակառակորդներէն մինը թէ «Ոչ թէ գիտական, այլ զուտ քաղաքական բնոյթ ու նպատակ ունի Մէկ ազգ մէկ ուղղագրութիւն կարգախօսը»:

Նախ ճչդենք այս կարգախօսը՝ Մէկ Հայ ազգ՝ Քրիստոնեայ, մէկ լեզու՝ Հայերէն, մէկ ուղղագրութիւն՝ Ազգային:

Եւ ի հարկէ, կարգախօսն ունի քաղաքական յստակ նպատակ:

Այս կարգախօսը ունի ազգային ոտնահարուած ու պղծուած Արժէքը վերահաստատելու քաղաքական նպատակ ճիշդ այնպէս, ինչպիսի քաղաքական նպատակ է ունեցել Հաւատը եղծելու եւ Հայերէնի Այբուբենն ու Ուղղագրութիւնը ձեւախախտելով՝ Հային ապազգայնացնելու եւ ճուլելու սովետական, նոյնն է թէ բոլշեւիկեան, նոյնն է թէ կոմունիստական կամ, որ ամէնից ստոյգն է՝ ռուսական ծաւալապաշտական գաղութարարութեան հետեւողական ծրագիրը:

Բայց, բայց ի՞նչ կարիք կայ այսքան իրար անցնել: Ո՞վ գիտէ, թէ ինչ է մեզ սպասւում վաղը, յիսուն, հարիւր կամ երեք հարիւր տարի յետոյ, երբ ոչ միայն մենք չենք լինի, այլեւ նոյնիսկ յիշողութիւններ պահպանուած չեն լինի մեզնից որեւէ մէկի մասին՝ սկսած սնկերի պէս բուսնող նուաճենկլատուրային պետական հերոսներից մինչեւ դիպլոմաւոր մուրացկանը կամ հայկական բանակի երկկ ծեծամահ արուած անանուն դինուորը:

Ուրեմն, ի՞նչ կարող ես փոխել եւ ո՞մ կարող ես դարձի բերել, ի՞նչ ես ինքդ քեզ պատէ պատ տալիս: Չէ՞ որ վաղը ոչինչ չի փոխուելու, միւս օրը՝ նոյնպէս:

Ի՞նչ արած... Արդէն իսկ մեր կենսափորձով գիտենք, որ Հաւատարակութիւնը բնաւ չի փոխուում, թէեւ մարդիկ կարող են նորանոր անուններ գտնել հաստատակութեան համար՝ իրենց Ինքնախաբէութեան հաճոյքը երկարաձգելու նպատակով: Բայց փոխուում են սերունդները: Երբեւէ կը հասունանայ այն հարցը, թէ ինչո՞ւ էին ոմանք չարունակ ճըզդում, թէ մեր ուզածը անկախ ազատութիւն է եղել եւ ոչ թէ առկախ այս «անկախութիւնը»: Եւ հասունացած հարցը կը ստանայ իր սպառիչ պատասխանը: Բայց մինչ այդ մենք պէտք է Լեզու սովորենք, որ չգիտենք, պէտք է խորանանք Իմաստասիրութեան չերտերի մէջ, որտեղից դուրս ենք մղուած եղել ամբողջ մի դար, պէտք է նորէն հաղորդակցուենք Քրիստոնէական Լուսաւոր մտքին, որպիսին մերժել ենք մեր խաւարամտութեան պատճառով:

Երկա՜ր, չա՜տ երկար ճանապարհ ենք անցնելու, որպէսզի մէկընդմիշտ ըմբռնենք, որ Հայերէնն է մեր անեզրական Հայրենիքը եւ Քրիստոնէական Հաւատն է Հայի Աստուածային մեր Էութիւնն ու Ինքնութիւնը:

Եւ եթէ ես եւ դուք, հէնց այսօր, ձեռքի տուած դուրս չդանք այդ երկար ճանապարհն անցնելու համար մեր առաջին քայլերն անելու, ապա էլ ո՞վ եւ ե՞րբ պէտք է կատարի առաջին քայլը...

ԿԱՐԻՆ, Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Հռոմ-Փարիզ

մութեան մի շարք կարեւոր խնդիրներ, արժանի հակահարուած տալով պատմական իրականութիւնը ուրացող, խեղաթիւրող ու կեղծող թուրք եւ ոչ միայն թուրք այսպէս կոչուած «պատմաբան»ներին: Մասնաւորապէս, կարելի է վերյիշել Ռ. Ցովհաննէսեանի սուր քննադատական ելոյթները Թրքասէրի եւ պատմական իրականութիւնը ուրացողի տըխուր համբաւ վայելող ամերիկացի պատմաբան Ս. Շօուի դէմ:

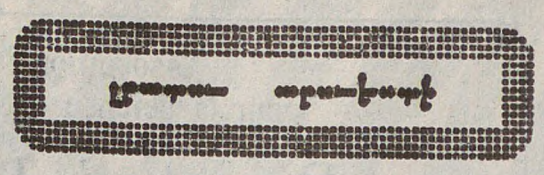
Փրոֆ. Ցովհաննէսեանի գրչին են պատկանում «Հայաստանը անկախութեան ճանապարհին» եւ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» (4 հատորով) հիմնարար մենագրութիւնները, որտեղ դիտական բարձր մակարդակով համակողմանի ուսումնասիրուած են Հայկական Հարցի եւ Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան պատմութեան խնդիրները: Այդ աշխատութիւնները ունեն անանց նշանակութիւն Հայոց պատմութեան առանցքային շրջաններից մէկի՝ Ժ-Ժ. դարի վերջի – Ի. դարի առաջին տասնամեակների ընթացքում տեղի ունեցած իրադարձութիւնների ուսումնասիրութեան համար:

Գիտական ու քաղաքական լայն հնչեղութիւն են ստացել Ռ. Ցովհաննէսեանի կողմից Լոս-Անճըլըսի համալսարանում տարիների ընթացքում պարբերաբար կազմակերպուող դիտական նստաշրջանները, նուիրուած արեւմտահայութեան ու Արեւմտեան Հայաստանի խոշոր կեդրոնների պատմութեան, տնտեսութեան ու հոգեւոր կեանքի այլեւայլ հարցերի ուսումնասիրմանը, որտեղ իրենց ուրոյն մասնակցութիւնն են բերում նաեւ Հայաստանի մասնագէտները:

Ռ. Ցովհաննէսեանը վայելում է մեծ հեղինակութիւն աշխարհի չատ երկրների դիտական ու համալսարանական շրջանակներում, ինչը Գերմանիայի օրինակով կարող է վկայել տողերիս հեղինակը:

Տասնամեակների ընթացքում Ռ. Ցովհաննէսեանը եղել է սպասուած ու մեծապէս սիրուած բանախօս աշխարհասփիւռ հայ համայնքներում, որտեղ նրա դասախօսութիւնները, նուիրուած հիմնականում Հայոց Մեծ Եղեռնի պատմութեան լուսաբանմանը, ստացել են լայն հասարակական հնչեղութիւն, նպաստելով տուեալ երկրում այդ հրէշաւոր ոճրագործութիւնը դատապրտող հասարակական կարծիքի ձեւաւորմանը:

Թերեւս արժէ կանգ առնել նրա գործունէութեան մէկ այլ ուղղութեան վրայ եւս, որը սակաւ է յայտնի հայաստանեան հասարակայնութեանը. այն է՝ նրա ակտիւ մասնակցութիւնը Հայոց Մեծ Եղեռնի միջազգային ճանաչման ու դրանից բխող հետեւանքների խնդիրների քննարկմանը նուիրուած ամերիկահայ մասնագէտների պարբերաբար կազմակերպուող հանդիպումներին: Անցեալ տարի տեղի ունեցած նմանատիպ հանդիպումից

Փերուճիայի (Իտալիա) «Լա Մատէյն» Ֆրանսական մշակութային ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ

ՌՈՒԲԷՆ

դծանկարները կը ցուցադրուին քաղաքին Միներվա(*) ցուցասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 14–25:

Այս ցուցահանդէսով ընկերակցութիւնը բացումը կը կատարէ 2002–2003 շրջանին մշակութային իր գործունէութեան:

* **Minerva**
Via Bruschi, 2
Perugia, ITALIA

յետոյ էր, որ թուրքական մամուլը, անդրադառնալով Ռ. Ցովհաննէսեանի ելոյթին, որտեղ արծարծւում էին Հայոց ցեղասպանութեան իրաւական հետեւանքների հետ առընչուող հարցեր, նրան դասեց «ռազմատենչ հայ պատմաբանների» չարքում:

Վերոյիշեալ նամակում զարմանքով կարդացի, որ ս.թ. Մարտին Անն Արպըրի Միչիկընի համալսարանում կայացած Հայոց ցեղասպանութեանը նուիրուած դիտական նստաշրջանում Ռիչըրտ Ցովհաննէսեանի զեկուցման մէջ փորձ է արւել խեղաթիւրել պատմական իրականութիւնը՝ «յանդիմանելով Հայոց ցեղասպանութեան իրաւական կարգավիճակը կոտորածի ու տեղահանութեան»: Ներկայ լինելով այդ դիտաժողովին կարող եմ վկայել. այդ պնդումը բացարձակապէս չի համապատասխանում իրականութեանը:

Կարծում եմ, վերոյիշեալ հրապարակումների հեղինակները տուրք են տուել դիտութիւնից ու իրականութիւնից հեռու ղղացմունքներին: Փրոֆ. Ռիչըրտ Ցովհաննէսեանի՝ տասնամեակների քրտնաջան դիտական աշխատանքի եւ ակտիւ հայանպաստ գործունէութեան արդիւնքում վաստակած հեղինակութիւնը եւ յարգանքը մնում են անսասան:

ՌՈՒԲԻՆ ՍԱՖՐԱՍՏԵԱՆ
պ· գ· թ·, դոցենտ,
Հայաստանի Գիտութիւնների
Ազգ· Ակադեմիայի
Արեւելագիտութեան Ինստիտուտի
Թուրքիայի բաժնի վարիչ

ԿՈՒԱՆԹԱՆԱՄՈՅԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Գուպայէն վարձուած կտոր մը հողի վրայ ամիսներէ ի վեր մեկուսացուած են 598 բանտարկեալներ որոնց առաջինները Ցունուար 11–ին հոն հասած են: Անոնց գտնուած արգելափակման կայանը իրական տեսակէտէ ոչ ոքի կը պատկանի: Իրականութեան մէջ ծովային ամերիկեան խարիսխ մըն է ան որ կը գործածուի որպէս փորձարկումի աշխատանոց. Ամերիկացիները հոն կ'ուսումնասիրեն ահաբեկչութեան հոգեբանութիւնը:

598 բանտարկեալները Աֆղանիստանէն տարուած են որպէս Ալ Քաիտայի չարքայիններ: Ամիսներու բացարձակ մեկուսացումէն եաք, անոնցմէ ոմանք անճնասպանութեան ամէն միջոց փորձելու կացութեան հասած են: Կայ գլուխը պատին զարնելով չախչախել ուզողը, փլաթիթէ դանակով երակները կտրել նացողը, լողանքի անձեռոցով մը ինքզինք կախել փորձողը: Այդ ծայր աստիճան յուսահատութեան պատճառը իրենց անստոյգ վիճակն է:

Անոնք, ինչպէս կը հաստատեն կարմիր Խաչը, Մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւնը, դէչ վերաբերումի ենթակայ չեն, գոնէ ֆիզիքապէս: Բնականոն կերպով կը սնանին, օրը հինգ անգամ կ'աղօթեն, կրնան իրենց մերձաւորներուն դրել, բժշկական հարկաւոր խնամք ստանալ: Սակայն, անտանելի է իրենց վրայ գործադրուած ճնշումը: Անոնք ոչինչով ամբաստանուած են, բայց արգելափակուած են անորոշ ժամանակով: Ամերիկեան գաղտնի կազմակերպութիւնը, բանակին տեղեկատուական սպասարկութիւնը անընդմէջ կը հարցաքննեն զանոնք: Փաստաբան ունենալու իրաւունքէն զրկուած են, ընտանեկան պատգամներու այցը չեն կրնար ընդունիլ:

Կուանթանամոն մահմետական տարբեր լեզուներու ուսումնասիրական կեդրոնի դործ ալ պիտի տեսնէ: Քաղուած տուեալները պիտի գործածուին լեզուաբանական մեծ ծրագրի մը համար որով համաժամ թարգմանութեան գործիք մը պիտի չինուի, որպէսզի բոլոր այդ լեզուներէն անդլերէն թարգմանել կարելի ըլլայ: Ան պիտի ծառայէ հեռաճայնի ունկընդրութիւններու, հարցաքննութիւններու: Բանտարկեալներէն ԱՏՆ–ի նմոյշներ ալ առնուած են, որպէսզի կարելի ըլլայ տուեալներու կեդրոն մը հիմնել:

Ուաշինկթըն որպէս իրաւական սահմանում, «թշնամի մարտիկներ» կը կոչէ զիրենք: Եւ ըստ Փէնթակոնի մօտեցումին, անոնք կրնան առանց ստոյգ ժամանակ որոշուելու, մնալ հոն, առանց հանդիպում ունենալու փաստաբանի մը հետ: Այդ դասակարգին սահմանումը կ'արտօնէ որ յանցանք չունեցողները հանուին հոնկէ, իսկ ահաբեկչական դաւադրութեան մասնակիցները դատուին զինուորական տեսութիւններու կողմէ: Այսուհանդերձ, Կուանթանամոյի բանտարկեալներէն ոչ մէկը դուրս հանուած, կամ որեւէ բանով ամբաստանուած է: Պիտի կրնա՞ն Ամերիկացիի մը վայելած երաշխիքները ունենալ: Մարդկային իրաւունքներու եւ քաղաքացիական իրաւունքներու պաշտպանները դրական կը պատասխանեն հարցումին, իսկ Սպիտակ Տունն ու Փէնթագոնը՝ ժխտական: Նոյնիսկ Սպիտակ Տան բանբերը ըսած է թէ այս մէկը նոր բատեւսակ պատերազմ մըն է որ բանտարկութեան նոր դրութիւն մը եւ ժընեւի պայմանագրութեան ալ պատշաճեցում մը կ'ենթադրէ:

Ժընեւի պայմանագրութիւնը որպէս պատերազմական բանտարկեալ կը սահմանէ այն որ համապդեստ մը կը կրէ, զինուորական հրամանատարութեան շղթայի մը մաս կը կազմէ, զէնք կը կրէ ու զատորոշիչ նշան: Այդ խումբին պատկանողները իրաւունք կ'ունենան պատերազմական դատարանի մը մէջ դատուելու, ԱՄՆ–ու զինուորական օրէնքներուն համաձայն: Կրնան փաստաբան ունենալ եւ վճիռը բեկանելու դիմումի իրաւունք: Մինչդեռ, Ճ. Պուշի ուղած տեսանին առջեւ անոնք իրենց ի յառաջագուն սահմանուած փաստաբանի մը կողմէ պիտի ներկայացուին եւ վճիռը բեկանելու դիմում ընել միմիայն զիրենք դատապարտող տեսանին:

Սակայն, այս բոլորը հեռու են տակաւին Կուանթանամոյի բանտարկեալներուն համար որոնք կը սպասեն ամբաստանեալի վերածուելու, մինչ այդ փորձելով անձնասպանութեան կարելի ու անկարելի բոլոր ձեւերը:

ՔԱՂՀԱՆ

CD reçus

ARMENIE

Les chants du souvenir

Chœur arménien de Sofia
Direction: Bedros PAPAZIAN

Ed. Jade,
35/37, rue des Petits-Champs,
75001 Paris
Tél. : 01. 44. 50. 59. 94

ԹԻՒ 17
ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ
ԳԼՈՒԽ ԾԱ·

ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՑ

– Ու՞ր են հիմա:

– կեդրոնի հրամանատարութիւնը, ինչպէս դուք հրամայած էիք: Ձէվատ պէյ անձամբ պիտի հարցաքննէ զիրենք:

– Բայց կը կարծե՞ս, որ հիմա վտանգը անցուցինք:

– Ոչ բոլորովին, բայց վերջապէս դատաղիրներու մէկ մասը մեր ձեռքն է, եւ ձերբակալուածներուն չնորհիւ միւսներն ալ կրնանք ձեռք անցընել: Այսօրուանը մեծ յաջողութիւն մըն էր:

– Պիտի խոստովանի՞ն ամէն բան:

– Կը յուսամ, որ պիտի խոստովանին, որովհետեւ ուրանալ անկարելի է, քանի որ պօմպաները միասին բռնուեցան:

– Ի հարկին ամէն չարչարանք տալու է իրենց, որպէսզի ամէն բան խոստովանին:

– Այդ մասին ձէվատ պէյ պակաս բան մը չի թողուր:

– Ձիշդ ատոր համար այս գործը իրեն յանձնեցի:

Եւ Թալէաթ, անհամբեր, հեռաճայնով յարաբերութեան մէջ մտաւ կեդրոնի հրամանատարին հետ:

– Դաւադիրները խոստովանութեան ճամբուն մէջ մտած են, – հեռաճայնեց ձէվատ:

– Մեղսակիցներու անուններ տուի՞ն, – հարցուց նախարարը:

– Ոչ տակաւին, բայց կը յուսամ, որ պիտի կրնամ զիրենք խօսեցնել:

– Ամէն միջոց գործածեցէք ատոր համար:

– Բնականաբար:

Այս խօսքերը փոխանակելէ եաքը նախարարը դարձաւ ոստիկանութեան տնօրէնին:

– Դժբախտաբար, – ըսաւ, – իրենց դըլխաւորը՝ Համդէթ, վիէննայի մէջ ազատ, համարձակ կը պտըտի եւ կրնայ նոր մարդիկ գտնել ու նոր դաւադրութիւն մը սարքել: Մինչեւ որ այդ Համդէթը մէջտեղէն վերնայ՝ մենք հանդիստ չենք կրնար ընել:

– Ատոր մասին ալ ճար կը խորհինք:

– Աւտրիական դեսպանէն պարզապէս պիտի պահանջեմ, որ Համդէթը ձերբակալուի եւ մեզի յանձնուի:

– Եթէ մերժէ՞:

– Ձեմ կարծեր, նախապէս գերման դեսպանին ալ կը խօսիմ եւ կը ջանամ, որ դիմումը միասին կատարենք, այն ատեն վստահ եմ, որ կը յաջողիմ:

– Իսկ այն պարագային, ուր դժուարութիւն յարուցանեն, մենք մեր յատուկ միջոցները կը գործածենք:

– Ինչպէ՞ս...

– Ամէնէն կարուկ միջոցը:

– Ո՞րն է, տեսնենք:

– Հոսկէ մէկը կը ղրկենք զայն սպանելու համար:

– Ձեռքիդ տակ ատանկ մէկը ունի՞ս:

– Անշուշտ... խնդիրը ղրամին վրայ է:

– Դրամ ուզածին չափ կու տանք... միայն թէ այդպիսի սպանութիւն մը, եթէ ոճրագործը ձերբակալուի ու խոստովանի, կրնայ անհաճոյ միջադէպերու տեղի տալ:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ընենք:

– Օրինակի համար, փոխանակ ըսպաննելու՝ կարելի է թունաւորել զինքը վարպետութեամբ:

– Այդ ալ դէշ խելք չէ:

– Բայց հիմակուհիմա սպասենք եւ տեսնենք, թէ դեսպանին մօտ ընելիք դիմումս ի՛նչ արդիւնք պիտի տայ:

Պէտրի պէյ մեկնեցաւ նախարարին քովէն ուրախ տրամադրութեան ներքեւ: Երկու դաւադիրներուն ձերբակալութիւնը մեծ յաջողութիւն մը կը նկատէր իրեն համար, թէեւ ինք չատ երկրորդական դեր մը կատարած էր այս գործին մէջ:

Հետեւեալ օրը, առաւն, երբ Թալէաթ տակաւին տունը կը գտնուէր, ձէվատ եկաւ զինքը գտնելու:

Այնքան այլայլած կերպարանք մը ունէր, որ Թալէաթ իսկոյն գուշակեց, թէ ծանրակշիռ բան մը տեղի ունեցած էր:

– Գրաւ կը գնեմ, որ երկկ ձերբակալուած երկու դաւադիրները, Ֆախրէտտին ու Սէլիմ, փախցուցիր, – ըսաւ ձէվատին:

– Այո, – գոչեց միւսը, – փախցուցինք անգամանալի կերպով, առանց յոյս ունենալու, որ վերստին պիտի գտնենք զիրենք, եւ, որ այնքան հասկնալիքներ ունէի իրենցմէ:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, փաշա՞ն, – պոռաց Թալէաթ, որուն գոյնը յանկարծ նետեց: Բայց պատմէ՛, տեսնենք:

– Հրամայած էի, որ երկուքն ալ, ոտքերնին չղթայուած, զատ-զատ գնտաններու մէջ դրուին, առանց պատուհանի եւ երկաթէ դռներով գնտաններու մէջ: Այդ, այս առաւս հրաման կ'ընեմ, որ Ֆախրէտտինը քովս բերեն երկրորդ հարցաքննութիւն մը կատարելու համար: Ոստիկանը կ'երթայ գնտանին դուռը բանալ կու տայ եւ կը տեսնէ, որ Ֆախրէտտին անշունչ գետին փռուած էր: Անմիջապէս ինծի լուր կու տան, կը վազեմ, կ'երթամ եւ կը տեսնեմ, արդարեւ, Ֆախրէտտին մեռած էր: Կը փութանք Սէլիմի գնտանը, դուռը կը բանանք, եւ ահա՛ այն ալ գետին փռուած ու մեռած էր:

– Տարօրինակ բան, – գոչեց Թալէաթ:

– Բժիշկը կանչել կու տամ, երկու դիակները կը քննէ եւ անոնց վրայ թունաւորման նշաններ կը տեսնէ:

– Թունաւորմա՞ն... ուրեմն անճնասպա՞ն եղած են:

– Այդպէս կ'երեւի, եւ երկուքն ալ միեւնոյն թոյնը գործածելով:

– Բայց ի՞նչպէս կրցած են թոյնը հայթայթել:

– Կ'երեւի, որ իրենց հետ ունէին:

– Երբ ձերբակալուեցան, վրանին չխուզարկեցի՞ք:

– Բնականաբար եւ քանի մը անգամ, նախ Սիրքէճիի կայարանը, յետոյ իմ քովս, բայց կ'երեւի, որ թոյնը իրենց մարմնոյն վրայ տեղ մը պահած էին:

(Շար· 301)

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր: Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր – Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16

ՏՕՆ ԽԱՉԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՂ. ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

*
**

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15

Վերացման Սուրբ Խաչի Տօնին առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Թափօր–Անդաստան՝ ժամը 17–ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէդի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սարգիսեանէ 60 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Հիմինեանէ 80 Եւրօ Պերճ Յովնանեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեանէ 200 Եւրօ Թագուհի Յարութիւնեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

*
**

*Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարուան եւ Ս. Ծնունդին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հեռաւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Ժան–Գլօտ Քէչիչեան 500 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Թիրթիլ 30, Պ. Ռուժէ Եոփեան 76,22, Պ. Յակոբ Բալայեան 45,75, Տէր եւ Տիկին Աբա Գրիգորեան՝ Րաֆֆիի եւ Սանտրինի ամուսնութեան առթիւ 120, Տէր եւ Տիկին Հիւպէր Ժամկոչեան 155, Տիկին Մարկարիթա Սուրէնեան 20, Պ. Կարապետ Թապագեան 200, Պ. Գլօտ Գափամաճեան 25, Տիկին Լուիզ Ֆօվ 100, Տիկին Կիւմիւշկէրտանեան 24, Պ. Խոմոն Թէրզեան 50, Սոլվէ ընկերութիւն 225, Պ. Կարապետ Գորգիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Խոսւար Տէվճեան 80, Պարոն Փաթրիք Մալաքեան հօր՝ Աշոտ Մալաքեանի յիշատակին՝ 2·600, Տիկին Նաթալի Ֆուպէր–Արապեան 610, Տէր եւ Տիկին Կրկոսար Օհանեան 170, Տիկին Աբշա Քիւթիպեան ամուսնոյն՝ ժագ Քիւրթիպեանի մահուան առթիւ 1·000, Տիկին Հելէն Քեպաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Մաւէք–Սահակեանց 100, Պ. Մօրիս Մոսմիշեան 20, Տիկին Լիաի Էքսէրճեան 21, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գալէկեան 130, Պ. Է. Գուգուրահլեան 150, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի ժագ Գրիգորեան 200, Տիկին Ալաչատուրեան 30,49, Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան 30, Պ. ժան Գարակէօզեան 250, Տէր եւ Տիկին Կարօ Մինասեան 400, Պ. Մանուէլ Տէյիրմէնճեան 50, Տէր եւ Տիկին Լօրան Ֆուրթիւն 50, Տիկին Նըւարդ Պօյաճեան (Ասուածածնայ ոսնին առթիւ) 16,6 Տէր եւ Տիկին Ս. Ուրամթան 200, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գաբանֆիլեան (Ասուածածնայ ոսնին առթիւ) 30,50, Տիկին Արփինէ Սէրվէրեան 30, Օր. Նոյեմի Յարութիւնեան 30, Տէր եւ Տիկին Գ. Սանոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պէրպէրեան 45, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 150, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 300, Պ. Գլօտ Մինասեան 80, Պ. Սերժ Սամուէլեան 300:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԱՆՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանճախումբը

«ԼՈՒՍԱԽՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսախումներու ծիրին մէջ կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԹԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա. հանդիսախումբը տեղի կ'ունենայ

Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի «Ա. Զրպաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE

19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne — Préparation au BAC — Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical — (*Piano — Violon — Guitare*) Solfège — Musique d'ensemble — Danse traditionnelle, académique — Arts plastiques — Echecs — Arts martiaux (ABBA)

Inscriptions :
. 11, 14 et 18 septembre de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian **avec sa méthode audiovisuelle**

21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
ie samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau

21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris

les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

ԿԱՍՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël

Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8

ՀԷՆ ԳՐԱՆՈՒՄ

Vente aux enchères au profit de l'école TEBROTZASSERE

Les Dames du Conseil d'Administration de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction, sont heureuses de vous annoncer la prochaine vente aux enchères dont le lieu et la date sont sur le point d'être définis.

Monsieur Edouard Vartanian, mandaté par le Conseil d'Administration, a collecté près de 190 œuvres d'art, comprenant peintures, lithographies, photos, sculptures, infographies et autres objets de collection tels que le script original des films MAYRIG et 588, RUE PARADIS, donnés généreusement par les artistes et donateurs.

Cette vente sera menée bénévolement par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr.

Un catalogue de ces œuvres sera édité avec le concours d'un généreux mécène en 36 pages couleurs, ainsi qu'un recueil retraçant la vie et le parcours artistique de chacun des artistes.

Pour la première fois, plus de 70 peintres, sculpteurs, photographes et créateurs, d'origine arménienne vivant et travaillant en France, ayant donné une ou plusieurs œuvres seront réunis dans un catalogue prestigieux.

Se sont joints à eux de nombreux artistes français et polonais.

Le profit total de cette vente sera destiné à la construction d'un préau et à l'aménagement de sanitaires au rez-de-chaussée au sein de l'Ecole Tebrotzassère.

Des informations complémentaires vous seront données au fur et à mesure de l'avancement du projet.

Le Conseil d'Administration de l'Ecole TEBROTZASSERE

Pour tout renseignement complémentaire s'adresser à Monsieur Edouard Vartanian,
tél. : 01 48 94 01 14 ou 06 14 32 40 45

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
——— (Programme détaillé sur demande) ———

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin
Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	**: 01.43.76.67.37**
Mme Baghdassarian	**: 06.14.74.92.97**
C.B.A.F.	**: 01.48.24.46.57**
Mme Madoyan	**: 01.46.45.15.11**
Mme Hakimian	**: 06.19.21.18.36**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 SEPTEMBRE
2002
LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.513 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.513

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Ր. ՔՈՉԱՐԵԱՆ –
Հ. ԱԼԻԵՒ
ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ազրբէջանի նախագահը Սեպտ. 12–ին Գանճայի մէջ անգամ մը եւս յայտարարած է թէ իր երկիրը պէտք է պատրաստ գոնուի Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը վճռական միջոցներով լուծելու: «Մենք երբեք թոյլ չենք տար որ Ազրբէջանի հողերը մնան գրաւման տակ եւ ինչ գնով ալ ըլլայ կ'ազատագրենք զանոնք» ըսած է ան: Հ. Ալիեւ աւելցուցած է այսուհանդերձ թէ խաղաղ կարգաւորման կարելիութիւնը սպառած չէ եւ բանակցութիւնները կը շարունակուին: Նոյն առիթով ան յայտարարած է թէ Ր. Քոչարեանի հետ նոր հանդիպում կ'ունենայ Հոկտեմբեր 7–ին Քիշնեւի մէջ, ՀԱՊ–ի վեհաժողովին ընթացքին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 12/13)

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Ռուսական զօրքը Վրաստանէն հանելու որոշումին դէմ ձեռնարկուած հանրահաւաքը տեղի ունեցած է Սեպտ. 12–ին, Ախալքալաքի մէջ: Կազմակերպիչները Վիրք կուսակցութեան նախագահնեըն Դ. Ռստիկեանի տեղեկութեան համաձայն մասնակցած է մօտ հինգ հազար հոգի. անոնք դիմումներ ընդունած են, ուղղուած՝ Ռուսաստանի, Վրաստանի ու Հայաստանի նախագահներուն: Ծանօթ է որ ռուսական զինուորական խարխին տեղափոխումը թէ՛ ընկերա-տնտեսական խնդիրներ կը առեղծէ, թէ վտանգը կայ որ մեկնողներուն տեղը կը գրաւեն Թուրքերը չրջանի մը մէջ ուր մեծամասնութեամբ Հայերէ բնակուած է:

*
**

ՋԱԻԱԽՔԻ ԿԱԶՈՒԻՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ՌԱՋՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարար Դ. Թեւադզէն կառավարութեան Սեպտեմբեր 11–ի նիստին յայտարարած է թէ ռազմավարական խնդիր կը նկատէ Ջաւախքի կառուցիներուն նորոգութիւնը, նկատի առած այդ չրջանին իւրայատկութիւնը: Նախագահ Շեվարնատզէ ալ յայտարարած է որ անյետաձգելի է այդ չրջանի ճամբաներուն նորոգութիւնը: Առանց ատոր դժուարացած է փոխադրութիւնը երկրին կեդրոնական մասին եւ Ջաւախքի մէջեւ: Կ'ակնկալուի որ Եւրոպական Միութիւնը օժանդակէ այդ հարցին ու Ջաւախքի մէջ ընկերատնտեսական ծրագիրներ իրագործուին:

*
**

ԱԽԵԼԻ ՔԱՆ 300 ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ

Հայաստանի բարձրագոյն ուսման եւ միջին մասնագիտական հաստատութիւնները աւելի քան 300 սփիւռքահայ ուսանող արձանագրած են 2002–2003 տարեչրջանին համար: Անցեալ տարի այդ թիւը 230 եղած էր: Արձանագրուածներուն մեծ մասը (200) Վրաստանէն է, 52–ը Իրանէն մերժեց Եւրոպական Միութեան դիմումը Իսրայէլը ճանչնալու: Արտաքին փոխ-նախարարը՝ Ալի Ահանի յայտարարած է.– «Եւրոպական Միութեան որեւէ նախապայման չենք ընդունիր առեւտուրի համաձայնագրին կապակցութեամբ»:

Ալժերիոն Մէյ 11 հոգի սպաննուած են զինեալ խմբակի մը կողմէ, Սեպտեմբեր 12–ին, Ալժէրէն 120 քմ. արեւմուտք:

Հնդկական գնացքի սպաննուած նախարարին յուղարկաւորութիւնը մէջազգային առիթ տուած է Սեպտեմբեր 12–ին: Ցարձակողները կրակ բացած են ապահովութեան ուժերուն վրայ եւ երեք հնդիկ զինուոր վիրաւորուած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ, ձեւով մը վերջնագիր տուաւ ՄԱԿ–ին, Սեպտեմբեր 12–ի իր ելոյթով, նշելով թէ տրամադիր է ժամ առաջ զինուորական գործողութեան դիմելու Իրաքի դէմ եւ պահանջեց որ ՄԱԿ–ը անմիջապէս միջամտէ: Իրաք պէտք է «անմիջապէս եւ առանց նախապայմանի» հրաժարի զանգուածային քանդումի զէնքերէ եւ պէտք է փճացնէ ունեցածը: Պուշ կ'ըսէ.– «Պէտք է պաշտպանենք մեր ապահովութիւնը, մարդկութեան անհրաժարելի իրաւունքները եւ իրաւասութիւնները: Աւանդութեամբ ինչպէս նաեւ ընտրութեամբ, Միացեալ–Նահանգները պիտի ընեն ատիկա»: Նախապէս, Քոֆի Անան զգուշացուցած էր ԱՄՆ–ու նախագահը որեւէ միակողմանի գործողութեան դէմ, յիշեցնելով թէ եթէ որեւէ երկիր ինքնապաշտպանութեան իրաւունքն ունի, միայն ՄԱԿ–ի չնորհած օրինականացումը կրնայ արդարացնել ուժի գործածութիւնը:

ՊՈՒՏԻՆ ճառ մը խօսեցաւ Սեպտ. 12–ին, Պուշի ելոյթէն քիչ առաջ, բաւական չփոթութիւն ստեղծելով: Ռուսաստանի նախագահին ըսածը այն էր որ եթէ որոշէք Իրաքի վրայ յարձակիլ, ոչինչ կ'արդիլէ որ մենք ալ վրաստան միջամտենք: Այլ խօսքով, Պուտինի ելոյթը ազդարարութիւն մըն էր: Հաստատելով որ Ռուսաստան կը գործէ «ի չահ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին, բնակչութեան պաշտպանութեան և Կովկասի չրջանի խաղաղութեան ու կայունութեան պահպանման», Պուտին կը դատապարտէ Վրաստանը որ չի յարգեր ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդի ահաբեկչութեան դէմ թիւ 1373 բանաձեւը, որ պարտադիր ընոյթ ունի բոլոր Պետութիւններուն համար: ԱՄՆ դէմ արտայայտուած են ռուսական որեւէ նախաձեռնութեան: Արտաքին նախարարութիւնը չեշտած է.– «ԱՄՆ զօրավիդ են Վրաստանի հողային ամբողջականութեան եւ կ'ընդդիմանան միակողմանի զինուորական որեւէ գործողութեան Վրաստանի մէջ»:

ՖՐԱՆՍ–ԹԵԼԵՔՈՄԻ նախագահը՝ Միշել Պոն իր հրաժարականը տուաւ Սեպտ. 12–ին, ձեռնարկը արձանագրած ըլլալով 12,2 միլիառ Եւրոյի բաց մը տարեվերջին: Ֆրանս–Թելեքոմ 70 միլիառ Եւրօ ալ պարտք ունի: Պոն պիտ մնայ իր պաշտօնին դլուխը մինչեւ իր յաջորդին նշանակումը: Պետութիւնը, որ 55,4%–ով բաժնետէր է, մօտէն չէ հետեւած գործառնութեան եւ ճգնած որ Ֆրանս–Թելեքոմ հոս ու հոն անհաչիւ ներդրումներ ընէ:

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՄԸ ԱՌԹԻԻ

ԱՀԱԶԱՆԳԻ ԳՈՅՆԵՐԸ

Տարի մը անցաւ Սեպտեմբեր 11–էն երբ ամերիկեան երկնաքեր երկու աշտարակները, որոնք կը խորհրդանչէին Դրամագլուխը եւ Զօրութիւնը, Հարստութիւնն ու նոր օրերու Հիւսիսային Աստղը, մոխի մը նման հալեցան աչխարհի ապշահար եւ սահմռկած աչքին առջեւ, դոյացնելով կոյր փոս մը համապատասխան իր ծաւալին:

Տարիէ մը ի վեր չատ բան փոխուած է Միացեալ–Նահանգներու մէջ ու նաեւ՝ աչխարհի: Իմաստով մը, հոս ժողովուրդը կ'ապրի մնայուն ահազանգային վիճակի մէջ: Գոյներուն տրուած է նոր նշանակութիւն: Զկայ այլեւս գոյն մը որ խորհրդանչէ Ամերիկան որպէս անխոցելի, ապահով եւ երազային նաւահանգիստը, որ էր մինչեւ երէկ: Կանանչը, կապոյտը, Դեղինը, Նարնջագոյնը եւ կարմիրը դաղրած են նոյն նչանակութիւնը ունենալէ: Չի գործածուիր նոյնիսկ կանանչը, որ կը ներկայացնէ Ամերիկայի դէմ թչնամական արարքի նուազագոյն աստիճանը: Ընդհանուր վտանգը խորհրդանչող կապոյտը տեսանելի առօրեան կը ներկայացնէ: Տարեվիցէն առաջ երկիրը գունաւոր էր սրոշակի վրտանգ ներկայացնող Դեղինով, որ յանկարծ բարձրացաւ ահաբեկչական քարթր վտանգ ահազանգող Նարնջագոյնի: Յարդ ժողովուրդին խնայուեցաւ բարձրացոյն կարմիրը, որ թչնամական յարձակումի մը խստագոյն ահազանգն է: Տարուան ընթացքին մի քանի անգամ տեղի ունեցաւ գոյներու փոփոխութիւն, յայտարարութիւններով թէ ըստ լրացաղ սպասարկութիւններուն՝ ահաբեկչական արարք մը կը ծրագրուի, պետական կառոյցի մը, սինակոկի մը, օդակայանի մը, կամուրջի մը, երկնաքեր չէնքի մը, թատրոնի մը, կամ այլ հանրային չէնքի մը վրայ, սակայն թէ չեն գիտեր ե՛րբ, ո՛ւր, ինչպէ՛ս, աւելցնելով որ իրենք այնքան ալ ատոյդ չեն թէ պիտի պատահի...: Այսուհանդերձ, եթէ ոչ այս կամ դալ անգամ՝ բայց անպայման պիտի պատահի...: Ամէն պարադայի մէջ, ինչ որ ատոյդ է՝ ժողովուրդին յիչեցումն է թէ Ամերիկա կը գտնուի պատերազմի մէջ ընդդէմ համաչխարհային ահաբեկչութեան: Բայց ինչպէ՞ս կարելի է մոռնալ, երբ բոլոր լրատուները, լրագրողներն ու խօսակիցները բերանացի թէ դրաւոր կը կրկնեն նոյն կարգախօսը օրն ի բուն:

Տարիէ մը ի վեր ամերիկացի ժողովուրդը կը մղուի դիրար զանազանելու դիմաստուերներ ուսումնասիրելով: Մերձաբեւելեան երկիրներու ժողովուրդները բնութագրող մորթի, մազի, աչքի ուրոյն գոյն ունեցող անձերը կրնան ըլլալ կասկածելի: Մահմետականը, եր կողմէ հետեւողական քարոզչութիւն կ'ընէ հաւատալու համար թէ իսլամութիւնը խաղաղութեան կրօնքն է, գոնէ փորձելով իրմէ հեռացնել անվստահութեան վտանգալից կասկածները, զորս աջողաւութեամբ կը տարածեն ուրիչ չըրջանակներ, բարձրաձայն յայտարարելով նաեւ հակառակը: Արդարադատութեան նախարարին կողմէ պաշտօնապէս կը յանձնարարուի ազատութեան, արդարութեան եւ հաւատարմութեան վարժ քաղաքացիին որ ուշադիր ըլլայ իր չրջապատին, իր փողոցին, մարդոց, անոնց չարժումներուն, եւ տեղեկացնէ պատկան իչխանութիւններուն կասկած յարուցանող նուազագոյն երեւոյթները: Տան խոզովակները նորոգող կապարագործէն կամ ելեկտրագործէն, օրինակ, կ'ակնկալուի իր աչխատանքին առընթեր քննարկող հայեացք մը նետել նաեւ տան մէջ գրտնուող իրերուն եւ անոնց տէրերուն: Օրէչէան մթնոլորտ:

Օդանաւային ճամբորդութիւնները դարձան երկար սպասումներու եւ քննութիւններու սիրտ մաչեցնող գործողութիւն, ինչպէս անչուչտ աչխարհի բոլոր օդակայաններուն պարագային: Մարդիկ վարժուեցան բոպիկ անցնելու ճառագայթախոյզ կամարներու տակէն, կիները ղգուչանալով ձեռքի իրենց պայուսակներու մէջ զետեղելէ նոյնիսկ եղունդի չղկիչ, վստահ չըլլալով սակայն թէ ահաբեկիչ մը արդէն տեղ չէ գրաւած օդանաւին մէջ:

Ո՞րքա՞ն փոխուած է Ամերիկացիին հոգեբանութիւնը, ուր դրոչմուած կը մնայ Նիւ–Եորքի հրոյ ճարակ եղած երկու աչտարակներուն սարսռալի պատկերը:

Ամերիկացիին համար կարծես այս բոլոր եղելութիւնները եւ սրամտութիւնները բաւարար չըլլային, անոնց վրայ բարդուեցան դրամատիրական մեծդի ընկերութիւններու դայթակղութիւնները: Անոնք կոչուեցան Էնրոն, Արթիւր Անտերսըն, Թայքօ բազմամիլիառ տոլարի գեղծարարութիւններով, որոնք անվստահութիւն յառաջացուցին Փորթրէյթ Ամերիկայի դրօչին հանդէպ: Այս անգամ Ամերիկան է որ սկսած է ինքզինք քանդել: Տասնեակ հազարաւոր ընտանիքներու տրտնեսութիւնը եւ անոնց ապագան փուլ եկաւ, մինչ այդ «անանկացած» ընկերութիւններու վարիչները դրպանած էին բազմահարիւր միլիոններ: Ու ասիկա չրջան մը՝ երբ երկիրը կը գտնուի տրտնեսական լուրջ տագնապի մէջ:

Ու հիմա ամէն օր երկրին վարիչներէն, որոնց բանբերն է փոխ-նախագահ Չէնի, բարձրաձայն կը լսուի վերջին կարգախօսը՝

– Պատերա՛զմ, պատերա՛զմ, պատերա՛զմ:

Ուսամա Պէն Լատէնը փոխարինուած է Իրաքի Հիւսէյնով:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԻՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

Ցաւով իմացանք, որ Սեպտ. 11–ին, Մարսէյլի իր բնակարանին մէջ, սրտի տագնապի մը զոհ գացած է դաղութին սիրուած եւ դնահատուած անդամներէն՝ Կարօ Սարեան:

Ողբացեալը ծնած էր Պաթում, 1911–ին եւ հազիւ 10 տարեկան կը ղրկուէր Վենետիկ, ուսանելու Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը, որմէ չրջանաւարտ էր: Փարիզ փոխադրուելէն վերջ, նախ կը ձեռնարկէր զանազան աչխատանքներու, բայց իր երաժչտական ուսումը եւ ձիրքը (ջութակահար էր) թոյլ կու տային որ կազմէ իր իսկ նուագախումբը, որ իր յաճախակի մասնակցութիւնը բերած է գեղարուեստական յայտագրերու թէ պարահանդէսներու:

Դաստիարակուած՝ Մխիթարեան հայրերու չունչին տակ, Կարօ Սարեան հայեցի կրթութեան կողքին, ունէր նաեւ լայն զարգացում մը: Պատանեկան իր յուչերը գրած է «Ճառագ»ի մէջ:

1980–էն ի վեր հաստատուած էր Մարսէյլ, ուր կրցած էր բարեկամական չըրջանակ մը ստեղծել, չնորհիւ իր ազնիւ նկարագրին: Ողբացեալը եղբայրն էր նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի այրին՝ Լինք ալ նկարիչ Վաչա Սարգիսի:

Մեր ցաւակցութիւնները իր կնոջ՝ Անդինէ Սարեանի:

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑՆ Է

Անցեալ տարի այս օրերուն, Սեպտ. 24-ին, Երեւանի ամէնէն ծանօթ սրճարանին՝ «Առագաստ»ի մէջ կը սպաննուէր Պօղոս Պօղոսեան անուն վրաստանի քաղաքացի մը: Պատահարին դաժանութեան հետ ոճիրին պարագաներն ու ոճրագործին ինքնութիւնը, ապա զարմանալիները, երկար ատեն այժմէականութեան մէջ պահեցին կատարուածը: Աւելի եւս ատոր նպաստեց դատարանին արճակած վճիռը: Ու կարդալով «Հայկական ժամանակ»ի Օգոստոս 27-ի թիւը, մարդ կը համոզուի որ տակաւին մօտ չէ այդ ոճիրին մոռացումի մէջ թաղուելու ժամանակը:

Պ. Պօղոսեան սպաննուած էր սրճարանին ճեմիչին մէջ ուր քաշկռտուած էր, ոչ ոք դիտցաւ թէ ո՛ր իսկական պատճառով. բայց դիչերուան յառաջացած այդ ժամուն սրճարանին սեղանները դրաւածներէն չատեր տեսան թէ քաշկռտողն ու սպաննողը նախագահ Ռ. Քոչարեանի թիկնապահներէն մէկն էր ու արարքը գործուած էր նոյնինքն նախագահին իր հիւրերուն հետ սրճարանէն մեկնումէն քանի մը վայրկեան եառ:

Տրուած բացատրութիւնը այն էր որ Պ. Պօղոսեան քիչ մը չատ ընկերական, կամ անարգական ոճով յանդգնած էր բարեւել նախագահը: Իսկ թիկնապահը ատոր չէր հանդուրժած: Կրնա՞ր այսքանը մարդասպանութեան պատճառ ըլլալ: Ամէն պարագայի մէջ, ատիկա եղաւ ու մնաց միակ տարբերակը, նոյնիսկ երբ դատավարութեան ընթացքին ականատես լսողները աւելի չատ եղան խօսողներէն:

Ոճիրին կապուած ամէնէն անընդունելին ալ կարճ ժամանակ մը եառ անոր տրուած սահմանումը եւ ոճրագործին ցոյց տրուած վերաբերումը եղաւ. ոճիրը, ըսուեցաւ, դրուեցաւ թէ «անզգոյշ» մարդասպանութիւն էր. իսկ ոճրագործը ոչ մէկ պատիժ կրեց:

Ապահովաբար այս վերջին կէտն է որ պատահարին մոռացումին պատուար կ'ըլլայ: Սպանեալ Պ. Պօղոսեանի եղբայրը այդ ուղղութեամբ իր վճռակամութիւնը պոռացած է, յայտարարելով. – «ես դնալու եմ մինչեւ վերջ»:

Վերոնչեալ թերթին մէջ Նայիրա Զօհրապեանի հարցումներուն պատասխանելով, Անդրանիկ Պօղոսեան կը կրկնէ թէ ամէն բան պիտի ընէ յանգելու համար արդար դատավճիռի: Ամէն բան ընելու չարքին է միջազգային ատեաններ դիմելու հեռանկարն ալ:

Շեչտելէ եառ թէ ինք առանձին է ըստանձնած պայքարին մէջ, մինչ քանիցս չեչտուեցաւ որ գոհը ՀՑԴ-ի չրջանակէն էր, կ'ըսէ թէ դիմած է դլխաւոր դատախազին, մատնանչելու համար թէ չատ կարեւոր վկաներ չեն հարցաքննուած, ուստի իրենք պէտք է բողոք ներկայացնեն վճռաբեկ ատեանին: Ստացած պատասխանը եղած է այն որ դատարանին արճակած վճիռը օրինաւոր է, բողոքի հիմ չկայ, հետեւաբար չեն գոհացներ իր փափաքը:

Այդ պատասխանը անակնկալ չէ եղած Անդրանիկ Պօղոսեանի համար: Բաւարարութիւնը ունեցած է բարոյական պարտքը կատարած ըլլալուն: Դլխաւոր դատախազին դիմումէն զատ, բաց նամակ մըն ալ պատրաստած է, ուղղուած Հանրապետութեան նախագահին, բայց մտերիմները թոյլ չեն տուած որ ուղարկէ: Պատճառաբանած են որ նախագահը ամէն բանի տեղեակ է եւ եթէ ուզէր մեղաւորները կը պատժուէին:

Մտերիմներու այս անառարկելի տրամաբանութիւնը պաղ ջուր լեցուցած է իր յամառող հաւատքին վրայ. հաւատք թէ նախագահը վերջապէս կը սթափի ու արդար դատ կը պահանջէ: Ատոր նպաստած է նախագահին այն հաւատումն ալ թէ վկաներ կան, անոնք կու գան կը խօսին: Սակայն, յետոյ երբ դատավարութիւնը սկսած է, թոյլ չէ տրուած որ որոշ առանցքային վկաներ ներկայանան ատեան: Երբ այդ ուղղութեամբ դլխաւոր դատախազին ըրած իր դիմումներն ալ ապարդիւն եղած են, այն ատեն վերջնական համոզում դոյացուցած է թէ «եթէ նախագահը չի ցանկանում, եղբօրս դաժանաբար եւ դիտաւորեալ սպանողները չեն պատժուելու»: Միակ յոյսը մըննացած է նախագահական ընտրութեան. եթէ իշխանութիւնը փոխուի, թերեւս եղբօրը թղթածրարը կը դրկուի վերաքննութեան եւ մեղաւորները իրենց արժանի պատիժը կը ստանան:

Զրոյցին մէջ նիւթ եղած է Պօղոս Պօղոսեանի սպանութեան նկատմամբ ՀՑԴ-ի կեցուածքն ալ, քանի որ գոհը այդ կուսակցութեան չրջանակէն էր: Ն. Զօհրապեան կը յիչեցնէ ՀՑԴ վարչական դէմքերէն Վահան Ծովհաննիսեանի խոստումը թէ «մեղաւորները իրաւական եւ բարոյական պատիժ կը կրեն»: Պատասխանէն յայտնի է թէ Ս. Պօղոսեան չի փափաքիր չատ ծանրանալ այդ հատուածին վրայ: Կ'ըսէ միայն թէ եթէ Դաշնակցութիւնը չըլլար, եղբօրը սպանութիւնը որպէս սրտի տագնապ պիտի ներկայացուէր:

«Մինչեւ վերջ երթալ»ու անոր վճռակամութիւնը օրակարդի բերած է եւրոպական ատեանին, ապա, ի հարկին ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւունքներու դատարանին ըլլալիք դիմումներ:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ կ'ըլլայ դրամական առաջարկի հարց մը որ դատավարութեան օրերուն ալ արճագանգ դտած էր մամուլին մէջ: Երբ նիւթ կ'ըլլայ վերջերս մարդասպանին կառքին (Մէրսէդէս մը...) պայթումը, Ս. Պօղոսեան կ'ըսէ թէ ան այդ կառքը առած էր իրեն առաջարկուած դումարով: Այդ առաջարկը, անշուշտ, ուղղակի չէ եղած, այլ կողմնակի, որպէս օդնութիւն բռնանեալին ընտանիքին. բայց կ'ինը մերժած է զայն: Գումար չի նչուիր, բայց դրամական օժանդակութեան առաջարկը եղած է: Ս. Պօղոսեան կ'ըսէ նաեւ թէ ճիշդ չէր 90 հազար տոլարի մասին ծաւալած պատմութիւնը, իրրեւ թէ մարդասպանը իր դրամատնային հաչիւնին փոխանցած էր նման գումար: Արդէն կը չեչտէ թէ օժանդակութեան առաջարկն ալ ուղղակի անոր կողմէ չէր եղած:

Իսկապէս, չատ տխուր ու տգեղ խընդիր մըն էր անմեղ մէկուն հրապարակաւ ու ա՛յդ դաժանութեամբ սպանութիւնը: Գոնէ ոճրագործը նախագահի թիկնապահներէն չըլլար...: Կամ գոնէ այդ մէկն ալ ըլլալէն եառ, դատավարութեան ու վճիռի (մէկ տարի պայմանական բանտարկութիւն...) ընդվզեցնող խայտառակութիւնը խնայուէր, այս անգամ ոչ միայն գոհին հարազատներուն, այլեւ չատ աւելի լայն չրջանակներու:

Ըսե՛նք այդ բոլորը ո՛վ գիտէ որ վրստահութեամբ բեմադրողները թքած ունին գոհին ալ, անոր հարազատներուն ու լայն չրջանակներուն ալ վրայ: Հապա միջազգային ատեաննե՞րը: Արդեօք մինչեւ այդ տեղերը կը հասնի՞ն երեւանցի ամենազօրներուն ձեռքերը: Ամէն պարագայի մէջ, յաջորդ տարուան գոյդ ընտրութիւններուն չեմին, միջազգային հանրութեան ուչադրութեան մասնիկ մը Հայաստանի վրայ հրաւիրելու առիթ պիտի ըլլան Ս. Պօղոսեանի Եւրոպական ատեանին, կամ ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւունքներու ատեանին ընելիք դիմումները: Ուչադրութիւն հրաւիրելու առիթ, ո՛չ անշուշտ փափաքելի ուղղութեամբ:

Բայց ո՞վ կ'ըլլայ ատոր յանգաւորը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԼԵԱՆ

Հինէն ի վեր, տարօրինակ վարժութիւն մը, ժամանակով՝ զարմանալի սովորութիւն մը դարձած է ինծի համար ու նաեւ յաճախանք մը՝ մասնաւորաբար Ուիլիըմ Սարոյեանի «Մահազդները» խորագրով հետաքրքրական պատմուածքը կարդալէ վերջ, երբ նման պարագաներ իրենց եռևին կը բերեն նաեւ չարք մը անխուսափելի խորհրդածութիւններ: Մասնաւորաբար արտասահմանեան մամուլի սիւնակներուն մէջ հրատարակուած մահազդներու տարբերութիւնը ուչադրաւ կը դառնայ, երբ ոմանք կը նչեն ողբացեալին ասպարէզը, տարիքը եւ մահուան պայմանները, ուրիչներ ալ կը յիչեն անոր ծննդավայրն ու ծագումը՝ հակառակ ծննդներուն տասնեակ տարիներ առաջ այդ հողերէն բաժնուած ըլլալուն: Երբեմն նման մահազդներ փակագծի մէջ կը յիչեցնեն նաեւ կարգ մը պարագայական եւ ազգականական կապեր, որոնք սակայն ընդհանրապէս չեն իսկ հետաքրքրեր կարդացողը, երբ տէրերը մեծ կարեւորութիւն կու տան այդ ազգականական ու պարագայական կապին:

Ոմանք ալ, սովորութիւն ըրած են հանգուցեալին ծննդեան վայրն ու տարին նըչել մահուան վայրին ու թուականին հետ՝ կարծէք կենսագրական ամէն մանրամասնութիւն կատարեալ դարձնելու համար:

Այս կարգի տեղեկութիւններ աւելի մեծ կարեւորութիւն կը ստանան յատկապէս տապանաքարերու վրայ, ուր քիչ չէ թիւը հետաքրքքիր այցելուներու՝ տրուած անձին ապրած կեանքի տարիներուն նըկատմամբ, երբ ակամայ կը տարուի համեմատութիւն մը ընելու այդ տեւամիջոցին եւ իր սիրելիներուն ապրած կամ տըրելիք տարիներուն միջեւ:

Հաւանաբար ասպարէզիս բերումով՝ նման այցելութիւններու ընթացքին ուչադրութիւնս կը գրաւեն նաեւ տապանաքարերու վրայ գրուած անուններուն ուղղագրութիւնները, որոնք ընդվզեցուցիչ աստիճաններու կը հասնին ու երկար ժամանակ մխուած կը մնան ուղեղիս մէջ եւ կը չարչրկեն անվերջ՝ հակառակ յաճախ տասնեակ տարիներ առաջ գրուած ըլլալնուն: Անոնցմէ մէկն էր Հեղինէ անուն կնոջ մը տապանաքարին վրայի արձանագրութիւնը՝ իրրեւ «Խ-ղինե»: Ո՞վ գրել տուեր էր այդ անունը՝ այդքան բարբարոս ձեւով: Հաւանաբար՝ ամուսինը, քանի որ ողջ էր տակաւին, եւ այդ գաղափարը գլխս հալածեց տարիներով, երբ օր մըն ալ նորաթաղ ննջեցեալի մը, հաւանաբար ամուսինին անունը աւելցաւ վրան՝ ճիշդ ուղղագրութեամբ: Անբացատրելի բաւարարութիւն մը զգացի, նախ՝ այդ ճիշդ անունը տեսնելով, բայց աւելի վերջ ալ միտքս սկըսաւ չարչարել այն հաւանականութիւնը, թէ՝ հապա՞ եթէ իր կնոջ անունը սխալ գրել տուողը նոյնինքն ամուսինն էր...: Այդ օրէն ասդին, նոր հաւանականութիւններ միտքս կը չարչարեն անվերջ:

Քանի մը օր առաջ, բարեկամի մը հոգեհանգստեան արարողութեան ներկայ եղայ ուրիչ գերեզմանատան մը մէջ: Քառասունք էր և բոլորին ալ սրտին թարմ էր ցաւը այդ սիրելիին կորուստին: Մէկէն, տապանաքարերուն եռին, նոր արձանագրութիւն մը հին գերեզմանի մը վերեւ ու նոր վէրք մը բացուեցաւ սրտիս վրայ, երբ կարդացի հոն հանգչողին անունը՝ սպիտակ մարմարիոնին վրայ սեւ դիերով.– «ԵԷրանթիք»:

Ո՞վ մտածեր էր, տարիներով սպասելէ վերջ, ամառնային գեղեցիկ օրով մը մէկ սրբազան Լեռուն դաչունահարելով արիւնաքամ դարձնել՝ հոն խաղաղ ննջող մեր այնքան սիրելի եւ պատուական մեռեալներուն միջեւ...: Զկա՞ն խղճի տէր Հայեր, այս կարգի բարբարոսութիւններուն վերջ մը տալու համար՝ ի սէր եւ ի յարգանս մեր Մեծասքանչին...:

«Ակօս», Սեպտ. 6

ՁԵԿՈՒՑԱԳԻՐ

Ս. ԱԲՈՎԵԱՆ ՀԱՅԿ. ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ «ՍՓԻՒՌՔ». ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ 2002 Թ. ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

— • —

Այս գարնանը հայրենի ուսուցիչների արեւմտահայագիտական հանրակրթական մասնագիտացումներից անցկացուած երկամսեայ դասընթացներից յետոյ եռեւանի Ս. Աբովեան Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանի «Սփիւռք» Գիտատեսումնական կենտրոնը երրորդ տարին անընդմէջ կատարեց Հայաստանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութեան պետական պատուէրը՝ կազմակերպելով սփիւռքահայ ուսուցիչների մէկամսեայ դասընթացներ՝ հաստատուած առարկայական ցանկով եւ ուսումնական ծրագրերով: Աչխատանքները կրթութեան բովանդակութեան եւ կազմակերպական առումներով կանոնակարգել է ԿԳՆ ըմփիւռքի բաժինը՝ վարիչ Եուրի Նաւոյեանի դլխաւորութեամբ:

Դասընթացքները տեւեցին 2002 թ. Օգոստոսի 2-էց մինչեւ 28-ը:

Նախապէս ստացուած յայտերի հիման վրայ դասընթացների նախօրէին կազմուեցին արեւելահայ երկու եւ արեւմտահայ մէկ խմբեր: Արեւելահայ երկու խմբերի մասնագիտացումն ընթացաւ տարրական եւ միջին կարդի դասարանների համակցուած ծրագրերին համապատասխան, իսկ երրորդ՝ արեւմտահայ խմբի ուսուցումը տարրական եւ միջին կարդերի ուսումնական խնդիրների չրջանակում էր:

Առաջին երկու խմբերում ընդգրկուեցին Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւնից (27), Ռուսաստանի Դաչնութիւնից (5) եւ Լիտուանիայից (1) եկած 33 ուսուցիչներ, իսկ երրորդում՝ Աւստրալիայի (1), Արաբական Միացեալ Էմիրայութիւնների (1), Թուրքիայի (1), Լիբանանի (1), Մեծն-Բրիտանիայի (2) վարժարաններից ժամանած 6 ուսուցիչներ:

Դասընթացների բացման հանդիսութիւնը կայացաւ ԵՊՀ հիւրատանը: Ելոյթներ ունեցան ՀՀ ԿԳ փոխ-նախարար Ա. Յատա Թոփուզեանը, նախարարութեան ըմփիւռքի բաժնի պետ Եու. Նաւոյեանը, ԵՊՀ ռեկտոր, ակադեմիկոս Ռաֆիկ Մարտիրոսեանը, ԿԳ նախկին նախարար, ակադեմիկոս Եդուարդ Ղազարեանը, անցեալ տարուայ չրջանաւարտ Քնարիկ Աւետեանը (Կրասնոդար), Թեհրանի կըրթական ազգային խորհրդի ներկայացուցիչ Նորայր Մեհրաբեանը, Հայաստանի Գրողների Միութեան վարչութեան քարտուղար Յովիկ Յովհէյեանը, կենտրոնի տնօրէն Ս. Դանիէլեանը: Հանդիսութիւնն աւարտուեց սիրոյ աւանդական սեղանով, որի չուրջ արդէն ծանօթութեան բնաբուխ զրոյցն էր, երգն ու արուեստը, ազգային կրթական միասնական խնդիրների չուրջ չահեկան երկխօսութիւնը, որին ուսուցիչների եւ դասախօսների հետ մասնակցում էին նաեւ գանատահայ ուսուցիչ, բանաստեղծ Մանուէլ Քէօսէեանը, Պուէնոս-Այրէսի «Մարի Մանուկեան» վարժարանի տնօրէն Ռոսիթա Եուսուֆեանը, Թարզմանիչ Մարզար Շարապխանեանը (Գանատա), Սիտնէյի «Թումանեան» վարժարանի ուսուցիչ Ռոպէր Գրիգորեանը եւ չատ ուրիշներ:

Յաջորդ օրն արդէն տօնական տրամադրութիւնն իր տեղը զիջեց աչխատանքային առօրեային. կենտրոնում սկսուեցին դասերը:

Ուսումնական ընթացքը վարեցին հրաւիրուած տասնվեց առաջատար հայագէտ մասնագէտներ՝ ակադեմիկոս, դոկտորներ, դիտութեան թեկնածուներ՝ ինչպէս Սփիւռքից՝ Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանը (Սորպոն, Փարիզ), այնպէս էլ Հայաստանի առաջատար դիտական եւ կրթական հաստատութիւններից (ԳԱԱ, համակարգից՝ ակադեմիկոս Վլադիմիր

Բարխուդարեան, դոկտորներ Վազգէն Համբարձումեան, Արտեմ Սարգսեան, ԵՊՀ-իւ՝ Գուրգէն Յովհաննիսեան, Հրաչիսմէ Պիկիչեան, Մ. Աբովեան Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանից՝ դոկտորներ Ճուլիէթթա Գիւլամիրեան, Սուրէն Դանիէլեան, Մնացական Մանուկեան, Եուրի Իւզբաշեան, Լեմս Ներսիսեան, դոցենտ Եուրի Դաւթեան, կոմիտաս Կոնսերվատորիայից՝ Արուսեակ Սահակեան, Ս. Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանից՝ Տէր Ղեւոնդ Մայիլեան, «Տաթեւ» կրթահամալիրից՝ դոցենտներ Սոկրատ Մկրտչեան, Կարինէ Նալչաճեան, Վազգէն Պօղոսեան):

Դասաժամերի օրական տեւողութիւնը վեց ժամ էր՝ առ. 9-ից մինչեւ 14-ը:

Բոլոր խմբերում դասընթացների մասնագիտական առարկաների թիւը 14 էր, որոնք ընդգրկում էին ոչ միայն լեզուի, գրականութեան, պատմութեան հանրակրթական բազմաչերտ բաժիններ, խորացուած միջառարկայական, յարակից առընչութիւններ, ուսումնամեթոդական համակողմանի ծաւալները, այլ նաեւ ծանօթացնում էին մանկավարժական-հոգեբանական նորագոյն սկզբունքներին (կերպարուեստի, երաժշտութեան, հայրենագիտութեան մեթոդիկաներ, Նոր կտակարան, աղգագրութիւն, ազգային պար, մանկավարժութիւն, տարիքային եւ ազգային հոգեբանութիւն):

Դասընթացներին պարբերաբար յաջորդում էին պետա-քաղաքական ինստիտուտներ փոխայցելութիւնները եւ բազմապիսի մշակութային ձեռնարկներ:

Այսպէս, մենք ունեցել ենք ամէնօրեայ բազմաբնոյթ հանդիպումներ պետական եւ գիտամշակութային ականաւոր գործիչների հետ: Սփիւռքահայ ուսուցիչները այցելել են Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գագիկ Ճարութիւնեանին, Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերի նախարար Ռոլան Շտոյեանին, ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Ֆազէլ Սարգսեանին եւ նախագահութեան անդամ ակադեմիկոսներին: Հայաստանի Գրողների Միութիւնում նրանք ապացուցեցին, որ այսօր հայ ժամանակակից գրողների իրական դեսպանն են նորահաս սերնդի առջեւ, այստեղից՝ կայացած գրոյցի անկեղծութիւնն ու չհապղծութիւնները: Նշանակալից էր Հայաստանի առաջատար մանկավարժների եւ հոգեբանների հետ «Տաթեւ» կրթահամալիրում կայացած հանդիպումը, ուր քննուեցին ուսուցիչների համար առաջնահերթութիւն ներկայացնող հարցեր: Այդ օրն ուսուցիչների առջեւ ելոյթներ ունեցան Ս. Դանիէլեանը («Սփիւռք» կենտրոն), Ս. Մկրտչեանը (կրթահամալիրի տնօրէն), Ա. Նալչաճեանը (Հոգեբանական կենտրոնի տնօրէն), Ն. Ճարութիւնեանը (ԵՊՀ Մանկավարժութեան ամպիոնի վարիչ), մեթոդիստներ Ս. Նազարեանը (Մեծն-Բրիտանիա), Հ. Գալֆայեան-Փանոսեանը (Ֆրանսա), Վ. Ղլեչեանը (Երեւան), ուսուցիչ Ճ. Թահմազեանը (Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւն):

Ուսուցիչներն այցելեցին Ամերիկեան Համալսարան, եղան թուային գրադարանում, ուր համակարգւում է Ե. ԺԹ. դ. հայ մշակոյթն ու գրականութիւնը, լսեցին նրա տնօրէն Մերուժան Կարապետեանի բացատրութիւնները:

Կենտրոն՝ ուսուցիչների հետ չհեկեկան հանդիպումների, սիրով այցելել եւ դասախօսութիւններով հանդէս են եկել Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Լեւոն Մկրտչեանը, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեանը, Ն. Սրբովեան Մանկավարժական Համալսարանի ռեկտոր, ակադեմիկոս Մխսք Դաւթեանը, բանաստեղծներ Յովհաննէս Գրիգորեանը, Երուանդ Պետրոսեանը, Եուրի Սահակեանը եւ ուրիշներ:

Ուսուցիչների մշակութային ծրագրի պատասխանատու Գ. Յովհաննիսեանը այս մէկ ամսուայ ընթացքում կազմակերպել էր Երեւանի մէջ ուշագրաւ այցելութիւններ եւ վեց չրջապտոյտներ դէպի Հայաստանի տեսարժան վայրերն ու պատմամշակութային յուշարձանները: Սփիւռքի ուսուցիչները, որոնցից շատերն առաջին անգամ էին հայրենիքում, անջնջելի տպաւորութիւններ ստացան Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարից եւ վեհարանից, Ծիծեռնակաբերդից, Կոմիտաս պանթէոնից, Երեւանի պատմութեան թանգարանից, Երեւանի Կոնեակի գործարանից, Մ. Աբովեանի, Ա. Խաչատրեանի, Ա. Խաչատրեանի, Պ. Սեւակի տուն-թանգարաններից, եղան Զուարթնոցում, Սարդարապատում, Գառնի-Գեղարդում, Դիլիջանում, Հաղարծինում, Սաղմոսավանքում, Ամբերդում, Օշականում, Աշտարակում, Խոր Վիրապում, Նորավանքում, Ծաղկաձորում, Կեչառիսում, Սեւանում եւ այլուր:

Դասընթացների վերջում ուսուցիչներին դեղանկարիչ Լ. Ներսիսեանը սիրով հրաւիրեցիր արուեստանոց, ուր նրանց համար բացուեց գոյների նոր աշխարհ: Իսկ Ա. Սպենդիարեան երաժշտական դպրոցի դահլիճում չնորհալի երեխաների «Իզապէլ» համոյթը (ղեկ.՝ Մարիէթթա Աւագեան) բերկրանք պատճառեց սանեների երգացանկի ընտրութեամբ ու կատարումով:

Ուսումնական աշխատանքներին զուգընթաց՝ մեր կենտրոնը եւ ուսուցիչները բազմիցս հանդէս են եկել տարբեր ռատիօ եւ հեռատեսիլներէն: Աւելորդ չի լինի ասել, որ նրանց ուսումնառութիւնը սկզբից եւեթ մնացել է հայ զանգուածային լրատուական միջոցների ուշադրութեան կենտրոնում:

Դասընթացների արդիւնքներն ամփոփուեցին Օգոստոսի 28-ին, երբ կենտրոնում կազմակերպուած փակման հանդիսութեանը հայրենիքում վերապատրաստուած 39 սփիւռքահայ ուսուցիչներ բաժանցան պետականօրէն վաւերացուած վկայագրեր՝ Գիտութեան եւ Կրթութեան նախարարի, Համալսարանի ռեկտորի, կենտրոնի տնօրէնի ստորագրութիւններով ու կնիքով: Ողջերթի մաղթանքներով սփիւռքահայ ուսուցիչներին դիմեցին ՀՀ ԿԳՆ Սփիւռքի բաժնի պետ Եու. Նաւոյեանը, ՀՀ ԳԱԱ փոխ-նախագահ Վ. Բարխուդարեանը, Համալսարանի ռեկտոր, Ակադեմիկոս Մ. Դաւթեանը, կենտրոնի տնօրէն Ս. Դանիէլեանը:

Վերջինս ներկայացրեց նաեւ «Ամենա... Ամենա» աւանդական մրցոյթի արդիւնքները, եւ մրցանակակիրներ Քարիս Մուրադեանը (Թեհրան), Անահիտ Ներսիսեանը (Թեհրան), Անահիտ Մրաք-Մուրատեանը (Վիէննա), Վիոլէթ Ճարութիւնեանը (Նոր Զուղա) պարգեւատրուեցին սահմանուած մրցանակներով՝ Ստ. Մալխասեանի քառահատոր բառարան (սահմանել են՝ անցեալ տարուայ վերապատրաստուած ուսուցիչները), Սեդա եւ Սարգիս Տէմիրճեանի «Սփիւռքահայ գրականութիւն» երկհատոր ստուար ծաղկաքաղը (սահմանել են հեղինակները՝ Տիթրոյթ քաղաքից, ԱՄՆ), «Քրիստոնեայ Հայաստան» հանրագիտարանային 2 հատորները (սահմանել են՝ ուսուցիչ Ասպետ Արթինեանը, Գահիրէ, Եգիպտոս) եւ Լոս-Անճելըսի «Պոլսահայ Միութիւն» կազմակերպութեան մշակութային յանձնախմբի ատենապետ Սիմոն Աճըխլաճը՝ ԱՄՆից, որն արդէն երկրորդ տարին է՝ իր քառասուն ընկերների հետ հովանաւորում է կենտրոնում վերապատրաստութիւնը՝ ինչպէս սփիւռքահայ, այնպէս էլ հայրենի ուսուցիչների դասընթացները:

Ուսուցիչները իրենց համեստ ներդրումը բերեցին «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին, որն այս օրերին աւարտում է «Սփիւռք» Գիտատեսումնական կենտրոնի մասնաբաժնի նորոգութիւնն ու կահաւորումը: Այս աշնանը նորակառոյց կենտրոնը իր դռները լայնօրէն կը բացի նոր չրջանի ուսուցիչների համար:

Հովանաւորչական գումարներով այս տարի ծրագրում ենք անցկացնել նաեւ Հայաստանի մարզերի ուսուցիչների վերապատրաստութիւն արեւմտահայագիտական հանրակրթական առարկաներից ԿԳՆ հովանու ներքոյ:

*
**

Այս տարուայ Յուլիսի 29-ից Օգոստոսի 16-ը Թեհրանի Թեմի Ազգային կրթական հաստատութեան պատուէրով եւ հովանաւորութեամբ «Սփիւռք» գիտատեսումնական կենտրոնը Հայաստանի կրթական համակարգում առաջին անգամ կազմակերպեց Մերձաւորեան (դասական) ուղղագրութեան դասընթացներ, որոնք վարեց ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառեան Լեզուի Ինստիտուտի բաժանմունքի վարիչ Վազգէն Համբարձումեանը: Դասընթացն աւարտած ուսուցիչներն ու լրագրողներն ստացան կենտրոնի վկայագիրը:

*
**

Այս ուսումնական տարուանից՝ ՀՀ ԿԳ փոխ-նախարար տիկին Այտա Թոփուզեան

Սորպոնի գիտաժողովը ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

(ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16 – 19)

Մասնակցողներու չարքին են՝

Սեպտեմբեր 16

Yves TERNON.- Le spectre du négationnisme. Approche comparée des processus de négation du XXe siècle.

Sevan GARIBIAN.- La négation dans le droit.

Marc NICHANIAN.- Négation et témoignage: la question de l'archive.

Սեպտեմբեր 17

Krikor BELEDIAN.- Le retour de la Catastrophe (La littérature arménienne en 1915).

Սեպտեմբեր 18

Hélène PIRALIAN.- Rupture de généalogie et identité perdue: du lien bourreau-victime à partir de deux nouvelles récentes, turque et arménienne.

Jeanine ALTOUNIAN.- L'importance du dedans/dehors dans le démentèlement de l'emprise du déni.

Martine HOVANESSIAN.- Fonction anthropologique du témoignage et histoire orale: traversées de lieux de l'exil et désappartenance.

նի պաշտօնական դրութեան համաձայն՝ Փարիզի «Մաշտոց» հայ լեզուի պաշտպանութեան Միութեան նախաձեռնութեամբ (նախագահ՝ Սերոպն Համալսարանի դոկտ. տիկ. Հ. Գալֆայեան-Փանոսեան), համագործակցաբար «Սփիւռք» Գիտատեսումնական կենտրոնի հետ, Երեւանի երկու դպրոցներում (թիւ 163 եւ թիւ 170) կազմակերպում է Արեւմտահայերէն եւ արեւմտահայ դասական ու նորագոյն գրականութեան ուսուցում՝ մէկ տարի ժամկէտով: Ուսուցչուհիներ Սվետլանա Օշականլի եւ Անուշիկ Դանիէլեանը անցել են համապատասխան պատրաստուածութիւն «Սփիւռք» կենտրոնում:

«ՍՓԻՒՌՔ»
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԳԻՏԱՏԵՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

Սեպտեմբեր 10,

ԹԻ 17 ԽԱՓԻԼ Ն

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԱ.

ԼՐՏԵՄՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՑ

– Եւ մեռան առանց խոստովանութիւն մը ընելո՞ւ:

– Գրեթէ, մեկայն իրենց նպատակը յայտնեցին, բայց ուրիշ ընկերներու անունները չուզեցին տալ եւ կարծեմ ասոր համար անձնասպան եղան:

– Կը կարծե՞ս, որ ուրիշ ընկերներ ունենան Պոլսոյ մէջ, – հարցուց Թալէաթ:

– Այդ մասին բնաւ տարակոյս չունիմ, – պատասխանեց Ճէվատ:

– Բայց այն ատեն, ըսել է, վտանգը բոլորովին անցած չէ:

– Ես կ'ենթադրեմ, որ առայժմ հեռացած է:

Այս լսատես ենթադրութեամբ Ճէվատ պէյ հեռացաւ նախարարին քովէն:

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

Շէրէֆ փողոցի իթթիհատեան կեդրոնը ծանօթ է ամէնուն:

Այդ ընդարձակ չէնքը, պատերազմի չրջանին, ժամադրավայրն էր ամէն տեսակ չահամոլ, բախտախնդիր եւ նոյնիսկ ոճրագործ անձերու, որոնք հոն կու գային հրահանգներ ընդունելու կամ տեղեկութիւններ տալու համար:

Իր դռներուն առջեւ կ'երեւէին այլազան հագուստներով մարդիկ. Ալպանացիներ, Եգիպտացիներ, Թաթարներ, Զէյթքէչներ, Քիւրտեր, Լազեր եւ նոյնիսկ Հայեր եւ Ցոյներ:

Այն օրն, ուր երկու դաւադիրներու անճնասպանութեան լուրը տարածուեցաւ ականջէ ականջ, սովորականէն աւելի բազմութիւն մը խռնուած էր այդ չէնքին չուրջը եւ ներսը:

Ամէնքը օրուան մեծ եղելութիւնը կը մեկնաբանէին՝ իրողութիւնները չափազանցելով կամ բոլորովին երեւակայական դէպքեր ստեղծելով:

– Դաւադիրները երեք հարիւր հոգի են եղեր, – կը հաւաստէր մին, – որոնք հեռերնին քանի մը հազար պօմպա բերած են:

– Բայց ի՞նչ պիտի ընեն այդչափ պայթուցիկը:

– Իրենց նպատակն է քարուքանդ ընել ամբողջ Պոլիսը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Պարզապէս մեր թշնամիներուն հաշուոյն կը գործեն... տասը միլիոն ոսկի տրամադրուած է եղեր այս դաւադրութիւնը յաջողցնելու համար:

– Եթէ այդչափ դրամ կայ մէջտեղ, մենք ալ դաւադիր ըլլանք, – ըսաւ թաւ պեխերով մէկը խնդալով:

– Թեւէդ բռնող չկայ, դնա՛, եղիր:

– Բայց իրենցմէ մարդ չեմ ճանչնար:

– Ինչ ալ ըսէք, այդ երկու երիտասարդներուն ըրածը մեծ քաջութիւն է, որպէսզի իրենց ընկերները չմայտնեն, ինքզինքնին սպաններ են:

Ճանկարծ չարաչուք փսփսուք մը չրջան ըրաւ բազմութեան մէջ:

– Վարի յարկը խոչոր պօմպա մը դրնըւած է:

– Ժամացոյցով լարուած:

– Մէկը չի համարձակիր կոր մօտենալու քովը:

Հազիւ թէ այս չչնկոցը տարածուեցաւ, ամէնքը փութացին կծիկը դնել, այնպէս որ քանի մը վայրկեանի մէջ չէնքը պարպուեցաւ:

Քիչ յետոյ չէնքը պաշարուած էր ոստիկաններով:

Արդարեւ, պօմպա մը գետեղուած էր ատորնայարկը, բայց ինքնիրեն պայթող տեսակէն չէր եւ պատրոյդով պէտք էր բռնկցնել:

Ո՞վ համարձակած էր այդ պօմպան հոն բերելու:

Ահաւասիկ խնդիր մը, զոր ոստիկանութիւնը չէր կրնար լուծել:

Քիչ յետոյ եկաւ Պէտրի պէյ քանի մը հետեւորդներով: Իր առաջին գործը եղաւ հրամայել, որպէսզի պայթուցիկը ուրիշ տեղ փոխադրեն:

Ճէվատ պէյ ինքն ալ եկաւ միացաւ ոստիկանութեան տնօրէնին:

– Կասկած չկայ, թէ ասիկա կապակցութիւն ունի Վիէննայի մէջ պատրաստուած դաւադրութեան հետ, – ըսաւ կեդրոնի հրամանատարը:

– Կը կարծե՞ս, – հարցուց Պէտրի:

– Վստահ եմ, կը զարմանամ միայն, թէ ինչո՛ւ պատրոյդը չեն վառած:

– Կ'երեւի, որ ժամանակ չեն ունեցած:

Պէտրի պէյ ուզեց քննութիւն մը կատարել աուուգելու համար, թէ ո՞վ բերած էր պօմպան:

Բայց, ինչպէս ըսինք, չէնքին մէջ մարդ չէր մնացած, հետեւաբար կարելի չեղաւ բան մը հասկնալ:

– Այս մարդիկը, կ'երեւի, որ չեն հրաժարած իրենց խորհուրդէն, – դիտել տրուաւ Ճէվատ, – եւ անպատճառ պիտի աշխատին պայթում մը առաջ բերել Պոլսոյ մէջ:

– Պէտք է, որ հսկողութիւնը կրկնապատկենք:

– Կասկածելի անձերը բոլորն ալ ձերբակալելու է:

– Բայց արդէն կասկածելի մարդ չենք ձգած Պոլսոյ մէջ:

– Դեռ կարելի է դտնել:

Երկու պետերը այս որոշումը տալէ ետքը վերադարձան իրենց պաշտօնատեղիները:

Եւ նոյն օրն իսկ սկսան ձերբակալութիւնները: Ամենափոքր կասկած մը ներշնչողը բաւնտ տարուեցաւ, եւ սարսափը սիրեց դարձեալ ամէն կողմ:

(Շար. 302)

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Տիկին Կարօ Սարեան

Եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 11–ին, սրտի տագնապի հետեւանքով։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 13, ժամը 15–ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն–Փիէռի գերեզմանատունը։

(Շար. Ա. էջէն)

բանէն, 16–ը Սուրիայէն, 25–ը Թիւրքմէնիստանէն, 15–ը Իւսասատանէն։ Կան նաեւ Ուկրանիայէն, Աբխազիայէն, Լիբանանէն, Իսրայէլէն, Թուրքիայէն, Իրաքէն, ԱՄՆ–էն ուսանողները։ Ամէնէն մեծ խումբը ընդունած է մանկավարժական համալսարան, յետոյ՝ ճարտարագիտական, սլաւոնական, բժշկական համալսարանները։

*
**

ՎԱՋԳԻՆԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սեպտեմբեր 7–ին Գարեգին Բ.ի կողմէ բացումը կատարուած է Սեւանի Վազգէնեան դպրեվանքին կացարանին նոր մասնաշէնքին։ Ներկայ եղած են բարերարներ, Գեղարքունիքի մարզպետը, Սեւանի քաղաքապետը, հիւրեր։ Դպրեվանքին սաները ներկայացուցած են գեղարուեստական բաժին մը որմէ ետք Գարեգին Բ. խօսք ուղղած է ներկաներուն, երախտագիտութեամբ յիշելով նախորդ երկու հայրապետները եւ ՀԲԸՄ–ը որոնք սատարեցին դպրեվանքին հոգատարութիւնը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՂԸ. – Տէր եւ Տիկին Վ. Բաբախեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պ. Մովսէս Պետիրեանի եւ ընտանիքին՝ Էմի–Մելինէ Պետիրեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 40 Եւրօ կը նուիրեն «Ցարաջ»ին։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE

19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne — Préparation au BAC — Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical — (*Piano — Violon — Guitare*) Solfège — Musique d'ensemble — Danse traditionnelle, académique — Arts plastiques — Echecs — Arts martiaux (ABBA)

Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	**: 01.43.76.67.37**
Mme Baghdassarian	**: 06.14.74.92.97**
C.B.A.F.	**: 01.53.34.18.18**
Mme Madoyan	**: 01.46.45.15.11**
Mme Hakimian	**: 06.19.21.18.36**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսումներու ծիրին մէջ կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՁՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա. հանդիսումը տեղի կ'ունենայ
Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

«ՑԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեցու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. դուռմարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

UGAB — PARIS
Ile-de-France

Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITE PEDAGOGIQUES
2002 - 2003

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours d'**arménien :**

— pour enfants (à partir de 7 ans) le samedi à 14h30;

— pour adolescents, le samedi à 16h30;

— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;

— pour adultes, les lundi et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 30 septembre). Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revues de presse, etc...

— Chorale d'enfants le samedi à 14h30;

— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30;

— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h;

— Danse arménienne le samedi à 16h30;

— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS :

Cours enfants et adolescents
samedi 21 septembre à 14h30

Cours adultes
lundi 23 septembre à 18h

RENTREE

Cours enfants et adolescents
samedi 28 septembre à 14h

Cours adultes
lundi 30 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian
de l'UGAB
118, rue de Courcelles,
75017 Paris (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa méthode audiovisuelle
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
ie samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau

21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
MARDI
17 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.514 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.514

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՐԱՇԻՒ մէջ (Փաքիստան) Սեպտ. 11–ին, ճիշդ ու ճիշդ ոճրափորձերուն տարելիցին օրը, ձերբակալուած է եմէնցի մը՝ Ռամզի պէն Ալ–Շայպա, որ «ուղեղներէն» մէկը կը նկատուի Ալ–Քաիտայի եւ պատասխանատու մը ոճրափորձերուն։ Կ'ըսուի թէ վերջերս պարծենցած էր որ կարեւոր դեր խաղացած է այդ «Սուրբ երեքշաբթին» (2001, Սեպտ. 11) եւ եթէ վիզայի դիմումները մերժուած չըլլային, Փէնսիլվանիա չախչախուած օդանաւին մէջ եղած պիտի ըլլար։ Մի–ացեալ–Նահանգներու մէջ ալ (Պուֆալօ), ամերիկեան ոստիկանութիւնը հինգ Ա–մերիկացիներէ բաղկացած Ալ–Քաիտայի ցանց մը յայտնաբերած է եւ ձերբակալած ծաղումով եմէնցի հինգ անդամներ։ Պուշ իր գոհունակութիւնը յայտնած է։ Իր խորհրդական՝ Գոնտոլեցա Ռիչէ յայտարարած է որ Իրաք սերտ կապեր ունի Ալ–Քաիտայի հետ։ Արտաքին նախարարն ալ իր կարգին չեչտած է թէ միջազգային հաւաքականութեան նախաձեռնութիւնը Իրաքի դէմ, պէտք չէ ուշանայ։ Հուսկ՝ փոխ–նախագահ Շենէյ աւելցուցած է՝ «հարկ եղած պարագային, մենք կը գրաւինք Իրաքով»։

ԻՐԱՔ մերժեց ապագինման մասնա–պէտ քննիչներու վերադարձը։ Փոխ–վար–չապետը՝ Թարէք Ազիզ չեչտեց թէ «ա–ռանց պայմանի վերադարձ մը հարցը չի լուծեր»։ Աւելցուցած է, սակայն, թէ վերջնական դիրքը յետագային կը յայտ–նէ։ Պաղտատ չուզեր կրկնել փորձա–ռութիւն մը որ ձախողած էր եւ արգելք չէր եղած որ Իրաքի հողամասը ռմբա–կոծուի։ Ազիզ կը յուսայ որ ամերիկեան յարձակումը անխուսափելի չէ, կը կրկնէ որ Իրաք քիմիական զէնք չունի։ Պուշ, կ'ըսէ,կ'ուզէ պարտադրել իր դիրքը Իրա–քի հանդէպ, կ'ուզէ քարիւղը եւ պաշտպա–նել Իսրայէլը։ Իր յարձակումը թոյլ պիտի տայ Շարոնի, որ ամբողջովին նուաճէ Այսյորդանանը եւ իրենց հողերէն զրկէ միլիոնաւոր Պաղեստինցիներ։ Հէքեաթ կը նկատէ Իրաքի հիւլէական զէնք ունե–նալը եւ աւելի օրինաւոր կը համարի Ի–րաքի իշխանութիւնը քան Պուշի ընտ–րութիւնը քանի մը յաւելեալ կասկածելի ձայներով։ Միւս կողմէ, Ֆրանսայի ալ մեծամասնութեան պատկանող երեք ե–րեսփոխաններ Պաղտատ գացած են, ինչ որ նեղ կացութեան մատնած է Արտա–քին նախարարութիւնը, որ անհրաժեշտ նկատած է ճշդել որ այդ այցելութիւնը զուտ անձնական նախաձեռնութիւն մըն է։ Այդ երեքներն են՝ Թ. Մարիանի, Տի–միէ Ժիւլիա եւ Էրիք Տիար։ Ա.յցելած են Թամուղի հիւլէական բարդը, քանդուած 1981–ին եւ հաստատած որ օգտագործը–ւած չէ։

ՀԻՆԳ ՀՐՇԷԶՆԵՐ զոհ գացած են ա–նակնկալ երկու յայորդական պայթում–ներու, երբ Շաբաթ, Սեպտ. 14–ին, փոքր հրդեհ մը կը մարէին Նէօյիի (փա–րիզեան արուարձան) մէկ բնակարանին մէջ, վեցերորդ յարկը։ Եղածը չատ սո–վորական բան մըն էր եւ աննախընթաց հետեւանքներ ունեցած է։ Երբ առաջին պայթումը պատահած է, երեք հրշէջներ փութացած են օգնութեան այն երկուքին որ տեղւոյն վրայ էին ու իրենք ալ մե–ռած են։ 22–էն 27 տարեկան այս հրշէջ–ներու ողբերգական մահը մեծ ցնցում յառաջ բերած է։ Նախագահ Շիրաք, ներքին նախարար Սարքոզի փութացած են Գլամարի փերսի հիւանդանոցը իրենց յարգանքը մատուցանելու։

ՋԷՋԷՆԻՈՑ մէջ, ուուս երեք պինուոր–ներ սպանուած են, Սեպտ. 14–ին, ծու–ղակ մը իյնալով։ 1999–էն ի վեր Ռուսե–րը կը ջանան անկախապաշտները հեռա–ցընել, բայց յարգ չեն յայտած եւ մեծ կորուստներ ունեցած են։

«ԱՌԱՆՑ ԹՈՒՂԹԻ» օտարականներու խումբ մը, Սեպտ. 15ին, փարիզի Սէն Թ'Ամպրուազ եկեղեցին մատ է պատա–րագի ընթացքին իսկ, իրենց զօրավիգ ունենալով կանաչները (Նէյլ Մամէո), բանուորական պայքարը, Սիւտ եւ Սէ – ժէ – Թէ սենտիքանները, միշտ նոյն պահանջներով՝ զանգուածային կանոնա–ւորում իրենց թուղթերուն։ Եկեղեցին պարպած են քանի մը ժամ ետք, բայց իրենց բանբերը սպառնացած է «չատ ա–ւելի հեռու երթալ» եթէ գոհացում չը–տրուի։ Կը մերժեն նախարարին առա–ջարկած պարապայ առ պարապայ կանո–նաւորումը։

ՊԷԹԻԻՆի (հիւսիսային Ֆրանսա) քա–ղաքապետի իր աթոռը վերադաւաւ Ժակ Մելիք, որ 1996–ին դատապարտուած էր կեղծ վկայութիւն տուած ըլլալով Պ. Թափիի ի նպաստ։ Վերընտրուեցաւ ձայ–ներու 51%–ով, առաջին չրջանին իսկ, ինչ որ իրեն համար ալ անակնկալ մը ե–ղաւ։

ՀՌՈՄի մէջ, աւելի քան 200 հազար ցուցարարներ պատասխանած են, Սեպ–տեմբեր 14–ին, չարժարուեստի բեմադիր Նաննի Մորեթթիի կոչին։ Ցոյցին նպա–տակն էր բողոք մը Պէրլիւսքոնիի վա–րած քաղաքականութեան դէմ։ Մորեթ–թիի համար Պէրլիւսքոնի ժողովրդավա–րութեան դէմ չէ, ինչ ըլլալը չի դիտեր, բան մըն է զոր չի հասկնար։

ԻՒՄԱՆԻԹԻի աւանդական գաշտահան–դէսին բուռն ելոյթներ ունեցան Համա–նավար կուսակցութեան նախագահը՝ Ռ. Հիւ եւ ազգային քարտուղարը՝ Մարի – Ժորժ Պիւֆէ։ Երկուքն ալ դէմ արտայայ–տուեցան Իրաքի դէմ որեւէ յարձակ–ման։ Մարի–Ժորժ Պիւֆէ ընդունեցաւ կուսակցութեան սխալները որոնք պատ–ճառ եղան իր տկարացման, անհրաժեշտ կը դտնէ որ նորեր դան կուսակցութեան դուռնը եւ այդ առընչութեամբ յայտնեց թէ Ռ. Հիւ եւ ինք պիտի քաչուին 2003 Ապրիլի համագումարէն առաջ։

ՇՈՒԻՑԻ երեսփոխանական ընտրու–թիւններուն ջախջախիչ յաղթանակ մը տարին Սեպտ. 15–ին, ընկերային – դե–մոկրատները, ձայներու աւելի քան 40%–ով։ Վարչապետը՝ Կէօրան Փերսոն չատ գոհ է, քանի այլեւս պէտք իսկ պի–տի չունենայ կանաչներու գօրակցու–թեան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅի քաղաքապետարանը ո–րոչած է տը Կօլի արձանը զետեղել մայ–րաքաղաքին Գոսմոս պանդոկին առջեւ, հիւսիսային չրջանը։ Արձանագործն է Զուրաբ Ցերետելլի։ Արձանը պիտի բարձ–րանայ 1989–ին տը Կօլի ձօնուած հրա–պարակին վրայ, կանխելով տը Կօլի հա–րիւրամեակը (1990)։

ՊՐԱԶԻԼի մէջ, նախագահական ընտ–րութիւնը առիթ տուած է հակահրեայ ելոյթի մը, որ բաւական աղմուկ ստեղ–ծած է երկրին հրեայ համայնքին ծոցը։ Աչխատաւորական կուսակցութեան (ձախ) փոխ–նախագահութեան թեկնածու՝ Ռո–սէ Ալէնքար հարցազրոյցի մը ընթացքին հեռատեսիլէն, հարցապնդուած է Իսրա–յէլ – Պաղեստին հակամարտութեան չուրջ եւ յայտարարած է.– «Մէկ լուծում կայ, Իսրայէլ պէտք է իրեն համար հողամաս մը գնէ որեւէ տեղ, եթէ ոչ հարցը երկար տեւն չի լուծուիր»։ Ստեղծուած ի–րարանցումէն, Ալէնքար յետքայլ ըրած է եւ ապահովութիւն տուած որ չէ ուզած վիրաւորել Հրեաները։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԸՐՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 14/16)

ԱՄՆ–ՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ–ու Գոնկրէսի Սրատքին յատկա–ցումներու յանձնաժողովը Սեպտ. 12–ին հաստատած է 2003–ին Հայաստանին տրուելիք օժանդակութեան չափը. ան 83,4 միլիոն տոլարէն նուազ պիտի չըլ–լայ, յաւելեալ 3,75 միլիոն ռազմական օգնութիւն որուն 750 հազարը պիտի յատկացուի կրթական ծրագիրներու։ Այս գումարները աւելին են նախագահ Պու–շի վարչակազմին պահանջածէն (70 մի–լիոն), թէեւ նուազ՝ 2002–ի յատկացում–ներէն։ Յանձնաժողովը պնդած է նաեւ որ նախկին տարիներէն կուտակուած 20 մի–լիոն տոլարի օգնութիւնը անյապաղ Ղա–րաբաղին տրամադրուի. տակէ զատ, ա–ռաջարկուած է 2003–ին 5 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն ընել Ղարաբաղին։

Օրինագիծը յառաջիկային կը քննար–կուի Գոնկրէսի Ներկայացուցիչներու ժո–ղովին կողմէ, յետոյ Ծերակոյտին. տակէ ետք, գոյդ ժողովներու միասնական յանձնաժողովը կը քննէ կոմմերուն ա–ռարկութիւնները։

*
**

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Համազգային նախագահի թեկնածու առաջադրելու նպատակով հիմնուած մը–տաւորականներու խորհուրդէն խումբ մը –Վ. Աղալովեան, Կ. Ղարակէօզեան, Բ. Ղարիբջանեան, Ա. Մանթաչեան, Ռ. Համբարձումեան, Կ. Մմբատեան եւ Ա. Մանարեան– յայտարարութիւն մը հրա–պարակած են։ Անով կոչ կ'ուղղեն իշ–խանութիւններուն եւ ընդդիմութեան որ հրաժարին «վնասաբեր դիմակայումից ու միանան նոյն նախաձեռնութեան»։ Մտա–ւորականները Հոկտ. 31–ին համաժողո–վով մը հանրութեան վճռին պիտի ներ–կայացնեն բոլոր թեկնածուները որոնց–մէ ամէնէն արժանաւոր նկատուածը պի–տի ընտրուի Ազգ. միութեան համա–ժողովրդական թեկնածու։

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆի ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Վրաստանի Հայոց առաջնորդ Գէորգ Սրբ. Սերայտարեանի վախճանումէն ետք իրեն յաջորդ նչանակուած է Վազգէն Վրդ. Միրզախանեան։ Ան ներկայացած է հոգւոյն Վրաստանի պատրիարք Իլիա Բ.ին, որուն յանձնած է Գարեգին Բ.ի նամակը։

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱՅի ԳԻՐՔի ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանէն 20 հրատարակչութիւն մասնակցած են Մոսկուայի դիրքի հա–մաշխարհային 15րդ տօնավաճառին։ Հայ–կական տաղաւարին մէջ ներկայացուած են դիտական, պատմական, արուեստի, հանրագիտարանային, մանկական հայե–րէն եւ ռուսերէն հատորներ։

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՄԱՑՆՔԱՊԱՏԿԱՆ ԿԱՎՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

ԻՐԱԽՈՒՆՔ ՈՒՆԻՔ, ԲԱՑԱ...

Ինչպէս գրուեցաւ, Թուրքիա Եւրոպա–կան Միութեան անդամակցութեան հե–ռանկարով որոչ բարելաւումներ կատա–րեց փոքրամասնութիւններու առընչուած կարգ մը օրէնքներու մէջ։ Անոնցմէ հայ համայնքը հետաքրքրող դրխաւոր մար–զը համայնքապատկան կալուածներու վե–րաբերողն էր. այդ մասին 70–ական տա–րիներուն նոր կարգադրութիւններ սկսած էին կիրարկուիլ ու հակառակ բացուած դատերու, համայնքին մէկ կամ միւս հաստատութեան նուիրուած կալուածներ անցած էին պետական գանձին։ Իսկ նոր օրէնքը, սկզբունքով, վերջ պիտի դնէր այս անիրաւութեան։

«Մարմարա» Սեպտ. 13–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ յաւատես ըլլալու չատ պատճառ չկայ, քանի որ երեք համայնք–ներէն ներկայացուցիչներ նախորդ օրը Անգարայի մէջ առաջին խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցած էին վաքըֆներու տնօրէնութեան ու պետական նախարար Ա. Տօղանի հետ։ Պետութեան տեսակէտը այն եղած էր որ նախապէս կորսուած կալուածներուն մասին ընելիք բան չը–կայ։

Հայկական պատուիրակութիւնը բաղ–կացած է երկու իրաւագէտներէ եւ թա–ղային խորհուրդի անդամէ մը։ Հրեայ եւ յոյն պատուիրակութիւններուն հետ ա–նոնք նախ ժողով դումարած են վաքըֆ–ներու ընդհ. տնօրէնութեան հետ, ուր ներկայ գտնուած են մասնագէտներ, փաստաբաններ ալ։ Յետոյ պատուիրակ–ները ընդունուած են պետական նախա–րարին կողմէ։

Երկու հանդիպումներուն ալ պետու–թեան ներկայացուցիչները դիտել տուած են թէ «սխալ կ'ըլլայ յուսալ որ դատական որոչումներով առնուած ու այլեւս ու–րիչներու յանձնուած կալուածները ետ առնել կարելի կ'ըլլայ։ Օրէնքը այսպիսի կարելիութեան մը ճամբայ չէ բացած։ Ատոր համար նոր օրէնքի մը կարիքը կայ. բան մը որ կարելի չէ իրականաց–նել այսօրուան պայմաններուն մէջ»։ Ուս–տի թելադրած են որ հաշմանդներու հաս–տատութիւնները չյուսադրուին նախա–պէս կորսուած կալուածներուն մասին»։ Կը մնայ երկրորդ, նոյնքան կարեւոր միւս հարցը։ Ան նոր կալուածի տիրա–նալու, կամ հիները պաչտօնապէս ար–ձանագրելու հարցն է։ Հայկական պատ–ւիրակութեան անդամները փորձած են փաստերով համոզել թէ որքան դժուար ու անիմաստ է նոր կալուած ունենալու համար Նախարարներու խորհուրդին, անկէ առաջ ալ զանազան մարմիններու հաւանութիւնը ունենալ։ Պետական մար–դիկն ալ որոչ չափով իրաւունք տալով հանդերձ, յիչեցուցած են թէ օրէնքը այդպէս պատրաստուած է։ Թէեւ խոս–տացած են պատրաստուելիք կանոնագր–ութեամբ մասամբ դիւրացնել Նախա–րարներու խորհուրդին ու վարչապետին ստորագրութիւններէն կախեալ ըլլալուն դժուարութիւններն ու անպատեհութիւն–ները։ Այս բոլորին մասին ուսումնասի–րութիւններ կ'ըլլան ու մօտ ատենէն հա–մայնքներու ներկայացուցիչները երկրորդ ժողովի մը կը հրաւիրուին։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ա.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

Երկու անձերու միջեւ փոխանակուած նամակի մը ընթերցումը երրորդի մը կողմէ՝ գերազանցապէս է՛ անգաղտնապահութիւն, մտերմութեան մը կողոպուտը: Նոյնիսկ հրատարակուած, հրապարակուած նամականիի մը արժօնեալ, յանձնարարեալ ընթերցումը կը պահէ այդ անգաղտնապահութեան համեմը, համը, որ կը ներգրաւէ զինք՝ մխրճուելու այդ մթնոլորտին մէջ, եւ էջերու երկայնքին չարունակելու՝ չահեկան, հրաշալի, անցեալը ներկայ ընող իր ուղեւորութիւնը, վերջապէս յայտնաբերելու համար ստեղծուած, յաճմանադծուած աշխարհը –իր հետաքրքրութեան առարկան– որ եղած էր երէկ՝ սիրելի հեղինակի մը: Շահնուրի աշխարհը, մէկ մասը այդ աշխարհին...

Յստակ կը պարզուի առաջադրանքը հրատարակիչ հեղինակին. յանձնառու ըլլալով Շահան Շահնուրի նամակներուն հրապարակման, –ոգեկոչել, այո՛, յիշատակը Շահնուրին, բայց նաեւ ու անկէ առաջ անպայման՝ դանդաղ, ստոյգ կերպասէ փրկել այդ թանկագին պատճէնները, որոնք այլապէս պիտի երթային գերեզմանուելու՝ ակադեմական, համալսարանական կամ վանական արխիւներու մէջ: Կ'երեւակայէ՞ք՝ ո՛չ թէ ապագայի, այլ ներկայի իսկ հաւանական ուսումնասիրողին յուսահատութիւնը դէմ յանդիման այն ջանքերուն, գոր հարկադրուած պիտի ըլլար թափել՝ մեր մոլորակի համեմատութեամբ, մէկը միւսէն հեռու տեղադրուած այդ թղթածրարներուն մատչելու համար:

Ա՛յս ձեւով ընկալելի կը դառնայ Գ. Քէօսէեանի մօտ ենթագիտակցական, բուն նազդային չարժառիթը՝ այդ պատճէննեբը բոլորին սեփականութիւնը դարձնելու, հրապարակի վրայ տրամադրելի՛, ընդունելով միեւնոյն ատեն թէ արարքէն անբաժանելի պիտի մնար. վերջին հաչուով, անոնցմէ բաժնուելու ցաւին զգացումը, զոր սակայն պիտի մեղմէր՝ նախ հեղինակին ու յետոյ մեր հաւաքական յիչողութեան հանդէպ հոգեկան պարտականութիւն մը, պարտք մը հատուցանելու զոհունակութիւնը:

Նամակները անխարդախ կը վկայեն:

Գնահատելի կը դառնայ եւ երախտապարտ կը թողու ընթերցողը՝ այն աչխատանքը, զոր հրատարակիչը տարած է տարիներու երկայնքին, տրամադրելի դարձնելու համար Շահնուրի գործերէն չատերը, որոնք կրնային անտիպ մնալ անտուներու մէջ, առանց իր հետեւողական, համբերատար ջանքերուն: Ա՛յս ձեւով է որ հրատարակիչը կապ կը ստեղծէր Շահնուրի եւ արտաչխարհի միջեւ, ձեւով մը գործնականօրէն նպաստելով անոր վերադարձին դէպի հայ գրականութիւն:

Աննախընթաց կը մնայ երեւոյթը, որ պարզուեցաւ համաչխարհային երկրորդ պատերազմի վաղորդայնին: Պատերազմի վեց տարիներու ընթացքին խառնած ապրումները՝ բիւրեղացումով արձանագրուած՝ գիրքերու էջերուն մէջ, հրաչալի հրախտութեան մը նման տարածուեցան առաւելաբար Ֆրանսայէն ու հերոսական Հայաստանէն դէպի Միջին Արեւելք: Հայութիւնը կը վերադանէր ինքզինք գաղութէ գաղութ, իր սիրելի ու վաւերական հեղինակներու գործերուն ընդմէջէն:

Անկասկած բոլոր գրողներն ալ ունին իրենց սեփական պատուանդանները, որոնց հասակները մէկը միւսին հետ բաղդատելը սխալ գործընթաց մը պիտի ըլլար: Շահնուր մեզի կը բերէր իր աչխարհը հարազատ, խոովիչ մթնոլորտը: Ու Շահնուր տարածուեցաւ Լիբանանի մէջ, որովհետեւ երիտասարդութիւնը՝ հմայուած իր գիրովը՝ որդեգրեց զինք անվերապահօրէն անտեսելով այն անարդարութիւնները, որոնց թիրախ մնացեր էր ինք: Եւ Շահնուր ապրեցաւ այդ երիտասարդութեան սրտին մէջ:

Կոկիկ հատոր մըն է ընթերցողին մատուցուած այս գործը, որ յագեցնող ու ներդաչնակ չափերով կը յարգէ նամականիի յատուկ կանոնները, –յառաջաբան՝ ճչդելու համար առաջադրանքին չարժառիթը՝ դէպքը ժամանակին մէջ տեղադրելու նպատակով, բովանդակութիւն պատճէններու եւ յետոյ կարեւորագոյնը՝ ծանօթագրութիւնը, այլ խօսքով գիտական կամ քննադատական գործիքը, որ կը կազմէ անանջատելի չրջանակը պատճէններուն, կենսական պայման՝ ամէն նամականիի:

Համեմատական պարզագոյն պատկերացումով ներկայացնելու համար գործը, կը բաւէ ճչդել թէ հարազատ պատճէններու թիւին հետ համեմատած՝ ծանօթագրութեանց ծաւալը կը համապատասխանէ բուն բովանդակութեան աւելի քան կէսին, եւ ասիկա՝ ընդգծելու համար տեղեկատուութիւնը գիտական գործիքին: Այսքան առատ, մչակուած եւ բազում տուեալներ պարունակող ծանօթագրութիւններով հրատարակիչ հեղինակը կրնար կոկիկ, ձեռնտու մենագրութիւն մը գրել:

Ու տակաւին ներելի է հարցնել թէ առանց Գրիգոր Քէօսէեանի, Շահնուր որեւէ գործօն կապ պիտի մչակէ՞ր արեւելեան կողմն աչխարհի՝ Լիբանանի հայ մտաւորական չրջանակներու հետ, ջանքեր՝ որոնք միչտ զսպանակուած մնացեր էին այն խանդավառ հիացումէն, որուն արդարօրէն արժանացաւ Շահնուրի բարձրարուեստ գրականութիւնը, և քանի՛ տասնամեակներու երկայնքին: Այդ հաւատարմօրէն հետեւողական ծառայասիրութիւնը փոխադարձ արդիւնաւորութեամբ վարձատրուեցաւ անչուշտ, ի նպաստ Լիբանանի հայ դրասէր երիտասարդութեան, որ գրականութեան կը բացուէր, բայց վարձատրուեցաւ նաեւ Շահան Շահնուր: Հատորը ուրեմն կը հանդիսանայ անկորնչելի վկայութիւն մը՝ հրատարակիչին համեստ անձէն անդին այդ կապերուն, որոնք տեղադրուեցան այսպէս Ֆրանսայէն Լիբանան: Շահնուր չեղաւ միայն դիրք՝ այդ երիտասարդութեան համար, այլ կենդանի էակ ու հեղինակ՝ պատուանդանէն իջած, մեզի հետ քալող, մեզի հետ զրուցող: Շահնուր, այս դիրքը կը հաստատէ, ձեւով մը ապրեցաւ նաեւ Լիբանանահայութեան մէջ, Լիբանանահայութեան հետ:

Ա՛յս իմաստով է որ Լիբանանահայութեան հետ կապերու բովանդակութիւնը կը մնայ լրացուցիչ մէկ մասը այն ամբողջական պատկերացումին, որուն հիմնական, տակուն մասը կը կազմուի Ֆրանսական միջավայրով: Եւ արդար կը մնայ ակնկալութիւնը չահեկանութեան, որ կ'առընչուի Ֆրանսայի մէջ իր գործունէութեան եւ ստեղծագործութեան: Այնուհետեւ, Շահնուրի մտերիմ ու հարազատ ապրումներուն պատկերացումը պիտի ամբողջանայ հրատարակութեամբը այն նամակներուն, որոնց չրջագիծը կը մնայ Ֆրանսան: Կարիք չկայ ընդգծելու այս նամակներուն չահեկանութիւնը, տրուած ըլլալով որ Ֆրանսան մնաց իր գրական գործունէութեան գլխաւոր տարածքը՝ կրկնակի արժէքով:

Երբ Շահնուր կ'ըսենք, ընդհանրապէս ու իրաւացիօրէն կը հասկնանք անոր մայրենի լեզուով մչակուած գրականութիւնը, որ արեւմտահայ լեզուի բիւրեղացումի մակարդակին բարձրացած է: Մեքենաբար կը մոռնանք իր գրականութեան միւս երեսակը՝ կազմուած ֆրանսերէն լեզուով երկնուած գործերէ, որոնք գրնահատուած էին ֆրանսական մեծագոյն հրատարակչատուներէն մէկը եղող՝ NRF-Gallimard-ի կողմէ:

Ա՛յս տուեալներուն յիչատակումը կ'ընդգծէ անհրաժեչտութիւնը հիմնական մեծարանքին, որ առաջին մակարդակի վրայ պիտի արտայայտուէր հրապարակումով այն նամակներուն, որոնք կը գետեղուին անմիջականօրէն ֆրանսահայ ու ֆրանսական չրջանակի մէջ. բայց ասոնցմէ աւելի եւ մնայուն արժէք ներկայացնելու պիտի ձգտէր մեծ հեղինակին կեանքին ու գործին նուիրուած մենագրութիւն մը: Գրիգոր Քէօսէեանի իրագործումը առաջին ներդրում մը կը կազմէ այդ մեծարանքին հեռանկարով:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՄԱԿԱՆԻ – Ա.
Նամակներ Գրիգոր Քէօսէեանի
Կազմեց եւ ծանօթագրեց Գ. Քէօսէեան
198 էջ, Հրատարակութիւն Կարպիս Լ. Նազարեան Հիմնադրամի (Պէյրութ, Լիբանան):
Mayreni Publishing, U.S.A.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՋԱԹԱՐԵՆՔ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՆԱՂԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Առանձնաչնորհեալութեամբ տառապելը լաւ չէ, ի հարկէ: Ամէն ինչ բաչխուած կամ տրուած է ամէնքին արդարօրէն, ըստ ազդեցութեան եւ հակազդեցութեան օրէնքի, որ գործում է անվրէպ: Մենք էլ՝ Հայերս, մեր լաւ ու վատ կողմերով, մեր հակումներով, մեր ցոյց տուածով ու թաքցրածով մէկն ենք աչխարհի խառնակ կաթսայում: Բնաւ էլ հակուած չեմ կարծելու, թէ մեզանում այս կամ այն երեւոյթն ի սպառ պիտի չլինի կամ խորթ է մեր մենատիրական կոչուածին (այս տարիները, յամենայն դէպս, այլ բան ապացուցեցին): Ժողովրդական առածն ասում է. «Գեղ չկայ, որ չուն չունենայ» (չատ ու քիչն այլ բան է): Այդուհանդերձ, բաներ կան, որ ոչ միայն մտածելու տեղիք են տալիս, այլեւ պարզապէս մերժելի են:

Երեւանում այսօր ինչ սրահ ու տուն դիա ասես, որ չի բացւում, ում խելքին ինչ փչի անում է. դեղեցկութեան մըցոյթներ՝ միսս-մանկապարտէզից՝ եսիմ էլ որտեղ, երգի, պարի փառատօներ, զանազան խաղեր՝ էլ «Ալֆրէտի սենեակում», էլ չգիտես ինչ: Զբաղմունքի մի բան դանում ենք: Այս բազմազանութեան մէջ, անչուչտ, լաւն էլ կայ, վատն էլ: Մի խօսքով՝ ամէն ինչ փորձում ենք: Երեւանում գործում են սպորտային պարերի ստուդիաներ: Ահա դրանցից մէկի դեկավարը՝ պարուսոյց Մարիանա Մամեանը, վերջերս հիւր էր Հանրային հեռուստատեսութեան առաջին ծրագրին: Մի քանի տարի առաջ Երեւան եկած թիֆլիսահայուհին նպատակ ունի «հայկական պարարուեստի մակարդակը համապատասխանեցնելու միջազգային չափանիչներին»: Ընդգծուած արտիստութեամբ, բեմական կեցուածքով, ժպտադէմ պարուսոյցը լրագրողի հարցերին պատասխանում էր կէս հայերէն – կէս ռուսերէնով (մի ժամանակուայ տարածուած խօսելաձեւ, երբ նախադասութեան մի բառը հայերէն էր, մէկ–երկուսը՝ ռուսերէն):

Որքան հասկացայ, պատրաստում է դեղեցիկ կեցուածքով, նրբազեղ չարժումներով փոքրիկ կոկետուհիներ՝ փոխանակ պարուհիներ պատրաստելու: Տեսնել էր պէտք, թէ 5–ամեայ աղջնակն ինչպէս էր իրեն պահում բեմում՝ կոկետութեան արհեստի ինչ անրմնադրօս ու վարպետ կատարումով: Փոքրիկ պչրուհին՝ տարիքին բոլորովին անպատչաճ դիմայարդարանքով եւ սանրուածքով ինչպէս էր կոտրատում իր մանկական անմեղ մարմինը, իր պարն աւարտելուց յետոյ էլ իրրեւ հանդիսատես նրատած, ուսերի ու մարմնի ինչ չարժումների էր տիրապետում: Զարմանում եա՝ ինչքա՞ն է կարողացել իւրացնել այն, ինչ բնորոչ չէ այդ տարիքի աղջնակին. չէ՞ որ տարիքային որոչակի փուլ պիտի անցընես, օրգանիզմի կազմաւորման բնական ընթացք, զգացմունքային, հոգեբանական հասունութեան, նոր գուցէ թէ սկսի առաջանալ մարմինը նման ձեւով ցուցադրելու ցանկութիւն (տուեալ դէպքում՝ վարժանք): Նոյն տպաւորութիւնը թողեց միւս սանուհին՝ 10–ամեայ վայելչապեղ աղջնակը՝ սկսած նստելու դիրքից մինչեւ պարային չարժումները:

Մէկ անգամ եւս տխրեցի՝ մտածելով երեխաներից գողացուած մանկութեան մասին. տարիք, որն ամենաանաղարան է, անպաճոյճը, բնականը: 5 տարեկանից մարմինն այսպիսի կոկետութեամբ վարժեցնելն ո՞ւր պիտի տանի: Զարմանալի էր, որ այս ամէնը ներկայացուեց իրրեւ «յանուն Հայաստանի եւ հայկական արուեստի» կատարուող աչխատանք:

Ցանուն հայ մչակոյթի ինչ–որ բան կատարելու չատ աւելի լուրջ անելիքներ կան, քան մանկական մարմինը վաղ հասակից սեթեւեթանքին սովորեցնելը: Երբեք դեղեցիկ չէ այն, ինչն իր տեղում չէ:

Որքան քիչ լինեն մարմինը վարժեցնող այս ստուդիաները, այնքան լաւ, գոնէ քիչ երեխաներ կը դնան «դեղեցկութեան եւ մչակոյթի» այդ ճանապարհով: Թէ չէ՝ չատ ծնողներ կարող են դայթակղուել, մանաւանդ որ երեխաները չեն ուզում սահմանափակուել հանրապետական մրցոյթներով, ցանկութիւն ունեն դուրս գալ միջազգայի՛ն ասպարէզ:

Տարօրինակն այն է, որ այս փոնի վրայ պարուսոյցը ճգտում է երեխայի մէջ զարգացնել անհատականութիւնը, սեփական ես–ը, դաստիարակել «անկեղծ, մանկան հոգով» երեխաներ, որոնք նուիրքուր հոգով» երեխաներ, որոնք նուիրուած լինեն միայն արուեստին: Այս ամէնն էլ նրան թէ որքանով է նպաստում երեխայի այդչափ սեթեւեթանքը՝ առնուազն տարակուսելի է:

ՄԵԼԱՆԻԱ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

«Ազգ», Օգոստոս 28

ԻՐԱՆԻ ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ՔԱՂԱՔԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

«ՏԻ ԷՍՈՇԻԷՑՏՐՏ ՓՐԷՍ» ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ՓԵՐՍԵՓՈԼԻՍԻ ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱՅՐԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԶԱՅՆ ՓՐԿԵԼՈՒ ԴԻՒՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հնագէտը թչնամիին նայեցաւ քարէ զարպասներէն, որոնք աւելի քան 2500 տարի դիմադրած են կլիմայական փոփոխութիւններուն եւ պատերազմներուն:

«Կը տեսնե՞ս զործատուները, ապականութիւնը, – ըսաւ Հասան Ռահատ, որ կը դլխաւորէ հնադարեան Պարսկաստանի ամէնէն աւելի ծանօթ վայրը պահպանելու աչխատանքը: – Յարդ ասիկա Փերսեփոլիսի դիմադրաւած ամէնէն մեծ վտանգն է»:

Ճարտարարուեստը եւ քաղաքային կեանքը ասպատակող բանակի նման կ'արչաւեն դէպի Փերսեփոլիսի չնորհազարդ սիւները եւ իրարու վրայ բացուող չրջափակները: Ցոյները քաղաքը կը կոչեն Փերսեփոլիս, այսինքն՝ Պարսիկներու քաղաք: Հովը քանի մը մղոն հեռուէն կը բերէ չարիքը. լինքնաչարժի ծուխ, քիմիական զործատուներէ բարձրացող զոլորչի եւ թթու անձրեւներ տեղացնող ամպեր:

Մասնագէտներ կ'ըսեն, թէ Շիրազէն բարձրացող թանձր ծուխը եւ անոր արուարձաններուն մէջ տարածուղ աղմկալից զործատուներն ու պիւղաքաղաքները աւազաթուղթի պէս կը մաչեցնեն Փերսեփոլիսի ծակոտկէն քարերը: Անոնք մտավախութիւն կը յայտնեն, թէ զարդաքանդակներն ու քարէ կոթողները կրնան անհետանալ քանի մը տասնամեակի ընթացքին, եթէ աճը չարունակուի առանց հակակչռի:

«Ժամանակին Փերսեփոլիսը հնադարեան քաղաքակրթութեան կեդրոն մըն էր: Այժմ չրջափակուած ենք արդի քաղաքակրթութեամբ», կ'ըսէ Ռահատ, որուն հայրը 50 տարի առաջ մասնակցած է չրջանին մէջ կատարուած առաջին պեղումներուն:

Ֆարքարոտ լեռներու ստորոտին տարածուղ Փերսեփոլիսը Աքեմենեան հարբատութեան օրով ծիսակատարութիւններու եւ պաչտամունքի երկիւղածութեան առթող կեդրոն մըն էր: Դարեր եաք անոր ճակատագիրը հնագիտութենէն անդին է եւ քաղաքականութեան հարց է: Անիկա կախեալ է 1979ին իսլամական յեղափոխութենէն ետք Իրանի ինքնութեան նոր բնորոչումէն:

Ծայրայեղ կրօնասէրներու իչխանութեան օրերուն նիւթական նուազադոյն օգնութիւն յատկացուած է Իրանի հնադարեան վայրերուն, մասնաւորաբար անոնց, որոնք կը կանխեն 7–րդ դարուն խոլամութեան տարածումը:

Փերսեփոլիսը նաեւ տուժած է, որովհետեւ կ'առընչուէր գահընկէց Մոհամէտ Ռիզա Փեհլեւի չահին հետ. ան 1971ին աչխարհի ղեկավարները փարթամ խնջոյքի մը հրաւիրած էր քաղաքին աւերակներուն մէջ: Շահին ընդդիմադիրները իրաւարձութիւնը դատապարտած էին

ՈՐՔԱ՞Ն ԱՊԱՀՈՎ ԵՆ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՋԷՆՔԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ

Սեպտեմբեր 11–ի ահաբեկչական արարքներէն ետք, ԱՄՆ–ու մէջ յայտնուեցաւ մանրէներու պատերազմի մը սարսափելի հեռանկարը: Աչխարհի չորս ծագերու լրատուիւները սկսան հաղորդել այս կամ այն մահացու հիւանդութեան մանրէներով պահարաններ ստացողներու լուրեր: Կ'ըսուէր թէ ամէնէն չատ գործածուածը ածխախոտի մանրէն կ'ըլլար: Երկար ժամանակ պէտք չեղաւ անդրադառնալու համար թէ այդ փուլը խաղի, կամ կատակի սահմանը չէր անձներ, կապ ալ չունէր իսլամ կրօնամոլ տարրերու կողմէ ծրագրուած գործունէութեան մը հետ: Ցետոյ, մանրէներու պատերազմին մասին լուրերը դադրեցան շրջան ընելէ: Կամ կատակելու ախորժակը մարած էր, կամ այդ հեռանկարը նպատակին չէր ծառայած:

Այսուհանդերձ, մանրէներու առընչուած սպառնալիքները անհիմն չեն ու ամէն մարդ դիտէ թէ անոնք կրնան բաւական ազդեցիկ զէնքի մը վերածուիլ, յուսահատած կամ ճարահատ մնացած դեկավարներու կողմէ: ԱՄՆ ամէն առիթով այդ գերին մէջ մատնացոյց չե՞ն ըներ իրաքի նախագահը:

2001 Սեպտեմբեր 11–էն ետք ամերիկեան կառավարութիւնը մեծ պիւտճէներ յատկացուց մանրէական պատերազմի մը պատրաստ դնուելու, անոր չարիքը արդիլելու, կամ խոչընդոտելու նպատակին: Գիտական չրջանակներ, աչխատանոցներ գործի լծուեցան կենսահաբեկչութիւն կոչուած մարդին դէմ պայքարի միջոցները պատրաստելու համար: Անոնք պէտք է դեղեր եւ պատուաստներ արտադրէին կենսաբանական զէնքերուն դէմ: Այսօր, նոյն կառավարութիւնը կը փորձէ հաւատացնել թէ ածխախոտի հարցին ամբողջութեամբ կը տիրապետէ ու վախնալիք բան չկայ: Սակայն, հարցը հոն է որ այդ մանրէն միակը չէ որ կըրնայ որպէս զէնք գործածուիլ: Կան ահաբեկչական կազմակերպութիւններ, ահաբեկիչներ որոնք մանրէներու, թոյներու չատ լայն տեսականիի մը տէր են: Անոնք կրնան մարդիկ, բազմութիւններ վարակել ժանտախտով, ծաղկախտով, էպոլայի ջերմով, եւլն.: Այդ նպատակով, համեմատաբար աւելի դիւրին է թիրախ առնել անասուններու չրջանակները եւ բուսականութիւնը: Ու այդ պարագաներուն պահպանող, կամ փրկիչ մեծ դեր չեն կրնար կատարել պատուաստները, չիճուկները, դեղերը: Այն պարզ պատճառով որ այդ բոլորը կարճ առենի մէջ ամբողջ բնակչութեան մը տրամադրութեան տակ դնել, դիւրին գործ չէ:

Աւելի ազդեցիկ միջոց մը կը թուի տարհամոզելու աչխատանքը: Անակնկալ ստուգումներ կրնան որոշ դեր մը կատարել, եթէ կարելի ըլլայ պատասխանատուները համոզել որ անդարմանելիին սահմանին չհասնին: Ատոր համար, անշուչտ, անհրաժեշտ է որ կասկածելի նըկատուած երկիրը ստորագրած ըլլայ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան յատուկ պայմանագրութիւնը:

Պէտք է նաեւ կենսաբնական վտանգաւոր նիւթեր դիւրամատչելի չըլլան որեւէ մէկուն: Մինչդեռ, համեմատաբար դիւրին է մանրէներ ձեռք ձգել դիտնականներէ, կամ անոնց մշակումին յատուկ վայրերէ: Վերջին տարիներուն բազմաթիւ փորձեր եղան լուսանցքային տարրերու կողմէ, նման նիւթեր ձեռք ձգելու:

Վերջին միջոց մը կը նկատուի արդիլել վտանգաւոր այդ կարգի նիւթերու վաճառքը կասկածելի խումբերու, կամ իշխանութիւններու: Պէտք է պատիժներ սահմաներ այն աչխատանոցներուն որոնք կենսաբանական մանրէներ ,կամ թէքնոլոժի կը ծախեն երկիրներու որոնք չեն ըստորագրած ՄԱԿ–ի վերոնչեալ պայմանագիրը: Օրինակ, Գուպա Իրանի փոխանցած էր կենսաբանական զէնքեր արտադրելու թէքնոլոժիներ, իսկ ամերիկեան, եւրոպական եւ նախկին խորհրդային տարրալուծարաններ Իրաքի տուած էին մեծաթիւ նիւթեր, որոնց գործածութեամբ այդ երկիրը պատրաստեց կենսաբանական իր զինարանը:

Ըսուածներուն եղրակացութիւնը այն է որ պաչտպանութեան համակարգերը չեն կրնար նախատեսել բոլոր հաւանականութիւնները: Կենսաբանութիւնը երբ կը գտնուի որեւէ միջոցով նպատակին հասնելու վճռակամ ահաբեկիչին ձեռքը, անկարելի կ'ըլլայ խօսիլ նախատեսութեան, կամ տրամաբանութեան մասին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ դանատական ազդ. ցուցահանդէսի չէնքին մէջ, Սեպտ. 1–ին, տեղի ունեցած է էթնիկ մամուլի օր, էթնիկ մամուլի խորհուրդի կազմութեան 25–րդ տարեդարձին առթիւ: Այս առթիւ հրատարակուած գրքոյկին մէջ, Խորհուրդի նախագահը եւ տնօրէն խորհուրդը հակիրճ գեկուցումներով բացատրած են էթնիկ մամուլի խորհուրդի կազմութեան նպատակները եւ անոր կատարած գերը Գանատա հաստատուղ ազգերու թերթերուն օգտակար հանդիսանալու գծով: «Հորիզոն» չաբաթաթերթը արժանացած է էթնիկ այս խորհուրդին մրցանակին, զոր նախագահուհի Շիլա Գափս յանձնած է «Հորիզոն»ի խմբագիր Վահագն Գարագաչեանի:

***

ՊՐԻՇԻԿԹԱՇԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Գիւտ գօտւոյ Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ, Սեպտ. 1–ին տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը նոյն եկեղեցւոյ անուան եւ վերակառուցման 164րդ տարեդարձին նուիրուած, նախագահութեամբ Շահան Արք.–ի: Ցաւարտ եկեղեցական արարողութեան, եկեղեցւոյ սրահին մէջ սիրոյ սեղան մը սարքուած է: Ներկայ հրաւիրեալները ողջունած է Արման Մարաչլեան, թաղային խորհուրդին կողմէ: Փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արք.:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

Արթին, ինչպէս միշտ, կրկին ուզեց օգտուիլ առիթէն, մանաւանդ որ նոյն միջոցին նիւթական անձկութեան մէջ էր:

Գնաց գտաւ հայ վաճառական մը, որուն համար լսած էր, թէ կաշառքով ապրանք կը փախցնէր Սիրքէճիի կայարանէն:

– Այսօր հարիւրէն աւելի մարդ ձերբակալուեցաւ, – ըսաւ, – եւ դեռ ձերբակալութիւնները կը չարունակուին կոր:

– Ես ալ իմացայ, – պատասխանեց վաճառականը, – կ'երեւի, որ ձերբակալուածները թուրքեր են:

– Ո՛վ ըսաւ, – գոչեց լրտեսը, – լրա՛ւ է, որ մեծամասնութիւնը թուրք է, բայց բաւական թիւով Հայեր եւ Ցոյներ ալ կան:

– Բայց այս ձերբակալութիւններուն պատճառը ի՞նչ է:

– Գործը չատ ծանրակչիռ է. Եւրոպացին պօմպաներ բերուած են եւ Սիրքէճիի կալուածները. պիտի բռնեն, օր մը, երկու օր բանտարկեն, առտու մըն ալ կանուխ պիտի ճամբայ հանեն Հայոտար փաչայէն:

– Դէպի ո՞ւր:

– Ալ Աստուած գիտէ, մինչեւ Տէր Զօրի անապատները ճամբայ ունիս, եթէ ճամբան չվարդուիս ու մինչեւ հոն հասնիս:

– Աման, Արթի՛ն էֆէնտի, գիս դող կը հանես կոր:

– Ես եկայ բարեկամաբար խմացուցի, որպէսզի գլխուդ ճարը նայիս:

– Ի՞նչ ճար, քանի որ արդէն որոշուած է ձերբակալութիւնս:

– Հոս անանկ երկիր մըն է, որ ամէն բանի ճարը կը գտնուի:

– Կ'ազաչեմ, միջոց մը սորվեցուր ինծի՝ սա փորձանքէն ազատելու համար:

– Միջոցը մէկ հատ է արդէն:

– Ո՞րն է, – հարցուց վաճառականը:

– Դրամը: Դրամով միայն կրնաս ազատիլ:

– Որչա՞փ դրամ պէտք է աչքի հանել:

– Է՛հ, էն քիչը 500 ոսկի մը տալու ես:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, Արթի՛ն էֆէնտի, այսչափ դումար կը տրուի՞:

– Տէր Զօր չերթալու համար 500 ոսկի չէ՞ս ուզեր տալ:

– Ենթադրենք, որ դրամը տուինք, որու պիտի տանք եւ ինչպէ՞ս պիտի ազատինք:

– Այդ ձերբակալութիւններու գործադրութիւնը յանձնուած է պաշտօնեայի մը, որուն քով տեսայ ցուցակը: Ամէն բան այդ մարդուն ձեռքն է:

– Ուրեմն 500 ոսկին անո՞ր պիտի տըրուի:

– Այո՛, – ըսաւ լրտեսը:

– Եւ ատոր փոխարէն ինք ի՞նչ պիտի ընէ:

– Անունդ պիտի սրբէ ցուցակին մէջէն:

– Ատով փորձանքէն կ'ազատի՞մ:

– Բնականաբար:

– Իրեն չե՞ն հարցներ, որ այսինչ մարդը ինչո՞ւ ձերբակալել չտուիր:

– Ո՞վ պիտի հարցնէ... արդէն ինքն է ցուցակը պատրաստողը, ուզածդ մարդը աքսորել կու տայ, ուզածը կ'ազատէ:

– Աղէկ, բայց հինգ հարիւր ոսկին ալ քիչ մը չատ է:

– Ատիկա ձեր գիտնալիք բանն է:

– Եթէ առաջուան չահերը ըլլային, աղէկ, բայց հիմա ոչ թէ չահ չմնաց, այլ վնաս կ'ընենք կոր:

– Ես ձեր կարողութիւնը չեմ գիտեր, հետեւաբար ձեզի կը թողում, ձեր ուզածին պէս ըրէ՛ք:

– 250 ոսկիով կարելի չէ՞ խնդիրը կարգադրել:

– Անկարելի է... արդէն 500 ոսկին նուազագոյն դումարն է, դեռ երէկ յոյն վաճառական մը ազատելու համար 800 ոսկի առաւ, ան ալ նաղով:

– Ըսել է՝ յոյն վաճառականներն ալ կը ձերբակալեն կոր...

– Այս անգամ խնդիրը հայկական չէ, այլ միջազգային... բոլոր այն վաճառականները, որոնք երկաթուղիով ապրանք բերել կու տան, վտանգի մէջ են այս միջոցիս:

(Շար. 303)

Տապաղեան եւ Մուրատեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն

ՎԱՐԴԻԹԵՐ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 13–ին, 98 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շորեքշաբթի, Սեպտ. 18, ժամը 15–ին, փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ–Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տապաղեան եւ Մուրատեան ընտանիքներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Նիքոլ Եսայեանին եւ ընտանեկան պարագաններուն, իրենց մօր՝ ընկերուհի Տիգրանուհի Յովսէփեանի մահուան առթիւ եւ չըլլալու համար հակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Շաքէ Պէնկեան 30 Եւրօ, Անահիտ Դարբինեան 30 Եւրօ:

***

Կապոյտ Ծաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարի–Թէրէզ Իշխանեանին եւ Թագուհի Մարտիկեանին ու ընտանեկան պարագաններուն, իրենց մօր՝ ընկերուհի Փրնըվիեւ Տօնիկեանի մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Տոքթ. եւ Տիկին Բարսեղ Արիմեանէ 120 Եւրօ:

***

ՍԵՒՐ.– Տիկին Լուիզ Ֆօվ–Յովհաննէս–եանէ 70 Եւրօ:

***

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.– Տիկին Սօնա Մոմճեանէ 40 Եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Միշէլ Միհրանի յիշատակին Վիդէն, Նատին, Վանիկ եւ Վահէ Դարբինեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

Vente aux enchères au profit de l'école TEBROTZASSERE

Les Dames du Conseil d'Administration de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction, sont heureuses de vous annoncer la prochaine vente aux enchères dont le lieu et la date sont sur le point d'être définis.

Monsieur Edouard Vartanian, mandaté par le Conseil d'Administration, a collecté près de 190 œuvres d'art, comprenant peintures, lithographies, photos, sculptures, infographies et autres objets de collection tels que le script original des films MAYRIG et 588, RUE PARADIS, donnés généreusement par les artistes et donateurs.

Cette vente sera menée bénévolement par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr.

Un catalogue de ces œuvres sera édité avec le concours d'un généreux mécène en 36 pages couleurs, ainsi qu'un recueil retraçant la vie et le parcours artistique de chacun des artistes.

Pour la première fois, plus de 70 peintres, sculpteurs, photographes et créateurs, d'origine arménienne vivant et travaillant en France, ayant donné une ou plusieurs œuvres seront réunis dans un catalogue prestigieux.

Se sont joints à eux de nombreux artistes français et polonais.

Le profit total de cette vente sera destiné à la construction d'un préau et à l'aménagement de sanitaires au rez-de-chaussée au sein de l'Ecole Tebrotzassère.

Des informations complémentaires vous seront données au fur et à mesure de l'avancement du projet.

Le Conseil d'Administration de l'Ecole TEBROTZASSERE

Pour tout renseignement complémentaire s'adresser à Monsieur Edouard Vartanian,
tél. : 01 48 94 01 14 ou 06 14 32 40 45

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՈՒԶԱԿՄԱՆ 11–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին կը կատարուի առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն, որու ընթացքին Հայրապետական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն Ցանճնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիսատուներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ
«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա. հանդիսատը տեղի կ'ունենայ
Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍՍ.ՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Չրպաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée
le **LUNDI 23 SEPTEMBRE**
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

UGAB — PARIS
Ile-de-France

Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITE PEDAGOGIQUES
2002 - 2003

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours d'**arménien :**

— pour enfants (à partir de 7 ans) le samedi à 14h30;

— pour adolescents, le samedi à 16h30;

— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;

— pour adultes, les lundi et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 30 septembre). Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revues de presse, etc...

— Chorale d'enfants le samedi à 14h30;

— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30;

— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h;

— Danse arménienne le samedi à 16h30;

— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS :

Cours enfants et adolescents
samedi 21 septembre à 14h30

Cours adultes
lundi 23 septembre à 18h

RENTREE

Cours enfants et adolescents
samedi 28 septembre à 14h

Cours adultes
lundi 30 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles,
75017 Paris (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Appel aux bénévoles !

PHONETHON 2002

du Fonds Arménien de France

Participez à la construction de la Route Dorsale du Karabagh en offrant un peu de votre temps
Dates et horaires du PHONETHON 2002
du Jeudi 14 novembre à 18 heures
au Dimanche 17 novembre à 20 heures
Pour participer, s'adresser à:
LYON: Christiane Kulhandjian
au 04 78 86 95 69 ou 06 12 21 00 91
MARSEILLE: Philippe Krikorian
au 04 91 55 67 77 (de 11h à 12h et après 17h30)
MONTPELLIER: Georges Mouchighian
au 04 67 94 24 48
NICE: Gaspard Kayadjanian
au 04 93 45 37 03
PARIS: Souren Kévorkian
au 01 48 83 51 06

Fonds Arménien de France
B.P. 12, 75660, Paris Cedex 14
Tél: 01 48 83 51 06, Fax: 01 48 83 53 86
e-mail: info@fondsarmenien.net

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin
Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne : 01.43.76.67.37
Mme Baghdassarian : 06.14.74.92.97
C.B.A.F. : 01.53.34.18.18
Mme Madoyan : 01.46.45.15.11
Mme Hakimian : 06.19.21.18.36

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ԱՐՄԱՏ

ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈՎԱՆԱԻՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Նպատակ՝ ստեղծել միջավայր մը, ուր մշակուին քնականօրէն հայերէնով արտայայտուելու կարելիութիւնները

Միջոցներ՝ ա) թատերական եւ արտայայտչական տարբեր ձեւերով հայերէն լեզուի ուսուցում, բ) Հայոց պատմութիւն, գ) հայերէնով համակարգիչ, դ) երգ, ե) Աւետարանի ուսուցում, զ) ձեռային աշխատանք

Նորաստեղծ աշխատանոցը իր գործունէութիւնները կը սկսի
Սեպտեմբեր 21–ին
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

8–էն 16 տարեկան աշակերտներու համար
Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք ժամը 14–էն 17

3–էն 7 տարեկան աշակերտներու, ինչպէս նաեւ հայերէնի կատարելագործման *դասընթացքներ՝ Փետրուարեան եւ Ապրիլեան արձակուրդներուն:*

Մանրամասնութիւններուն համար դիմել՝
Տիկին ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ–ՊԱՆԻՓԵԱՆԻՆ
☎ 01. 48. 93. 57. 33

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
MERCREDI
18 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.515 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.515

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՄԱԿ-Ի ՔՆՆԻՉՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ՈՒՇԻՆԿԹԸՆ ԶՈՒԶԵՐ ՀԱՒԱՏԱԼ

ԱՄՆ-ՈՒ ՁԵՌՔԷՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ Կ'ԵՐԹԱ՞Ց

Անակնկալը պատահեցաւ Սեպտեմբեր 16-ին, երբ ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը՝ Քոֆի Անան յայտարարեց թէ նամակ մը ստացած է Իրաքի կառավարութենէն, ուր ան կը յայտնէ թէ կ'ընդունի ՄԱԿ-ի քննիչներու վերադարձը առանց որեւէ նախապայմանի: Նամակը Քոֆի Անանի յանձնած էր Իրաքի Արտաքին նախարարը՝ Նաժի Սապրի: Քոֆի Անան աւելցուցած է.- «Իրաքեան իշխանութիւնները ընդունած են անմիջապէս ձեռնարկել խօսակցութիւններու, գործնական կարգադրութիւններուն համար, որպէսզի քննիչները վերադառնան եւ վերսառնձնեն իրենց աշխատանքը»: Երկուշաբթի (Սեպտ. 16) ամբողջ օրը կը սպասուէր Իրաքի հակազդեցութեան, կ'ըսուէր թէ Պաղտատ «կարեւոր յայտարարութիւն մը» պիտի ընէ: Ս. Հիւսէյն ժողով մը գումարած էր օրուան հարցերը քննելու համար: Իրաքի այս նոր դիրքը կը զուգադիպի Ֆրանսայի երեք երեսփոխաններու Պաղտատ այցելութեան: Ծանօթ է որ այս «ինքնագլուխ» այցելութիւնը մեծ աղմուկ հանեց Փարիզ, ուր թէ՛ էլիզէ, թէ՛ Արտաքին նախարարութիւնը չծածկեցին իրենց բուռն դժգոհութիւնը: Երեք երեսփոխաններէն մէկը՝ Թ. Մարլինի յայտնեց թէ մեկնելէ առաջ լուր տուած էին Արտաքին նախարարութեան, հաստատեց թէ նախաձեռնութիւնը անձնական է, եւ թէ ոչնուրական գործողութեան մը առաջքն առնելու միակ միջոցը քննիչներու վերադարձն է: Լրագրողներ ընկերացած են պատուիրակութեան եւ Ֆիկարոյի թղթակիցը կ'արձագանգէ ոմանց յայտարարութեանց: Տիտիէ Ժիւլիա կը բացագանչէ՝ «Ա՛յս է որ վախ կը պատճառէ Սէդրիկայի» ցոյց տալով Ֆալիւժա 2 կայքի փոչոտ, ժանգոտած խողովակները:

Հակառակ Փարիզ բարձրացած աղմուկին, անհաւանական չի նկատուիր որ, Ֆրանսական այս պատուիրակութիւնը (եւրէք երեսփոխաններն ալ նախագահական մեծամասնութեան կը պատկանին) դեր մը խաղացած ըլլայ այս նոր կացութեան մէջ: Մնաց որ, ինչպէս Մարիանի դիտել տուաւ, միայն Ֆրանսայի երեսփոխանները չեն գացած Պաղտատ, հոն են նաեւ իտալացի, ամերիկացի, բրիտանացի եւ այլ խորհրդարանականներ: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը Փարիզ վերադարձաւ Սեպտ. 17-ի իրիկունը:

Ուշինկթընի հակազդեցութիւնը անմիջական եղած է: ԱՄՆ-ու համար «ոգեմաքարութիւն մըն է որ պիտի ճախողի», աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թերեւս ըսել թէ «պէտք է ճախողի», հակառակ պարագային Ուշինկթընի ձեռքէն կ'ներթայ Պուշի այնքան ցանկացած պատերազմը: Ֆրանսայի համար հարկ է նեղը դնել Ս. Հիւսէյնը եւ անմիջապէս գործադրել իր առաջարկը: Ա՛յս է զոր յայտարարած է Տ. Ոը Վիլբիէն Նիւ-Եորքի մէջ, մինչ Մեծն-Բրիտանիա խոհեմութիւն կը քարոզէ: Կը մնայ սպասել եւ տեսնել: Իրաքի փոխ-վարչապետը՝ Թարէք Ազիզ յայտարած է Սեպտ. 17-ին, թէ Իրաք Միացեալ-Նահանգներու ճեռքէն առաւ պատերազմի մը պատրուակը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ Եւրոպական Միութեան Դեկտեմբերի Գոփընհակընի վեհաժողովին որպէս պատրաստութիւն, Պրիւսէլի վրայ ճնշում կը բանեցնեն որպէսզի Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու որոշ թուական մը տրուի: Ծունաստանի Արտաքին գործերու նախարարը ե. Փափանտրէու եւս ճնշումներու թիրախ եղած է երբ Ուաշինկթընի մէջ հանդիպում ունեցած է ամերիկացի իր պաշտօնակից՝ Գ. Փաուըլի ու օպնականին հետ. անոնք ալ չեչտած են թէ Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին կողմէ Թուրքիոյ մարին Հոկտեմբերին հրատարակուելիք տեղեկագիրը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ իրենց համար:

ԲԱԲՈՒ – ՁԻՁՀԱՆ նաւթատարին չինուութիւնը կը սկսի Սեպտեմբեր 18-ին, ան թոյլ պիտի տայ որ Ադրբեջանի քարիւղը Թուրքիա փոխադրուի: Արարողութեան ներկայ կ'ըլլայ ԱՄՆ-ու ուժանիւթի նախարարը՝ Սփէնսըր Ապրահամ:

ՌՈՒՍԵՐՆ ՈՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ձեռք ձեռքի տուած գործողութիւն մը կը մղեն Չէչէններու դէմ Վրաստանի մէջ: Նախագահ Շեվարնատզէ յայտարարած է.- «Ռուս յատուկ սպասարկութեանց ներկայացուցիչներ կան Պանկիսիի կիրճին մէջ: Կան նաեւ ամերիկացի ներկայացուցիչներ, որոնք կը գործակցին մեզի հետ»: Օգոստոս 25-ի Մոսկուայի սպասնալիքէն ետք, վրացական ուժերը լայնածաւալ գործողութեան մը ձեռնարկած են ձեռք առնելու համար Չէչէնիոյ լեռնային սահմանային այդ չրջանը, ուր բազմաթիւ զաղթականներ կան: Շուրջ հարիւր ամերիկացի զինուորականներ ալ կան Վրաստան, մարզելու համար վրացական բանակը, ահաբեկչութեան դէմ իր պայքարին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ արդարադատութիւնը Սեպտեմբեր 16-ին արգիլած է Թայիփ Էրտողանի (իսլամամէտ ղեկավար) թեկնածութիւնը դատական իր անցեալին պատճառով, մինչ իր կուսակցութիւնը (Արդարութեան եւ Զարգացման) հարցախոյզերու գլուխը կը հասնի: Էրտողան, հաւանաբար, վերաքննութեան դիմէ ընտրական հարձրագոյն խորհուրդին մօտ:

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւններուն ազգայնականները պարտուեցան, յաղթանակը ձգելով նախկին համայնավարներուն: Մակեդոնիոյ անկախ Հանրապետութիւնը ծնած էր Եուկոսլաւիոյ քայքայումէն եւ առաջին ընտրութիւններն էին 2001 Օգոստոսին ստորագրուած Օհրիտի համաձայնագրէն ի վեր, որ վերջ կը դնէր ալպանական կռիւներուն եւ կառավարական ուժերու համարատութեան: Պաշտօնական արդիւնքները պիտի հռչակուէին միայն Սեպտ. 18-ին, բայց արդէն իսկ իշխանութեան գլուխ գտնուող համախմբման կողմէ վարչապետը խոստովանեցաւ իր պարտութիւնը:

ԳՐՈԶՆԻի հանրակառքի մը վրայ նետուած պայթուցիկէ մը 11 հոգի մեռած է, 30 ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ՔԱՐԱՇԻ ձերբակալուած Ալ-Քխտանի մէկ պատասխանատուն՝ Ռամզի ալ-Շայտա Ամերիկացիներուն յանձնուեցաւ Փաքիստանի իշխանութիւններուն կողմէ:

ԼԻՈՆի Արքեպիսկոպոս նշանակուած (Յուլիս 16) Գերպ. Ֆիլիփ Պարպարէն, իր պաշտօնը ստանձնած է պաշտօնապէս Սեպտ. 14-ին, պատարագի մը ընթացքին, որու ներկայ եղած է Ներքին (Նա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 16/17)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Սեպտ. 15-ին ելոյթ ունեցած է ՄԱԿ-ի 57-րդ ընդհ. ժողովին: Անդրադարձած է ցեղասպանութեան նիւթին, աղքատութեան դէմ տարուած պայքարին, երախաներու իրաւունքներու պաշտպանութեան, կայուն զարգացման խնդիրներուն ուղղութեամբ տարուած ջանքերուն, նախարարը ծանրացած է նաեւ Ղարաբաղի նիւթին վրայ:

Ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան, նախարարը ըսած է թէ Հայաստանի կառավարութեան համար առաջնահերթ խնդիրը է ցեղասպանութիւնները կանխելու համար տարուած պայքարը: Օգտագործելով նման լսարանի մը առիթը, ան յիշեցուցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի երկու տարի առաջ նոյն ամպիոնէն նոյն խնդասուով ըրած յայտարարութիւնը, ըսելով որ Հայաստան կ'աղջունէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղութեամբ ու այլ ցեղասպանութիւններ կանխելու նպատակով տարուած աշխատանքը: Երախտապարտ է անոնց որոնք ճանչցած են 1915-ը եւ կանխարգիլելու գործընթացը յառաջ կը տանին:

Անցնելով Ղարաբաղի նիւթին, Վ. Օսկանեան ըսած է թէ չի հասկնար թէ ինչո՛ւ միջազգային հանրութիւնը չաճախ կ'աղջունէ միջազգային իրաւական տեսանկիւնէն տակաւին անորոշ կարգավիճակի տէր չրջաններ եւ նոյն մօտեցումը կը մերժէ Ղարաբաղի պարագային:

Պատասխանելով Ադրբեջանի իր պաշտօնակիցին անհիմն մեղադրանքներուն, Վ. Օսկանեան նչած է թէ Բաքու կրնայ չարունակել իր պատրանքները եւ յուսալ որ երկար տեւենէ ի վեր փոխուած պատմական, քաղաքական, ռազմական կացութիւնը նախկին վիճակին կը վերադառնայ, կամ կը միանայ խաղաղութեան ջանքերուն: Ինչ որ ալ ըլլայ մօտեցումը, վստահայի իրականութիւն է թէ «Ղարաբաղի մարդիկ, կանայք ու երեխաները նուաճել են իրենց պատմական հողերի վրայ խաղաղ ապրելու իրաւունքը» ըսած է նախարարը:

Նոյն նստաչրջանին ընթացքին ան հանդիպումներ ունեցած է Իրանի, Թուրքիոյ, Եգիպտոսի, Իսրայէլի պաշտօնակիցներուն եւ հրէական յանձնաժողովի անդամներուն հետ:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՑԱՐԸ

Երկօրեայ պաշտօնական այցով մը Սեպտեմբեր 16-ին Երեւան գացած է Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարը Դաւիթ Թեւզաձէ: Այցին նպատակը քննարկումներէ ետք որոշել է ռազմական ոլորտի հայեւրացական գործակցութեան գլխաւոր ուղղութիւնները: Պատասխանելով հարցումներու, ռուսական 62-րդ զօրակայանին Վրաստանէն դուրս հանելու խնդրին մասին, ըսած է թէ ներկայիս ռուսական կողմին հետ կը յատակեցուի այդ գործողութեան ժամանակը: Նոյն առեն կը մշակուի Ջաւախքի ընկերատնտեսական զարգացման ծրագիրը, որպէսզի կայանին մեկնումը չազդէ տեղւոյն բնակչութեան աշխատանքի կեանքին վրայ: Վրացի նախարարը չեչտած է թէ իր այցը որոշուած էր վեց ամիս առաջ ու ան կապ չունի ռուսեւրացական յարաբերութիւններու ներկայի լարուած վիճակին հետ:

Դ. Թեւզաձէի այցի ծրագիրը կը նախատեսէր հանդիպումներ՝ Գարեգին Բ.ի, նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի հետ:

*
**

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՀԱՅԵՐԸ ՆՈՐ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒ ԹԻՐԱԽ

Սեպտեմբեր 14-ին, Կուբանի Սլաւեանսկ քաղաքի հայութեան դէմ նոր արարքներ տեղի ունեցած են, երբ 300 հոգինոց բազմութիւն մը անցած է Հայերու խանութներ, սրճարաններ գտնուող փողոցներէ ու քարկոծած զանոնք, խոշտանգած հանդիպած Հայերը: Տեղացի Հայերը պահպանութեան տակ առած են նորաբաց եկեղեցին որ չէ վնասուած: «Երկրամաս» հայկական թերթին տեղեկութեան համաձայն, կան վիրաւորներ: Նոյն աղբիւրը տեղեկացուցած է թէ քաղաքային զօրքերը նոյն օրը անորոշ պատճառներով դրկուած էին Անապա քաղաքը:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԼԵՒՈՆ ԱՐՈՆԵԱՆ ՁԱՅՐԱԿԻ ԱՀՈՑԵԱՆ

Այրերու բարձրագոյն խումբին Հայաստանի ախոյենութիւնը 6 կէտով նուաճած է Լեւոն Արոնեան: Նոյնքան կէտ ունեցած են Գաբրիէլ Սարգսեան, Արտաշէս Մինասեան եւ Աչոտ Անաստասեան, սակայն ախոյենութեան արժանացած է Լ. Արոնեան, լրացուցիչ չափանիշներով: Էլինգերորդ հանդիսացած է պատանի Տիգրան Պետրոսեան, չահելով 4,5 կէտ եւ լրացնելով միջազգային վարպետի չափանիշը:

Լ. Արոնեան արագ ճատրակի 9 խաղերէն ալ 8 կէտ չահած ու այդ մարզին ալ ախոյեան հռչակուած է:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՏԵՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐԱՐՔՆԵՐԸ

Վերջին շրջանին հայկական ու նաեւ միջազգային լրատուիւներ արձագանգ կ'ընէին հակահայ արարքներու որոնք տեղի կ'ունենան Ռուսաստանի հայաչատ վայրերուն մէջ: Այդ լուրերը նախ կը մտահոգեն, քանի որ արդէն սպանութիւններու հայ զոհեր ալ արձանագրուեցան. ապա կը մղեն պատճառներ ու ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, դարմանի, կամ արգելքի ճարեր մտածելու:

Ռուսաստան յատկապէս խորհրդային տասնամեակներէն ստանձնած մեծ եղբօր դերով, նաեւ տնտեսական կարողականութեամբ, այսօր եւս ապաստանի դիխաւոր հասցէ դարձած է նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններու ճարահատ զանգուածներուն համար: Եթէ մարդ անդրադառնայ որ տասնամեակի մը ընթացքին մինչեւ երեք միլիոնի թիւ կը տրուի հոն ապրող հայութեան համար, դժուար չէ պատկերացնել մնացածը: Հայաստանեան մամուլը յաճախ կ'արձագանգէ երեւոյթին, լուրեր տալով հայութեան բեկորներէ որոնց կարելի է հանդիպիլ ընդարձակ երկրին ամէնէն անհաւանական նկատուած անկիւններուն մէջ:

Երեւոյթին դիխաւոր ազդակը տնտեսականն է անշուշտ: Սակայն, կը բաւէ երեւանի, կամ այլ քաղաքի մը մէջ քանի մը տուն մտնել–ելլել, տեղեկանալու համար թէ որքա՜ն խոր է ընկերային, ընտանեկան ողբերգութիւններու մարզը, կապուած այդ նոյն երեւոյթին: Ու ատոր վրայ սկսած են աւելնալ Հայը թիրախ առնող թշնամական արարքները: Հայը որպէս օտար տարր որ զացած է տեղացիին հացը խլելու, անոր հանդիստը խռովելու. իր ճարպիկութեամբ, անօրինութեամբ, ճարահատի անզօրութեամբ, եւլն.:

Պէտք է ըսել որ «հակա» արարքներու որպէս թիրախ, Մոսկուայի, կամ Սիպիրիոյ Հայը «առանձնայնորհեալ» մը չէ. նոյն վերաբերումէն իրենց բաժինը կ'առնեն միւս կովկասցիներն ալ: Արդէն տարածքայրոյանային պատկանելիութիւնը Ռուսին համար վերածուած է անարգանքի գերագոյն արտայայտութեան:

Միւս կողմէ, դժուար է տգեղ պատահարներու ամբողջ պատասխանատուութիւնը բեռցնել մէկ, կամ միւս կողմին: Մեր իրականութիւնը թիւի, վիճակագրութեան նման չօչափելի բաներ սիրողներէն չէ, բայց երբ քանիցս մատնանշուած է Գալիֆորնիոյ բանտերուն մէջ հայաստանցի բանտարկեալներուն զարներով տրուած թիւերը, անկարելի չէ Ռուսաստանի կացութիւնն ալ երեւակայել:

Երեւանի «Օրրան» օրաթերթը որ վերջերս սկսած է լոյս տեսնել, Օգոստոս 30–ի թիւով փոքր հարցախոյզ մը ունի Ռուսաստանի հակահայ արարքներուն մասին: Հարցումը այն է թէ ատոնք կատեցնելու համար ի՞նչ պէտք է ընեն Հայաստանի իշխանութիւնները: Տեղ տրուած է 12 պատասխանի: Պատասխանողները տարաբնոյթ անձեր են. մտաւորական, գործազուրկ, ուսուցչուհի, հաշտապահ, գրող, համայնավար, եւլն.:

Անոնց մեծամասնութիւնը կատարուածին մէջ կարեւոր դեր կը վերագրէ Հայաստանի իշխանութիւններուն: Կատեցնելու գործին համար, նոյնպէս: Երկրորդ խումբ մը Ռուսաստանի Հայերուն կը վերագրէ պատճառի դերը, ոչ անպայման ժխտական մատնանշումով: Մէկն ալ ուղղակի կը մեղադրէ Ռուսերը:

Երեւոյթը Հայաստանի իշխանութիւններուն կապողները քննադատական չեչտ մըն ալ ունին անպայման: Կը պահանջեն որ Հայաստանի դեկավարները այդ մասին լրջօրէն խօսին Ռուսաստանի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ: Կը քննադատեն անոնց անզօրութիւնը, արտագաղթը ներգաղթի վերածելու անկարողութիւնը: Այսօր, կ'ըսեն, վերջացած է այն վիճակը ուր Ռուսաստանի հովանաւորութեամբ կը յառաջդիմէր Հայաստան: Վերջին տարիներու քաղաքականութիւնը Հայաստանը տարաւ այլ ուղղութեամբ, այնպէս որ բնական է Ռուսաստանէն լաւ բան չըսուիլ: Մանաւանդ որ Հայաստանի ղեկավարները իրենց «իշխելու ժամանակը երկարաձգելով զբաղուած են, ուրիշ բանի ժամանակ չունեն»:

Հետաքրքրական է որ այս խումբին մէջ կան կացութեան վատթարացում նախատեսողներ ալ. «Չէ՞ որ Ռուսաստանն էլ ունի աշխատանքի ու աշխատատեղերի, հացի եւ այլ խնդիրներ»: Ուրիշ մըն ալ կ'աւելցնէ. «Մեղքը մեզ չեղողների վիզը»: Կայ մէկն ալ որ հակահայ արարքներու եաին կը տեսնէ նաեւ ուրիշ ուժեր, ըսելով. «Այնտեղ միայն ռուսական չահերը չեն, այնտեղ նաեւ ամերիկեան, հրէական չահեր են»:

Անոնք որոնք կը մեղադրեն Ռուսաստանի Հայերը, անպայման ժխտական մօտեցում չունին: Այլ խօսքով՝ հոն ապրող Հայը թէ՛ առաւելութեամբ, թէ՛ թերութիւններով պատճառ է հալածանքի: Հայերը Ռուսաստանի մէջ երկրորդ տեսակի մարդ են. երբ տանտէրներէն աւելի յաջողութիւն կ'արձանագրեն եւ անոնցմէ կատր մը հայ աւելի կ'ուտեն, ձախողածներու զայրոյթը իրենց վրայ կը հրաւիրեն: Արդէն, առաջին անդամը չէ որ Հայը քաւութեան նոխազի դերին մէջ կը գտնէ ինքզինքը, բայց նորէն ալ պատճառ կը փնտռէ:

Ռուսաստանի մէջ հալածանքի ենթակայ Հայերը ատոր գլխաւոր պատճառ նկատողները անյաջող Ռուսերու չարութիւնը հրահրելով կ'ամբաստանուին: Մէկը նոյնիսկ արդար կը գտնէ այդ հալածանքը, քանի որ Հայերը «իրենց կարգին պահել չգիտեն»: Այս խ մբակին մէջ կայ Ռուսաստան մեկնումն ալ դատապարտողը, որ կ'ըսէ. «Վերջապէս, ամէն մարդ թող իր տանն ապրի»: Այս առումով Հայաստանի անկատարութեան ակնարկութիւն մըն ալ ունի նախկինմոսկուաբնակ մը. «Մարդ ուղղակի պէտք է հնարաւորութիւն ունենայ ապրելու եւ գործելու իր հայրենիքում»:

Տասներկու պատասխաններու եղրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ Ռուսաստանի հակահայ արարքները գրեթէ անխուսափելի են, երբեմն նոյնինքն Հայերու վարքին պատճառով: Կացութեան բարելաւման գործը Հայաստանի իշխանութիւններէն սպասելու մեծ համեմատութիւնը ցոյց կու տայ որ պատասխանողները անհատական չանքերէ յոյս չունին ու միայն պետական մակարդակի միջամտութենէ մը դրական արդիւնք կ'ակընկալեն: Սակայն, այդ խումբին ալ ծանր մատնանշումները նոյն իշխանութեան հասցէին, այդ դուռն ալ կը փակէ գործնապէս:

Թերեւս, հոս եւս ժամանակը պիտի կարենայ հարթել խնդիրը: Կամ նշուած բերնոյթի արարքները Հայերու պիտի թեւլաղրեն վերադարձի մասին մտածել, կամ ահաբեկչութեան թիրախ Հայերը պիտի ընտրեն խոհեմութեան ճամբան ու սորվին խուսափիլ թշնամական զգացումներ հրահրելէ: Կայ անշուշտ, այդ մարզին մէջ ալ կազմակերպուելու, հակահարուածի պատրաստ գտնուելու այլընտրանքը: Ամիկա հաւանօրէն առաջին երկու կարելիութիւնը մերժողներու նախընտրութիւնն է: Բայց կարելի՞ է ամբողջ մայրաքաղաքի մը տարածքով երկրին մէջ ցրուած երկո՞ւ, երե՞ք միլիոնոց զանգուած մը այդ հովանաւորութեան տակ առնել:

Իսկապէս բարդ հարց մըն է այս մէկը. նախ այդ զանգուածին ամէն մէկ անդամին, ապա նաեւ Հայաստանի իշխանութիւններուն համար որոնց Մոսկուայի հետ յարաբերութիւններուն մէջ փուշի մը կրնայ վերածուիլ ան: Եւ վերջապէս տխուր է մտածել որ կրկնութիւններու չարան պատմութիւնը մեր քայլերուն կը փաթթուի միշտ ժխտական թելերով. առջի օր Օսմանեան կայսրութեան հպատակ, երկկ արեւմուտք ապաստանած Հայուն ճակատագիրը այսօր բաժին կ'ըլլայ Ռուսաստան արտագաղթածներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏԵՐ

ԱՍԱՆԿ ԲԱՆԵ՞Р, ԻՆՉՊԻՍԻ ԲԱՆԵ՞Р...

Բաւական երկար ժամանակէ ի վեր չէ՛ինք տեսած զիրար եւ երբ նստանք իրարու դիմաց, պահ մը նայեցանք իրարու աչքերուն մէջ, ժպտեցանք գոհունակութեամբ, յետոյ զգացինք որ պատմելու շատ բան ունինք իրարու:

Հարցուցի իր ընտանիքին մասին: Գոհունակ ժպիտը դէմքին վրայ՝ անմիջապէս տուաւ ուրախ լուրեր: Կինը լաւ էր: Փոքր մանչը զպրոցը յաջողութեամբ աւարտած էր եւ հիմա կը պատրաստուէր համալսարան մտնելու: Մեծ մանչը փայլուն նիչերով աւարտած էր տնտեսական ֆաքիւլթէն եւ հիմա շատ լաւ գործ մը գտած էր: Ինք ալ լաւ էր, կ'աշխատէր, բայց քիչ մը դանդաղեցուցած էր իր աշխատանքի կշռոյթը:

Այս բոլորը պատմելէ վերջ նայեցաւ աչքերուս մէջ եւ եղրակացուց.

– Ասանկ բաներ:

Ցետոյ հարցուց թէ ես ի՞նչպէս էի:

Ես ալ լաւ էի, փառք Աստուծոյ: Դանդաղ չունէի, թէեւ աշխատանքս բաւական ծանր էր: Կը չարունակէի ամէն առտու արթննալ ժամը վեցին եւ եօթնէն սկսեալ մտնել աշխատանքի մթնոլորտին մէջ: Վերջերս քանի մը իրերայաջորդ ճամբորդութիւններէս զոհ մնացած էի եւ վերադարձած էի լաւ տպաւորութիւններով: Թէեւ գործիս մէջ դժուարութիւններ ունէի, բայց կը յուսայի որ անոնք պիտի լուծուէին: Ընտանիքի անդամներս ալ, փառք Տիրոջ, լաւ էին:

Ժպտեցայ աչքերուն մէջ նայելով եւ ես ալ ըսի նոյնը.

– Ասանկ բաներ

***

Դեռ երկու օր առաջ մեր եկեղեցիներէն մէկուն չորանակէն չքաւոր կին մը ղըրկած էին ինծի: Ղրկելէ առաջ խնդրած էին որ քիչ մը հետաքրքրուէի այդ տարաբախտ կնոջ հարցերով եւ եթէ կրնայի, թերթին միջոցաւ բաներ մը ընէի անոր օգնելու համար: Կինը դիմացս նստաւ ու սկսաւ պատմել իր ողիսականը: Ամուսինը կորսնցուցած էր մէկ տարի առաջ: Երկու անչափահաս զաւակներով մնացած էր մէկդեղը: Տան մէջ աշխատանք մը գտած էր եւ սկսած էր աշխատիլ: Զաւակները տեղ մը կը յանձնէր ու աշխատանքի կ'երթար: Երկու ամիս ծանր աշխատցընելէ վերջ գինքը ճամբեցին առանց աներ տասնոց մը տալու: Պաղատեցաւ, լացաւ, պոռաց կանչեց, բայց չկրցաւ իր իրաւունքը ստանալ: Այդ միջոցին փոքրիկ տղան ծանրապէս հիւանդացաւ: Չայն հիւանդանոց տարաւ եւ ըսին որ խնամքի կը կարօտի: Եկեղեցին օգնեց, տղան հիւանդանոց դրուեցաւ: Բայց ինք անգործ էր: Մեծ տղան ալ փափուկ առողջութիւն ունէր, ուստի կը վախնար որ ան ալ հիւանդանար: Եւ այս բոլորէն վերջ գինքը հիմա տունէն նետել կ'ուզեն: Վաղը առանց տանիքի պիտի մնայ...:

Թշուառ կինը այս բոլորը պատմեց մէկ չունչով, յետոյ նայեցաւ աչքերուս մէջ:

– Ասանկ բաներ, սիրելի պարոն, բոլոր երկար չունէ մը քաշելով:

***

Իրենց մէջ որքան չատ բան կը պարունակէին սա երկու բառերը երբ այսպէս քով քովի կու գային.

– Ասանկ բաներ:

Անոնք կը պարունակէին ըսուածներէն ու պատմուածներէն զատ տակաւին ինչե՛ր ու ինչե՛ր որոնք չէին ըսուած ու չէին պատմուած: Կարգը անոնց չէր եկած եւ պիտի չգար: Միայն թէ սա «ասանկ բաներ» բառերը արդէն կը թելադրէին այն գաղափարը թէ տակաւին չատ բաներ կային, որոնք այլեւս մանրամասնութիւն կրնային նկատուիլ: Այդ երկու բառերը անորոշ բովանդակութեամբ մը կը խտացնէին տակաւին չպատմուած ինչեր ու ինչեր, որոնցմով կը լեցուի մարդու մը կեանքը եւ որոնք քով քովի գալով կրնան վէպի մը նմանիլ: Ասանկ բաներ: Ասանկ իրենց մէջ կը պարունակէին ամէն ինչ ու ոչինչ:

***

Մարդոց կեանքը «ասանկ բաներ»ով լեցուն են, դիտենք: Շատ տարիներ առաջ Ֆրանսայէն կնոջս զարմուհին եկած էր: Մեր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէինք զինքը: Հայերէնը չատ տկար էր եւ հազարումէկ դժուարութեամբ կը խօսէր: Բառերը կը փընտռէր, երբեմն ֆրանսերէնները կը գործածէր, տասը բառով ըսուելիք բանը կը ջանար մէկ բառով բացատրել, վերջացնել: Քանի մը բառ գործածելէ վերջ ալ կը կենար, կը խնդար, «Ասանկ բաներ» կ'ըսէր: Մենք մնացեալը կը հասկնայինք: Այսինքն մնացեալը կ'ենթադրէինք: Նաեւ կը խնդայինք որ այսքան տկար հայերէնն դիտնալով հանդերձ, ան լաւ սորված էր սա «Ասանկ բաներ» բառերը:

Ձեմ գիտեր թէ ուրէ գրող մտածո՞ղ է վէպ մը գրել եւ զայն կոչել «Ասանկ բաներ»: Բայց կը կարծեմ թէ վէպի մը համար այսպիսի անուն մը գործածելէ վերջ, այլեւս վէպ գրելու ալ պէտք չի մնար, որովհետեւ վէպին անունը արդէն ընթերցողին ենթադրել կու տայ ինչ որ կրնայ գտնուիլ վէպի մը մէջ: Որքան ալ հետաքրքրական բաներ պատմէ հեղինակը, վերջին խօսքը նոյնն է. «Ասանկ բաներ»:

Թ. Հ.

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԱՆՑԵԱԼ

ԳԱՂՏՆԻ ՆԿՈՒՂՆԵՐ ԵՒ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ՊՏՈՒՂՆԵՐ

ԹԷԵՒ ՈԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԵՆ, ՍԱԿԱՅՆ ԳԻՆԵԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ:

«ՏԻ ԻՆՏԻՓԵՆՏԸՆԹ» ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ԱՅՆ ԳԻՆԻՆ, ՈՐ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻՆ ՆԵՐՇՆՁՈՒՄԻ ԱՂԲԻՒՐՆ ԷՐ

Պերսեպոլիսի հրաշալի աւերակներէն քիչ մը հեռու Շիրազը Իրանի աւանդական քաղաքներէն է: Անիկա հռչակաւոր է իր պարտէզներով եւ բանաստեղծներով, ինչպէս նաեւ հպարտ է իր մզկիթներով: Թեհրանին բաղդատած՝ Շիրազը պահպանողական վայր մըն է, սակայն նաեւ կեդրոնն է գինեգործութեան, որ անհերեւակայելի կը թուի այսօրուան Իրանի մէջ:

Ընդհանրապէս Իրանի մասին չենք մտածեր իբրեւ գինիի սիրահարներու դրախտը: Սակայն հոն գոյութիւն ունի թէեւ թաքուն, բայց կենսունակ գինեգործութեան մշակոյթ մը: Մասնաւորաբար Շիրազի այգիներէն պատրաստուած գինին բաւական լաւ է: Այգեգործները ընդհանրապէս հակամէտ են լուռ մնալու այս մասին, որովհետեւ ոգելից ըմպելիները Իրանի մէջ խստիւ արգիլուած են 23 տարիէ ի վեր. այն օրէն, երբ հիմնադրուեցաւ աշխարհի առաջին իսլամական Հանրապետութեան: «Ձերբակալութիւնը կը նշանակէր մտրակի 70 հարուած: Իրենց այգիներու առիթով մարդիկ հերթով կը հսկէին: Անոնք քննիչներ նկատելու պատրաստ անմիջապէս լուացարանին մէջ կը թափէին արգիլուած խմիչքը եւ անանուխ կը ծամէին» կ'ըսէ Իրանցի մը:

Տնտեսական դժուարութիւնները, ինչպէս նաեւ նախագահ Խաթեմիի բարեկարգումներու «հովը» աւելի թոյլատու պատմաններ ստեղծած են: «Այս օրերուն, ե-

---

ներ: Այսինքն վերը պատմուածներուն նման բաներ: Ո՛չ թէ տարբեր տեսակի բաներ: Այսինքն եթէ լաւ բաներ պատմուեցան, լաւ բաներ են նաեւ այն միւսները որոնք չպատմուեցան: Անոնց մէջ ալ չկան գէշ կամ ցաւատանջ պատահարներ, պատմուելու արժանի տխուր բաներ: Իսկ եթէ դժբախտ դէպքեր պատմուեցան, եթէ թշուառութեան ու չքաւորութեան պարագաներ չարայարուեցան, այդ միւս չպատմուածներն ալ տարբեր չեն, անոնց մէջ չկայ գոնէ մէկ հատ լաւ լուր որ քիչ մը ուրախութիւն պատճառէր: Ասանկ բաներ: Ասանկ ինչեր ու ինչեր:

***

Մարդոց կեանքը «ասանկ բաներ»ով լեցուն են, դիտենք: Շատ տարիներ առաջ Ֆրանսայէն կնոջս զարմուհին եկած էր: Մեր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէինք զինքը: Հայերէնը չատ տկար էր եւ հազարումէկ դժուարութեամբ կը խօսէր: Բառերը կը փընտռէր, երբեմն ֆրանսերէնները կը գործածէր, տասը բառով ըսուելիք բանը կը ջանար մէկ բառով բացատրել, վերջացնել: Քանի մը բառ գործածելէ վերջ ալ կը կենար, կը խնդար, «Ասանկ բաներ» կ'ըսէր: Մենք մնացեալը կը հասկնայինք: Այսինքն մնացեալը կ'ենթադրէինք: Նաեւ կը խնդայինք որ այսքան տկար հայերէնն դիտնալով հանդերձ, ան լաւ սորված էր սա «Ասանկ բաներ» բառերը:

Ձեմ գիտեր թէ ուրէ գրող մտածո՞ղ է վէպ մը գրել եւ զայն կոչել «Ասանկ բաներ»: Բայց կը կարծեմ թէ վէպի մը համար այսպիսի անուն մը գործածելէ վերջ, այլեւս վէպ գրելու ալ պէտք չի մնար, որովհետեւ վէպին անունը արդէն ընթերցողին ենթադրել կու տայ ինչ որ կրնայ գտնուիլ վէպի մը մէջ: Որքան ալ հետաքրքրական բաներ պատմէ հեղինակը, վերջին խօսքը նոյնն է. «Ասանկ բաներ»:

Թ. Հ.

Ֆ. ՀԱՍՏԻ
Գ.Ս.Հ.Պ Ծ.Թ.

ԵՐԵՎԱՆԻ ՕՋԱԽԸ

ԹՎԱԿԱՆ 17

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ

Հայկական Նիլի՞ն էֆէնտի, 250 որ-ոշուհեմ Նիլի՞ն էֆէնտի, 250 տա-կան կիսակոպեկնոց:

– Նշանակելի է..., որ ըս-նախորդ քսանամյակում, երբ հարցը հարցերի առաջին էջերում էր, ոչ մի հրապարակային ելույթ չի եղել, որտեղ հեղինակը չանդրադառնար այդ հարցին: Ավելին, ոչ մի ելույթ չի եղել, որտեղ հեղինակը չանդրադառնար Ղարաբաղի հարցին: Ինչո՞ւ է այդպես: Ինչո՞ւ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՀՈՒԶԱԿՄԱՆ 11–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին կը կատարուի առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն, որու ընթացքին Հանրապետական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

(Շար. Ա. էջէ)

եւ կրօնքներու) նախապարը, ինչ որ անսովոր երեւոյթ մըն է եւ նպատակ ունէր ցոյց տալու՝ «կառավարութեան յատուկ չհատգրգռութիւնը կրօնքներու հանդէպ»: Ինչով աւանդութիւնը, Փիլիփ Արք. նստած քարոզած է: Ներկայ եղած են քաղաքապետը, ծիրանաւորներ եւ եպիսկոպոսներ:

ՊՈՐՏՈՑԻ մօտ ձերբակալուած է ԷԹԱ–ի ենթադրեալ մէկ ղեկավարը՝ Խուան Անթոնիօ Օլօրա Կուռիպի: Կը կարծուի որ պատք անկախապաշտ շարժումին գործօն անդամներէն է:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ ամբողջ տարածքին, Սեպտեմբեր 16–ին ցոյցեր տեղի ունեցած են պահանջելով նախագահ Կուչմայի հրաժարականը: Հարցախոյզի մը համաձայն Ուկրանացիներու 72%–ը համամիտ է որ ժամ առաջ քաշուի: Ցոյցերը մկրտըւած էին՝ «Ոտքի՛, Ուկրանիա»:

ԱԿՐԻՃԷՆԹԻ (Սիկիլիա) բացը առնըւազն 14 գաղտնի գաղթողներ, մեծ մասը Լիպերիայէն եկած, խեղդուած են, Սեպտ. 14–էն 15–ի գիշերը: 91 վերապրողներ կան: Աղէտը պատահած է երբ նաւակը ծովափին կը մօտենար եւ բուռն փոթորիկ մը ծագած է:

ՆԷՕՑԻ չէնքին վեցերորդ յարկի սենեակին բնակիչները, հայր մը եւ աղջիկը քննութեան տակ առնուեցան «ծանրակչիռ ակամայ մարդասպանութեան» մեղադրանքով: Ծանօթ է, հոն ծագած հրդեհը մարելու փութացած հինգ հրշէջներ մեռան, զոհ երկու յաջորդական պայթումներու: Հրդեհին պատճառները չէին լուսաբանուած, բայց երկու վարձակալները 45 տարեկան Լեհ մը եւ 22 տարեկան աղջիկը ձերբակալուեցան: Իրենց կեցութիւնն ալ ապօրինի է եւ կը թուի որ վառած բան մը ձգած են սենեակէն մեկնելէ առաջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 22 septembre à 9 h 30

I. - L'engagement de «Coopération - Arménie» (à Goris envers les réfugiés chassés d'Azerbaïdjan et avec les jeunes de la ville).

II. - Aznavour n'oublie pas l'Arménie (avec une interview de Charles Aznavour).

UGAB — PARIS
Ile-de-France

Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITE PEDAGOGIQUES
2002 - 2003

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours d'**arménien :**

— pour enfants (à partir de 7 ans) le samedi à 14h30;

— pour adolescents, le samedi à 16h30;

— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;

— pour adultes, les lundi et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 30 septembre). Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revues de presse, etc...

— Chorale d'enfants le samedi à 14h30;

— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30;

— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h;

— Danse arménienne le samedi à 16h30;

— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS :

Cours enfants et adolescents
samedi 21 septembre à 14h30

Cours adultes
lundi 23 septembre à 18h

RENTREE

Cours enfants et adolescents
samedi 28 septembre à 14h

Cours adultes
lundi 30 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian
de l'UGAB
118, rue de Courcelles,
75017 Paris (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Ցանճախումբը

«ԼՈՒՍԱԽՈՐՁԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա. հանդիսումը տեղի կ'ունենայ
Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրպաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive
la MCA fait sa rentrée
le **LUNDI 23 SEPTEMBRE**
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa méthode audiovisuelle

21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
ie samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau

21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin

Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30

"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	**: 01.43.76.67.37**
Mme Baghdassarian	**: 06.14.74.92.97**
C.B.A.F.	**: 01.53.34.18.18**
Mme Madoyan	**: 01.46.45.15.11**
Mme Hakimian	**: 06.19.21.18.36**

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՋՈՂՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ բաթպոկ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19
JEUDI
19 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.516 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.516

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊՈՒՇ ԻՐ ԴԻՐՔԸ ՉԻ ՓՈԽԵՐ

ՖՐԱՆՍԱ, ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԿՈՂՋՈՒՆԵՆ ՊԱՂՏԱՏԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Պուշ անդրդուելի կը մնայ։ Իրեն համար Պաղտատի մէկ նոր խաղն է եւ հարկ է որ ՄԱԿ–ը զոհ չերթայ այդ խաղին։ Իրեն զօրավիդ է միայն Մեծն–Բրիտանիան. Չինաստան, Ֆրանսա եւ Ռուսաստան կ'ողջունեն Պաղտատի որոշումը զոր դրական կը նկատեն։ Նոյն մօտեցումն ունի ՄԱԿ–ը։ Քոֆի Անան յայտարարած է թէ առաջին անհրաժեշտ քայլ մըն է ապահովութիւն ունենալու համար որ Իրաք այլեւս զանգուածային բնաջնջումի զէնք չունի։ Ճշդած է նաեւ որ համամիտ չէ Պուշի դիրքին։ Նոյն օրը, Սեպտ. 17–ին, առաջին հանդիպում մը տեղի ունեցած է ՄԱԿ–ի քննիչներուն եւ իրաքցի պատասխանատուներու միջեւ, բայց վերջնական կարգադրութիւն մը չէ եղած եւ երկրորդ հանդիպում մըն ալ պիտի ըլլայ Հոկտեմբերի սկիզբը, այս անգամ Վիէննա, որպէսզի ժամանակացոյց մը պատրաստուի քննիչներու Իրաք կատարելիք այցելութեան համար։

Պուշէն առաջ ալ, ամերիկացի պատասխանատու դէմքեր չէին ծածկած իրենց վերապահութիւնը։ Պաշտպանութեան նախարարը Սեպտ. 3–ին ըսած էր արդէն՝ «մեր քաղաքականութիւնը վարչակարգը փոխել է», հինգ օր վերջն ալ աւելցնելու համար՝ «հարցը քննութիւն կատարելը չէ, այլ՝ ապազինումը»։ Նոյն դիրքը արտայայտած էր փոխ–նախագահ՝ Տիք Չենէ, չատ աւելի առաջ։ Արտաքին նախարարն ալ՝ Գ. Փաուըլ նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ եւ հիմա որ Իրաք տեղի կու տայ եւ կ'ընդունի քննիչները, կ'ըսէ թէ հարցը քննիչներուն չի վերաբերիր այլ ապազինումն է։ Ան կ'ըսէ՝ «Չենք կրնար զոհանալ քառորդ էջնոց նամակով մը։ Իրաք պէտք է հասկնայ որ բան մը փոխուած է»։ Ամէն պարագայի մէջ, խօսք ըլլայ թէ ոչ, Ս. Հիւսէյն չատ նեղ կացութեան մատնեց Միացեալ–Նահանգները։ Արդարեւ, եթէ Ուաշինկթըն ընդունի, ամիսներ անհրաժեշտ են ցուցակը պատրաստելու համար Իրաքի զինամթերքին, ինչ որ զինուորական գործողութեան մը թափը կը կոտրէ։ Եթէ ԱՄՆ մերժէն եւ պատերազմը նախընտրէն, այդ պարագային աւելի բացայայտ կերպով ընդունած կ'ըլլան որ իրենց նպատակը ապազինումը չէր, այլ Ս. Հիւսէյնի վարչակարգին մաքրագործումը, ինչ որ խորհուրդի մը կրնայ տանիլ բազմաթիւ զինակիցներու հետ։ Պաղտատի դիրքին այս փոփոխութենէն ետք ստեղծուած մթնոլորտը այն համոզումը կու տայ թէ Ուաշինկթըն պիտի չհրաժարի իր պատերազմէն եւ Իրաքի տեսած պատրաստութիւններն ալ տարբեր տպաւորութիւն չեն թողուր։ Առայժմ, Ս. Հիւսէյն յաղթանակ մը տարած է, պատակտում ստեղծելով Միացեալ Ազգերու ծոցը։ Եթէ Ուաշինկթընի համար, Իրաքի նպատակը ժամանակ չահիլ է, չատերու համար պէտք է նախ ատուգել, ընդառաջել քննիչներ ղրկելով, ապա մնայն դատել։

*
**

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի երեք եւ–րեսփոխաններուն, որոնք փարիզ վերադարձան Սեպտ. 17–ին, անոնցմէ մէկը *մանաւանդ, Թիէրի Մարիանի բառերը չի ծամծմեր եւ չի հասկնար ստեղծուած իրարանցումը։ Կը կրկնէ որ Արտաքին նախարարութեան տեղեկութիւն տուած էր եւ թէ Ֆրանսայի երեսփոխանները ապատ են եւ կրնան անձնական նախաձեռնութիւններ ստանձնել։ Հոն են, կ'ըսէ Մարիանի, պելժիական, բրիտանական եւ ամերիկեան խորհրդարանական պատուիրակութիւններ եւ ոչ Ուաշինկթըն, ոչ Լոնտոն, որ միշտ քննադատական դիրք ունին Իրաքի նկատմամբ, բողոքեցին այդ այցելութիւններուն առթիւ։*

*
**

Իսրայէլ Ուաշինկթընէն տարբեր լեզու չի գործածեր։ Շ. Փերէս յայտարարած է.– «Քննիչները օգտակար են, երբ գործ ունին անկեղծ մարդոց հետ։ Սահմանները դիւրութեամբ մէջէն կ'ելլեն»։ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, որ Նիւ–Եորք է, ինչպէս իր պաշտօնակիցներուն մեծ մասը (Ազգաժողովին պատճառաւ) վստահ է որ ԱՄՆ խաղի չեն գար եւ թէ չեն կրնար յետքայլ ընել։

*
**

Մոսկուա կ'ուզէ որ Իրաքի պարտադրուած պատժական միջոցները վերջ գտնեն։ Արտաքին նախարար՝ Իվանովի համար, պատերազմի մը վտանգը հեռացած է։

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՏԻՆ յայտարարած է որ ռուսական ուժերը Չէչէնիա պիտի մնան «ընդմիշտ»։ Աւելցուցած է որ վտարարադրյն բանը Ռուսաստանի համար, քաշուիլը կ'ըլլայ։ Ռուսական զօրքը Չէչէնիա է 1999–էն ի վեր, տապալելու համար ընտրուած անկախապաշտ կառավարութիւնը։

ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆ ազատ արձակուեցաւ Սեպտ. 18–ին, դատարանը ընթացք տրուած ըլլալով իր բժիշկներուն դիմումին։ Ծանօթ է որ 93 տարեկան, Պորտոյի նահանգապետարանին նախկին (գրաւման չրջանի) քարտուղարը տարիներէ ի վեր բանտն է, բայց, առողջական վիճակը թոյլ չէր տար որ չարունակէ բանտարկուած մնալ եւ հոն ալ մեռնի։

ԻՍՐԱՑԷԼԱՑԻ 200 երիտասարդներ, որոնք կանչուած էին իրենց զինուորական ծառայութիւնը ընելու համար, մերժած են, յայտարարելով թէ չեն ուզեր «գրաւման բանակի մը զինուորներն ըլլալ»։ Հրատարակուած դիմումը ստորագրած են 213 ուսանողներ, 15–էն 19 տարեկան։ Կ'ամբաստանեն Իսրայէլը որ պատերազմական ոճիրներ կը գործէ եւ կը բռնաբարէ մարդկային իրաւունքները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԻՊԱԳԻՐ՝ Միշէլ Հուէլպէք կը դատուէր Սեպտ. 17–ին, Փարիզի պատժական 17–րդ Սենեակին առջեւ, այն յանցանքով որ նախատած էր Իսլամը։ Փլաթֆորմ դիրքի հրատարակութենէն ետք, հարցազրոյց մը տուած էր Լիտ ամսաթերթին, ուր կը բացատրէր, ի մէջ այլոց, որ ամէնէն տխմար (գոն) կրօնքը Իսլամն է եւ որու պատճառաւ անուանարկութեան դատի քաշուած էր Փարիզի Մեծ Մզկիթին մեծաւորին կողմէ։ Ինք տէր մնաց իր յայտարարութեան, չեչտեց թէ կ'արհամարհէ Իսլամը, բայց՝ չատեր, թէ ցեղապաշտ չէ եւ չի չփոթեր Արաբ եւ մահմետական։ Փաստաբանը ուզած է որ իր յաճախորդը ազատ ձգուի, վճիռը պիտի տրուի Հոկտ. 22–ին։ Դատին ընթացքին միջադէպ մըն ալ պատահած է, երբ ներս խուժած են Հանրապետական Ազգ. Շարժումի (Մեկրէ) ընտրեալներ, որոնք ընդմիջելով նիստը թռուցիկներ նետած են, ուր արձանագրուած էր.– «Ո՛չ իսմամներու զրաքննութեան»։

«ՓՐԱՆՍ–ՍՈՒԱՌ», որ Սեպտ. 10–էն ի վեր լոյս չի տեսներ գործադուլի հետեւանքով, կրկին պիտի հրատարակուի առժամեայ կարգադրութեան մը շնորհիւ։ Շարժումը սկսած էր որովհետեւ նախատեսուած էին գործազրկումներ, ինչ որ յետաձգուեցաւ։ Բայց, թերթին տպաքանակը արդէն իսկ 63 հազարի իջած էր Օգոստոսին։

ԹՈՒՐՔԻԱ եւ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ հասարակաց թեկնածութիւն մը ներկայացուցին Ֆութպոլի Եւրոպայի 2008–ի ախոյեանութեան կազմակերպութեան համար։ Ընտրութիւնը պիտի կատարուի Դեկտեմբերին։ Կան այլ հասարակաց թեկնածութիւններ, ինչպէս Աւստրիա–Չուխոսլովակիա, Պոռնիա–Պրուանիա, Սկովտիա–Իրլանտա, եւ Դանիա–Ֆինլանտա–Նորվեկիա–Շուէտ։

ԱԼԺԻՒ մէջ երեք իսլամապաշտներ ըսպաննուած են Սեպտ. 17–ին, գործողութեան մը ընթացքին։ Ըստ ոստիկանութեան կը պատրաստուէին ռումբ մը դնել։

ԹԱՆՍՀԱՆԻ մէջ (Զինաստան) նախանձոտ ճաշարանապետ մը մկնասպան դեղով 300 հոգի թունաւորած է։ Իշխանութիւնները ձերբակալած են ենթական որ խոստովանած է թէ թունաւորած էր իր դբացի ճաշարանին ալիւրը, որովհետեւ անոր գործերը չատ փայլուն էին։ Ծանր գործը պիտի գնդակահարուի։

ՍԱՊՐԱՑԻ ԵՒ ՇԱԹԻԼԱՑԻ ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐՈՒՆ 20-ԱՄԵԱԿԸ ՑՈՑՑԵՐՈՎ ՆՇՈՒԱԾ

Պաղեստինեան երկու դաղթակայաններուն՝ Սապրայի եւ Շաթիլայի մէջ 1982 Սեպտեմբերին կատարուած կոտորածներուն 20–ամեակը Լիբանանի մէջ նշուած է ցոյցերով որոնց մասնակցած են Պաղեստինցիներու հետ Սպանացիներ, Իտալացիներ, Նորվեկիացիներ, եւլն.։ Յուշարարները դիմած են Շաթիլայի այն հաւաքական գերեզմաններուն ուր ամփոփուած են զոհերուն մարմինները։ Անոնք Իսրայէլի վարչապետ Ա. Շարոնի եւ ԱՄՆ–ու նախագահ Պուշի դէմ լոզունգներ արձակած են, գոչելով. «Ինթիֆատան կը չարունակուի», «Շարոն ահաբեկիչ, Պուշ մեղաւոր», «Անկա՛խ Պաղեստինն»։ Այլ դաղթակայաններու մէջ ալ նման բնոյթի ցոյցեր տեղի ունեցած են։

Սապրայի եւ Շաթիլայի կոտորածները դործադրած էր Իսրայէլի մօտիկ լիբանանցի քաղաքացիօրը որ իր դեկավար Պ. Ժըմայէլի վրէժը լուծելու պատրուակով երեք օր ջարդած էր դաղթակայաններու պաղեստինցի բնակիչները։ Զոհերու մասին տրուած թիւերը կը տարբերէին 800–է եւ երկու հազարի միջեւ։ Որպէս պատասխանատու ամբաստանուած էր Իսրայէլի ներկայի վարչապետը որուն դէմ Պելժիոյ մէջ մարդկութեան դէմ յանցանքի դատ մըն ալ բացուած էր, սակայն առեանը մերժած էր դատը, այն պատճառաբանութեամբ որ Պելժիոյ բնակիչ մը չէր ամբաստանեալը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 17/18)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան որ ՄԱԿ–ի ընդհ. ժողովին մասնակցելու համար Նիւ–Եորք կը գտնուէր, Սեպտ. 17–ին հանդիպում մը ունեցած է Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Շ. Կիւրէյլի հետ։ Հայաստանի նախարարը Թուրք իր պաշտօնակիցին հետ այդ առաջին տեսակցութեան կարեւոր նկատած է որ իրենց հանդիպումները տեւական ըլլան։ Ցեղոյ քննարկուած են Հայաստան – Թուրքիա փոխ – յարաբերութիւններու բացակայութեան հիմնական պատճառները, խոչընդոտները, դանոնք յաղթահարելու կարելի ճեւերը, Ղարաբաղի խնդիրը, չրջանային այլ հարցեր։

Նոյն օրը Վ. Օսկանեան հանդիպում մը ունեցած է Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարար Շ. Փերէսի հետ եւս. անոր հետ ալ օրակարգի նիւթ եղած են Հայաստան – Իսրայէլ յարաբերութիւնները, անոնց զարգացման հեռանկարները, Ե–րեւանէն պատրիարքարանին պատկանող Պարոն Տէր կալուածին խնդիրը։

Հանդիպումէն ետք Վ. Օսկանեան ըսած է թէ դրապէս տպաւորուած է Շ. Փերէսի հետ հանդիպումէն, նչմարած է պատրաստակամութիւն եւ փափաք՝ բոլոր կարելիութիւնները գործի լծելու, կարգադրելու համար հայապատկան կալուածին հարցը։ Համոզում յայտնած է որ կարելի կ'ըլլայ յարմարադոյն լուծում մը յանդիլ, որպէսզի թէ՛ Իսրայէլի ապահովութեան պահանջները պաշտպանուին, թէ՛ պատրիարքարանի չահերը։

*
**

«ԿԱՑՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ԱՂԵՂ» ՄԸ ԱՍԻԱՑԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ

ՀԱՊ–ի հաւաքական ապահովութեան պայմանագիրը ստորագրած պետութիւնները մտադիր են ՕԹԱՆ–ի եւ այլ կազմակերպութիւններու իրենց գործընկերներուն հետ «կայունութեան աղեղ» մը ստեղծելու Ասիայէն մինչեւ Ատլանտեան ովկիանոս։ ՕԹԱՆ–էն եւ ՄԱԿ–էն զատ կը նախատեսուի յատկապէս Իսլամական խորհրդաժողովին հետ գործակցել, միջազգային ահաբեկչութեան, թմրեցուցիչներու չրջանառութեան եւ կազմակերպուած չարագործութեան դէմ պայքար մղելու համար։

*
**

ՑԵՏ ՄԱՀՈՒ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով, Ազիւթեան մետալի արժանացած են յետ մահու, Կապանի ու Մեղրիի չրջաններէն 137 զոհուած մարտիկներ։ Սեպտեմբեր 17–ին Կապանի մշակոյթի կեդրոնին մէջ կազմակերպուած հանդիսով մը անոնց հարազատներուն յանձնուած են մետալները։ Յաջորդ օրն ալ կը յանձնուէին Գորիսի եւ Սիսիանի չրջաններէն զոհուած մարտիկներուն մետալները։

«ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ»
ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԹԵՐԹԸ

Երեւանի մէջ չորս տարիէ ի վեր «Նախիջեւան» անուն թերթ մը կը հրատարակուի. աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել՝ պարբերաթերթ մը, ինչպէս նշուած է արդէն անոր ճակատին: Անունը արդէն կը մատնէ թէ ան հրատարակութիւնն է Նախիջեւանահայոց Ազգ. Խորհուրդին: Առաջին հերթին կորսուած հողը, տունը թուղթով ու դիրով պահպանելու արարք մը որ ո՛վ գիտէ քանիերորդն է մեր պատմութեան մէջ: Այս նախանձախնդրութիւնը անմիջապէս յայտնի կ'ըլլայ պարզ թերթատումով մը իսկ, քանի որ պարբերաթերթին էջերէն անպակաս են Նախիջեւանի անցեալին, դէպքերուն, յուշակոթողներուն առընչուած նիւթեր:

Թերթին երկրորդ յանձնառութիւնն ալ կապ մը, ժամադրավայր մը ըլլալն է Նախիջեւանցիներու, Նախիջեւանցիի չառաւիղներուն միջեւ որոնք այսօր կ'ապրին Երեւան, Վանաձոր, կամ Մոսկուա, Փարիզ, Լոս-Անճըլըս ու այլուր: Ասոր համար խմբագրութիւնը ներկայացուցիչներ ունի ԱՄՆ, Ֆրանսա, Գերմանիա, Լիբանան, Գանատա, Ռուսաստան ու Վրաստան: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը տիկին Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանն է:

Թերթին ճակատը, անունին վերեւ գետեղուած մակագրութիւն մըն ալ կը մատնէ Նախիջեւան – Նախիջեւանցիին աւելի լայն շրջանակով նպատակներ. «ՏԷ՛ր Աստուած, փրկեա՛ զազգս Հայոց եւ ժողովեա՛ ի հայրենիս մեր: Արժանացո՛ զմեզ լինել տէր աղօթատուից մերոց, գերեզմանաց սրբոց մերոց եւ շիրմաց մեռելոց մերոց» կ'ըսէ այդ մակագրութիւնը:

1500 տպաքանակով «Նախիջեւան»ը կը հրատարակուի Ազգ. միութեան ուխտ հասարակական – քաղաքական կազմակերպութեան կողմէ: Գլխաւոր խմբագիրն է Ռաֆայէլ Համբարձումեան. խմբագրական խորհուրդին անդամներն են Ռաֆայէլ Ղազարեան, Արման Մանարեան, Անդրանիկ Պետրոսեան, Վլադիմիր Սարգսեան, Կարէն Սմբատեան: Հետաքրքրական է տեսնել որ իւրաքանչիւրին անունին հետ նշուած է ծագումի վայրը. Նորսեցի, Եարմջեցի, Ագուլեցի, Մեսրոպաւանցի:

Վերջին թիւին (Օգոստոս) վերջին էջին վրայ տեղ գտած չնորհակալութեան տողեր յստակ պատկեր մը կու տան թերթին նիւթական միջոցներուն մասին. բսուածը այն է որ այդ թիւը կարելի եղած է հրատարակել Քաչաթաղի եւ Գանատայի մշտական ընթերցողներու վեց հոգինոց խումբի մը նուիրատուութիւններով որոնց գումարը 400 տոլար է: Մեր ունեցած երկու թիւերուն մէջ (փետր., Օգոստոս) նշում չկայ այն մասին թէ թերթը ցրւում ունի նաեւ Արեւմուտքի մէջ: Սակայն, օրինակ Ֆրանսայի մէջ ներկայացուցիչի մը գոյութիւնը կարելիութիւն կու տայ ատոր:

Այսպէս թերթին հասցէն է՝
Երեւան 375 009
Մարշալ Բաղրամեան 24գ. 9-րդ յարկ
Թ-իւ 906 սենեակ
ունի նաեւ համացանցի հասցէ.
www.geocities.com/nakhijevan

Թերթին համազգային մտահոգութիւն-նպատակներուն փաստերէն է փետրուարի թիւին առաջին էջը զետեղուած «Ծոր-ձորակ»ը, ուղղուած՝ Հայաստան – ըմբիւռք Բ. խորհրդաժողովին կազմակերպիչներուն ու մանակիցներուն: Երեք կէտ կը յանձնուի անոնց ուշադրութեան. ա) Հայաստանի իշխանութիւնները վերահաստատեն առաջին անկախութեան շրջանին 1919 Մայիս 28-ի կառավարութեան ընդունած՝ Ազատ, Անկախ ու Միացեալ Հայաստանի հռչակագիրը, զայն արձանագրելով Սահմանադրութեան մէջ, բ) Սփիւռքի (Արեւմտահայութեան) մըն-նայուն մարմին մը կազմուի, միջազգային ատեաններու մէջ Սփիւռքը ներկայացնելու նպատակով, գ) Սահմանադրութեամբ հաւասարազօր հռչակել «Հայոց լեզուի արեւելահայերէն ու արեւմտահայերէն տարբերակները»:

Կարելի է վիճիլ անշուշտ, առաջին երկու կէտերուն իրատեսութեան բնոյթին, կարելիութեան, արդիւնքին եւլն. մասին: Սակայն, անդրադարձը «Նախիջեւան»ի խմբագրութեան մօտեցումը տալու համար է պարզապէս: Վերոնշեալ Ծոր-ձորակին հետ էջին վրայ տեղ գտած է խնդրոյ առարկայ Միացեալ Հայաստանի յայտարարութիւնը:

Նախիջեւանի անցեալին առընչուած Ռուբէն Տէր-Մինասեանի (Ա. Հանրապետութեան զինուորական նախարար 1919-1920) յօդուածը որ նիւթ կ'ընէ փանիսլամականութեան ծրագրով Շարուր-Նախիջեւանը հայաթափելու քաղաքականութիւնը եւ հրատարակուած է «Դրօշակ»ի 1925-ի թիւերուն մէջ, արտատպուած է: Գ. Նժդեհն ալ խմբագրութեան սիրելի դէմքերէն է. բաւական տեղ յատկացուած է անոր ծննդեան 115-ամեակի նիւթին: Մանաւանդ որ Նժդեհին համար ճիշդ արժեւորում պահանջող յայտարարութիւն մը ստորագրուած է 115-ամեակի յանձնաժողովի նախագահին կողմէ որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ թերթին գլխաւոր խմբագիրը:

Պարբերաթերթին վերոնշեալ երկու թիւերուն մէջ ալ ներկայացուած են Նախիջեւանի պատմական դէմքեր, յուշերու էջեր, նոր հրատարակութիւններու ներկայացումներ, եւլն.: Օգոստոսի թիւին մէջ բաւական մանրամասն տրուած են Ազգային միաւորութեան ուխտին հիմնումի պարագաները (1989), անցած փուլերը, ծրագիրը, հիմնադիրները:

Ինչ որ այս բոլորէն անկախ ուշադրութեան կարեւոր բաժին մը կը հրաւիրէ «Նախիջեւան»ի վրայ, այն եղակի երեւոյթն է որ ան կը հրատարակուի մեծ մասով դասական ուղղագրութեամբ: Կան խորհրդային դրեվաճեւով էջեր ալ, որոնք այդ ձեւով հրատարակուած տեղէ մը առնուած են հաւանօրէն: Սակայն, յայտնի է որ ուղղագրութիւնը սկզբունքով որոշուած պարագայ մըն է խմբագրութեան համար: Արդէն Օգոստոսի թիւին մէջ գլխաւոր խմբագիր Ռ. Համբարձումեան նիւթին մասին էջ մըն ալ ստորագրած է, «Միասնական ուղղագրութիւն գոյացնելու առաջին քայլը պիտի կատարի հայրենիքը» խորագիրով: Համառօտ կերպով անդրադառնալէ ետք 1922-ին կատարուածին, լատինական այբուբենի անցնելու բուն նպատակին, ժամանակին արտայայտուած հակադրութիւններուն, ան հարկաւոր կը նկատէ որպէս 1940-ի բարեփոխումին չառնակութիւն, կատարել չարք մը անհրաժեշտ փոփոխութիւններ. վերադարձ՝ «ւ»ին, բառավերջի, նաեւ նմանաձայնութիւններու մէջի «է»ին, վերականգնում «եա», «այ» երկբարբառներու, եւլն.: Համոզում կը յայտնուի որ այդ փոփոխութիւններով աշակերտները առանց դժուարութեան ու չուտով կ'իւրացնեն դասական ուղղագրութեան այդ տարրերը: Ատկէ գատ, ուղղագրութիւնը դոնէ որոշ չափով կը վերադառնայ կուռ եւ տրամաբանական միճակին, կը մերձենան Հայաստանի ու Սփիւռքի ուղղագրութիւնները եւ լուրջ քայլ մը կ'առնուի դէպի միասնականացում:

«Նախիջեւան»ի ճակատին տարուան ու ամսուան նշումներն ալ իւրայատուկ են. որպէս տարի նշուած է «Բուն Հայոց 4494» եւ քովը փակագծի մէջ՝ «Ց. Ք. 2002»: Ամիսը Հոռին է, փետրուարը առնուած նոյնպէս փակագծի մէջ: Իւրաքանչիւր թիւ կ'արժէ 200 դրամ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾՆԵՐ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՀԵՏՔԵՐ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ԼՈՍ ՄՈՒԷՍԹՐՈՍ. ՏԸ ՍԵՓԱՐՏԻՔ ՎՕՅՍ» ԱՄՍԱԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ՔԵԻԻՆ ԱԼԸՆ ՊՐՈՒՔ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ԵՂԷԳԻՍԻ ՄԷՋ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ՅԱՋՏՆԱԲԵՐՈՒՄ ՄԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Հայ կրօնաւոր մը՝ Աբրահամ Եպիսկ. Մկրտչեան 1996-ին հնադիտական յատկանշական եւ անսպասելի յայտնաբերում մը կատարած էր Հարաւարեւելեան Հայաստանի Սիւնիքի շրջանին մէջ, երբ Եղէգիսի մօտակայ անտառներուն եւ դեմ մը մէջ տեսած էր արձանագրութիւններ կրող մեծ տապանաքարեր: Կրանիթէ շինուած այս քարերը երկարաւուն գլանաներու ձեւով տաշուած էին եւ կը կրէին երբայերէն եւ արամերէն արձանագրութիւններ: Անոնք Հայաստանի մէջ արդի ժամանակներէն առաջ հրէական հաւատքականութեան մը գոյութեան փիզիքական առաջին փաստերն են: Նոյն ժամանակներուն հրէական այլ հաւատքականութիւններ ապրած են դրացի երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Վրաստան, Իրան, այժմու Ադրբեջան, Տաղստան, Ղրիմ եւ Ուկրանիա: «Ճերուսալէմ Ռիվորթ» թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը համաձայն, Հայաստանի մէջ հրէական համայնքը հաւանաբար կը հաշուէր շուրջ 150 հոգի: Տապանաքարերուն վրայ արձանագրուած թուականները կը տարուբերին 13-րդ դարու կէսերէն 1337-ի մինչեւ: Հրեայ եւ հայ հնագէտներէ բաղկացած խումբ մը հրէական դերեզմանատունը առաջին անգամ հետազօտեց 2000ի Հոկտեմբերին: Պեղումներու երկրորդ հանդրուանը տեղի ունեցաւ 2001ի Մայիսին, իսկ երրորդ հանդրուանը տեղի ունեցաւ 2002ի գարնան:

Ցարդ Եղէգիսի տարածքին յայտնաբերուած են աւելի քան 62 հրէական տապանաքարեր, ներառեալ՝ դերեզմանատունը, ինչպէս նաեւ՝ ջաղացքի մը հիմնաքարը եւ կամուրջի մը չենարանը: Գերեզմանատան մէջ կարգ մը տապանաքարեր դրուած են բաց դերեզմաններու վրայ, ուրիշներ՝ փակ: Բազմաթիւ տապանաքարեր կը կրեն հարուստ զարդաքանդակներ եւ հրէական խորհրդանիշներ: Հետաքրքրական է տեսնել, որ հրեաներն ու քրիստոնեաները կը բաժնէին զարդարանքի նոյն բնախորհուրդները: Թէեւ կարգ մը արձանագրութիւններ մաշած են դարերու ընթացքին, սակայն ոմանք տակաւին ընթեռնլի են:

Տապանաքարերէն ի յայտ կու գայ, թէ բազմաթիւ երբայերէն անուններ ընդհանրացած էին միջնադարեան Հայաստանի հրեայ հաւաքականութեան մէջ:

Հնագէտները նկատած են, թէ Եղէգիսի միւս կողմը, Օրբէլեան նախարարութեան դերեզմանատան մէջ, տապանաքարերը չինուած էին նոյն քարով եւ հրէական տապանաքարերուն նմանօրինակ ոճով: Երուսաղէմի երբայական համալսարանէն հնագէտ Մայքըլ Սթրոն, որ մասնակցած է հետազօտութեան, հաւանական կը նկատէ, թէ հրէական եւ քրիստոնէական տապանաքարերը չինուած են նոյն արհեստանոցին մէջ:

Երբ հրեաները հաստատուած են Եղէգիսի, քաղաքը առեւտրական, մշակութային, մատուռական ու կառավարման կարեւոր կեդրոն էր եւ կը ծառայէր իբրեւ գաւառային մայրաքաղաք: Ցայտնապէս հրեաները հարուստ էին եւ երեւելի դէմքեր՝ Եղէգիսի բնակչութեան մէջ, թէեւ քաղաքին բնակչութեան դերիչխող տարրերը Հայերն էին: Հայաստանի մէջ հրեաներու բնակութեան ժամանակներուն Մոնղոլները կ'իշխէին երկրին վրայ:

Մովսէս Խորենացիի համաձայն, Ն.Ք. առաջին դարուն Տիգրան Մեծ (թագաւորած է Ն.Ք. 95-էն 55) Սուրիայէն եւ Միջագետքէն հազարաւոր հրեաներ բնակեցուցած է Հայաստանի քաղաքներուն մէջ, ներառեալ՝ Արմաւիր եւ Վարդգէսաւան: Ցայտնապէս առաջին հրեայ վերաբնակիչները յետագային ընդունած են քրիստոնէութիւնը: Հայ վարդապետ մը՝ Թովմա Մեծոփեցի «Պատմութիւն Լանկ-Թամուրա եւ յաջորդաց իւրոց» վերնագիրով իր գիրքին մէջ բացայայտ կերպով կը յայտարարէ, թէ գերեվարուած հրեաներ Հայաստան բերուելէ ետք քրիստոնէացած են, եւ յետագային իշխաններ ու թագաւորներ դարձած Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ:

Հռոմէական պատմագիր Ցոսէփոս գրած է, թէ Ն.Ք. առաջին դարուն, Տիգրան Մեծի կողմէ հրեաներու վերաբնակեցումէն ետք, Հայոց Արտաւազդ Բ. թագաւորը (թագաւորած է Ն.Ք. 55-էն 34) մովսէսական հրեաներ վերաբնակեցուցած է Վանի մէջ, ուր անոնք գոյատեւած են դարեր շարունակ: Հրեաներ բնակած են հաւանաբար նաեւ Երուանդաշատի եւ Նախիջեւանի մէջ: Ճաքոպ Նէուսնէր գրած է, թէ մեծաթիւ հրեաներ կը բնակէին Հայաստանի կեդրոնական վաղարշապատ քաղաքին մէջ:

Իգնաք Պէն Զէվի կ'ենթադրէ, թէ Միջագետքի հելլէնական շրջանին մէջ Ն.Ք. առաջին դարուն հրեայ թագաւորներու իշխանութեան տակ գտնուող Ատրպատէն քաղաքէն հրեաներ բնակութիւն հաստատած են Հայաստանի մէջ: Այս հաւանականութեան կ'ակնարկէ նաեւ Նէուսնէր «Հրեաները՝ հեթանոսական Հայաստանի մէջ» վերնագիրով յօդուածի մը մէջ («Ճըռնըլ ափ տի Ամերիքըն Օրիենթըլ Սոսայթի», 1964): Նէուսնէր կ'ենթադրէ, որ Ատրպատէնի թագաւորական ընտանիքը Հայաստան հասած ըլլալու է Հռոմի Տրայեան կայսեր օրով (իշխած է 98-էն 117):

«Տը Քէմպրիճ տոքիւմընթ» անունով ճանչցուած դրութիւն մը, որ յայտնաբերուած է 19-րդ դարուն, կը պատմէ, թէ հրեայ տղամարդիկ ինչպէս Հայաստանէն կամ Հայաստանի վրայով խոյս տուած են կռապաշտներու յուձէն: Դրութիւնը, որ նաեւ ծանօթ է «Անանուն խազար հրեայի մը նամակը» անունով, կը կրէ ժամանակի աւերը. բառեր եւ նախադասութիւններ կորսուած են: Այսուհանդերձ անիկա կը պատմէ, թէ հրեաները ինչպէս «միաճուլուած են խազարիոյ հեթանոսներուն հետ, որպէսզի դառնան մէկ ժողովուրդ»: Նորմըն Կոլդ վերակառուցած է դրութիւնը եւ զայն հրատարակած է 1982-ին տպագրուած «Խազարիոյն հիպրու տոքիւմընց աֆ տի թէնթ սենչըրի» գիրքին մէջ: Սակայն, ան վերջնական պատասխան մը չի տար այն հարցումին, թէ Խազարիոյ հրեաները հաւանաբար հալածուած են ոչ թէ Հայաստանի մէջ, այլ՝ սահանեան Պարսկաստանի, եւ ասիկա աւելի հաւանական է: Երբ Մայքըլ Սթրոնի հարց տուի, թէ ինչ կը մտածէր դրութեան մասին, ան պատասխանեց, թէ դրութիւնը հաւանաբար կ'ակնարկէր Հայաստանի վերայով եւ ոչ թէ Հայաստանէն դպրոյ Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր եւ հեթանոս: Սակայն ասիկա չի համապատասխաներ իրականութեան: Դ. դարէն սկսեալ ունէր իր սեփական այբուբենը, իսկ խազարները իրականութեան մէջ երբեք միաճայլ հաւաքականութիւն մը չեն կազմած մինչեւ այն ժամանակները, երբ արդէն Հայաստան դրաճանաչ եւ միաստուածեան էր: Կոլդ հետեւեալ անիկա կը պատմէ, թէ հրեաները ինչպէս «միաճուլուած են խազարիոյ հեթանոսներուն հետ, որպէսզի դառնան մէկ ժողովուրդ»: Նորմըն Կոլդ վերակառուցած է դրութիւնը եւ զայն հրատարակած է 1982-ին տպագրուած «Խազարիոյն հիպրու տոքիւմընց աֆ տի թէնթ սենչըրի» գիրքին մէջ: Սակայն, ան վերջնական պատասխան մը չի տար այն հարցումին, թէ Խազարիոյ հրեաները հաւանաբար հալածուած են ոչ թէ Հայաստանի մէջ, այլ՝ սահանեան Պարսկաստանի, եւ ասիկա աւելի հաւանական է: Երբ Մայքըլ Սթրոնի հարց տուի, թէ ինչ կը մտածէր դրութեան մասին, ան պատասխանեց, թէ դրութիւնը հաւանաբար կ'ակնարկէր Հայաստանի վերայով եւ ոչ թէ Հայաստանէն դպրոյ Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր եւ հեթանոս: Սակայն ասիկա չի համապատասխաներ իրականութեան: Դ. դարէն սկսեալ ունէր իր սեփական այբուբենը, իսկ խազարները իրականութեան մէջ երբեք միաճայլ հաւաքականութիւն մը չեն կազմած մինչեւ այն ժամանակները, երբ արդէն Հայաստան դրաճանաչ եւ միաստուածեան էր: Կոլդ հետեւեալ անիկա կը պատմէ, թէ հրեաները ինչպէս «միաճուլուած են խազարիոյ հեթանոսներուն հետ, որպէսզի դառնան մէկ ժողովուրդ»: Նորմըն Կոլդ վերակառուցած է դրութիւնը եւ զայն հրատարակած է 1982-ին տպագրուած «Խազարիոյն հիպրու տոքիւմընց աֆ տի թէնթ սենչըրի» գիրքին մէջ: Սակայն, ան վերջնական պատասխան մը չի տար այն հարցումին, թէ Խազարիոյ հրեաները հաւանաբար հալածուած են ոչ թէ Հայաստանի մէջ, այլ՝ սահանեան Պարսկաստանի, եւ ասիկա աւելի հաւանական է: Երբ Մայքըլ Սթրոնի հարց տուի, թէ ինչ կը մտածէր դրութեան մասին, ան պատասխանեց, թէ դրութիւնը հաւանաբար կ'ակնարկէր Հայաստանի վերայով եւ ոչ թէ Հայաստանէն դպրոյ Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր եւ հեթանոս: Սակայն ասիկա չի համապատասխաներ իրականութեան: Դ. դարէն սկսեալ ունէր իր սեփական այբուբենը, իսկ խազարները իրականութեան մէջ երբեք միաճայլ հաւաքականութիւն մը չեն կազմած մինչեւ այն ժամանակները, երբ արդէն Հայաստան դրաճանաչ եւ միաստուածեան էր: Կոլդ հետեւեալ անիկա կը պատմէ, թէ հրեաները ինչպէս «միաճուլուած են խազարիոյ հեթանոսներուն հետ, որպէսզի դառնան մէկ ժողովուրդ»: Նորմըն Կոլդ վերակառուցած է դրութիւնը եւ զայն հրատարակած է 1982-ին տպագրուած «Խազարիոյն հիպրու տոքիւմընց աֆ տի թէնթ սենչըրի» գիրքին մէջ: Սակայն, ան վերջնական պատասխան մը չի տար այն հարցումին, թէ Խազարիոյ հրեաները հաւանաբար հալածուած են ոչ թէ Հայաստանի մէջ, այլ՝ սահանեան Պարսկաստանի, եւ ասիկա աւելի հաւանական է: Երբ Մայքըլ Սթրոնի հարց տուի, թէ ինչ կը մտածէր դրութեան մասին, ան պատասխանեց, թէ դրութիւնը հաւանաբար կ'ակնարկէր Հայաստանի վերայով եւ ոչ թէ Հայաստանէն դպրոյ Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր եւ հեթանոս: Սակայն ասիկա չի համապատասխաներ իրականութեան: Դ. դարէն սկսեալ ունէր իր սեփական այբուբենը, իսկ խազարները իրականութեան մէջ երբեք միաճայլ հաւաքականութիւն մը չեն կազմած մինչեւ այն ժամանակները, երբ արդէն Հայաստան դրաճանաչ եւ միաստուածեան էր: Կոլդ հետեւեալ անիկա կը պատմէ, թէ հրեաները ինչպէս «միաճուլուած են խազարիոյ հեթանոսներուն հետ, որպէսզի դառնան մէկ ժողովուրդ»: Նորմըն Կոլդ վերակառուցած է դրութիւնը եւ զայն հրատարակած է 1982-ին տպագրուած «Խազարիոյն հիպրու տոքիւմընց աֆ տի թէնթ սենչըրի» գիրքին մէջ: Սակայն, ան վերջնական պատասխան մը չի տար այն հարցումին, թէ Խազարիոյ հրեաները հաւանաբար հալածուած են ոչ թէ Հայաստանի մէջ, այլ՝ սահանեան Պարսկաստանի, եւ ասիկա աւելի հաւանական է: Երբ Մայքըլ Սթրոնի հարց տուի, թէ ինչ կը մտածէր դրութեան մասին, ան պատասխանեց, թէ դրութիւնը հաւանաբար կ'ակնարկէր Հայաստանի վերայով եւ ոչ թէ Հայաստանէն դպրոյ Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր եւ հեթանոս: Սակայն ասիկա չի համապատասխաներ իրականութեան: Դ. դարէն սկսեալ ունէր իր սեփական այբուբենը, իսկ խազարները իրականութեան մէջ երբեք միաճայլ հաւաքականութիւն մը չեն կազմած մինչեւ այն ժամանակները, երբ արդէն Հայաստան դրաճանաչ եւ միաստուածեան էր: Կոլդ հետեւեալ անիկա կը պատմէ, թէ հրեաները ինչպէս «միաճուլուած են խազարիոյ հեթանոսներուն հետ, որպէսզի դառնան մէկ ժողովուրդ»: Նորմըն Կոլդ վերակառուցած է դրութիւնը եւ զայն հրատարակած է 1982-ին տպագրուած «Խազարիոյն հիպրու տոքիւմընց աֆ տի թէնթ սենչըրի» գիրքին մէջ: Սակայն, ան վերջնական պատասխան մը չի տար այն հարցումին, թէ Խազարիոյ հրեաները հաւանաբար հալածուած են ոչ թէ Հայաստանի մէջ, այլ՝ սահանեան Պարսկաստանի, եւ ասիկա աւելի հաւանական է: Երբ Մայքըլ Սթրոնի հարց տուի, թէ ինչ կը մտածէր դրութեան մասին, ան պատասխանեց, թէ դրութիւնը հաւանաբար կ'ակնարկէր Հայաստանի վերայով եւ ոչ թէ Հայաստանէն դպրոյ Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր եւ հեթանոս: Սակայն ասիկա չի համապատասխաներ իրականութեան: Դ. դարէն սկսեալ ունէր իր սեփական այբուբենը, իսկ խազարները իրականութեան մէջ երբեք միաճայլ հաւաքականութիւն մը չեն կազմած մինչեւ այն ժամանակները, երբ արդէն Հայաստան դրաճանաչ եւ միաստուածեան էր: Կոլդ հետեւեալ անիկա կը պատմէ, թէ հրեաները ինչպէս «միաճուլուած են խազարիոյ հեթանոսներուն հետ, որպէսզի դառնան մէկ ժողովուրդ»: Նորմըն Կոլդ վերակառուցած է դրութիւնը եւ զայն հրատարակած է 1982-ին տպագրուած «Խազարիոյն հիպրու տոքիւմընց աֆ տի թէնթ սենչըրի» գիրքին մէջ: Սակայն, ան վերջնական պատասխան մը չի տար այն հարցումին, թէ Խազարիոյ հրեաները հաւանաբար հալածուած են ոչ թէ Հայաստանի մէջ, այլ՝ սահանեան Պարսկաստանի, եւ ասիկա աւելի հաւանական է: Երբ Մայքըլ Սթրոնի հարց տուի, թէ ինչ կը մտածէր դրութեան մասին, ան պատասխանեց, թէ դրութիւնը հաւանաբար կ'ակնարկէր Հայաստանի վերայով եւ ոչ թէ Հայաստանէն դպրոյ Հայաստան տակաւին անդրադառնալ էր

հեթանոս էին, այլ քրիստոնեայ, այլ նաեւ՝ որովհետեւ որեւէ փաստ չկայ, թէ հրեաները խազարներու ժամանակներուն հալածանքի ենթարկուած են Հայերու կողմէ: Հետեւաբար կարելի է եզրակացնել, թէ դրութիւնը հաւանաբար որեւէ փաստ չի պարունակեր Հայաստանի մէջ հրէական հնադարեան հաւաքականութեան մը գոյութեան առընչութեամբ:

Ի՞նչ ճակատագիր ունեցած են Հայաստանի հրեաները: Թէեւ ցարդ յստակ պատասխաններ չկան, սակայն բազմաթիւ ուսումնասիրողներ փորձած են պատասխանել այս հարցումին: Ի. դարու հրեայ պատմաբան Ապրահամ Փոլիաքի համաձայն, Հայաստանի Հայերուն մէկ մասը ձուլուած է քրտական հաւաքականութիւններու մաս կազմող հրեաներուն մէջ: Նէուզնէր կը վկայէ, թէ Ասիապէնէն Հայաստան գաղթած հրեաները քրիստոնէութիւնը ընդունած են, Միջին Արեւելքի հիւսիսային զանազան շրջաններուն մէջ բնակութիւն հաստատած բազմաթիւ հրեաներու պէս: Ինչ որ դիտենք, այն է թէ Պարսկաստանի Շապուհ Բ. թագաւորը (իշխած է 309–էն 379), որ Հայաստանը գրաւած է իր իշխանութեան վերջին շրջանին, բազմաթիւ հրեաներ տեղահան ըրած է Հայաստանէն եւ զանոնք վերաբնակեցուցած՝ Պարսկաստանի մէջ:

Սակայն ի՞նչ վախճան ունեցած են այն հրեաները, որոնք չարունակած են ապրիլ Հայաստանի մէջ եւ երկար ժամանակ պահած են մոլսխականութիւնը: Յովսէփ Արզարովիչ Օրբէլի տեղեկագրած է, թէ վանեցի զիւղացիներ Վանի քաղաքացիները հրեայ կը համարէին մինչեւ Ի. դարու սկիզբը: Թերեւս կարդ մը Հայեր, մանաւանդ վանեցիները, հրեաներէ սերած են: Մայքըլ Սթոնի նման ուսումնասիրողներ հարց կու տան, թէ արդեօք այսօր Եղէգիսի շրջանին մէջ բնակող Հայերու նախահայրերը հրեա՞յ եղած են:

Ներկայիս Հայաստանի մէջ ապրող հրեաները խոր արմատներ չունին այս երկրին մէջ: Անոնք Ի. դարու ընթացքին վրաստանէն, Բելառուսիայէն, Ռուսաստանէն եւ Ուկրանիայէն տեղափոխուած են Հայաստան:

(Ցապաւուած)

«Ազդակ»

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

— • —

ՔԱՂՑՐ – ԱՂԻ

Սննդագէտ եւ հոգեբոյժ տոքթ. Ուէյնֆիէլտի համաձայն, ուտելիքի մեր ճաշակը կը յայտնաբերէ նկարագրային որոշ դիծեր: Այսպէս, անոր կարծիքով, քաղցր ուտելիքներ սիրողները մխիթարանքի եւ դուրգուրանքի պահանջ ունեցող անձեր են, մինչդեռ աղի ուտելիքներ սիրողները յարձակողական տրամադրութեան տէր անձեր են:

Տոքթ. Ուէյնֆիէլտի կարծիքով, քաղցր ուտելիքներու սէրն ու պահանջը չափահաս տարիքին անդիտակից վերադարձ մըն է դէպի մանկութիւն, երբ ամէն լաւ բան կը վարձատրուէր չաքարով, տուրմով... քաղցրը որոշ ապահովութիւն մը կու տայ, իսկ նեղութեան ու դժուարութեան պարագային անոր դիմելը բացակայ զուրգուրանքի փնտռտուք մըն է:

Միւս կողմէ, պանիրի, խոզապուխտի, մխի հանդէպ սէրը յարձակողական տրամադրութեան տէր անձերու յատուկ է, հակառակ անոր որ անոնք ամէն գնով կը ջանան պահել, ետ մղել այդ տրամադրութիւնը:

Տոքթ. Ուէյնֆիէլտ քաղցրի սիրահարներուն կը թելադրէ կարելի եղածին չափ պակսեցնել քաղցր ուտելիքները (տուրմ, չաքար, կրկնեփ...) տունէն եւ նեղութեան կամ դժուարութեան պահուն անոնց դիմելու փոխարէն՝ հետաքրքրական զբաղում մը գտնել, ինչպէս՝ ընթերցանութիւն, մարզանք, գնում, եւլն.:

Աղի ուտելիքներու սիրահարներուն Ուէյնֆիէլտ կը թելադրէ աւելի յաճախ արտայայտուիլ եւ հանդարտելու համար մարզանք մը կիրարկել:

ԶԱՓԱԻՈՐԵԼ ՍՈՑԱՑԻ ՍՊԱՌՈՒՄԸ

Սոյայի սպառումը վերջին «նորաձեւութիւն»ն է... Սոյայի հիւթ, կրկնեփ, կաթ, միս. տակաւին չարքը չատ երկար է: Ճիշդ է որ բժիշկներ կը հաստատեն սոյային անսպառ բարիքները, բայց եւ այնպէս ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, որ սոյայի չափազանցուած դործածութիւնը երիկամներուն մէջ աղի բիւրեղներ կը յառաջացնէ, մասնաւորաբար՝ նախատրամադրուած անձերու մօտ:

Պատճա՞ռը. սոյան կը պարունակէ կարեւոր քանակութեամբ «oեզալաթ» անուն նիւթ մը, որ կիրին միանալով՝ երիկամներուն մէջ աղի բիւրեղներ կը կազմէ:

Մասնագէտներու թելադրանքը այն է որ օրական երեք ժումերուն սոյա պարունակող ուտելիքներ չսպառուի:

ՏԱՊԿՈՒԱԾ ԳԵՏՆԱՒՆՁՈՐԸ

Շաքարները կը վնասեն մեր ակռաներուն, բայց միակները չեն: Ակռայի փոխարէն պատճառող ուտելիքներու շարքին երկրորդ դիրքը կը գրաւէ տապկուած գետնախնձորը. անոր կը յաջորդեն չամիչը եւ պանանը: Անչուշտ չաքարները կը գրաւեն առաջին դիրքը:

Միւս կողմէ, պանիրը, մածունը, պիտակեղէնը ակռաները փոխարէնէ պաշտպանելու յատկութիւնը ունին:

Ինչ կը վերաբերի տուրմին, ան չափաւոր դեր կը խաղայ, տրուած ըլլալով, որ քաքաօն օգտակար է ակռաներուն:

Վերջապէս, մեղրը մանրէասպան է, նաեւ կիր, ֆոսֆոր եւ ֆլիւոր կը պարունակէ. նիւթեր որոնք անվնաս են ակռայի կիտուածին:

ԶՈՒԿՐ՝ ՑՂԻ ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

1992–էն 1996–ի միջեւ կատարուած դանիական ուսումնասիրութիւն մը ցոյց տուած է, թէ յղութեան ամիսներուն իղոտ ճուկ (թոն, սոմոն...) ուտելը բարենպաստ դեր կը խաղայ:

9000 կիներու վրայ կատարուած այս ուսումնասիրութեան համաձայն, չարաթը երկու անգամ իւղոտ ճուկ ուտող կիները բնական ծննդաբերութիւն ունեցած են եւ կանխահաս ծնունդի կամ ճըղճիմ ծնունդի պարագաներ չեն արձանագրուած, մինչդեռ նման պարագաներ նկատուած են երբեք ճուկ չուտողներուն մօտ:

Նոյն ուսումնասիրութեան համաձայն, ճուկերը այս առաւելութիւնը կը պարտին «Օմեկա 3» ճարպաթթուին:

Պատրաստեց՝
ՇՈՒՇԻԿ ՄԱՒԻՍԱԳԱԼԵԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

6 ԹԵԼԱԴՐԱՆՔ՝ ՀԱՆԳԻՍՏ ԶԳԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ճիշդ է, որ մարզանքն ու սննդականոնը կը ճեւաւորեն մեր մարմինը եւ կ'ապահովեն անոր առողջութիւնը, իսկ մեր գլո՞ւխը... Որքան որ ալ մեր մարմինին անբաժան մէկ մասն է, բայց եւ այնպէս ան առանձին հոգածութեան կը կարօտի:

Ժիւտիթ Միքալէֆ-Աթթալի իր «Լ'ամեկրիսսման հոլիսթիք» դիրքին մէջ մարդը կ'առնէ իր ամբողջութեան մէջ եւ կ'առաջարկէ սննդականոն, մարզանք, բայց նաեւ՝ միտքն ու գլուխը հանգարտեցնող միջոցներ:

Ստորեւ 6 հիմնական թելադրանքներ. –

1) ՇՆՉԵԼ

Բոլորս ալ կը կարծենք, որ լաւ եւ ճիշդ ձեւով կը շնչենք, բայց կը սխալինք, քանի որ շնչել ալ կայ, շնչել ալ:

Լաւ շնչելու համար նախ եւ առաջ ամբողջովին պէտք է պարպել թոքերը, ապա բերանը դոց խորունկ չունչ առնել՝ փորը ուռեցնելով, յետոյ չունչը հինգ երկվայրկեան կարել եւ, վերջապէս, շատ դանդաղօրէն արտաշնչել՝ փորը առաւելագոյն չափով ներս քաշելով:

Այս գործողութիւնը հինգ անգամ կրկնել մարմինը թթուածինով ողողելու եւ միտքն ու մարմինը լարուածութենէ եւ ճնշումէ ձերբազատելու համար:

2) ՃՈՂԻԼ

Արձակուրդի մէջ ըլլալով հանդերձ, ընկճուած եւ մտահո՞գ էք... Մեղմ երաժշտութիւն մը դրէք, դեմինը երկարեցէք, խորունկ չնչեցէք եւ աչքերը փակեցէք: Ապա, կարելի եղածին չափ թեւերն ու ոտքերը երկարեցէք եւ ճողեցէք, մինչեւ որ խաղաղութիւն եւ ներդաշնակութիւն զգաք ձեր մէջ:

3) ՍԻԷՍԹ

Եթէ անքնութենէ չէք տառապիր, յետմիջօրէի կարճատեւ սիէսթը կ'օգնէ, որ կարճ ժամանակի մը ընթացքին կազդուրուիք, եւ ձեր յոգնած ուղեղը ինքզինք վերագտնէ:

Բաւարարուեցէք կէս ժամուան սիէսթով մը, որովհետեւ երկարատեւ սիէսթը աւելի եւս կը ծանրացնէ գլուխը եւ անտրամադիր վիճակ մը կը ստեղծէ:

4) ՔԱԼԵԼ

Քալելը, ինչպէս՝ հեծիկ քշելը եւ լողը, առատ թթուածին կը հայթայթէ ուղեղին եւ կը բարելաւէ մտային կարողութիւնները: Միեւնոյն ժամանակ քալելը կը նպաստէ, որ ուղեղը ձերբազատի լարուածութենէ եւ ենթական աւելի լաւ տրամադրուի:

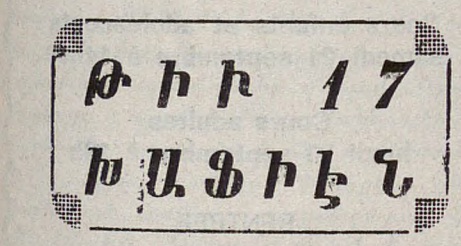
5) ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻԼ

Եթէ լաւ կազմակերպուինք, անտեղի յոգնութիւններ կը խնայենք մեզի: Զրաճգուած եւ դիզուած գործերն ու պարտականութիւնները կը նեղացնեն, կը յուսահատեցնեն եւ բնականաբար անտրամադիր կը դարձնեն մեզ:

Եթէ մեր գործերը դասաւորենք ամբողջ չաբթուան մը վրայ՝ աւելի հանգիստ եւ լաւատես տրամադրուած կ'ըլլանք:

6) ՁՕԽԵԼ

Եթէ որոշենք պակսեցնել կամ դադրեցնել ծխախոտը, թէ՛ մեր մորթը կը թարմանայ, թէ՛ մեր չունչը դէշ չի հոտիր եւ թէ մեր թոքերը գոհ կը մնան:

ԹԻ ՉԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏԱՐ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Կարծեմ արդէն գինով էր:
– Այն ատեն պէտք է խոհեմութեամբ վարուիլ:
– Կը կարծե՞ս, որ վրան գէնք գտնըւի:
– Ատոր բնաւ տարակոյս չունիմ: Ես չեմ ուզեր իրեն չատ մօտենալ, հեռուէն կը նայիմ, եւ եթէ ան է՝ գեղի կ'ըսեմ: Բայց նորէն կը կրկնեմ՝ խոհեմութեամբ վարուեցէք:

Երկու լրտեսները մօտեցան գինետուն:

– Մարդիկս հոս կը սպասեն կոր, – ըսաւ Աղիզ, – ուրեմն միւսներն ալ հոս են:

Գինետունը բաւական ընդարձակ էր, եւ իրիկուան այդ պահուն յաճախորդները բազմաթիւ էին:

Արթին մօտեցաւ գինետան մուտքին, Աղիզ իրեն կը հետեւէր:

– Ահաւասիկ, – ըսաւ թուրք լրտեսը, – իմ ակնարկած անձերս հեռուն, թէդկեահին մօտ, սեղանի մը քով նստած են, ճիշդ իրենց դլխուն վրայ ելեկտրական լոյս մը կը վառի:

Արթին ցոյց տրուած կողմը նայեցաւ, ետ քաշուեցաւ եւ ըսաւ:

– Ինքն է:
– Ապահո՞վ ես:
– Բացարձակապէս:
– Իսկ քովինը:
– Քովինը չեմ ճանչնար, բայց ամէն պարագային պէտք է երկուքը միասին ձերբակալել:
– Անշուշտ այնպէս պիտի ընենք:
– Երկուքն ալ չափազանց գինով կ'երեւին կոր:
– Եւ դեռ կը չարունակեն խմել:
– Ինչպէս ըսի, Սերդիսը, երբ խմած է, չատ վտանգաւոր կը դառնայ, կրնայ դիմադրել եւ պէնք գործածել:
– Մենք ալ փոխադարձաբար կրակ կ'բնենք իր վրայ:
– Լաւագոյնն է վարպետութեամբ մը գինքը ծուղակը ձգել եւ ձերբակալել:
– Ինչպէ՞ս, – հարցուց Աղիզ:
– Նախ պէտք չէ գինետան մէջ խնդիր հանել, թո՛ղ որ ուզածնուն չափ խմեն, եւ դուրս ելլելնէն ետքը հետապնդեցէք գիրենք ու ամայի տեղ մը ձերբակալեցէ՛ք:
– Այնպէս կ'ընենք, – հաւանեցաւ Աղիզ:
– Ես կը վերադառնամ դարեջրատուն, – ըսաւ Արթին, – երբ գործդ լմնցնես, անպատճառ եկուր արդիւնքը ինծի իմացո՛ւր, միեւնոյն ժամանակ քէյֆ մըն ալ կ'ընենք, այս իրիկուն դրամ ծախսելու փափաք ունիմ:
– Լսել է, որ իւղոտ գործ մը տեսար:
– Չէ՛, պարզապէս հին առնելիք մը դանձեցի:

Այս ըսելով՝ Արթին հեռացաւ եւ վերադարձաւ դարեջրատուն, ուր իր ընկերը իրեն կը սպասէր:

Շարունակեցին ուտել եւ խմել:

Երկու ժամ անցաւ, եւ Աղիզ չերեւցաւ:

– Ո՞ւր մնաց այս մարդը, – ըսաւ Արթին, – արդեօք ձախողութի՞ւն մը պատահեցաւ:
– Աղիզ վարպետ մարդ է, խաղի չի գար, – դիտել տուաւ միւսը:
– Եւ սակայն մինչեւ հիմա գործը լրմընցած ըլլալու էր:
– Քիչ մըն ալ համբերենք:

Ժամ մըն ալ անցաւ, եւ կրկին մարդ մէջտեղ չելաւ:

Արթին կը սկսէր մտատանջուիլ:

Կէս գիշերին կը մօտենար, եւ դարեջրատունը պիտի դոցուէր:

Արթին հաշիւը մաքրեց եւ իր ընկերոջ հետ դուրս ելաւ դարեջրատունէն:

– Երթանք դէպի գինետան կողմը, – ըսաւ Արթին, – թերեւս բան մը կարենանք իմանալ:
– Երթա՛նք, – ըսաւ Թուրքը, – ես ալ հետաքրքիր եմ իմանալու, թէ ի՛նչ եղաւ այդ գործը:

Քանի մը վայրկեան ետքը հասած էին գինետան առջեւ:

Բայց արդէն փեղկերը դոցուած էին:

– Մարդ չէ մնացեր, – ըսաւ Արթին:
– Կ'երեւի, որ ուշ ատեն դուրս ելած են այդ երկու անձերը եւ թերեւս այս մի-ջոցիս ձերբակալուած են, – դիտել տըւաւ միւս լրտեսը:
– Ուրեմն վաղը առտու պիտի իմանանք արդիւնքը:
– Ամէն պարագային՝ ես վստահ եմ, որ Աղիզին ձեռքէն չեն կրնար ազատիլ:
– Ես այդ վստահութիւնը չունիմ, – պատասխանեց Արթին, – եւ ճիշդ ատոր համար է, որ հետաքրքիր եմ ժամ առաջ հասկնալու, թէ ի՛նչ եղաւ այս հետաքննդումին արդիւնքը:
– Ինչո՞ւ համար, Աղիզին կարողութեան վրայ հաւատք չունի՞ս:
– Ունիմ, բայց չատ մօտէն կը ճանչնամ Սերդիսը, չափազանց յանդուգն է:
– Ի՞նչ կրնայ ընել երեք հոգիի դէմ:

Այսպէս խօսակցելով՝ երկու լրտեսները հասան Թրամուէյի ճամբան եւ հոն իրարմէ բաժնուեցան:

Արթին կառք մը մտաւ եւ տուն գնաց:

Հետեւեալ առտու, Արթին, երբ իր պաշտօնատեղին կ'ուղղուէր, իր դէմը ելաւ Տավուտ:

– Գիտե՞ս, – գոչեց, – երէկ գիշեր Աղիզ զարնուեցաւ:
– Մտքէս անցաւ, – ըսաւ Արթիւ, – Սերդիսն է զարնողը:
– Ի՞նչպէս գիտես:
– Որովհետեւ զայն պիտի ձերբակալէր, վէրքը ծա՞նր է:

(Շար. 305)

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ, երախտապէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն, թէ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաչէն բարեբարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ
ու ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ Ընտանիքին,
Տաճարին հիմնարկէքը կատարող՝ Մանչէսթըրէն Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ
ՎՐԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Աբջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒՆ համար:

Ցաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

Սիրոյ Սեղանը տեղի կ'ունենայ՝
PRESS CLUB DE FRANCE, 8, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մասնակցութեան համար, հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն - 01·43·59·67·03
— Տիկնանց Ցանճնախումբ - 01·47·43·12·66 / 01·46·62·01·29
Սեպտեմբեր 26-էն առաջ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՈՒՉԱԿՄԱՆ 11-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11-ին կը կատարուի առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն, որու ընթացքին Հանրապետական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անոսահանութեան համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՐՍԷՑԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայոց Հաւատք եւ Աւանդութիւն
Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱԻՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

մէկ նոր չարքին, որուն Ա. հանդիսպումը
տեղի կ'ունենայ
Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18,
ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
«Ա. Զրբաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

ՅԱՒԱԿՈՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՑԻ.—

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Անգինէ Սարեանին եւ ընտանեկան պարագաններուն, իրենց մօտանոյն եւ ազգականին՝

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ-ի

մահուան առիթով:

UGAB — PARIS
Ile-de-France

Rentrée au Centre Culturel Alex Manoogian

ACTIVITE PEDAGOGIQUES
2002 - 2003

Dans le cadre de ses activités, l'UGAB-Paris Ile-de-France organise dans son Centre Culturel des cours d'**arménien :**

— pour enfants (à partir de 7 ans) le samedi à 14h30;

— pour adolescents, le samedi à 16h30;

— préparation BAC arménien occidental, le samedi à 16h30. Une formation minimum de 2 ans est exigée pour la présentation des épreuves écrites et orales;

— pour adultes, les lundi et jeudi soirs, de 18h30 à 21h (rentrée le lundi 30 septembre). Méthode active basée sur conversations, textes littéraires, revues de presse, etc...

— Chorale d'enfants le samedi à 14h30;

— Chorale d'adultes le jeudi à 20h30;

— Musique traditionnelle (shevi) le samedi entre 15h et 18h;

— Danse arménienne le samedi à 16h30;

— Théâtre pour enfants le samedi, pour adultes le vendredi.

INSCRIPTIONS :

Cours enfants et adolescents
samedi 21 septembre à 14h30

Cours adultes
lundi 23 septembre à 18h

RENTREE

Cours enfants et adolescents
samedi 28 septembre à 14h

Cours adultes
lundi 30 septembre à 18h30

Centre Culturel Alex Manoogian
de l'UGAB
118, rue de Courcelles,
75017 Paris (Métro Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

Սուրբ Խաչ Միաբանուհեաց Վարժարանը

կը բանայ իր դռները

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5-ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5-էն 12 տարեկան մանուկներու համար՝

Շաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
Փարիզի Հայ Կաթողիկէ
Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ
Քարտուղարութեան. -

☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 22 septembre à 9 h 30

I. - L'engagement de «Coopération - Arménie» (à Goris envers les réfugiés chassés d'Azerbaïdjan et avec les jeunes de la ville).

II. - Aznavour n'oublie pas l'Arménie (avec une interview de Charles Aznavour).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry
vous invite à sa soirée du **28 septembre**
à partir de 20 heures 30
au 17, rue Charles Péguy
à Livry-Gargan

Cette soirée est exclusivement consacrée au profit d'**ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.

Prix du repas : 30 euros.

Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68
ou Maria au 01.48.32.19.67 /
01.48.31.46.22 (après 20h).

ՇԷՆ-ի ԿՈՉԸ

Ֆրանսայի եւ Միացեալ-Նահանգներու «Շէն» կազմակերպութիւնները ծրագրած են Արցախի եւ Ջաւախքի բոլոր գիւղերու դպրոցները (մօտ 800 հատ) օժտել մէկական համակարգիչներով (ordinateur):

Ներկայիս կոչ կ'ընենք բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ անհատներուն միասնաբար իրագործելու համար այս էական ծրագիրը հայկական սոյն գոյգ նահանգներու զարգացման համար: Նախապատրաստական աշխատանքները արդէն իսկ կատարուած են Ստեփանակերտի մէջ:

Համակարգիչները կրնան ըլլալ նոր կամ գործածուած (սակայն առնուազն pentium կարգի):

Դիմել՝

Association CHENE
51, rue Raymond Losserand
75014 Paris
☎ 01 43 20 52 20

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive la MCA fait sa rentrée le LUNDI 23 SEPTEMBRE
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
ET
HAMASKAINE - PARIS

CONCERT au profit de la construction de l'école HAMASKAINE de Marseille

Récital Chopin
Aldo CICCOLINI

Le vendredi 20 septembre à 20 heures 30
"Théâtre Armande Béjart" — Place de l'Hôtel de Ville à Asnières
Prix des places : 45 euros, 35 euros, 25 euros et 15 euros.
Billets en vente auprès des sections C.B.A.F. ou en téléphonant aux numéros suivants :

Hamaskaïne	**: 01.43.76.67.37**
Mme Baghdassarian	**: 06.14.74.92.97**
C.B.A.F.	**: 01.53.34.18.18**
Mme Madoyan	**: 01.46.45.15.11**
Mme Hakimian	**: 06.19.21.18.36**

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20
VENDREDI
20 SEPTEMBRE
2002
LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթավերջի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.517 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.517

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊՈՒՇԻ ՀԱՄԱՐ ՀԻՒՍԷՑՆ ՕՐԷ ՕՐ ԱՒԵԼԻ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ Է

ԽԻՍՏ ԲԱՆԱԶԵԻ ՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

ՄԱԿ–ը այլընտրանք չունի՝ կամ Պուշ, կամ Սատամ Հիւսէյն: Սեպտեմբեր 18–ին Պուշ կրցաւ համոզել Գոնկրէսը որ ժամ առաջ բանաձեւ մը քուէարկէ զինուորական հաւանական գործողութեան մը վերաբերող, բայց կայ նաեւ Ապահովութեան Խորհուրդը, զոր համոզելը աւելի դժուար է: Ապահովութեան Խորհուրդն է որու բանաձեւերը օրէնքի ուժ ունին եւ որեւէ բանաձեւի քուէարկութեան համար 15 անդամներուն վրայ ինը ձայն անհրաժեշտ են, բայց նաեւ ոչ մէկ վէթօ պէտք է ըլլայ այդ իրաւունքն ունեցող հինգ անդամներէն (Ֆրանսա, Մեծն–Բրիտանիա, Միացեալ – Նահանգներ, Ռուսաստան, Չինաստան) ոեւէ մէկուն կողմէ: Զեռնպահութիւնը արգելք չէ: Բանաձեւի մը քուէարկութիւնը երեք հանդրուանէ կ'անցնի. – նախաձեռնութիւն, բանակցութիւն, քուէարկութիւն: Ճ. Պուշ յստակ կերպով իր դիրքը հաղորդած է մինչ չորս մնայուն անդամներուն (Չինաստան, Ռուսաստան, Ֆրանսա, Մեծն–Բրիտանիա), կ'ուզէ որ նոր բանաձեւ մը քուէարկուի, նոր եւ չատ խիստ պայմաններ դնելով Իրաքի, որպէսզի ապազինման մասնագէտները կարենան կատարել իրենց աշխատանքը: Պուշ, խօսք առնելով Գոնկրէսի ղեկավարներուն առջեւ, յայտարարած է. – «Ս. Հիւսէյն երթալով աւելի վտանգաւոր է աշխարհի խաղաղութեան համար եւ ոչ ոք պիտի խաբէ»: Պուշի համար ՄԱԿ–ի նախորդ, թիւ 1284 (1998) բանաձեւը որ կը պահանջէ Իրաքէն անսահման կերպով թոյլ տալ մասնագէտներուն որ քննութիւն կատարեն Իրաք, «չատ անորոշ է»:

Ներկայիս, սակայն, մեայն Մեծն–Բրիտանիան է որ անվերապահօրէն Պուշի կողքին է: Ռուսաստան եւ Չինաստան անհրաժեշտ չեն նկատեր նոր բանաձեւ մը, իսկ Ֆրանսա չատ վերապահ է եւ կ'ընդհիմանայ որեւէ բանաձեւի որ ակնարկէ «վարչակարգի փոփոխութեան մը»: Բայց որքի Պուշին օգնութեան հասած է իր հայրը (Ծոգի պատերազմ) որ Սի–էն–էն կայանէն ըսած է. – «Կ'ատեմ Սատամ Հիւսէյնը, աւելցնելով թէ, պատերազմ ընել կամ չընել ԱՄՆ–ու նախագահին հարցն է եւ ոչ՝ իրը»:

ՓՈՂԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆԻ ապատ արձակումը մեծ ազմուկ հանած է Ֆրանսայէն Իրայէլ եւ Ամերիկա: Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ, սկսելով Փարիզէն, ցոյցեր տեղի ունեցան Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 19–ին, հրէական կազմակերպութեանց եւ Համայնավար կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ: Փափոն տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր 1998 Ապրիլին: Ազատ արձակման որոշումը հիմնուած է 2002 Մարտին նախկին ձախ վարչակարգին կողմէ հաստատուած օրէնքի յաւելուածի մը, ինչ կը վերաբերի տարեց բանտարկեալներու առողջական վիճակին: Դեռ 2001 Յունուար 5–ին, Արդարութեան նախկին նախարար՝ Ռոպէր Պադէնթէր յայտարարած էր.– «Կ'ըսուի մարդկութեան դէմ ոճիր: Պիտի ըսէի պահ մը կայ երբ մարդկութիւնը պէտք է յաղթանակէ ոճիրին»: Սեպտեմբեր 18–էն ի վեր, երբ ազատ արձակումը յայտարարուեցաւ, մեդիաները միայն այս հարցով զբաղեցան, մինչ Փափոնի փաստաբանը կ'ըսէր նաեւ թէ պիտի դիմէ որպէսզի նոր դատ մը տեղի ունենայ եւ Փափոնի պատիւը վերջնապէս վերահաստատուի: Կը յիշէի միշտ թէ Փափոն իր պաշտօնին բերմամբ (Պորտոյի նահանգապետարանի քարտուղար) տեղահան ըրած է բազմահարիւր Հրեաներ: Բազմաթիւ են անոնք որոնք կը դատապարտեն արդարադատութեան այս վճիռը, Արդարութեան նախկին եւ ներկայ նախարարները՝ Էլիզապէթ Կիկու եւ Տոմինիք Փերպէն, նաեւ կը քննադատեն այս որոշումը, անտեսելով որ դատական վճիռ մը չի մեկնաբանուիր: Իսրայէլի Պետութիւնն ալ իր ցաւը յայտնեց:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ հիւսիսը անձնասպանական ռմբահարձի մը զոհ գացած է իսրայէլացի ոստիկան մը: Մթնոլորտը լարուած է նաեւ Այսրյորդանան, ուր եւս Իսրայէլացի մը սպաննուած է:

«ՔԱՌԵԱԿ»ԻՆ (ԱՄՆ, Ռուսաստան, Եւրոպական Միութիւն, ՄԱԿ) անդամները, Սեպտ. 18–ին ընդունած են խաղաղութեան ծրագիր մը Մերձաւոր – Արեւելքի համար: Ան կը նախատեսէ պաղեստինեան պետութեան մը ստեղծումը մինչեւ 2005, պաղեստինեան ընտրութիւններ 2003 Յունուարին, Իսրայէլի հետ ապահովութեան համաձայնագրէ մը ետք:

ՊՈՒՐՈՒՆԴԻ մէջ 183 մեռեալներու թիւը պաշտօնապէս հաստատուած է կառավարութեան կողմէ: Աւտնք զոհ գացած են միջգեղային բուռն բախումներու եւ կողմերը իրարու վրայ կը թողուն պատասխանատուութիւնը: Կռիւները ծագած են բանակին (ուր կը տիրապետէ Թութցի փոքրամասնութիւնը) եւ հութու ըմբոստներու միջեւ:

ԷՒ–ՖՐԱՆՍ կրկին գործադուլի պիտի դիմէ Հոկտ. 3–ին, մինչ վարչապետարանը կ'ուզէ արագացնել սեփականաշնորհումը եւ այդ ուղղութեամբ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի Ազգ. Ժողովին, Նոյեմբերին: Ներկայիս Պետութիւնը 54,4%–ը ունի Էր–Ֆրանսի եւ կ'ուզէ այդ մասնակցութիւնը իջեցնել 20%–ի:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 18/19)

ԿՈՒԲԱՆԻ ՀԱԿԱՀԱՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կրասնոդարի Կուբանի Սլավեանսկ քաղաքին մէջ Սեպտ. 14–ին հակահայ դէպքեր տեղի ունեցած էին որոնց հետեւանքով կային վիրաւորներ: «Երկրամաս» թերթին տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, անկարգութիւնները սկսած են ռուս երիտասարդի մը յուղարկաւորութենէն յետոյ: Նոյն երիտասարդին դիակը Սեպտ. 10–ին գտնուած էր Հայու մը ճաշարանին մօտը: Ան նախորդ իրիկունը իր ռուս բարեկամներուն հետ կերած ու մանաւանդ մեծ քանակութեամբ խմած էր այդ ճաշարանին մէջ. յետոյ իրենց միջեւ վէճ ծագած էր, ընկերները զինքը հոն ձգած ու մեկնած էին: Բժշկական տեղեկագրին համաձայն մահը փսխելէն խեղդուելու հետեւանք էր: Այսուհանդերձ, անոր հարազատները պնդելով որ Հայեր սպաննած են զինք, ռուս երիտասարդներու կոչ ըրած էին վրէժ լուծելու եւ ծայր առած էին դէպքերը: Ոստիկանութիւնը 52 հոգի հսկողութեան տակ առած է, կացութիւնը հանդարտած:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԻՐԱՔԻ ՊԱՇՏՕՆԱՎԱՐԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Սեպտ. 18–ին ընդունած է Իրաքի նոր նշանակուած պաշտօնավարը Թարըք Մուհամմատ Եահիան: Մաղթած է որ անոր նշանակումը նոր խթան ըլլայ հայեւիրաքեան յարաբերութիւններու զարգացման: Ան ըսած է թէ Հայաստանի ժողովուրդն ու իշխանութիւնները չահագրգռուած են Իրաքեան հարցին խաղաղ լուծումով: Նաեւ աղջնուած է Իրաքի ղեկավարութեան ՄԱԿ–ի դէտեր ընդունելու որոշումը: Իրաքցի պաշտօնատարը հանդիպումին ընթացքին դրուատիքով խօսած է Իրաքի Հայութեան մասին, ըսելով որ Հայեւիրաքեան յարաբերութիւններուն զարգացման մէջ մեծ դեր ունի ան ալ:

*
**

ԿՐՕՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ Ա.Ս.Ա.ՋԻՆ ՆԻՍՏԸ

Կառավարութեան մէջ Սեպտ. 18–ին տեղի ունեցած է վարչապետին առընթեր կրօնքի հարցերու խորհուրդին անդրանիկ նիստը: Ա. Մարգարեան որ վարած է նիստը, անդրադարձած է խորհուրդին ստեղծումին անհրաժեշտութեան, կանոնադրական խնդիրներուն, գործունէութեան: Քննարկուած են կազմակերպչական հարցեր:

*
**

Ժ.–Փ. ՄԱՀՀԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱՐԵԿԱՑիի ՄԱՍԻՆ

Արտասահմանեան երկիրներու հետ մշակութային կապի եւ գործակցութեան ընկերութեան մէջ Գ. Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» մասին դասախօսած է Ֆրանսայէն ծանօթ հայագէտ Ժ.–Փ. Մահէ, Սեպտ. 18–ին: Ներկայացնելով գործին իր թարգմանութիւնը, ան «ոչ միայն հայ մեծագոյն բանաստեղծը, այլեւ համաչխարհային գրականութեան գագաթներէն մէկը» համարած է Նարեկացին: Ֆրանսացի հայագէտը ողջունած են Հայաստան – Ֆրանսա ընկերակցութեան նախագահ Մովսէսեան Զալոյեանը, Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանը, որ նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ Մովսէս Խորենացիի մետալը յանձնած է Ժ.–Փ. Մահէի:

*
**

ՊՏՈՒՂԻ ՀԻՒԹԵՐ Կ'ԱՐՏԱԾՈՒԻՆ

Հետզհետէ ծաւալ կը ստանայ Հայաստանէն պտուղի հիւթերու արտածումը: Վերջերս 20 թոն նարինջի, լոլիկի, մասուրի, ծիրանի, խնձորի, դեղձի եւ այլ պտուղներու հիւթ ղրկուած է բելառուսական չուկան: Արտածումին օժանդակած է ԱՄՆ–ու գիւղական մթերքներու բաժնին չուկայի յարաբերութիւններու դրասենեակը:

ԲԱՔՈՒ-ՃԷՅՀԱՆ ՆԱԻԹԱՏԱՐԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱԾ

Սեպտ. 18–ին, Բաքուէն 40 քմ. հեռաւորութեամբ Սանկաճալի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ առաջին քարը դնուեցաւ Բաքու – Ճէյհան նաւթատար խողովակաշարին. անով ծրագրուած է աղբրբէջանական քարիւղը Միջերկրականի Թրքական Ճէյհան նաւահանգիստը փոխադրել: Շինութիւնը պիտի արժէ 2,9 միլիառ տոլար ու նախատեսուած է գործածութեան սկսիլ 2005–ին:

Հիմնարկէքը կատարուած է Ադրբեջանի, Վրաստանի ու Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահներուն ներկայութեան. երեք երկիրներու որոնց տարածքէն պիտի անցնի նաւթատարը, չրջանցելով Հայաստանը: Ան Բաքուէն պիտի երկարի դէպի Թիֆլիս, անկէ անցնի Թուրքիա, կտրելով արեւելեան Անատոլուն, հասնի Միջերկրականի ափը: Ընդհանուր երկարութիւնը 1760 քմ. պիտի ըլլայ ու օրական մէկ միլիոն տակառ ադրբեջանական քարիւղ փոխադրէ: Թուրքիա կը նախատեսէ տարեկան 200 միլիոն տոլարի եկամուտ ապահովել անկէ:

Թուրքիոյ նախագահը Ա.–Ն. Սէզէր որ Հ. Ալիեւի ու Է. Շեվարնաձէի հետ մասնակցած է հիմնարկէքի արարողութեան, ըսած է թէ չուրջ տասնամեայ ծրագիրը իրագործումի փուլին հասած է եւ այլեւս հարկ է Արեւելք – Արեւմուտք առանցքին վրայ ապրող ժողովուրդներու բարգաւաճման համար նման նոր ծրագիրներ մշակել ու չանալ զանոնք իրականացնել: Նախագահ Սէզէր նաւթատարը նաեւ վերակենդանացումի ազդակ մը համարած է պատմական Մետաքսի ճանապարհին:

Նոյն արժեւորումը ըրած է Վրաստանի նախագահն ալ խողովակաշարը խորհրդանիշ մը նկատելով իր երկրին ու Ադրբեջանի Եւրոպային ու ամբողջ աշխարհին համարկումին: Ան ըսած է նաեւ թէ Թուրքիա հիմնական դեր մը ունի Ա.–Արեւելք – Արեւմուտք առանցքին վրայ:

Ադրբեջանի նախագահին համար նաւթատարը կովկասեան չրջանին մէջ խաղաղութեան երաշխիք պիտի ըլլայ: Ան աւելցուցած է. «Մեզ ահաբեկչութեան թիրախ ըրին, ուզեցին վախցնել, սակայն չվախցանք ու հակառակ բոլորին, Միացեալ – Նահանգներու նեցուկով ստորագրեցինք դարուն պայմանագիրը»:

Հիմնարկէքի արարողութեան մասնակցած է ԱՄՆ–ու ուժանիւթի նախարարը Ս. Ապրահամ ալ. ան դրուատած է ծրագրին մէջ նախագահ Ալիեւի հեռատեսութիւնը, ապա կարդացած նախագահ Պուշի բարեւագիրը – չնորհաւորագիրը:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-Ի ԱՆՊԱՏԱՍԽԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Մեծ պաշտօնականութեամբ, յուզումի ալիքներու մէջ նշուեցաւ Նիւ-Եորքի ահաբեկչութեան տարելիցը: Ան առիթ մը եւս եղաւ նախագահ Պուշի համար, աշխարհին կարգ-կանոն պարտադրելու իր վճռակամութիւնը կրկնելու: Այդ նախաձեռնութիւնը պիտի սկսէր Իրաքէն ու աւարտէր ո՛վ գիտէ ուր եւ երբ: Միջազգային առեթներու մէջ ուր առնուազն ձեւական համաձայնութիւն մը հարկաւոր է նման քայլերու համար, մինչեւ երէկ յուսադրիչ էր տեսնել լուրջ ընդդիմութիւն մը. սակայն, այնպէս կը թուի թէ նախագահ Պուշի պատճառաբանութիւնները կրցած էին համոզել այդ հատուածին պատկանողները ու Իրաքի վրայ յարձակումի մը համար ոչ մէկ արգելք մնացած էր. նոյնիսկ թուականներ կը ջրջէին մամուլին մէջ: Կ'ըսուէր թէ Նոյեմբերը որոշուած էր ատոր համար, ուրիշ տեղ մը Ցունուարը կը նշուէր եւլն.:

Լրջադոյն այս պատրաստութիւններուն մէջ անակնկալի բնոյթով ներկայացուեցաւ Ֆրանսացի երեք խորհրդարանականներուն պաղատագիրը: Անոնք գացեր էին իրենց աչքով տեսնելու Իրաքի զանգուածային ոչնչացման զինարանները ու Ս. Հիւսէյնը համոզելու վերջին ճիգ մը ընելու, որպէսզի ընդունի միջազգային քննիչներուն այցը: Ամէն առիթով չեչտեցին թէ իրենց նախաձեռնութիւնը անձնական էր. արդէն պաշտօնապէս ալ «անյարմար» որակուեցաւ այդ այցը: Սակայն, երեքին պաղատագիրը ժամանումին յաջորդ օրն իսկ յայտարարուեցաւ թէ Իրաք կեցուածքի անակնկալ փոփոխութեամբ մը որոշած է ընթացք տալ միջազգային դէտերու քննակնա այցին:

Խնդիրը այն չէ որ այդ փոփոխութիւնը Ֆրանսայի՞, թէ Ֆրանսացի երեք խորհրդարանականներու ջանքին արդիւնք պէտք է նկատել. այլ, այն որ Պաղատագիրի հնազանդութիւնը բան մը պիտի նշանակէ՞ ԱՄՆ-ու ծրագիրներուն մէջ: Ուաշինկթըն քննիչներու տեղեկագրին բնոյթով պիտի պայմանաւորէ՞ պատերազմի իր բեմադրութեան կիւրարկումը: Եթէ նկատի առնուին այն պնդումները թէ այդ բեմադրութեան բուն առիթը ոչ թէ զանգուածային ոչնչացման զէնքեր են, այլ չրջանին քարիւղի պաշարները, կապուած հեռանկարներ, հարցականները դրական պատասխան չեն կըրնար ունենալ: Այսուհանդերձ, հեռաքրքրական կ'ըլլայ տեսնել պատճառաբանութիւններու որուելիք չարը:

Ափսէ մը ոսպին մէջէն քարերը մէկ-մէկ զատելու գործողութեան նման աշխարհ չարն ու բարին զանազանելու ամերիկեան առաքելութիւնը սկսաւ Ֆղանիստանէն. Նիւ-Եորքի երկնաքերներուն քանդումը թալիպաններուն գործն էր եւ անոնք այդ երկրէն էին: Այսօր, իրեւ թէ կարգ-կանոն հաստատուած է Ֆղանիստանի տարածքին վրայ: Իշխանութեան յուցափեղկը կը զարդարէ տասնամեակներու աքսորէն վերադարձած ծերունազարդ արքայ մը, երկրին դլխաւոր դեկավարները ամերիկացի թիկնապահներով կը չրջին. հակառակ ատոր, վերջերս նախագահը հազիւ փրկուեցաւ ահաբեկչական սրարքէ մը: Չէ ձերբակալուած պէն Լատէնն ալ որ ԱՄՆ-ու կողմէ ցոյց կը տրուի որպէս նորօրեայ Սադայէլ: Այսուհանդերձ, Ուաշինկթըն որոշած է որ Ֆղանիստանի տեարակը փակելու պահն է եւ պէտք է անցնիլ առաքելութեան յաջորդ հանդրուանին:

Եւրոպայէն, յատկապէս Ֆրանսայէն դիտելով, ուր զանգուածային դժգոհութիւնը անմիջապէս բողոքի բազմահազարնոց ցոյցերու կը վերածուի, բաւական զարմանալի է, գոնէ ցոյց տրուած չափով, տեսնել ժողովրդական մեծ նեցուկը որ ամէն առիթով կը յայտնուի ԱՄՆ-ու դեկավարութեան: Կան, անշուշտ, հօտին չհետեւողներ որոնք կ'ըսեն թէ համոզուած չեն իրենց նախագահին վճռակամութեան, թէ յստակ պատճառ չեն տեսներ Իրաքի դէմ պատերազմ յայտարարելու, թէ այնքան ալ քաղաքական դէմք չեն նկատեր Ճ. Պուշը, եւլն.: Բայց, յայտնապէս, անոնք չեն կրնար խանգարել ձեռքը դրօշակներով յարմար պահուն յուզուող, կամ ծափահարող, ազգային փառերգ երգող, կամ աղօթող Ամերիկացիներու մեծամասնութիւնը. ոչ ալ վճիռ արձակողները:

ԱՄՆ-ու ձախակողմեան մամուլը տարիէ մը ի վեր բաւական վերապահութիւն յայտնած է ու հարցադրումներ ըրած, զոյգ երկնաքերները կործանած արարքին առընչութեամբ: Անոնցմէ է Սան-Ֆրանսիսքոյի թերթերէն մէկուն մէջ լոյս տեսած յօդուածը որ 12 հարցականներ կ'ուղղէ: Մտորագրուած է Թէտ Ռալ: Ան գժգոհ է որ տարի մը ետք ալ մութ կէտեր կան պատահարին մասին ու կ'ուզէ որ համապարփակ հարցաքննութիւն բացուի:

Առաջին դիտնալ ուզածը այն է որ նախագահ Պուշ ինչ դիտէր իսկապէս, արարքէն առաջ: Հարցումին մղիչ են այն պարբիւրները որոնց համաձայն անցեալ Օգոստոսին, թէքսասեան արձակուրդին ընթացքին Ճ. Պուշ ազգային ապահովութեան իր խորհրդականէն մանրամասն տեղեկագիր մը ստացած էր ուր ահաբեկչական ստոյգ յարձակումի մը վտանգը կը չեշտուէր: Ի՞նչ մանրամասնութիւններ տրուած էին հոն, նախագահը պէտք չէ՞ր որ անմիջապէս Ուաշինկթըն վերադառնար: Կառավարութիւնը պէտք է խզէ իր լռութիւնը եւ հանրային կարծիքը լուսաբանէ այս մասին:

Երկրորդ հարցումը նիւթ կ'ընէ երկու օդանաւերուն վար չառնուելու պարագան: Օդային հակակշռի աշտարակները կորսնցուցած էին չորս օդանաւի հետ կապը, անոնց վերջէքն քանի մը վայրկեան եղաւ: Անոնցմէ երկուքը իրենց ուղեծրէն չեղած էին ու կէս ժամ ոչ մէկ պատգամ փոխանցած: Սակայն, օդային պաշտպանութիւնը չյաջողեցաւ արգելք ըլլալ քամիքազներուն: Օդային հակակշռի պատասխանատուները չէ՞ին նըշմարած իրենց ճամբէն խոտորած օդանաւերը: Որքա՞ն ժամանակ պէտք էր տեղեկութիւնը զինուորական իշխանութիւններուն փոխանցելու համար: Օդուժի վարչարարութիւնը չատ դանդաղ չի՞ գործեր հակազդելու համար:

Ի՞նչու միայն 12 օդանաւ լծուած է երկրին օդային տարածքին հսկողութեան: «Նիւ-Եորք Թայմզ»ի համաձայն, միայն 12 օդանաւ սահմանուած էր ամերիկեան երկնքին հսկողութեան, մինչ յարձակումը կը գործուէր: Ի՞նչ պիտի ըլար եթէ ԱՄՆ հիւլէական յարձակման մը թիրախ առնուէին: Պիւտճէի յատկացում մը կացութեան մէջ փոփոխութիւն րերած կ'ըլլա՞ր:

Իսկապէս, Պօյինկը փէնսիլվանիոյ վրայ վա՞ր առնուած է: Փէնթագոնը ոչ մէկ հերքում տուած է այս մասին, ոչ ալ այն վարկածին թէ օդանաւին ճամբորդները պատճառ եղան անկումին, չանալով օգահէններէն խլել օդանաւին ղեկը: Հարկ է հանրութիւնը տեղեակ պահել պատահածին: Ժամանակը հասած է, որպէսզի զինեալ ուժերու պատասխանատու բաժինը յայտնէ թէ իրե՞նք էին, թէ ուրիշ մը որ վար առաւ օդանաւը:

Ինչու երկնաքերներուն տանիքի դուռները անգործածելի էին: Լրագրողը կը յիշեցնէ թէ 1993-ին երբ Ուորլտ Թրէյտ Սէնթըրը ահաբեկչութեան մը թիրախ առնուեցաւ, հարիւրաւոր պաշտօնեաներ չնչահեղձ ըլլալէ փրկուեցան, տանիք բարձրանալով: Մինչդեռ, 2001 Սեպտ. 11-ին հարիւրաւորներ մեռան, տասնեակ յարկեր բարձրանալով տանիք ելլելու նպատակին մէջ ձախողելով, քանի որ հոն առաջնորդող դուռները անգործածելի էին: Ի՞նչու այդ որոշումը տրուած էր: Եւ ինչո՞ւ ներսը ոչ մէկ տեղ ծանուցած էր այդ դուռներուն փակումը: Թերեւս նոյնիսկ հաւանական են ռճրային անտարբերութեան ամբաստանութեամբ դատավարութիւններ:

Նոյն չէնքին մէջ բազմաթիւ հրչէջներ իրենց կեանքը կորսնցուցին, մինչ իրենց դուրս ելլել հրահանգուած էր, բայց իրենց հինցած ընկալուչներով չէին ըստացած հրահանգը: Որո՞նք էին այն պաշտօնատարները որոնք յաւելեալ վարկեր մերժած էին հրչէջներուն եւ աւելորդ մահերու պատճառ եղան: Ներկայիս Նիւ-Եորքի եւ այլ քաղաքներու հրչէջները աւելի լաւ կազմածներ ունի՞ն:

Կայ տակաւին ամիսներէ վտանգը: Փուլ եկած չէնքերուն երկու երրորդը կառուցուած էր արդէն երբ որպէս հրդեհներու դէմ պաշտպանական նիւթ, ամիանթի գործածութիւնը արգիլուեցաւ: Ատիկա կը նշանակէ թէ Սեպտ. 11ի արարքին յաջորդած փլուզումին քաղցկեղ պատճառող այդ նիւթին փոշիի ամպերը պատեցին ամբողջ Մանհաթանը եւ Պրուքլինը: Շրջապատի պահպանութեան պատասխանատուները լուռ մնացին ու կը մնան այդ պատահարին մասին որ թերեւս օր մը պիտի արձանագրուի որպէս «Ամերիկեան Չերնոբիլ»ը: Սակայն, Նիւ-Եորքցիները իրաւունք ունին այդ մասին ճշմարտութիւնը դիտնալու:

Ինչ կը վերաբերի փէնթագոնին, ոչ միայն Պաշտպանութեան նախարարութեան պաշտօնատարներ մահացան հոն, այլեւ յայտնի դարձաւ թէ որքա՛ն դիւրաւ խոցելի էր ամերիկեան զօրքին կեդրոնատեղին: Այսօր աւելի լաւ պաշտպանուա՞ծ է ան, ունի՞ անհրաժեշտ հերթիհերու սարքաւորումը, որպէսզի յետագային կարելի ըլլայ կանխարգիլել նման փորձանքներ:

ԱՄՆ-ու Ֆղանիստան ներխուժումը ե՞րբ որոշուեցաւ: 2001 Ապրիլին Պուշի դեկավարութիւնը միլիոնաւոր տոլարներ կու տար թալիպաններուն, հատուցանելու համար թմրեցուցիչի մշակումին վերջ տալուն վնասները: Ցունիսէն յարաբերութիւնները կը լարուէին ու ներխուժումի ծրագիրներ ուսումնասիրութեան կը դրուէին: Ներխուժումը պիտի ըլլա՞ր, եթէ Սեպտեմբեր 11-ը պատահած չըլլար: ԱՄՆ-ու մօտիկ Ջարգային ու Պուշին վարչակազմին միջեւ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցա՞ն Սեպտեմբեր 11-էն անմիջապէս առաջ, կամ ետքը:

Քանի՞ քաղաքացիներ մեռան Ֆղանիստանի մէջ: Ամերիկեան ռումբերով, հրթիռներով, ականներով, փամփուշտներով մահացած ոչ զինուորական Ֆղաններու թիւը երբեք յստակութեամբ չտրուեցաւ: Փէնթագոնը միշտ կրկնեց թէ դժուար էր ատուգել այդ կէտը: Լրագրող Թ. Ռալ կը դրէ. «Մեր իրաւունքն է գիտնալ թէ քանի՛ անմեղ մեռաւ մեր տուրքերուն դումարներով եւ քանիներ ասկէ ետք արդարօրէն պիտի ատեն Միացեալ-Նահանգները»:

Ամերիկացիները լրատեսութեան թիրա՞խ են: ԱՄՆ-ու կառավարութիւնը ոչ միայն թղթատարութեան եւ հանրային այլ սպասարկութիւններու պաշտօնեաներէն ուղեցին լուր տալ տուներու մէջ նշմարած կասկածելի բաները, այլ նաեւ մերժողները հետապնդումի ենթարկուեցան: Անոնց հեռաձայնները ունկնդրուիլ սկսան: Ջլամարտի չրջանին յատուկ այդ մեթոտները խստիւ կը քննադատուին:

*Վերջին պարբերութեամբ, Թ. Ռալ հարց կու տայ թէ ինչո՞ւ նախագահ Պուշի վարչակազմը Սեպտեմբեր 11-ի պատահարներուն մասին լուրջ հետաքննութիւն մը չբացաւ: Ներկայացուցիչներու ժողովին ու Մերակոյտին մէջ յանձնաժողովներ կան որոնք օրէնքի բանաձեւի մը վրայ կ'աշխատին անկախ ու դնդիսիկ գործող հետաքննիչ խումբ մը գործի յձելու համար: Սակայն, նախագահ Պուշ կ'ընդդիմանայ, թափանցիկութեան նոյնիսկ այս ճղճիմ չանքին, այն պատճառաբանութեամբ որ ատիկա կրնայ ի-րենց պատասխանատուներէն չեղեցնել անձեր որոնք անհրաժեշտ են ահաբեկչութեան դէմ պայքարին: «Ի՞նչ է գաղտնի պահել ուզածը: Ամերիկացիներն են նաեւ որոնք անհրաժեշտ են նոյնիսկ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ
27–ՐԴ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՆ

— • —

Թորոնթոյի միջազգային ժապաւէններու 27–րդ փառատօնին բացումը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 5–ին, Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» չարժապատկերի կալայով:

Արուեստագէտներու եւ չարժապատկերի սիրահար լայն զանգուածներու կողմէ մեծ հետաքրքրութեամբ սպասուած այս ժամկէտը իրականութիւն դարձաւ, եւ 1000 հանդիսատեսներու ներկայութեամբ փառատօնին բացման իր խօսքը արտասանեց Գանատայի մշակոյթի նախարար Շիլա Քափս, որ արտայայտուելով «Արարատ» չարժապատկերին մասին, ըսաւ. «"Արարատ"ը՝ այդ մեծ պատմութիւնը, բխած է Աթոմ Եղոյեանի սրտին խորքէն: Այդ սոսկ գանատական պատմութիւն մը չէ, այլ կարեւոր պատմութիւն մը՝ համայն աշխարհին վերաբերող, որովհետեւ եթէ մենք անտեսենք մեր անցեալի պատմութիւնը, կ'ենթարկուինք պատմական սխալները կրկնելու վտանգին»: Ապա, ան չնորհաւորեց «Արարատ»ի գոյդ արտադրիչները՝ Աթոմ Եղոյեանն ու Ռոպերթ Լանտոսը:

Նախարարուհին ի մասնաւորի չնորհաւորանքի խօսք ուղղեց բեմադիր Աթոմ Եղոյեանին, որ համարձակութիւնն ունեցաւ համայն աշխարհին ներկայացնելու պատմութիւնը Ցեղասպանութեան, որ նախապէս չէր փոխանցուած:

Նախարարուհին խօսքէն ետք բեմ հրաւիրուեցաւ Ռոպերթ Լանտոս, որ իր խօսքին մէջ ըսաւ. «Հպարտ կը զգամ, որ ղեկավարած եղայ օդնելով Աթոմին, որպէսզի հայ ժողովուրդին Ցեղասպանութեան պատմութիւնը ներկայացնէ մեծ պատառին վրայ: Մինչեւ օրս, այս ողբերգութիւնը լաւագոյն ձեւով թաքնուած գաղտնիք մըն էր, եւ երբ պատմութիւնը կ'ուրանայ զայն, անոր փոխանցելիք պատգամները կ'անհետանան: Իմ յոյսս է, որ մեր այս ժապաւէնով մենք պիտի կարենանք լուսարձակի տակ առնել պատմութեան այդ մութ էջերը, բացայայտելով մարդու ձեռքով գործադրուած վայրագութիւնները մարդո՛ց հանդէպ»:

Վերջապէս, ծափողջոյններու տարափով բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան աստղը՝ բեմադիր Աթոմ Եղոյեան: Ան իր խօսքին մէջ, անդրադառնալով «Արարատ»ի պատմութեան, հաստատեց, թէ այս պատմութիւնը 85 տարիներ առաջ հեռաւոր ափերու վրայ պատահած պատմութիւն մը չէ միայն, այլեւ պատմութիւնն է այս քաղաքին, Թորոնթոյի մէջ ապրելու իմաստին, ուր կը հանդիպինք ցեղասպանութիւններէ ճողոպրած զանազան ազգութիւններու բեկորներու, ինչպիսիք են Գամպոճցիները, Ռուանտացիները, Ուկրանացիները եւ Հրեաները: Ան աւելցուց, թէ չրջապատուած ենք այս ազգութիւններով, որոնք կրանուած են չպատմուելիք սարսափելի պատմութիւններով: Ապա, չնորհակալութեան խօսք ուղղելով՝ բեմ հրաւիրեց ժապաւէնին հիմնական դերակատարները՝ Տէյվիտ Ալփայ, Կարէն Պօյաճեան, Մարի–Ժոզէ Քրուզ, Էրիք Պօղոսեան, Պրուս Կրինվուտ, Իլիաս Քոթէաս եւ Արսինէ Խանճեան: Հիմնական դերակատարներէն կը բացակայէր Շարլ Ազնաւուր:

Շնորհակալութեան այս արարողութենէն ետք տեղի ունեցաւ «Արարատ» ժապաւէնին ցուցադրութիւնը, որ տեւեց չուրջ 2 ժամ:

Աթոմ, իր ժապաւէնին մէջ յաջողած է Ցեղասպանութեան պատմական իրականութիւնը այժմէականացնել, բացատրելով անոր առթած ժխտական հետեւանքները, որոնք երէկ եւ այսօր առկայ էին եւ են հայ մարդու հոգիին մէջ: Ան յաջող կերպով ներկայացուցած է նաեւ ուրացման ու ճշմարտութեան խափանման փորձերը, որոնք առաւել եւս կը կընճռոտեն ու կը բարդացնեն Ցեղասպանութեան առթած հետեւանքները:

Եղոյեան իր իւրայատուկ ոճով եւ հանճարեղ արուեստագէտի փորձառութեամբ կարողացած էր մէկտեղել ու չաղկապել տարբեր ժամանակներու վրայ պատահած դէպքերը, յուզումները, ապրումները, խռովքներն ու յիշատակները:

Անդրադառնալով հիմնական դերակատարներուն, Շարլ Ազնաւուր կը ներկայանայ բեմադիր Եդուարդ Սարոյեանի դերով, Արսինէ Խանճեան՝ Անիի դերով, իբրեւ մասնագէտ Աբչիլ Կորքիի կեանքին ու արուեստին, Տէյվիտ Ալփայ՝ Անիի զաւկի՝ Րաֆֆիի դերով, իսկ Անիի աղջկան դերով՝ Մարի–Ժոզէ Քրուզ: Պրուս Կրինվուտ կը ներկայանայ Վանի մէջ գործող ամերիկացի բժիշկի դերով, իսկ Սիմոն Աբգարեան՝ իբրեւ Արչիլ Կորքի: Իլիաս Քոթէաս՝ Վանի թուրպ հրամանատար Ձէվտէթ Պէյի դերով, եւ վերջապէս Էրիք Պօղոսեան՝ իբրեւ սենարիստ Եդուարդ Սարոյեանի ժապաւէնին:

«Արարատ»ի ցուցադրութեան յաջորդ օրը տեղի ունեցաւ մամլոյ ասուլիս, ներկայութեամբ միջազգային մամուլի ներկայացուցիչներու, որոնք զանազան հետաքրքրութիւններէ մղուած, հարցումներ ուղղեցին բեմադիր Եղոյեանին, արտադրիչ Ռոպերթ Լանտոսին եւ դերասաններ Արսինէ Խանճեանին, Էրիք Պօղոսեանին, Կրինվուտին, Տէյվիտ Ալփային, Մարի–Ժոզէին եւ Իլիաս Քոթէասին:

Յաջորդող երկու օրերու ընթացքին Թորոնթոյի, Գանատայի այլ քաղաքներու եւ միջազգային մամուլը լայնօրէն անդրադարձան «Արարատ»ի ցուցադրութեան, Հայկական Ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ուրացման եւ Թուրքիոյ հակազդեցութեան մասին: Դրական երեւոյթներէն կարելի է ընդգծել, որ մամուլը, առանց վարանումի, նկարագրեց եւ ներկայացուց հայկական ջարդերը՝ իբրեւ ցեղասպանութիւն: Բոլոր հարցազրոյցներուն մէջէն կարելի է հասարակաց գիծ մը տեսնել, որ կը պահանջէր աւելի լայնօրէն անդրադառնալ Ցեղասպանութեան պատմական եղելութեան:

Գանատայի Հայ Դատի Ցանճնախումբը, գործակցաբար Թորոնթոյի Հայ Դատի Ցանճնախումբին, հրատարակած էր 48 էջնոց գրքոյկ մը, որ բաժնուեցաւ

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ԱՑՆՃԱՐԻ (Լիբանան) «Սարգիս Զէյթլեան» ժողովրդային տան մէջ, Օգոստոս 30–ին, յարգանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Պօղոս Սնապեանի կողմէ իր հօր Մարկոս Սնապեանի ճօնուած գրքոյկին հրատարակութեան առթիւ, նկրուած Մուսա լերան հերոսներուն եւ յատկապէս Մարկոս Սնապեանին: Ձեռնարկը կազմակերպած էր Ացնճարի ՀՑԴ «Կարմիր Լեռ» կոմիտէի գաւիթարակչական յանձնախումբը, որուն կողմէ բացման խօսքը արտասանած է Ճորճ Աբէլեան, ապա, Ացնճարի «Լեմ»ի Շաւարշ Մխաքեան մանուճիւղէն Արաքս Տանըզեան կարդացած է գրքոյկին մէջ լոյս տեսած եղ. Պօյաճեանի գրչին պատկանող «Ապատամբութիւն» քերթուածը: Եսայի Հաւաթեան ներկայացնելով Մարկոս Սնապեանի կենսագրական գիծերը, անդրադարձած է անոր հերոսական գործունէութեան: Արաքս Ադամեան գրքոյկէն կարդացած է Պօղոս Սնապեանի կողմէ գրի առնուած իր հօր պատմած մէկ պատմուածքը, որ կը վերաբերի գիւղը ղինելու գործընթացին: Հուսկ, խօսք տրուած է հատորին հեղինակին՝ Պօղոս Սնապեանի, որ չնորհակալութիւն յայտնած է կազմակերպիչ մարմնին եւ յատ յայտնած որ հերոսամարտին սերունդին պատմած բոլոր պատմութիւնները գրի չեն առնուած, մաղթելով որ ամէն ոք ջանայ այսօրուընէ սկսեալ Մուսա լերան պատմութեան մասին արխիւ եւ պատմութիւն հաւաքել:

մամլոյ ներկայացուցիչներուն: Գրքոյկը իր մեծ օգուտը ունեցաւ իբրեւ լրացուցիչ բացատրողական պատմական եղելութեան եւ Թուրքիոյ խեղաթիւրման փորձերուն:

Տեղական մամուլը, դրուատելով Հայ Դատի Ցանճնախումբին գործունէութիւնը, լայնօրէն անդրադարձաւ գրքոյկի դերին:

Այս բոլորէն ետք, խնդապէս մեծ դնահատանքի արժանի է բեմադիր Աթոմ Եղոյեան, ապդանուէր ու յանդուգն իր նախաձեռնութեան համար: Արդարեւ, բարոյական պարտք է բոլոր հայորդիներուն, քաջալերել այս նախաձեռնութիւնը, մղելով իրենց չրջապատը, որ խուզերամ ներկայ գտնուին «Արարատ» ժապաւէնի ցուցադրութիւններուն:

ԱՐԻՍ ՊԱՊԻԿԵԱՆ
«Հորիզոն»

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏԱՐ
ԳԼՈՒԽ ԾԲ.
ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Բաւական ծանր, բայց կեանքը վըտանգի մէջ չէ: Իրեն հետ ուրիչ ոսկիական մըն ալ զարնուած է:

– Րէվոլվէրո՞վ:

– Ո՛չ, դաշոյնով, – պատասխանեց Տավուտ:

– Այո՛, Սերգիսի սովորական զէնքն է այդ, դոնէ ձերբակալուա՞ծ է:

– Ո՛չ, դժբախտաբար, բայց կը յուսամ, որ պիտի բռնուի:

– Հետը ընկեր մըն ալ ունէր, ա՞յն ալ փախած է:

– Այո՛, բայց անոր հետքը կարելի պիտի ըլլայ դիւրաւ գտնել:

– Ես ըսի Ազիզին, որ խոհեմութեամբ վարուի, պիտէի, որ այդ Սերգիսը չատ վտանգաւոր չարագործ մըն էր: Հիմա ո՞ւր կ'երթաս:

– Պիտի երթամ այս խնդրին մասին քննութիւն մը կատարելու:

Երկու լրտեսները իրարմէ բաժնուեցան, եւ Տավուտ անցաւ Ղալաթիա ու գնաց այն գինեհատունը, ուր նախորդ գիշեր Սերգիս նստած էր ընկերով մը:

Առտուն այդ ժամուն գինեհատունը պարապ էր, եւ գինեպանը աթոռի մը վրայ նստած սուրճ կը խմէր՝ սիկառէթ ծխելով:

– Բարե՛ւ, Սթաւրի, – ըսաւ Տավուտ, որուն ծանօթ էր կապելային տէրը:

– Բարի լոյս, – պատասխանեց միւսը, – հրամմեցէ՛ք, Տավո՛ւտ էֆէնտի:

– Քեզի հետ քիչ մը խօսիլ կ'ուզեմ:

– Ուրեմն ճիշդ ժամանակին եկաք, ինչպէս կը տեսնէք՝ առանձին եմ եւ գործ մը չունիմ:

– Երէկ գիշեր երկու Հայեր նստած են եղեր այստեղ, որոնք մինչեւ խանութին գոցուած առենը խմեր են:

– Այն երկու Հայերը, որոնք Ազիզ էֆէնտի կը հետապնդէ՞ը:

– Ճիշդ խօսքս անոնց համար է:

– Էյ, ի՞նչ կ'ուզէք, որ ըսեմ իրենց մասին, – հարցուց Սթաւրի:

– Տեղեկութիւն կ'ուզէի առնել:

– Այդ երկու անձերէն մէկը բոլորովին անծանօթ էր ինծի եւ առաջին անգամ կու գար հոս, իսկ միւսը կը ճանչնամ, իմ յաճախորդներէս է:

– Ո՞վ է տեսնենք:

– Տիգրան անուն կօշկակար մըն է, որ հոս մօտերը փոքրիկ խանութ մը ունի... ոտոսթոյի է ինքը:

– Խանութը կրնա՞ս ցոյց տալ:

– Հարկաւ, աչկերտս դիտէ... հիմա երբոր գայ, միասին կրնաք երթալ:

– Ի՞նչ տեսակ մարդ է այդ կօշկարը:

– Գինով մարդուն մէկն է... ամէն իրիկուն կու գայ հոս եւ խանութը գոցած առեննիս կ'ելլէ կ'երթայ:

– Քանի՞ տարեկան է:

– Ճիսուն տարեկան ըլլալու է:

– Ընկեր ունի՞...

– Ընդհանրապէս առանձին կը նստի, բայց երբեմն ընկերով կու գայ, ինչպէս երէկ իրիկուն:

– Շա՞տ գինովցած էին երէկ իրիկուն, դուրս ելած ատենին:

– Բաւական... տասներկու չիչ օղի խմեցին:

– Դրամները ո՞վ վճարեց:

– Միւսը, այն, որ անծանօթ էր ինծի:

– Ի՞նչ կը խօսէին իրարու հետ:

– Որոշապէս չեմ դիտեր, բայց անծանօթը բարկացած կ'երեւէր, որ իր մայրը եւ իր քոյրը ձերբակալեր են, այս էր իր բարկութեան պատճառը: Կը սպառնար պատճառ եղողներ սպաննել:

– Իսկ միւս՝ Տիգրանը, ի՞նչ կ'ըսէր:

– Անիկա հանդարտութեամբ մտիկ կ'ընէր:

Նոյն միջոցին գինեպանին աչկերտը ներս մտաւ:

– Ահաւասիկ Միքօն, – ըսաւ գինեպանը, – եթէ կ'ուզէք, կրնաք միասին երթալ, որպէսզի կօշկակարին խանութը ցոյց տայ:

– Երթա՛նք, – ըսաւ Տավուտ՝ ոտքի ելլելով:

Գինեպանը աչկերտին դարձաւ եւ ըսաւ.

– Կօշկակար Տիգրանին խանութը ցոյց տուր էֆէնտիին:

– Շատ աղէկ, – պատասխանեց պատանին:

Վայրկեան մը ետքը պատանին ու լրտեսը հասած էին խանութին առջեւ:

Բայց խանութը գոց էր:

– Զարմանալի բան, – ըսաւ գինեպանին աչկերտը, – ընդհանրապէս չատ կանուխ կը բանար իր խանութը:

– Ինք խանութը չի՞ պահիր:

– Ո՛չ, փոքրիկ խանութ մըն է, ուր հազիւ կարելի է նստիլ:

– Ո՞ւր է իր բնակարանը:

– Չեմ դիտեր:

Տավուտ դրացի խանութպաններուն հարցուց. ոչ ոք որոշապէս կօշկակարին բնակարանը դիտէր:

– Եիւքսէք Քալըրըմի կողմը տան մը մէջ սենեակ բռնած է, կարծեմ, – ըսաւ դրացի ծխամաճառ մը, – մէկ քանի անգամ դիշերը ուշ ատեն այդ կողմերը տեսած եմ զինքը:

Լրտեսը սոխպուեցաւ գոհանալ այս կիսկատար ծանօթութեամբ եւ վերադարձաւ գինեպանին քով:

– Խանութը գոց էր, – ըսաւ, – չկրցանք զինքը գտնել:

– Անպատճառ պէ՞տք ունէիր իրեն:

– Անչուշտ, բայց արդէն կը կասկածէի, որ զինքը իր խանութը պիտի չգտնեմ:

– Շատ կանուխ խանութ դալու սովորութիւն ունի:

– Կրնայ ըլլալ, բայց այսօր ապահովաբար պիտի չգայ, – պատասխանեց լրտեսը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ երէկ դիշեր ոճրագործութիւն մը կատարուած է, որուն ինքն ալ մեղսակից է:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, – գոչեց Սթաւրի զարմացած:

Տավուտ քանի մը բառով պատմեց եղելութիւնը:

(Շար. 306)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՌՉԱԿՄԱՆ 11-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11-ին կը կատարուի առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն, որու ընթացքին Հանրապետական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Շէն» Կազմակերպութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տաթեւ Արք. Սարգիսեանի եւ ընտանիքին, Տիրամայր Սիրվարդ Սարգիսեանի մահուան առիթով եւ նոյն առիթով 200 եւրօ կը նուիրէ Քեսապի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ:

***

ՄԱՐՍԷԼ.-

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարի եւ Սահակ Տօրումեանին եւ ընտանեկան պարագաններուն, Վարդան Զիֆթճիպաշեանին, իրենց մօրաքրոջ՝ Մարի Աբրահամեանի մահուան առիթով:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, rue Jean-Goujon, Փարիզ 8-րդ):

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ քրիստոնէական դիտելիքներ:

Դասընթացքները կը կատարուին ժամը 9·30-էն 12·30:

Կը հրաւիրուին ծնողքները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները մասնակցելու այդ դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել Մայր Տաճարի Դիւանատուն՝ 01·43·59·67·03:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry
vous invite à sa soirée du **28 septembre**
à partir de 20 heures 30
au 17, rue Charles Péguy
à Livry-Gargan

Cette soirée est exclusivement consacrée au profit d'**ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.

Prix du repas : 30 euros.

Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68
ou Maria au 01.48.32.19.67 /
01.48.31.46.22 (après 20h).

MARSEILLE
La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
présente à la
FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
du 20 au 30 septembre
— PARC CHANOT —

un Pavillon ARMÉNIE Hall 6

Avec le concours du Conseil Général des Bouches-du-Rhône

Sont exposés et vendus :
— Des denrées et produits importés d'Arménie
— Des tapis de l'usine Haykork
— Des travaux d'artisans sur divers matériaux
— Des spécificités : Khatchkars, Objets en obsidienne, Gravures sur bois et sur métaux, Céramiques etc...
— Des bijoux gravés aux motifs symboliques etc...

VENDREDI 27 SEPTEMBRE

journée officielle de l'Arménie

12h — Accueil et visite des officiels
12h30 — Allocutions et Apéritif
13h — Déjeuner (sur réservation avec P.A.F.)
15h — Projection - Conférence - Débat
18h — Animation musicale et danses arméniennes sur le Pavillon.

Associations partenaires :
- Provence-Arménie
- Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne
- Action Santé Arménie.

TELEVISION

FRANCE 2
Dimanche 22 septembre à 9 h 30

I. - L'engagement de «Coopération - Arménie» (à Goris envers les réfugiés chassés d'Azerbaïdjan et avec les jeunes de la ville).

II. - Aznavour n'oublie pas l'Arménie (avec une interview de Charles Aznavour).

Սուրբ Խաչ Միաբանուհիներու Վարժարանը

կը բանայ իր դռները

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5-ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5-էն 12 տարեկան մանուկներու համար՝

Շաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
Փարիզի Հայ Կաթողիկէ
Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ
խարտուղարութեան. -
☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

ՆԱԶԱՐԵԹԿԱՑ ՅԱՒԻՇՄԱՆԱՆ,-Ի

Պաշտօնական բացումը օրհնութեամբ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ
եւ ներկայութեամբ քաղաքապետ՝
Պ. ԺԱՆ ԼԸՎԻՆԻ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 11-ին
Chaville R. D.
կայարանին
հանդիսակաց հրապարակը
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la 26ème fois consécutive
la MCA fait sa rentrée
le **LUNDI 23 SEPTEMBRE**
19 animateurs, professeurs
29 activités
94 heures de cours par semaine
Langue arménienne —
Préparation au BAC —
Eveil à la culture et à l'identité arméniennes — Eveil musical —
(*Piano — Violon — Guitare*)
Solfège — Musique d'ensemble —
Danse traditionnelle, académique —
Arts plastiques — Echecs —
Arts martiaux (ABBA)
Inscriptions :
11, 14 et 18 septembre
de 14h30 à 18h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Association MACHTOTZ
pour la défense de la langue arménienne

Rentrée de l'année scolaire
2002 - 2003

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa méthode audiovisuelle
21 septembre 2002 — 1 février 2003 : stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris **(absentéisme exclu)**

2) Cours de 2e, de 3e et de 4e niveau

21 septembre 2002 — fin juin 2003
le samedi entre 12h et 15h à Paris
les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau

Pour tous ces cours :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51

3) MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio :
85 Euros + 8 Euros de frais d'expédition.
Contacter l'Association "MACHTOTZ" : ☎ 01 47 50 97 51.

Atelier de Langue Arménienne
ARMAD

Sous le parrainage de l'Eglise Evangélique Arménienne

BUT : Cultiver l'utilisation spontanée de la langue arménienne par le biais d'ateliers de travail

MOYENS : Atelier d'expression théâtrale en langue arménienne, atelier de l'histoire, atelier d'ordinateur et programmes arméniens, atelier de chant, atelier biblique en langue arménienne, atelier de travaux manuels.

DEBUT DES COURS : le 21 Septembre
Dans les locaux de l'Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian
94140 Alfortville

AGE : pour les enfants de 8 à 16 ans.

JOUR : le Samedi après-midi de 14h à 17h.

- Pour les enfants de 3 à 7 ans, de même que pour les cours de perfectionnement : des stages seront organisés aux vacances de Février et de printemps.

- Renseignements et inscriptions :
Madame Baroudjian-Baninkyan Nora
☎ 01 48 93 57 33

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.518

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.518

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁ 6 ՄԵՌԵԱԼ, 66 ՎԻՐԱՒՈՐ

Սեպտ. 19, Հինգշաբթի, ժամը 13–ին է որ պաղեստինցի քամիքազ մը իր կրած ռումբը կը պայթեցնէր Թել–Աւիվի Թիւ 4 հանրակառքին մէջ, որու հետեւանքով 6 մեռեալ կար (ներառեալ ինք) եւ 66 վիրաւոր:

Իսրայէլեան հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ եւ առաջին առթիւ ամբողջական չրջափակումի ենթարկուեցաւ Արաֆաթ, որ այլեւս բնակավայրէն ալ դուրս չի կրնար ելլել: Իսրայէլ կը պահանջէ որ Արաֆաթ յանձնէ այն 20 պաղեստինցիները զորս կը հետապնդէ եւ որոնք ըստ իրեն ապաստան գտած են Արաֆաթի կեդրոնատեղիին մէջ: Ոճրափորձէն անմիջապէս յետոյ դադարուած կառավարական արտակարգ նիստի ընթացքին խօսք եղած է նաեւ Արաֆաթը արտաքսելու պաղեստինեան հողամասերէն, բայց, առաջարկը մերժուած է: Պուշ դատապարտած է արարքը, իսկ Եւրոպական Միութեան արտաքին քաղաքականութեան ներկայացուցիչը՝ Խաւիէ Սոլանա «բարոյապէս պարչելի յարձակում» որակած է ոճրափորձը:

Այս նոր արարքը պատճառ է անչուշտ, որ տիրող համեմատական հանդարտութիւնը վերջ գտնէ եւ իսրայէլեան զօրքն ալ կրկին դրաւէ այն հողամասերը, ուրկէ քիչ թէ չատ քաշուած էր: Իսրայէլի ակնոցով, այդ համեմատական հանդարտութիւնն ալ Պաղեստինցիներուն չնորհիւ չէր, այլ այն պատճառաւ որ Իսրայէլ կրցած էր առաջքն առնել ահաբեկիչ արարքներու:

ՁԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՕՐԻՍ ՓԱՓՈՆԻ ազատ արձակումին ստեղծած լիրարանցումը պատճառ եղաւ որ կառավարութիւնը հրահանգէ արդարադատութեան բեկանիչ ատեանին դիմել տրուած վճիռին դէմ: Իրաւական դեռնի վրայ չատ հաւանական չէ որ արդիւնք տայ, քանի վերաքննիչ ատեանին վճիռը պէտք է թերի ըլլայ, ինչ որ չէ եւ թէ անոր տուած որոշումը կախում ունի դատաւորներու բացարձակ զննատումէն եւ բեկանումի հարց չի կըրնար ըլլալ: Ինդրոյ առարկայ է նաեւ Քուչնէր օրէնքը (2002 Մարտ) որ թոյլ կու տայ ազատ արձակել բանտարկեալ մը, երբ իր առողջական վիճակը արգելք է արդելափակման: Սեպտ. 19–ին, բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան Փարիզի մէջ (Հրեայ նահատակներու հրապարակը) եւ Փափոնի առանձնատան առջեւ (Կրեյ–Ամէնվիլիէ) ուր հրեայ ուսանողներ հաւաքուած են եւ իրենց բանբերը տեղահանուած հրեաներու ցանկը կարդացած է: Պատահներու վրայ ալ կը կարդացուէր՝ «Մարդասպան», «Փափոն բանտ» եւլն.: Ինդրոյ առարկայ է նաեւ բժիշկներու ախտաճանաչումը: Բողոքողները կ'ըսեն թէ այդ բժիշկները կամ անձեռնհաս են, կամ բարեկացակամ, հիմնուելով այն իրողութեան վրայ որ Փափոն քալելով եկած է բանտէն, ուրեմն՝ հիւանդ չէ...: Փափոնի դէմ եղած մեռասանութիւնը (քանի Փափոն տը Կօլի նախարար եղած է, նաեւ Փարիզի ոստիկանապետ եւ վարած այլ պետական պաշտօններ, ազատագրումէն ետք) այն է որ երբ 1942–43–ին ընդհ. քարտուղար էր Պորտոյի նահանգապետարանը, 1690 հրեաներու տեղահանութեան որոշումը ըստորագրած է: Իր փաստաբանները կ'ուզեն վերահաստատել փափոնի պատիւը: Ներկայիս, 25 ոստիկաններ չրջափակած են իր առանձնատունը, քանի մահուան սպառնալիքներ ստացած է:

ՔՈՓ Տ'ԻՎՈՒԱՒԻ մէջ, Սեպտ. 19–ին պետական հարուածի փորձ մը եղած է, որ ըստ վարչապետին ձախողած է, մինչ նախագահ Լօրան Ղակպօ Հոմմ կը զբաղուէր: Սեպտ. 20–ի լուրերուն համաձայն, աւելի քան 80 մեռեալ կար եւ Աբիճանի մէջ կրակոցները կը չարունակուէին: Պետական զինուորական հարուածը պատրաստողը՝ զօր. Ռոպէր Կէյ սպանուըեր է կռիւներու ընթացքին:

ՊՈՒՇ վճռած է յարձակիլ Իրաքի վրայ եւ ապազինել երկիրը: Ան չեչտած է, Սեպտ. 19–ին «եթէ Միացեալ–Ազգերը հարցը չլուծեն, Միացեալ–Նահանգները կարգ մը զինակիցներ կ'ընեն»: Գոնկրէսէն պահանջած է ուժի դիմելու արտօնութիւն, մինչ Նիւ–Եորքի Ազգաժողովին առջեւ, Իրաքի Արտաքին նախարարը ապահովութիւն տուած է որ Իրաք զանգուածային բնաջնջման զէնք չունի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22–ը «Ազանց կառքի օր» է Փարիզի մէջ, ժամը 9–էն 19: Կառքերու արգիլուած պիտի ըլլան բացի առաջին չորս թաղամասերէն, նաեւ 5, 6, 7, 8, 9, 10 եւ 11–րդ թաղամասերը:

ՇՐՋՕՏԵՐ (ձախ) կրնայ յաղթել Կիրակի, Սեպտ. 22–ի երեսփոխանական ընտրութեան, չնորհիւ ողողումներու ընթացքին իր ցոյց տուած գործելակերպին եւ փութկոտ օգնութիւններուն: Նախքան այդ ողողումները հարցախոյզերը իր պարտութիւնը կը նախատեսէին ի նպաստ Շթօյպէրի: Սեպտ. 20–ին, երկուքն ալ նոյնքան հաւանականութիւն ունէին յաղթելու:

ԾԽԱՒՈՏԻ գինը կրնայ 15%–ի յաւելում կրել գալ տարի, ըստ Ֆիկարոյի մէկ տեղեկութեան (Սեպտ. 20):

ԳԱՇՄԻՐԻ մէջ, 10–ամեայ աշակերտ մը եւ իր ուսուցիչը սպաննուած են Սեպտեմբեր 19–ին, երբ իսլամապաշտ ենթադրեալ ըմբոստներ կրակ բացած են դպրոցի մը մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Արդարութեան նախարարը բաւական ծանրակշիռ մեղք մը գործած է Սեպտ. 19ին, Պուչը Հիթլէրին հետ բաղդատելով: Արդարեւ Հերթա Տաուպլէր–Կմելին սենտիքայի անդամներու հետ խօսակցութեան մը ընթացքին յայտարարած է.– «Պուչ կ'ուզէ ներքին քաղաքականութեան հարցերէն չեղել տալ ուշադրութիւնը: Գնահատուած մեթոտ մըն է: Հիթլէր ալ ըրած է»:

ՌՈՒԱՆ ՏԻՒՄԱ նեղ կացութեան կը մատնէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը կրկին անդամակցելու իր դիմումով: Նախկին Արտաքին նախարարը, նաեւ նախկին նախագահ Սահմանադրական Խորհուրդին, հեռացած էր կուսակցութենէն քանի մը տարիներէ ի վեր եւ ընտրութիւններու նախօրեակին ալ քննադատած էր Ժոսփէնը որ քաղաքականօրէն թռիչք չունի, ամբոխ չի կրնար խանդավառել, ստած է տրոցկիստ իր անցեալին մասին եւ զօրավիգ եղած էր չիրաքեան թեկնածու Նաթալի Կուաննէ Ռամպալին, որ ստացած է 5,3% ձայներ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հիւանդանոցներու միջազգային բարեկամական միութեան կողմէ 127 հազար եւրոյի մարդասիրական օժանդակութիւն կատարուած է Վանաճորի Լ. Արչչեան հիւանդանոցի համալիրին: Ան կազմուած է համակարգիչէ, նածուի մը Սոն է Լուառի նահանգին մէջ: Ընկերվարական Արնօ Մոնթեպուր բուռն կերպով կ'ընդդիմանայ, կ'ուզէ որ արտաքսումի վերջնական վճիռ տրուի, իսկ Հոլանտ որոշած է կուսակցութեան այն յանձնախումբին դիմել, որ նման հարցերով կը զբաղի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կառավարութիւնը նախապարական հրամանագրով մը «ընական ազէտ»ի կացութիւն հռչակեց ողողումներու զոհ հարաւային Ֆրանսայի 395 ֆոմիւններու համար (23 մեռեալ եւ մէկ անհետացեալ):

ԱՆԳԼԻՈՑ մէջ ձերբակալուած են վեց ենթադրեալ ահաբեկիչներ, որոնք սակայն կապ չունին 2001 Սեպտ. 11–ի ոճրափորձերուն հետ:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը յայտարարած է որ Քարաչիի մէջ ձերբակալուած է անձ մը որ «ուղեղ»ը կը նկատուի Մայիս 8–ի ոճրափորձին եւ որու հետեւանքով 11 Ֆրանսացի ճարտարապետներ սպաննուեցան:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ԱՅՑԸ

Ռուսաստանի նախագահին աշխատակազմի ղեկավար Ալ. Վոլոշին երեւան կատարած աշխատանքի այցը աւարտած ու վերադարձած է Մոսկուա, Հայաստանի պաշտօնական դէմքերու հետ չարք մը խնդիրներ քննարկելէ ետք: Հայաստանի նախագահին աշխատակազմի ղեկավարը Ա. Թումանեան խօսելով այդ այցին արդիւնքներուն մասին, ըսած է թէ ամէնէն կարեւորը երկու երկիրներու պետական կառոյցներուն միջեւ դրուած երկարատեւ դործակցութեան սկիզբն է: Քննարկուած է նաեւ Հայաստանի Ռուսաստանին ուղեցած պարտքին հարցը:

Զուարթնոց օդակայանին մէջ, մեկնումի պահուն Ալ. Վոլոշին պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ հայ պաշտօնատարներու հետ քննարկուած նիւթերու լայն չրջանակին մաս կազմած են նաեւ ռուսեւրացական յարաբերութիւններու վերջին զարգացումները, գաղթի հարցերը, եւլն.:

Ինչ կը վերաբերի ռուսեւրացական նիւթին ակնարկութեան, ուշագրաւ է որ Ռուսաստան–Վրաստան յարաբերութիւններու լարուած այս չրջանին, գրեթէ միաժամանակ երեւան այցելեցին թէ՛ Ռուսաստանի նախագահին աշխատակազմի ղեկավարը, թէ՛ Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարը:

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 19/20)

ՄԱՐՍԷՅԼԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒՐԻՆ

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԹՈՒՐՔԻԱՑԷՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Տիգրանակերտի մէջ ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը քիւրտ է, յաճախ նորածիններու ծնողքներուն ու պատկան իշխանութիւններու միջեւ հարցեր կը ծագին ընտրուած անուններուն պատճառով: Պաշտօնատարներ կը մերժեն արձանագրել նորածիններ որոնց քրտական անճանաչելի անուններ տրուած կ'ըլլան, ինչպէս Նովրուզ, Ռոժտա, եւլն.:

Քրտական օրաթերթը «Իօզկիւր Փոլիթիքա» (Սեպտ. 20) կը տեղեկացնէ թէ վերջերս տիգրանակերտցի ծագումով հայ մըն ալ նոյն արդելքին բախած է, երբ ուզած է Լորին կոչել իր նորածին աղջիկ զաւակը:

Երիտասարդ հայրը կը կոչուի Ազիզ Ինճի. պետական պաշտօնեան անոր բացատրած է որ Լորին անունը հայկական է, թրքական բարբերուն, աւանդութիւններուն յարիր չէ եւ պէտք է ուրիշ անուն մը ընտրէ իր նորածինին համար: Ա. Ինճի պատասխանած է թէ անունը հայկական ըլլալուն համար չէ ընտրած, այլ այն պատճառով որ չրջանին մէջ յաճախ գործածուած անուն է եւ իրենք սիրած են զայն: Սակայն, պաշտօնեան անդրդուելի մնացած է:

Ա. Ինճի որոշած է դատարան դիմել, իր նախընտրած անունով կարենալ կոչելու համար զաւակը: Եթէ արդիւնք չառնէ, վճռած է դիմել Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու ատեանին:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27–ի դատավարութեան Սեպտ. 19–ի նիստին նախորդ երկու նիստէն հեռացուած վեց ամբաստանեալի համար հրապարակուած է ամբաստանեալ Վռամ Գալստեանի Սեպտ. 11 եւ 16–ի հարցաքննութեան արձանագրութիւնը: Ապա առիթ տրուած է հարցումներ ուղղելու իրեն: Վ. Գալստեան յայտարարած էր թէ իրեն ներարկումներ եղած են, եւլն.: Քանի մը հարցում ուղղուած է այդ մասին: Նոյն նիստին ամբաստանեալ Հ. Սաեփանեան յայտարարած է թէ կը հրաժարի իրեն տրամադրուած փաստաբան Ա. Աթաբեկեանէն:

***

ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՐՏՔԸ ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻ

Կառավարութիւնը Սեպտ. 19–ի նիստին որոշած է վճարել նախորդ երկու տարուան 1999–ի եւ 2001–ի ներքին պարտքը որ 1 միլիառ 333 միլիոն դրամ է: Գումարին 544 միլիոնը 1999–ի պարտքն է, մնացածը՝ 2001–ին: Կը մնայ 2000–ի պարտքը որ 2,1 միլիառ դրամ է:

ԹԱՀՆՈՒՐԵԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՏԻՊԱՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Շահան Շահնուրը Սփիւռքի գրականութեան ամէնէն «բախտաւոր» գրագէտներէն մէկն է: Ո՛չ անշուշտ հիւանդութեան բերումով իր տառապագոծ կեանքով, զոր քսանամեակ մը ամբողջ քաչքըչեց ֆրանսական բուժարաններու մէջ՝ անլուր պայմաններու տակ, ապա 15-ամեայ յարաբերական հանգիստ մը գրաւելու համար Սէն-Ռաֆայէլի հայկական ծերանոցի ասպնջական յարկին տակ: Ո՛չ իսկ գրական համակիրներու բաւական ստուար թիւով, զորս ունեցած է քիչ մը ամէն տեղ՝ Փարիզէն մինչեւ Պէյրութ եւ Միացեալ-Նահանգներէն մինչեւ Երեւան: Բախտը եղած է, ըստ մեզի, թէ՛ «Նահանջը առանց երգի»ի վայելած ժողովրդականութիւնը –որքան որ հեղինակը իր խստապահանջ հայեացքով զայն դիտած ըլլայ որպէս քիչ թէ չատ երիտասարդութեան մեղք մը–, եւ թէ Շահնուրի մասին գրուած բազմաթիւ ուսումնասիրութիւնները, հոգ չէ, որ անհաւասար արժէք ունենան: Նկատի չունինք, ի հարկէ, թեր ու դէմ հրապարակախօսական անհամար յօդուածները, այլ՝ գրական տեսանկիւնէն մը ծնած նիւթերը:

Աւելի 20 տարի առաջ, ֆրանսահայ գրագէտը արժանացած էր Գրիգոր Շահինեանի հատորին («Կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի», Անթիլիաս, 1981), որ քիչ մը անսովոր ու եզակի երեւոյթ մըն էր Սփիւռքի մէջ, ուր արդի հայ գրականութեան բնագաւառին մէջ բանասիրական աշխատանքը ընդհանրապէս բարձի թողի մնացած է: Այս մատնանշումը նկատի չունի մամուլի մէջ գրական նչխարներու հրատարակութիւնը, երբեմն՝ ծանօթագրութիւններով, երբեմն՝ «մերկ» վիճակով, այլ նման նիւթեր պեղող, համապատկերի բերող աշխատանքը:

Ոչ ալ «կենսագրութիւն» յղացքին հրապատկող աշխատութիւններ կան, ինչպէս որ յորձանքի պէս մեզի կը բերեն Ամերիկայի հրատարակչատունները, ուր բանասիրութիւնը զուգորդուած է կենսագրական մարդկային դիմագծի վերակազմութեամբ:

Շահինեանի աշխատութիւնը իր օգտագործած աղբիւրի չարքին ունէր նաեւ Գրիգոր Քէօսէեանի նոթերը՝ Շահնուրի հետ տեսակցութիւններէ, ինչպէս եւ անոր ստացած նամակները գրագէտի կեանքի վերջին 25-ամեակին: Վերջին տարիներուն, «Ցառաջ»ի վաղեմի աշխատակից Քէօսէեանը հրատարակած էր այդ արժէքաւոր նոթերը, նախ՝ թերթին մէջ, ապա՝ «Գիր եւ գիծ» յօդուածներու շարհեկան հատորին մէջ (Պոսթըն, 1999):

Զանոնք կարդալէ ետք, հետաքրքրասէր ընթերցողի մտքին մէջ բնականաբար պիտի ծագէր նամականին ամբողջութեամբ հրատարակուած տեսնելու բաղձանքը: 2000-ին, «Ցառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ հրամցուած քանի մը նմոյշներ արդէն կ'աւետէին, որ նման աշխատանք մը ընթացքի մէջ էր: Ան բերկրառիթ լրումի մը հասած է՝ Շահնուրի բծախնդրութեան վայել խնամուած հրատարակութեամբ մը[1]:

Վերջին նախադասութիւնը չափազանցութիւն մը թող չերեւի: Թէ՛ իր ճաշակաւոր ձեւաւորումով եւ թէ իր բովանդակութեամբ, հատորը զնահատելի երեւոյթ մըն է: Շահնուրի յետմահու կեանքին մէջ՝ բախտաւից իրադարձութիւն մը:

Այս գիրքը կ'ընդգրկէ կազմողի կարճ նախաբանը, 110 էջի վրայ տարածուող 72 նամակ, յաւելուած մը եւ աւելի քան 50 էջ ծանօթագրութիւն:

Շահնուրի ամէն ընթերցող, նոյնիսկ եթէ միայն «Նահանջ»ը կարդացած է, եւ նոյնիսկ եթէ միայն անոր «նշանաւոր» բաժինները աչքէ անցուցած է, գիտակից է այն իրողութեան, որ ո՛չ միայն ըսելիք ունեցող գրողի մը առջեւ է, այլեւ՝ միտք խռովող ըսելիք ունեցողի մը: Կրնայ ըլլալ, որ բոլորովին համամիտ չըլլանք իր ըսելու ձեւին կամ խորքին, բայց նոյնիսկ այդ պարագային, անկասկած չենք կրնար անտեսել անուն մը որուն իւրաքանչիւր տողը բան մը կ'ըսէ մեզի, logos մը, խօսք մը՝ բառի աստուածայնչական իմաստով: Երբ որոշ տարիքի մը հասնինք, «ամէն բան» կարդալէ յոգնած, այլեւս կ'ուզենք կարդալ (կամ վերըստին կարդալ) միայն այն, որ մեզ կը հանէ տափակութենէն ու déjà-vu-էն, որ մեզի փոխանցուող խօսք մը ունի: «Նահանջ»ի առաջին էջը, իր «վրանբացումէ»ով, արդէն տափակութեան ու déjà-vu-ին դէմ ազդարարութիւն մը չէ՞ր: Նոյնիսկ՝ այսօրուան ակնոցով:

Նամականին, ըստ սահմանումի, մտերիմ է, եւ որպէս այդպիսին, լաւագոյն միջոցներէն մէկը անձը ճանչնալու, որքան առեն որ ան ուզէ յանձնարարել, բացուիլ այդ նամականիին մէջ: Այս նամակներուն մէջ, Շահնուրի դիմագիծը աւելի եւս կը յստակացնէ դեղարուեստական ու հրապարակագրական իր էջերէն արդէն բխող տպաւորութիւնը:

Նամակները հրատարակուած են ամբողջութեամբ: Բնական երեւոյթ մը, ի հարկէ, որուն համար Գր. Քէօսէեան ապրող կարգ մը անձերու հասկացողութեան կ'ապաւինի: Թէեւ պէտք է ըսել, թէ այս նամակներուն մէջ, Շահնուր չի կորսնցներ իր չափաւորութիւնը. մերթ խարազանելով հանդերձ, անձնական նըւաստացումի՝ կիրթ գրագէտի մը անվայել ոլորտին մէջ չէ երբեք: Կրնայ քննադատել իր բարեկամները, բայց դիտէ ի՛նչ կը նշանակէ բարեկամ քննադատելը: Եւ կը խորհինք, որ այս պարագային թերեւս այդ զգուշացումը աւելորդ է: Մեր գործերը մեզի կը հետեւին, ուրեմն՝ պատրաստ ենք դիտակցելու սխալելու մեր անսահման կարելիութեան եւ առ այդ մեր համեստութիւնը ցոյց տալու:

Բնագիրը խնամքով հրատարակուած է, տպագրական չատ քիչ սխալներով, որոնք դիւրաւ ճշդելի են ընթերցողին կողմէ: Ինչ կը վերաբերի ծանօթագրութիւններուն, զանոնք կարդալը իրապէս հաճոյք մըն է (թող ներուի այդ գործին հետ կապ ունեցողէ մը այս զեղումը): Ո՛չ միայն ուրուվհետեւ Քէօսէեան մանրակրկիտ կերպով հայթայթած է լուսաբանական բոլոր այն տեղեկութիւնները, որոնք նման գործի մը նուազագոյն պահանջն են, զրեթէ կատարեալ մակարդակի մը հասցընելով զանոնք, այլեւ չէ զլացած մեկնողական կարեւոր աշխատանք մը կատարել՝ բացատրական – քննադատական – վիճարկողական երբեակ արժանիքներով: Նախաբանին մէջ ան յիշած է, որ ուրիչ անտիպ նամականիներու հրատարակութիւնը կարելի պիտի դարձնէ լիովին արժեւորել Շահնուրի նամակագրութիւնը: Կասկած չունինք, սակայն, որ իր բերած նպաստը այդ արժեւորումին ինքնին նըւաճակալից է:

Շահնուրի յայտնի տեսակէտը, թէ ինք գրականութեան մէջ յեղափոխական է, իսկ քաղաքականութեան մէջ՝ պահպանողական, իր լայն հիմնաւորումը կը գտնէ այս նամակներուն մէջ: Եւ ինչպէս որ իր յօդուածները ահագին ազմուկ բարձրացուցած են, այս նամակներուն մէջ եղած արտայայտութիւններն ալ իրենց ազմուկի բաժինը ունին: Բայց ըսել չէ, թէ ան ազմկայարոյց գրող մըն է՝ pour épater la bourgeoisie: Այս բոլորի ետին իր տեսակէտները խորապէս մըտածած եւ իր ըսելիքը ծանր կշռող մտաւորական մը կայ: Օրինակ, ընթերցողը կրնայ կուլ չտալ անոր հաստատումը, թէ մեր գրականութիւնը «դժուար կը հանդուրժէ հիմնուրին» (էջ 106), բայց չի կրնար, եթէ արժեւորումի առարկայական աչք մը ունի, անդրադարձ մը չընել իր կարդացածին մասին եւ փորձել ինքն իր մէջ քննել այդ հաստատումին տուն տուող պատճառները: Կամ երբ Շահնուր կը մէջբերէ «գրագէտ բարեկամ»ի մը խօսքը (ո՞վ՝ արդեօք), թէ հայերէնը «անկատար գործիք մըն է(...) ըլլալով անկատար քաղաքակրթութեան մը գործիքը» (էջ 90), մարդ չի կրնար անտարբեր մընալ եւ լեզուի հետ իր սեփական փորձառութեան վերաքաղը չընել՝ հաստատելու համար, թէ, ինչո՞ւ չէ, «մեծասքանչ»ին նուիրուած բոլոր հասարակ (կամ ոչ) տեղիքներով հանդերձ, մարդկութեան ստեղծած ո՛չ մէկ գործիք կատարեալ կրնայ ըլլալ:

Այս նամակներուն մէջ, Շահնուր մեզի կը վերադառնայ իր արդէն ծանօթ յատկութեամբ՝ հարցերը մարդկայնացնելու, իրենց բարձր ու անհպելի պատուանդանէն իջեցնելու եւ մեզ մտածել տալու: Ճշմարիտ մտաւորականին, ինքզինքը յարդել գիտցող ու ընթացիկ հասկացողութիւններու հանդէպ իր սեփական կարծիքը չգիջող խմացականութեան մը առաքելութիւնը: Անսխալական չէ ան, ի հարկէ, եւ խնդրական հատուածներ չեն պակսիր, բայց ի՞նչ կայ աւելի հաճելի, քան անհամաձայնութիւնը եւ զայն լարելու եւ խորացնելու մտային դրգիռը:

Կ'արժէ մէջբերել Գուրէն Մահարիի «Այրուող այգեստանները»ի մասին իր դատումը.–

«Այրուող Այգեստանները երկարաշունչ եւ կենսայորդ գիրք մըն է, ուր իրական, բազմապիսի եւ հազուագիւտ յատկութիւններու կողքին կը յայտնուի տկարութիւն մը, որ գուտ գրական է եւ ոչ թէ ազգային – քաղաքական: Տկարութիւնը կը կայանայ –ըստ իս– այն բանին մէջ որ գիրքին ընդհանուր շեշտը (l'accent, le souffle) չէ եղած այնքան ողբերգական, որքան ըլլալ կը պահանջէր մշակուած նիւթը, որ անլուր ողբերգութիւն մըն է: Կարեւորը այն չէ թէ հեղինակը ի՛նչ բան կը դնէ իր ընթերցողին բերնին մէջ –մե՞ղր թէ բացախ, ժպի՞տ թէ արցունք· այլ ա–նոնց dosage–ը, որ պէտք է բերնին մէջ թողուն, վերջի ի վերջոյ, աղի – լեղի համ մը: Համ մը՝ որ ետ գայ:

(...) Մահարիի դէմ կատարուած levée des boucliers–ն ունի որոշ պատճառ –impie արարք կը նկատուի ամէն մերկացում ճշմարտութեան, որ հիներէն կը խախտէ մեր կոյր chauvinisme–ը, որ տակաւին է սահմանի ա՛յս կողմ թէ այն» (էջ 75–76):

Նոյնիսկ երբ, 1930-ական թուականներու իր անողոք քննադատութիւններուն արձագանգը բերելով, ան կծու նկատողութիւններ կ'ընէ Հ.Ց.Դաշնակցութեան հասցէին, խօսողը պարզ «հակա» մը չէ: Ու այս մէկը, նոյնիսկ եթէ ընդունած ըլլայ, որ ազգային պատմութեան իր իմացութիւնը բաւարար չէ (պարտադիր չէ, որ պատմութիւնը մինչեւ յեսին մանրամասնութիւնը գիտցողը անպայման «ճշմարիտ» կարծիքի մը հասնի, ինչ ալ ըլլայ այդ «ճշմարիտ»ը) եւ երբեմն չափազանցած ըլլայ: Այսօրուան ակնոցով, երբ արդէն կարելի է որոշ հեռաւորութիւն մը ստեղծել եւ անցեալ դարասկիզբը դիտել որպէս պատմութիւն եւ ո՛չ թէ սոսկ որպէս վերապրողի կամ դերակատարի պատում, Շահնուրի ըսածները մեզ կը մոխկեն դոնէ «արդեօ՞ք» հարցումը դնելու, քննելու եւ միայն յետոյ ընդունելու կամ մերժելու:

Այս ներհայեցողական հոլովոյթն է, որ կը զարգանայ իր տողերու ընթերցումով: Ու դիտենք արդէն, որ հարիւր տարիէ ի վեր, հաւաքաբար եւ անհատապէս ներհայեցողութեան ժամանակ չենք ունեցած կամ, աւելի ճիշդ, չենք ստեղծած:

Գրասէրն ու գրականագէտը միայն կրնան երախտապարտ ըլլալ Գրիգոր Քէօսէեանին, որ Շահնուրի ծննդեան 100-ամեակի նախօրեակին անոր նամականիին գիտական հրատարակութեան ճանապարհը բացած է:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(1) Շահան Շահնուր, Նամականի, Ա. Նամակներ Գրիգոր Քէօսէեանի, կազմեց եւ ծանօթագրեց Գրիգոր Քէօսէեան, Հրատ. «Կարպիս Լ. Նազարեան» Հիմնադրամի, «Մայրենի» հրատարակչատուն, [Ուղթ-հէմ], 2001, 196 էջ: Հասցէ. – Krikor Keusseyan,
50 Watertown Street,
Watertown, MA 02172, U.S.A.

ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԷՆ

1963-ին, Շահնուրի ծննդեան 60-ամեակը տարբեր հանդիսութիւններով նշուած է Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ: Հոկտ. 1963-ին ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է Արտասահմանի հետ Բարեկամութեան Հայկական Ընկերութեան սրահին մէջ, Երեւան: Այդ առթիւ, Շահնուր հետեւեալ շնորհակալական նամակը հասցէագրած է Ընկերութեան նախագահուհի Բերսաբէ Գրիգորեանին, զոր վերջերս պատահաբար գտանք Երեւանի մէջ:

Վ.Մ.

St-Raphaël, le 3 Nov. 1963

Յարգելի Տիկին Բ. Գրիգորյան [sic],

Հոկտեմբեր 12-ի հանդիսութիւնը իր արձագանգը գտած էր մեր տեղական մամուլին մէջ, անշուշտ խռովելով զիս: Իմ չա՛տ անկեղծ եւ խորին համակրանքս փոխանցեցէք, խնդրե՛մ, բոլոր անոնք որոնք կազմակերպեցին այս հաւաքոյթը եւ մասնակցեցան անոր, մասնաւորաբար երկու բանախօսներուն, պպ. Ստեփան Կուրտիկեանի եւ Ստեփան Ալաջաջեանի [sic], որոնց կրկնակ յօդուածները, տեղւոյն թերթերուն մէջ, եղած էին արդէն կանխանշանը այն համակրութեան եւ ներդաշնակ հայեցողութեան զոր կը տածեն ինձի հանդէպ(*):

Գալով բանաստեղծ Վաղարշակ Նորենցի, որուն մասնակցութիւնը երեկոյթին մասնաւորաբար թանկագին է ինձի համար, ըսեմ որ՝ գրագէտներու փոխադարձ ծանօթութիւնը մէկն է այն հարցերէն, որոնք պէտք ունին Նորենցի նման անձնաւորութեան մը ջատագովութեան եւ պաշտպանութեան: Կան հմայիչ ձայներ որոնք կ'արձագանգեն մինչեւ հեռու աչխարհներ:

Ձերդ, յարգանքով
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Հայաստանի Հանրապետութեան Նորագոյն Պատմութեան Պետական կեդր. Արխիւ, փոնտ 709, ցուցակ 3, գործ 310)

(*) Յօդուածներուն մատենագիտական տուեալները չենք կրցած ճշդել: Անոնք կրնան բացակային Գրիգոր Շահինեանի «կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի» (Անթիլիաս, 1981) հատորէն:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՕՈՒՇԱՏԵՍՏ

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ

ՀԱՑՐ, ՕՐՀՆԷ

Բ.

Մեր գաւառաբնակ ժողովուրդին չարքաշ անցեալէն փառաւոր պատկեր մըն է որ կը պարզուի սա «Հայր, Օրհնէ» խրատագրուած բանաստեղծութեան տողերէն: Ես ա՛յդ է որ կը տեսնեմ այս բանաստեղծութեան մէջ երբ կը նայիմ երիտասարդ հայ տղուն որ երախտապիտական խօսքեր արտասանելով կը պատրաստուի մեկնիլ պապենական տունէն: Մեկնիլ դէպի ո՞ւր: Դէպի պանդխտութիւն, դէպի կեանքի կռիւ:

Իմ արիւնս է գոյացած հու հրտիճէդ.–
յոգնութեանդ ծիլն եմ տխուր:
Հոգիդ կաղնի՛, երբ կուրծքս կու տար
մրրիկին՝
Ես շուրիս տակ՝ հանգիստ, լուռ,
Կը մեծնայի.– Հարկ է հիմա ա՛լ հանգչիս,
Եւ ես էզի յաջորդեմ:
Խոնջէնիմ, խոնջէնիմ – Կ'ուզեմ կռուիլ,
աշխատիլ,
Ելլել կեանքին, կեանքին դէմ...

Եւ երախտագէտ գաւակը, իր այս ուխտէն վերջ կ'արտասանէ բանաստեղծութեան վերջին չորս հրաչալի տողերը.

Հայր իմ, օրհնէ՛, դողդոջ ձեռերդ
գլխուս դիր,
Թող մատներէդ կաթի վար
աղօթքդ՝ եկած հոգւոյդ պայծառ
խորանէն:
Վերջին ժամն է, օրհնէ՛, հայր:

Եկէք եւ այս բանաստեղծութեան մէջ մի՛ տեսնէք մեր ժողովուրդին այն ողբերգութիւնը, որմէ չուզ մը ինկած է բոլոր հայ ընտանիքներու կեանքէն ներս: Ո՞րն է այդ ողբերգութիւնը, որ երկիւ կու այսօր ալ կը չարունակուի: Անիկա այն ճակատագիրն է որ բաժան բաժան կ'ընէ հայ ընտանիքները, գաւակը կը հեռացնէ ծնողքէն, մէկը կը նետէ կեանքի յորձանքին մէջ, միւսը կը թաթխէ կարօտներու ծովուն մէջ: Հայ ժողովուրդը բաղկացնող միլիոնաւոր ընտանիքներու մէջ, այստեղ կամ այնտեղ, Սփիւռքի մէջ կամ Հայաստան, քանի՞ ընտանիք պիտի կրենանք գտնել ուր ծնողք ու գաւակ կ'ապրին նոյն քաղաքին մէջ, իրարմէ քիչ հեռու, չաբաթը մէկ անգամ, երկու անգամ վայելելով մէկզմէկու ներկայութիւնը եւ կամ չաբաթը անգամ մը գոնէ աղօթելու նոյն ճաչասեղանը բանալէ առաջ: Պատկերը միասնութեան պատկեր չէ, բաժանումի եւ կարօտի պատկեր է, այսօր ալ, ինչպէս եղած էր անցեալի օրերուն: Այսօր ալ երիտասարդը օր մը, յարգանքով ու երախտագիտութեամբ թերեւս, ծունկի կու գայ իր հօրը ու մօրը առջեւ եւ

Իմ չա՛տ անկեղծ եւ խորին համակրանքս փոխանցեցէք, խնդրե՛մ, բոլոր անոնք որոնք կազմակերպեցին այս հաւաքոյթը եւ մասնակցեցան անոր, մասնաւորաբար երկու բանախօսներուն, պպ. Ստեփան Կուրտիկեանի եւ Ստեփան Ալաջաջեանի [sic], որոնց կրկնակ յօդուածները, տեղւոյն թերթերուն մէջ, եղած էին արդէն կանխանշանը այն համակրութեան եւ ներդաշնակ հայեցողութեան զոր կը տածեն ինձի հանդէպ(*):

Գալով բանաստեղծ Վաղարշակ Նորենցի, որուն մասնակցութիւնը երեկոյթին մասնաւորաբար թանկագին է ինձի համար, ըսեմ որ՝ գրագէտներու փոխադարձ ծանօթութիւնը մէկն է այն հարցերէն, որոնք պէտք ունին Նորենցի նման անձնաւորութեան մը ջատագովութեան եւ պաշտպանութեան: Կան հմայիչ ձայներ որոնք կ'արձագանգեն մինչեւ հեռու աչխարհներ:

Ձերդ, յարգանքով
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Հայաստանի Հանրապետութեան Նորագոյն Պատմութեան Պետական կեդր. Արխիւ, փոնտ 709, ցուցակ 3, գործ 310)

(*) Յօդուածներուն մատենագիտական տուեալները չենք կրցած ճշդել: Անոնք կրնան բացակային Գրիգոր Շահինեանի «կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի» (Անթիլիաս, 1981) հատորէն:

կ'ըսէ. «ալ կը բաւէ որքան դուք յոգնեցաք: Հիմա կարգը իմս է: Ես պիտի երթամ ու պիտի կռուիմ՝ իմ կեանքս չինելու համար»: Ու ան հրաժեշտ պիտի առնէ առանց անշուշտ Վարուժանեան ճաճանչագեղ բառամթերքով իր հօրը օրհնութիւնը խնդրելու: Հրաժեշտ պիտի առնէ հօրենական տունէն, հօրենական բարքերէն, հօրենական լեզուէն ու սրբութիւններէն, նոյնիսկ թերեւս իր ժողովուրդէն:

Բայց հիմա պահ մը մոռնանք ողբերգականը ու նայինք դրականին: Նայինք թէ մեր տաղանդաւոր բանաստեղծը ինչպէս կը խօսեցնէ երախտագէտ զաւակը·

իմ արիւնս է գոյացած Քու բրտինքէդ·
Յոգնութեանդ ծիլն եմ տխուր:

Եթէ կը սիրենք բանաստեղծութիւնը, կրնա՞նք անտարբեր անցնիլ այս երկու տողերուն դրական դեղեցկութեան առջեւէն: Մեզմէ ո՞վ պիտի ուրանայ որ բոլորս ալ մեր արիւնը կը պարտինք մեր հօրը, կամ մեր ծնողքին քրտինքին: Այստեղ հայրը միայն հայր չէ, է՛ նաև մայր, ամբողջ ծնողքը: Մեր ծնողքին աղի քրտինքն է որ մեզի փոխանցուած է կարմիր արիւն դառնալով: Եւ այստեղ հայրը միայն ծնողք ալ չէ, ամբողջ ժողովուրդ է: Մեզմէ ո՞ր ապերախտ հայորդին պիտի ուրանայ որ մեր երակներուն մէջ կը կըրենք ամբողջ մեր պապերուն քրտինքը, անոնց դարեր շարունակ հոսեցուցած քրտինքը: Եւ տակաւին ո՞վ պիտի ուրանայ որ մենք բոլորս մեր պապերուն յոգնութենէն ծիլ առած ընձիւղներ ենք, ճիւղեր ենք: Կը բաւէ որ չմոռնանք այս ճշմարտութիւնը եւ հաւատարիմ մնանք այդ քրտինքին: Եւ ո՛չ միայն հաւատարիմ մնանք այդ քրտինքին, այլ նաեւ մեր ծերացած ծնողքին, կամ հազարամեայ մեր ժողովուրդին դողդոջ ձեռքերէն խնդրենք պապենական օրհնութիւն մը՝ դէպի կեանքի ծովը բացուելէ առաջ: Որովհետեւ այդ օրհնութիւնն ալ մեր պապերուն քրտինքին ու արեան նման կը սկսի պտրտիլ մեր երակներուն մէջ:

Պիտի կրկնեմ: Հրաչք մը պատահէր եւ ամէն հայ երիտասարդ, ուր որ ալ ապրէր, իր հօրը անմիջական չրջանակին մէջ ապրէր կամ ոչ, իր հայրը վաղուց կորսընցուցած ըլլար կամ չէ, Վաւրժանի այս բանաստեղծութիւնը կախէր իր անկողնին վերեւ, կամ կախէր իր աշխատասեղանին դիմաց, ու օրը անգամ մը կարդար անոր վերջին չորս տողերը: Որովհետեւ որքան ալ բանաստեղծութեան մէջ ըսուի թէ վերջին ժամն է օրհնութիւն խնդրելու, ամէն ժամ վերջին ժամ է, կամ ոչ մէկ ժամ վերջին ժամ է·

Թող մատներէդ վար գլխոյս վրայ կաթի
հոգւոյդ պայծառ խորանէն եկող
աղօթդ,
վերջին ժամն է այս, օրհնէ, հայր:

Ռ. Հ.

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

ԾՈՎԱՆԿԱՐԻՉԸ

ՌՈՒՍԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ՆԿԱՏԵՆ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ: «ՄՈՍԿՈ ԹԱՅՄՍ» ՔՆՆԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾՈՎ ՄԸ ԿՊՈԳԵԿՈՉԷ ՀԱՅԱԶԳԻ ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ 185–ԱՄԵԱԿԸ

Ռուսաստանի մէջ Իվան Այվազովսկիի ծննդեան 185–ամեակը նշուեցաւ Յուլիս 29–ին: Ռուսաստանի մէջ գրեթէ ամէն ոք ծանօթ է այս փայլուն ծովանկարիչին անունին: Այսուհանդերձ, ասիկա չի նշանակեր, թէ Այվազովսկիի բազմաթիւ գործերուն (աւելի քան 6000 գեղանկար) եւ բեղուն գեղանկարիչին նկատմամբ կարծիքները երկդիմի չեն: Այվազովսկիի ասպարէզը կը տարածուի 19–րդ դարու մեծ մասին վրայ եւ այս վիթխարի դարը կ'արտացոլացնէ յատուկ ճեւով: Ան աշխատած է աւելի քան 65 տարի, որուն ընթացքին հանրութեան եւ ականաւոր դէմքերու կարծիքները փոխուած են անոր նկատմամբ, թէեւ այս արուեստագէտին կեանքէն անբաժան եղած է ականդակական չափանիշներով յաղողութիւնը: Երեւոյթ մը, որ սուր կերպով կը հակադրուի բազմաթիւ այն գեղանկարիչներուն, որոնք իրենց ողջութեան անտեսուած են եւ աղքատութեան մէջ ապրած, սակայն յետ մահու հռչակի արժանացած են:

Այվազովսկիի ծննդավայրը յատուկ նշանակութիւն պիտի ունենար անոր ապագայ ասպարէզին մէջ: Իրօք, ան ծնած է Թէոդոսիա, Ղրիմի ծովափին: Այվազովսկի անունը կու գայ հայկական Այվազեան անունէն, որ իր հերթին ծագում առած է արաբերէն այվազ բառէն, որ կը նշանակէ «մատակարար»: Այսուհանդերձ այսօր Այվազովսկիի ծննդավայրը, ինչպէս նաեւ Թէոդոսիոյ թանգարանին մէջ անոր գործերուն մեծ մասը կը գտնուին օտար երկրի մը՝ Ուկրանիոյ մէջ: Պատանի Այվազովսկիին տաղանդաչատ գծանկարները գրաւած են Թէոդոսիացի ճարտարապետի մը ուշադրութիւնը, եւ ան ուղարկուած է Սիմֆերոպոլի երկրորդական մէկ վարժարանը: Ապա Այվազովսկի յաճախած է Ս. Պետերսբուրգի Արուեստներու Ակադեմիան, ուր ստացած է կրթանպաստ: Այնպիսի փայլուն ուսանող եղած է, որ երկու տարիով կրճատուած է անոր ուսման ժամանակաշրջանը:

Այվազովսկի 1835ին հանրութեան ներկայացուցած է իր առաջին գործը, որ կը կրէր «Ծովուն վերեւ օդի ուսումնասիրութիւն» վերնագիրը: Անիկա անմիջապէս յաղողութիւն արձանագրած է եւ արծաթ չքանչանի արժանացած: Այսպէս, տակաւին 20 տարեկան չեղած Այվազովսկի դարձած է հռչակաւոր ծովանկարիչ: Գեղանկարչութեան այս սեռը ընտրելէն եւք ան եռգարձ չէ կատարած եւ չէ մոլորած:

Այս արուեստագէտը յաճախակի ճամբորդութիւններ կը կատարէր դէպի Սեւ Ծով եւ Ֆինլանտայի ծոցը: Ան մասնակցած է ծովակալներ Լազարեւի, Քորնիլովի եւ Նախիմովի ծովագնացութիւններուն: Սակայն ծովանկարներ կարելի չէ գծել կեանքէն մեկնելով: Այվազովսկիի ամէնէն յատկանշական արժանիքը տեսողական զարմանահրաշ յիշողութիւնն է, որ առիթ կու տար վերարտադրելու ծովային բնաշխարհի մէջ մասնայատուկ երեւոյթներ:

Այվազովսկիի յաջողութիւնը չէր սահմանափակուած Ռուսական կայսրութեան մէջ: 1840–ին ան ճամբորդած է Իտալիա, ուր ռուս արուեստագէտներ կ'ներթային սորվելու իտալական արուեստը: Պարզապէս բան մը սորվելէ անդին գնաց Այվազովսկի եւ մեծ ժողովրդականութիւն վայելեց այն երկրին մէջ, որ աշխարհի տրւած էր մեծագոյն գեղանկարիչները: Իտալիոյ մէջ իւրաքանչիւր վաճառատուն կը ծախէր ա լա Այվազովսկի ծովանկարներու վերարտադրութիւնները:

Այվազովսկի 1843–ին ճամբորդած է Փարիզ, Ամստերտամ եւ Լոնտոն, ուր ցուցադրած է իր գործերը: Մարդիկ ամէն տեղ զայն ողջունած են իբրեւ իր ժամանակներու մեծագոյն ծովանկարիչը: Անգլիացի արուեստագէտ Ժոզէֆ Թըռնըը, որ ինքնին ծովանկարիչ էր, բանաստեղծութիւն մը գրած է ի պատիւ Այվազովսկիի:

Իր ասպարէզին սկզբնաւորութեան Այվազովսկի ներշնչուած է վիպապաշտ դպրոցէն, որ այդ ժամանակներու արուեստներուն մէջ գերիշխող ոճն էր: Անոր արուեստը շատ կը յիշեցնէ պատմական եւ կրօնական նիւթերով պատառներ գծող գեղանկարիչ Քարլ Պրայուլովի գործերը: Պրայուլովի ամէնէն հռչակաւոր գեղանկարը «Պոմպէյայի վերջին օրը»ն է, որուն վերարտադրութիւնները վերջերս ցուցադրուեցան Մոսկուայի ծանուցումի տախտակներուն վրայ, չտապ կացութիւններու նախարարութեան կողմէ: Երկու արուեստագէտները մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէին իրենց ժամանակներուն, սակայն զանոնք ընկալելը համեմատաբար դժուարացաւ յաջորդ դարերուն, երբ վիպապաշտ ոճը մոռցուեցաւ:

Որոշ դիտանկիւնէ Այվազովսկի գեղանկարիչ չէր, այլ ծովու լուսանկարիչ: Անոր գործերը կորնչոցուին իրենց իւրայատուկ հմայքը, երբ դունաւոր լուսանկարները սկսան աւելի իրապաշտ եւ դեղեցիկ կերպով վերարտադրել ծովը: Սակայն Այվազովսկիի պատառները իրենց ժամանակներուն կ'ընձեռէին ճիշդ այն, ինչ որ արուեստի գործեր հաւաքողներ կամ պարզապէս հարուստներ կ'ուզէին կախել իրենց բնակարաններուն մէջ: Այվազովսկի չուտով հարստութիւն մը դիզեց վաճառելով իր բազմաթիւ գեղանկարները: Ուրիշ ի՞նչ յաջողութիւն անհրաժեշտ էր հաստատելու համար անոր տաղանդը:

Այսուհանդերձ, 1860–ական եւ 1870–ական տարիներուն Այվազովսկի սկսաւ քննադատուիլ աւելի խստապահանջ ակընդիրներու կողմէ: Մեծ դրագէտ Դոստոյեւսկի Այվազովսկին բաղդատեց Ալեքսանդր Տիւմայի հետ. «Երկուքին գործերը ստեղծուած են արտասովոր տպաւորութիւններ առթելու նպատակով, որովհետեւ անոնք սովորական բաներ չեն պատկերեր եւ կ'ատեն սովորական բաները»: Դոստոյեւսկի արուեստագէտները կը մղէր իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու սովորական եւ առօրեայ կեանքի երեւոյթներու վրայ: Քննադատներ նաեւ կը մասնանչէին Այվազովսկիի գեղանկարչութեան ակադեմական մօտեցումը եւ անոր ուշացած վիպապաշտութիւնը: Ընդհանրապէս աւելի ուսած խաւը այս արուեստագէտին նկատմամբ ունէր հեգնական կեցուածք, որ կ'արտացոլար տարբեր արտայայտութիւններու մէջ, ինչպէս՝ «Այվազովսկիի վրձինին արժանի տեսարան մը»:

Այվազովսկի Թէոդոսիա վերադարձաւ 1845–ին: Ան գծեց Աստուածաշունչի նիւթերով բազմաթիւ պատառներ, ինչպէս՝ «Ջրհեղեղը» եւ «Արարչագործութիւնը»: Ան մեծ կարեւորութիւն չէր ընծայեր իր քննադատներուն եւ կ'արտադրէր Ռուսաստանի նաւատորմին յաղթանակները պանծացնող գեղանկարներ: Երբ ծայր տուաւ 1877–ին 1878–ի ռուս – թրքական պատերազմը, ան չարք մը գեղանկարներ արտադրեց այս նիւթով: Անշուշտ ասիկա չօգնեց, որ Այվազովսկի սիրելի դառնար այդ օրերու արմատականներուն համար:

Այվազովսկիի ժողովրդականութիւնը դարձեալ բարձրացաւ 1880–ական տարիներուն Նոր վիպապաշտութեան գալուստով: Վարպետը չարունակեց աշխատիլ: Ան գծեց դրուագներ Քրիստափոր Կոլոմպոսի կեանքէն: Պարբերաբար փորձեց գծել ծովանկարներէ տարբեր գեղանկարներ: Գծեց իր դիւցազնէն պատկերներ, ճմեռնային տեսարաններ, եւլն.: Սակայն անոնցմէ ոչ մէկը մեծ յաջողութիւն արձանագրեց: Իրականութեան մէջ ոմանք անվիճելիօրէն ապարդիւն գործեր էին:

Այվազովսկի մինչեւ իր մահը հաւատարիմ մնաց ծովուն: Ան մահացաւ 1900 Ապրիլ 19–ին, անաւարտ ձգելով իր «Թրքական նաւու մը պայթումը» գեղանկարը:

Այվազովսկիի բոլոր գեղանկարներուն մէջ առանձին տեղ կը գրաւէ «Իններորդ ալիքը» գեղանկարը (1850): Անիկա կը պատկերէ խորտակուած նաւու մը վերապրողները, որոնք փաթթուած են կոտրած կայմի մը, որ կը դիմագրաւէ հարւածի մը վտանգը. նոյնիսկ կը թուի, թէ վիթխարի ալիք մը զանոնք դէպի մահ պիտի քշէ: Անիկա գեղանկարիչին վիպապաշտ ժամանակաշրջանի գործերուն գագաթնակէտը կը կազմէ: Աւելի ուշ ան վիպապաշտութենէն անցած է իրապաշտութեան:

Հատնաբար Այվազովսկիի արուեստին ամէնէն ուշագրաւ յատկանիշը կը կայանայ բազմաթիւ եւ տարբեր մարդոց ճակատին գոհացում տալու մէջ: Անոր գործերը քաղաքական ոչինչ կը պարունակեն: Այսուհանդերձ ցարական եւ խորհրդարչակարգերը խանդավառութեամբ ընդունած են գայն իրրեւ իրենց պատկանող արուեստագէտը: Այվազովսկիի միւս եւրոպական հռչակը նկատառելի անկում արձանագրած է Ի. դարուն:

Իվան Այվազովսկի ապրած է այնպիսի ժամանակներու, երբ գեղանկարչութիւնը յեղաշրջում մը ապրեցաւ տպաւորապաշտ եւ այլ ուղղութիւններու յայտնութեամբ: Սակայն այդ ճակատագրական զարգացումները որեւէ ազդեցութիւն չգործեցին արուեստագէտին վրայ:

Թերեւս այս վճռակամութիւնը եւ փոփոխութեան նկատմամբ անդրդուելի կեցուածքը արժանի են յարգանքի: Ամէն պարագայի մէջ, Այվազովսկի միշտ մաս պիտի կազմէ ռուսական գեղարուեստական ժառանգութեան: Արուեստագէտ եւ հանրային դէմք Իվան Քրամսքոյ, որ ժամանակին Այվազովսկիի վիպապաշտութեան հակառակորդներէն էր, հետեւեալը գրած է Այվազովսկիի ուշ շրջանի գործերէն՝ «Սեւ Ծովը» (1881) գեղանկարին մասին. «Նկարին մէջ ոչինչ կայ, բացի երկինքէ եւ ջուրէ, սակայն ջուրը անսահման ովկէանոսն է, ոչ թէ փոթորկած, այլ՝ եւրեսուն, կատաղի, անծայրածիր, իսկ երկինքը նոյնիսկ աւելի անծայր, եթէ կարելի է: Անիկա ամէնէն հզօր գեղանկարներէն է, որ երբեւիցէ տեսած եմ»:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ–ՍՐԱՊԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԼԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏԱՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.
ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Անպատճառ իր ընկերը առանձին դործած է ոճիրը, – դիտել տուաւ գինեպանը, – Տիգրան թէեւ չատ կը խմէ, բայց կռիւ հանող, մարդ զարնող մէկը չէ. հինգ տարիէ ի վեր կը ճանչնամ զինքը:

– Ատոր մէջ քաղաքական խնդիրներ կան, – ըսաւ լրտեսը, – այդ Սերգիսը կառավարութեան դէմ դաւաճանող մեծ ընկերութեան մը կը պատկանի, եւ Տիգրանն ալ, կ'երեւի, որ իրեն գործակից է:

– Չեմ դիտեր, բայց չեմ կարծեր, – պատասխանեց գինեպանը, – եթէ իրեն մտերիմ գործակիցը ըլլար, այդ Սերգիսը ուրիշ անգամ ալ հոս պիտի գար, որովհետեւ, ինչպէս ըսի, Տիգրան ամէն իրիկուն կանոնաւորապէս հոս կու գայ եւ մինչեւ եաքը հոս կը մնայ:

– Ինչ որ է, խնդիրը այն է, որ երկու հոգի վիրաւորած են ծանրապէս, եւ յայտնած են փախչիլ:

– Շատ ցաւալի բան. խե՛ղճ Ազիզ էֆէնտին չատոնց կը ճանչնամ, ինչ այս տեսակ խնդիրներու մէջ խառնի չի դար, եւ կը զարմանամ, որ այս անգամ թէ՛ վիրաւորուեր է եւ թէ՛ մարդը փախցուցեր է:

– Իշալլահ, ոճրագործը ձեռք կ'անցընենք, – ըսաւ լրտեսը:

– Իշալլահ, կրկնեց գինեպանը:

Այս մաղթանքէն եաքը Տավուտ մեկնեցաւ:

Քանի մը ժամ եաքը կօշկակար Տիգրան, որ անխոհեմութիւնը ունեցած էր գալ իր խանութին չուրջը դեգերելու, կը ձերբակալուէր եւ կը բերուէր ոստիկանատուն:

Այս ձերբակալութիւնը, բնականաբար, մեծ ուրախութիւն պատճառեց Պէտրի պէյի, որ ուզեց անմիջապէս անձամբ հարցաքննել կօշկակարը:

Անունը, մականունը, արհեստը, տարիքը եւ ծննդավայրը հարցնելէ եաքը ոստիկանութեան անօրէնը ըսաւ.

– Երէկ իրիկուն ո՞ւր կը գտնուէիր:

– Սովորութեանս համեմատ խանութիս մօտերը գտնուող Սթաւրիի գինետունը գացի, – պատասխանեց Տիգրան:

– Առանձի՞ն:

– Այո՛, առանձին գացի, բայց յետոյ ուրիշ մէկը եկաւ ու քովս նստաւ:

– Ո՞վ էր այդ եկողը:

– Սերգիս անուն ատաղձագործ մը:

– Այդ մարդը քու բարեկա՞մդ է:

– Իրար կը ճանչնանք, ինչ ինծի կօշիկ չինել տուած է: Ես ալ խանութիս համար սեղան մը չինել տուած եմ իրեն, եւ այս առթիւ իրար ճանչցած ենք:

– Ըսել է, երէկ գիշեր դիպուածով իրարու հանդիպեցաք:

– Այո՛, – պատասխանեց Տիգրան:

– Ի՞նչ բանի վրայ խօսեցաք մինչեւ կէս գիշեր:

– Սերգիս իր գլխուն եկած դժբախտութիւնները պատմեց: Կ'երեւի, որ ոստիկանութիւնը զինքը կը փնտռէ եղեր, եւ ատոր համար ստիպուած է դուրսերը չատ չպտրտիլ:

– Ըսա՞ւ, թէ ինչու համար ոստիկանութիւնը զինքը կը փնտռէ:

– Մէկ քանի մարդերու քով կ'աչխատի եղեր, որոնք վերջերս ձերբակալուեր են, եւ այդ մարդիկն ալ չատ վտանգաւոր կը նկատուին եղեր, այս պատճառով հիմա զինքն ալ կը փնտռեն կոր: Եւ ո՞րովհետեւ զինքը չեն դտեր, դացեր Գում Գաբու իր մայրն ու քոյրը բռներ ու բանտարկեր են, այս բանը չատ կատղեցուցած էր Սերգիսը: «Վրէժս պիտի լուծեմ» – կ'ըսէր մինչեւ եաքը:

– Ի՛նչ կերպով վրէժ պիտի լուծէ եղեր:

– Կը սպառնար սպաննել Գում Գաբուի պահականոցին քօմիսէրը եւ մուավինը, իրրեւ այդ ձերբակալութեան պատասխանատուները: Ես չանացի զինքը հանդարտեցնել եւ ըսի, որ այդ գործին մէջ քօմիսէր եւ այլն, որեւէ կերպով պատասխանատու չեն եւ անշուշտ վերէն եկած հրաման մը դործադրած են միայն, բայց ինք, օղիի ազդեցութեան տակ, միշտ նոյն բանը կը կրկնէր եւ իմ խօսքերուս ականջ չէր կախեր:

(Շար. 307)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

24-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՊԱՏԱՐԱԳ – ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ – ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 10–ին

Կը մատուցուի պատարագ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի կազմութեան 24–րդ տարեդարձին առիթով։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԻՐԻՃԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարուի երգչախումբէն անդարձ բաժնուած հիմնադիր նախագահներէն՝ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆի, մենեջերուհի ԼՈՒՍԻՆԷ ՔԻՇԻՇԵԱՆի – մենեջերուհի ՄԱՐԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆի, երգչուհիներ ԱՆԻ ՏԼՎՕՍԻ եւ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՄԱՇՈՑԵԱՆի, երգչախառն ՓՕԼ ՕԹԱՐԻ, մենեջիչ ԺԻՐԱՑՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի, մենեջիչ ՇԱՀՆՈՒՐ ՃԷՑՀԱՆի, երգիչ ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի հոգւոյ ի հանգիստ։

Այս առթիւ պատարագիչը կը յանձնէ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

իրենց տասնեակ տարիներու Հայ եկեղեցւոյ եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւններուն համար չնորհած «Կոնդակ»ները՝ դաշնակահարուհի ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆին, մենեջերուհի ԵՒԱ ԱՐԹԻՆԵԱՆին եւ մենեջիչ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆին, հիմնադիր-ղեկավար ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆին, որ կը պարգեւատրուի նաեւ Ս. Սահակ–Ս. Մեսրոպ պատուոյ բարձր չքանչանով։

Պատարագի կոմիտասեան բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի։

Ցաւարտ պատարագի, ճոխ ընդունելութիւն Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանձնախումբին կողմէ, Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Զրբաչեան» սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուին մեռաղն ժողովուրդը, Մարսէյլի եկեղեցեաց Թաղական խորհուրդները, բոլոր կազմակերպութեանց վարչութիւնները սոյն հանդիսութեանց։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չընորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ օգափոխութեան կայանին 100 Եւրօ Դարբինեան ընտանիքէն, Տիկին Իռէն–Թագուհի Պառաւեանի յիշատակին։

***

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Ս. Տէր–Դաւթեան» մանուճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 100 Եւրօ Տիկին Իպպէլ Կօշկարեանէ Գեղամ Պարոնեանի մահուան առթիւ։

Concert exceptionnel

1ère partie :
le chœur d'enfants «CHORIG» d'Armavir: chants traditionnels et folkloriques d'Arménie.
2ème partie :
Nareh ARGHAMANYAN, piano, jeune virtuose de 13 ans, de Vanatzor: œuvres de Ravel, Liszt, Chopin, Babadjanyan, Khatchatrian.

- **Mercredi 2 octobre à 20h30 à l'Eglise Protestante Evangélique,** 5, avenue Jean-Pierre à FRESNES.
  P.A.F. 10 euros.
  Réservations et renseignements :
  01 46 68 42 63
- **Jeudi 3 octobre à 20h30 à l'Auditorium du Conservatoire d'Issy-les-Moulineaux,** 11-13, rue Danton, Métro Mairie d'Issy.
  P.A.F. : 15 euros
  Réservations et renseignements :
  01 47 36 02 50
  www.eeaissy.com

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72–րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի։

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանդիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին։

Հուսկ հաւաքոյթ՝

«Espace Charles Aznavour»

սիրոյ սեղաններու չուրջ միասին քանի մը ժամ անցընելու համար։

Սիրով կը հրաւիրուին Արնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12–ին։

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին՝
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին,
Աւանդական մատաղօրհնութիւն
ժամը 11·45–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Ծանօթ. – Ցատուկ ուխտաւորները եւ մատաղի մասնակցողները կրնան ուղղակի արձանագրուիլ թաղական խորհուրդին, հոգեւոր հովիւին կամ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան մօտ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à sa soirée du **28 septembre** à partir de 20 heures 30 au 17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan
Cette soirée est exclusivement consacrée au profit d'**ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.
Prix du repas : 30 euros.
Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68 ou Maria au 01.48.32.19.67 / 01.48.31.46.22 (après 20h).

***

Repas

Comme chaque année la Croix Bleue d'Issy les Moulineaux section Dirouhie Serengulian vous invite à son repas au Chalet de Vaupereux, le 6 Octobre.

Cette journée commencera par la visite du Musée Français de la Carte à Jouer à Issy les Moulineaux.

Rendez-vous à 10h15 devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy les Moulineaux avec un arret à 10h30 devant l'Eglise Arménienne Apostolique d'Issy les Moulineaux.
Pour inscription contacter
Mme Minassian 01 40 95 81 33
Mme Papazian 01 46 42 90 68

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, rue Jean–Goujon, Փարիզ 8–րդ)։

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ քրիստոնէական դիտելիքներ։

Դասընթացքները կը կատարուին ժամը 9·30–էն 12·30։

Կը հրաւիրուին ծնողքները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները մասնակցելու սոյն դասընթացքներուն։

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել Մայր Տաճարի Դիւանատուն՝ 01·43·59·67·03։

Surp Khach Miabanag Varjaran

կը բանայ իր դռները

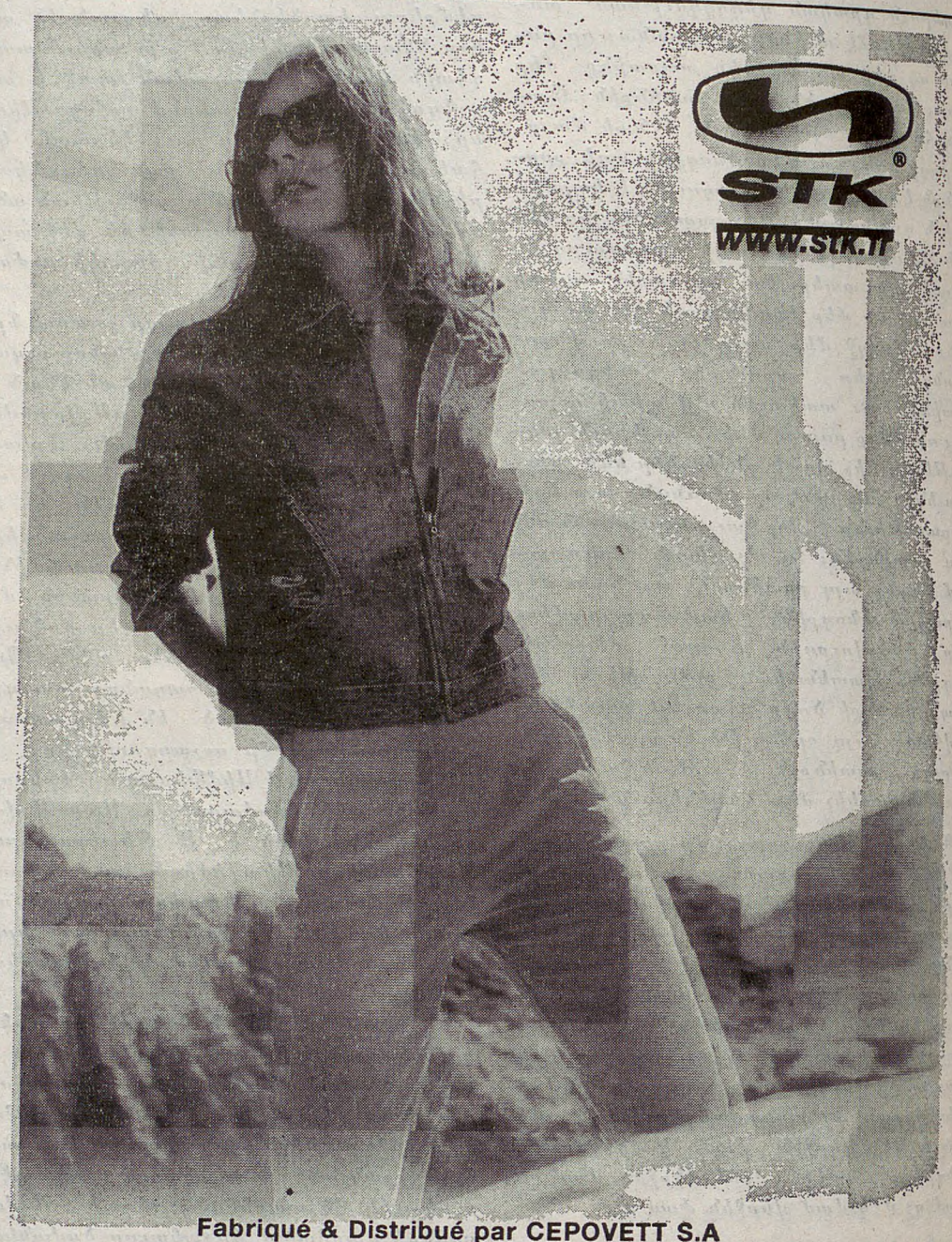
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5–ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5–էն 12 տարեկան մանուկներու համար՝

Շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
Փարիզի Հայ Կաթողիկէ
Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ
բարտուղարութեան. –

☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
MARDI
24 SEPTEMBRE
2002
LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.519 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.519

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ կեդհարա Շրէօտէր վարչապետ պիտի մնայ չնորհիւ կանաչներուն, որոնք ձայներու անոնկընթաց՝ 8,6%–ի համեմատութեամբ կ'ապահովեն իշխանութեան դլուխ դրտնուղ սոսիալ – դեմոկրատ կուսակցութեան յաղթանակը: Աբդարեւ, առաջին դիրքի վրայ հասած է պահպանողական խմռնտա Շթօյպէրի քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութիւնը, բայց ապատանիներուն հետ մէկ կէտով վար կը մնայ ընկերային – դեմոկրատ եւ կանաչ համախմբումէն. ասոնք ապահոված են ձայներու 47,1%–ը: Շթօյպէրի համար այս համախմբումը տարի մըն ալ չի դիմանար:

ՎԻԼԼՓԻՆԹի (փարիզեան արուարձան) ցուցահանդէսներու փառքին մէջ է որ Սեպտ. 21–ին պաչտօնական թաղումը կատարուեցաւ ԷՒ–ՓԷ–ԷՒ–ի (Համախըմբում Հանրապետութեան Համար) եւ ծը–նաւ ԻՒ–ԷՄ–ՓԷ–ն (Միութիւն Նախագահական Մեծամասնութեան Համար): Ան–հետացաւ նաեւ Մաթլէնի ՏԷ–ԷԼ–ը (Ա–զատական Ժողովրդավարութիւն) որ կը միանայ ԻՒ–ԷՄ–ՓԷ–ին: Նոյեմբեր 17–ին է, հիմնադրամի Ժողովին, որ նոր կուսակցութիւնը կը ստանայ իր նոր, վերջնական անունը: Ժիւփէ յայտնեց թէ ան պիտի չկոչուի «Կապոյտ Տունը», այլ պիտի մկրտուի չարքայիններուն կողմէ:

ԱՐԱՖԱԹի չրջափակումը կը չարունակուէր Սեպտ. 23–ին: Պաղեստինեան իշխանութեան դեկավարը Ռամալլայի իր կեդրոնավայրին մէջ զրկուած է լուրէ, ելեկտրականութենէ եւ հեռաձայնէ: Իսրայէլի հետապնդած նպատակն այն է որ Արաֆաթ վերջնապէս հեռանայ, աբսորի ճամբան բռնէ եւ այլեւս երբեք ոտք չկոխէ պաղեստինեան հողամասին վրայ: Իսրայէլի այս ընթացքը ծառայեց Արաֆաթի, որու ի նպաստ ցոյցերը իրարու յաջորդեցին: Արաֆաթէն կը պահանջուի Իսրայէլի յանձնել այն 20 պաղեստինցիները որոնք իր մօտ ապաստան գտած են, ինչ որ Արաֆաթ չի կըրնար ընել, քանի իրեն համար պիտի նչանակէր քաղաքական անձնասպանութիւն մը:

ՖՐԱՆՍԱ. զօրագունդ մը ղրկեց Քոթ ժ'Իվուար պաչտպանելու համար ֆրանսացի քաղաքացիները: Կռիւները չէին դադրած եւ աւելի քան 270 մեռեալ կար: երկու քաղաքներ դեռ ապստամբներու ձեռքը կը մնան եւ բանակը կը չանար եա առնել: Նախագահը Հռոմէն վերադարձած է եւ կ'ուզէ վերահաստատել կարդ ու կանոնը: Հաւանական կը նկատուէր որ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ բանակցութիւններ մղուին իչխանութեան եւ ապստամբներու միջեւ:

ՕՍԼՕԻՈՑ մէջ հսկայ ձիւնահոսք մը պատահած է Սեպտ. 20–ին, որու հետեւանքով չուրջ 100 մեռեալ կար: Հիւսիսային չրջանի կարմադոն գիւղն է որ աղէտեալ գօտիի վերածուած է. 150 մեթր հաստութեամբ սառնակոյտ մը ձիւն, քար եւ սառ ղլորած է կոբանի ձորին մէջ: Պուտին «հսկաւոր աղէտ» որակած է պատահածը: Գերմանիա իր օդնութիւնը առաջարկած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ, զօդոքները կը բաղմանան Ռեճէփ Էրտողանի դէմ արուած դատական որոչումին դէմ: Իսլամապաչտ կուսակցութեան այս պարագլուխը չի կրնար ընտրուիլ Նոյեմբեր 3–ին, հակառակ անոր որ իր կուսակցութիւնը հարցախոյզերու գլուխը կը հանի: Քաղաքական իր հակառակորդներն իսկ կը բո-

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 21/23)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Անկախութեան 11–րդ տարեդարձին նախօրեակին, Սեպտ. 20–ին սկսած է «կենաց» փառատօնը, Մորվրդարանին պարտէզը սարքուած երաժչտահանդէսով: Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը եղուարդ Թոփչեանի դեկավարութեամբ նուագած է իտալական օփերաներէ կտորներ: Մենեդրիչներ՝ Վահան Միրաքեան, Գեղամ Գրիդորեան, Ժիւլիէթ Գալստեան, Սուսաննա Բագամեան նոյն օփերաներէն ու հայկական դասական երաժեչտագործութիւններէ մենեդներով հանդէս եկած են: Համերգը ուղղակի հեռաստիուած է հեռատեսիլէն:

Յաջորդ օրը, Սեպտ. 21–ին նախագահ Ռ. Քոչարեան, Գարեգին Բ., վարչապետ Ա. Մարգարեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան, Ներքին գործերու, Պաչտպանութեան նախարարները, բարձրաստիճան այլ պաչտօնատարներ այցելած են Եռաբլուր: Ծաղիկներ դրտեղուած են Զօր. Անդրանիկի, Վազգէն Սարգսեանի չիրիմներուն, Եռաբլուրի յուչակոթողին: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին մասնակցութեամբ հոգեհանդստեան պաչտօն կատարուած է:

Եռաբլուրի պանթէոնին մէջ պատասխանելով լրագրողներու, Պաչտպանութեան նախարարը ըսած է թէ անցնող տարիներուն հայկական բանակը աւելի մարտունակ դարձած է եւ տարուէ տարի կը մեծնան պետութեան անկախութեան երաչխիքները:

Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան անկախութիւնը նկատած է աչխարհի մեծագոյն երեւոյթը, ճակատագիրը զոր կը կրէ ժողովուրդը: Թելադրած է որ դժգոհութեամբ հանդերձ, նկատի առնուի լաւը:

Լաւատես արտայայտութիւններ ունեցած է վարչապետ Ա. Մարգարեան. ան հաւատք յայտնած է թէ անկախութեան յետագայ տարիներուն Հայաստան աւելի հզօր պետութիւն կ'ունենայ, նաեւ տնտեսութիւն ու աչխարհատիւռ Հայերը կը վերադառնան հայրենիք:

դոքեն յետքայլ մը նկատելով Եւրոպական Միութեան ճամբուն վրայ: Ձէմ, Ատտաքին նախկին նախարարը յայտարարած է. – «Նման նախաձեռնութիւններով Եւրոպական Միութիւնը այլեւս երազ մը կը մնայ»: Էրտողանի կողմնակիցները կը խորհին որ այս որոչումը պատճառ կ'ըլլայ որ ալ աւելի ձայն ստանայ իրենց կուսակցութիւնը:

ՃԱՔԱՐԹԱՑԻ մէջ (Ինտոնեզիա) պայթում մը պատահած է չէնքի մը առջեւ, ուր Ամերիկացիները կը բնակին: Մէկ մեռեալ կայ:

ՊՈՒՇԻ ռազմական տրամադրութիւնները ուժգնացած են վերջին քանի մը ամիսներուն: Ամերիկեան ինքնաթիռներ կը թռչտտին Իրաքի հիւսիսային գօտիին վրայ: Ամերիկա կը մեղադրէ Իրաքը որ հրթիռներ արձակած է Քուէյթի ուղղութեամբ: Իրաք կը պնդէ որ ինքնաթիռները իրաքեան տարածքին վրայ թռչտտած են: Ամերիկա կը պատրաստուի Իրաքի դէմ ռազմական գործողութիւններ ձեռնարկել:

Թէաթր Արմանտ Պէժար – Անիէր
Սեպտեմբեր 20

ԱԼՏՕ ԶԻԳՕԼԻՆԻ

Ունի հզօր խաղ ու պիտի նաեւ նրբերանգներն ալ տալու յատուկ ձեւերը, անցնելով թաւչայինէն մինչեւ իսկ հատու կատումներու:

Ունի նաեւ անսպառ նուագ, ամպարար ոտտումներ ու հարազատ մեկնաբանութիւն: Առանց մեղկացուցիչ չեչտերու:

Տաղանդաւոր դաչնակահարը ազնուարար ու անչահախնդրօրէն ընդունած էր իր արուեստը ի սպաս դնել դպրոցի մը կառուցման ի նպաստ: Մարսէյլի Համազգայինը բախտաւոր էր: Նաեւ մենք՝ ունկնդիրներս: Հմուտ արուեստագէտը հետաքրքրուելով ազգօգուտ ձեռնարկի մը իրագործմամբ, նուիրեց գարձեալ մեզի, երկկ գիչեր, գեղեցիկ մենահատերգ մը, ամբողջովին նուիրուած Շոփէնի գործերուն:

Մարկրիթ Լոնկի նախասիրած աչակերտը, մրցանակակիր բազմաթիւ մրցոյթներու՝ Ալտօ Զիգոլինի ունի անսեթեւեթ նուագ, վերջին ծայր ազդու, առանց խոր վիպային դրոչմի: Հոգեկան թռիչք կ'ենթադրէ մեկնաբանական չնորհը: Կան փղձկող հոգիներ որոնց ձայնը պատով իրենց սրտին, կը ձգտին ուժգնօրէն բախել մեր սիրտերուն: Անձնատուր կ'ըլլաս իրենց երգին՝ նախնականօրէն: Կը լանուած է հոգիդ: Զիգոլինիի նուագին մէջ ալ կայ ուրախութիւն, թէ թախիծ, զորս կու տայ կենսալից չունչով մը տագորուն: Նուագը կը սահի հեչտօրէն պարզօրէն, քօղարկելով ճիգը:

Կան անչուչտ զանազան մօտեցումներ Շոփէնի:

***

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 11–ԱՄԵԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտ. 20–ի հրամանագրով Պաչտպանութեան, Ներքին գործերու, Ազգ. ապահովութեան նախարարութեան խումբ մը աչխատողներ պարգեւատրած է չքանչաններով:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտ. 20–ին ընդունած է Ալֆորվիլի քաղաքապետ Ռընէ Ռուքէն: Տեսակցութեան նիւթ եղած են հայ–ֆրանսական յարաբերութիւնները, տնտեսական կապերու ձեւաւորումը եւ Եւրոպական Միութեան չըրջանակի որոչ ծրագիրներ որոնց Հայաստան մասնակցութիւն կը բերէ:

***

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Հայաստանի անկախութեան 11–րդ տարեդարձին առիթ Սեպտ. 21–ին Երեւանի ԼՂՀ Ներկայացուցչութեան մէջ պարգեւատրած է չորս գործիչներ որոնք իրենց աւանդը ունեցած են Արցախի կայացման գործին: Ակադեմիկոս Սերգէյ Համբարձումեանի յանձնուած է «Մխիթար Գոչ» մետալը, տնտեսագէտ Գրիգոր Գաբրիէլեանին՝ «Անանիա Շիրակացի»ն, իսկ Մխիթար Մնացականեանին ու վեր. Որընէ Լեւոնեանին՝ «Երախտագիտութեան» մետալը:

***

ՄՇԱԿՈՅԹի ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ

Մշակոյթի եւ երիտասարդութեան նախարար Ռուբէն Շառոյեան որ Պոլիս կը գտնուի մի–ազգային հանդիպումներու մասնակցելու, բարձրացուցած է Հայաստան – Թուրքիա մչակութային նրբանցք բանալու հարցը, կապուած՝ Անիի հազարամեակի տօնակատարութեան: Իրեն աչակից եղած են Ֆրանսան, Ցունաստանը, Զուիցերիան ու գրեթէ բոլոր մասնակից երկիրները, բացի Ազրբէջանէն: Վրաստան չէզոք դիրք ունեցած է: Թուրքիա խոստացած է հարցը քննարկել:

***

ԲԱՑՈՒՄ ԱԳԱՐԱԿԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Սեպտ. 19–ին Ագարակի մէջ հանդիսաւոր արարողութեամբ բացումը կատարուած է 220 քիլովաթնոց ելեկտրական կեդրոնին, զոր «ուժանիւթի մարզին մէջ անկախութեան չրջանի ամենահզօր կառոյցը» որակած է Ուժանիւթի նախարար Արմէն Մովսիսեան: Կեդրոնը արդիւնք է հայ–եւրոպական գործակցութեան: Բացումին ներկայ գտնուած են Իրանի Ուժանիւթի փոխ–նախարարը, Հայաստանի Թեհրանի դեսպանը, Իրանի Երեւանի դեսպանին տեղակալը, Սիւնիքի մարզպետը, Իրանի ուժանիւթի չրջանակէն բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

Կեդրոնին չինութիւնը սկսած է 1996–ին: Անհրաժեչտ միջոցները տրամադրուած են իրանեան երկու ընկերութեան կողմէ, որոնց փոխարէն Հայաստան ելեկտրականութիւն պիտի տայ:

«ԱՐԱՐԱՏ»Ը ՎԵՐՋԱՊԷՍ...

Աթոմ Եղոյեանը «Արարատ»ը հայութեան կողմէ երկար ատենէ ի վեր սպասած գործ էր: Ո՛չ անպայման սպասումի հասարակաց յատկանիշներով: Զախջախիչ մեծամասնութիւն մը կը սպասէր անոր, հայկականին նիւթով աշխարհի ուշադրութիւնը անգամ մը եւս գրաւելու անհամբերութեամբ: Այս զանգուածին համար այսքանով կը սահմանուէր Փիլմին առաքելութիւնը, ինչպէս եղած էր նախընթացներու պարագային: Այդ նախնական անհամբերութեան ոչերը վըստահաբար չեն տարբերակեր, օրինակի համար Վէրնէօյի մը «Մայրիկ»ը եւ «Արարատ»ը, երկուքին մէջ ալ տեսնելով միայն ինքնացուցադրութեան զգացական _ մզգացական առիթ մը: Մէջուկի, որակի, արուեստի, մեկնակէտի, նպատակի ու նման խնդիրներ աւելորդ մանրամասնութիւն են անոնց համար, կամ անտեղի բծախնդրութիւն:

Կար չատ մը հարցականներով, նոյնիսկ վախով, առնուազն խոհեմութեամբ սպասողներու խումբ մըն ալ որ անհամբեր էր ամէն բանէ առաջ «Արարատ»ով չափելու արուեստի գործի մը մակարդակը: Այդ յատկանիշը միայն կրնար արդարացնել միջազգային հանրային կ արծիքը գրաւելու յոյսերը, կարելի եղածին չափ մէկդի ձգելով նիւթը, դերասանները, եւ այլն: Թէեւ, դժուար է ըսել որ «Արարատ»ի նման գործի մը պարագային ամբողջական յաջողութիւն կը գտնէ պատմութիւնը, քաղաքականութիւնը, ներկան արմատապէս առանձնացնելու նպատակը: Յատկապէս Հայուն համար:

Արդէն «Արարատ»ին ցուցադրութեան նախորդած լայն արձագանգները ա՛յ աւելի դժուարացուցին այդ գործը: Արձագանգներ, որոնք գրեթէ միայն կու գային անոր նիւթէն, հրահրած կիրքերէն, տակաւին պատրաստութեան փուլէն դայն խոչընդոտելու, վարկաբեկելու անհեթեթ մօտեցումներէն: Այս առումով կարեւոր դեր կատարեց Շ. Ազնաւուրի նման դէմքի մը մասնակցութիւնն ալ, ուշադրութիւն դրաւելով ո՛չ թէ իր խաղարկութեամբ, այլ՝ պատմականին, քաղաքականին աղդակներով: Ու ամէն անգամ որ Ֆրանսական, կամ այլ մամուլի մը էջերուն մէջ տեղ գտան անոր անտեղի, չամփռ անընդունելի յայտարարութիւնները՝ ցեղասպանութեան ճանաչումին, Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն մասին, արուեստի գործը կարծես ընդհանուր համախոհութեամբ մը տեղի դիջեցաւ քարոզչականին, ծանուցողականին, մակերեսայինին: Ու այս բոլորին պատճառով, «Արարատ»ը եղաւ ժապաւէն մը որուն տպաւորութեան, արժեւորումին մասին գրուածն ու գրուելիքը հաւանաբար երբեք պիտի չկարենան հաւասարիլ անոր ցուցադրութեան նախորդած էջերու չատ մեծ թիւին: Էջեր որոնց մէջ առաջնային դերը կատարած են բաղկացուցիչներ, երկրորդականներ, բոլորտիքայիններ: Բաներ որոնց մէջ, աւելորդ է ըսել թէ գլխաւոր տեղը գրաւեց Թրքական հակազդեցութիւնը, մնացած՝ խուճապին ու ծիծաղելիին միջեւ:

«Արարատ»ը բազմաթիւ մակարդակներու վրայ բանող Փիլմ է: Նիւթ կ'ընէ 1915–ի մասին ժապաւէնի մը պատրաստութիւնը, անոր չուրջ ներկայի միջին ու երիտասարդ Հայերու սերունդին կեանքով խճանկար մը գետեղած. ահաբեկչութիւն, օտարացում, ազգապղծութիւն, Թուրքէն, օտարէն այսօր ալ խաբուելու միամտութիւն, եւլն.:

Ցեղասպանութեան, անոր ժխտումին նիւթով ժապաւէն մը պատրաստելու արարքին բարդութիւնը, ծանրութիւնը ակներեւ է որ որոշ ճնշումի մը տակ պահած է բեմադիրը: Զսխալելու, առաւելագոյնը տալու յայտնի ձգտում մը տեղ – տեղ անճրկումի մատնած է դինքը: Մէկ բեմադրութեամբ երկու, կամ աւելի նիւթ ընդելուզող անոր այնքան գնահատուած ոճը չէ կրցած պահել օրինակ «Ֆէմբըլի վիուզ»ի մը ծայրէ ծայր կլանող մարզակը: Անհաւասար է դերասաններու խաղարկութիւնն ալ որ ստանձնուած դերով համոզուած ըլլալ–չըլլալու հարց մը կը մատնէ: Կան անհարիլի երկարած մասեր, կրկնութիւններ, անորոշութիւններ, եւլն.:

Այսուհանդերձ, «Արարատ»ը ուշադրաւ գործ մըն է, այս բոլորէն անդին. գլխաւորաբար այն յատկանիշով որ մօտեցում մը, մեկնաբանութեան առնուազն զոյգ յարեր կ'ընծայէ: Ըսուեցաւ, գրուեցաւ թէ անոր նիւթը ցեղասպանութիւնն է: Բայց ի՞նչ պէտք էր տեսնել այդ ընդհանուր սահմանումին մէջ: Ցեղասպանութիւնը որպէս պատմական դէպք, անարդարութիւններու, կորուստներու մեկնակէտ, սերունդներ խեղած, արժէքներ ու արժեչափեր այլանդակած ազդա՞կ: Այդ բոլորը կան անշուշտ գործին մէջ: Երբեմն նոյնիսկ քիչ մը չատ խճողուած տարրերով: Իսկապէս անհրաժե՞շտ էր ոճրագործին բրտութիւնը, աքսորի կարաւանները, հայկական ահաբեկչութեան նիւթը տալ այնքան կրկնութիւններով ու տակաւին՝ Սիամանթոյին «Պարը», Ազնաւուրին անտեղի ու ոչ համոզիչ հրետորական յայտարարութիւնը թէ ծանրակշիռը զոհերը, կորուստները չեն այնքան, որքան ատելութեան ցաւը, եւլն. բարդել անոնց վրայ:

Ժապաւէնին ծանրութեան կեդրոններէն է նկարիչ Արշիլ Կորքիի կեանքի պատմութիւնը: Տրուած է սակայն ի մէջի այլոց. որպէս խճանկարի մասնիկ մը: Մինչդեռ, այդ տիպարը որ բախտն ալ ունեցած էր Սիմոն Աբգարեանի մը չատ տրպաւորիչ մարմնացումին արժանանալու, կրնար առանձին ատաղձ ըլլալ լման գործին: Ունէր ցեղասպանութիւն մը պատկերացնելու բոլոր յատկանիշները:

«Արարատ»ին առընչութեամբ գրուեցաւ թէ Ա. Եղոյեան զայն սահմանած էր «մերժումին ֆիլմը»: Այս տեսանկիւնով դիտուած, գործը կը ներկայանայ որոշ ինքնաքննադատական երանգով մըն ալ: Երկու բեմադրութեան նիւթին ընդելուզումը, մէկէն միւսին, իրականութենէն ներկայացումին անցքերը լայն առիթ կու տան ատոր: Վանի ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ տեղացի Հայերու բազմութեան անդլերէնէ թարգմանուած «Հայր մեր»ը, Վանէն Արարատը տեսնող բեմայարդարումը, մանաւանդ երիտասարդ հերոսին՝ Րաֆֆիին Արեւմտահայաստանէն ԱՄՆ վերադարձին մաքսատան մէջ ամբողջ օր մը տեւած պատմութեան դասը, մերժումին մէջ մեր բաժինը, մեր դժուարութիւնը պատկերացնող դրուագներ են: Սակայն, որոշ հարց մը կը ներկայացնէ սահմանադիծերու չփոթը: Դժուար է դիտողին համար յատակութեամբ որոշել թէ այնքան բազմամակարդակ գործի մը մէջ ո՛ւր կը սկսի ու կը վերջանայ ցեղասպանութեան նիւթին ու անկէ թելադրուածներուն ներկայացումը:

Անորոշութիւն մը որ թերեւս թիրախներէն էր արուեստագէտին, ձգելու համար որ ամէն մէկ դիտող գտնէ իր «Արարատ»ը, ատով բաց ձգելով ընկալումի, զգալու բոլոր կարելիութիւնները: Բայց, ինչպէս «Արարատ»ով խորհրդանշուած վէրքը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՒ ՎԿԱՆԵՐ

Ուղեւորութիւն՝ Կիլիկիա

եւ Արեւմտահայաստան

ԱՆԻ ԱՂՊԱՇԵԱՆ

Պէյրութ, 2001

ԱԿՆԱՐԿ

ՍՐՏՑԱԻ ԽՕՍՔԵՐ

Վերջին տարիներու ընթացքին Հայաստանի կրթական վիճակին քիչ թէ չատ ծանօթ ըլլալով, ներկայ կառավարութիւնը իր ունեցած բազմակողմանի լուծելի հարցերու կարգին, կրթական հարցը պէտք է դասէ ամէն բանէ վեր:

Կը դիտակցիմ սակայն թէ դժուար լուծելի հարց մըն է այս մէկը, որ ունի իր այլազան ենթաբաժանումները, որոնք կը կարօտին նիւթականի ու նաեւ բարի կամեցողութեան:

Ըստ տուեալներուն ու իմ տեսածին, ներկայիս կրթութեան մարզէն ներս կան երեք գլխաւոր հարցեր.

ա. Ուսուցիչներու վճարումներու բարելաւում,

բ. Դպրոցական շէնքերու անյապաղ նորոգութիւն,

գ. Ազգային ընդհանուր ծրագրի կիրարկում:

Բոլորն ալ անշուշտ նիւթականի հետ կապ ունեցող հարցեր են: Անոնք, անկասկած, կապ ունին նաեւ գործին հանդէպ հաւատք ունեցող մարդոց հետ, նկարագիրներու հետ:

Ճիշդ է, որ ազգասիրութիւն, անձնուիրութիւն, պարկեշտութիւն ունեցող մարդիկ գտնելը, ներկայիս, աւելի դժուար է քան... նիւթականը:

Դրամը հոսուն է. կու գայ ու կը չոգիանայ: Կարեւորը այդ չոգիացումէն ծրնունդ առած տեսանելի գործն է: Ու այս գործը մէկ օրէն միւսը չիրագործուիր: Ծրագրուած ու սիստեմաթիք աչխատանքի կը կարօտի ու կառուցողական ոգի ցուցաբերող անհատներու կարիքը ունի ան: Եւ Սփիւռքը, այս մարզէն ներս, ներկայիս, բացի նիւթականէն (դժբախտաբար), ուրիչ ներդրում չի կրնար ունենալ: Նոյնն է պարագան նաեւ այլ մարզերու համար:

Այս գործին կարեւորութիւնը եւ անոր ունեցած ազդօգուտ արդիւնքը նկատի առած, թելադրելի կը գտնեմ, որ պատկան մարմինները ժամ առաջ մտածեն անոր մասին ու գործնական եւ գրական քայլերու դիմեն, որքան ատեն որ ուշ չէ դեռ: Եթէ կ'ուզենք (եւ վստահ եմ որ կ'ուզենք), որ օր առաջ ազգ – պետութիւն դառնանք, կրթական ասպարէզէն ներս չատ գործ ունինք յաջողցնելիք: Ժամանակը մեր դէմ կ'աչխատի:

Երբ այս մտքերս, իրենց անկեղծութեամբ, պատեհ առիթով մը կը փոխանցէի Հայաստանի կրթական հարցերով զբաղող ընկերոջս, ու երբ հրաժեչտ առի իրմէ, վայրկեան մը չէնքի մուտքին կանգ առի ու քիչ առաջուան մեր երկխօսութեան ազդեցութեան տակ, հարցուցի ինքզինքիս. «Արդեօք Սամուէլ Պեքէթի ըսածին նման, մե՞նք ալ պէտք է վարժուինք այլեւս անապատին մէջ առանձին խօսելու...»: Արդեօ՞ք:

Ու ինքզինքս նետեցի փողոց, նոր ու այլ տեսակ իրականութեանց ծանօթանալու:

Հայաստանի ներկայ համակարգին մէջ երկու իրականութիւններ կան. հինը եւ նորը: Նորը՝ չատ աչխատանքներու մէջ դեռ ենթակայ է հինին: Հոս՝ գործընթացները դեռ հինէն մնացած գործելաձեւերուն վրայ հիմնուած կ'աչխատին: Ճիշդ է որ երկիրը ազատութեան տիրացած է, բայց մարդը իր մտայղացումներով, գործին ու կեանքին հանդէպ ունեցած մօտեցումներով տակաւին կը մնայ զգալի կաչկանդումներու ազդեցութեանց տակ: Հոս, անձնական ազատութեան ոգին, անազդեցիկ գործելու եղանակները, տակաւին ենթակայ են հինին: Ժամանակն ու մարդիկ այս ուղղութեամբ չատ գործ ունին կատարելիք: Երկրէն եաք, մարդն է, որ պէտք է ձերբազատի այս հոգեմտային կացութենէն: Պէտք է փոխուի, նորոգուի ան, ի չահ իրեն, ի չահ հայրենիքին: Ներկայ պարզ քաղաքացին դանդատներու կոյտի մը վերածուած է. անտեղի դժգոհութիւններու. յաճախ անտրամաբանական թուացող: Իսկ պաչտօններու վրայ եղող ու զանոնք ղեկավարող մարդիկ, իրազեկ ըլլալով հանդերձ տիրող կացութեան, անկարող են (եւ կամ այդպէս կը ձեւացնեն) իրականութենէն «բան մը» փոխելու, զայն բարելաւելու: Պիտի փոխուի՞ն այս բոլորը: Անչուշտ թէ այո: Այս ակնկալուած փոփոխութիւնները սակայն արիւթիւններու կը կարօտին, ուղիղ ու ժողովրդանուէր կեցուածքներու, որոնք հեռու ըլլան անձնական չահեր հետապնդելէ: Այլապէս, քանի մը տարիէն արչակաւանի մը կրնան վերածուիլ Երեւանն ու այլ քաղաքներ...:

Ճիշդ է, որ ամէն մարդկային յարաբերութիւն, ըլլայ ան առեւտուրի մարդէն ներս կամ դուրս, անկասկած չահու վրայ հիմնուած է: Առանց անոր չըկայ հաղորդակցութիւն. չկայ յարաբերութիւն: Շահը բոլոր ժամանակներուն ալ միշտ հաղորդական եղած է. տարածական. փոխանցիկ հիւանդութեան պէս բան մը: Երկկոտրնանի չահն է սակայն, որ ւիօրէն կ'արդարացնէ իր գոյութիւնը:

Ընդունինք նաեւ, որ կեանքին մէջ ոչինչ կայուն է: Ամէն ինչ փոփոխութեան ենթակայ է: Այսպէս պատգամեցին մեզի նախասոկրատեան յոյն իմաստունները, յատկապէս Հերակլիտէսը որ Եփեսոս քաղքին մէջ կը բնակէր: «Ճշմարտութիւնն անգամ, ըսած է ան, փոփոխական է: Գետի հոսող ջուրերուն նման յարափոփոխ է ան»: Իսկ ճշմարտութիւնը հասկնալը եւ անոր հետ համագործակցութիւն ցոյց տալը, անհատի մը ու հասարակութեան մը բարելաւման ու յառաջդիմութեան միակ երաչխիքն է: Եւ որքան ատեն, որ այս մէկը կ'ընդունինք որպէս միջոց բարենորոգութեանց, այս ուղղութեամբ տարուած ամէն աչխատանք կրնայ աւելի նպատակայարմար ու արդիւնաբեր դառնալ:

Այս մտքերը եւ անոնցմէ բխող մտոհոգութիւնները կը յուսանք թէ օր մը իրենց գրական անդրադարձը կ'ունենան պատկան մարմիններու եւ անհատներու ապագայ գործելակերպերուն մէջ:

Մեր ըրածը, առայժմ տեսնուածն է, նկատուածը եւ այդ մէկը ըսել՝ ուղիղ եւ անկաչկանդ, առանց յետին մտքեր ունենալու: Առանց քաղաքականութիւն խառնելու, որ հեռու է իմ հետապնդած նպատակներէն:

ՄԱՐԳԱՐ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

Թորոնթօ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՊԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Ցարգարժան պարոն նախագահ,

Այս նամակով կը դիմենք Ձեզի, հրաւիրելու համար Ձեր ուչադրութիւնը եւ բարեացակամութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ արդելափակուած չորս անձերու պարագային վրայ: Այս անձերն են. Արսէն Արծրունի, Արմենակ Մինջոյեան, Արմենակ Չաքարեան եւ Արմէն Գրիգորեան:

Անոնք դատապարտուած են զանազան պատիժներու եւ արդելափակուած կը մնան չուրջ ութ տարիներէ ի վեր: Անոնց ընտանիքները այցելութեան չափազանց սահմանափակ իրաւունք ունին, տարեկան երկու անգամ՝ անոնցմէ երկուքին պարագային՝ Արսէն Արծրունիի եւ Արմենակ Մինջոյեանի: Ձորս արդելափակեալներն ալ տառապած են ու կը չարունակեն տառապիլ առողջական ծանր հարցերէ:

Պարոն նախագահ, դիտենք որքան նախանձախնդիր էք քաղաքացիական խաղաղութեան մեր երկրին մէջ, ինչպէս նաեւ հաւասարակչիռ ու կայուն քաղաքական կեանքի մը հաստատումին:

Նկատի ունենալով չորս արդելափակեալներու մինչեւ հիմա կրած տուժը, արցախեան պատերազմին անոնց բերած մասնակցութիւնը, բոլորին առողջական վիճակը՝ կուչ կ'ընենք Ձեր հոգածու բարեացակամութեան եւ ջերմօրէն կը յուսանք որ պիտի ուզէք օգտագործել Ձեր իրաւասութիւնները, որպէսզի այս անձերը կարենան օգտուիլ նախագահական ներումէ:

Կը խնդրենք որ ընդունիք, պարոն նախագահ, մեր յատկոյն զգացումներուն հաւաստիքը:

Միչէլ Բազումեան
Ռեմոն Ցարութիւն Գէորգեան
Ալեքսի Կէօվճեան
Լեւոն Քէպապճեան
Գէորգ Քէփէնեկեան
Գլօռ–Արմէն Մուրատեան
Ժերար Շալեան
Գրիգոր Պըլտեան
Սերժ Սիմոնեան
Միչէլ Տէրվիչեան
Ռոզ–Մարի Ֆրանկիւլեան

Փարիզ, Սեպտ. 16, 2002

ՊՈՒՇ ԵՒ ՊՈՒՏԻՆ ՍԱԿԱՐԿԱ՞Ծ ԵՆ ԻՐԱՔԻ ՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Միջազգային լրատուիւները օրերէ ի վեր գլխաւոր տեղը կը յատկացնեն իրաքեան հարցին: Հակառակ բոլոր ընդդիմութիւններուն, առարկութիւններուն, անմիաբանութեան, նախագահ Պուշի ծրագրած պատերազմը անխուսափելի կը թուի: Այդ նիւթին զուգահեռ, թերթերն անպակաս է ռուսեւվրացական համագործութիւնը. նոյնքան հաւանական կը նկատուի ռուսական միջամտութիւն մը, էներգիական հարցին կարգաւորման պատճառաբանութեամբ: Այս երկրորդ կէտը ուշադրաւ է անով որ Վրաստան կովկասի մէջ ԱՄՆ–ու ամէնէն ընդառաջող երկիրը եղաւ, հիւրընկալած է ամերիկացի զինուորական խորհրդականներ, որոշած է երկրէն հանել տալ ռուսական զօրաբաժինը, եւլն.:

Նախագահ Պուշի իրաքեան յարձակումին վճռակամութեան չափ հաստատակամ կը թուի նախագահ Պուտին երբ կը յայտարարէ օրինակ, թէ եթէ վրացական իշխանութիւնները Ռուսաստանի հետ սահմանային չրջանին մէջ ապահովութեան գօտի մը չկարենան հաստատել եւ չկարենան դադրեցնել ռուսական տարածքին դէմ ահաբեկչական յարձակումները, Ռուսաստան իրեն կը վերապահէ չարժման անցնելու իրաւունքը: Պուտին աւելցուցած է թէ ատոր համար պիտի չսպասէ ունենալ վրացական իշխանութիւններու վաւերացումը:

Անոր արտայայտութիւնները մանաւորաբար խիստ եղած են զինուորական պատասխանատուներու հետ Սեպտ. 11–ին ունեցած ժողովին: Գրեթէ վերջնագիր մը յղած է ան Վրաստանի ղեկավարութեան, հասկցնելով թէ անկարելի չէ որ ռուսական զօրքը առանձին կարգ–կանոնը հաստատէ չրջանին մէջ ուր վրացական կողմը չի յաջողիր հակակչիռ հաստատել: Ռուսական նպատակներու լրջութեան փաստը տալու համար ալ նախագահ Պուտին իր Արտաքին գործերու նախարարին հրահանգած է անճնապէս տեղեակ պահել ՄԱԿ–ի ընդհ. քարտուղարը եւ Ատահովութեան խորհուրդի մնայուն անդամները, Վրաստանի թուլակամութեան որուն հետեւանքով ահաբեկիչները կը կտրեն երկու երկիրներու սահմանագիծը:

Ռուս քաղաքական մեկնաբաններ այս առումով կը խօսին սակարկութեան մը մասին որ տեղի ունեցած է Ռուսաստանի, ԱՄՆ–ու եւ Մեծն–Բրիտանիոյ միջեւ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԻՒՑԻԿՏՍԲԵՐԳի Ս. Հոգիսիմեանց եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ. 8–ին, Հոգիսիմեանց երաժշտասիրաց դպրաց դաս երգչախումբը տօնած է իր տարեդարձը, անգամ մը եւս ոգեկոչելով Դպրաց դասու բոլոր հիմնադիրներուն, երաժիշտներուն, դպրապետներուն եւ անդամներուն յիշատակը: Նախագահած եւ քարոզած է Շահան Արք. Սվաճեան: Եկեղեցական ատրաստութեան աւարտին, եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է, որու եւս նախագահած է Շահան Արք.: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Կարօ Սրկ. Թէրզեան, ընդգծելով լատատեսութեան կարեւորութիւնը, հակառակ աննպաստ եւ քանդիչ ինչ–ինչ ազդակներուն, որոնք ժխտական ազդեցութիւն կը գործեն: Խօսք առած է «Մարմարա»յի խմբագրապետը՝ Ռ. Հատտէճեան: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը, հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք.:

***

ԼԱՒԱԼի (Գանատա) Հայ կեդրոնի «Պարոնեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 24–ին, կազմակերպութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի քրիստոնէական դաստիարակութեան խորհուրդին, սեմինար մը տեղի ունեցած է կիրակնօրեայ դպրոցներէ ներս սիրայօժար կրօնք դասաւանդող եւ հատուածք ներշնչող ուսուցիչներուն համար: Բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած է Հրայր Քհնյ. Նիկոլեան: Առաջին դասախօսը եղած է Մաշտոց Վրդ. Զոպանեան, որ ծանրացած է կարդ մը յորդորներու վրայ՝ ընտրել բաներ որոնք մարդուն մէջ մարդը կը կերտեն եւ ոչ թէ կը քանդեն, պզտիկը կը մեծնայ մեծին նայելով, եւլն. եւլն.: Ցայտագրին երկրորդ նիւթը եղած է «Աստուածաչունչի ծանօթացումը»: դասախօսած է Թորոս Պապիկեան: Վերջին դասախօսութեան նիւթը եղած է «Կիրակնօրեայ ուսուցչին ինքնաքննութեան տասը պատուիրանները»:

***

ՊԻՑԲՈՒՐԳի Թռչնաց Բոյնին մէջ, Օգոստոս 29–էն Սեպտ. 1 տեղի ունեցած են փառատօն եւ ցուցահանդէս, հոգաբարձութեամբ երեսփոխան Ապպաս Հաչէմի: Օգոստոս 29–ին, բացումին ներկայ եղած են Արամ Ա. Կաթողիկոսի ներկայացուցիչը՝ Եփրեմ Արք., երեսփոխաններ Ա. Հաչէմ, Ժան Օզասապեան, Ճիպէյլի նահանգապետ Ի. Նասրետտին, քաղաքապետ Ռ. Սֆէյր եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ: Բացումին իր մասնակցութիւնը բերած է Հ.Մ.Ը.Մ.Ի Ա.ՆՃարի չեփորախումբը, խօսք առած են տոքթ. Յակոբ Կարապետեան, երեսփոխան Հաչէմ եւ Եփրեմ Արք. Թապագեան: Յաջորդած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Յաջորդ օրը, Օգոստոս 30–ին, տեղի ունեցած է երդահանդէս մը, Օգոստոս 31–ին՝ հոգեւոր համերգ մը: Վերջին օրը, Սեպտեմբեր 1–ին փակումը կատարուած է հայկական, արաբական եւ խառն երաժշտութեան երգահանդէսով, մասնակցութեամբ Հրաչ Կայծակեանի, Սեզօ Պաղտասարեանի եւ Թմբկահար Վահէի:

***

ՃԻՊՒՃԼԻ Ս. Գայեանէ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ. 1–ին, Արամ Ա.ի հրամանով եւ օրհնութեամբ, պատարագի ընթացքին քոյրի տուչութիւն տեղի ունեցած է Գայեանեանց միաբանութեան անդամներէն՝ Մարիամ Պարագեանի: Ներկայ եղած են չրջանի երեսփոխանները, քաղաքապետը, Մարոնի Մարիամեան քոյրերու միաբանութեան ներկայացուցիչները: Պատարագած է Վրդ. Տէմիրճեան. քոյրի տուչութիւնը կատարած է Եփրեմ Արք.: Ընծայեալը վերակոչուած է քոյր Գայեանէ:

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

ՊՈՒՏԻՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Անձի պաչտամունքը սխալ է միմիայն ղեկավարներու թելադրանքին, կամ ժամանակի պահանջներուն վերագրել: Ան նաեւ մարդկային խառնուածքին մչտակայ մէկ լարն է որ կը թրթռայ, առանց թելադրանքի, կամ ժամանակի հրամայականին: Ռուսաստանի մէջ «Պուտին» մկրտուած այլատեսակ բաներ ապացոյցն են ատոր. մանաւանդ որ կ'ըսուի, կը պրուի թէ Ռուսաստանի նախագահը անձի պաչտամունքի երեւոյթին դէմ պայքարող ղեկավար մըն է:

Պուտին անունը կրող խմիչքներ կան, խմորեղէններ, ճաչարաններ, սրճարաններ, կապելաներ, եւլն.: Վերջերս բանջարեղէնի նոր, աւելի տոկուն եւ աւելի արգասաբեր տեսակին ալ նախագահին անունը տալ, սակայն արտօնութիւն չէ ստացած: Պատկան իչխանութիւնները առարկած են որ նման անուանում կը խթարէ պետական ղեկավարի պատկերը:

Երեւոյթին պատճառը ռուս նախագահին օրէ օր աւելցող ժողովրդականութիւնն է: Բայց անձի պաչտամունքի դէմ պայքարի անոր կեցուածքը սկսած է պաղ ջուր լեցնել չատերու տրամադրութեան վրայ: Նովոսիբիրսկի պատասխանատու իչխանութիւնները, օրինակ, ստիպած են կապելայի մը տէրը, իր կապելային «Պուտին» անունը փոխելու: Նաեւ վերամկրտելու այն պաղպաղակը որ կը կոչուի «Շաքարէ Վլադիկս»:

Պուտինի պաչտամունքին գործիք կ'ըլլայ ձայնասփիւռն ալ որ չաճախ կը սփռէ փոփ երաժչտական խումբի մը երգչուհիներուն մէկ երգը. «Ես ընկերս ճամբեցի, Պուտինի նմանողը կը փնտռեմ: Պուտինին պէս հզօր, կարող, որ իման ու հարբեցող չէ»...:

***

ՄԱՆԶ ՁԱՒԿի ՑՈՑՍՈՎ

96 տարեկան նեփալցի մը ութերորդ ամուսնութիւնը կնքած է, ի վերջոյ մանչ զաւկի մը տիրանալու յոյսով: Ան հայր է 30 աղջիկ զաւկի. իսկ Նեփալի մէջ մանչ զաւակ չունենալ անէծքի համազօր է: Միայն մանչ զաւակ մը իրաւունք ունի դիւաւորելու մահուան թափօրը որպէսզի հանդուցեալը անդենականին մէջ դժոխք չիյնայ: Նոր հարսը 35 տարեկան է. ըսած է թէ հպարտ է ամուսնացած ըլլալով մէկուն հետ որ դրեթէ դար մը ապրած է:

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԼԸՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Սերգիսը երէկ գիչերուընէ առաջ ե՞րբ տեսած էիր:

– Գրեթէ երկու ամիսէ ի վեր չէի տեսած:

– Լսա՞ւ, թէ ինչ գործերով կը զբաղէր այժմ:

– Չէ՛, գործի մասին խօսք մը չերաւ:

– Դրամ ունէ՞ր քովը:

– Ունէր եւ առատ դրամ. օղիին դրամները ամբողջ ինք վճարեց եւ 3–4 ոսկի ծախք ըրաւ:

– Չհարցուցի՞ր, թէ այդ դրամները ինչպէս չահած էր:

– Ի՞նչ իրաւունք ունիմ հարցնելու: Ինք վարպետ արհեստաւոր մըն է, կրնայ չատ դրամ չահիլ:

– Մինչեւ խանութին գոցուիլը գինետունը մնացիր, այնպէս չէ՞:

– Այո՛:

– Նչմարեցի՞ք, որ ոստիկանական հըսկողութիւն կար գինետան չուրջը:

– Ման մը չնշմարեցինք:

– Միասի՞ն դուրս ելաք խանութէն:

– Այո՛. ես ըսի, որ ելլեքսէք Քալտըրըմի կողմը կը բնակիմ, ատոր վրայ Սերգիս ալ ըսաւ, թէ այդ կողմերը կը բնակէր, եւ միասին ճամբանիս չարունակեցինք:

– Չհարցուցի՞ր, թէ ինք ո՞ր փողոցը կը բնակէր:

– Չէ՛, չհարցուցի:

– Ցետոյ ի՞նչ պատահեցաւ:

– Քիչ մը քալելէ ետքը նչմարեցինք, որ երեք հոգի մեզի կը հետեւէին: Առաջ անցորդներ կարծեցինք եւ կարեւորութիւն չտուինք: Սերգիս եւ ես դէպի ձախ ամայի փողոց մը մտանք: Մարդիկը մեր ետեւէն եկան: Ան ատեն Սերգիս ըսաւ. «կարծեմ ասոնք ծպտուած ոստիկաններ են եւ զիս կը հետապնդեն, բայց ինքզինքս պիտի պաչտպանեմ եւ անճնատուր պիտի չըլլամ»: Հազիւ թէ այս խօսքերը արտասանած էր, երեք մարդիկը խուժեցին մեր վրայ: Ան ատեն, Սերգիս, կայծակի արագութեամբ դաչոյն մը հանեց մէջքէն եւ յարձակեցաւ զինքը բռնել ուզողներուն վրայ: Ես սկսայ փախչիլ եւ ուրիշ փողոց մը մտայ ու աներեւոյթ եղայ:

– Ցետոյ Սերգիսը չտեսա՞ր:

– Ո՛չ, միայն գիտեմ, որ ան ալ ինչ ետքը սկսաւ փախչիլ, այն ալ հակառակ ուղղութեամբ:

– Ոստիկաններուն վիրաւորուիլը եւ գետին իյնալը չտեսա՞ր:

– Տեսայ, որ ոստիկաններէն մէկը գետին ինկաւ:

– Դուն ալ զէնք չգործածեցի՞ր:

– Ո՛չ... արդէն զէնք չունէի վրաս:

– Դաչո՞յն ալ չունէիր:

– Չէ՛, ես վրաս որեւէ զէնք կրելու սովորութիւն չունիմ:

– Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ այդ, քանի որ ամէն դիչեր ուշ ատեն տուն կ'երթաս, եւ բռնակած թաղդ ալ չատ ապահով չէ:

– Տարիներէ ի վեր բան մը չէ պատահած ինձի... ինձի պէս խեղճ մարդ մը գողերէ վախ չունի. անոնք գիտեն, թէ որուն վրայ պէտք է յարձակիլ:

– Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ չփորձեցիր այդ դէպքէն յետոյ Սերգիսը տեսնել:

– Ինչպէս ըսի, անիկա հակառակ ուղղութեամբ սկսաւ փախչիլ, ինչպէ՞ս կըրնայի գտնել զինքը, արդէն այնչափ չատ խմած էինք, որ ոտքի վրայ կենալու կորոզութիւն չունէի:

– Ու գայիր պառկեցա՞ր:

– Այո՛, չիտակ տուն գացի:

– Այս առտու ինչո՞ւ սովորականին պէս կանուխ խանութ չեկար, – հարցուց ոստիկանութեան տնօրէնը:

– Առտուն, երբ արթնցայ, յիչեցի դիշերուան դէպքը եւ ինքնիրենս ըսի. «Ոստիկանութիւնը անշուչտ պիտի հետապընդէ Սերգիսը եւ թերեւս ալ զիս, քանի որ միասին էինք, ուստի այսօր խանութ չերթամ, եւ տեսնենք, թէ գործը ինչպէս կ'ըլլայ»: Բայց յետոյ խորհեցայ, որ պահուըտելով աւելի պիտի ծանրանայ վիճակս, եւ զիս իրապընէ յանցաւոր պիտի նկատեն, մինչդեռ ես որեւէ մասնակցութիւն չունիմ դէպքին մէջ: Ան մտածումով էր, որ խանութ եկայ ու ձերբակալուեցայ:

– Ճչմարտութիւնը այն է, որ խանութ չեկար, այլ հեռուէն քննութիւն մը կատարել ուզեցիր:

– Ո՛չ, ես միտք ունէի խանութս բանալու, բայց ժամանակ չթողուցին:

– Այ՛ բոլոր խօսքերդ պարապ են, – յայտարարեց Պէտրի պէյ, – դուն Սերգիսին մեղսակիցն ես:

– Ոստիկանները ողջ են եւ կրնան վկայել, որ ես երբեք իրենց վրայ յարձակում չեմ գործած:

– Այդ գործին մէջ չէ մեղսակցութիւդ:

– Ուրեմն ո՞ր գործին կ'ակնարկէք:

– Կառավարութեան դէմ դաւադրութեան խնդրին:

– Դաւադրութի՛ւն, – գոչեց կօշկակարը ապշած:

– Ի՞նչ կ'ուրանա՞ս կոր դաւադրութեան մէջ մասնակից ըլլալդ, – հարցուց ոստիկանութեան տնօրէնը:

– Բայց ի՛նչ կ'ըսէք, պէ՛յ էֆէնտի, ես ո՛վ, կառավարութեան դէմ դաւողը ո՛վ... ես պարզ արհեստաւոր մըն եմ, որ իմ գործովս կը զբաղիմ... քաղաքական խնդիրներու չեմ խառնուիր:

– Դուն դաչնակցական չէ՞ս:

– Բնաւ երբեք:

– Ուրեմն հնչակեան ես:

– Ատանկ բաներ չեմ գիտեր, ես կօշկակար եմ, կօշիկ կը չինեմ կամ կը նորոգեմ, ուրիշ գործ չեմ գիտեր: Իրիկունէ իրիկուն քանի մը չիշ օղի կը խմեմ, կ'երթամ տեղս կը պառկիմ, որու որ կ'ուզէք հարցուցէք, զիս ճանչցողները ամէնքն ալ պիտի վկայեն, որ ես անվնաս մարդ մըն եմ:

– Անվնաս մարդը ի՞նչ գործ ունի Սերգիսի պէս մէկու մը հետ:

– Բայց ձեր վստահութեան բացատրեցի, թէ ինչպէս ճանչցած էի այդ Սերգիսը:

(Շար. 308)

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72-րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր· Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Հուսկ հաւաքոյթ՝

«Espace Charles Aznavour»

սիրոյ սեղաններու չուրջ միասին քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուին Արնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12-ին:

Ա ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, rue Jean-Goujon, փարիզ 8-րդ):

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ քրիստոնէական դիտելիքներ:

Դասընթացքները կը կատարուին ժամը 9·30-էն 12·30:

Կը հրաւիրուին ծնողքները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները մասնակցելու սոյն դասընթացքներուն:

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել Մայր Տաճարի Դիւանատուն՝ 01·43·59·67·03:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին՝ Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին, Աւանդական մատաղօրհնութիւն ժամը 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա· ՓՀՆԾ· ՏԻՏԻԵԱՆ

Ծանօթ· – Ցատուկ ուխտաւորները եւ մատաղի մասնակցողները կրնան ուղղակի արձանագրուիլ թաղական խորհուրդին, հոգեւոր հովիւին կամ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան մօտ:

Ստուրբ Խաչ Միաբանուց Վարժարանը

կը բանայ իր դռները

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5-ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5-էն 12 տարեկան մանուկներու համար՝

Շաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
Փարիզի Հայ կաթողիկէ
Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ
Քարտուղարութեան·–

☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

10 ANS DE PARRAINAGE DE 500 ENFANTS D'ARMENIE
«ESPOIR POUR L'ARMENIE»
présente un

CONCERT EXCEPTIONNEL DE BIENFAISANCE

«CHORIG», Chœur d'enfants d'Armavir
NAREH ARGHAMANYAN, Jeune pianiste virtuose de 13 ans, de Vanatzor
Parrainée par le grand Maître Vladimir Spivakov

- **REGION PARISIENNE**
  Mercredi 2 octobre à 20 heures 30 — Eglise Protestante Evangélique
  5, avenue Jean Pierre, 94260 FRESNES — Tél. : 01 46 68 42 63
  Jeudi 3 octobre à 20 heures 30 — Auditorium du Conservatoire
  11-13, rue Danton, 92130 ISSY-LES-MLX — Tél. : 01 47 36 02 50
- **REGION RHONE-ALPES**
  Samedi 5 octobre à 20 heures 30 — Centre Culturel «Le Toboggan»
  14, avenue Jean-Macé, 69150 DECINES — Tél. : 04 78 53 54 16
  Dimanche 6 octobre à 17 heures 30 — Eglise Saint-Jean
  26000 VALENCE — Tél. : 04 75 43 62 59
  Mardi 8 octobre à 20 heures 30 —Salle Saint-Hyppolite
  Boulevard Remy Roure, 26100 ROMANS — Tél. : 04 75 72 33 22
  Mercredi 9 octobre à 20 heures 30 — Conservatoire de Musique
  Chemin des Gordes, 38100 GRENOBLE — Tél. : 06 85 43 34 67
- **REGION PROVENCE ALPES COTE-D'AZUR**
  Jeudi 10 octobre à 20 heures — Temple Protestant
  7, rue Notre Dame, 06400 CANNES — Tél. : 04 93 75 33 46
  Vendredi 11 octobre à 20 heures 30 — Abbaye de Saint-Victor
  Rue Sainte, 13007 MARSEILLE — Tél. : 04 91 93 41 22
- **REGION ALSACE**
  Dimanche 13 octobre à 18h — Eglise Catholique Saint-Pierre-Le-Jeune
  7, rue Saint-Léon, 67000 STRASBOURG — Tél. : 03 88 36 95 73

Pour tous renseignements :
Pasteur Gilbert Léonian : Tél. : 01 47 36 02 50 / Fax : 01 46 44 64 04,
E-mail : gilbertleonian@hotmail.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à sa soirée du **28 septembre**
à partir de 20 heures 30
au 17, rue Charles Péguy
à Livry-Gargan
Cette soirée est exclusivement consacrée au profit d'**ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.
Prix du repas : 30 euros.
Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68
ou Maria au 01.48.32.19.67 /
01.48.31.46.22 (après 20h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Arménie à Chaville

- **Du 1er au 23 octobre :**
  EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE
  «LES ARMENIENS EN FRANCE ET... A CHAVILLE.
  IMAGES D'UNE INTEGRATION»
  Inauguration le mardi 1er octobre à 18h30 à l'Atrium (avenue Roger Salengro).

- **Le vendredi 4 octobre :**
  CONFERENCE-DIAPORAMA :
  «L'ARCHITECTURE ARMENIENNE»
  par **Patrick Donabedian, à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).

- **Le samedi 5 octobre à 11 heures :**
  INAUGURATION OFFICIELLE DU MONUMENT ARMENIEN
  (face Gare Chaville Rive-Droite)

- **Le samedi 5 octobre à 21 heures :**
  PROJECTION DU FILM «ARARAT»
  d'**Atom Egoyan à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
  Débat animé par **Anahide Ter-Minassian,** à l'issue de la projection.

- **Le samedi 12 octobre :**
  PRESENTATION DE L'OUVRAGE «50 ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
  par son auteur **Krikor Beledian** (Eglise arménienne: 6, rue Père Komitas).

MARSEILLE
La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
présente à la
FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
du 20 au 30 septembre
— PARC CHANOT —

un Pavillon ARMÉNIE Hall 6

Avec le concours du Conseil Général des Bouches-du-Rhône

Sont exposés et vendus :
— Des denrées et produits importés d'Arménie
— Des tapis de l'usine Haykork
— Des travaux d'artisans sur divers matériaux
— Des spécificités : Khatchkars, Objets en obsidienne, Gravures sur bois et sur métaux, Céramiques etc...
— Des bijoux gravés aux motifs symboliques etc...

VENDREDI 27 SEPTEMBRE

journée officielle de l'Arménie

12h — Accueil et visite des officiels
12h30 — Allocutions et Apéritif
13h — Déjeuner (sur réservation avec P.A.F.)
15h — Projection - Conférence - Débat
18h — Animation musicale et danses arméniennes sur le Pavillon.

Associations partenaires :
- Provence-Arménie
- Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne
- Action Santé Arménie.

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ, երախտապէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն, թէ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաչէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
ու ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ Ընտանիքին,
Տաճարին հիմնարկէքը կատարող՝ Մանչէսթըրէն Եւրոպայի Հայր· Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ
ՎՐԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, *ի Տանէ Արջուկենցի,*
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒՆ համար:

Ցաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

Սիրոյ Սեղանը տեղի կ'ունենայ՝
PRESS CLUB DE FRANCE, 8, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մասնակցութեան համար, հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն·– 01·43·59·67·03
— Տիկնանց Յանձնախումբ·– 01·47·43·12·66 / 01·46·62·01·29
Սեպտեմբեր 26-էն առաջ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
MERCREDI
25 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 ֆրօ — վեցամսեայ : 122 ֆրօ
Արտասահման : Տար. 270 ֆրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 ֆրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 ֆրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.520 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.520

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ նոր Պունտըսթակը (Խորհրդարան) հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. կառավարական մեծամասնութիւնը կը կազմեն Շրէօտէրի սոսիալ – դեմոկրատ կուսակցութիւնը (251 աթոռ) եւ կանաչները (55), Շթօյպէրի քրիստոնեայ դեմոկրատները 248 աթոռ ձեռք ձգեցին, ազատականները՝ 47, երկու աթոռ մնացած է մէկայն Դեմոկրատ ընկերվարութեան կուսակցութեան (նոր համայնավարներ)։ Երեսփոխաններու ընդհանուր թիւն է 603։ Շրէօտէր որ իր յաղթանակը կը պարտի իր Արտաքին նախարարին (Ֆիշէր կանաչ է) բաւական դժուար կացութեան մը առջեւ է, պահպանողական ալին վրայ իր առաւելութիւնը չատ փոքր է եւ Գերմանիոյ վիճակն ալ փայլուն չէ։ Գործազրկութեան յաւելումէն զատ, կայ արտաքին ճակատը։ Պուշ դժգոհ է Շրէօտէրէն որ դէմ արտայայտուեցաւ դերմանական որեւէ մասնակցութեան Իրաքի դէմ յարձակման մը եւ այդ պատճառաւ ալ չատ պաղ ընդունելութիւն ըրաւ անոր վերընտրութեան։ Մինչ կողմէ, Արտաքին Նախարարուհին՝ Հերթա Տաուպլէր–Կմելին պարտաւորուեցաւ իր հրաժարականը տալ իր ձախակեր արտայայտութեան համար։ Պուշը բաղդատած էր Հիթլէրի հետ։

ԳԱԶԱՑԻ մէջ, իսրայէլեան ուժերը վեց Պաղեստինցիներ սպաննած են Մեպտ. 23–ին, մինչ Արաֆաթ միչտ չրջափակման մէջ է եւ աւելի քան երբեք ժողովրդական դարձած է։ Ան յայտարարած է, առանձին հեռաձայնի միջոցաւ, թէ իր ժողովուրդը աւելի ծանր կացութեան մէջ ալ եղած է եւ մէջէն ելած է։ Արաբական երկիրները, Եւրոպական Միութիւնը, մինչեւ իսկ Ամերիկա կը դատապարտեն Իսրայէլի այս ընթացքը։ Գազայի Պաղեստինցիները այն համոզումն ունին որ վարձարադրյնը դեռ վազուան համար է։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արտաքին նախարարը Փարիզ է եւ Մեպտ. 24–ին Ֆրանսացի իր պաշտօնակիցին՝ Տոմինիք տը Վիլբիէնի հետ պիտի քննեն Թուրքիոյ Թեկնածութեան հարցը։ Քէ տ'Օրսէյի բանբերը յայտարարած է այդ առընչութեամբ.– «Կ'ողջունենք եւ կը քաջալերենք Անգարայի որոշած բարենորոգումները մարդկային իրաւանց մարզին մէջ։ Այդ բաներոգումները պէտք է գործադրուին»։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԵՊՏ. 25–ԻՆ փարիզի մեթրոն եւ հանրակառքերը ծանր խանգարումներ պիտի ունենան, Մի–ժի–Թի–ն գործադուլի հրահանգ տուած ըլլալով։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ընկերային ապահովագրութեան հիւանդութեան սնտուկը 3 միլիառ 300 միլիոն Եւրոյի բաց մը կ'արձանագրէ այս տարի։ Կառավարութիւնը զանազան միջոցներու կը դիմէ հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար, ծխախոտի 15%–ի յաւելումէն զատ (2003–ին), վերջ պիտի տրուի կարգ մը դեղերու վճարման, դեղեր որոնց արդիւնաւէտութիւնը այնքան ալ փաստուած չէ։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ ընդդիմադիր պարագլուխները, Մեպտ. 23–ին յարձակում գործած են պետական հեռատեսիլի չէնքին վրայ եւ պահանջած են որ կարենան արտայայտուիլ կայանէն։

ՌՈԶԼԻՆ ՊԱՇԼՕ, Բնապահպանութեան նախարարուհին, Մեպտ. 23–ին միայն կաւի նահանգը դնաց, այսինքն աղէտալի

(Շար.ը Դ. Էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԶԱՐՄԷՆԳԻՐՔԻՍ»

(Սեպտեմբեր 23/24)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 21–ին, Երեւանի Կ. Դեմիրճեան համալիրին մէջ պաշտօնական ընդունելութեամբ նշուած է անկախութեան 11–րդ տարեդարձը որուն մասնակցած են բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, եկեղեցականներ, քաղաքական ու հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, մտաւորականներ։ Ողջոյնի եւ շնորհաւորութեան խօսքով հանդէս եկած է նախագահ Ռ. Քոչարեան։

Ակնարկելով տասնըմէկ տարուան ընթացքին կարուած ճամբուն, ան ըսած է թէ երկիրը մեծ ճգնաժամերէ խուսափած է, ինչ որ անդամ մը եւս կը վկայէ թէ հանրութեան դիմակայութիւնը ի զօրու է ամէնէն դժուար պարագաներուն մէջ ալ ճիշդ լուծումներ գտնելու։ Ան վստահութիւն յայտնած է թէ Հայաստանի պետութեան առջեւ ծառացած բոլոր հարցերը լուծելի են, եթէ ըլլան չատ ու նպատակային աշխատանք եւ մեր ուժերուն նկատմամբ հաւատք։

Նախագահը անդրադարձած է ներկայի շինարարական ծաւալուն աշխատանքին, ապա ըսած է որ աղէտի գօտին պէտք է զարգացման գօտիի վերածուխուի, որպէս նոր չափանիշ եւ նոր հարցեր։ Կարեւոր համարած է քաղաքակիրթ ու բարեկեցիկ աշխարհին մաս կազմել, ըսելով որ այդ նպատակին բազմազան ուղղութիւններով գործակցութիւն կը տարուի։ Աւիւակ դերական ազդեցութիւն պէտք է ունենայ Ղարաբաղի խնդրին խաղաղ կարգաւորումին ալ վրայ։

Ցաւուկ կերպով ողջունած է բանակը որպէս երկրին ապահովութեան առաջին դրաւականը, անկախութեան ծնունդը եւ ժողովուրդին հպարտութիւնը։

***

ՋԱԻԱԽՔԻ ՀԱՄԱՐ ԸՆԿԵՐԱ–ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Սեպտեմբեր 20–ին Ախալքալաքի մէջ խորհրդակցութիւն տեղի ունեցած է Վրաստանի նախագահի Ջաւախքի լիազօր ներկայացուցիչին, աշխատանքի, առողջութեան եւ ընկերային ապահովութեան, կրթութեան, ուժանիւթի, դիւղատնտեսութեան փոխ–նախարարներու, Ախալքալաքի ու Նինոծմինդայի շրջաններու ղեկավարներուն, Ջաւախքի դիւղական վարչութիւններու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ։ Ներկայացուած է Ջաւախքի համար Վրաստանի նախագահին ընկերա–տնտեսական զարգացման ծրագիրը։

Ըստ այդ ծրագրին, 2002–2005 տարիներուն նախատեսուած է նորոգել Ա–խալցխա–Ախալքալաք եւ Թիֆլիս–Ծալկա–Նինոծմինդա կառուցները։ Մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի նաեւ դպրոցական շէնքերու նորոգութեան, ուսուցիչներու պատրաստութեան, մշակոյթին, առողջապահութեան, դիւղատնտեսութեան։

Երկու տարիէն պետութիւնը պիտի վճարէ թոշակառուներուն ունեցած մօտ 1,3 միլիոն տոլարի պարտքը։ Ծրագիրներ կան նաեւ ընկերային բնոյթի խընդիրներու լուծումին համար։ Կ'ուսումնասիրուին Փարւանա լիճին վրայ չրեւեկտրակայան կառուցանելու կարելիութիւնները, պիւղատնտեսութեան մարզին վարկեր կը տրամադրուին, չրջանին մէջ կը կազմակերպուին վրացերէնի ուսուցման ծրագիրներներ։

Ախալքալաքի չրջանային վարչութեան նախագահ Ա. Համբարձումեան մտահոգութիւն յայտնած է սահմանային մաքսակէտերու անօրինական գործունէութեան մասին եւ խնդրած որ կառավարութիւնը այդ հարցով զրաղի։

Ծորհրդակցութեան մասնակից ջաւախքցիները հակառակ տրուած հաւաստիքներուն, դժգոհած են որ ընկերատնտեսական ծրագիրներ իրականացնելու խոստումներ չատ անգամներ եղած են, սակայն խոստում մնացած են եւ ներկայիս վերապահութեամբ կը վերաբերին նախագահին նոր ծրագիրներուն։

***

ԲԱՔՈՒ – ՃԷՅՀԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵԻԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ադրբեջանի նախագահը Սեպտեմբեր 23–ին պատասխանած է այն հարցումին թէ Բաքու – Ճէյհան նաւթատարին կառուցումը կ'ազդէ՞ արդեօք հայեւադրբեջանական հակամարտութեան կարգաւորման եւ խոչընդոտ չըլլա՞ր այն պարագային երբ Ադրբեջան որոշէ ռազմական գործողութեան անցնիլ Հայաստանի ու ԼՂՀ դէմ։ Ան ըսած է թէ նաւթատարին կառուցումը եւ հայեւադրբեջանական յարաբերութիւնները փոխադարձ առընչութիւն չունին իրարու հետ։ Ինչ կը վերաբերի ռազմական գործողութիւններու խոչընդոտ ըլլալուն, Հ. Ալիեւ ըսած է թէ առիւակ ապազայի գործ է, բայց եթէ նման անհրաժեշտութիւն ըլլայ, Ադրբեջան առոր ճարը կը գտնէ։

***

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԸՍՏ ԴՈՒՄԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ռուսաստանի Դումայի նախագահը Գ. Սելեզնեով պաշտօնական այցով Բաքու գտնուելով հանդիպում մը ունեցած է Ադրբեջանի Ազգ. Ժողովի նախագահ Մ. Ալեսքերովի հետ։ Ցետոյ մամուլի ասուլիսի մը պատասխանելով հարցումին թէ Դուման կրնա՞յ ձեռնարկել Ղարաբաղի խնդրին քննարկումին, յայտարարած է. «Մենք դէմ ենք որ նման հարցեր հրապարակաւ լուծուին. անոնց համար հարկաւոր են խելացի, նրբաւոր դիւանագէտներ, միջազգային կառոյցներ եւ նախագահներու արդիւնաւէտ աշխատանքը»։ Իր կարծիքով, Մինսկի խումբն ալ տակաւին իր խօսքը չէ ըսած այդ մասին։ Մ. Ալեսքերով եւս չեչտած է թէ նոյն խումբին գործը պէտք է ըլլայ Ղարաբաղի հարցին լուծումը։

***

ԱՆիի ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՀԱՅԱՀԱՐԱՄԵԱԿԸ

Սեպտեմբեր 22–ին բացուած է Անիի Մայր Տաճարին օծման հազարամեակի դիտաժողով – հանդիսութիւնը (Մեպտ. 22–27) զոր կը հովանաւորէ Գարեգին Բ.։ Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ մատուցած պատարագէն ետք Վեհարանի դահլիճին մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարած է աստուածաբանական ֆաքիւլթէի տեսուչ Շահէ Արք. Ասէմեան։ Դասախօսած են Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Գլօտ–Արմէն Մուրաթեան, ճարտարապետ Վ. Ցարութիւնեան։ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ամփոփիչ խօսքով հանդէս եկած է, ըսելով թէ կը յուսայ որ միջազգային հանրութեան ուշադրութեան կը յանձնուի այդ կոթողը, կարելի կ'ըլլայ անոր ամբողջական վերակառուցումը, պահպանութիւնը եւ որպէս ժառանգութիւն դալիք սերունդներուն փոխանցումը։

Ցաջորդ օրը դիտաժողովը չարունակուած է Օշականի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց դպրատունը ուր պատմութեան եւ ճարտարապետութեան մասնաճիւղերուն մէջ չարք մը զեկուցումներ ներկայացուած են։

***

Ա. ԵՂՈՑԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Բեմադիր Աթոմ Եղոյեան եւ կինը դերասանուհի Արսինէ Խանճեան Երեւան գացած են «Արարատ»ի յուշադրութեան ներկայ գտնուելու։ «Այս մէկը Հայաստան չորրորդ այցս է, որ սակայն տարբեր է նախորդներէն, քանի որ կարծէք եկած եմ քննութիւն անցընելու նման պատճառով մը» ըսած է բեմադիրը, աւելցնելով որ ամէնէն աւելի ակնկալութիւնները ունէր հայաստանեան յուշադրութենէն եւ երբ տեսած է դիտողներու վերաբերումը, գոհ մնացած է։ Ձինք ընդունած է նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ պատուած Մ. Խորենացի չքանչանով։

***

ՆԱԽՆԻՆԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ ԱՂՑԲԻ ՄԷՋ

Մեպտ. 22–ին, գլխաւորութեամբ վարչապետ Ա. Մարգարեանի, այց մը տըրուած է Աբագածոտնի Աղցք գիւղին մէջ գտնուող Աբշիւնի արքաներու դամբարանին։ Իրմէ զատ ելոյթներ ունեցած են ԼՂՀ վարչապետը Ա. Դանիէլեան, մարզպետ Հ. Կարապետեան, մշակոյթի փոխ–նախարարուհի Ալիս Ադամեան եւ այլ պաշտօնատարներ։ Դ. տարին է որ վարչապետին, Մշակոյթի նախարարութեան եւ Հանրապետական կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ այց կը կազմակերպուի, ըստ մեր պատմիչներուն՝ 365–ին կառուցուած դամբարանին։

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Թ Է Ն Ի Ս

Ջուիցերահայ խոստմնալից մարզուհի Մարի–Գայեանէ Մելքայէլեան Քէպէքի միջազգային մեծ մրցաշարքին յաղող ելոյթ ունեցած է։ Հայուհին աւարտականին միայն պարտուելով ռուս իր մրցակիցը՝ Ն. Պովինայէն (4 սէթերու բուռն պայքարէ ետք) աւարտած է երկրորդ։

ՊՈԼԻՍ

ՎԱՔՐՖՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾԻ ՀԱՐՑԸ ԱՆՏՈՅԳ ՊԱՊԳԱՑԻ ԱՌՋԵՒ

«Մարմարա» (Մեպտ. 23) կը գրէ թէ փոքրամասնութիւններու վաքրֆներուն կալուածատիրութեան հարցը անտոյգ վիճակի մէջ է։ Անգարայի մէջ համայնքներու ներկայացուցիչներուն հետ գումարուած ժողովներէն եւս այն տպաւորութիւնը կայ թէ թղթածրարը քիչ մը մոռացութեան տրուած է։ Ազգ. չարժում կուսակցութիւնը կը չարունակէ խիստ ընդդիմութիւն արտայայտել այդ կարզադրութեան դէմ որ որոշուած էր Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկարով։ Նշուած կուսակցութեան նախագահը Տ. Պահչէլի չաբաթավերջին այդ նիւթով մեզադրած է փոխվարչապետ Մ. Եըլմազը որ համաձայն կը թուի սրբագրութեան։ Ան ըսած է. «Մեր կառավարութեան ընդունած "Ազգ. ծրագիր"ին մէջ նման յօդուած չկար. Մ. Եըլմազ այդ կարգի խնդիր մը օրակարգի բերելով խանգարեց մեր կառավարութեան ներդաշնակ աչխատանքը։ Մեր կուսակցութիւնը պիտի չարունակ որ այդ օրէնքը գործադրութեան դրուի»։

ՔԱՇԱԹԱՂԸ՝ ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՈՒՄԻ ՅԱՋՈՂԱԾ ՕՐԻՆԱԿ

Քաչաթաղը հայկական անունն է Լաչին կոչուած հողակտորին որով տասնեակ մը տարիներէ ի վեր միացած են Հայաստանն ու Արցախը: «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին միջոցներով կառուցուած կառուղին Գորիսէն կը դիմէ այդ չրջանը, անկէ թաւ անտառներով պատուած բարձունքներէն երկարելու համար դէպի Ստեփանակերտ: Քաչաթաղը կերպով մը նախադուռն է Արցախին. նոյն ատեն թշնամիէն վերադարձուած հողը որ կրկին հայրենիքի վերածուելու առողջ ընթացքի մը մէջ է: Ճիշդ է որ անոր մէջէն անցնող հանրակառքի մը ճամբորդներուն ակնարկները տակաւին յաճախ կ'իյնան առանց դուռ ու պատուհանի կըմախքի նմանող չէնքերու վրայ. բայց նոյն ատեն նաեւ արածող ոչխարներու, այծերու, կչկչան հաւերու որոնք անմիջապէս ենթադրել կու տան որ տէր ունին, երդիք ու թառ: Առանձին չեն:

Հայաստանեան մամուլի թիւերուն մէջ շատ յաճախ տեղ չի գտներ չրջանը իր առօրեայով, կամ հարցերով: Ատկէ պէտք է հետեւցնել թերեւս թէ մեծ խնդիրներ չկան հոն, կամ եթէ նոյնիսկ կան, դեկավարութիւնը գտած է լուծումի կարելի ճեւեր: Քաչաթաղի մասին յաճախ չէ որ կը խօսուի արցախեան լրատուութեան մէջ ալ, հակառակ անոր որ չրջանը մաս կը կազմէ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան եւ ոչ Հայաստանի: Ինչ մը այն տպաւորութիւնը կը ստեղծուի որ հայկական երկու Հանրապետութիւններուն մէջտեղը ինկած ինքնաւար մարզ մըն է ան:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին Սեպտ. 6 եւ 11-ի թիւերուն մէջ Լիանա Բունիաթեանի զոյգ էջերը Քաչաթաղի ներկան ծանօթացնող, հաճելի ընթերցումի մը նիւթ են: Նաեւ յայտնի սփոփանքի, քանի որ ճիշդ հակառակ պատկերը կու տան քաղաք, դիւղ, տուն, այդի անտէր ձգող արտագաղթին որ մընայուն ներկայութիւն է լրատիւներու, միտքերու մէջ: Արդէն առաջին տողէն ան կը նչէ թէ Քաչաթաղը Արցախեան պատերազմով ազատագրուած այն հողն է որուն վերաբնակեցումը ամէնէն յաջողածն է:

Գրութիւնը վերաբնակեցումի հոլովոյթը կու տայ առաջին օրէն: Քաչաթաղի առաջին վերաբնակներ եղած են գլխաւորաբար անոնք որոնք Հայաստանի մէջ գործ բան կորսնցուցած էին ու պարտքերու պատճառով իրենց ունեցածը «ջրի գնով» վաճառած: Ցեւտագային հոն հաստատուելու գային նաեւ տունտեղ, բարձր աչխատավարձք, բարեկեցիկ կեանք ունեցողներ ալ, ուղղակի «վիրաւոր հող»ը իրենց չունչով վերակենդանացնելու ձգտումով:

Տասը տարի առաջ հոն առաջին հաստնողները սկսան չրջանային կեդրոն Բերձորը կեանքի կոչել, փլատակներէ մեկնելով, կատաղի մարտերու հետքերուն վրայ: Անոնք անդուռ-անպատուհան, հողածածկ, հողէ յատակով ու թալանուած կառոյցներ միայն ունեցան որպէս բնակարան: Ցետոյ, տարուէ տարի, աւերակներուն թիւը պակսեցաւ, սկսաւ մեծնալ բարեկարգ չրջապատով տուներու թիւը: Սակայն, պէտք չէ կարծել որ այսօր եւս Քաչաթաղ հաստատուիլ դիւրին գործ է: Հոն բնակելու համար անհրաժեշտ են ապառաժեայ կամք ու անսպառ համբերութիւն:

Ըսուածին խմաստը աւելի լաւ կը հասկցուի երբ մարդ կը կարդայ որ կան տակաւին ելեկտրական հոսանքէ զուրկ դիւղեր: Հետեւաբար, բնակիչներ հեռատեսիլ չունին, թերթ չունին, հեռաւոր դիւղերու մէջ չունին բուժումի արագ օգնութեան միջոցներ: Անասնաբուծութիւնն ու հողագործութիւնը կրնան ժամանակ մը եռք չօչափելի արդիւնք տալ, եթէ չըլլան գայլերու անակնկալ յարձակումները, ամրան երաչտները, թունաւոր օձերը, աղուէսները, եւլն.: Շատ անգամ ալ հազար յոդնութեամբ ձեռք ձգուած բերքը կեդրոնի չուկան բերել վաճառելու միջոցները չըլլալով, բանջարեղէնը, պտուղները տեղւոյն վրայ կը փճանան: Այսուհանդերձ, երբ քաչաթաղցիները կը յիչեն Ռուսաստանի հեռաւոր անկիւններուն մէջ մէջքը ծռած ուրիչի հողը մշակող իրենց հայրենակիցները, կը քաջալերուին մտածելով որ իրենք իրենց հողը կը մչակեն եւ ուրկէ ոչ ոք կրնայ պիրենք վտարել: Այս մատնանչումը աւելի քան արդարացի է երբ նկատի առնուին այն բազմութիւնները որոնք Արեւմուտքի այս կամ այն անկիւնին մէջ ամէնէն նուաստացուցիչ գործեր յանձն կ'առնեն, չես հասկնար ո՛ր բարիքին սիրոյն:

Քաչաթաղի դժուարութիւններուն քով, Լ. Բունիաթեան ուչադրութեան կը յանձնէ բարեկեցիկ դիւղերու պարագան ալ: Անոնց չատ մը բնակիչները անասունի, բերքերու վաճառքին չնորհիւ Հայաստանի մէջ տուն, ինքնաչարժ գնած են: Գիւղերէն մէկը Քարեգահն է: Ունի 67 ընտանիք բնակիչ. դպրոց կը յաճախեն 70 երախաներ: Շատեր չորս քմ. կը կտրեն, Բերձոր աչխատելու համար: Քարեգահի մէջ անբնակ տուն չկայ, բայց մարդիկ կը չարունակեն հոն երթալ, աչրելու տեղ դտնելու յոյսով:

Բերձորի բնակիչները համեմատաբար բարեկեցիկ կեանք ունին, ունենալով աչխատանք ու աչխատավարձ ստանալու կարելիութիւն: Հոն կայ գրադարան, բուժական կէտ, թանգարան, դրամատուն, եւլն.: Դպրոցականները ազատ ժամերու կը յաճախեն պարի, արեւելեան մարզաճեւերու, անգլերէնի, համակարգիչի դասընթացքներ:

Ցօդուածագիրը կ'ըսէ թէ այս չրջանին վերաբնակեցումը ամբողջ Հայութեան խնդիրը պէտք է ըլլայ եւ ոչ միայն վարչակազմի ղեկավար Ալ. Ցակոբեանի ու անոր տեղակալ Գ. Քոսակեանի: Մինչդեռ, Սփիւռքէն ներդրումներ կ'ըլլան միայն Հայաստան ու Արցախ, Քաչաթաղը զրկելով առատ առաւելութիւններէն: Սակայն, չէ՞ որ մօտ 11 հազար հոգի գացած է հոն բնակելու ու տուն – տեղ, աչխատանք, նոր կեանք ձեռք ձգած: Ուրախալի է կարդալ որ եթէ աւազ սերունդի որոշ ներկայացուցիչներու համար այդ հողը ժամանակաւոր բնակավայր էր, կրտսերներուն համար վերջնական հանգրուան է:

Լ. Բունիաթեան յաջորդ էջով թուային տուեալներ կը ներկայացնէ. 1996 Սեպտեմբերին այսօր Քաչաթաղի չրջանին մէջ 367 ամուսնութիւն արձանագրուած է, միայն երկու ամսուան մէջ: Նոր ընտանիքները հոն 30 հազար դրամ միանուագ դումար կը ստանան, ամուսնական կեանքի առաջին կարիքները որոչ չափով հոգալու համար: Տեսնուած է որ Հայաստանի մէջ ամուսնացած զոյգեր երբ Քաչաթաղ կը փոխադրուին, իրենց ամուսնութիւնը կը վաւերացնեն Բերձորի մէջ, այդ օժանդակութիւնը կարենալ ստանալու նպատակով:

Տարուէ տարի կ'աւելնայ ծնունդներու թիւը: 1996-էն ի վեր 824 երախայ ծնած է հոն: 2000-ին արձանագրուած է 138 նորածին, 2001-ին՝ 218: Ծննդաբերութիւնները խթանող ազդակ մըն է Ստեփանակերտի «Արիեն» կեդրոնը որ քանի մը տարիէ ի վեր յղի կիներու առողջապահական միջոցներ, նորածիններու խնամքի պարագաներ կը տրամադրէ:

Այս բոլորին քով կը նուազի մահերու համեմատութիւնը. ատոր առաջին պատճառը այն է որ վերաբնակեցման սկիզբի չրջանին ականներու պայթումները կեանքեր կը խլէին, իսկ վերջին տարիներուն նման բան արձանագրուած չէ: Մահերու նուազումին երկրորդ ազդակն ալ բնակիչներու երիտասարդ ու միջին տարիքի ըլլալն է: Վերջին վեց տարուան ընթացքին արձանագրուած է միայն 63 մահ:

Ըսուածներէն յայտնի կ'ըլլայ թէ դիւրին չէ եղած, այսօր ալ չէ տակաւին Լաչինին Քաչաթաղի վերածումը. սակայն, քիչ բան չէ յաջողութեան տանող տասնամեայ փորձառութիւն մը արձանագրած ըլլալը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆԸ

Հայաստանի երրորդ հանրապետութիւնը, ի թիւս պետականութեան ամրապընդման այլ քայլերի, 1990–91 թթ. ընթացքում վերականգնեց Հայոց եռագոյնը, զինանչանը, օրհներգը:

Թուում էր, թէ նոյնքան դիւրին պիտի լուծուէր հայերէնի ուղղագրութեան խընդիրը, այսինքն՝ պիտի չկուէր 1922 թ. կատարուած կոպտագոյն սխալը:

Թուում էր նաեւ, թէ ազգային–պետական կարեւորագոյն այս խնդրի լուծման առաջամարտիկները, ամէնից առաջ եւ ամէնքին իբր օրինակ, լինելու են լեզուաբանները:

Աւա՜ղ, կատարուեց, ճիշդ հակառակը:

Տարիների հեռուից արձանագրենք՝ ի՛նչ բարեբախտութիւն էր, որ Հայոց նորանկախ պետութեան խորհրդանիչները վերականգնելին մէջտեղ չեկան, իրենց հեղինակութիւնը (իրական եւ երեւութական) չփորձեցին միւսներին պարտադրել «դրօշագէտները», «զինանչանագէտները», «օրհներգագէտները»: Այլապէս՝ մինչեւ օրս ո՛չ դրօշն ընդունած կը լինէինք, ո՛չ զինանչանը, ո՛չ էլ օրհներգը, իսկ մտաւոր հեղեղուած կը լինէր կեղծ գիտական փաստարկումներով ու խրատական ճոռոմաբանութեամբ:

Փոխարէնը՝ մասնագիտական մեծամտութեան, հաւանութեան, անհանդուրժողականութեան հարուածը խոցեց հայերէնի ուղղագրութեան վերականգնման խնդիրը լուծել ցանկացողների դէմ:

Ի՞նչ կերպ հասկանանք կատարուածը, ինչո՞ւ այդքան բնական ու տրամաբանական, այդքան սպասուած ու ցանկալի դարձը իրողութիւն չդարձաւ, ուղղագրութեան համազգային միասնականացման խնդիրը լուծում չստացաւ:

Ամէնից առաջ, պարզուեց, որ «լեզուաբան» եւ «հայերէնի մասնագէտ» հասկացութիւնները զուր ենք նոյնացրել: Պարզուեց, որ որեւէ լեզուի քերականութեան, թէկուզ կատարեալ, իւրացումը բնաւ բաւարար չէ նաեւ իրրեւ լեզուաբան հանդէս գալու, այսինքն՝ նոյն այս լեզուական իրողութիւններն ընկալելու ու վերլուծելու ոչ թէ որպէս մասնագէտ՝ «մասին» իրազեկ անձնատուութիւն, այլ լեզուական ամբողջ համակարգի դիտակ՝ այդ համապարփակ իրողութեան ոչ միայն զուտ լեզուական, այլեւ արտալեզուական բնութագրումներով հանդերձ:

Այս տարբերակումը, այսինքն՝ լեզուաբանի (նչուած ըմբռնմամբ՝ հայերէնի մի նեղ ասպարէզի հարցերով զբաղուածի) եւ լեզուաքաղաքագէտի (ատոյգ ըմբռնմամբ՝ հէնց այս է չիտակ լեզուաբանը, սակայն հարկադրուած նորաբանութեան ենք դիմում) իմացական ոլորտների ու խնդիրների առանձնացումը իւրօրինակ մի բանալի է՝ հասկանալու, թէ ինչու եղան լեզուաբաններ, ովքեր տապալեցին դասական ուղղագրութեան դարձր եւ չարունակում են խոչընդոտել խնդրի կարեւորութեան գոնէ հանրային ըմբռնման ընթացքը:

Եթէ Հայոց լեզուի տեսութեան գանգան հարցերը չօչափող հրատարակումներից հնարաւոր լինէր արտածել լեզուաքաղաքականութեան հիմնադրոյթները, ապա Հայոց նորանկախ պետութիւնը, ինքնուրոյն քաղաքականութիւն իրականացնելու համար, դիտամեթոտական որեւէ խնդիր չէր ունենայ: Մինչդեռ իրողութիւնն այն է, որ թէպէտ լեզուաքաղաքականութիւնը պէտք է, անտարակոյս, յենուի գիտական մտքի, մասնագիտական իմացութեան վրայ, սակայն հայաստանցի լեզուաբանների՝ զուտ գիտական առումով յոյժ արժէքաւոր աչխատութիւնները դրեթէ պիտանի չեղան լեզուական քաղաքականութեան հիմնադրոյթների մչակմանը (իսկն ասած՝ այդ աչխատութիւններում «լեզուաքաղաքականութիւն» հասկացութիւնն անգամ բացակայում է): 1993 թուականի Հոկտեմբերին ստեղծուած պետական նոր հաստատութիւնը՝ ՀՀ կառավարութեանն առընթեր լեզուի պետական տեսչութիւնը, փաստօրէն, պիտի զրոյից սկսէր:

Սահմանափակ մտածելակերպն էլ չափերին դարձնում է նախայարձակ ու անհանդուրժող: 90-ականների երկրորդ կէսի մամուլի ապագայ հետազօտողը կը կարծի, հաւանաբար, թէ ինչ-որ մի ահաւոր սպառնալիք է կախուած եղել Հայոց ոսկեղինիկի դլխին, ինչն էլ հարկադրել է լեզուաբաններին հանդէս գալու մէկը միւսից զգայացունց յօդուածներով՝ «Վտանգաւոր խաղ մայրենիի հետ», «Լեզուն փորձադաշտ չէ», «Արդի ուղղագրութիւնը վերափոխման ենթակայ չէ», «Ի պաչտպանութիւն հայերէնի արդի ուղղագրութեան», «Մայրենիի տառապանքները» եւ այլն:

Ամբողջ աղմուկ-աղաղակը լեզուի օրէնքի դէմ էր, հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման յօդուածի:

Դասական ուղղագրութեան կողմնակիցներն արդէն մանրամասնօրէն քննարկել են հակառակորդների փաստարկները, աւելի ստոյգ՝ հիմնաւորել դրանց անհամոզութիւնը: Ցաւելենք մէկ նկատառում: Դասականի հակառակորդները ձեւականօրէն ապաւինում են գիտական ապացոյցներին, կոչ անում մասնագիտական խորթաթափանցութեան՝ չմոռանալով դիմացինին մեղադրել «դիլետանտականութեան» մէջ: Այնինչ, հէնց իրենք իսկ խախտում են այդ պայմանը, քանի որ անցնում են մանկավարժութեան, հոգեբանութեան ասպարէզ (որտեղ իրենք էլ են «դիլետանտ»)՝ յայտարարելով, թէ դասական ուղղագրութիւնը դժուար է իւրացնել (ասել է թէ՝ Հայաստանցիները զիջում ենք Սփիւռքի մեր ազգակիցներին): Նոյն կերպ, նրանք չեն գիտակցում, որ լեզուաքաղաքականութիւնը լեզուաբանութեան մասը չէ սոսկ, որ իրենց իմացութիւնը անբաւարար է անկոչ խորհրդատու կարգուելու համար, իսկ ուրիշներին քննադատելը իրենց զաւեչտական վիճակի մէջ է դնում:

Մի՞թէ մասնագէտին դեռ հարկ կայ բացատրելու, որ լեզուի գլխաւոր բնութագրերից մէկը ազգի անհատների հաւաքականութեան ամբողջացումն է, ազգի իրական միասնականութեան ապահովումը: Եւ եթէ Հայոց ազգային միասնականութիւնը արհեստականօրէն խախտուել է 1922 թուականին (մի փաստ, որ դասական ուղղագրութեան այսօրուայ հակառակորդները հէնց իրենք են մատնանչել 70–80-ականների իրենց հրապարակումներում, սակայն այժմ չեն ցանկանում դա յիչել), մի՞թէ օր առաջ չպէտք է ձգտէինք վերականգնելու, մանաւանդ, օրէնսդրական հիմքերը առկայ են: Հրեաները, տէր դառնալով ինքնուրոյն պետութեան, ամենապարեցին վերականգնելու, վերածնելու իրենց՝ գրեթէ մեռած լեզուն, դարձրին պետական, գործող ու գործածուող լեզու, իսկ չէ՞ որ կարող էին նախապատուութիւնը տալ անգլերէնին (դրա կողմնակիցները կային), սակայն յաղթեց ազգային ինքնութեան պահպանման եւ զարգացման կամքը: Նոյն կերպ՝ Մոլդովան 90-ականների սկզբին, Ադրբեջանը՝ աւելի ուչ, հրաժարուեցին ռուսատառ այբուբենից:

Ցաւօք, յառաջիկայ զարգացումները բարենպաստ չեն լինելու տուեալ խնդրի համար: Դասական ուղղագրութեան կողմնակիցները փոքրաթիւ են մնալու, աթեղեանականները, ընդհակառակը, աւելի ագրեսիւ ու անհանդուրժող. չէ՞ որ նրանք յաղթել են, կասեցրել դասական ուղղագրութեան վերադարձը: Հայաստանեան հանրութիւնը անհաղորդ է մնալու խնդրին, մտաւորականութեան մեծ մասը կողմնորոչուելու է մասնագէտների կարծիք-դատաւճռով, լրատուամիջոցների մի մասը անթաքոյց տակարամութեամբ դասականի դարձը նոյնացնելու է ռուսերէնին պետական լեզուի կարգավիճակ տալու նկրտումների հետ: Սփիւռքի դերակատարումը մնալու է նախկինի՝ հիմնաւոր, սակայն հեռաւոր, վերացականներ հայաստանեան արդի իշխանութիւնների համար, իսկ «Հայաստան – Սփիւռք»ի բնոյթի բոլոր հանդիպումներում ուղղագրութեան քննարկումը նմանուելու է խուլերի երկխօսութեան:

Միեւնոյն է, հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման հրամայականն աւելի զօրեղ է, քան ոմանց մտաւոր առաւել զօրեղ է, քան ոմանց մտաւոր առաւել զօրեղ է, քան ոմանց մտաւոր ծուլութիւնն ու կամակորութիւնը, սին փաստարկներն ու հիստերիկ ելոյթները: Վաղ թէ ուչ մեր ժողովուրդը կը վերականգնի դարերի փորձութիւնը բռնած Սահակ-Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը իբրեւ հոգեւոր, մչակութային իրական միասնութեան հիմք, Հայոց անպարտելիութեան գրաւական:

ՎԱԼԵՐԻ ՄԻՐԶՈՑԵԱՆ

«Օրրան», Սեպտ. 3

ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ԱՊԱԳԱՆ

ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆԵՐ, ԾՈՐՍՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐ

«ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱՐԿ»ԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՆԻՒԸԼԸՍ ՕՍԼԸՐ «ՔԱՆԹԵՄՓԸՐԸՐԻ ՌԻՎԻՈՒ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ԿՆԵՔ ԼԵԶՈՒԱՄՏԱԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ԿԱՊԵՐՆ ՈՒ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՅԼԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նորագոյն ուսումնասիրութիւններու համաձայն, մարդկութիւնը ամէն տարի երկու լեզու կը կորսնցնէ: Այժմ շուրջ 6500 լեզու գոյութիւն ունի:

Աւիկա փոքր կորուստ մը չէ, որովհետեւ իւրաքանչիւր լեզու իւրայատուկ աշխարհահայեացքի մը արտայայտութիւն է: Ասոնք բարբառներու չի վերաբերիր:

Իւրաքանչիւր լեզու ինքնին խօսելու տարբեր ձեւ մըն է եւ հասկնալի՝ միայն անոնց համար, որոնք իրենց մանկութենէն սորված են զայն: Լեզուական իւրաքանչիւր աշխարհահայեացքով կազմաւորուած կ'ըլլայ աւելի քան մէկ միլիոն հոգիի կեանքը, որովհետեւ որեւէ լեզու պէտք է հազարաւոր տարիներ գոյութիւն ունեցած ըլլայ կազմաւորուելու համար: Հետեւաբար իւրաքանչիւր լեզու կը մարմնաւորէ հարիւրաւոր սերունդներու յիշողութիւնները: Իսկ երբ լեզու մը կը դիմագրաւէ կորսուելու վտանգը, կը նշանակէ, թէ զայն խօսող հաւաքականութիւնը իրականութեան մէջ դարձած է իր նախկին ինքնութեան չուքը: Իւրաքանչիւր սերունդի պատկառող անձ կը կրէ մէլիոնաւոր նախնիներու իմացական ճամբաները բաց պահելու մեծ պատասխանատուութիւնը:

Այսուհանդերձ ինքնուրոյն լեզու մը խօսող վերջին անձը ըլլալու երեւոյթը երբեւիցէ նոյնքան համատարած տագնապ մը չէ եղած, որքան՝ այսօր: Աշխարհի լեզուներէն 1700–ը հազիւ 10 խօսող ունի: Անոնց մեծամասնութիւնը կը գտնուի Աւստրալիոյ եւ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ: Իսկ լեզուներու անհետացումին ընթացքը արագ է: 1963–ին հիւսիսային Քուինզլէնտի մէջ 100 հոգիէ բաղկացած 35 տարեկանէն վեր հաւաքականութիւն մը կը խօսէր տայիրալ լեզուն: Այժմ 65 տարեկանէն վեր մէկայն 6 հոգի կը խօսի զայն: Եւրոպայի մէջ, ուր նուազ թիւով լեզուներ կան, երեւոյթը նոյնն է: Այլ աֆ Մէն կղզիին մանքս լեզուն խօսող վերջին բնիկը մահացաւ 1974–ին:

Տարածուած լեզուներ խօսող հաւաքականութիւններ չեն հասկնար, թէ ի՛նչ կը նշանակէ փոքր լեզուներու ոչնչացումը: Ժամանակին կայսրութիւններ լեզուներու կորուստը կ'արդարացնէին իրենց յաղթանակներով: Սպանացի առաջին քերականագէտը՝ Անթոնիօ տը Նեբրիխա 1492–ին Սպանիոյ Իզապէլ թագուհիին գրած է, թէ իր պատրաստած քերականագիրքը կրնար գործածուիլ «օտարալեզու այն բարբարոս ժողովուրդներուն կողմէ, որոնք Սպանիոյ են թակայ էին: Անոնք մեր պարտադրած օրէնքներուն հետ կրնային ստանալ նաեւ մեր լեզուն»: 1770–ին Սպանիոյ Գարլոս Գ. թագաւորը հրապարակած է հրամանագիր մը, որ կ'արգիլէր Ամերիկայի բնիկներուն լեզուն եւ կը պահանջէր միայն սպաներէն գործածել:

Եւրոպացիք իրենց լեզուն կը պարտադրէին ոչ միայն կրօնական, այլ նաեւ՝ դիտական նկատառումներով: Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը 1813–ին որոշում կայացուցած էր Հնդկաստանի Բրիտանական գաղութավարչին մէջ քաջալերելու գիտական նիւթերու տարածումը: Աւիկա պայմանաւորուած էր եւրոպական գրականութեան եւ գիտութեան տարածումով, ինչ որ կը նշանակէր, թէ Հնդկաստանի մէջ կրթութեան լեզուն անգլերէնը պիտի ըլլար, իսկ հնդկական գրաւոր լեզուն՝ սանսկրիտը որեւէ պաշտպանութիւն պիտի չվայելէր:

Այսօր նոյն ուղղութիւնը կը քաջալերուի գործնականութեան եւ նոյնիսկ մարդասիրական պատճառաբանութիւններով: «Մտածեցէք յարմարաւէտութեան մասին, – կ'ըսեն հզօր լեզուներու պաշտպանները: – Որքան դիւրին պիտի ըլլայ հաղորդակցիլը եւ գաղափարներ փոխանակելը»: Անոնք կը մատնանշեն այն իրողութիւնը, թէ մշակութային եւ տնտեսական ձգտումներ մեծ դեր ունին մայրենի լեզուին փոխարէնն՝ կամաւոր կերպով սպաներէնն, ֆրանսերէնն եւ ամէնէն աւելի՝ անգլերէնն գործածելու մէջ:

Լեզուի սկեպտիկներ կրնան պատմական օրինակներով հաստատել, թէ լեզուներու անհետացումը նորութիւն չէ եւ հաւանաբար մարդկային գոյութեան անբաժան մէկ մասը կը կազմէ: Գիտենք, որ 5000 տարի առաջ Միջին Արեւելքի մէջ կը գործածուէին իրարմէ տարբեր բազմաթիւ լեզուներ, ինչպէս՝ հուրեան, սումերերէն, էլամիթներու, Հիթիթներու եւ աքքատեան լեզուները: Իսկ վերջին 1000 տարիներուն՝ միայն արաբերէն եւ պարսկերէն: Գիտենք, որ Ն.Ք. 3000–ին կեդրոնական Հարաւային Ափրիկէի մէջ տարածուած էր Գամերուն մէջ ծնունդ առած պանթու լեզուն, որ մոռացութեան մատնած է չրջանին խառնածին լեզուները, ինչպէս նաեւ գրեթէ բնաջնջած է ափրիկեան այլ լեզուներ: Իրօք, երբ կը տեսնենք տիրական լեզուի մը գործածութեամբ յատկանշուած վայրեր, ինչպէս՝ Զինաստանի մէջ մանտարինը կամ Միջին Արեւելքի մէջ՝ արաբերէնը, կ'ենթադրենք, որ երեւոյթը արդիւնք է տասնեակ մը այլ լեզուներու անհետացումին: Վերջին 500 տարիներուն աշխարհը որոշ չափով ենթարկուած է եւրոպական գերիշխանութեան, որուն պատճառով եւրոպական լեզուները յաճախ փոխարինած են մեծ թիւով այլ լեզուներ: Սպաներէնն ու փորթուգալերէնը տարածուած են Կեդրոնական եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, ռուսերէնը՝ Հիւսիսային Ասիոյ, անգլերէնը՝ Հիւսիսային Ամերիկայի, Խաղաղականի եւ Աւստրալիոյ:

Աւիկա մէկայն վերջին 5000 տարիներու պատմութիւնն է: Այսինքն՝ աշխարհի վերայ լեզուներու գոյութեան ժամանակին 5 առ հարիւրին պատկերը: Անցեալին մարդկային հաւաքականութիւնները փոքր էին եւ հազորդակցութեան միջոցները՝ բաւական սակաւ, հետեւաբար լեզուական այլազանութիւնը պահելը աւելին դիւրին էր: Ներկայիս լեզուներու ընդարձակումի ծիրը կ'ընդգրկէ ամբողջ աշխարհը: Համաշխարհային հասարակաց լեզու մը բոլորին հասողութեան սահմաններուն մէջ է: Ժամանակակից կեանքի մէջ քանի մը սերունդ ետք անգլերէնը կրնայ անճանաչելի դարձնել ամբողջ աշխարհը:

Կալլէական առածը կ'ըսէ. «Ժողովուրդ մը առանց լեզուի՝ ժողովուրդ մըն է առանց սրտի»: Աւանդութիւնը պահելու առընթեր մատղաշ սերունդին թարմ չունչ ներարկելը լճացումի դէմ պայքարելու ազդու միջոց մըն է: Սակայն թոյլ տալ, որ մատղաշ սերունդը անհետանայ եւ իր կապը կորսնցնէ իր ծագումին հետ, կը նշանակէ զայն ձգել անարմատ, երէց սերունդը՝ լքուած, իսկ հասակ նետող սերունդը՝ խարուած:

Օտարին հրապոյրը անժխտելի է: Պատճառներէն մէկը այն է, որ տարբեր ժողովուրդներ կը մտածեն բաներ, զորս երբեք պիտի չմտածէինք մենք: Երբ աւանդութիւններ կը գոյատեւեն, անոնք կը հարստացնեն ոչ միայն այն ժողովուրդը, որուն կը պատկանին, այլ նաեւ՝ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնք պիտի ծանօթանային անոնց: Հռոմէացիք Գաղիացիներէն սորված են անուաւոր կառքեր չինել, ինչ որ պատճառ դարձած է, որ անոնք բարելաւեն իրենց ճամբաները: Նման գաղափարներ կապ չունէին լեզուի հետ: Թէեւ Գաղիացիները արժէք կու տային պերճախօսութեան եւ կախարդական պատմութիւններու, սակայն այս յատկանիշները երբեք չեն անցած լատիներէնի մէջ եւ կորսուած են նոյնիսկ գաղիերէնին մէջ: Կարելի է մտածել, թէ աւիկա կորուստ մըն էր նաեւ Հռոմէացիներուն համար, որովհետեւ անոնք միշտ բարձր դնահատած են պերճախօսութիւնը եւ փորձած են զայն սորվիլ դասական ժամանակներու յոյն վարպետներէն, բայց երբեք չեն փորձած զայն փնտռել բարբարոս ժողովուրդներու մէջ:

Տրամաբանութիւնը կ'ըսէ, թէ բոլոր մշակոյթները իրենց լեզուական աւանդութիւններուն մէջ կը պահպանեն իւրայատուկ դիտութիւն մը, որ տեւաբար օգտակար կ'ըլլայ տուեալ ժողովուրդին եւ երբեմն նաեւ՝ այլ ժողովուրդներու:

Սակայն այս տրամաբանութիւնը յաճախ կ'անտեսուի: Իրօք, Արեւմուտքի մէջ ընդհանրապէս հակամէտ ենք հաւատալու, որ տարբեր ժողովուրդներու հետ կապ հաստատելու նախաքայլը առնելով՝ մեր մշակոյթը ոչինչ ունի սորվելիք եւ չատ բան՝ սորվեցնելիք:

Տիէկօ տը Լանտա եպիսկոպոսը 400 տարի առաջ այսպէս կը մտածէր, երբ այրել տուաւ մայաներուն բոլոր դիրքերը. «Այս մարդիկը իրենց հին աւանդութիւնները եւ գիտութիւնները դրի առնելու համար կը գործածեն որոշ խորհրդանիշներ եւ տառեր, որոնց միջոցով, ինչպէս նաեւ գծանկարներով եւ գծանկարներու վրայ գրուած խորհրդանիշներով անոնք կը հասկնան, կը բացատրեն եւ կը սորվեցնեն իրենց աւանդութիւնները: Այս տառերով գրուած բազմաթիւ գիրքեր գտանք: Եւ որովհետեւ անոնք միայն նախապաշարումներ եւ սատանայական սխալներ կը բովանդակեն, այրեցինք բոլորը, ինչ որ զարմանալի տարօրինակ կերպով ընդվզում եւ վիշտ պատճառեց անոնց»:

Նոյն ոգիով էր, որ մեր դարուն բողոքական քարոզիչներ վերջ դրին Աւստրալիոյ բնիկներուն ծիսական արարողութիւններուն: Այս վայրկեանին էքուաթորի մէջ քարոզիչներ մեծ ճիգ կը թափեն Հաւուորանի հնդիկներուն զաւակները ըստպանական թեքումով դպրոցներ ուղարկելու:

Նման աւեր սխալները իրենք դիրենք մշակուած կը համարին, սակայն յաճախ կարողութիւնը չունին մտածելու, թէ իրենց անխնայ արարքներով կը կասեցնեն եւ կը փճացնեն դարերու եւ հազարամեակներու ընթացքին զարգացած ու փոխանցուած գիտութիւն մը եւ աշխարհահայեացք մը: Կարգ մը ուսումնասիրողներ վերջերս յայտնած են հաւաքել կորսուած լեզուներով գրուած պատառիկներ, որոնք կը պարունակեն ոչ միայն բժշկագիտական տեղեկութիւններ արեւադարձային անտառներու բուսական աշխարհին մասին, այլ նաեւ՝ մտաւորական նոր աշխարհներ եւ դանճարաններ, որոնք պարզապէս անտեսուած էին:

Արեւմուտքի ուսումնասիրողներ 1973–ին վերծանած են մայաներու բարդ դեղագրութեամբ իրագործուած մեհենագրութիւնները եւ յայտնած են կարդալ քարի վրայ փորագրուած թագաւորական արձանագրութիւնները: Այսպէս ի յայտ եկած է մայաներու կրօնքին մէջ հիմնական դեր ունեցած դնդակով խաղի մը անունը. երկնային երկուորեակները «փից» կը խաղային խոյս տալու համար Մահուան տիրակալներէն: «Փից» բառը տակաւին կը գոյատեւէ մայաներու տարբեր լեզուներուն մէջ, թէեւ անոր ծիսական կարեւորութիւնը մոռցուած է:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻԼԻՃԵԱՆ–ՍՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏԱՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԲ.

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՕՃԱԽԸ

– Այդ բացատրութիւնդ քեզ չարդարացներ:

– Ուրիշ ի՞նչ բացատրութիւն կ'ուզէք:

– Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ երկկ իրիկուն այդ Սերգիսը կու գայ քեզ կը գտնէ եւ իր մօր ու քրոջը բանտարկութեան մասին խօսք կը բանայ եւ կարգ մը սպառնալիքներ կ'ընէ ասոր–անոր...

– Դիպուածով եկած էր, ինծ տեսաւ, եկաւ քովս նստեցաւ, ես ի՞նչ յանցանք ունիմ ասոր մէջ, բարով խերով չի գար, գինովութեան մէջ կարգ մը պարապ խօսքեր ըսաւ, ատոր համար ես յանցաւո՞ր եմ:

– Լաւ մտածէ, տեսնենք, դեռ ի՞նչ խօսեցաւ:

Գօշկակարը պահ մը խորհեցաւ եւ յետոյ պատասխանեց.

– Գրեթէ միշտ միեւնոյն բանը կը կըրկնէր. իր մօր եւ քրոջ ձերբակալութիւնը... կ'ըսէր, թէ փառաւոր վրէժ մը պիտի լուծէր քիչ առնէն:

– Ի՛նչ տեսակ վրէժ...

– Անկէն բան տակնուվրայ ընելու խօսքեր կ'ընէր...

– Այդ խօսքերը չատ կարեւոր են, չանա՛, որ բառ առ բառ յիշես:

– Բայց ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ օղիի սեղանին տակ ըսուած խօսքերը մէկիկ–մէկիկ կարենամ յիշել... արդէն այդ ըսածներուն բնաւ կարեւորութիւն չէի տար, խորհելով, որ գինովի խօսքեր էին:

– Երբ քովդ եկաւ, արդէն խմա՞ծ էր:

– Այնպէս կ'երեւէր:

– Այսպէս ուրեմն, կը սպառնար տակնուվրա՞յ ընել ամէն բան:

– Այո՛, ըսաւ որ արդէն տիկնա եղած պիտի ըլլար, բայց ձախողութիւն մը պահեր է, «հիմա գործը քիչ մը պիտի ուշանայ» ըսաւ:

– Բնաւ գործին ինչ ըլլալուն մասին բան մը չըսա՞ւ:

– Չէ՛, բան մը չըսաւ:

– Դուն չհետաքրքրուեցա՞ր, չհարցուցի՞ր:

– Արդէն ըսի ձեր վսեմութեան, որ գինովը իրրեւ գինով նկատած էի եւ ըսած խօսքերն ալ՝ պարապ բաներ:

– Սերգիսին մայրն ու քոյրը կը ճանչնա՞ս:

– Զեմ ճանչնար:

Այդ հարցաքննութենէն ոստիկանութիւնը համոզում գոյացուց, թէ հօշկակարը չատ կարը յանցաւոր չէր եւ թէ իր ըսածները ճչմարիտ էին, այսուհանդերձ չուզեց զայն ազատ արձակել եւ հրամայեց, որ տանին բանտարկեն:

ԳԼՈՒԽ ԾԳ.

ՍԵՐԳԻՍԻ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Սերգիս Ազիզն ու ծպտեալ ոստիկանը դաշնահար ընելէ ետքը վազելով աներեւոյթ եղած էր Եազըճը օղաքաղէն վար եւ հասած էր Կալաթա, ուր ապաստանած էր հիւրընկալ տան մը մէջ, ուր «բարեկամուհի» մը ունէր:

Այս վերջինը Զապէլ անունով քսանամեայ գիրուկ աղջիկ մըն էր:

Հազիւ թէ իր բարեկամը տեսաւ, աղջիկը ճիչ մը արձակեց:

– Ի՞նչ ունիս, – հարցուց Սերգիս:

– Այդ ի՞նչ է վրադ, – ըսաւ Զապէլ:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է եղեր:

– Արիւնի նշաններ կան ամէն կողմդ:

– Իրա՞ւ կ'ըսես:

– Տե՛ս:

Եւ աղջիկը իր ձեռքի լամբարը մօտեցուց երիտասարդին:

Արդարեւ, ժաքէթին վրայ, տեղ–տեղ, արիւնի խոշոր արատներ կային:

– Ի՞նչ կը նշանակեն արիւնի այս հետքերը, – հարցուց Զապէլ դող ելած:

– Ոչինչ, իրար անցնելիք բան չկայ, – պատասխանեց Սերգիս, – եկուր սենեակդ երթանք:

Գացին վերնայարկը, ուր կը գտնուէր աղջկան սենեակը:

– Հիմա պատմէ՛, տեսնենք, թէ ի՛նչ պատահեցաւ, – ըսաւ Զապէլ:

– Նախ սա արատները պէտք է մաքրել, անհետացնել:

– Աւիկա դիւրին է: Պէնզին ունիմ, անով կը մաքրեմ: Որո՞ւն հետ կռուեցար, տեսնենք:

– Ի՞նչ կռիւ, – գոչեց Սերգիս, – մութին մէջ երկու գողեր վրաս յարձակեցան, ես ալ անմիջապէս դաշոյնս հանեցի եւ քանի մը հարուած տուի:

– Աղէկ անոնք ալ քեզի չզարկին:

– Ժամանակ չունեցան. պիրենք վիրաւորելէ ետքը ձգեցի փախայ:

Այս պատմութիւնը այնքա՜ն բնական դտաւ Զապէլ, որ իր հարցափորձը չերկարեց:

Սերգիս ժաքէթը հանեց, տուաւ աղջկան, որպէսզի մաքրէ եւ ինք երկնցաւ բազմոցին վրայ, ուր չուտով քունը տարաւ:

Հետեւեալ առտու կանուխ արթնցաւ, վերյիշեց դիչերուան դէպքերը եւ սկսաւ մտածել, թէ ինչ զգուշական միջոցներ հարկ էր ձեռք առնել օձիքը ձեռք չտալու համար:

(Շար. 309)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մելքոն ընտանիքը կը ծանուցանէ որ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի Սեպտ. 29, կիրակի, ժամը 10–ին Փարիզի Ս. Ծովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կրնքամօր՝

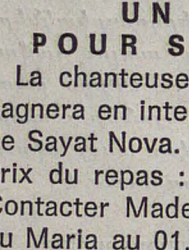
ԷՎԼԻԼԻՆ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

(Շար. Ա. Էջէն)

ողողումներէն երկու չաթաթ յետոյ։ Շիրաք չանք չի խնայեր պաշտպանելու համար նախարարուհի մը որ պաշտօնի գըլուխ կոչուելէն ի վեր դիպած է կափերը եւ քննադատութեան ու ծաղրանքի նիւթ է։ Բայց, Շիրաքի բանբերն էր ընտրապայքարի ատեն եւ կարելի չէ ճամբու դնել։ Ինք կը մխիթարէ ինքզինք ըսելով՝ «Ինծի համար հաճոյք է տխմարներու (գոն) յարձակման ենթարկուիլ»։ Իր ամէնէն ձախաւեր յայտարարութիւնները կը յիշուին բոլորին կողմէ։ Ողողումներու ատեն ըսած էր.– «Որքան հեռու երթանք պատմութեան մէջ, միշտ աղէտներ եղած են։ Ողողումի ենթակայ չրջաններու բնակիչները այդպէս ալ կ'ապրէին ինչպէս Նեղոսի պիւղացին», հիւլէական ուժին համար ալ ըսած էր թէ ամէնէն քիչ ապականող ճարտարարուեստն է, եւլն., եւլն.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à sa soirée du **28 septembre**
à partir de 20 heures 30
au 17, rue Charles Péguy
à Livry-Gargan
Cette soirée est exclusivement consacrée au profit d'**ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.
Prix du repas : 30 euros.
Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68 ou Maria au 01.48.32.19.67 / 01.48.31.46.22 (après 20h).

⁂

Repas

Comme chaque année la Croix Bleue d'Issy les Moulineaux section Dirouhie Serengulian vous invite à son repas au Chalet de Vaupereux, le 6 Octobre.

Cette journée commencera par la visite du Musée Français de la Carte à Jouer à Issy les Moulineaux.

Rendez-vous à 10h15 devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy les Moulineaux avec un arret à 10h30 devant l'Eglise Arménienne Apostolique d'Issy les Moulineaux.
Pour inscription contacter
Mme Minassian 01 40 95 81 33
Mme Papazian 01 46 42 90 68

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորոք վախճանեալ, հոգեբանութեան եւ Հայոց մատենագրութեան իր դաստիարակ ուսուցչին, Ներսէս Եպիսկ. Սէթեանի լուսատու յիշատակին Ոմն կեդրոնականցի կը նուիրէ Հայ Կաթողիկէ համայնքի Ս. Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնին 100 Եւրօ (ստանալ «Ցառաջ»էն), նոյն առթիւ 30 Եւրօ «Ցառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Թիէբի Նոտարեանէ եւ Պ. Նիքոլա Նոտարեանէ 100–ական Եւրօ իրենց մեծ–մօր Մարիամ Պետիկեանի մահուան առիթով։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՄԷՑԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

24-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՊԱՏԱՐԱԳ – ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ – ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 10–ին

կը մատուցուի պատարագ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի կազմութեան 24–րդ տարեդարձին առիթով։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԼՐԻՃՃԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Հոգեհանդստեան արարողութիւն կը կատարուի երգչախումբէն անդարձ բաժնուած հիմնադիր նախագահներէն՝ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆի, մեներգչուհի ԼՈՒՍԻՆԷ ՔԻՇԻՇԵԱՆի – մեներգչուհի ՄԱՐԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆի, երգչուհիներ ԱՆԻ ՏԼՎՕՍԻ եւ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՄԱՇՈՑԵԱՆի, երգիչ ՊԵՀՈՆԱՀԱՐ ՓՕԼ ՕԹԱՐԻ, մեներգիչ ԺԻՐԱՑՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի, մեներգիչ ՇԱՀՆՈՒՐ ՃԷՑՀԱՆի, երգիչ ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի հոգւոյ ի հանգիստ։

Այս առթիւ պատարագիչը կը յանձնէ
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

իրենց տասնեակ տարիներու Հայ եկեղեցւոյ եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւններուն համար չնորհած «կոնդակ»ները՝ դաչնակահարուհի ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆին, մեներգչուհի ԵՒԱ ԱՐԹԻՆԵԱՆին եւ մեներգիչ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆին, հիմնադիր–ղեկավար ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆին, որ կը պարգեւատրուի նաեւ Ս. Սահակ–Ս. Մեսրոպ պատուոյ բարձր չքանչանով։

Պատարագի կոմիտասեան բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի։

Ցաւարտ պատարագի, ճոխ ընդունելութիւն Մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանձնախումբին կողմէ, Մշակոյթի կեդրոնի «Ա. Զրբաչեան» սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուին մերաղն ժողովուրդը, Մարսէյլի եկեղեցեաց թաղական խորհուրդները, բոլոր կազմակերպութեանց վարչութիւնները սոյն հանդիսութեանց։

Ա ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑ

Ս. Ծովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Կիրակնօրեայ Դպրոցը կը վերսկսի կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ (15, rue Jean–Goujon, Փարիզ 8–րդ)։

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ քրիստոնէական դիտելիքներ։

Դասընթացքները կը կատարուին ժամը 9։30–էն 12։30։

Կը հրաւիրուին ծնողքները, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները մասնակցելու սոյն դասընթացքներուն։

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել Մայր Տաճարի Դիւանատուն՝ 01։43։59։67։03։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ
ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻԻՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72–րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի։

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ՍԱՐԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին։

Հուսկ հաւաքոյթ՝
«Espace Charles Aznavour»
սիրոյ սեղաններու չուրջ միասին քանի մը ժամ անցընելու համար։

Սիրով կը հրաւիրուին Արնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց։
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9։45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10։45–ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12–ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ՓԵՏՐՈՍ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին՝ Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին, Աւանդական մատաղօրհնութիւն ժամը 11։45–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ծանօթ. – Ցատուկ ուխտաւորները եւ մատաղի մասնակցողները կրնան ուղղակի արձանագրուիլ թաղական խորհուրդին, հոգեւոր հովիւին կամ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան մօտ։

l'Arménie à Chaville

- **Du 1er au 23 octobre :**
EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE
«LES ARMENIENS EN FRANCE ET... A CHAVILLE.
IMAGES D'UNE INTEGRATION»
Inauguration le mardi 1er octobre à 18h30 à l'Atrium (avenue Roger Salengro).

- **Le vendredi 4 octobre :**
CONFERENCE-DIAPORAMA :
«L'ARCHITECTURE ARMENIENNE»
par **Patrick Donabedian, à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).

- **Le samedi 5 octobre à 11 heures :**
INAUGURATION OFFICIELLE DU MONUMENT ARMENIEN
(face Gare Chaville Rive-Droite)

- **Le samedi 5 octobre à 21 heures :**
PROJECTION DU FILM «ARARAT»
d'**Atom Egoyan à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
Débat animé par **Anahide Ter-Minassian,** à l'issue de la projection.

- **Le samedi 12 octobre :**
PRESENTATION DE L'OUVRAGE «50 ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
par son auteur **Krikor Beledian** (Eglise arménienne: 6, rue Père Komitas).

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **S P F A,** 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
——— (Programme détaillé sur demande) ———

MARSEILLE
La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
présente à la
FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
du 20 au 30 septembre
— PARC CHANOT —

un Pavillon ARMÉNIE Hall 6

Avec le concours du Conseil Général des Bouches-du-Rhône

Sont exposés et vendus :
— Des denrées et produits importés d'Arménie
— Des tapis de l'usine Haykork
— Des travaux d'artisans sur divers matériaux
— Des spécificités : Khatchkars, Objets en obsidienne, Gravures sur bois et sur métaux, Céramiques etc...
— Des bijoux gravés aux motifs symboliques etc...

VENDREDI 27 SEPTEMBRE

journée officielle de l'Arménie

12h — Accueil et visite des officiels
12h30 — Allocutions et Apéritif
13h — Déjeuner (sur réservation avec P.A.F.)
15h — Projection - Conférence - Débat
18h — Animation musicale et danses arméniennes sur le Pavillon.

Associations partenaires :
- Provence-Arménie
- Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne
- Action Santé Arménie.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26
JEUDI
26 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·521
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.521

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԼԷՐԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԻՐԱՔԻ ԴԷՄ

ՊԱՂՏԱՏ ԾԻԾԱՂԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԷ

Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը՝ Թոնի Պլէր, որ ամէնէն հաւատարիմ եւ հլու-հնազանդ վինակիցն է Միացեալ – Նահանգներու, Սեպտ· 24–ին, Ուէսթմինսթըր գումարուած արտակարգ ժողովի մը ընթացքին ծանրակչիռ թղթածրար մը ներկայացուցած է Իրաքի դէմ: Պլէր լանք չէր ինայեր համոզելու համար որ անհրաժեշտ եւ ստիպողական է Իրաքի վրայ յարձակումը, հակառակ անոր որ վերջին հարցախոյզի մը համաձայն Անգլիացիներուն 46%–ը դէմ է, 36%–ը միայն համամիտ կը թուի: Թ. Պլէր չէ վրանած նոյնիսկ խղճի հարց դնելու: Պրայթոնի մէջ, Սեպտ· 10–ին, սենեակցութիւններու համագումարին պատուիրակներուն առջեւ չեչտած էր.– «Չեմ ուզեր խղճիս վրայ այն բեռն ունենալ որ սպառնալիքին իրականութեան տեղեակ էի, կը տեսնէի անոր մօտենալը եւ բան մը չըրի»: Այս ուղղութեամբ, Պլէր ամէնէն բուռն քարոզիչն է Պուշի: Որո՞նք են իր փաստերը Իրաքի դէմ: Բրիտանական կառավարութիւնը «նչանակալից» թղթածրար մը հրապարակած է, ուր կ'ըսուի մէջ այլոց.–

– Իրաք կը չարունակէ քիմիական եւ կենսաբանական զէնքեր արտադրել,

– կենսաքիմիական զինամթերքը կրնայ 45 վայրկեանէն գործածուիլ:

– Իրաք դեռ ռումբեր ունի, հրթռիռներ եւ քիմիական տարրեր կրող հրթիռներ,

– կենսաբանական տարրեր կ'արտադրուին չարժական տարրալուծարաններու մէջ,

– Իրաք կը գործացնէ Ալ–Մասուտ եւ Ալ–Սամուտ–100 հրթիռներ, որոնք կրնան մինչեւ 150 քմ· արձակուիլ,

– ՍՔԻՒՏ հրթիռի մէկ կատարելագործուած տարբերակը կրնայ հարուածել բրիտանական կայանները Կիպրոս, բայց նաեւ Թուրքիա, Իրան եւ Իսրայէլ,

– Պաղտատ կը չարունակէ հիւլէական զինումի 1991–էն առաջ ունեցած իր ծրագիրը: Ս· Հիւսէյն փորձեց իւրանիում ձեռք ձգել Ափրիկէէն,

– զանգուածային բնաջնջումի զէնքերու ծրագիրը դրամական լայն նպաստ կը ստանայ, մասնաւորաբար քարիւղի ապօրինի վաճառքին չնորհիւ,

– կազմածներն ու փաստաթուղթերը կը ցուցին նախքան քննիչներու ժամանումը:

Այլ խօսքով, աւելորդ իսկ է քննիչներու տանելիք աշխատանքը: Նոյն առեն, իրաքի բարձրաստիճան պատասխանատու մը կը յայտարարէր որ ՄԱԿ–ի ապահովման քննիչները արտօնութիւն պիտի ունենան այցելելու «բոլոր կայքերը», ներառեալ անոնք զորս անդլիացի զեկավարը կը նչէ իր պատճառաբանութեան մէջ: Սէտտ ալ Սաատ, Իրաքի նախագահին խորհրդականը ըսած է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Պաղտատ.– «ՄԱԿ–ի քննիչ եւ ստուգիչ յանձնախումբին պիտի պահանջենք ստուգել այն բոլոր կայքերը զորս Թոնի Պլէր նչած է, նաեւ այն գործունէութիւնները զորս Պլէր կ'ամբաստանէ որ կը տանինք»:

Գոփընհակընի մէջ, ուր Շիրաք կը գտնուէր Եւրոպա – Ասիա վեհաժողովին առթիւ, յայտարարած է թէ Ապահովութեան Խորհուրդի նոր բանաձեւ մը անհրաժեշտ չէ, կարեւորն այն է, ըստ Ֆրանսայի նախագահին, որ Իրաք համակերպի այն բոլոր պայմաններուն զորս Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերը առաջադրած են, առանց որեւէ սահմանափակումի: Նախագահը աւելցուցած է որ փոքրամասնութիւն կազմող կարգ մը երկիրներ կը խորհին որ Ապահովութեան Խորհուրդը պէտք է, թերեւս, բանաձեւով մը նախատեսէ ուժի դիմելու հաւանականութիւն մը: Այդ չէ Ֆրանսայի կարծիքը:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՑԻԼ խուլ կը մնայ ՄԱԿ–ի եւ կարգ մը պետութիւններու հրահանգներուն եւ կը մերժէ վերջ տալ Ռամալլայի չրջափակումին, ցորչափ չեն յանձնուած Արաֆաթի մարդիկը: Ռամալլայի բնակիչ մը կ'ըսէ.– «Ոչ մէկ զէնք ունինք, պարզապէս խաղաղութիւն կ'ուզենք: Զինուորներէն կը վախնա՞նք: Արդէն մեռնելու վրայ ենք: Ոչինչ այլեւս կրնայ մեզ վախցնել»: Գաղայի մէջ, ինը Պաղեստինցիներ սպաննուած են խորայէլեան բանակին մէկ գործողութեան ընթացքին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՉՕՐՔԵՐԸ, որոնք Քոթ ա'Իվուառ են, սկսան Պուաքէի վրայ քալել, որ երկրին երկրորդ քաղաքն է եւ Քորհոկոյի հետ ապստամբներուն ձեռքն է: Քոթ ա'Իվուառ կը ժամանէին նաեւ ամերիկեան ուժեր, բոլորն ալ ի պաչտպանութիւն իրենց քաղաքացիներուն: Պուաքէի մէջ ամերիկացի քաղաքացիներ կան, որոնք չրջափակուած են տեղւոյն քրիստոնեայ միջազգային Ակադեմիայի մէջ: Ֆրանսական զօրքերը պիտի փորձեն ապահովել անոնց փոխադրութիւնը:

Ս· ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳի մօտ Սուալինի զօհերու դիակոյտ մը յայտնաբերուած է: Մեմորիալ մարդասիրական կազմակերպութիւնը յայտարարած է թէ տասնեակ հազարաւորներու ահիններբը գտնուած են: Ըստ ոչ–կառավարական դիւաններու, 40 հազար հոգի սպաննուած է այդտեղ, սուալինեան «մեծ սարսափ»ին առեն:

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ իր հաւանութիւնը տուաւ Եուկոսլաւիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան անդամակցութեան, իր մուտքը ենթարկելով սահկան Սերպիա – Մոնթենեկրո ապագայ պետութեան սահմանադրական ուխտին իւրացման:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի արեւմտեան չրջանի Կիւժարաթ քաղաքի հնդկական տաճարի մը դէմ յարձակում մը գործուած է Սեպտեմբեր 24–ին եւ որու հետեւանքով առնուազն 30 մեռեալ կար: Կիւժարաթ սահմանային չրջան մըն է Փաքիստանի հետ եւ վեց ամիս առաջ ալ արիւնալի բախումներու բեմ եղած էր Հնդիկներու եւ մահմետականներու միջեւ: Աւելի քան 1000 հոգի մեռած էր, գլխաւորաբար մահմետական:

ՓԱՐԻԶի Խորհուրդը, գրեթէ միաձայնութեամբ 100 հազար եւրոյի նպաստ մը քուէարկեց, Սեպտ· 24–ին, միասեռական դիւաններու կեդրոնի մը հաստատման համար: Առաջարկը բերած էր Փարիզի քաղաքապետին մէկ կցորդը՝ Քրիսթոֆ Թիբար (կանաչ): Նման կեդրոններ կան արդէն Պէրլին, Լոնտոն, Սան–Ֆրանսիսքօ: Փարիզի կեդրոնը կըրնայ պատրաստ ըլլալ երկու տարիէն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 400 հոգի ձերբակալած է Սեպտ· 24–ին (մեծ մասամբ Քուրք) որոնք կը պատրաստը-էին գաղտնաբար Ցունաստան անցնիլ, մինչ 200 աֆղան գաղթականներ ալ ձերբակալուած են արեւելեան Թուրքիա:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 24/25)

ՋԱՒԱԽՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ջաւախքի վեց չրջաններուն մէջ Վրաստանի նախագահին լիազօր ներկայացուցիչը Թ· Մոսիաչվիլի Սեպտ· 24–ին եռեւան գացած է Ախալքալաքի եւ Բոգդանովկայի զեկավարներուն հետ: Անոնք կը քննարկեն չրջանի հարցեր, Ռ· Քոչարեանի, վարչապետ Ա· Մարգարեանի, Գարեգին Բ·ի, Երեւանի քաղաքապետին եւ Գիւմրիի մարզպետին հետ հանդիպումներու ընթացքին:

*
**

ՋԱՒԱԽՔԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Տարածքային կառավարման նախարար Հովիկ Աբրահամեան նոյն օրը ընդունած է Ջաւախքի մէջ Վրաստանի նախագահի լիազօր ներկայացուցիչ Թ· Մոսիաչվիլին: Նախարարը Հայաստանի կառավարութեան պատրաստակամութիւնը յայտնած է աջակցելու Ջաւախքի հայ բնակչութեան ընկերային, կրթական, մշակութային խնդիրներու լուծումին. նըշած է նաեւ թէ կան մտահոգող խնդիրներ, որոնք պէտք է լուծուին երկու երկիրներու իշխանութիւններուն միասնական ուժերով:

Վրացի պաշտօնատարը յայտնած է թէ իր երկրին կառավարութիւնը յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնէ Ջաւախք նահանգին ու յատկապէս չրջանի հայութեան խնդիրներուն: Ըսած է թէ պատրաստուած համապարփակ ծրագիրը կ'առաջնորդէ աշխատատեղիներ ստեղծելու, տնտեսութիւնը վերականգնելու եւ բնակչութեան ընկերային ու մշակութային հարցերը լուծելու հանդրուանին:

*
**

ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գրողերու Միութեան դահլիճին մէջ, Սեպտ· 24–ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է արձակագիր, հրապարակախօս ու Արցախի զոհ Սամուէլ Շահմուրատեանի յիշատակին: Ելոյթ ունեցողները չեչտած են անոր անձին մէջ հայրենասէր գինուոր–մտաւորականին տիպարը: Ս· Շահմուրատեան հեղինակն է «Սամդայիթը ականատեսների աչքերով» հատորին ուր ամփոփուած են վերապրողներու վկայութիւնները:

*
**

«ԱՆԻԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ» ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Հայաստանի ճարտարապետութեան Թանգարան – Հիմնարկի սրահներուն մէջ, Սեպտ· 24–ին բացուած է չուրջ երկու հազար յուցանմոյշով «Անիի ճարտարապետութիւնը» յուցահանդէսը: Հոն տեղ գտած են Անիէն մասունքներ, չուանքարներ, պատմական, արխիւային նիւթեր, քարտէսներ, մանրակերտներ, եւ այլ:

Նոյն օրը, Գիտութիւններու Ակադեմիայի մէջ կլոր սեղանով մը աւարտած է Անիի Մայր Տաճարին հազարամեակի դիտաժողովը, Հայաստանի ու Թուրքիոյ կառավարութիւններուն ուղղուած կոչ մը հրապարակելով: Հոն ըսուած է

ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎԱՒԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ԿՌՈՒԱԽՆՋՈՐ

Ռուսաստանի ու Ադրբեջանի նախագահները Սեպտ· 23–ին Կրեմլինի մէջ ստորագրած են Կասպից ծովու քարիւղի պաչարներուն մասին համաձայնութիւն մը, հակառակ Իրանի ընդդիմութեան: Համաձայնագիրը կը նախատեսէ Կասպեան ծովափներու երկարութեամբ բաժնետէր ըլլալ ծովուն հարստութեան. իրենց հետ համաձայն է նաեւ կասպեան երկիրներէն երրորդ մը՝ Ղազախստան, մինչ Իրան եւ Թիւրքմէնիստան կը պնդեն որ հինգ երկիրներուն միջեւ հաւասար կերպով բաժնուի նոյն հարստութիւնը, այսինքն՝ իւրաքանչիւր երկիր ունենայ 20%: Իսկ Ռուսաստան – Ադրբեջան – Ղազախստան համաձայնութիւնը Իրանի բաժինը կ'իջեցնէ 13%–ի:

Վ· Պուտին եւ Հ· Ալիեւ մեծ գոհունակութիւն յայտնած են գոյացած համաձայնութեան, հոգ չէ թէ պայմանագիրը ստորագրած են հինգէն միայն երեքը: Նոյն օրն իսկ Թեհրան կրկնած է իր առարկութիւնը· Աստաքին գործերու նախարարութեան բանբերը յայտնած է թէ երկկողմանի համաձայնագիրները ոչ մէկ վաւերականութիւն կը ներկայացնեն իրենց համար:

Կասպիցի պաչարներուն առընչուած վէճը կը տեւէ Խորհ· Միութեան քայքայումէն ի վեր, մանաւանդ որ խնդրոյ առարկայ պաչարները աչխարհի երրորդը կը նկատուին:

Թէ երկու երկիրները կարելիութիւններ որոնեն Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ զբաղնուղ հայկական ճարտարապետական յուչարձանները վերանորոգելու համար: Գիտաժողովին մասնակիցներուն կարծիքով Անիի Մայր Տաճարին նորոգութեան պէտք է մասնակցին հայ մասնագէտները, հայկական կողմին ծախքով եւ Անի քաղաքը յայտարարուի միջազգային հնագիտական գօտի եւ թանգարան: Ստեղծուի այդ թանգարանին համար հայեւթուրք տնօրինութիւն մը:

*
**

ՄԱՐՋԱԿԱՆ

ՄԵՏԱԼՆԵՐ ՀԱՅԵՐՈՒ, ԲԱՑՁ ՈՉ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած յունահռոմէական ըմբչամարտի աչխարհի 47րդ ախոյեանութեան Հայաստանի խումբը չէ կրցած յաղողութիւն արձանագրել: Սակայն, երկու հայ մարզիկներ՝ Արմէն Նազարեան (60 քգ·) եւ Արա Աբրահամեան (84 քգ·) ոսկէ մետալի արժանացած են: Առաջինը Պուլկարիոյ դրօչին տակ մասնակցած է, երկրորդը՝ Շուէյտի: Ընդհանուր առաջնութիւնը չահած է Ռուսաստանի հաւաքականը:

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանրաբարձութեան Եւրոպայի ախոյեանութեան որ տեղի ունեցած է Սոչիի մէջ, Հայաստան մասնակցած է վանաձորէն երեք մարզիկներով· խումբը 24–ի վրայ 10–րդ տեղը գրաւած է, բայց Էմմոն Բեռնեցեան (100 քգ·) եւ Սամսոն Ալագեան (110 քգ·) զանազան վարժութիւններու մէջ արժանացած են արծաթէ եւ պրոնզէ մետալներու:

ՀՐԱՉԵԱՑ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ՝ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Մոսկուայի քառաթէխթ Հրաչեայ Խաչատրեան, խմբային մրցումներուն, աչխարհի ախոյեան դարձած է Մոսկուա վերջ գտած համաչխարհային ախոյեանութեան· աւարտականին, Ռուսաստան պարտութեան մատնած է Ճափոնը:

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ ՀԱՅԵՐ ԿԱՆ, ՀԱՐՑԵՐ ԱԼ

Հայաստանի Թիւրքմէնիստանի դեսպան Արամ Գրիգորեանի հետ Նոյեան Տապան լրատու գործակալութեան կողմէ կատարուած տեսակցութիւն մը հրատարակած է «Հայոց Աշխարհ» օրաթերթը (Սեպտ. 10)։ Ռուսաստանի մեծ քաղաքներուն ու մարզերուն մէջ վերջին տարիներուն Հայաստանէն արտագաղթած բազմութիւններուն դժուարութիւններուն, հարցերուն մասին տրուած լուրերու համեմատութեամբ չի խօսուիր նախկին խորհրդային չրջան մը ապրող Հայերու մասին։ Անոնք կարեւոր նկատուած պատահարի մը պարագային նիւթ կ'ըլլան հայկական ու երբեմն նաեւ օտար լրատուիւններու։ Եւ աւելորդ է ըսել թէ այդ «պատահար»ները գրեթէ միշտ տխուր կ'ըլլան, թէեւ եկեղեցիի բացումի, կիրակնօրեայ դպրոցներու լուրեր ալ կը հասնին երբեմն։

Վերոնշեալ տեսակցութիւնը երկու անջատ նիւթ չօշափած է. մէկը ուժանիւթի մարզին կը վերաբերի, միւսը Թիւրքմէնիստան բնակող Հայերու որոշ խումբի մը։ Երկուքն ալ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու չրջանակին մէջ։

Լրատու գործակալութեան թղթակիցը կը յիշեցնէ թէ 1997-ին Թիւրքմէնիստան նախկին խորհրդային երկիրներուն կատարած կարի արտածումը կեցուց։ Պատճառը նիւթականն էր։ Այդ երկիրները իրենց տրուած ապրանքին փոխարէն չէին վճարած, կամ չէին կրցած վճարել հարկաւոր դումարները ու վէճեր ծագած էին։ Արտածող երկիրն ալ ճարը գտած էր այդ երկիրներուն կազի մատակարարումին վերջակէտ մը դնելուն մէջ։ Այդ կարգադրութենէն տուժած էր նաեւ Հայաստան որ թէեւ ամենայն պարտաճանաչութեամբ կը վճարէր։ Բայց, որովհետեւ երկու երկիրները սահմանակից չէին ու անկարելի էր առանց երրորդ երկրի մը տարածքէն անցընելու կազը ունենալ, Հայաստան ստիպուած ենթարկուեցաւ։ Շատերու միտքն է տակաւին ցուրտ ձմեռներու այն լուրերը որոնք կ'արձագանգէին Վրաստանի մէջ կատարուած կազի գողութեան որուն հետեւանքով պակաս քանակութեամբ կազ կը հասնէր Հայաստան։

Զրոյցէն յայտնի կ'ըլլայ թէ Հայաստանի մէջ Թիւրքմէնական կազ վերստանալու հեռանկարներ կան։ Դեսպանը կ'ըսէ թէ այդ մասին բանակցութիւններ կը տարուին երկու երկիրներուն միջեւ։ Ու ճիշդ վերը նշուած ճամբու հարցերուն պատճառով, որոշուած է կազը փոխադրել Իրանի ճամբով։ Այդ մասին տեղի կ'ունենան եռակողմ Հայաստան – Թիւրքմէնիստան – Իրան բանակցութիւններ ալ։ Դժուար է ստոյգ ժամանակ մը տալ այդ կիրարկումին համար, սակայն, երեք երկիրներուն համապատասխան դեռատեսչութիւնները այդ ուղղութեամբ աշխատանք կը տանին։

Ուժանիւթէն զատ կայ հիւսուածեղէնի արտադրութեան կալուածը։ Հոն նախապէս կը գործէր «Թիւրքմէնական նախանիւթ – հայկական արտադրութիւն» մօտեցումը։ Հայաստանի հիւսուածեղէնի չատ մը ձեռնարկութիւններ բամպակի մեծ արտածող Թիւրքմէնիստանէն բամպակ կը գնէին, ապա բամպակեղէն կ'արտածէին հոն։ Սակայն, այլեւս Թիւրքմէնական տարբեր քաղաքներու մէջ բաբեւամ Թուրքիոյ օժանդակութեամբ հիւսուածեղէնի արտադրամասեր հիմնուած են. բամպակեղէնը հոն կ'արտադրուի ու ցած գինով կը ցրուի թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին չուկային վրայ։ Այնպէս որ երկիրը պէտք չունի Հայաստանեան բամպակեղէնին։

Կը մնայ կազի ու նաւթի մարզին մէջ թէքնոլոժիներու եւ մասնագէտներու Թիւրքմէնիստան ուղարկումը եւ զբօսաշրջական գործունէութիւնը։ Ա. Գրիգորեան այս վերջինին առումով կը կարծէ թէ նպաստաւոր դեր կը կատարէ Երեւանի մօտակայ Արգաւանդ գիւղին մէջ գտնուող Թիւրքմէնական գիւղը։ Այդ գիւղին փիր Հիւսէյն Թիւրքմէն էմիրին 1413 թուականի դարբանին գոյութիւնը։ Անշուշտ, եթէ իսկապէս Թիւրքմէնները մեծ հետաքրքրութիւն կը տածեն իրենց պատմական այդ դէմքին դամբարանին նկատմամբ...։

Հարցազրոյցին երկրորդ նիւթը աւելի անմիջական հարց մը կը չօշափէ։ Ներկայիս Թիւրքմէնիստանի հայութիւնը, ինչպէս դրեթէ ամէն տեղ, կը բաղկանայ հինէն հոն հաստատուածներէ ու 1980-ական տասնամեակին վերջաւորութեան, 1990-ական թուականներուն Հայաստանէն, Ադրբեջանէն հոն գաղթածներէ։ Դեսպան Ա. Գրիգորեան կ'ըսէ թէ նշուած խումբերէն առաջինը –հինէն հոն գտնուողները– քիչ-չատ կը յաջողէին իրենց ընտանիքը պահել, բոլորովին տարբեր է չուրջ տասնամեակէ մը ի վեր հաստածներուն վիճակը։ Անոնք Հայաստանէն, Ադրբեջանէն գատ նաեւ Ղարաբաղէն մեկնածներ են։ Անոնց կացութիւնը 1999 Յունիսէն ի վեր բոլորովին դժուարացած է, քանի որ այդ թուականին երկիրը ՀԱՊ-ի գօտիին մէջ առաջինը ըլլալով, այցագրի դրութիւն հաստատած է, միակողմանի կերպով։ Աւիկա ապօրինի կեցութեամբ հոն գտնուողներու համար հսկայական խնդիրներու ստեղծումին պատճառ եղած է։ Անշուշտ, ոչ միայն Հայերու։

Հասկնալի է որ Հայաստանի դեսպանութեան մեծ պարտականութիւն վիճակած է այդ պայմաններուն մէջ։ Պէտք է օգնել. ճամբայ ցոյց տալ, լուծում գտնել։ Եղած է ժամանակ մը երբ Հայկական օդային գիծերը սահմանափակ թիւով օդանաւի տոմսեր տրամադրած են ու անոնց չնորհիւ դեսպանութիւնը մարդիկ վերադարձուցած է Հայաստան։ Ներկայիս հովանաւորներ կը փնտռուին որպէսզի անոնք տոմս գնեն, կամ գնելու օգնեն։

Ապարդիւն կ'ըլլայ ապօրինի կեցութեան տէր Հայերու թիւին մասին տեղեկութիւն ունենալու զրուցավարին հետաքրքրութիւնը։ Դժուար է թիւ մը տալ, կ'ըսէ դեսպանը, որովհետեւ հակառակ իրենց ուղղուած բոլոր կոչերուն, Հայերը չեն ներկայանար Հայաստանի հիւպատոսարանը ու չեն արձանագրուիր հոն։ Այդ հասցէին կը դիմեն երբ անեւի մատնուին։ Միակ թիւը զոր կու տայ Ա. Գրիգորեան, կը վերաբերի իրենց Հայաստան ղրկածներուն. հազարէն աւելի եղած են անոնք։

Ներկայիս դեսպանութիւնը Հայաստանի քաղաքացիները հոն ուղարկելու նոր նախաձեռնութիւն առած է, զոր «մարդասիրական գործողութիւն» կ'որակէ Ա. Գրիգորեան։ Կը գործակցին Գաղթերու միջազգային կազմակերպութեան հետ, անոր օժանդակութեամբ ծրագրուած վերադարձները յաջողցնելու մտադրութեամբ։ Կազմակերպութիւնը դատ է առաջին հովանաւոր մը որ Նորվեկիոյ կառավարութիւնն է։ Դեսպանը կը յուսայ որ կարճ ատենէն պիտի կարենան ամբողջ ընտանիքներով Հայաստան ղրկել այն Հայերը որոնք տեղաւորուած չեն եւ պաշտօնական արձանագրութիւն չունին Թիւրքմէնիստանի մէջ։

Տարօրինակ հակասութիւններով լեցուն է հայկական կեանքը։ Մէկ կողմէն՝ ամէն օր նոր ծագերու մէջ յայտնուող Հայաստանցիներու, անոնց կրած դժբաղդութիւններուն, վնասներուն լուրերը կը հաղորդեն լրատուիւները։ Թուղթի, գործի, համարկումի խնդիրներ անպակաս կ'ըլլան անոնց առօրեայէն որ ժրիտական ազդեցութիւն կ'ունենայ յատկապէս նոր ներունդին վրայ։ Թէեւ, բաւական վիճելի է թէ նոյն մարզերուն մէջ գտնուած յաջողութիւնը ո՛ր դրականով պէտք է չափել, երբ այդ յաջողութեան զուգահեռ կը գործէ օտարացումի սրընթաց հոլովոյթը։

Միւս կողմէն՝ գլխաւորաբար Արցախի մէջ, վերադարձները քաջալերելու, հոն վերադարձողին, կամ հաստատուելու գայդին առաւելագոյն նեցուկ տրամադրելու աշխոյժ քաղաքականութիւն կը տարուի։ Բայց Հայեր կ'երթան Թիւրքմէնիստան, փոխանակ հաստատուելու, օրինակ՝ Քաշաթաղ, կամ Հադրութ։

Օր մը մէկը պէտք է բացատրէ թէ այս վերջիններէն ի՞նչով նախամեծար է առանց կեցութեան թուղթի, աշխատանքի իրաւունքի, աշխատանքի թափառումը Թիւրքմէնական անկիւններու մէջ, «ապօրինի» կնիքով։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ԱՊԱԳԱՆ

ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆԵՐ, ԳՈՐՍՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐ

«ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱՐԿ»-ԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՆԻԿՈԼԸՍ ՕՍԼԸՐ «ՔԱՆԹԵՄՓԸՐԸՐԻ ՌԻՎԻՈՒ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ԴՆՆԷ ԼԵԶՈՒԱՄՏԱԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ԿԱՊԵՐՆ ՈՒ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՅԼԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Աւստրալիոյ Մորինկթըն կղզիին վրայ կարգ մը բնիկներ 1960-ական տարիներուն տակաւին կը գործածէին գաղտնի լեզու մը, որ կարելի էր սորվեցնել եւ սորվիլ մէկ օրուան մէջ, ինչ որ կը նշանակէ, թէ անիկա կը բաղկանար սակաւաթիւ բառերէ, սակայն կրնար արտայայտել բազմաթիւ դաղափարներ։ Տարիները, ինչպէս կը կոչուէր այս լեզուն, առաւելաբար կը պարունակէր ածականներու հականիշներ եւ անձնական մէկ դերանուն։ Այս լեզուն ի գործ կը դնէր ակնարկութիւններու եւ քնորոշումներու նոր սկզբունքներ։

Մշակութային նման յայտնագործումներ կ'առընչուին երկար ժամանակ խօսուած լեզուներու հետ, ինչ որ կը նշանակէ, թէ անոնք պարզապէս անհատի մը դաղափարները չեն պարունակեր եւ նոյնութեամբ չեն յայտնուիր որեւէ այլ տեղ։ Լեզուները աւանդութիւններէ սերած են, փոխանցուած՝ սերունդէ սերունդ։ Ինչ որ պահպանուած է անոնց մէջ, անխուսափելիօրէն զիմացած է ժամանակի քննութեան։ Լեզուները, ի տարբերութիւն մարդոց, հիմնականօրէն անմահ են, ծիներու նման։ Անոնք կը դոյատեւեն, որովհետեւ կը փոխանցուին։ Հետեւաբար լեզուական դաղափարները կրնան զարգանալ եւ բիւրեղանալ չատ աւելի երկար ժամանակի վրայ եւ աւելի ամբողջական ձեւով, քան ինչ որ պիտի կարենար իրագործել անհատ մը։

Իւրաքանչիւր լեզու իր մէջ կը խտացընէ գիտական հոլովոյթի նման բան մը, մտածելակերպի եւ յիշողութեան համակարգ մը, որ կը պաչտպանէ կեանքի ձեւ մը։ Այս հոլովոյթներուն բնոյթը տարբեր է արեւմտեան գիտութենէն։ Լեզուները կը բովանդակեն հազարաւոր դասեր, զորս սորված են մեր ծիները կրող նախնիները՝ տարբեր կենցաղներ վարելէ առաջ։

Եթէ կարելի ըլլայ գտնել լեզուի միջոցով փոխանցուած եւ ցարդ գոյատեւող աւանդութիւնները յարգելու միջոց մը, որպէսզի զանոնք գործածողները միջազգային հաղորդակցութեան ծառայող այլ լեզուներու ծանօթանալու ընթացքին չմոռնան իրենց մայրենին, ապա յառաջիկայ դարը կրնայ ականատես դառնալ անհնարինթաց երկխօսութեան մը։

Համացանցի ընդարձակումը կրնայ օգտակար ըլլալ։ Անիկա ոչ միայն միջոց մըն է նիւթեր հրատարակելու աշխարհին համար, այլ նաեւ առիթ կու տայ անմիջական հաղորդակցութեան։ Փոքր հաւաքականութիւններ աշխարհին կրնան հրամցնել բան մը, որ իրենց կը պատկանի։ Սակայն անոնք նաեւ առաջին անգամ ըլլալով ուղղակի կապի մէջ կրնան ըլլալ լեզուական այլ աւանդութիւններով չրջապատուած իրենց ազգակիցներուն հետ։ Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով ասիկա տեղի կ'ունենայ առանց հովանաւորներու միջնորդութեան (եկեղեցի, միջազգային կազմակերպութիւններ, միջազգային լեզուներ, միջազգային լեզուներ խօսող ժողովուրդներու պետական ներկայացուցիչներ)։

Անշուշտ իտէալ երազ մըն է այս ցանկութիւնը, եւ իրերը կրնան բոլորովին տարբեր ձեւով ընթանալ։ Տնտեսական աւելի բարօր վիճակ ապրելու մարմաջով եւ զանգուածային լրատու միջոցներու պատկերած սպառողական չուկային ղրախտէն ղրկուած ըլլալու ղգացումէն մղուած՝ մարդիկ յաճախ կը հրաժարին իրենց սեփական դարաւոր լեզուներէն եւ անոնց հետ ժառանգուած աւանդութիւններէն։ Երիտասարդները հետաքրքրութիւնը կը կորսնցնեն իրենց լեզուին նկատմամբ, իսկ երէց սերունդները փոքրամասնութեան մը լեզուն խօսելու պատճառով անարգական վերաբերումի կ'արժանանան եւ կը կորսնցնեն իրենց հաւատքը։ Հետեւաբար մայրենի լեզուին փոխանցումը կը տկարանայ սերունդէ սերունդ։ Վերջաւորութեան կը մնայ միայն ղգացական հետաքրքրութիւն մը, սակայն սերունդները չեն կրնար խօսիլ իրենց մայրենին՝ լաւ չգիտնալու պատճառով։

Ոմանք բոլորովին տարբեր եւ գրեթէ ներհակ վտանգ մը կը տեսնեն. ենթադրենք, որ փոքր լեզուները կրնան վերատիրանալ իրենց հպարտութեան։ Ասիկա կրնայ խթանել ազգային կամ ցեղամթերային պատկանելիութեան ղգացումները։ Իսկ վերազարթնած ինքնագիտակցութիւնը պարզապէս դիտութեան եւ լուսաւորութեան հասնելու միջոց մը կրնայ չըլլալ, այլ նաեւ հաւասարապէս կրնայ մըդել հաւաքական ուժ մը վերականգնելու եւ ինքնահաստատումի։ Այս պարագային լեզուական բազմազանութիւնը կրնայ առաջնորդել կոտորակումի եւ ապակայունացումի։

Ճշմարիտ իրազուիւն է, թէ ինքնագիտակցութեան մակարդակ մը պահող բազմամչակոյթ ընկերութիւններ կառավարելը դիւրին չէ եւ կրնայ պայթուցիկ վիճակ ստեղծել վատ կառավարումի պարագային, որուն հետեւանքը յաճախ ծանր եղած է։ Ի. դարու սկիզբը բազմալեզու Օսմանեան կայսրութիւնը կանխամտածուած ծրագրումով վերածուեցաւ միալեզու Թրքական պետութեան, որ հիմնուեցաւ Հայերու, Յոյներու, Քիւրտերու եւ ոչ փոքրաթիւ Թուրքերու դիակներուն վրայ։ Նոյնիսկ ինքնավար չրջաններու լեզուներ կրնան պատճառ դառնալ քաղաքական բրտութեան։ Օրինակ, չէչէնները Ռուսաստանի մէջ, տասնեակ լեզուն՝ Ինտոնեզիոյ մէջ, իրլանտերէնը՝ Հիւսիսային Իրլանտայի մէջ։

Երբ ազգային պատկանելիութեան հարցերը լուծելու սխալ միջոցներ կը կիրարկուին, անոնք կրնան առաջնորդել բախումի։ Սակայն լեզուները ինքնութեան յայտարարութենէ մը աւելին են։ Անոնք կ'ընձեռեն տարբերութեան, նոր գաղափարներու եւ նոր ղգացողութիւններու զարգացման դաշտ մը։

Լեզուական «վտանգաւոր ապագաները» հետեւեալներն են. հաւատքի պակասի վտանգը եւ չափազանց վախի վտանգը։ Իսկ ի՞նչ է լուծումը. ամէն ոք պէտք է գիտակցի փոքր եւ համաչխարհային լեզուներուն (զանգուածային մշակոյթի լեզուներուն) միջեւ բախումի առկայութեան։ Այս գիտակցութիւնն է, որ վերջ թեան։ Այս գիտակցութիւնն է, որ վերջ պիտի դնէ միջազգային լեզու մը սորվելու եւ մայրենիին հետ կապը պահպանելու երկասլրի կեղծ տագնապին։ Ամէն ոք պէտք է սորվի երկուքը, եթէ կարելիութիւնը ունի։

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

(Ցապաւուած)

«Ազդակ»

ՀՐԵԱՑ ՏԱՐԱԿԱՐԾԻՔ ԳՐԱԳԷՏԻՆ ԳՈՒԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Իսրայէլի մէջ տիրող կացութենէն, մը-տայնութենէն դժգոհներ ալ կան. անոնց-մէ մէկն է գրագէտ Սամի Միխայէլ: Ան կը ներկայացուի որպէս դէմք մը որ չատերու նման չի խուսափիր իրականու-թենէն, չի նախընտրեր անտեսել զայն:

Պատասխանելով զրուցավարի մը հար-ցումներուն, ան կ'ըսէ թէ Իսրայէլը չէ այն վայրը ուր հրէական մտածումը կը զարգանայ, այլ՝ արտասահմանը: Իսկ ապահովութեան նկատումներով, հրէա-կան պետութիւնը ապրելու ամէնէն վը-տանգաւոր տեղն է Հրեայի մը համար: Հակամարտութիւնը կ'ապականէ մարդը, կը քանդէ Հրեաներու ազատական եւ ժո-ղովրդավարական արժէքները եւ մարդ-կութեան փարոս հրէական պետութեան մը պատգամը կ'անզօրացնէ: Չի կրնար արդեօք ըլլալ մտածումին թէ Իսրայէլ ոչինչ ունի տալիք դրացի երկիրներու:

Ան կ'ըսէ. «Մեր ընկերութիւնը կը յե-տադիմէ: Ամէն ժողովուրդ իր իրաւունք-ները կը պահանջէ, միայն լաւագոյն ճե-ւով ուրանալու համար ուրիշներուն պատ-կանածը: Մենք, որպէս պետութիւն, որպէս ժողովուրդ, այնպէս կը թուի թէ կը դոհանանք հաստատելով որ կարելի է առանց լուծումի ապրիլ: Հրաժարելով դուրս գալէ ներկայի փակ շրջանակէն, մենք մեզ կը համոզենք թէ ներկայինը մահու կենաց պայքար մըն է: Սակայն, նման կացութեան մէջ սովորական երե-ւոյթ է որ մարդկային իրաւունքները բըռ-նաբարուին, ներքին ամէն ընդդիմութիւն ապօրինութիւն նկատուի: Ըսել որ պա-տերազմական վիճակի մէջ ենք, նոյնքան անհեթեթ բան է, որքան պնդել թէ պա-տերազմ մը կայ փիղի մը ու ճանճի մը միջեւ: Մենք դինուորական պետութիւն մըն ենք որ ճակատումի մէջ է դրաման տակ գտնուող ժողովուրդի մը հետ: Ձիւղ է որ Պաղեստինցիները արեան ծո-վու մէջ կ'ապրեցնեն մեզ, բայց Թել-Ա-վիվի համար չէ որ կը կռուինք, այլ՝ պաղեստինեան հողամասերուն մէջ հաս-տատած հրէական բնակավայրերուն: Սպայակոյտի մեր նախագահը կ'ուզէ մեզ հաւատացնել թէ Պաղեստինցիները քաղցկեղի համազօր ախտ, ուստի մահ-ան սպառնալիք են մեզի համար: Ահաւասիկ կ'ընէ որովհետեւ առանց ատոր իր աթո-ռը վտանգուած կ'ըլլար»:

Ս. Միխայէլ համաձայն է հրեայ փի-լիսոփայ կրօնաւոր Ե. Լայպովիցի կան-խատեսութեան թէ գրաւումը պիտի խոր-տակէ Իսրայէլեան ընկերութեան արժէք-ները: Կ'ըսէ թէ այդ վիճակէն չեն կըր-ցած խուսափիլ նոյնիսկ Ֆրանսայի, Մեծն-Բրիտանիոյ նման ժողովրդավար երկիրները, իրենց գաղթատիրական շըր-ջաններուն: Եւ ըսել որ անոնց բախում-ներու գետինները –գաղթավայրերը– հա-զարաւոր քմ. հեռու էին, մինչ Իսրայէլի պարագային քանի մը քմ. միայն հեռու են գրաւեալ հողամասերը ուր ոչ մէկ օ-րէնք կ'իշխէ:

Գրագէտը խոստի կը քննադատէ պաղես-տինցի քամիքաղներու հարազատները ա-սորելու քաղաքականութիւնը: Ակնար-կելով պաղեստինցի ղեկավար Պարղու-թիի առեւանգումին, ան կ'ըսէ թէ ատի-կա հրաւիրել է հակակորդը, նոյն բանը ընելու: Պիտի չզարմանայ եթէ Պաղես-տինցիները օր մը Իսրայէլացի նախա-րար մը առեւանգեն ու տանին Ռամալլայի մէջ դատելու:

Կասկածելիներու ազգորը կազմակեր-պողները, անոնց տուները քանդողները Պանդորայի տուփը բանալու համազօր քայլի կը ձեռնարկեն: Մանաւանդ որ նախարարներ յայտնած են թէ հրեայ ա-հաբեկիչներն ալ նոյն ճակատագրին պի-տի արժանանան: Ահաւասիկ կը նշանակէ թէ

ՀՈԳԵՎԻՐԱՒՈՐ

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԳՈՎԱՍԷՓԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Աստուածածնի տօնի օրերուն, Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ մահացաւ վեթերան ընկերուհի Տիգրանուհի Գովասէփեանը: Երբեմնի ժպտուն, կատակախօս, երի-տասարդ խաչուհիները քաջալերող, ոգ-ջամիտ, հաւատացեալ, յառաջդիմական ընկերուհին յաւէտ հեռացաւ մեզմէ:

Ան խորապէս դպրոցասէր անձ մըն էր: Երեք ամիս առաջ, մեր այցելութեան, դինք դեռ արթուն, ժպտուն եւ ժիր գը-տած էինք:

Բազմատաճնեակ տարիներու անոր ներ-կայութիւնը Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Մը-չակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին մէջ, չենք մոռնար: Ան երեք ան-դամ ընտրուած է Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Երջանային Վարչութեան անդամ:

Այսօրուան գլխապտոյտ տուող նիւթա-պաշտ կեանքին մտահոգիչ արագ հոլո-վոյթը կանգ կ'առնէ եւ մենք կ'անդրա-դառնանք որ ընկերուհի Գովասէփեանի ա-մուր եւ անվիճելի հաւատքէն պէտք է ներշնչուինք չարունակելու մեր առաքե-

ԹԱՏՐՈՆ ԱՐԱՒԱՓԱՓՔ

«ՊԱՐՈՆ ԻՊՐԱՀԻՄԸ ԵՒ ԳՈՒԻՐԱՆԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ» *

Ըմբռնում մանչուկի մը եւ իմաստուն տարեցի մը սրտագրաւ հանդիպումին պատմութիւնն է այս թատերկը: Հեղի-նակն է Էրիք-Էմանուէլ Շմիթ: Բեմա-դրութիւնն ու խաղարկութիւնը ստանձ-նած է Պրիւնօ Ալբահամ-Ռէյմէր: Երա-ժըշտութեան հեղինակն է Արամ Քերովբ-եան որ նաեւ կը մեկնաբանէ երգերու բա-ժինը:

* Studio des Champs-Elysées;
15, avenue Montaigne
Paris 8e, métro: Alma-Marceau;
Tél. : 01 53 23 99 19

լութիւնը, իրեն պէս լաւատես, ժրա-ջան եւ յառաջադէմ:

Մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնենք աղջկան՝ մօրը գծած ճամբէն քալող ընկերուհի Նիքոլ Եսայեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԵՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Կ.Ս.Մ. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սա-նուց Միութիւնն ի Ֆրանսա (Կ.Ս.Մ.) գումարեց իր հերթական Ընդհանուր Ժո-ղովը, 2002 Սեպտեմբեր 14, Շաբաթ օր, ժամը 15-էն 18, Իսի-լէ-Մուլինօ, Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ վար-ժարանին սրահին մէջ, հետեւեալ օրա-կարգով.

– Տեղեկատուութիւն՝ գործունէութեան եւ դանձատրային ելեւմուտքի:

– Վաւերականութեան քննութիւն եւ ո-րոշում:

– Նոր ընտրելի վարչութեան թեկնա-ծուներու գործունէութեան առաջարկներն ու անոնց չուրջ խորհրդակցութիւն:

– Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Վարչութեան տեղեկատուութիւնը, յետ քննութեան դրականօրէն վաւերացուե-ցաւ: Իսկ յառաջիկայ գործունէութեան մասին կատարուած խորհրդակցութիւն-ներու ծանրութեան կեդրոն հանդիսացաւ հայերէնի տեղատուութեան հարցը, Կեդ-րոնականի եւ Հայոց դրեթէ բոլոր այլ վարժարաններուն մէջ. ի հեճուկս վար-ժարանի պատասխանատուներուն «յուսա-դրիչ» յայտարարութիւններուն եւ արդա-րացման հասարակ տեղիք պատճառա-բանութիւններուն: Ժողովականները հա-մախոհ են, որ ի չարս այլ Սանուց մի-ութիւններու, Կ.Ս.Մ.ը պարտականու-թիւն ունի յարատեւօրէն վերլուծելու գործընթացը եւ իր չատ խոնարհ միջոց-ներով ուղղակի կամ անուղղակի ալակերտել հայերէնի ուսուցման բարւոք արդիւնա-ւորման. քանի որ հայերէնի տկարացու-մը չէ որ հայկական ըսուած կեանքին իմաստը պիտի կարենայ «լիցքաւորել»:

Ճետ խորհրդակցութեան՝ ժողովական-ները վերընտրեցին նախորդ չրջանի Վար-չութեան անդամները, որոնք իրենց կար-դին կազմեցին Վարչութեան Տնօրէն Խոր-հուրդը հետեւեալ բաչխումով, ըստ Ֆը-րանսական առընչեալ օրէնքին տրամա-դրութիւններուն եւ կոչումներուն.

Նախագահ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ,
Գանձապահ՝ ԱՐՍԷՆ ԳԱՆԹԱՐՃԸ,
Ընդհ. Քարտուղար՝
ՀԱՃԸՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՑ-ՏԱՂ:

Վարչութիւնը ընտրուեցաւ ընդունելով չարունակել նախորդ չրջանին ձեռնար-կած իր գործունէութիւնը՝ ընկերային եւ մշակութային մարզերու չարքին արեւ-մըտահայերէնով կատարուող աչխատու-թեանց ալակերտելով: Այսուամենայնիւ Կ.Ս.Մ. ի Ֆրանսան աչխարհատարած իր յարաբերութիւններով հանդերձ, ունի գործադիր միայն ժլատ միջոցներ: Այդ իսկ պատճառաւ, կարելի չէ իրմէ ակընկալել գործունէութեան զանազան ու յա-րաբերաբար մեծ միջոցներ, եթէ նոյն-իսկ տեսականօրէն իր կանոնագրութեան հաչտ ըլլան անոնք եւ հանրութեան առ-ջեւ լրատուիւներու միջոցաւ յայտարար-ւած՝ անհրաժեչտ:

ՏՆՕՐԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Կ.Ս.Մ. Ի ՖՐԱՆՍԱ

Փարիզ, Սեպտ. 20

ԹԻ ՒՆ 17 ԹԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

«Արդեօք տուած հարուածներս մահա-ցո՞ւ էին, – կը խորհէր, – այդ պարագա-յին հետապնդումները չատ խիստ պիտի ըլլան»:

Իր ժաքէթը քննեց եւ տեսաւ, որ Զապէլ զայն կատարեալապէս մաքրած էր:

Արեւնի ո՛չ մէկ հետք մնացած էր վը-րան:

«Ապահովաբար կօշկակար Տիգրանն ալ պիտի հետապնդեն, – կը խորհէր, – եթէ ձերբակալուի, անշուշտ մեղք կ'ըլլայ իրեն, բայց ինծի վնաս մը չի կրնար պատճառել, քանի որ մեր գաղտնիքնե-րուն տեղեակ չէ, բայց, կարծեմ, դինո-վութեան մէջ մէկ քանի աւելորդ խօս-քեր ըսի»:

Նոյն միջոցին Զապէլ, որ քնացած էր, աչքերը բացաւ:

– Արդէն արթնցե՞ր ես, – հարցուց երի-տասարդին:

– Խաւարն առենէ ի վեր արթուն եմ:

– Գիտե՞ս, որ այս գիչեր զիս չատ վախ-ցուցիր:

– Ինչո՞ւ համար:

– Մինչեւ վերջը կը զառանցէիր կոր:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, գոչեց Սերգիս, – ի՞նչ կ'ըսէի կոր քունիս մէջ:

– «Մի՛ մօտենաք, կը զարնեմ» եւ այլն կ'ըսէիր: Ճետոյ սպառնացար, որ Պապը Ալին օդը պիտի հանես:

– Խենթի խօսքեր:

– «Քիչ օրէն կը տեսնէք, ինչ պիտի ըլ-լայ» կը պոռայիր:

– Շատ խմած էի, գողերու դէպքն ալ վրաս ազդեց, կ'երեւի, որ անկէ էր... կարեւորութիւն մի՛ տար զառանցանքի մէջ ըսածներուս:

– Բայց ուրիչատեն սովորութիւն չու-նէիր այսպէս քունիդ մէջ խօսելու:

– Երէկ չատ յուզուած էի: Հիմա քենէ բան մը պիտի խնդրեմ:

– Ըսէ՛, տեսնենք:

– Քեզի մէկու մը պիտի ղրկեմ, պիտի երթաս այդ մարդը գտնես ու հոս բերես:

– Դուն ինչո՞ւ չես երթար կոր:

– Ես այսօր դուրս ելլելու միտք չունիմ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Չեմ դիտեր, թէ երէկ դիչեր վիրա-ւորած գողերս ինչ եղան, թերեւս իրենց-մէ մէկը մեռած է, այդ պարագային խո-հեմութիւն չէ դուրս ելլելը, գոնէ այսօր:

– Երթալիք տեղս հեռո՞ւ է:

– Ո՛չ, հոս, քարափին մօտերը:

– Ուրեմն կ'երթամ:

Սերգիս բացատրեց երթալիք տեղը եւ գտնելիք անձը:

Զապէլ խելօք հագուեցաւ եւ գնաց կա-տարելու իր բարեկամին յանձնարարու-թիւնը եւ կէս ժամէն վերադարձաւ՝ հե-տը բերելով երիտասարդ մը:

– Բարեւ, – ըսաւ նորեկը թրքերէն լե-զուով, – ո՞ւր մնացիր գիչերը, մեզ բա-ւական մտատանջութեան մատնեցիր:

– Պզտիկ վտանգ մը անցուցի, բայց կրցայ օձիքս ազատել, – պատասխանեց Սերգիս:

– Պատմէ՛, տեսնենք:

Սերգիս մէկ քանի գնումներ պատրաս-կելով՝ դրամ տուաւ Զապէլին եւ զայն հեռացուց իրենց քովէն: Երբ մինակ մը-նացին, մանրամասնօրէն պատմեց ինչ որ պատահած էր:

– Այդ ոստիկաններուն դէպքը չատ ծանրակչիռ է, – դիտել տուաւ նորեկը, – չատ մեծ անխոհեմութիւն ըրած ես այդ գինետունը երթալով:

–Մէկը տեսնելու համար ստիպուած էի այդ կողմերը երթալ, յետոյ գաւաթ մը խմելու համար մտայ գինետուն, կօշ-կակարին հանդիպեցայ եւ մնացի... աս-կէ գատ չէի դիտեր, որ հետապնդուած էի:

– Կ'երեւի, որ ոստիկանութիւնը քու հետքդ գտած է:

– Եթէ այնպէս ըլլար, հիմա ձերբակալ-ւած պիտի ըլլայի:

– Ուրեմն ինչպէ՞ս կը մեկնես լրտեսնե-րուն ներկայութիւնը:

– Պարզապէս դիպուածի արդիւնք:

– Բայց յայտնի է, որ այդ լրտեսնե-րը քեզի կը ճանչնան եղեր:

– Զարմանալի՛ բան, որ անոնք ինծի կը ճանչնան, ու ես զիրենք չեմ ճանչնար, – ըսաւ Սերգիս:

– Ինչ որ է, հիմա քեզ ազատելու ճա-րը նայինք:

– Արդէն աւոր համար քեզ հոս կանչել տուի:

– Այս տանը մէջ չեմ կարծեր, որ եր-կար ատեն կարենաս մնալ:

– Եւ ոչ իսկ օր մը, այստեղ ապահով չէ, երէկ գիչերը հալճեպով եկայ, բայց չեմ ուզեր երկար ատեն մնալ:

– Ուրեմն պէտք է ուրիչ տեղ փո-խադրուիս:

– Կրնա՞ս յարմար տեղ մը գտնել մին-չեւ իրիկուն:

– Կը ջանամ:

– Ճետոյ, դուրս ելլելու համար պէտք է, որ ծպտուիմ:

– Այդ դիւրին է, քեզի ձեռք մը ուրիչ լաթ եւ գլխարկ մը կը ճարեմ:

– Պարոն Շեվարցը զիս փնտռե՞ց:

– Անշուշտ եւ չատ ալ մտատանջ էր քու մասիդ, երբ գիչերը իմացաւ, որ երեւան չես եկած:

(Շար. 310)

Տիկին Սիւզան Տէր-Ստեփանեան,

Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէր-Ստեփանեան եւ զաւակները՝ Սեսիլ եւ Սթեֆան,

Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեան եւ զաւակը՝ Սեւան

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 23-ին, 89 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտ. 27, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ-Լա-Շէզի վերելմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

45, rue de Rochechouart
75009 Paris

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ս. Տէր-Ստեփանեանի եւ զաւակներուն:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ
ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻԻՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72-րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանդիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Հուսկ հաւաքոյթ՝

«Espace Charles Aznavour»

սիրոյ սեղաններու չուրջ մխսին քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուին Արնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պերճ Յովնաեանի *մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արթին Ապտալեան եւ Սիբան Մուրատեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

24-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՊԱՏԱՐԱԳ – ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ –
ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆԻ
ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 10-ին

կը մատուցուի պատարագ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի կազմութեան 24-րդ տարեդարձին առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԷՃԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Հոգեհանդստեան արարողութիւն կը կատարուի երգչախումբին անդարձ բաժնուած հիմնադիր նախագահներէն՝ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆի, մենեջերուհի ԼՈՒՍԻՆԷ ՔԷՇԻՇԵԱՆի – մենեջերուհի ՄԱՐԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆի, երգչուհիներ ԱՆԻ ՏԼՎՕՍԻ եւ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՄԱՇՈՑԵԱՆի, երգչախումբի ՓՕԼ ՕՔԱՐԻ, մենեջիչ ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի, մենեջիչ ՇԱՀՆՈՒՐ ՃԷՑՀԱՆի, երգիչ ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի հոգւոց ի հանգիստ:

Այս առթիւ պատարագիչը կը յանձնէ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

իրենց տասնեակ տարիներու Հայ Եկեղեցւոյ եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւններուն համար չնորհած «Կոնդակ»ները՝ դաշնակահարուհի ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆին, մենեջերուհի ԵՒԱ ԱՐԹԻՆԵԱՆին եւ մենեջիչ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆին, հիմնադիր-ղեկավար ԽԱՋԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆին, որ կը պարգեւատրուի նաեւ Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ պատուոյ բարձր չքանչանով:

Պատարագի կոմիտասեան բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

Ցաւարտ պատարագի, ճոխ ընդունելութիւն Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ, Մշակոյթի կեդրոնի «Ա. Զրբաչեան» սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին մեռազն ժողովուրդը, Մարսէյլի եկեղեցեաց թաղական խորհուրդները, բոլոր կազմակերպութեանց վարչութիւնները սոյն հանդիսութեանց:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Սեդա Փրնդէեանի ամուսնոյն, զաւակներուն, եղբայրներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, մեծմօր եւ ազգականին՝ տիկին Մարիամ Կոշկարեանի (Վալանս) մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Soirée à Livry-Gargan

La Croix Bleue des Arméniens de France
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry vous invite à sa soirée du **28 septembre**
à partir de 20 heures 30
au 17, rue Charles Péguy
à Livry-Gargan
Cette soirée est exclusivement consacrée au profit d'**ARMENIE-KARABAGH** dans le cadre de l'opération :

UN HOPITAL POUR STEPANAKERT

La chanteuse **Khatouna** nous accompagnera en interprétant quelques chants de Sayat Nova.
Prix du repas : 30 euros.
Contacter Madeleine au 01.43.83.87.68 ou Marla au 01.48.32.19.67 / 01.48.31.46.22 (après 20h).

***

Repas

Comme chaque année la Croix Bleue d'Issy les Moulineaux section Dirouhie Serengulian vous invite à son repas au Chalet de Vaupereux, le 6 Octobre.

Cette journée commencera par la visite du Musée Français de la Carte à Jouer à Issy les Moulineaux.

Rendez-vous à 10h15 devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy les Moulineaux avec un arret à 10h30 devant l'Eglise Arménienne Apostolique d'Issy les Moulineaux.
Pour inscription contacter
Mme Minassian 01 40 95 81 33
Mme Papazian 01 46 42 90 68

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին՝ Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին, Աւանդական մատաղօրհնութիւն ժամը 11·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր հովիւը՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ԲՀՆԳ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ծանօթ. – Ցատուկ ուխտաւորները եւ մատաղի մասնակցողները կրնան ուղղակի արձանագրուիլ թաղական խորհուրդին, հոգեւոր հովիւին կամ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան մօտ:

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ԿԱՄ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՀԱՑԵՐԸ

AVEC SCHAVARCH MISSAKIAN LA PRESSE ACQUIERT SES TITRES DE NOBLESSE

Կը դասախօսէ՝

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 7,
ժամը 20·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
Métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MARSEILLE
La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
présente à la
FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE
du 20 au 30 septembre
— PARC CHANOT —

un Pavillon ARMÉNIE Hall 6

Avec le concours du Conseil Général des Bouches-du-Rhône

Sont exposés et vendus :
— Des denrées et produits importés d'Arménie
— Des tapis de l'usine Haykork
— Des travaux d'artisans sur divers matériaux
— Des spécificités : Khatchkars, Objets en obsidienne, Gravures sur bois et sur métaux, Céramiques etc...
— Des bijoux gravés aux motifs symboliques etc...

VENDREDI 27 SEPTEMBRE

journée officielle de l'Arménie

12h — Accueil et visite des officiels
12h30 — Allocutions et Apéritif
13h — Déjeuner (sur réservation avec P.A.F.)
15h — Projection - Conférence - Débat
18h — Animation musicale et danses arméniennes sur le Pavillon.

Associations partenaires :
- Provence-Arménie
- Chambre de Commerce et d'Industrie Franco-Arménienne
- Action Santé Arménie.

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր Եկեղեցւոյ զաւակներուն, թէ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաչէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի
ու ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ Ընտանիքին,
Տաճարին հիմնարկէքը կատարող՝ Մանչէսթըրէն Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻԽԹԻԽՃԵԱՆի
ՎՐԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Աբջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒՆ համար:

Ցաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

Սիրոյ Սեղանը տեղի կ'ունենայ՝
PRESS CLUB DE FRANCE, 8, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մասնակցութեան համար, հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Եկեղեցւոյ Քարտուղարութիւն – 01·43·59·67·03
— Տիկնանց Յանձնախումբ – 01·47·43·12·66 / 01·46·62·01·29
Սեպտեմբեր 26-էն առաջ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27
VENDREDI
27 SEPTEMBRE
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.522

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.522

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վարչապետը՝ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն Սեպտ. 25-ին, Նախարարաց Խորհուրդին ներկայացուց 2003-ի պիւտճէն։ Բացը պիտի մնայ 44,6 միլիառ եւրօ եւ հանրային բացն ալ պիտի պահպանուի 2,6%-ի։ Պիտի նպաստաւորուին զէնուածառատ Արդարութեան, Ներքին, Պաշտպանութեան նախարարութիւնները, կը տուժեն Առողջապահութեան, Հողագործութեան, Մշակոյթի նախարարութիւնները։ Եկամուտի տուրքը 1% նուազում պիտի արձանագրէ։ Ինչպէս միշտ, նման պարագաներու, մեծամասնութիւնը գոհ է կառավարական այս ծրագրէն, մինչ ձախ ընդդիմութիւնը կը քննադատէ։

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական դիմոկրատ թեկնածուն՝ նախկին փոխ-նախագահ Ալ Կոր խիստ կերպով քննադատած է Պուշը իր արտաքին քաղաքականութեան, մասնաւորաբար Իրաքի դէմ պատերազմական ծրագիրներուն համար։ Շատ են նաեւ անոնք, Լոնտոնի մէջ իսկ եւ արեւմտեան կառավարութիւններու մօտ, որոնք թերահաւատ են Թ. Պլէրի ներկայացուցած թղթածրարին նկատմամբ։ Ալ Կոր վրդոված է։ Ան կ'ըսէ. «Սեպտեմբեր 11-ի վաղորդայնին ԱՄՆ համակրութեան, բարի կամեցողութեան եւ զօրակցութեան հսկայ դրամագլուխ մը հաւաքեցին աշխարհի մէջ։ Այդ դրամագլուխը մսխեցինք եւ փոխարինեցինք վախով, անձկութեամբ, կասկածամտութեամբ։ Ոչ թէ միջազգային ահաբեկչութեան ծրագիրներուն կապակցութեամբ, այլ ԱՄՆ-ուն փառասիրութեանց»։ Վերակոյսին մէջ ալ, դեմոկրատ մեծամասնութեան ղեկավարը՝ Թոմ Տէշլի պահանջած է Պուշէ որ ներողութիւն խնդրէ իր «զայրակղեցուցիչ» խօսքերուն համար։ Ոգեկոչելով Վերակոյսին մերժած Ապր. Ապահովութեան նախարարութեան մը ստեղծման օրինագիծը, Պուշ ըսած էր.- «Ներկայացուցիչներու ժողովը պատասխանեց, բայց, Վերակոյսը աւելի չհագեցուած է անձնական չահերով եւ նուազ չհագեցուած՝ ամերիկացի ժողովուրդին ապահովութեամբ»։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ պետական նախարար Ա. Տօղան փոքրամասնութիւններու կալուածատիրութեան վերաբերող կանոնագրութիւնը վաւերացման համար յղած է վարչապետին։ Կը սպասուի որ այդ կանոնագրութեամբ սրբագրուին անցեալի անարդարութիւնները։ Թէեւ երկրին ազգայնական կուսակցութիւնը դէմ է ամէն նոր կարգադրութեան, նոյնիսկ Եւրոպայի անդամակցութեան սիրոյն, որ կալած դնելու, ստանալու եւ մատակարարելու իրաւունք կը ճանչնայ փոքրամասնութիւններուն։

ՊՈՒԱՔԻ (Քոթ տ'Իվուար) փութացած ֆրանսական զօրքը կրցաւ ազատագրել քրիստոնեայ Միջազգային Ակադեմիային 170 աշակերտներն (մեծամասնութեամբ Ամերիկացի) ու վրոֆէսէօրները, որոնք արդելափակուած կը մնային քաղաքին մէջ, որ ապստամբներու ձեռքն է։ Ապիճանի մէջ, հարիւրաւոր ցուցարարներ հաւաքուած են ֆրանսական դեսպանատան առջեւ, ուր ապաստանած է ընդդիմադիր Ալասան Ուաթարա, պահանջելով որ իրենց յանձնուի։ Ենթական կը մեղադրուի որ մաս ունի խռովութիւններուն մէջ։ Ուրիշներ ալ հաւաքուած են Պուրքինա Ֆասօ, դրացի երկրին հիւպատոսարանին առջեւ, որ նաեւ խնդրոյ առարկայ է։

ՍԻԼՎԻԱՆ ԱԿԱՍԷՆՍԿԻ, նախկին վարչապետ Լ. Ժոսփէնի կինը դիրք մը հրապարակ կը հանէ, ուր կը ներկայացնէ ձախողութեան մը օրագիրը, այսինքն ընտրապայքարէն պարտութիւն (Յունուար 24-էն Մայիս 25) իր ամէնօրեայ հակազդեցութիւնները եւ խորհրդածութիւնները։ Հատորը խորագրուած է՝ «Ընդհատուած օրագիր»։ Հարցազրոյցներու ընթացքին (կը Մոնտ, հեռատեսիլի Ֆրանս-2 կայանը) կը բացատրէ որ հատորը նպատակ չունի ըսելու ինչ որ Ժոսփէն չըսեր, գոնէ առայժմ։ Սկիզբը, օրագիրը չէ գրուեր հրատարակութեան համար բայց, իր բարեկամն ու հրատարակիչը (Սէօյլ) կարդալէ ետք ճեռագիրը դաեր է որ պէտք է հանրութիւնն ալ ծանօթանայ իր մտածումներուն։ Խորքին մէջ, հատորը կը թուի պաշտպանողականն ըլլալ իր ամուսնոյն, որ Ապրիլ 21-ի սեւ օրէն ի վեր չէ արտայայտուած, բայց, ըսած է՝ «Միշտ համր պիտի չմնամ»։ Այժմ, խօսքը կնոջը տուած է։ Ան չի խնայեր Շիրաքի, ոչ ալ «որոշ ձախ»ի մը եւ լրագրողներուն։ Մէկ խօսքով, ըսածը այն է որ բոլորը յանցաւոր են, բացի··· Ժոսփէնէն։ Այս հրատարակութեան առթիւ, երեսփոխան մը ըսած է. «Ընտրապայքարի առեն Պերնատէթին դիրքը ունեցանք, վերջը՝ Սիլվիանին դիրքը, բարեբախտաբար Լը Փէնի կինը գրել չի դիտեր»։

ՎՐԱՍՏԱՆի սահմանապահ զինուորները, Սեպտ. 24-ին չորս օտարներ ձերբակալած են, որոնց երկուքը Ռուսեր են, երկուքն ալ Ֆրանսական անցագրի տէր Արաբներ։ Զորսն ալ զինուած էին եւ կը փորձէին Ռուսաստան մտնել Վրաստանի եւ Ինգուչիոյ սահմանը անցնելով։

ՍԵՐԳԷՑ ԲՈՒՐՈՎ ռուս երիտասարդ եւ ժողովրդական դերասանը հերթական մահ մը ունեցած է, Սեպտ. 20-ին, գոհ երթալով հիւսիսային Օսեթիա պատահած ճիւնահոսքին։ 30 տարեկան Ս. Բուդրով իր առաջին ֆիլմը կը դարձնէր 20 հոգինոց խումբի մը հետ։ Մեծ ժողովրդականութիւն դտած էր 1997ին Բալաբանովի «Եղբայր» ֆիլմին շնորհիւ։ Ամբողջ սեռունդի մը մարմնաւորումը կը նկատուէր։

ՔԱՐԱՇԻի մէջ (Փաքիստան) հակաքրիստոնեայ նոր ոճրագործ մը գործուած է Սեպտեմբեր 25-ին։ Եօթը հոգի սպաննուած են քրիստոնեայ բարեսիրական կազմակերպութեան մը դրասենեակին մէջ։ Յարձակողները բոլորին գանկին մէջ փամփուշտ մը պարպած են։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐՈՒԱԾԱՅԻՆ ՈՒԺ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 25/26)

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՍԱԾ

Սեպտեմբեր 25-ին Երեւան հասած են Մինսկի խումբին նախագահները։ Անոնք յաջորդ օրը հանդիպումներ կ'ունենային պաշտօնական դէմքերու հետ, ապա կը մեկնէին Ղարաբաղ, անկէ Ադրբեջան։ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ըսած է թէ անոնց հերթական այցն է եւ անակնկալներ սպասելի չեն։ Հաւանական նկատած է որ նախագահները Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի հետ քննարկեն անոնց վերջին հանդիպումին արդիւնքները։

***

Թ. ՄՈՍԻԱՇՎԻԼԻԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վրաստանի նախագահին ներկայացուցիչը Թ. Մոսխաչվիլի որ Երեւան կը գտնուի, Սեպտ. 25-ին հանդիպում ունեցած է Երեւանի քաղաքապետ Ռ. Նազարեանի հետ։ Վրացի պաշտօնատարը ծանրացած է միասին աշխատելու կարեւորութեան վրայ, գոհունակութիւն յայտնելով Ջաւախքի հայկական գաղութներուն Երեւանի քաղաքապետարանէն կատարուած օժանդակութեան։ Անցեալ տարի Երեւանի քաղաքապետարանին միջոցներով Ջաւախքի մէջ հայկական ութ գաղութ նորոգուած է։

Թ. Մոսխաչվիլի կարեւոր համարած է Ջաւախքին առընչուած ծրագիրներու Հայաստանի մասնակցութիւնը։ Ան հրաւիրած է քաղաքապետ Ռ. Նազարեանը Ջաւախք այցելելու։

***

ՋԱԻԱԽՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ

Սեպտեմբեր 25-ին, Վրաստանի նախագահին լիազօր ներկայացուցիչ Թ. Մոսխաչվիլիի հետ հանդիպումէն ետք այդ մասին հարցումներու պատասխանած է վարչապետ Ա. Մարգարեան։ Գլխաւոր նիւթը եղած է Ջաւախքի տնտեսական զարգացման ծրագիրը որ պիտի ղրկուի Հայաստանի կառավարութեան։ Քննարկուած է Ջաւախքի մէջ Հայաստանի հիւպատոսարան բանալու հարցը, որպէսզի հիմքը անմիջական ըլլայ տեղացիներու հետ։ Ա. Մարգարեան ըսած է թէ վրացական պատուիրակութիւնը պատրաստ էր այդ հարցին պատասխանելու, ուստի ինք խնդրած է որ այդ մասին տեղեկացնեն նախագահ Շեվարնաձէին, որպէսզի կարելի ըլլայ պաշտօնական մակարդակով քննել նիւթը։

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Սեպտեմբեր 25-ի նիստին վկայութեան կանչուած է նախկին նախարար Խ. Ցարուքեանեանը։ Ըսած է թէ ականատես եղած է Կ. Ցունանեանի դահլիճ ներխուժելով Վ. Սարգսեանի ուղղութեամբ կրակելուն, քանի որ ինք նստած էր անոր քովը։ Փաստած է տեղեկութիւնը թէ երկխօսութիւն տեղի ունեցած է իր եւ ահաբեկիչին միջեւ։ Աւելի ետք տեսած է վիրաւոր Ա. Յակոբեանը, լրագրող Հերմինէ Նաղդալեանը եւ Հ. Աբրահամեանի դիակը։ Խ. Ցարուքեանեան զարմանքով ըսած է թէ նոյն օրը քանի մը վայրկեանի յապաղումով դահլիճ մտած է եւ նրբանցքին մէջ ոչ ոք նշմարած է, երբ սովորաբար դահլիճին դուռներուն առջեւ ոստիկաններ կեցած կ'ըլլային։

Պատահարէն ետք ահաբեկիչները հետաքրքրուած են նախկին Ներքին նախարար Ս. Աբրահամեանով։ Իրենց ըսուած է որ ան սրահին մէջ չի գտնուիր, թէեւ հոն եղած է։

***

ԱՆՏԻՐ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԿԱՑԱՐԱՆ

Սեպտեմբեր 24-ին Գաւառի մէջ բացուած է հանրակացարան մը ուր մանկատունէն բաժնուած 18 տարեկան երիտասարդ-երիտասարդուհիները օթեւան կ'ունենան։ Գեղեցիկ ու յարմարաւէտ սենեակներով այդ օճախը կարելի եղած է հիմնել Հայաստանի երախաներու հովանաւորութեան ծրագրին շնորհիւ, որուն մասնակցութիւն բերած է ԱՄՆ-ուն Արեւելեան Թեմի տիկնանց միութիւնը։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ

Եւրոպայի Խորհուրդը Սեպտ. 23-ին նոր աղդարարութիւն մը ուղղած է Թուրքիոյ, նաեւ դրամական մարզի ճնշումի միջոցներ գործադրելու սպառնալիքով, եթէ ան չարունակէ մերժել Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական տեսանին վճիռները գործադրել։ Աղդարարութիւնը յայտնուած է նոյն օրը Խորհուրդին Նախարարներու խորհուրդին կատարած քննէարկութեան։

Եւրոպայի Խորհուրդը որ ունի 44 երկիրներէ 301 երեսփոխաններ, ցաւ յայտնած է մասնաւորաբար որ Թրքական օրէնսդրութիւնը անկարելի կը դարձնէ 4 մեղադրեալի վերաքննութեան պահանջը գոհացնել. մեղադրեալներ որոնք անարդար դատավարութեամբ մը 15 տարուան դատապարտուած են եւ ներկայիս իրենց պատիժը կը կրեն։ Անոնցմէ մէկն է քիւրտ երեսփոխանուհի Լէյլա Զանա։

Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական տեսանը անարդար դտնելով անոնց դատը, Յունուարին դիմում ներկայացուցած էր Անգարայի որ վերաքննուի այդ դատը։

Թուրքիա քննադատուած է նաեւ նոյն տեսանին վճիռներուն չենթարկուելուն պատճառով։ Անգարա մինչեւ այսօր կը մերժէ կիպրացի յոյն տիկին Լոիծիուի վճարել աւելի քան 640 հազար տոլարի դումարը, որպէս հատուցում, 1974-ի Թրքական ներխուժումին կրած վնասներուն։ Եւրոպայի Խորհուրդը եւ նախարարաց ժողովը այդ ուղղութեամբ բազմաթիւ ազդարարութիւններ ուղղած են Անգարայի բայց այս վերջինը կը մերժէ պատասխանատուութիւնը, զայն վերագրելով Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան։

ժելով Վ. Սարգսեանի ուղղութեամբ կրակելուն, քանի որ ինք նստած էր անոր քովը։ Փաստած է տեղեկութիւնը թէ երկխօսութիւն տեղի ունեցած է իր եւ ահաբեկիչին միջեւ։ Աւելի ետք տեսած է վիրաւոր Ա. Յակոբեանը, լրագրող Հերմինէ Նաղդալեանը եւ Հ. Աբրահամեանի դիակը։ Խ. Ցարուքեանեան զարմանքով ըսած է թէ նոյն օրը քանի մը վայրկեանի յապաղումով դահլիճ մտած է եւ նրբանցքին մէջ ոչ ոք նշմարած է, երբ սովորաբար դահլիճին դուռներուն առջեւ ոստիկաններ կեցած կ'ըլլային։

Պատահարէն ետք ահաբեկիչները հետաքրքրուած են նախկին Ներքին նախարար Ս. Աբրահամեանով։ Իրենց ըսուած է որ ան սրահին մէջ չի գտնուիր, թէեւ հոն եղած է։

***

ԱՆՏԻՐ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԿԱՑԱՐԱՆ

Սեպտեմբեր 24-ին Գաւառի մէջ բացուած է հանրակացարան մը ուր մանկատունէն բաժնուած 18 տարեկան երիտասարդ-երիտասարդուհիները օթեւան կ'ունենան։ Գեղեցիկ ու յարմարաւէտ սենեակներով այդ օճախը կարելի եղած է հիմնել Հայաստանի երախաներու հովանաւորութեան ծրագրին շնորհիւ, որուն մասնակցութիւն բերած է ԱՄՆ-ուն Արեւելեան Թեմի տիկնանց միութիւնը։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՊԵՔՃԵՃԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ

Քրտական օրաթերթը «Խօզկիւր Փոլիթիքա» (Սեպտ. 23) ամբողջ էջ մը յատկացուցած է Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեճանին հետ կատարուած հարցազրոյցի մը։ Հոն նիւթ կ'ըլլան Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկարով Թուրքիոյ մէջ որոշուած ազատական մօտեցումները, ինչպէս՝ մայրենիի ուսուցման, փոքրամասնութեան վաքըֆներու կալուածներու օրէնքը, միջազգային այժմէական հարցեր, եւլն.։

Գարեգին Արք. համառօտ կերպով ներկայացնելէ ետք Գերմանիոյ հայութեան պատկերը, – 35 հազար հոգի, 14 համայնք, կազմակերպութիւններ, եւլն.–, կը խօսի Թուրքիոյ մէջ սահմանադրական վերջին փոփոխութիւններուն մասին։ Կ'ըսէ թէ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն, մահապատիժի չնջումին, մայրենիի ուսուցման, վաքըֆներու նիւթով ձեռնարկուած փոփոխութիւնները պէտք է արմատանան, մարսուին, որպէսզի ընդունուի որ Թուրքիոյ մէջ Թուրքերէն տարբեր ծագումի տէր ազրողներ ալ կան եւ կարելի ըլլայ անոնց իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը։ Ասիկա ըմբռնումի հարց մըն է։

Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդը կ'անդրադառնայ թերթի մը մէջ կարդացածին. Պոյոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք.ի հարցուած են թէ օրէնքի նշեալ փոփոխութիւններէն ետք, դասագիրքերու մէջ 1915–ին «Հայերու կատարած կոտորածներ»ուն առընչութեամբ գրուելիքներուն մասին ի՞նչ կը մտածէ։ Ան ալ պատասխանած է. «Մի՛ թուլնաւորէք երախաներուն, երիտասարդներուն միտքերը։ Գոնէ անոնք ճիշդ տեղեկութիւններով զոդ մեծնան»։ Մեկնաբանելով երեւոյթը, Գարեգին Արք. կ'ըսէ.– «Ճիշդ այն պահուն երբ կը խորհիս թէ բաներ մը կը փոխուին, նման բայլեր կ'առնուին։ Ինչպէս կարելի է ասիկա ժողովրդավարութեան հետ հաշտեցնել։ Մէկ կողմէն Հայերու ցեղասպանութիւնը մերժող վարկածներ կը պահպանուին, միւս կողմէն՝ պատմութիւնը մոլորեցնող փրոփ-ներ աղբիւրները խեղաթիւրելով բազմաթիւ հատորներ կը հրատարակեն ու եկամուտ կ'ապահովեն»։

Մայրենիի ուսուցման բերուած ազատութեան մասին հարցումին պատասխանելով Գարեգին Արք. կը չեշտէ հակասութեան հետեւեալ երեւոյթը. Օգոստոս 30–ին Թուրք երգչուհի մը երգահանդէս մը տուած էր, Թրքերէնէն զատ նաեւ Հայերէն, քրտերէն, յունարէն երգերու յայտագրով մը։ Յատկապէս զինուորական ոլորտէն, նաեւ քաղաքական դէմքերէ բուռն քննադատութիւններ բարձրացան. մանաւանդ որ այդ օրը Թուրքիոյ յաղթանակի տօնն էր։ Նոյնիսկ հրահանգող գտնուեցաւ որ երգչուհին՝ Սեզէն Աքսու Հայաստան երթայ եթէ կ'ուզէ Հայերէն երգել։ Ատոր քով կայ առաջարկողն ալ որ նման երգահանդէս կազմակերպուի Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ։

Առաջնորդ Արք.ը կ'ըսէ. «Ուրեմն, այդ երկրին մէջ յատուկ օրէնքի կը կարօտի որոշել թէ ո՛ր երգերը կրնան երգուիլ։ Ինչպէս որ Թուրքիայէն Գերմանիա հաստատուածներ իրենց մայրենիով կրթութիւն եւ ուսուցում կը ստանան, Թուրքիոյ բնակիչ Հայերը, Քիւրտերը, Արաբները, Չերքէզները, Ցոյներն ալ պէտք է իրենց լեզուներով կրթութիւն եւ ուսուցում ստանան։ Ասիկա արգիլել, ժողովրդավարութեան ընմբռնումին յարիր մօտեցում չէ։ Ասիկա ըմբռնումի հարց մըն է. երբ ըմբռնումները փոփոխութեան ենթարկուին, օրէնքներն ալ իմքնին կը ստիպուին փոխուիլ։ Երբ փոխանակ ըմբռնումները փոխելու, անակնկալ ձեւով օրէնքները կը փոխուին, միշտ խառնաշփոթ, հակաժողովրդավար կիրարկումներ երեւան կու գան»։

Վաքըֆներու օրէնքին փոփոխութիւնն ալ գոհացնող չէ։ Մինչ Թուրքիոյ Թուրքերը իրենց ուզածին պէս կալուած կ'առնեն, կը ծախեն, Յոյները, Քիւրտերը, Հայերը ոչ կրնան գնել, ոչ ալ նուիրել, կտակել։ Եւ հետաքրքրականը այն է որ որպէսզի հայ համայնքը կալուածի մը տիրանայ, հարկաւոր է Նախարարաց խորհուրդի որոշումը։ Եթէ որոշումը դրական ըլլայ, տուեալ համայնքը կրնայ կալուածատէր ըլլալ։ «Ասիկա ո՞ր ժողովրդավարութեամբ կը բացատրուի» հարցուցաւ Գարեգին Արք.։ Նման բան ոչ Հելսինքեան սկզբունքներու, ոչ ալ միջազգային համաձայնութիւններու յարիր է, ու չի հասկնար որ նման կարծրացած մտածումներով, ճնշումի մշակոյթով, մինչեւ ո՛ւր կարելի է երթալ։

Հարցազրոյցին վերջին հարցումները առընչուած են Թուրքիոյ յառաջիկայ ընտրութեան քրտական կուսակցութեան կարելիութիւններուն, Իրաքի, Պաղեստինի հարցերուն։ Գարեգին Արք. Թուրքիոյ գլխաւոր հարցը կը նկատէ ժողովրդավարացումի հոյովոյթը, կը քննադատէ ԱՄՆ–ու ճնշումները, զանոնք միջազգային գետնին վրայ օրինականացնելու ջանքերը։

Անցեալ անկիւնի մը մէջ տրուած են պատմութեան խեղաթիւրումի երեւոյթին մասին ըսածները. Գանատա գտնուած միջոցին ձեռքը Թուրքի մը –փրոֆ. Ապտուրրահման Քիւչիւքի– «Հայկական Եկեղեցին եւ Թուրքերը» խորագրուած հատորը անցած է։ Հետաքրքրուած եւ կարդացած է։ Տեսած է որ ան լեցուն է սխալներով. հոն ըսուած է օրինակ, թէ «Առաջ Հայերը Թուրք են եղեր։ Քրիստոնէութիւնը ընդունելէ ետք իրենց համար դիր յօրիներ են» եւլն.։ Հարց կու տայ թէ պատմական քաղաքներու անուններու, այլ յատուկ անուններ եւ արուեստի գործեր, ի՛նչպէս կրնան ոչնչացընել։ Կ'ըսէ. «Միջին Ասիոյ Ասիատոլուի, հարաւային Ասիատոլուի մէջ Վանի, Արարատի, Էրզրումի, Պիթլիսի, Եդեսիոյ, Անիի նման մինչեւ այսօրուան հասած հայկական անուններ կան տակաւին։ Այդ անուններուն պատմութենէն կարելի չէ ջրնջել։ Պատմական այս տուեալները վերանշեալին նման հատորներու պարունակութիւնը կը հերքեն։ Թուրքերու Ասիա տոլու մուտքը 1071–էն ետքն է։ Ատկէ առաջ նոյն հողերուն վրայ ասատապետներ եւ թագաւորութիւններ ապրած են։ Ինչպէս կարելի է ժխտել Ն.Ք. Ա. դարէն այդ հողերուն վրայ ապրած Հայերու վեց հազար տարուան պատմութիւնը»։

Ապա Գարեգին Արք. կը մէջբերէ Ցիւսուսի երկու առաքեալներուն՝ Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի քարոզչական աշխատանքը Հայերու ապրած չրջաններուն մէջ։ Դ. դարու սկիզբին Հայերու քրիստոնեայ դառնալը, Գր. Լուսաւորիչը, Տրդատ արքան, քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումը։ Այդ բոլորին ետք կ'եզրակացնէ. «Այս բոլորը ցոյց կու տան թէ այդ ժամանակներուն խըճդրոյ առարկայ հողերուն վրայ Թուրքեր չկային»։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԸՍՏՇԱՏԵՍՐ

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ

ՕՐՀՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ Ի՛ՐՆ Է

Ա.

Դանիէլ Վարուժան հաւանաբար տակաւին հազիւ քսան տարեկան էր երբ կը գրէր «Հայր, Օրհնէ՛» հիանալի բանաստեղծութիւնը եւ կեանքի սեմին վրայ էր որ կը խնդրէր իր հօր օրհնութիւնը։ Տարիներ վերջ ան ալ իր կարգին անչուշտ իր օրհնութիւնը պիտի տար իր որդւոյն։ Կեանքի կարգը այս է։

Եւ սակայն Դանիէլ Վարուժանի տրուած չէր երկար կեանք ունենալ, ալեւորիլ, ծերանալ։ Հազիւ 31 տարեկան հասակի մէջ ան ալ, ուրիշ բազմաթիւ գրագէտներու ու բանաստեղծներու կարգին, պիտի զոհուէր 1915 թուականի չարաղէտ դէպքերուն։ Ինչ որ հայ գրականութիւնը ժառանգած է որպէս Դանիէլ Վարուժանեան գանձ, ընդամէնը տասը-տասներկու տարիներու վաստակ մըն է, զոր Մխիթարեան վանքի մթնոլորտին մէջ սնունդ առած, գրաբարի աղդեցութեան տակ մը-նացած, զգացական զեղումներու չունչով խոյանք առած սկնակ բանաստեղծը տասը տարուան կարճ ժամանակի մը մէջ հասցուց արուեստի ու լեզուի, մարդասիրական զեղումներու դագաթնակէտի մը։ Անկարելի է չհաշուել թէ Դանիէլ Վարուժան տակաւին մինչեւ ո՞ւր կրնար երթալ, եթէ իրեն տրուէր քսան տարի եւս ստեղծագործելու առիթ։

Բախտին բերումն է։ Քսան տարեկան երիտասարդը, որ իր հօրը օրհնութիւնը կը խնդրէր, երեսուն տարեկանին արդէն դարձած է օրհնութիւններ բաշխող հայր, ամուսին, ու բանաստեղծ։ «Հայկին երգը» խորագրեալ իր երբեւ թէ կիսաւարտ, իրականութեան մէջ հրաշալիօրէն աւարտուն հաւաքածոյին մէջ, զոր իր դրական ու ազգային կտակը կըրնանք նկատել, մեր անդուզական բանաստեղծը ունի «Օրհնութիւն» խորագրեալ բանաստեղծութիւն մը։ Հոս ան իր օրհնութիւնները կը բաշխէ իր «կարիճ Որդի»ին, իր «սիրուած Թոռնիկ»ին, իր «վարդ Թոռնուհիին», իր «աղուոր հարս»ին եւ վերջապէս «պառաւ Աննա»ին։ Եթէ դիտես թէ չատ կարճ ժամանակ վերջ ինչպիսի ճակատագիր մը կը սպասէր բանաստեղծին, չափազանց կը յուզուիս այս բանաստեղծութիւնը կարդալով։

Ափ մը ցորեան ափերուդ մէջ
թող յեցնեմ, կտրիճ Որդիս,
Կտրիճ Որդիս, գօտին մէջդիս.
Թող մաճակալ բազուկներէդ
Խաւն ցուլի արիւն ասցնի,
Եւ եղեւնի Ճու հասակէդ
Խաւն տունի սիւները կանգնի.
Ու երբ թիւովը մատներուդ
սերմանես Ճու սերմնացուն՝
Հնձես թիւովն աստղերուն։

Հեթանոս երգերու սիրահար մեր բանաստեղծը, որ երիտասարդական օրերու իր խոյանքին մէջ հուժկու ցուլ մը մատաղ ըրած էր Վահագնին, իր պապերուն աստծոյն, ցուլը կը նկատէր մարդուն ու ցեղին հզօրութեան խորհրդանիշը։ Հողագործական մաճը բռնած իր որդւոյն ահա թէ ինչ կը մաղթէ ան. քսան ցուլի արիւն անցնի անոր բազուկներէն, որպէսզի ըլլայ հզօր մշակ իր ընտանիքին ու իր ցեղին համար։ Կ'օրհնէ ու կ'աղօթէ, որպէսզի իր կարիճ որդւոյն եղեւինի նման հասակէն դուրս գայ քսան տան սիւն, քսան երդիք ընտանեկան։ Եւ տակաւին կ'աղօթէ ան որ իր կարիճ որդիին տասը մատներովը ցանուած սերմնացուն աստղերու թիւին չափ հունձք տայ իրեն եւ մեր ժողովուրդին։

Դանիէլ Վարուժան բանաստեղծական ինքնոյքի կը վերածէ այս օրհներգութիւնը, օրհներգութիւն որ, որդիէն կ'անցնի դէպի Թոռ, Թոռնուհի, Հարս, եւայլն։ Բոլորն ալ վերնագրով գրուած, այս բառերը ընտանիքի մը անդամներէն աւելի՝ կը խորհրդանշեն ամբողջ հայ ժողովուրդի որդիները, Թոռներն ու հարսերը։ Բոլորն ալ գիւղին ու դաշտին մարդիկն են, որոնց համար ցորենը ոսկի է։

Ափ մը ցորեան գլուխդ ի վար
Թող որ թափեմ,, Թոռնի՛կ սիրուած,
Թոռնիկ սիրուած, ցուլս ծաղկած,
Թող ճակատիդ վրայ դրուի
Հարիւր սաղմոս իմաստութեան։

Ի՛նչ խնդաղատանք ու բարի մաղթանք նաեւ Թոռնուհիին համար, որուն դիմէն եւս անձրեւի նման պէտք է իջնէ ցորեանը։

Ափ մը ցորեան մազերուդ մէջ
Թող որ տեղամ, վարդ Թոռնուհիս,
Վարդ Թոռնուհիս, պսակ շիրմիս.
Թող այտերուդ վրայ շողան
Ամէն գարուն նոր կակաչներ,
Եւ աչքերուդ մէջդ լողան
Ամէն ամառ նոր ճաճանչներ։

Դանիէլ Վարուժան, որքան ալ ուսանած ըլլար Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի կամ Պելժիոյ Կանտի համալսարանին մէջ, կրնա՞ր մոռնալ իր հայրենի գիւղի ցորենահամ արտերը։ Պիտի զարմանա՞նք որ ան իր սիրածներուն դէմուն վրայ ոսկիի նման «ցորեան» կը տեղացնէ օրհներգութեան մէջ։

Շարունակե՛նք կարդալ այս սքանչելի բանաստեղծութիւնը։

Ր. Հ.

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՄԵԾ ՇՈՒՔՈՎ ՕԾՈՒԵՑԱՒ
ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԹԵՄԻ
ՈՒՐՄԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻ

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ»). – Ատրպատականի պատմական թեմը խանդավառ օրեր ապրեցաւ Սեպտ. 5–6–ին, երբ Ուրմիոյ Հոգեւոր Ժողովի վերակառուցուած Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ օծման հանդիսաւոր արարողութիւնը կատարուեցաւ Արամ Ա. Կաթողիկոսի հայրապետական օրհնութեամբ։ Եկեղեցւոյ հիմնական վերակառուցման ծախքերը ստանձնած էին Տէր եւ Տիկին Էդիկ Մեջլումեան, ի յիշատակ իրենց հօր՝ հանգուցեալ Լեւոն Մեջլումեանի։

Ատրպատականի Հայոց թեմի առաջնորդ Նչան Ծ. Վրդ. Թօփուզեանի խընդրանքով, Արամ Ա. օծման արարողութեան նախագահելու համար Ատրպատական ուղարկեց Քուէյթի եւ Ծոցի երկիրներու Կաթողիկոսական փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեանը, ինչպէս նաեւ Անթիլիասէն Մակար Արք. Աչգարեանը, որոնց միացաւ նաեւ Սպահանի թեմի առաջնորդական տեղապահ Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեանը։

Օծման արարողութեան ներկայ գրտնուեցան Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան իրաւաբանական եւ խորհրդարանական հարցերու օգնական Սէյէտ Մոհամմէտ Ալի Ապտին, Հիւսիսային Իրանահայութեան պատգամաւոր տոքթ. Լեւոն Դաւթեանը, Ուրմիոյ եւ Իրանի մասրի համայնքի պատգամաւորները, Արեւմտեան Ատրպատականի նահանգապետը, իսլամական մշակոյթի եւ առաջնորդութեան նախարարութեան ներկայացուցիչներ, իրանահայ երեք թեմերու աղգային իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, Ատրպատականի թեմի ազգ. կազմակերպութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ եւ հոծ թիւով հաւատացեալներ։

Սեպտեմբեր 5–ի երեկոյեան, եկեղեցւոյ դրան մուտքին հոգեւորականաց դիմաւորեցին Ծննդաբեր կաթարեց «դռնքացէք»ի արարողութիւնը, «Բաց մեզ Տէր» չարականի երգեցողութեամբ, որմէ ետք թափօրը մուտք գործեց եկեղեցին։ Հանդիսապետող Կորիւն Արք. նորակառոյց խորանի եւ եկեղեցւոյ չորս անկիւններու օրհնութիւնը կատարեց եւ ապա տեղի ունեցաւ սրբապատկերներու օծումը։ Թեմի առաջնորդ Նչան Ծ. Վրդ. խօսք առնելով, նշեց կարեւորութիւնը պատմական այդ օրուան, անդրադարձաւ բարերար ամոլի զոհողութեան եւ ոգեկոչեց յիշատակը հանգուցեալ Լեւոն Մեջլումեանի, որուն յիշատակին կը բարձրանայ եկեղեցին։ Արարողութեան աւարտին տեղի ունեցաւ նաեւ հոգեհանգիստ բարեբարներու ծնողքին հոգւոյն համար։

ՍԵՐՊԱՀԱՑ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ

Պելկրատի Գալուստ Կիւլպէնկեան կիրակնօրեայ վարժարանի սանները Ֆրանսայի եւ Յունաստանի Կապոյտ Խաչերուն ջանքով ամառնային արձակուրդի առիթ ունեցած են այդ երկիրներուն մէջ։ Սերպիայէն 11 պատանիներ Պուլկարիայէն, Յունաստանէն, Լիբանանէն, Իսրայէլէն, Գանատայէն եկած իրենց տարեկիցներուն հետ անմոռանալի երեք շաբաթ անցուցած են Փեֆկոխորիի հայկական ամառանոցին մէջ։ Անոնք մեծապէս ոգեւորուած են իրենց ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութենէն, հանդիստի պայմաններէն։ Սորված են հայկական նոր երգեր, բարեկամութիւններ հաստատած։

Սերպահայ գաղութէն հինդ երախայ ալ 25 օր անցուցած են Պէլֆոնթէնի կայանին մէջ, ապա այցելած Փարիզի տեսարժան վայրերը, շնորհիւ Կապոյտ Խաչի օգնութեան։

Իրենց վերադարձին բոլորն ալ խանդավառութեամբ խօսած են իրենց արձակուրդին մասին, նշելով որ կը փափաքին դարձեալ նման առիթ ունենալ։

Սերպիոյ Հայոց Միութենէն Պետար Մաստիլովիչ Հէքիմեան տեղեկացնելով այս մասին կը գրէ թէ իրենք մեծ դժուարութեամբ Պելկրատի մէջ եօթը տարիէ ի վեր բաց կը պահեն հայկ. դպրոցը որ 70 աշակերտ ունի։ Սեպտ. 7–ին այդ դպրոցը սկսած է 2002–2003 դասաշրջանի գործունէութեան։

Յաջորդ օր, Սեպտեմբեր 6–ի առաւօտուն, պատարագի ընթացքին հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ եկեղեցւոյ օծման ու անուանակոչութեան կարգը։ Օծուեցաւ խորանը՝ Աւետարանիչներու անուններով, որմէ եօք Նշան եւ Շահան Ծ. Վրդ. Ներու ձեռամբ օծուեցան եկեղեցւոյ 12 սիւները, Մայր Դուռը, Մկրտարանը եւ Առեանի ճակատը։

Պատարագէն եօք տեղի ունեցաւ պաշտօնական հացկերոյթ, որուն ընթացքին յոտնկայս ընդերցուեցաւ Արամ Ա.ի սրբատառ կոնդակը, եւ «Կիլիկեան Աթոռ»ի չքանչանով պատուուեցաւ եկեղեցւոյ բարերար ամոլը։

ԴԱՂՈՒԹԻՆ ԴԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ. 13–ին յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Լ. Նաճարեան–Գ. Կիւլպէնկեան վարժարանի տնօրէնին՝ Ալեքսան Աթթարեանի, որ իր մահկանացուն կնքած էր Սեպտ. 3–ին, Փարիզ, յետ անողոք հիւանդութեան։ 52 տարեկան, ողբացեալը չրջանաւարտ էր Հալէպի Լ. Նաճարեան վարժարանէն, ապա ուսումը շարունակած է Հայաստան։

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի ՀՄԸՄ կամք մարզասրահին մէջ, Սեպտ. 14–ին, շուրջ 600 հոգի հաւաքուած էին ճաշի մը ընթացքին վայելելու համար իրենց լումաներով գնուած Ս. Ցակոբ վարժարանի չէնքին գնման արդիւնքը։ Օրուան խօսնակները եղած են Լալէ Մանճիկեան եւ Վարանդ Եսայեան, 1997–ին եւ 1998–ին չրջանաւարտ վարժարանէն։ Ներկաները ողջունած է հանգանակիչ յանձնախումբի առենապետ՝ Ցարութիւն Մարգարեան։ Ան խոստացած է մօտ ապագային, ժողովուրդին ապաւինելով, մխանաբար այրել պարտամուրհակը։ Դրուատած է տարուած աշխատանքը։ Խօսք առած են հոգեւոր հովիւը՝ Արմէն Քհնյ. Իշխանեան, Հ.Ց.Դ. Միհրան Փափազեան կոմիտէի կողմէ Լեւոն Եաղճեան։ Պատառի վրայ ցուցադրուած են վարժարանի կեանքէն առնուած նկարներ։ Ճաշի ընթացքին գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը, որմն եօք Աննա Պուլկարեան եւ Արտաւազդ Մուրատեան յայտարած են որ հեծանիւի արշաւին հաւաքուած է 41·919 տոլար։ Բեմ հրաւիրուած են ու իրենց խօսքը ըսած վարժարանի նախկին տնօրէնուհիներ՝ Վանուհի Իսայեանեան եւ Աղաւնի Էլոյեան, հուսկ՝ ներկայ տնօրէնը՝ Ցակոբ Պուլկարեան։ Ապա, բժ. Մկրտիչ Տարագճեան, որ յայտնած է Վարդգէս եւ Աստղիկ Սարաֆեանի 250·000 տոլարի նուէրը, նաեւ 100·000 տոլար կը խոստանար Ցակոբ Բասմաճեան, եթէ դադրէր նոյն գումարը նուիրէր։ Հանգանակութեան գումարը հասած է 2·717·000 տոլարի։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԻԿ ԵՐԳԻՉՆԵՐ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐԸ

Կլէնտէյլի Միացեալ Ժողովական Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 15–ին, տեղի ունեցած է «Հայաստանի Փոքրիկ Երգիչներ» երգչախումբին համերգը, ղեկավարութեամբ Տիգրան Հէքէքեանի։ 40 հոգիէ բաղկացած երգչախումբը, որ Ամերիկա մեկնած էր Մինիափոլիս քաղաքին մէջ տեղի ունեցած երգչախմբային արուեստի համաշխարհային վեցերորդ փառատօնին մասնակցելու համար, դասական եւ ժամանակակից գործերու հմուտ մեկնաբանութեամբ մեծ տպաւորութիւն գործած է ունկնդիր հանրութեան վրայ։ Յայտագրի երկրորդ բաժնին խումբը ներկայացուցած է կատակային երգեր։

Ժողովուրդի բուռն փափաքին ընդառաջելով, երգչախումբը համերգ մը եւս տուած է Օգոստոս 18–ին, այս անգամ Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ, զոր սիրով տրամադրած է Հ– Ռափայէլ Մ. Վրդ. Մինասեան։ Ի յիշատակ այս համերգի, Հ. Ռափայէլ Մինասեան Տիգրան Հէքէքեանին նուիրած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի յուշամեալը, իսկ երգչախումբի 40 անդամներուն՝ մարգարիտէ խաչեր։

Երգչախումբը Օգոստոս 20–ին վերադարձած է Հայաստան։

***

«ՋԱՆԲԱԶԵԱՆ» ՊԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ԴՊՐՈՑԻ 60–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Կլէնտէյլի «Ալեքս» թատերասրահին մէջ, Սեպտ. 8–ին, նշուած է «Ջանբազեան» պարարուեստի դպրոցի 60–ամեակի յոբելեանը, կազմակերպութեամբ Իրանահայ Միութեան։ Բացումը կատարած է Արամ Անանեան։ Յայտագիրը վարած է Արիկ Գէորգեան։ Կարգացուած են Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսներու ողջոյնի գիրերը։ Ներկայ Տէր–Մեսրոպեան ներկայացուցած է դպրոցի հիմնադիր Սարգիս Ջանբազեանի գործունէութիւնը, սկսած Ղազուինէն (Իրան), ապա անոր աղջկան՝ Աննայի գեղարուեստական տակ իր հօր հիմնած դպրոցին գործունէութիւնը։ Ներկայացուած են 16 պարեր։ Բեմ հրաւիրուելով, Աննա Ջանբազեան արժանացած է ջերմ գնահատանքի։ Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան։

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը, Սեպտ. 13–ին, ընկերակցութեամբ Արամ Եպիսկոպոսի եւ Շիշլիի փոխ–քաղաքապետ Վազգէն Պարընի Տիգրանակերտ գացած է քննարկելու համար տեղւոյն Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ վիճակը։ Եկեղեցւոյ տանիքին փուլ գալէն ի վեր, Պատրիարքը առաջին անգամ է որ Տիգրանակերտ կ'այցելէր։

Տիգրանակերտի մէջ, նոյն առաւօտը, Մեսրոպ Արք. եւ իրեն ընկերացողները գացած են Ս. Կիրակոս եկեղեցի, ուր իրենց կը սպասէին Պոլսէն գացած քանի ուխտաւորներ, գլխաւորութեամբ Գէորգ Քհնյ. Ջընարեանի։ Պատրիարքը քննարկած է եկեղեցւոյ վիճակը, քովընտի մատրան մէջ պատարագած է, նաեւ նախագահած Էլիզապէթ եւ Սարա անուն երկու մանուկներու մկրտութեան։ Ժամը 17·30–ին, Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Հայերու եւ Ասորիներու կողմէ միասնաբար գործածուող եկեղեցիին մէջ։ Հոն, Պատրիարքը քննութիւններ կատարած է մօտաւորապէս 300 մեթր քառ. այն հողամասին վրայ, որ Ս. Կիրակոսի թաղականներուն կողմէ քաղաքապետութեան նուիրուած է որպէսզի հոն ճամբայ մը բացուի դերեզմանատան ու դրացի դպրոցին միջեւ։ Պատրիարքը հաստատած է որ այդ հողամասին վրայ տեսանելի որեւէ դերեզման չկայ։

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀՈՍՔՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԳ.

– Իսկ գործերը ի՞նչ վիճակի մէջ են երէկուընէ ի վեր։

– Նոր բան մը չկայ, գալիք մարդոցը կը սպասենք։

Նոյն մէջոցին Զապէլ եկաւ՝ իր գնումները բերելով։

Սերգիս իր բարեկամին հետ քիչ մըն ալ ակէ–անկէ խօսքեր ըրաւ եւ յետոյ զայն ճամբու դրաւ՝ ըսելով.

– Այս իրիկուն քեզի կը սպասեմ։

– Ես հաւանօրէն մութը կոխելէն ետքը կու գամ, – ըսաւ բարեկամը։

– Երբոր կ'ուզես՝ այն առեն եկուր։ Միայն թէ մի՛ մոռնար յանձնարարութիւններս։

– Անհոգ եղիր։

Բարեկամին մեկնելէն ետքը Սերգիս դարձեալ երկնցաւ բազմոցին վրայ եւ դրեթէ մինչեւ կէսօր մրափեց։ Այդ կարեւոր բանտարկութիւնը զինքը չափազանց կը ճանճրացնէր։ Իրիկուան դէմ ղրկեց Զապէլը եւ օղի ու ազանդեր բերել տուաւ եւ սկսաւ խմել։

Զապէլ ալ մասնակցեցաւ այդ զինարբուքին։

Սերգիս օղիին ազդեցութեան տակ իր զուարթութիւնը գտաւ եւ սկսաւ չաղակատել իր բարեկամուհիին հետ։

Մութը սկսած էր պատել, երբ տան դուռը զարնուեցաւ։

Զապէլ, որ բաց պատուհանին քով նըստած էր, գլուխը դուրս երկարեց եւ խօսքն ներս քաշեց՝ ըսելով.

– Սիվիլ մը եւ երկու ոստիկաններ են զարնողները։

– Ի՛նչ կ'ըսես, – գոչեց Սերգիս, – ոստիկաննե՞ր։

– Այո՛, կ'երեւի, որ դարձեալ փախստական գինուոր փնտռելու եկած են։

– Ուրեմն առաջին անգամ չէ՞, որ կու գան։

– Երեք–չորս անգամ եկած են եւ ամէն անգամ ալ մէկ–երկու փախստական գըտած են։

Այս խօսակցութեան մէջոցին դուռը բացուած էր արդէն, եւ մարդիկը՝ ներս մտած։

– Շուտ գնա՛ եւ հասկցիր, թէ ինչո՞ւ համար եկած են, – ըսաւ Սերգիս իր բարեկամուհիին։

Աղջիկը սենեակէն դուրս ելաւ եւ ըստորնայարկ իջաւ։

Քիչ ետքը վերադարձաւ։

– Ձիշդ ըսածիս պէս է եղեր, – ըսաւ, – փախստական գինուոր կը փնտռեն կոր։

– Կա՞յ տանը մէջ։

– Կարծեմ մէկ–երկու երիտասարդներ կան։

– Հիմա ո՞ւր գացին։

– Ոստիկաններէն մէկը պահակ կեցած է դրան քով, իսկ միւս երկուքը վար իջան խուզարկութեան։

Սերգիս վէսթիքա մը ունէր քովը, սակայն կեղծ էր։ Մինչեւ հիմա կրցած էր զերծ մնալ գինուորութենէ՝ առեն–առեն կաշառք կերցնելով։

Մէկ–երկու գաւաթ խմեց իր պաղարիւնութիւնը պահելու համար, յետոյ սկսաւ խորհիլ, թէ ինչ պէտք է ընէր։

«Փախչիլը կարելի չէ, – խորհեցաւ, – եւ պահուըտիլն ալ վտանգաւոր, մանաւանդ որ այս սենեակին մէջ պահուըտելիք տեղ չկայ»։

Խուզարկութիւնը բաւական երկար տեւեց, եւ Սերգիս չարունակեց խմել ու ուտել։

Երկու ոստիկանները երեւան հանած էին մառանին մէջ պահուըտած երկու երիտասարդները, մին՝ յոյն եւ միւսը՝ հայ, ձեռնակապներ անցուցած էին իրենց։

Ցետոյ չարունակեցին տան միւս մասերն ալ մանրակրկիտ խուզարկել եւ վերջապէս հասան Սերգիսի գտնուած սենեակը։

– Ո՞վ ես դուն, – հարցուց ոստիկաններէն մէկը՝ խօսքը Սերգիսին ուղղելով։

– Ցակոբ Ցակոբեան, – պատասխանեց Սերգիս։

– Վէսիքա ունի՞ս։

– Ունիմ, բայց քովս չէ, – ըսաւ երիտասարդը, որ չուզեց կեղծ վէսիքան ցոյց տալ, որուն մէջ իր բուն անունը գրուած էր։

– Սուտ կը խօսիս, դուն ալ գինուորական փախստական մըն ես ու այս տան մէջ պահուըտած։

– Ես հոս եկայ ժամանակ անցընելու եւ քիչ ետքը պիտի երթայի։

– Քալէ՛ մեզի հետ պահականոց։

Եւ ոստիկանը մօտենալով ձեռնակապ մը անցուց երիտասարդին։

Ոստիկանները, Սերգիսը միասին առնելով, վար իջան եւ հոն գտնուող երկու երիտասարդներն ալ հետերնին, գացին պահականոց։

Սերգիս իր պաղարիւնութիւնը պահած էր, բայց մտատանջութիւն մը ունէր։

«Եթէ ինքնութիւնս հասկնան, գործս դէշ է» – կը մտածէր։

Պահականոցը ուրիշ 10–12 գինուորական փախստականներ ալ կը գտնուէին, հայ, յոյն եւ Թուրք։ Ամէնքը միասին փակեցին սենեակի մը մէջ։

Նոյն գիշերը մնացին այնտեղ։ Հետեւեալ առտու մէկիկ–մէկիկ քննութենէ մը անցուցին ամէնքն ալ։

Կարգը եկաւ Սերգիսին։

– Անունդ ի՞նչ է, – հարցուց մուավինը։

– Ցակոբ Ցակոբեան։

– Ի՞նչ գործ կ'ընես։

– Գինեատուներու կամ սրճարաններու մէջ ծառայութիւն, բայց այս միջոցիս պարապ եմ։

– Ո՞րտեղացի ես։

– Պոլսեցի։

– Հիմա ո՞ւր կը բնակիս։

– Բերա կը բնակիմ։

– Ուրեմն կալաթա ի՞նչ գործ ունէիր։

– Բարեկամուհիս տեսնելու եկած էի։

– Ո՞ր թաղուրին կը պատկանիս։

– Ոչ մէկ թաղուրի, ես մինչեւ հիմա գինուորութիւն չեմ ըրած։

– Պատերազմին սկիզբէն ի վեր փախըստակա՞ն ես։

– Ո՛չ, փախստական չեմ, զօրակոչին առեն հիւանդ էի եւ վեց ամիսի չափ հիւանդ պառկեցայ, յետոյ գիւղը օղափոխութեան գացի ու քանի մը ամիս ալ հոն մնացի։

– Հասկցանք, – ըսաւ քօմիսէրը՝ խօսքը ընդմիջելով։ Եւ ոստիկանի մը դառնալով՝ ըսաւ.

– Ասիկա ալ Գառնիկին ու Կարապետին հետ Բերայի Ախղը ասքէր չիւպէսին տար, ինչ որ կ'ուզեն՝ թող ան ընեն։

Սերգիս լայն չունչ մը առաւ։

Իր ինքնութիւնը երեւան չէր ելած, եւ գինքը իբրեւ պարզ փախստական կը նկատէին։

Ոստիկանը հետը առաւ երեք հայ երիտասարդները եւ ուղղուեցաւ Ախղը ասքէր չիւպէսին։

Հոն ալ մեծ սրահի մը մէջ բանտարկեցին զանոնք ուրիշ բազմաթիւ փախստականներու հետ։

Այդ փախստականներէն չատերը արդէն մէկ քանի անգամ բռնուած ու կըրկին փախած մարդիկ էին։ Կային նոյնիսկ այնպիսիներ, որոնք 15–20 անգամ փախած ու բռնուած էին։

Այս վերջիններէն էր Գառնիկ, որ Սերգիսի հետ բերուած էր չիւպէն։

Երկու երիտասարդները չուտով բարեկամացան իրարու հետ։

(Շար. 311)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ–ՇԱՄՈՆ. – Եսթեր Ասլանեան եւ Տոքթ. Կրեկուար Ասլանեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին կարօ Սարեանի թարմ յիշատակին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Ֆրանսահպատակ հայաստանցի կին մը որեւէ աշխատանք կը փնտռէ հայկական շրջանակի մէջ:

Հեռաձայնել Տիկին Կարապետեանի. – 01.39.87.42.88

«ՄԱՇՏՈՑ»
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Միութիւնս հիմնուեցաւ 1993 տարուան վերջաւորութեան, նպատակ ունենալով կարելի բոլոր միջոցներով տարածել, զարգացնել հայ լեզուն, քանի որ Սփիւռքի մէջ մեր առջեւ ցցուած ամենամեծ խնդիրն է Հայու մեր ինքնութեան պահպանումը, ինչ որ կարելի կը դառնայ հայեցի դաստիարակութեան չնորհիւ, որուն հիմքն է հայ լեզուի ուսուցումը:

Ուստի, հայերէնի որակաւոր ուսուցման համար Միութիւնս ստեղծած է հայերէնի բազմամակարդակ դասընթացքներ, որոնց առաջին մակարդակը օտարախօս անձերուն հայերէն կը սորվեցնէ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան–Փանոսեանի հեղինակած լսատեսողական մեթոտով (Audiovisuelle): Ինը տարուան իր գոյութեան ընթացքին Միութեանս չնորհիւ հայերէն սորված են քանի մը հարիւր աշակերտներ: Ամենք հայերէնը յաջողութեամբ ներկայացուցած են Պաքալօրէայի քննութեան:

Դասընթացքներէն բացի, Մաշտոց Միութիւնս կազմակերպած է նաեւ ամառնային լեզուական ճամբորդութիւններ դէպի հայախօս գաղութներ՝ Հալէպ (Սուրիա), Նիկոսիա (Կիպրոս), Վառնա (Պուլկարիա), Գահիրէ (Եգիպտոս):

Իսկ մշակութային դեսնի վրայ Միութիւնս կազմակերպած է բազմաթիւ դեղարուեստական ճեռնարկներ, յօբելինական հանդիսութիւններ, թատերական ներկայացում, ինչպէս նաեւ արտասանութեան, ընթերցանութեան եւ շարադրութեան մրցումներ՝ Փարիզի եւ Երեւանի մէջ, վերջինը ըլլալով Մայիս 2002–ին Երեւանի մէջ հայաստանաբնակ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու միջեւ կազմակերպուած շարադրութեան մրցոյթը, որու դափնեկիրներուն գրութիւնները հրատարակուեցան «Յառաջ» օրաթերթին եւ Երեւանի «Քրիստոնեայ Հայաստան» ամսաթերթին մէջ:

Այս բոլորէն բացի, Մաշտոց Միութիւնս երեք տարիէ ի վեր գործակցած է Երեւանի Մանկավարժական Համալսարանի մէկ բաժինը եղող Սփիւռք Գիտաուսումնական Կեդրոնի հետ (տնօրէն՝ Տոքթ. Փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեան), որ հայերէն լեզուի ուսուցիչներու պատրաստութեամբ կը զբաղի: Սփիւռք Գիտաուսումնական Կեդրոնի այս գործունէութեան Մաշտոց Միութիւնս ալ իր մասնակցութիւնը բերած է, սփիւռքահայ ուսուցիչներուն ծանօթացնելով իր լեզուական մեթոտը, իսկ հայաստանցի ուսուցիչներուն դասաւանդելով արեւմտահայերէնի քերականութիւնն ու շարահիւսութիւնը (syntaxe):

Այդ, ներկայիս, Երեւանի Սփիւռք Կեդրոնի հետ այս գործակցութիւնը բաւական արդիւնքի հասած է: Այդպէս, Հայաստանի Կրթական Նախարարութենէն արտօնութիւն ստացած ենք Երեւանի երկու հանրակրթական դպրոցներուն մէջ դասաւանդելու արեւմտահայ լեզու եւ արեւմտահայ ու սփիւռքահայ գրականութիւն, այն պայմանով որ դասաւանդութիւններուն ծախքերը Մաշտոց Միութիւնս վճարէ:

Այս մասին Կրթական Նախարարութենէն ստացուած արտօնագրին մէջ Կրթութեան փոխ–նախարար Ա. Թօփուզեան կը նշէ.–

«Հ.Հ. Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութիւնը բարձր է գնահատում ձեր նախաձեռնութիւնը ուղղուած հայրենիք – Սփիւռք կապերի ամրապնդմանը, Հայոց լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչների, ուսանողների եւ աշակերտների մէջ արեւմտահայերէնի իւրացմանը, որը բխում է նաև մեր կրթական բարեփոխումների բուն ծրագրերից: Մենք միանգամայն համամիտ ենք, որ մեր դպրոցներում դրանց դասաւանդումն այսօր անհրաժեշտութիւն է: Հ.Հ. Կրթութեան եւ դիտութեան նախարարութեան Հանրակրթական Վարչութեան, Կրթական բեւեռումների եւ Սփիւռք Գիտաուսումնական կենտրոնների, ինչպէս նաեւ ուսուցիչների հետ երկար քննարկումներից յետոյ մենք որոշեցինք այն իրագործել 8–րդ, 9–րդ դասարաններում: Ձեր անմիջական հովանաւորութեամբ վերսկսելի դասընթացները կ'անցկացուեն 2002–2003 ուստարուանից, երեւանի երկու կամ երեք դպրոցներում միաժամանակ»:

Այդ, այս արտօնագրի հիման վրայ, Սփիւռք Գիտաուսումնական Կեդրոնին հետ գործակցաբար, արեւմտահայերէնի պատրաստութիւն ստացած 150 ուսուցիչներու մէջէն ընտրեցինք Օր. Սվետլանա Օշականլեան եւ Տիկին Անոյշ Դանիէլեանը, որոնք արդէն իսկ սկսած են դասաւանդել Երեւանի թիւ 163 եւ թիւ 170 դպրոցներուն մէջ: Ծրագիրները պատրաստուած են համագործակցաբար եւ անոնց գործադրութիւնը դրուած է Սփիւռք Կեդրոնի անմիջական հսկողութեան տակ:

Կը խորհինք որ այս ձեռնարկը օգտակար կը հանդիսանայ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի: Արդարեւ, հայաստանցի ուսուցիչները կը կարողանան տիրապետել թէ՛ արեւելահայերէնին եւ թէ արեւմտահայերէնին, իսկ աշակերտները կը ստանան հայերէնի զօրաւոր եւ համակողմանի ուսուցում մը եւ անծանօթ չեն մնար արեւմտահայ լեզուին ու գրականութեան: Ի վերջոյ, հայերէնի երկու ճիւղերն ալ մեր բոլորիս ազգային ժառանգութիւնն են եւ պատճառ մը չկայ որ հայրենիքի մէջ հայերէնը սահմանափակուի միայն արեւելահայերէնի ուսուցումով:

Միւս կողմէ, այս ձեռնարկը կարելիութիւն կու տայ Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ ուսուցիչներու փոխանակման: Սփիւռք գործուղուած հայաստանցի ուսուցիչը զժուարութիւն չունենար արեւմտահայերէն դասաւանդելու մեր դպրոցներուն մէջ եւ փոխադարձաբար, սփիւռքահայ ուսուցիչն ալ կարելիութիւն կ'ունենայ ժամանակաւոր կերպով դասաւանդելու նման ծրագրով գործող հայաստանեան դպրոցներու մէջ:

Երեւանեան դպրոցներէ ներս արեւմտահայերէնի դասաւանդութիւնը իր նախընթացը չունեցող եզակի դէպք մըն է եւ ուրախ ենք որ կրցանք յաջողցնել, նոյնիսկ եթէ մեզմէ շատ մեծ ջանքեր պիտի պահանջէ նիւթական դեսնի վրայ, որովհետեւ 2002–2003 տարեշրջանի փորձի շրջանէն յետոյ, յառաջիկայ տարի ստիպուած պիտի ըլլանք աւելի մեծ թիւով դպրոցներու մէջ մտցնել արեւմտահայերէնի դասընթացքը, այլապէս կրթական նախարարութեան կողմէ փորձը անյաջող կրնայ նկատուիլ եւ դասաւանդութիւնը կրնայ ընդհատիլ:

ԱՒ ԱՅԴ, ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԷՆ ՆԵՑՈՒԿ ԿԱՆԳՆԻԼ ՄԵԶԻ ՆԻՒԹԱՊԷՍ ԵՒ ԲԱՐՈՑԱՊԷՍ, ՑԻՇԵԼ ՄԱՇՏՈՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒՐԱԽ ԵՒ ՏՂԻՈՒ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ ԿԱՏԱՐԵԼԻ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ, ՆԱԵՒ ԳՐԵԼ ՄԵԶԻ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՑԱՅՏՆԵԼ:

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

Association Machtotz
8, rue Lamennais — 92370 Chaville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29–ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ հիմնարկութեան 72–րդ կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ մատաղի օրհնութիւն կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ քարոզէ Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ վախճանեալ հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ բարերարներու յիշատակին:

Հուսկ հաւաքոյթ՝
«Espace Charles Aznavour»
սիրոյ սեղաններու չուրջ միասին քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուին Արնուվիլի եւ շրջանի հաւատացեալները մասնակից ըլլալու սոյն հանդիսութեանց:
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45–ին,
Մատաղօրհնութիւն և քարոզ ժամը 12–ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas

Comme chaque année la Croix Bleue d'Issy les Moulineaux section Dirouhie Serengulian vous invite à son repas au Chalet de Vaupereux, le 6 Octobre.

Cette journée commencera par la visite du Musée Français de la Carte à Jouer à Issy les Moulineaux.

Rendez-vous à 10h15 devant la MCA 45, rue de la Défense, Issy les Moulineaux avec un arret à 10h30 devant l'Eglise Arménienne Apostolique d'Issy les Moulineaux.

Pour inscription contacter
Mme Minassian 01 40 95 81 33
Mme Papazian 01 46 42 90 68

l'Arménie à Chaville

- **Du 1er au 23 octobre :**
  EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE
  «LES ARMENIENS EN FRANCE ET... A CHAVILLE.
  IMAGES D'UNE INTEGRATION»
  Inauguration le mardi 1er octobre à 18h30 à l'Atrium (avenue Roger Salengro).
- **Le vendredi 4 octobre à 20 heures 30 :**
  CONFERENCE-DIAPORAMA :
  «L'ARCHITECTURE ARMENIENNE»
  par **Patrick Donabedian, à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
- **Le samedi 5 octobre à 11 heures :**
  INAUGURATION OFFICIELLE DU MONUMENT ARMENIEN
  (face Gare Chaville Rive-Droite)
- **Le samedi 5 octobre à 21 heures :**
  PROJECTION DU FILM «ARARAT»
  d'**Atom Egoyan à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
  Débat animé par **Anahide Ter-Minassian,** à l'issue de la projection.
- **Le samedi 12 octobre à 20 heures 30 :**
  PRESENTATION DE L'OUVRAGE «50 ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
  par son auteur **Krikor Beledian** (Eglise arménienne: 6, rue Père Komitas).

Սուրբ Խաչ Միաբան Վարժարանը

կը բանայ իր դռները

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5–ին

Դասաւանդութիւն հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ երգի, կրօնքի ուսուցում, 5–էն 12 տարեկան մանուկներու համար՝

Շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17

Արձանագրուելու համար դիմել՝
փարիզի Հայ կաթողիկէ
Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ
քարտուղարութեան. –

☎ 01 44 59 23 50
13, rue du Perche, Paris 3e

10 ANS DE PARRAINAGE DE 500 ENFANTS D'ARMENIE
«ESPOIR POUR L'ARMENIE»
présente un

CONCERT EXCEPTIONNEL DE BIENFAISANCE

«CHORIC», Chœur d'enfants d'Armavir

NAREH ARGHAMANYAN, Jeune pianiste virtuose de 13 ans, de Vanatzor

Parrainée par le grand Maître Vladimir Spivakov

- **REGION PARISIENNE**
  Mercredi 2 octobre à 20 heures 30 — Eglise Protestante Evangélique
  5, avenue Jean Pierre, 94260 FRESNES — Tél. : 01 46 68 42 63
  Jeudi 3 octobre à 20 heures 30 — Auditorium du Conservatoire
  11-13, rue Danton, 92130 ISSY-LES-MLX — Tél. : 01 47 36 02 50
- **REGION RHONE-ALPES**
  Samedi 5 octobre à 20 heures 30 — Centre Culturel «Le Toboggan»
  14, avenue Jean-Macé, 69150 DECINES — Tél. : 04 78 53 54 16
  Dimanche 6 octobre à 17 heures 30 — Eglise Saint-Jean
  26000 VALENCE — Tél. : 04 75 43 62 59
  Mardi 8 octobre à 20 heures 30 —Salle Saint-Hyppolite
  Boulevard Remy Roure, 26100 ROMANS — Tél. : 04 75 72 33 22
  Mercredi 9 octobre à 20 heures 30 — Conservatoire de Musique
  Chemin des Gordes, 38100 GRENOBLE — Tél. : 06 85 43 34 67
- **REGION PROVENCE ALPES COTE-D'AZUR**
  Jeudi 10 octobre à 20 heures — Temple Protestant
  7, rue Notre Dame, 06400 CANNES — Tél. : 04 93 75 33 46
  Vendredi 11 octobre à 20 heures 30 — Abbaye de Saint-Victor
  Rue Sainte, 13007 MARSEILLE — Tél. : 04 91 93 41 22
- **REGION ALSACE**
  Dimanche 13 octobre à 18h — Eglise Catholique Saint-Pierre-Le-Jeune
  7, rue Saint-Léon, 67000 STRASBOURG — Tél. : 03 88 36 95 73

Pour tous renseignements :
Pasteur Gilbert Léonian : Tél. : 01 47 36 02 50 / Fax : 01 46 44 64 04,
E-mail : gilbertleonian@hotmail.com

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 SEPTEMBRE
2002
LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻ�originally: ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 նւրօ — Վեցամսեայ : 122 նւրօ
Արտասահման : Տար· 270 նւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 նւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 նւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·523
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.523

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՓՄՓՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 26/27)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Սեպտ. 26–ին ընդունած է Ռուսաստանի Արտաքին գործերու Ս. փոխ–նախարար Վ. Տրուբնիկովը, Մինսկի խումբի երեք նախագահներուն հետ: Զրոյցին քննարկուած են Ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման հոլովոյթին յետագայ զարգացումները: Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան եւ Մինսկի նախագահ երկիրներու Հայաստանի ներկայացուցիչներ:

*
**

ԳԵՐԱԴՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Սեպտ. 25–ին Մայր Աթոռի մէջ Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ տեղի ունեցած է Գերադոյն Հոգեւոր Խորհուրդի հերթական նիստը: Օրակարգի վրայ եղած է Մայր Տաճարին օծման 1700–ամեակի կազմակերպումը (2003–ին) որուն համար ստեղծուած յանձնախումբին ատենապետ նշանակուած է Խաժակ Արք. Պարամեան: Նիւթ եղած են Երուսաղէմի պատրիարքութեան Պարոն Տէր կալուածին խնդիրը, «Հայաստան» հիմնադրամին աշխատանքներուն զօրակցութիւնը, դպրոցներու մէջ Հայ Առաքելական Եկեղեցիի պատմութեան դասաւանդումին մասին կառավարութեան հետ վերջերս կնքուած համաձայնագիրը: Նիստը աւարտած է Հոկտեմբերի վերջ Խորհուրդի ընդլայնուած նիստ հրաւիրելու որոշումով:

*
**

ՊԱՏԱՆԻ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՄԵՏԱԼԱԿԻՐ

Հայաստանէն 17 տարեկան ջութակահար Սերգէյ Խաչատրեան որ ներկայիս Գերմանիա կ'ուսանի, Ինտիանապոլիսի (ԱՄՆ) միջազգային մրցումին արծաթէ մետալի ու 15 հազար տոլար դրամական պարգեւի արժանացած է: Առաջնութիւնը չհած է հունգարացի մրցակիցը Բ. Կելեմեն: Մրցումին մասնակցած են 20 երկրէ 42 երիտասարդ ջութակահարներ:

*
**

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՊԱԼԱՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Գալիֆորնիոյ նահանգապետ Կ. Տէյվիս տորպեդած եւ կիսաւերակուտեան դըրած է նահանգային օրէնսդիր մարմնին կողմէ հաստատուած օրինագիծը, Հայաստանի մէջ Գալիֆորնիոյ միջազգային առեւտուրի պալատ բանալու մասին: Գաղափարը երեք տարիէ ի վեր քննարկումի նիւթ էր նահանգային օրէնսդիր մարմնին կողմէ:

ՊՈԼԻՍ

ՎԱՓՔՖՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԹՈՒՂԹՈՎ ՈՒ ԳՈՐԾՈՎ

Պոլոյ, նաեւ անկէ դուրսի հայութեան զոհունակութիւն պատճառած էր տեսնել թէ չուրջ երեք տասնամեակէ ի վեր հայ համայնքը տառապեցնող վաքըֆներու հարցը պիտի կարգադրուէր վերջապէս, Եւրոպական Միութեան անդամակցելու Թուրքիոյ հեռանկարին չնորհիւ: Բայց առաջին քայլերէն իսկ լաւատես սպասումները յուսախաբութեան կը վերածուին, երբ մարդ կը կարդայ ընդդիմադիրներու ճապկումները: Սեպտ. 26–ի «Մարմարա»ին տեղեկատուութիւնը բառական պերճախօս է այդ ուղղութեամբ:

*
**

Հիմա Թուղթի վրայ այլեւս ամէն ինչ վերջացած է, փոքրամասնութեան վաքըֆները պիտի կարենան իրենց նախկին կալուածները իրենց սեփականատիրութեան արձանագրել տալ եւ ի հարկին նոր կալուած ստանալ, այս բոլորը չհարկել իրենց ուզած ձեւով: Բայց կրկնենք՝ Թուղթի վրայ: Գալով գործադրութեան, բացի անկէ որ տակաւին չատ բան մնած է, յայտնի է որ վարչարարական այնքան չատ ճեւակերպութիւններ կան եւ Թղթածրարները իրերայաջորդ կերպով այնքան տարբեր տեղերէ պիտի վաւերացուին, որ կարելի չէ լաւատես ըլլալ եւ յուսալ որ այսուհետեւ համայնքը պիտի փրկուի կալուածատիրութեան վրայ դրուած արգելքներէն:

Կանոնադրութիւնը, Եւրոպական Միութեան յարմարելու միւս օրէնքներու կարգին, Թուրքիոյ օրէնսդրութեան մէջ մտած պիտի ըլլայ Դեկտեմբեր վերջին: Այսկա Եւրոպական Միութեան տեսակէտէ յաղթահարում մըն է Մ–Հ–Փ–ի դէմ: Բայց գործադրութեան մէջ իրենչ պիտի պատահի: Վարչապետարանի մէջ կանոնադրութիւնը պատրաստող յանձնաժողովի նիստին կը մասնակցէին Սպայակոյտի նախագահութեան, ՄԻԹ–ի (թրքական գաղտնի սպասարկութիւն) եւ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի ներկայացուցիչները, որոնք իրենց մտահոգութիւնները կը յայտնէին այս նիւթին չուրջ: Զինուորականները պնդելով պնդեցին որպէսզի կանոնադրութեան սահմանները նեղ բըռնուին, չընդարձակուին: Վաքըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան ու Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչներն ալ դիտել տուին որ այս կանոնադրութենէն պիտի օգտուին միայն այն հաստատութիւնները որոնք 1936–էն առաջ «վաքըֆ» ըլլալու փաստաթուղթ ստացած են (այս ալ ինչ կը նշանակէ, յայտնի չէ): Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ որ Ցունաստանի մէջ Թուրք փոքրամասնութեան կալուածատիրութեան վրայ սահմանափակումներ կան, բայց այս պնդումը հերքուեցաւ Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչին կողմէ, որ ճշդեց թէ ընդհակառակն Ցունաստանի մէջ աւելի լայն իրաւասութիւններ տրուած են: Այն ատեն ժողովականներէն ոմանք պահանջեցին որ պետութիւններու միջեւ փոխադարձութեան սկզբունքը կիրարկուի: Ատոր ալ դէմ առարկուեցաւ եւ ըսուեցաւ որ օրէնքին մէջ փոխադարձութեան սկզբունքի խօսք չկայ: Այն ատեն վաքըֆներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը ժողովականները հանդստացուց յիշեցնելով որ կարելի է գաղտնի չրջաբերականով մը Թուրք փոքրամասնութիւններու իրաւունքները սահմանափակող երկիրներու ցեղակիցներուն ալ նոյն սահմանափակումը կիրարկել: Մնաց որ արտօնութիւնները վերջին հաշուով կախեալ պիտի ըլլան Նախարարաց Խորհուրդի որոշումէն, ուստի Նախարարաց Խորհուրդը անպայման նըկատի կ'առնէ երկրին չահերը եւ չընդունիր այն որոշումները, որոնք երկրին չահերուն ներհակ են:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական ժողովը Սեպտ. 26 Հինգշաբթի Սթրազպուրկի մէջ բանաձեւ մը քուէարկած է Հայաստանի ու Ադրբեջանի կողմէ յանձնառութիւններու եւ պարտաւորութիւններու յարգուելուն մասին:

Հայաստանի մասին միակ քննադատելի կէտը նկատուած է մահապատիժի չընջումին յապաղումը: Եթէ մինչեւ 2003 Ցունիս մահապատիժը չվերնայ, Հայաստան կրնայ պատժուիլ, Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական ժողովի իր պատուիրակութեան կախակայումով: Ատկէ զատ, բանաձեւով նչուած է թէ երկիրը իր յանձնառութիւնները յարգելու ուղղութեամբ չօչափելի յառաջդիմութիւն արձանագրած է:

Ինչ կը վերաբերի Ադրբեջանի, բանաձեւը ընդգծած է իրագործուած յառաջդիմութեան դանդաղութիւնը: Քննադատուած է յատկապէս քաղաքական բանտարկեալներու դոյութիւնը որ «ադրբեջանական ընկերութեան համար ամօթ մը» նըկատուած է. նաեւ անոնց իրաւունքներուն բացայայտ բռնաբարումը: Քննադատուած են տակաւին գործադիր իշխանութեան չափազանցուած միջամտութիւնը հիմնարկութիւններու գործունէութեան, արտայայտութեան ազատութեան կաշկանդումները, անկախ լրատուիւնեներու վրայ կատարուած ճնշումները, լրագրողներու խոչտանգումները:

Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ երկու երկիրներուն յիչեցում եղած է թէ հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումը իրենց միւս յանձնառութիւններուն հետ անհրաժարելի պայման է իրենց թղթածրարին ամբողջացումին համար: Թէեւ, Ղարաբաղի նիւթը 2003–ի սկիզբը յատուկ տեղեկագրի մը ձեւով օրակարգի պիտի բերուի:

Շեշտելով քուէարկուած բանաձեւով Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ մատնանչուած հակասութիւնը, Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբին գործադիր տնօրէն Լ. Էյլլէքեան ըսած է թէ համաձայն են Եւրոպայի Խորհուրդին բանաձեւին, թէ մահապատիժը անպայման պէտք է ջնջուի Հայաստանի մէջ:

Այս հարցը արդէն լուրջ կռուանկնաձորի վերածուած է Թուրքիոյ իշխանութեան եւ ընդդիմութեան միջեւ: Սեպտ. 26–ին վարչապետ Էճեվիթ ալ մերժած է ստորագրել փոքրամասնութեան վաքըֆներու նոր կանոնագիրը, ըսելով որ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ընտրութենէն (Նոյ. 3) ետքի ձգել այդ գործը: Այլ խօսքով՝ «Մարմարա»յի նախատեսած Թուղթի հանդրուանն անդամ տակաւին չատ թէական է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՖԱՐԷՆ իր նչանակումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով հրապարակաւ հետեւեալի Ֆրանս–2 կայանէն արտայայտուեցաւ իր վարած քաղաքականութեան մասին: Հինգշ· Սեպտ· 26–ին, երկու ժամ պատասխանեց զանազան լրագրողներու հարցումներուն: Զանազ հաւատարիմ մընալ այն պատկերին, զոր ժողովուրդը ունի, այսինքն՝ գաւառի դէմք մը, անկեղծ եւ վճռական: Մասնաւոր նորութիւն մը չըսաւ, այլ բացատրեց իր վարած քաղաքականութեան նպատակները եւ դըրդապատճառները: Իր մեթոտն է՝ չկենալ, չնահանջել, յառաջանալ առանց վազելու եւ կէս ճամբան մնալու: Կ'ընդունի որ անփորձ նախարարներ սխալ ընեն, քաղաքականութեան արհեստավարժներ չեն, պէտք է վարժուին: 2003–ի համար, 2,5% աճ մը կը նախատեսէ, առաջնահերթ ճիւղերն են աշխատանքը եւ ապահովութիւնը, ստիպողականը՝ ապահովութիւնն է. հանդստեան թոչակներուն համար կ'ուզէ արդար բաբեներոգում մը եւ հարցը վիճարկումի պիտի դնէ 2003–ի առաջին վեցամսեային: Ինչ կը վերաբերի նախարարներու աշխատավարձքի 70% յաւելումին, կը բացատրէ որ յաւելում չէր, այլ՝ կանոնաւորում եւ պաչտօնականացում, քանի անցեալին յաւելում նկատուած այդ դումարը ձեռքէ կը ստանային եւ դերծ կը մնար տուրքէ, գործատէրերու ամսականներու մասին, ընդունելով հանդերձ թէ պատասխանատուութիւնը պէտք է վարձատրուի, կը գտնէ որ դրամի եաեւէն վազելու արչաւ մը կայ արեւմտեան աչխարհին մէջ, որ զօրաւոր է: Հարկ է արժեւորել աչխատանքը, որ սկսած է արհամարհուիլ, երիտասարդներու աչխատանքի նախկին կարգավիճակը խարխանք մըն է, փափոնի ազատ արձակման համաձայն չէ, գալով Իրաքի, ամէն գնով պէտք է խուսափիլ պատերազմէ, պատերազմը վերջին հանդրուանն է քաղաքականութեան, հարկ եղած ատեն հարցը վիճարկումի կը դրուի Ազգ· Ժողովին մէջ: Եթէ այջը գոհ է Ռաֆարէնի յայտարարութիւններէն, ձախը մտահոգիչ կը գտնէ: Ամէն պարագայի մէջ, երկու ժամուան ընթացքին, վարչապետը կրցաւ փաստել որ անհատականութիւն ունի եւ միայն Շիրաքի եւ Ժիւպէի բաները չէ:

ԻՆԳՈՒՇԻՈՑ (Չէչէնիոյ սահմանակից հանրապետութիւն) մէջ, Սեպտ· 26–ին Ռուսերը եւ Չէչէնները արիւնալի բախումներ ունեցած են եւ հարիւրաւոր քաղաքացիներ խոյս տուած են ողբերգական պայմաններու մէջ: Ցայտնաբերուած է Անգլիացիի մը՝ Ռոտրիք Ճոն Սթոքի դիակը, սպաննուած ապստամբներու դիակներուն միջեւ: Ան կը կրէր վրացական վիզա մը, ըստ Վրաստանի Արտաքին Նախարարին: Գալաչկիի մէջ, նոյն օրը, սպաննուած են թուրք քաղաքացի մը եւ վրացի ուսանող մը ռուսական ուժերուն կողմէ: Բաւական օտարներ կան որոնք եկած են օգնելու Չէչէններուն: Միւս կողմէ, Վրաստանի արդարադատութիւնը յայտարարած է թէ Ռուսերուն պիտի յանձնէ չէչէն 13 մարտիկներ, որոնք ձերբակալուած էին Օգոստոսին: Ռուսերը իրենց գոհունակութիւնը յայտնած են: Կռիւները սկսած էին վաղ առաւօտեան, Ինգուշիոյ մէջ եւ նոյն օրը Ա. Էֆ. Փէ.ին հեռաձայնելով չէչէն պատերազմիկ զեկավարը՝ Ռուսլան Գելայեւ բսանձնելով գործողութեան պատասխանատուութիւնը, աւելցուցած է.– «Լսած

(Շար.ը Դ· էջ)

Ո՛Վ Է «ՄԵՐ ՕՐԵՐԻ ԱՅՆ ՄԱՐԴԸ...»

Երեւանի «Օրրան» օրաթերթը որ ա-րեւմտեան չատ մը թերթերու նման սովո-րութիւն ըրած է ամէն թիւի մանր հար-ցախոյզներ տալ, Սեպտեմբեր 7-ին ամ-փոփած է 15 պատասխանները, ուղղուած հարցումին. «Ո՞ւմ էք համարում մեր օ-րերի այն մարդը, որին կը յիշեն դարեր անց»: Ներկայի վերիվայրումներուն, բարգաւաճելու անճնական ու հաւաք-կան ճիգին, յաջողութիւններուն, ձախո-ղութիւններուն, յոյսերուն, յուսախա-բութիւններուն մէջ մնայունը որոշելու տրամադրութիւն կը մատնէ հարցումը: Նաեւ այդ մնայունը ունենալու վստա-հութիւնը: Հարց չէ տրուած թէ կո՞յ «այն մարդը»: Այլ, ցանկութիւնը յայտ-նուած զայն անունով կոչելու, մատնա-ցոյց ընելու:

Ինչպէս միշտ, պատասխանողները տար-բեր մասնագիտութիւններու, տարբեր շրջանակներու պատկանողներ են. կան արուեստագէտներ, լրագրողներ, հողա-գործ, դրադարանավար, ուսուցչուհի, եւլն.: Անոնցմէ հինգը որեւէ անուն չեն տուած, իսկ վեցը տուած են ինը արուես-տագէտի –գրող, դերասան, քեմադիր– ա-նուն, երբեմն զոյգ դէմքերու նշումով: Միայն չորս պետական անճնաւորութիւն արժանի նկատուած է «դարեր անց» յիշ-ելու. անոնցմէ մէկն ալ ոչ հայ:

Արուեստագէտներու շրջանակէն ըն-րութիւն կատարողներու նշած ցանկին միակ բացառութիւնն է Ու. Սարոյեանը Հայաստանէն դուրս անուն մը ըլլալով: Մնացեալ ութը տեղական, կամ մերձ տեղական արտադրութիւն են: Այս մարդն որպէս դարեր եւոք յիշելի անուն միւս տրուածներն են. Մարտիրոս Սարեան, Սիլվա Կապուտիկեան, Սօս Սարգսեան, Սերօ Խանզադեան, Ֆրունզիկ Մկըրտ-չեան, Յովհաննէս Թումանեան, Ս. Պա-րսամեանով, Վարդան Ադէմեան:

Զօրաւոր տեղայնութիւն մատնող այս ցանկը չափանիշ է նաեւ ճաշակներու, նախասիրութիւններու: Պատասխանողնե-րու ընտրութեան մէջ կարեւոր դերը կա-տարած է հանրայնութեան երեւոյթը: Ցանկը լայն չափով բաղկացած է անուն-ներէ որոնց մեծ մասը վերջին 10-12 տարուան ընթացքին ամէնէն չատ գըտ-նուած են այժմէականութեան մէջ: Ար-դարօրէն, թէ ոչ, ատիկա տարբեր խըն-դիր է:

Հետաքրքրական երկրորդ կէտ մը, այս ցանկին առընչութեամբ, չափանիշի խըն-դիր մը մատնանիշ կ'ընէ. երկու պա-տասխանող, մէկը քանդակագործ, մէկը լրագրող, որոնց տուած անունները եղած են Ս. Կապուտիկեան եւ Ս. Խանզադ-եան, կու տան նաեւ իրենց նախընտրու-թեան պատճառը. այդ պատճառը «հայ-րենասիրութիւն»ն է: Առաջինը կ'ըսէ թէ դրագիտուհին իր տաղանդով, հայրենա-սիրական ելոյթներով, յօդուածներով, եւլն. դարեր կ'ապրի: Երկրորդը վստահ չէ թէ քանի մը հարիւր տարի եւոք ալ հայրենասիրութիւնը ամենավեհ գաղա-փարը կը համարուի: Եթէ այդպէս չա-րունակէ ըլլալ, Ս. Խանզադեան, «Մ. Սպարապետ» վէպին հեղինակը, յիշելի դէմքը կը հանդիսանայ: Եթէ նշուած տրամաբանութեամբ յայտնուած ընտ-րութիւնը պատկանէր օրինակ, փողոցի մը անկիւնը արեւածաղիկի կուտ ծախող մամիկի մը, կամ հանրային պարտէզի մը հաւաքաքարին, զարմանալի չատ բան պիտի չգտնուէր. ո՛չ հայրենասիրութիւ-նը նշուած անուններուն մատնանշով չա-փանիշ նկատելուն, ոչ ալ այդ կոչումին խոկապէս արժանիներու բանակին անտե-սումին մէջ: Բայց երբ պատասխանողնե-րը կը ներկայացուին որպէս քանդակա-գործ ու լրագրող, կ'արժէ երկու պահ ո-րոճալ տուեալին վրայ:

Պատասխաններու քաղաքական դէմքե-րու մասը ունի հետեւեալ անունները. Վազգէն Սարգսեան, Լ. Տէր-Պետրոս-եան, Կարէն Դեմիրճեան եւ Վլ. Պուտին: Բոլորն ալ նշուած են մէկմէկ պատաս-խանողի կողմէ: Առաջինը դարեր եւոք յիշուելու արժանի նկատուած է որպէս «հակասական, բայց իրօք ազգաշէն կեր-պար»: Որպէս յաղթանակած բանակ ըս-տեղծած եւ ղեկավարած անճնաւորու-թիւն: Անոր կը վերագրուի նաեւ հայ ժո-ղովուրդը խնդրարկուի դարաւոր բար-դոյթէն փրկելու յաջողութիւնը: Այս մատնանշումն ալ կը պատկանի լրագրո-ղի մը:

Լ. Տէր-Պետրոսեանի անունը կապուած է Հայաստանի Գ. Հանրապետութեան որ «մեր ժողովրդի պատմութեան մէջ ևր-շաւակելի երեւոյթ էր»: Դարեր եւոք բուն յիշուելիքը այդ երեւոյթն է ու անոր ա-ռընչութեամբ՝ Գ. Հանրապետութեան ա-ռաջին նախագահը: Այս ընտրութիւնն ալ ընկերաբանի մըն է:

«Ազգայէն» որակումը Վ. Սարգսեանէն եւոք գործածուած է Կ. Դեմիրճեանի հա-մար: Ան այդ որակումին արժանի գոր-ծունէութիւն ծաւալած էր կ'ըսուի, խորհրդային շրջանէն եւ ներկային ալ ընտ-ելիքներ ունէր, յոյսեր կը ներշնչէր: Ու-սուցչուհի մըն է նախընտրութեան ատ-րը:

Դարեր եւոք յիշելի անուն որպէս Վլ. Պուտինը ընտրած լրագրողուհիին պա-տասխանը ամէնէն ինքնատիպներէն է: Պուտինին հետ կը յիշէ Հոկտ. 27-ի դըլ-խաւոր ահաբեկիչ-ոճրագործը՝ Ն. Յոհ-ննհաննը. ան ալ համոզուած է որ կը նկատուի «մեր օրերի Հերոստրատը»: Ան-շուշտ, եթէ պատմութեան ակնոցով՝ աչ-խարհի հրաշալիքներէն Եփեսոսի Արտե-միսի տաճարը եւ Հայաստանի 1999 Հոկ-տեմբեր 27-ի ղեկավար ուժնեակը նոյն կանգունով չափուին: Կամ, եթէ անմա-հանալու եփեսոսցի խելագարին նպատա-կով կարելի է բացատրել Յոհաննեանի ոճիրը:

Պատասխաններու երրորդ խումբ մը ա-նուն չի պարունակեր: Այս քառեակէն երկուքը կ'ըսեն թէ ներկային մէջ դա-րեր եւոք յիշուելու արժանի մարդ չեն տեսներ: Մէկը կը խուսափի այսօրուան տպաւորութեան տակ վաղուան մօտե-ցումը չափելէ: Իսկ վերջինը չատ տեղին ընորոշում մը կ'ընէ որ թէեւ կը չեզի հարցախոյզին բուն նպատակէն: Գրա-դարանի տնօրէնն այդ պատասխանողը որ-եւէ անճի անուն չի տար: Իր նկատումը այն է որ «Մեր ժամանակները աչքի ըն-կաւ ժողովրդի հաւաքական կերպարի հերոսականութեամբ»: Այլ խօսքով՝ ե-թէ դարեր եւոք, Հայը կամ ուրիշ մը յա-մի Տեառն 2000-ի Հայաստանէն յիշար-ժան տիպար պիտի ունենայ, ատիկա պի-տի ըլլայ ժողովուրդը. ճիշդ է որ այդ հաւաքական կերպարը անհատներով կազ-մուած է, բայց անոնցմէ ոչ մէկը հա-ւաքականէն նախընտրելի ըլլալու չափ արժանաւոր է:

Հետաքրքրական է, նոյնիսկ զուարճալի, տեսնել որ պարզ հարցում մը ի՛նչ լայն տարբերակումով պատասխաններու չղե-թայ մը երեւան կը բերէ: Ուրիշ ո՞ւր կրնային քով քովի չարուիլ Ս. Խանզադ-եանը, Ս. Կապուտիկեանը, Պուտինը, Ն. Յոհաննեանը, Վ. Սարգսեանը, միւսները եւ «ժողովրդի հաւաքական կերպարի հե-րոսականութիւնը»...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

— • —

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ

ՕՐՉՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ Ի՛ՐՆ Է

Բ.

Բանաստեղծը օրհնեց իր կարիճ Որ-դին, օրհնեց իր սիրուած Թոռնիկը, օրհ-նեց իր վարդ Թոռնուհին: Հիմա ո՞վ պիտի օրհնէ ան: Պիտի օրհնէ Հարսը, իր աղուոր հարսը, որ անկասկած իր տղուն կեանքի ընկերուհին ըլլալով հանդերձ կը խորհրդանչէ նաեւ աշխարհի բոլոր հայ հաւատարիմ կողակիցները: Ափ մը ցո-րեն ալ անոր՝ օրհնութեան ձեւով՝

Ափ մը ցորեան, ափ մը ցորեան
թող որ ցանեմ, Հա՛րսս աղուոր,
հարսս աղուոր, սէ՛րս հեռաւոր,
թող անկողնիդ ակօսին մէջ
հասկ մը ծլի՝ լման շարքով,
եւ օրօրած օրօցիդ մէջ
արշալոյսներ ննջեն փառքով,
ու երբ կթես բառնուն երինջ՝
դոյլերուդ մէջ մակրդի
կաթը՝ արծաթ, դալն՝ ոսկի:

Հեթանոս բարքերու ցեղին սիրտի եր-դիչը ամէն վայրկեան ականջ կու տայ հո-ղին կանչին, եւ պաշտամունքի նիւթ կը դարձնէ ցորենը, ցորենը որ հողագոր-ծին արդար քրտինքն է եւ ժողովուրդին արդար հացը: Մեր նոյն բանաստեղծը չէ՞ր որ անգամ մը այնքան գեղեցկօրէն նկարագրած էր «ցորեանի ծովեր»ը, ո-րոնց մէջէն հովեր կ'անցնէին: Նաչի տեղ այդ ցորենն է որ իր սիրածներուն գլխուն վրայ կը դնէ բանաստեղծը, երբ կ'ուզէ ի-մաստուն մարդու օրհնութիւն տեղացնել անոնց վրայ:

Եւ հարսէն վերջ, ցորենահամ այդ օրհ-նութենէն բաժին պիտի խլեայ նաեւ իր պառաւ կնոջը եւ իրեն՝ նոյն ինքն բա-նաստեղծին: Եւ այս բանաստեղծութիւնը պիտի վերջանայ երեք չատ յուզիչ տո-ղերով:

Ափ մը ցորեա, ափ մը ցորեան
ա՛յ իմ պառաւ, ա՛յ իմ Աննա,
մեր գլխուն ալ թող որ տեղայ,
Թող չսառի՛ արեւն աշնան
մեր մազերուն ձիւներուն մէջ,
չմարի՛ մեր մոմն իրիկուան
ժամուն մարմար սիւներուն մէջ:
Ու երբ դրուիցիմ ա՛լ գերեզման՝
մեր ներբեւ հո՛ղը, Աննա,
ինչ մը կակուղ թող ըլլայ:

Գաւառի կեանքի բարքերն են որ կը յորդին այս ու ասոր նման բանաստեղ-ծութիւններուն մէջէն: Բանաստեղծը կեանքի չատ կարճատեւ շրջանի մը մէջ իր առաջին ստեղծագործութիւնները ցո-լացնող երիտասարդական «սարսուռնե-ր»էն մեկնելով հասած է մինչեւ «Հացին երգը», հեթանոսական կուռքերու պաշ-տամունքէն անցնելով հասած է մինչեւ ցորենի պաշտամունքը, կարճ խօսքով՝ հասած է հաւատնութեան ու իմաստու-թեան կատար մը, ուրկէ կը նայի մեր ժո-ղովուրդին ապագային: Կը նայի մեր ժո-ղովուրդին ապագային ու կը տեսնէ իր ժողովուրդին մշակները, իր ժողովուր-դին սերմանողները, որոնք կ'ակօսեն հո-ղը եւ հողը յղի կը թողուն ցորեաններու ապագայ ծովուն:

Հօ՛, ռո՛, հո՛, հո՛... հողին տակ
հունդիւնն է արօրին:

Կը լսէ այդ հունդիւնը եւ կը մտածէ թերեւս որ մեր ժողովուրդին ապագան կախեալ է արօրին այդ հունդիւնէն, կամ սերմնացանին հասեցուցած աղի քրտին-քէն: Օ՛ տարիները՝ որոնք անցեր գա-ցեր են չատ բան փոխելով: Կարդալէ վերջ այս անմահ բանաստեղծութիւնները, պահ մը չփորձուի՞նք հիմա հարց տալ թէ մեր սիրելի բանաստեղծը ինչ պիտի մտածէր այսօր, եթէ վերադառնար մեզի ու փնտռէր մեր մշակներուն ստեղծած ցորեանի ծովերը, ինչ պիտի մտածէր ե-թէ տեսնէր որ այսօր իր ապրած ու երա-զած հողերուն վրայ ո՛չ մէկ հայ մարդ մնացած է արօրին ետին ու ցորեաններու

ՋԱՐԴԱՐՈՒՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾՆԵՐ

ՕՔՍՖՈՐԴ, ԵՒ ՍԹՐԱԹՖՈՐԴ

— • —

Շէյքսփիր Սթրաթֆորտ էյվընի վրայ ծնած աչուղը չէր, այլ Օքսֆորտի 17-րդ դարու դուքսը՝ Էտուըրտ Վիր: Օքս-ֆորտցիներուն համար այս է պատասխա-նը «ո՞վ գրած է Շէյքսփիրի գործերը» հարցումին:

Աւիկա երկարատեն է վեր բանավէճի նիւթ է եւ հետզհետէ հող կը շահի վեր-ջին տարիներուն: Վերոյիշեալ հարցու-մը վերնագիրն էր անցեալ Յունուարին Ուաշինկթընի Սմիթսոնիըն Հիմնարկին մէջ տեղի ունեցած համագումարի մը, որ իրարու հակադրած է ընտանիքներ, բարեկամներ եւ անգլերէնի դիտութեան ամպիոններ: Շէյքսփիրը կաբո՞ր է մե-զի համար: Այո՛, անկասկած: Տարուէ տարի կը բազմանան Շէյքսփիրի անունը կրող թատերախումբերը եւ անոր նուիր-ուած փառատօները: Սակայն թատեր-կան աւանդի մը զազաթը ըլլալէ առե՛լ ան անգլերէն լեզուն կերտած հան-ճարն է:

Ակադեմական աշխարհը դարեր չարու-նակ անտեսած է Շէյքսփիրի գործերուն հեղինակութեան հարցը կամ զայն նը-սեմացուցած է իբրեւ սիրողական ու-սումնասիրողներու արտադոց մէկ խան-դավառութիւնը: Դարեր չարունակ ու-սանողներու միտքին մէջ արմատացած է 1769-ին Շէյքսփիրի ծննդեան 50-ամեա-կին առիթով ողբերգակ դերասան Տէյ-վիտ Կէրիքի ստեղծած պատկերը, որ հի-մը դրած է դէպի Սթրաթֆորտ զբօսա-շրջութեան ճարտարարուեստին: Կէրիք տարածած է պատկերը համեստ ընտա-նիքէ սերած տիպարի մը, որ բարձրա-ցած է մինչեւ գրական դէմքերու պան-թէոնը: Ակադեմականներուն մեծամաս-նութիւնը տակաւին կը բաժնէ այս տե-սակէտը:

Շէյքսփիրի գործերուն հեղինակութեան վերաբերող այլ տեսութիւններ կ'ըսեն, թէ անոնք գրուած են փիլիսոփայ եւ պե-տական գործիչ Ֆրենսիս Պէյքընի, թատե-րագիր Քրիսթաֆըր Մարլոյի կամ այլ գրագէտներու կողմէ: Պէյքընի վարկա-ծը նեամացած է, երբ Շէյքսփիրի գրու-թիւններուն մէջ անոր յատուկ գաղտնի բառերուն փնտռտուքը ոչ մէկ արդիւնք տուած է: Ինչ կը վերաբերի Մարլոյի եւ այլ գրագէտներու հեղինակութեան, հար-ցը այն է, որ անոնց գործերը մեծապէս կը տարբերին Շէյքսփիրի թատերգու-թիւններէն:

Սակայն Օքսֆորտի տեսութիւնը եր-բեմիջ այնքան զօրեղ չէ եղած: 2000-ին Մասաչուսէցէն ուսումնասիրող մը պաշ-

---

դաչտերուն մէջ, ինչ պիտի մտածէր եթէ տեսնէր որ մեր օրհնութեան սեղաննե-րուն վրայ կամ մեր օրհնութեան ա-ղօթքներուն մէջ մոռցուած է հացը, կամ հացը դարձածէ միայն ապրանք մը զոր ամէն իրիկուն պատրաստ կը գտնենք փու-ռէն:

Մշակներն են իմ գիւղիս, դաշտի հզօր գաւակներ,
Բրտինքիերով մարգարտեայ՝
բնութեան թագն են հիւսեր:
Երբ որ բալեն, մայր-երկիրն իր
արգանդէն կը սարսռայ:

Ո՞ւր են գիւղին այդ մշակները:

Եկէք եւ սրտցաւօրէն դոչեցէք սիրելի բանաստեղծին.

«Ի՞նչ կ'ըսես դուն, բանաստե՛ղծ, ո՞ր մշակին, ո՞ր քրտինքին, ո՞ր արօրին, ո՞ր դաշտին մասին է քու այդ խօսքը: Ի՞նչ ցորեան: Մենք հիմա խանութներու եւ գործատուներու գործարարներ ենք, մենք հիմա արօրի տեղ ինքնաշարժ կը գործածենք, օդանաւ կը նստինք, պրո-սանաւեր ունինք եւ մեր գաւակները աչ-խարհի լաւագոյն համալսարաններուն մէջ ամէն ինչ կ'ուսանին, բացի հողա-գործութենէ: Բանաստեղծ, բանաստեղծ, դուն ի՞նչեր կ'ըսես հիմա»:

Բ. Հ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆՈՒՆԷ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Հերպըթ» սրահին մէջ, Սեպտ. 8-ին տեղի ունեցած է Նունէ Եսայեանի ամերիկեան չորջսաղոտոյի անդրանիկ երգահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 900 հոգի: Նունէ, չորջսապատուած Լոս-Անճըլըսի «Զուարթնոց» պարախումբի անդամներով, ազգային եւ սիրային երգերու մեկնաբանութեամբ մեծ խանդավառութիւն ըստեղծած է սրահին մէջ:

***

«ՀԱԶԱՐԱՆ ՊԼՊՈՒԼ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄԸ

Հոլիվուտի «Ճոն Փորտ» ամփիթեատրոնին մէջ, Սեպտ. 14-ին, տեղի ունեցած է ժողովրդական հէքեաթ-առասպել «Հազարան Պլպուլ»ի ներկայացումը, կազմակերպութեամբ «Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան: Ներկայացման մասնակցած են «Լարք»ի ժողովրդական նուագարաններու համոյթը եւ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արմէն Մանգակունեանի, որ կատարած է նաեւ գործիքաւորումի ճեւայարդարումները՝ մեկնելով աշուղական ծանօթ գործերէ: Ներկայացման ընթացքին հանդէս եկած են նաեւ «Լարք»ի կանացի «Տաւիղ» համոյթը, ղեկավարութեամբ Սոնա Աւետիսեանի, եւ «Զուարթնոց» պարախումբը, պարագրութեամբ Վարդան Աղաջանեանի:

ԼՐԱՏՈՒ

Խոուըրտ Վիր կամ Օքսֆորտի դուքսը ծնած է աղնուական ընտանիքի մէջ, հայրը մահացած է, երբ ան 12 տարեկան էր: Ցետագային ան Էլիզապէթ թագուհիին դվլաւոր քարտուղար Ուիլիըմ Սեսիլի թիկնապահը եղած է: Մօրեղբայրը՝ Արթըր Կոլտինկ անգլերէնի թարգմանած է Ովվիտիոսի «Կերպարանափոխումը»· գիրք մը, որուն տղեցութիւնը անվիճելի է Շէյքսփիրի գործերուն մէջ:

Օքսֆորտի դուքսին անունը որոշ չափով նսեմացած է, երբ ան խոհարար մը սպաննած է Սեսիլի տան մէջ: Սակայն ան բանաստեղծ էր, թատերագիր եւ հովանաւոր՝ անգլիական վերածնունդի ժամանակաշրջանի գրադէտներու, որոնք բազմաթիւ գործեր նուիրած են դուքսին: Ան ճամբորդած է դէպի Ֆրանսա եւ Իտալիա, այցելած է այն քաղաքները, ուր Շէյքսփիր տեղադրած է իր թատերախաղերը:

Սթրաթֆորտցի «Շաքսփիր»էն կամ «Շաքս»էն մեզի հասած է միայն վեց ստորագրութիւն (անոր ձեռագիրերին միակ օրինակները): Ան երկու անգամ ըստորագրած է «Շէյքս» անունով: Օքսֆորտցիներու համաձայն, Շաքսփիր գործատէր էր, դրամ փոխ կու տար եւ կը չահարկէր կալուածներու, ինչպէս նաեւ՝ թատերախումբերու մէջ: Անոր ծնողքը եւ զաւակները անդրաճանաչ էին, ինք ոչ մէկ գիրք ունէր, եւ անոր ուսման մակարդակին մասին միայն ենթադրութիւններ կարելի է կատարել: Նոյնպէս, միայն ենթադրութիւններով կարելի է զայն առընչել Խոուըրտ Վիրի հետ: Սակայն կարգ մը օքսֆորտցիներ կը հաւատան, թէ Շաքսփիր պայմանագրութիւն մը կնքած էր ճանչցուելու համար որպէս թատերախաղերու հեղինակ, սակայն գաղտնիք չէր, որ Օքսֆորտի դուքսը կը գրէր զանոնք:

Առաջին անգամ 1920-ին յայտնուած է այն կարծիքը, թէ Շէյքսփիրի գործերուն հեղինակը Օքսֆորտի դուքսն է: Քերականութեան եւ լեզուի ուսուցիչ մը՝ Թոմաս Լունի, որ երկրորդական վարժարանի մը մէջ ամէն տարի կը դասաւանդէր Շէյքսփիրի «Տը Մըրչըրթ ափ Վենիս» թատերգութիւնը, չէր կրնար աւանդական սթրաթֆորտցիի մը տիպարը համեմատել Վերածնունդի ժամանակներու ազնուականի կերպարին հետ, որ կ'արտացոլար Շէյքսփիրի թատերգութիւններուն մէջ: Լունի ցանկագրած է չարք մը յատկանիշներ, զորս կ'ակնկալէր, որ Շէյքսփիր ունեցած ըլլար: Ապա ան հաստատակաց եզրեր փնտռած է Շէյքսփիրի եւ էլիզապէթեան ժամանակաշրջանի բանաստեղծներուն կամ դրագէտներուն ոճին ու լեզուին մէջեւ: Ան յայտնաբերած է իր ակնկալութիւնները գոհացնող միայն մէկ գրագէտ՝ Օքսֆորտի դուքսը:

Լունի իր «Շէյքսփիր Այտենթիփայտ» գիրքին մէջ (1920) կը բացատրէ, թէ Օքսֆորտի դուքսը ունէր իր ակնկալած բոլոր յատկանիշները. դասական կրթութիւն, վարդերու պատերազմին մէջ կարեկցանք՝ Լանքեսթըրի տան նկատմամբ, հռոմէական կաթոլիկ հակումները, ազնուական խաւի յատուկ աշխարհահայեացք, դրական ճաշակներ, սիրոյ եւ առելութեան յարաբերութիւն մը՝ կիներու հետ, իտալիոյ ծանօթութիւն, հետաքրքրութիւն՝ թատրոնի, երաժշտութեան եւ մարզախաղերու նկատմամբ:

Վերջերս հին տարակարծութիւններ վերակենդանացան իբրեւ «Աչպուռնի դիմանկարը» ճանչցուած գեղանկարի մը առընչութեամբ: Ուաշինկթընի «Փոլցըր Շէյքսփիր» գրադարանը երկար ժամանակ զայն Շէյքսփիրի դիմանկարը կը համարէր: 1940-ին «Սայընթիֆիք Ըմերիքըն» թերթին մէջ լուսանկարներու մասնագէտ Զարլզ Ուայլդըր պարէլ գրած է, թէ «Աչպուռնի դիմանկարը» կը պատկերէր Օքսֆորտի դուքսը: Քէ. ճառագոյթով առնուած եւ ենթակարմիր լուսանկարներու քննութիւններէ ետք պարէլ բաւարար ապացոյցներ գտած է հաստատելու համար, որ դիմանկարը կը պատկերէ Օքսֆորտի դուքսը եւ անոր տոտեմը՝ վարազի գլուխ մը, ինչպէս նաեւ՝ հոլանտացի գեղանկարիչ Քորնելիուս Քեթըլի ստորագրութիւնը: Պարէլ կ'ենթադրէ որ դիմանկարը գծուած է 1580-ի չուրջ:

Սթրաթֆորտցիք հաճոյքով չէին դիմաւորած այս վերլուծումը: Գոլճըր գրադարանը իր սեփական ուսումնասիրութիւնը կատարելէ ետք եզրակացուցած է, թէ դիմանկարը կը պատկանէր Հիւկ Համըրսլէյի, որ Լոնտոնի քաղաքապետ էր 1627-էն 1628-ի միջեւ: Գրադարանին պատասխանատուները մինչեւ այսօր կը պաշտպանեն այս տեսակէտը: «Սակայն իբրեւ հիմնարկ որեւէ կեցուածք չենք որդեգրած Շէյքսփիրի գործերուն հեղինակութեան հարցին նկատմամբ», կ'ըսէ գրադարանին տնօրէնը՝ Վերները Կանտըրչայմըր: Ան Շէյքսփիրի հեղինակութեան առընչուող տարակարծութիւնները կ'արհամարհէ իբրեւ սալոնի խաղ մը, որ ուշադրութիւնը կը չեղչէ անոր թատերգութիւններէն:

Օքսֆորտցիներուն տեսակէտը պաշտպանող «Շէյքսփիր Ֆելոշիփ» միութիւնը իր «Շէյքսփիր Մեթըրզ» թերթին վերջին թիւերէն մէկուն մէջ կը զարգացնէ Պըրճի կարծիքը եւ որոշ ապացոյցներով կը փաստէ, թէ պատկերուած անձին հագուստները բնորոշ են 1580-ի նորաձեւութեան: Այդ թուականին Համըրսլէյ 15 տարեկան էր, Օքսֆորտի դուքսը՝ 30, եւ Քեթըլ կը ստեղծագործէր Անգլիոյ մէջ:

Սակայն օքսֆորտցիք կը դիմագրաւեն դժուար հարց մը. ինչո՞ւ Օքսֆորտի դուքսը թաքուն պիտի պահէր իր հեղինակութիւնը: Սովորական պատասխանը պիտի ըլլար այն, որ Խոուըրտ Վիր ծածկանուն մը գործածած է. ազնուական խաւէ սերած մարդիկ արժանավայել չէին համարուիր իրենց անունը կցել հրապարակաւ ներկայացուած թատերախաղերու: Սակայն իրականութիւնը ինչո՞ւ երեւան չէ եկած Օքսֆորտի դուքսին մահէն ետք: Սմիթսոնիըն Հիմնարկին մէջ կայացած համագումարին առիթով Օքսֆորտի դուքսին վարկածին դէմ վիճող մասնագէտ մը՝ Ռիչըրտ Ուալշ ըսած է. «Պատճառ չկայ, որ Օքսֆորտի դուքսը իրեւ հեղինակ չյիշատակուէր առաջին Ֆոլիոյին հրատարակութեան առիթով»:

«Շէյքսփիր Քորթըրլի» թերթին խմբագիրը՝ Կէյլ Քըռն Փաութըր, որ համագումարին ընթացքին վիճած է Օքսֆորտի դուքսին հեղինակութեան վարկածին դէմ, հարց տուած է. «Ինչո՞ւ չարունակել գրական այս զարդարուն չար կատակը: Ո՞վ կարիքը ունի պաշտպանութեան»:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

(«Նիւ-Եորք Թայմզ»էն, յապաւուած)

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏԱՐ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

– Հոգ ընելիք բան չկայ, – կ'ըսէր Գառնիկ, – ճարը կը գտնենք եւ կը փախչինք:

– Այդչափ դիւրի՞ն է:

– Ինծի համար դիւրին է, քանի 16 անգամ փախած եմ:

– Եւ նոյնչափ անգամ ալ բռնուած, – դիտել տուաւ Սերգիս:

– Ցանցանքը իմս է՝ եթէ կը բռնուիմ... եթէ քիչ մը զգուշութեամբ կամ խոհեմութեամբ վարուիմ, օձիքս ձեռք չեմ տար, բայց ես ընդհակառակն, ամէն անխոհեմութիւն կ'ընեմ:

– Այս անգամ միասին կը փախչինք:

– Եթէ մեզ միասին ղրկեն:

– Ռու թապուրդ ո՞ւր է:

– Ցայտնի չէ, ամէն անգամ տարբեր – տարբեր տեղեր ղրկած են:

– Մինչեւ ո՞ւր ղրկած են:

– Անգամ մը մինչեւ Հալէպ ղրկեցին:

– Եւ յաջողեցա՞ր փախչիլ եւ մինչեւ Պոլիս գալ:

– Այո՛, բայց բաւական դժուարութիւն կրեցի, ուրիշ անգամներ Ռումէլիի կողմերը ղրկեցին, Աստուած տար, որ կըրկին այնպէս ընէին:

– Դրամով կարելի չէ՞ ազատիլ:

– Հարկաւ կարելի է... եթէ քիչ մը դրամ կերցնես չաւուշին կամ միւլազիմին, չուտով մը օձիքդ կ'ազատես:

– Ուրեմն ես պիտի կրնամ չուտով ազատիլ:

– Ըսել է՝ դրամ ունիս քովդ:

– Բաւական դրամ ունիմ:

– Այնատեն բան մը հոգ մի՛ ըներ, քէյֆդ նայէ:

– Որքա՞ն դրամ տալու է:

– Մէկ քանի ոսկին կը բաւէ:

– Միայն մէկ քանի ոսկի՛:

– Հապա ի՞նչ կարծեցիր, – ըսաւ Գառնիկ:

– Եթէ այդչափ աժանով կ'ըլլայ, այժմէն կը խոստանամ, որ քեզ ալ միասին կ'ազատեմ:

– Շատ չնորհակալ եմ:

Գառնիկի խօսքերը բոլորովին սրտապնդեցին Սերգիսը, որ այլեւս հանդարտ սպասեց ճակատագրին:

Քանի մը օր անցաւ այսպէս: Առտու մըն ալ կանուխ բոլորը մէկ ճամբայ հանեցին ու բերին Հայտար փաչայի նաւամատոյցը:

– Գէշ նչան, – ըսաւ Գառնիկ:

– Ինչո՞ւ համար, հարցուց Սերգիս:

– Որովհետեւ մեզի Անատոլու կը ղրկեն կոր, եւ փախուստը պիտի դժուարանայ:

– Քանի որ դրամով պիտի գործ տեսնենք, միշտ դիւրին է. դուն այնպէս չը՞ սիր:

– Անշուշտ... որչա՞փ դրամ կրնաս տրամադրել:

– Մեր երկուքին համար տասը ոսկի:

– Օ՛, այնատեն շատ դիւրացաւ ուրեմն:

Շոգենաւը եկաւ, եւ Սերգիս ու իր ընկերները մտան մէջը եւ հասան Հայտար փաչա, ուր կառախումբը կը սպասէր:

Կէս ժամ ետքը ճամբայ կ'ելլէին դէպի Իզմիթ:

Գառնիկ արդէն խակ յարաբերութիւն հաստատեր էր իրենց վրայ հսկող չաւուշին հետ:

Երբ Բէնտիքի մօտեցան, եկաւ Սերգիսին քով եւ կամաց մը ըսաւ.

– Գործը կարգադրեցի:

– Ինչպէ՞ս, – հարցուց երիտասարդը:

– Բէնտիք վար պիտի իջնենք ու հոն մնանք: Չաւուշը խոստացաւ մեզի չըհետապնդել, եթէ 10 ոսկի տանք:

– Ահա՛ դրամները:

Եւ Սերգիս տասը ոսկի սահեցուց Գառնիկի ձեռքը:

Այս վերջինը գնաց չաւուշին քով:

Երբ կառախումբը կեցաւ Բէնտիքի կայարանը, երկու երիտասարդները չաւուշին հետ վար իջան վակոնէն ու գացին սրճարան մը:

Կառախումբը կէս ժամէ աւելի պիտի մնար հոն:

– Ջանացէ՛ք, որ կրկին չբռնուիք, – խորհուրդ տուաւ չաւուշը երկու երիտասարդներուն, – եառքը թէ՛ ձեզի դէշ կ'ըլլայ եւ թէ՛ իմ ալ գլուխս կը ցաւի:

– Հոգ մի՛ ըներ, – պատասխանեց Գառնիկ, – ա՛լ չենք բռնուիր:

– Նոյնիսկ եթէ բռնուինք, քեզի բերան չենք ի տար, – աւելցուց Սերգիս:

Չաւուշը բարեմիտ մէկը կը թուէր: Երկու երիտասարդներուն պատմեց, թէ առաջին անգամ չէր, որ այսպէս հայ երիտասարդներու փախուստը կը դիւրացնէր:

– Քանինե՛ր այսպէս թողած եմ, որ փախչին, – ըսաւ:

– Ուրեմն բաւական դրամ ձեռքդ անցած է այս կերպով, – դիտել տուաւ Գառնիկ:

– Է՛հ, բաւական, – պատասխանեց չաւուշը, – թէեւ երբեմն առանց դրամի ալ աչք դոցած եմ, որ փախչին:

Շոգեկառքի մեկնումին ժամը կը մօտենար: Չաւուշը ոտքի ելաւ ու մեկնեցաւ՝ ըսելով.

– Դուք հոսկէ դուրս մի՛ ելլէք մինչեւ կառախումբին մեկնումը, անկէ ետքը ինչ որ կ'ուզէք՝ ըրէ՛ք:

(Շար. 312)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ՄԱՋի փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

(Շար. Ա. Էջէն)

էինք որ պիտի հարուածենք հո՛ն ուր մեզի չեն սպասեր, գործողութիւնը սկըսաւ»:

ՔՈՓ Տ'ԻՎՈՒԱՒռի կացութիւնը ժամէ ժամ կը վատթարանար եւ Սեպտ. 27–ին իշխանութիւնները «պատերազմական գօտի»ներ հռչակած են Պուաքէի եւ Քորհոկոյի չրջանները, որոնք Սեպտ. 19–էն ի վեր ապստամբներու ձեռքն են: Ֆրանսացի զօրքին պաշտպանութեամբ, Սեպտ. 26–ին կարելի եղած է 1200 հոգի պարպել Պուաքէէն: Ապստամբները վըճռած են քալել Ափիճանի վրայ, ըստ իրենց մէկ պարագլուխին, չարժումը զուտ զինուորական է եւ քաղաքական բնոյթ չունի: Արդէն իսկ, աւելի քան 100 մեռեալ կայ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ յայտարարած է Սեպտ. 26–ին, որ համաձայնած է Մեծն–Բրիտանիոյ հետ Ապահովութեան խորհուրդի բանաձեւի նոր տարբերակի մը չուրջ իրաքի դէմ: Պուշի խորհրդականն ալ՝ Գոնտոլեցա Ռիչէ ըսած է թէ տեղեակ են որ Իրաք քիմիական զէնքի չինութեան մարդին մէջ օգնած է Ալ–Քախտայի: Իրաքի դէմ իր պատճառաբանութիւններու շարքին անցած է այլեւս Ալ–Քախտայի հետ գործակցութիւնը, Հիւսէյն եւ Պէն Լատէն նոյն պիծին վրայ են: Նոյն օրը, Պաղտատ հաղորդած է որ ամերիկեան օդանաւեր ռմբակոծած են Պասրայի օդակայանին ոչ զինուորական ռատարի դրութիւնը, որ քարուքանդ եղած է:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահը Լէոնիդ Կուչմա կրկնակ սպառնալիքի ենթակայ է: Մէկ կողմէն ընդդիմութիւնը կը բազմապատկէ ցոյցերը իր հրաժարականը պահանջելով, միւս կողմէն ալ, Սեպտ. 25–ին, ԱՄՆ կ'ամբաստանեն զինքը որ չորս ռատարներ ծախած է Իրաքի, հակառակ արգելքին: Արտաքին նախարարը՝ Զլենքօ Նիւ–Եորք գացած է որ բացատրութիւններ տայ Քոֆի Անանի:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ Խորհրդարանական ժողովը հրաւիրած է Ռուսաստանը, որ խուսափի միջամտելէ Վրաստանի ներքին հարցերուն եւ մանաւանդ հաժարի որեւէ զինուորական գործողութենէ: Խորհրդարանականները կոչ կ'ընեն Մոսկուայի որ չճեռնարկէ որեւէ արարքի Վրաստանի հողային ամբողջականութեան եւ ներիչխանութեան դէմ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՄԷՑԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

24-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՊԱՏԱՐԱԳ – ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ – ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 10–ին

կը մատուցուի պատարագ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի կազմութեան 24–րդ տարեդարձին առիթով:

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարուի երգչախումբէն անդարձ բաժնուած հիմնադիր նախագահներէն՝ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՑԵԱՆի, մեներգչուհի ԼՈՒՍԻՆԷ ՔԷՇԻՇԵԱՆի – մեներգչուհի ՄԱՐԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆի, երգչուհիներ ԱՆԻ ՏՂՎՕՍԻ եւ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՄԱՇՈՑԵԱՆի, երգէոնահար ՓՕԼ ՕԹԱՐԻ, մեներգիչ ԺԻՐԱՑՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի, մեներգիչ ՇԱՀՆՈՒՐ ՃԷՑՀԱՆի, երգիչ ԱՐՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի հոգւոց ի հանգիստ:

Այս առթիւ պատարագիչը կը յանձնէ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

իրենց տասնեակ տարիներու Հայ Եկեղեցւոյ եւ մշակոյթին մատուցած ծառայութիւններուն համար չնորհած «կոնդակ»ները՝ գաչնակահարուհի ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆին, մեներգչուհի ԵՒԱ ԱՐԹԻՆԵԱՆին եւ մեներգիչ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆին, հիմնադիր–ղեկավար ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆին, որ կը պարգեւատրուի նաեւ Ս. Սահակ–Ս. Մեսրոպ պատուոյ բարձր չքանչանով:

Պատարագի կոմիտասեան բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

Ցաւարտ պատարագի, ճոխ ընդունելութիւն Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ձանճանախումբին կողմէ, Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Զրբաչեան» սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին մերաղն ժողովուրդը, Մարսէյլի եկեղեցեաց թաղական խորհուրդները, բոլոր կազմակերպութեանց վարչութիւնները սոյն հանդիսութեանց:

ՀԱՄԱՍՔԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ԿԱՄ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՀԱՑԵՐԹԸ

AVEC SCHAVARCH MISSAKIAN
LA PRESSE ACQUIERT
SES TITRES DE NOBLESSE

կը դասախօսէ՝

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 7,
ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
Métro : Cadet

կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Arménie à Chaville

- **Du 1er au 23 octobre :**
  EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE
  «LES ARMENIENS EN FRANCE ET... A CHAVILLE.
  IMAGES D'UNE INTEGRATION»
  Inauguration le mardi 1er octobre à 18h30 à l'Atrium (avenue Roger Salengro).
- **Le vendredi 4 octobre à 20 heures 30 :**
  CONFERENCE-DIAPORAMA :
  «L'ARCHITECTURE ARMENIENNE»
  par **Patrick Donabedian, à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
- **Le samedi 5 octobre à 11 heures :**
  INAUGURATION OFFICIELLE DU MONUMENT ARMENIEN
  (face Gare Chaville Rive-Droite)
- **Le samedi 5 octobre à 21 heures :**
  PROJECTION DU FILM «ARARAT»
  d'**Atom Egoyan à l'Atrium** (avenue Roger Salengro).
  Débat animé par **Anahide Ter-Minassian,** à l'issue de la projection.
- **Le samedi 12 octobre à 20 heures 30 :**
  PRESENTATION DE L'OUVRAGE «50 ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
  par son auteur **Krikor Beledian** (Eglise arménienne: 6, rue Père Komitas).

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ, հրախտապէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր Եկեղեցւոյ զաւակներուն, թէ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաչէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
ու ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ Ընտանիքին,
Տաճարին հիմնարկէքը կատարող՝ Մանչէսթըրէն Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ
ԳԻՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ
ՎՐԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Աբջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒՆ համար:

Ցաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մաստաղի բաժնեկցութեամբ:

Սիրոյ Սեղանը տեղի կ'ունենայ՝
PRESS CLUB DE FRANCE, 8, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մասնակցութեան համար, հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
— Եկեղեցւոյ Գրասենեակ – 01·43·59·67·03
— Տիկնանց Ձանճանախումբ – 01·47·43·12·66 / 01·46·62·01·29
Սեպտեմբեր 26–էն առաջ

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
du 28 octobre au 4 novembre
(prix : 1.065 euros)
(Extension possible au Karabagh — avec supplément de 160 euros, et retour le 7 novembre)
organisé par **Solidarité Protestante France-Arménie**
Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros)
à **S P F A,** 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01 47 35 30 23** ou **06 83 09 08 19**
——— (Programme détaillé sur demande) ———